

DEEL XXI, No. 1. STELLENBOSCH. JANUARI 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

AAN DEN LEZER.

Daar de stukken van Ds. McGregor en Ds. Maeder, vanwege ingeslopene fouten, andermaal geplaatst zijn, blijft het een en ander overstaan.

ERRATUM.

Tot onze innige spijt werd er, wegens een abuis door den drukker gemaakt met het indeelen van paginas, een deel van het stuk van Ds. McGregor onder het stuk van Ds. Maeder gezet en omgekeerd. Dus herdrukken wij in deze uitgave beide stukken, ter verduidelijking en algemeene satisfactie van schrijvers en lezers.

DE DRUKKERS.

KRONIEK.

Het Nieuwe Jaar.

Nog altijd duurt de groote worstelstrijd. In 1914 begonnen, in 1915 met kracht aanvaard, in 1916 met evenveel kracht voortgezet schijnt 't einde even ver af te zijn als het begin. Vredesvoorstellen zijn in de lucht, vredespogingen door bevriende personen en lichamen aangewend loopen tot nog toe op niets uit. De Paus heeft gesproken, doch hij erkent openlijk zijn machteloosheid : de pers in 't algemeen spreekt smalend van allen, die den vrede wenschen te bevorderen : de Kerk des Heeren zwijgt. Meer dan een harer geestelijke leidslieden staat op 't slagveld. Frankrijk, Duitschland, Engeland roepen hun leeraren naar 't front : zelfs zendelingen, die vroeger naast elkaar stonden op den wereldakker, met de boodschap des Evangelies op de lippen, staan nu tegenover elkaar, strijdende met vleeschelijke wapenen. "Hoe lange nog, O Heere?" roept menige beklemde ziel uit. En er gebeuren dingen, zoo ontzettend, dat men zelfs in ons verre Z.-Afrika terug huivert van den akeligen weerklank van gekerm, en gekreun op slagveld en in hospitaal.

* * *

Weduwen en weezen worden bij den dag vermeerderd : verminkten en van have en goed beroofden treft men bij tien- en honderdtallen aan. Haat, nijd, verbittering, verwijdering tusschen kinderen van hetzelfde huis treft men overal aan. 't Schijnt bijna alsof het Christendom heeft uitgediend, en de woorden van den Heiland : "gij zult uwen naaste liefhebben als uzelven," hebben schijnbaar geen invloed meer. Geen wonder, dat sommigen, met de waarschuwing van den Apostel : "weet dit, dat in de laatste dagen ontstaan zullen zware tijden" voor zich, beginnen te berekenen, wanneer het einde aller dingen zijn zal. Het jaar daalde bloedrood achter de kimmen : het nieuwe jaar treedt op, niet als een kindeken, geboren in 't licht van de ster van Bethlehem, maar als een zwaarbedrukte, die in de schaduw van een ontzettend kruis met looden tred den kruisweg betreedt.

* * *

Wilt gij weten wat oorlog is, hier zijn twee tafereelen u voorgehouden :

* * *

In den Fransch-Duitschen oorlog van 1870 werd een buitenpost der Franschen onverwachts overvallen. Een jonge Duitscher leidt den aanval. De man die hem tegenstond, was een jonge boer uit den Elzas. De Franschman doorboorde zijn Duitschen vijand, die terwijl hij viel, in doodsangst uitriep : "O God, mijne vrouw en kinderen !" Die angstkreet doorsneed de ziel van den jongen Franschman. Hij zag zijn tegenstander in stuiptrekkingen aan zijn voet : hij hoorde zijn gekerm : hij stond weldra bij het lijk van zijn doorboorden vijand. In zijn ooren klonken de woorden : "O God, mijne vrouw en kinderen," en hij viel ter aarde, kruipende als een worm in 't stof. Toen men hem ophief had hij zijn verstand verloren. Men bracht hem naar een hospitaal voor krankzinnigen, en jaren daarna doorliep hij de gronden van dat asyl, de laatste woorden herhalende van zijn stervenden vijand : "O God, mijne vrouw en kinderen, mijne vrouw en kinderen." Dit is oorlog !

* * *

Het tweede tafereel is evenzeer beteekenisvol. Op 't slagveld in 1915 werd een Duitscher gevangen genomen, die bitter stond te weenen bij 't lijk van een Engelschman. Dien had hij getroffen in den aanval : dien had zijn kogel doorboord. Toen men hem vroeg wat dat weenen beteekende was zijn antwoord : "Ik ben een soldaat van 't heilsleger : verleden jaar bezocht ik een congres in Engeland. De man, die daar nu ligt, door mijn kogel getroffen, was mijn gastheer bij gelegenheid van dat congres, met wien ik samen at en dronk, met wien ik samen bad, met wien ik de gemeenschap der heiligen beoefende !"— Zie, dat is oorlog ! —

* * *

Nu is er veel in den laatsten tijd geschreven om oorlog te rechtvaardigen. Onder de treffendste uitlatingen zijn die van Prof. Bavinck, dien wij gaarne hier zouden willen aanhalen. Het blijft echter waar : Oorlog is uit de hel. En God is de God der Liefde. De Apostel der Liefde heeft ons die waarheid ingescherpt — een ondoorgrondelijk geheim, waarin de Engelen begeeren in te zien, terwijl zij in aanbidding voor den troon nederzinken, om die Liefde te verheerlijken. "Die in de Liefde blijft, blijft in God en God in hem." Is dit zoo, dan staan wij ook als Kerk voor God schuldig. Daarom mogen wij ook niet den geest, waaruit de oorlog geboren is, eenigszins vergoelijken. Daarom dienen wij ook dien geest te veroordeelen, niet met wrevel, maar in den geest der Liefde, die in Jezus was. We staan nog te dicht bij de gebeurtenissen van de afgeloopene maanden, en worden door de dagbladpers te zeer betooverd. Slechts wanneer wij tot den God der Liefde ons keeren en doortrokken worden van Zijnen Geest, zullen wij aan den eenen kant met diep medelijden voor onze geloofsgenooten onzen plicht doen en getuigen tegen alles, dat de Liefde verdringt en vernietigt, en aan den anderen kant roepen met den Psalmdichter : "Maak ons levend naar Uw Woord."

* * *

't Is opmerkelijk in de geschiedenis der Kerk, dat dikwijls na groote oorlogen herleving in de Kerk werd aangetroffen. De akelige, en zoo dwaze kruis tochten werden gevolgd door de herleving onder Franciscus van Assisi. Terecht zegt Kurtz: "De vorsten en legerbenden der Kruisvaarders wilden 't Heilige Land den ongeloovigen ontrukken, dachten er niet aan hun den zegen des Evangelies te brengen. De liederlijkheid, de hebzucht, de gruwzaamheid, de trouweloosheid, de innerlijke oneenigheid onder de strijders konden niet door leven en voorbeeld invloed uitoefenen op de heidenwereld." Nu was het dat Franciscus optrad : en met hem kwam herleving. Toen Engeland gedompeld werd in den oorlog met Spanje en de nood hoog geklommen was, kwam er eene ontwaking op godsdienstig gebied. De Puriteinsche herleving ontstond. Na den oorlog in de Krim, kwam de godsdienstige beweging van 1859. En opmerkelijk, dat de opwekking in Wallis den Boeren-oorlog volgde. Zal de oorlog van 1914—15 gevolgd worden door wereldomvattende herleving op godsdienstig gebied ?

* * *

Treffend is in dit verband een woord van den Engelschen prediker, Stuart Holden, die in een traktaatje den *eenigen weg tot Overwinning* (The only way to Victory) bespreekt. "De doop der smarten, in wier wateren onze Natie één wordt, heeft zeker aangewakkerd den geest der voorbidding, bij allen die door die koude wateren zijn heengegaan. En toch is er niets gebeurd ; zoodat velen vragen : "heeft God dan vergeten genadig te zijn ?" Op die vraag geeft hij antwoord met eene andere vraag : zoeken wij God op de rechte wijze ? Verstaan wij wel, dat God een strijd heeft met het volk, die op 't slagveld niet kan worden beslist ? Voorbereidingen voor verderen aanval en verdere verdediging zijn noodig ; doch "onze eerste plicht is terug te keeren tot God in vernedering, omdat wij Zijne wet hebben verwaarloosd en niet voortgebracht hebben de vruchten der bekeering. Dit is Gods weg en de voorwaarden, door Hem gesteld, moeten worden vervuld, voordat we kunnen verwachten dat Hij in ons belang zal optreden."

* * *

Wat zijn die voorwaarden ? "'t Is verbazend te zien hoe weinig er is van schuldbelijdenis voor nationale, maatschappelijke en individueele zonden, hoe weinig vernedering van hart en waarachtig be-

rouw... We zijn nog niet gebroken voor God als degenen die 't vatten, dat nationale zonden moeten worden beleden, eer deze dagen worden afgekort." En waar moet het oordeel beginnen? Bij het HUIS DES HEEREN, is het antwoord. Gelijk vader Murray in zijn "State of the Church" heeft aangetoond, zoo ook toont deze gevierde prediker aan, dat de Tempel Gods moet worden gereinigd. "Aan alle kanten zien we, hoe in leer en praktijk men afgeweken is van Zijne uitdrukkelijke bevelen: de Kerk moet zich bekeeren, voordat Hij zich kan laten gelden, om door Haar de Natie te verlichten en haar te doen ontwaken." Hij wijst op dingen, die ons minder gelden: zooals 't insluipend Romanisme en het heerschend Ritualisme. "Een vernietigende kritiek van Gods Woord, gegrond grootendeels op gissingen, heeft het hart aangetast. Professoren, die meeningen huldigen, welke een jaar of wat geleden hen uit de gemeenschap der Kerk zouden hebben gebannen, worden nu onbelemmerd verkondigd op Hoogeschool en Seminarie, zoodat de kanalen der waarheid worden vergiftigd. Twijfel wordt zonder schroom van onze kansels verkondigd, en het geloof van velen is vernietigd." Hierbij komt nog de verheerlijking van rijkdom, met wereld-gezindheid, zoo dat de wereld zelf geen eerbied meer heeft voor de Kerk. De passie voor zielen is geweken voor het streven naar vermaak. Men zoekt niet naar bekeeringen meer, en menige ernstige ziel tracht elders te vinden, wat de Kerk haar niet geeft. Eerbied voor Gods Huis, Gods Dag, Gods Wet is geweken. Met dit al neemt de onzedelijkheid toe, terwijl de Drank millioenen verzwelgt. Op deze wijze roept deze prediker het volk op tot nationale bekeering, tot nationaal terugkeer tot God. Maar die nationale bekeering moet gepaard gaan met individueele bekeering; want de weg naar den Genadetroon is nog open.

* * *

Dit alles geeft stof tot nadenking. Ook bij ons moet er krachtdadige bekeering zijn, eer er zijn zal eene verandering in onze politieke toestanden. Heeft in dit een en ander onze Kerk hare roeping vervuld? Hooren wij het woord der Schrift:— "Zoo Mijn volk zich verootmoedigen en bidden en Mijn aangezicht zoeken zal, en zich bekeeren van hunne booze wegen: zoo zal Ik uit den hemel hooren, en hunne zonden vergeven, en hun land genezen." (2 Kron. 7 : 14)

* * *

Hoe diep de oorlog ingrijpt in het huiselijk en maatschappelijk leven in Europa, blijkt uit wat ons meegedeeld wordt door de "British Weekly." Meer dan een Theologisch Seminarie is gesloten, omdat de studenten naar 't front zijn — zooals het "Midland Baptist College." Headingly Wesleyaansche College heeft slechts 23 uit 60 studenten: Rawson Baptisten College heeft een 14tal uit 28: te Aberystwith in Wallis werd het "Calvinistic Methodist Theological College" gesloten en het Seminariegebouw aan het Roode Kruis als hospitaal aangeboden. En dan volgt er een bericht, dat "teleurstelling algemeen is, omdat betrekkelijk weinige theologische studenten uit Zuid Wallis zich hebben aangesloten bij het leger": terwijl het Huis-Comite van "South Wales Baptist College" een besluit heeft genomen de onmiddelijke en biddende aandacht der studenten te bepalen bij de ernstige oproeping van den Koning tot aansluiting. Ook verschijnt in het blad een brief onderteekend door den principaal en de Professoren van het Londensche College der Independenten de redenen aangevende waarom zij hunne studenten niet kunnen aansporen tot deelname in den krijg. De welbekende Dr. Whyte van "Free St. George's" Edinburg, verklaarde onlangs op een Zondag-namiddag, dat hij vier zoons en eene dochter in dienst had, en had hij tien zoons, dan zou hij ze allen willen zenden. Een zijner zoons is reeds gesneuveld. Van den even-beroemden principaal aan de Aberdeensche Universiteit, Prof. George Adam Smith is ook een zoon— ik meen zijn eenige — in den strijd gevallen. Prof. W. P. Paterson van Edinburg getuigde, dat hij drie zoons had in het leger, van welke reeds een was gesneuveld.

In de "Heraut" bespreekt Prof. H. H. Kuyper van de Vrije Universiteit de vraag door Dr. Diepenhorst van diezelfde Universiteit aan de orde gebracht, of ook theologische studenten tot den krijg zich moeten aanmelden, al dan niet. Hoe het zij, duidelijk is het, dat er onder zulke omstandigheden vooreerst geen sprake kan zijn van vrede in Europa. De Amerikaansche millionair Ford, die op een vredesmissie naar Duitschland is vertrokken, schijnt in de pers weinig steun te hebben ontvangen. Men schijnt zich, in Engeland althans, gereed te maken tot de voortzetting van den oorlog gedurende het nu loopend jaar. Uit dit een en ander blijkt, hoe diep deze huidige oorlog grijpt in de huiselijke, kerkelijke en maatschappelijke toestanden van Groot Brittanje. Uit Zuid-Afrika kwam het bericht, tot vreugde van ons allen in de Kerstweek, dat de regeering Generaal de Wet en een 118 veroordeelden had vrijgelaten. Wij vertrouwen dat dit rust zal brengen onder ons. Aan den anderen kant wordt ons gemeld, dat Japan zich bereid heeft verklaard een leger naar Europa te zenden, ten einde de Russen te steunen. Wel mogen we de vraag doen: zal 1916 het einde zien van dezen ontzachelijken reuzenstrijd?

Ook uit Duitschland komen er berichten van predikanten die in de vechtlinie staan, of daar den dood hebben ontmoet. Niet minder dan 519 evangeliedienaren en 307 hulppredikers zijn of waren in

dienst. Buiten en benevens dit groot aantal zijn er 375 die dienst doen als veldpredikers. Niet minder dan 342 zijn er in actieven dienst op het slagveld, en 81 zijn de eeuwigheid ingegaan. Uit Frankrijk schreef mij onlangs eene vriendin, dat vele protestantsche leeraren ten strijde moesten optrekken. En uit Italië komt 't bericht, dat de Moderator der Waldensische Synode zijn zoon heeft verloren, die aanvoerder was der strijders, die tegen de Oostenrijkers optrokken ; en niet weinige zonen van Waldensische predikanten staan thans tegenover den vijand. Laat dit een en ander niet vergeten worden, wat ook al ons oordeel moge zijn over den oorlog die zooveel offers vergt. 't Is een tijd, wanneer we allen in de binnenkamer met God rekening dienen te houden. God alleen kan orde uit wanorde, vrede uit oorlog te voorschijn roepen. Tot God zich te keeren is de roepstem die van alle kanten tot ons komt.

* * *

Tot God zich keeren. De *Christian* met het oog op den oorlog waarschuwt met ernst tegen de neiging om Nationaliteit en Spirtualiteit met elkaar te verwarren. Het blad zegt terecht : "Patriotisme is iets dat oneindig verschilt van godsdienst. Het eerste handelt met den mensch en is parochiaal : de tweede handelt met God en is algemeen. Een mensch kan in harmonie zijn met de politieke en zedelijke aspiraties van zijn land, en het hoogere geheel en al missen waartoe het volk door God bestemd is. Het leven van een mensch kan niet recht zijn, tenzij het recht is met God. Op deze waarheid moet men klem leggen, met moed en met groote teederheid in tijden als de onze." Deze les geldt ook Zuid-Afrika !

* * *

Is niet de grond van onze verwachting van Herleving na den oorlog ons vertrouwen op God, en de zekerheid van het antwoord ? Er is gevaar, dat we tezeer letten op ons *gebed*, te min op den *Hoorder* van 't gebed : te weinig *verwachting*, een te sterk steunen op ons gebed zelf. Dit kan ons duidelijk worden uit 't volgend verhaal. "Dr. A. C. Dixon, van Spurgeon's Tabernacle, vertelt ons, dat toen hij de predikant was van eene gemeente te Boston, in Amerika, er eens een tekort was van £400. Men hield een bidstond om God te smeeken de gevraagde som te zenden. Een diaken stond van zijn knieën op en vroeg de vergadering God te danken, want hij had onder het bidden de verzekering ontvangen, dat het tekort op den aanstaanden Zondag zou worden gedekt. Men besloot tot zulk eene collecte. Op den Zondag echter kwam de regen in stortbuien neer. Zeer klein was de opkomst, en daarop lettende, wilden ettelijke kerkeraadsleden, dat de collecte tot den volgenden Zondag zou worden uitgesteld. 'Neen,' zei de biddende diaken, 'ik heb 't weer niet vertrouwd : mijn vertrouwen is op God.' De collecte werd gehouden en bracht meer dan £500 op. Voorwaar, God hoort het gebed."

Korte Schetsen.

Eerw. Dreyer heeft ons weder een dienst van belang bewezen. Zijn "Korte Schetsen uit de geschiedenis der Ned. Ger. Kerk in Zuid-Afrika" prijs 1/3 bij Eerw. B. Pienaar, verdient in ieder huisgezin te worden gelezen. Hier hebben we in korte trekken ons medegedeeld de geschiedenis van onze Kerk in Zuid-Afrika. Het boekje bevat veel in kort bestek. Van harte willen wij het aanbevelen

---

Iets voor onze predikanten.

Prof. Visscher schrijft in *De Waarheidsvriend* een reeks van artikelen onder den titel "Van verborgen omgang," en raakt een onderwerp aan, dat ook ons in Zuid-Afrika geldt. Die artikelen zijn mij niet onder de oogen gekomen. *De Heraut*, echter, haalt 't een en ander aan, dat door mij hier wordt weergegeven. Dr. Visscher schrijft voor predikanten over het diep verval van 't geestelijk leven in de Hervormde Kerk. Over de prediking heeft hij het een en ander, dat onze aandacht mede verdient :—

"Zoo rust dus op de dienaren des Woords vooral de ernstige roeping om in de bediening des Woords getrouw te zijn en die bediening alzoo te volbrengen, dat de gemeente Gods in de uitdeeling des Woords, den Middelaar mag ontmoeten als den levenden Heiland, opdat zij ontvangen moge wat de Heere in Zijn Woord haar gegeven heeft. En zie, ook in dit opzicht is er zooveel, dat tot nadenken stemt in onze dagen. Wij beluisteren de klachten over den treurigen kerkelijken toestand, die geslaakt worden niet het minst in de kringen der dienaren des Woords, die beweren zich om die belijdenis te scharen. En in de gemeenten kan men de klachten beluisteren over de prediking des Woords. Mag daarin nu veel zijn, dat uit ziekelijke neigingen voorkomt, ontkend kan toch niet, dat er ook aan de prediking zeer dikwijls veel hapert, dat er niet de arbeid aan besteed werd, die er aan ten koste moet worden gelegd, dat sommige dienaren des Woords nalaten de Schriften te onderzoeken die van Hem getuigen. Er zijn predikers, die er niets aan doen en het, tegemoetkomend aan de dwaasheden van onkundige vromen, gaarne laten voorkomen, alsof zij spreken uit den geest ; en dan week aan week woorden uitkramen in plaats van Gods Woord te verkondigen. Het oordeel dier menschen is zwaar, hun vergrijp aan het leven van Gods ge-

meente ontzettend. Zij mogen zoo hard zij willen rekwesteeren aan de Synode om schrapping van geesten en hoofdzaken, zij hebben toch zelven den geest en de hoofdzaak uit eigen ambtelijk leven weggeschrapt. En daarnaast zijn er ook anderen, minder vrijmoedig, die het niet wagen om zonder geschreven predicatie voor de gemeente te verschijnen. Zij doen althans iets aan de vervulling der hun opgelegde taak. Maar ook dit blijkt soms luttel te zijn. Wat brengen zij daar voort Zondag na Zondag? Geen verkondiging van het Woord zooals de Heer hun die oplegde. Zij hebben ook nagelaten de Schriften ijverig te onderzoeken, opdat zij het getuigenis van den Getrouwen Getuige der gemeente zouden aanzeggen. Zij maken zich ook druk over de diep ellendige toestanden van ons kerkelijk leven maar toen zij zelven Gods Woord moesten onderzoeken om dat doende de roeping, waarmede zij geroepen zijn, te volbrengen gelijk zij het voor God en de gemeente plechtig beloofd hebben, toen namen zij predicaties van anderen en schreven daaruit over of fatsoeneerden ze op hunne wijze. Dat het gemeenteleven schade lijdt onder zulke doode predicaties behoeft geen betoog. Het volk merkt het op en spreekt er over. De eerbied voor het ambt wordt er door aangetast, de opgang naar Gods Huis er door bemoeilijkt. De jongeren vervelen zich onder zulke geurlooze prediking, waarin voor wie oplet tengevolge van het gebrek aan samenhang, de naden zijn op te merken, waar de genomen stukken zijn aaneengelapt. Bij zulk eene prediking kan niet oprecht gebeden om de leiding en de werking des Heiligen Geestes. Inderdaad, hoezeer het ook pijn doet het neder te schrijven, ofschoon de waarheid het gebiedt, als er van reformatie der kerk iets komen zal, dan is het noodig in de allereerste plaats, dat zij aanvangt in de wereld der predikanten."

Mogelijk passen deze uitlatingen niet in onze toestanden. Het blijft echter waar, dat hervorming in de prediking ook ten onzent van 't uiterste belang is. We klagen ook in Z.-Afrika over zwakke opkomsten naar het Huis des Heeren, over jongere leden der gemeente, die de paden hunner ouders niet betreden. Maar wat van de "geurlooze prediking" waartegen Dr. Visscher getuigt? Treft men die bij ons niet aan? Er zijn onder ons, die door de politiek alles redden willen. Dit zal niet geschieden: het Evangelie alleen, met diepen ernst aangekondigd, snoert de harten aanéén. De Kansel, de Kansel alleen: prediking, geboren in de binnenkamer, en uit de diepten van Gods Woord geput, zal Z.-Afrika redden. Moge het Nieuwe Jaar op dit gebied waarachtige hervorming aanbrengen!

Communis Opinio.

Naar aanleiding van wat ik schreef in 't December-nommer over de Kerk, over onze Kerk — als leidster, niet als volgster der openbare meening — is er iets in Dr. Bronsveld's "Kroniek" van November l.l. dat mijne aandacht trok. Hij deed de vraag of er wel nog eene openbare meening — een *communis opinio* — in de Kerk is? Hij wijst er op, dat men vroeger "in het maatschappelijk verkeer tusschen jongelieden van beiderlei sekse" zekere vormen in acht nam, "die men niet kon veronachtzamen zonder vrij-algemeene opspraak te verwekken," en dat onze jongedochters niet met "de heeren bejegend werden als staande op den voet van gelijkheid." Thans ontvangen jonge Dames "op haar studeer-vertrek heeren Studenten, rooken als haar mannelijke collega's cigaretten en bespreken dingen, die in akademie-kringen voorvallen." Vroeger was het huwelijk in eer en werd beschouwd als een verbond voor het leven. Thans zijn er velen die in de echtscheiding niets ontroerends meer zien, zoodat men werkelijk "de vrouwelijke helft van ons geslacht zal kunnen verdeelen in twee groepen, gescheiden en niet-gescheiden vrouwen." Voorheen was een beroep op den Bijbel het einde van alle tegenspraak Thans is er op dit gebied geen "communis opinio" meer. Vroeger "werd op godsdienstig en zedelijk gebied het Christendom beschouwd als het hoogste wat men kende: de andere godsdiensten werden beschouwd lager te staan. Thans begint men in zekere kringen zelfs van een "bankroet van 't Christendom" te spreken. De gevierde schrijver eindigt zijn betoog op bijna hopeloozen toon. "De gemeenschappelijke bodem, waarop wij vroeger allen stonden, brokkelt weg. Wij kunnen elkander niet meer overtuigen, want wij hebben geen autoriteit meer, waarvoor wij allen buigen. Het wordt meer en meer een chaos, een oplossing in op zichzelf staande groepen. 't Verband met het verleden wordt steeds losser, en waar het heengaat, waarheen het *behoorde* te gaan, wordt hoe langer hoe minder duidelijk."

* * *

Geldt dit ook niet voor Zuid-Afrika? Het beroep op Gods Woord en de op Gods Woord gegronde Belijdenisschriften onzer Kerk, was vroeger afdoende. Thans is dit helaas! niet meer het geval. Vroeger keurden wij 't Theater-bezoek af; thans bezoekt 't jongere geslacht zonder aarzeling den schouwburg. Vroeger voerden wijzelven geen tooneelstukken op; thans nemen jongelingen en jongedochters, studenten in de letterkunde of de wetenschappen, of *leider auch* de Theologie daar gretig deel aan. Vroeger waren de Lijdensweken "stille tijden," het Paasch-Avondmaal het luisterrijkste feest van 't jaar; thans is er soms een drukte in die dagen, die ver af is van den ouden "stillen tijd." Vroeger stonden de seksen misschien op te eerbiedigen afstand van elkaar, thans is er een kameraderie, waaraan de hoffelijkheid — om niet te spreken van eerbied — ten offer wordt gebracht. Vroeger liet men zich leiden, door mannen van ervaring en

godsvrucht, thans willen de jongelieden leiden, en leggen de ouden van dagen het zwijgen op. Vroeger... thans Waartoe meer? Wel mag men met Dr. Bronsveld vragen: is er nog een *Communis Opinio*?

Is er nog hoop voor Zuid-Afrika?

Afrika in 't geheel moet wel altijd den menschen, die iets met dit werelddeel te doen hadden, veel hoofdbrekens veroorzaakt hebben. Zeer waarschijnlijk hebben de Israëlieten gedurende de 430 jaren die zij in Egypte hadden moeten doorbrengen, meer dan eens tot elkander gezegd: "Ach, ware onze oude vader Jakob toch nooit hierheen gekomen!" Farao, aan den anderen kant, heeft zeker ook zijn hoofd gebroken over het probleem der Israëlieten, en het was niet hij, die het probleem oploste.

Bij de oude Romeinen vindt men het bekende gezegde: "Qu.d novi ex Africa?" (Wat is er nieuws uit Afrika?) Dus waren ook zij altijd voorbereid op iets verrassends uit dat deel van het land, waarover hunne heerschappij zich uitstrekte. Men is daarom gerechtigd aan te nemen, dat zij aldaar meer moeite en verdriet ondervonden hebben, dan in de andere, door hen veroverde, werelddeelen.

Wat nu het hedendaagsch Zuid-Afrika betreft, zoo hebben wij allen reeds in onze kindsche dagen dikwijls hooren zeggen: "South Africa is the grave of reputations (Zuid-Afrika is 't graf van reputaties). Dit is toch ook niet van eenige andere Britsche bezitting beweerd geworden. Derhalve kan men veilig aannemen, dat hier meer "schroeven los" moeten zijn, dan elders het geval is. In andere woorden, dat hier meer onoplosbare problemen zich voordoen, dan ergens elders.

Dit is het gevolg en de vraag is: wat is de oorzaak? Een Engelschman heeft eens gezegd: "The curse of South Africa is its sunshine." (De vloek van Z.A. is zijn zonneschijn). Dit is natuurlijk figuurlijk gemeend en wil zooveel zeggen, dat het hier te gemakkelijk is, en het kan niet betwijfeld worden, dat blanken, gekleurden en naturellen in Zuid-Afrika minder te arbeiden hebben dan in de meeste andere zoogenoemde beschaafde landen der wereld, en nochtans niet van gebrek omkomen moeten. Ja, hier zijn duizenden van alle klassen menschen, die geen begrip hebben van wat arbeid eigenlijk beteekent.

* * *

De drie grootste problemen, die wij voor ons hebben zijn: 1) dat van de niet te loochenen tweedracht onder de twee blanke rassen; 2) dat van de naturellen; en 3) dat van de arme blanken. En juist omdat zoo velen, in hunne poging om eene oplossing van de Zuid-Afrikaansche problemen te vinden, hunne reputatie verloren hebben, is men allengskens huiverig geworden dezelve met den rechten en noodigen ijver aan te pakken. Toch moet de netel met ferme hand gevat worden, anders zal zij de hand prikken. Zal wel ooit iemand gevonden worden, die één van deze drie (ik wil niet eens gewagen van alle drie) Gordiaansche knoopen zal doorhakken?

Om eene moeilijkheid uit den weg te ruimen, is de eerste *conditio sine qua non* wel deze, namelijk de oorzaak van deze moeilijkheid uit te vinden.

I. M.i. is de *oorzaak* van de tweedracht de volgende: Gedurende de tweede helft van de zeventiende en gedurende de achttiende eeuw bestonden de blanken van Zuid-Afrika, die zich hier gevestigd hadden, voor het grootste gedeelte uit continentale elementen (Kolonisten uit het vasteland van Europa), en in de anderhalve eeuw hebben zij zich hier naar het continentale stelsel en volgens de continentale denkwijze ontwikkeld. En zoo is er een onuitwischbare continentale stempel op het wezen van het Zuid-Afrikaansche volk gedrukt. Op dezen stam heeft men dan getracht een insulaire stekje (stekje uit een eiland) te enten en wel met hetzelfde resultaat, dat men krijgt, indien men een appelstekje op een perzikstam wil enten, nl. eene mislukking.

Om uiteen te zetten, waarin het onderscheid tusschen de continentale en insulaire levens- en denkwijze bestaat, zal men vele bladzijden van een groot boek moeten vullen, maar ik denk dat iedereen, die beide op het continent van Europa en in Groot Britanje geleefd heeft, en nota bene, zijne oogen en ooren op de rechte wijze gebruikt heeft, het onderscheid gevoeld zal hebben, al kan hij het dan ook niet met juiste woorden beschrijven. Over eenige punten zal ik echter een paar aanmerkingen maken.

Daar is bijv. de *gedwongene militaire dienstplicht* in zwang in de landen van het Europeesche vasteland, maar tot dusver in Britanje onbekend. Daar is verder het verschil in de wijze waarop een *verhoor in de gerechtshoven* geleid wordt. Dan weer moet men denken aan de *macht van de Non-conformisten* in Britanje — iets dat de weinige vrije kerken van het continent op verre na nooit kunnen droomen te bezitten. Bij de vergelijking van het *onderwijs- en examen stelsel* zal men ook een verbazend onderscheid vinden tusschen dat van het vasteland en dat van Britanje. Zelfs Amerika begint zich reeds in dit opzicht meer en meer te richten naar het eerstgenoemde. Dan, wat de *politiek* betreft, kan men toch wel zeggen dat de zoogenoemde partij-regeering of ook verantwoordelijke regeering haar bakermat in Engeland had. Of dit systeem het beste is, is eene vraag die niet alle menschen bevestigend beantwoorden zullen. Zekerlijk past het niet voor alle natieën. "Sport" kan als een Engelsche specialiteit beschouwd worden. Verder hebben wij de hooge salarissen, die men in

Engeland aan ambtenaren betaalt. Men vergelijke hiermede bv. het salaris van £240 per jaar, dat een rechter in Zwitserland ontvangt — een man die zich den graad van dokter in de beide rechten op de Hoogeschool verworven heeft. Ten laatste noem ik nog de uiterlijke manieren en omgangsvormen, die op 't continent in 't geheel zeer verschillen van die aan dewelke men in Engeland, Schotland en Ierland (en ook in de Britsche bezittingen) gewoon geworden is. Ik kan dit 't best verduidelijken door het gebruik van eenige Engelsche woorden, die zich niet goed in het Hollandsch vertalen laten :— "On the continent it is all ceremoniousness without ceremony and in England it is all ceremony without ceremoniousness."

Alle deze insulaire gebruiken, verhoudingen, beginselen, overleveringen, enz. over te planten in landen die oorspronkelijk geheel andere gebruiken, verhoudingen, beginselen, overleveringen, enz. hadden, kan slechts tot één resultaat leiden, namelijk tot tweedracht. Honderd jaren zijn nog lang niet genoeg om het stempel van de eigenaardigheden eens volks uit te wisschen.

Wat nu speciaal Zuid-Afrika betreft, zoo kan men getroost beweren, dat de tweedracht in ons land nooit tot een einde komen zal, tenzij alle Afrikaansch-gezinden Engelschgezind, of alle Engelschgezinden Afrikaanschgezind worden. Daar het heel onwaarschijnlijk is, dat zoo iets gebeuren zal, zoo ben ik verplicht te bekennen, dat in dit opzicht er geene hoop voor Zuid-Afrika is.

II. Het *naturellen probleem*. Hierover is zeer veel gesproken en geschreven, maar ik denk het is toch al te duidelijk dat dit probleem nooit zou bestaan hebben indien er meer blanken dan naturellen in Zuid-Afrika waren. Nu echter hebben wij ten minste 5 tot 6 maal zoo vele naturellen als blanken in ons midden, en deze daadzaak maakt de oplossing van het vraagstuk zoo moeilijk, indien niet geheel en al onmogelijk. *Sublata causa, tollitur effectus* (Neem de oorzaak weg en het gevolg vervalt) luidt een axioma. Kan men het teweegbrengen dat er meer blanken dan naturellen in het land zullen zijn, en dat, zooals in Amerika, in Canada, in Australië, in Nieuw Zeeland, enz. de blanken zich physisch krachtiger ontwikkelen dan de gekleurden, dan zal het probleem met den tijd zichzelf oplossen. Maar ik vrees dat dit in Zuid-Afrika het geval nooit zijn zal, en zoo is er hier ook geene hoop voor ons arm geteisterd land.

* * *

III. De *arme blanken*. Van de drie door mij genoemde problemen is dat der arme blanken, hoewel ook moeiylijk, toch niet zoo onoplosbaar als de beide andere. Eigenlijk moesten er in Zuid-Afrika geene arme blanken zijn, want het land is nog niet zoo dicht bevolkt, dat de menschen elkander vertreden moeten. Ik ben van meening, dat wetgeving aan dezen toestand een einde maken kan. Hij is toe te schrijven aan verscheidene oorzaken, van welke ik hier de voornaamste noemen wil. Eerstens : Deze volkplanting werd gesticht te midden van eene groote menigte van barbaren en het spreekt vanzelf, dat van het begin aan ieder blanke den meester speelde, terwijl de wilden de rol van knechten vervullen moesten, want kennis is macht en onkunde is machteloosheid. De opvolgende geslachten wiesen op in eene omgeving in dewelke deze verhouding dezelfde bleef, en wij weten welk een geweldigen invloed overerving en omgeving op den mensch uitoefenen.

Tweedens : Tijdens de stichting dezer volkplanting was Holland een republiek en de eerste immigranten of kolonisten waren echte republiekeinen. In de 18de eeuw nam de republiekeinsche geest sterk toe en werd dezelve nog aangevuurd door de revolutionaire geschriften van Voltaire, Montesquieu en J. J. Rousseau, welke op de geheele beschaafde wereld eenen grooten indruk maakten. De eerste groote vrucht van dezen ontwaakten demokratischen geest was de Amerikaansche vrijheidsoorlog, en de tweede de Fransche revolutie. Zonder uitwerking op de kolonisten van de Kaap de Goede Hoop bleven deze groote gebeurtenissen niet, en zoo kwam het dat zij allen — menschen, die nog nooit een gekroond hoofd gezien hadden — uitgesprokene demokraten werden. Aan deze ingewikkelde omstandigheden is het toe te schrijven, dat nog heden de Hollandsche bevolking in Zuid-Afrika meer demokratisch is, dan de uitgesprokenste demokraten van Zwitserland en Amerika. Dit wederom brengt met zich, dat iedereen meent dat hij even zoo goed is als zijn naaste. Onderscheid in rang wil men eenvoudig niet erkennen. Zoo schrijft F. Lion Cachet in zijn boek, "De worstelstrijd der Transvalers": "Den allerarmsten Transvaler weigert men geen plaats aan zijne tafel, of wordt het gebruikelijke "oom," "neef," of 'nichtje" onthouden, en de armste jongen kan naar de hand der rijkste "nooi" (Boerendochter) dingen, met elken kans op succes, mits hij van fatsoenlijke familie — dat is, niet van gemengde afkomst zij. Men gevoelt zich één volk, en wil de onafhankelijkheid van den een tegenover den ander erkend zien." En Douglas Blackburn vertelt het volgende in "Chambers' Journal": "Just before the Boer war I was a guest at a wedding in a village where the company represented the following incongruous elements : The bride was the daughter of the village mid-wife, her husband was the son of an immensely wealthy farmer, and he himself held military rank equivalent to a general of division. The bride's elder brother was a member of the late Orange Free State Executive — practically a Cabinet Minister —, the second brother a ticket-collector on the railway, a third a blacksmith, a fourth chief magistrate. Other relatievs present

were a wealthy Natal merchant, a Natal magistrate and a village road inspector." (Kort voor den Boeren-oorlog was ik gast op een bruiloft, in een dorp waar 't gezelschap de volgende elementen vertegenwoordigde. De bruid was de dochter van de dorpsvroedvrouw, haar bruidegom was de zoon van een zeer rijken boer, en hijzelf had militairen rang, gelijkstaande met dien van generaal. De oudste broeder der bruid was lid van den Uitvoerenden Raad in den O.V. Staat — dus een Kabinets-minister—, de tweede broeder was "ticket-collector" op den spoorweg; de derde was hoefsmid; een vierde magistraat. Andere bloedverwanten tegenwoordig waren een rijke koopman uit Natal, een Natalsche magistraat, en een weg-inspecteur uit een of ander dorp.)

* * *

Het spreekt vanzelf, dat waar zulk een geest onder het volk heerscht, de gewone man, die het als een onrecht beschouwt wanneer hij op andere wijze als zijn meer bemiddelde medemensch behandeld wordt. Hij redeneert aldus :—als mijn buurman, die toch niets beter is dan ik, niet noodig heeft hard te werken, waarom moet ik dan zoo hard werken? Als de dochter van mijn buurman eene onderwijzeres geworden is, waarom kan mijne dochter ook niet eene onderwijzeres worden? Als mijn buurman een klavier in zijn huis heeft, waarom zou ik er niet ook een hebben kunnen? Als mijn buurmans vrouw zoo of zoo gekleed gaat, waarom kan mijne vrouw niet evenzoo gekleed gaan? En zoo komt de nabootsing tot haar denkbeeldige rechten. De naäperij wederom kan slechts gedijen onder het *krediet systeem* en dit brengt mij tot de *derde* en *voornaamste oorzaak* van het ontstaan der arme blanken. Dit systeem is allengskens zoo ingeworteld in het wezen van het Zuid-Afrikaansche volk, dat de publieke meening *altijd* op de zijde van den schuldenaar, en *nooit* op de zijde van den schuldeischer gevonden wordt. En hier is het waar wetgeving eene verandering teweegbrengen kan. Het ethische begrip van recht en onrecht is door den demokratischen geest kluchtig omgewerkt geworden. De vrijheid van den individu moet gehandhaafd worden ten koste van zijn medemensch, al moet de medemensch ook daardoor geruineerd worden. Deze toestand is haast ondragelijk geworden. Het krediet systeem is de vijand van alle eerlijke menschen, terwijl het de vriend en de bondgenoot is van de oneerlijke spekulanten en schelmen, die altijd weten zich te onttrekken aan de algemeene worsteling, die noodig is den algemeenen last te dragen.

* * *

Ik ben er vast overtuigd van dat, indien de verloren zoon heden in Zuid-Afrika geleefd had, hij nooit tot bezinning gekomen zou zijn, want hij zou tot op het laatste oogenblik zijns levens alles wat hij noodig had op krediet hebben kunnen koopen, en wee dien bakker die hem geen brood, wee dien slager die hem geen vleesch, wee dien winkelier of kruidenier die hem geene goederen meer wilde laten krijgen; en wee ook den timmerman die weigerde hem bij zijn dood een doodkist te maken. Ware de verloren zoon heden in Zuid-Afrika, dan zou hij ook zeer waarschijnlijk eene vrouw en een groot getal kinderen gehad hebben, en zou gesproken hebben zooals een arme blanke in het Graaff-Reinet distrikt eenige jaren geleden gedaan heeft. Deze zeide namelijk, dat onze lieve Heer het nooit zou toelaten, dat eene vrouw en hare kinderen van gebrek moesten omkomen, en dat, wanneer de menschen hun iets te eten gaven, hij alsdan ook een deel ervan krijgen zou. Deze goede man beschouwde dus zijne vrouw en kinderen als een batig saldo.

Onder deze benarde omstandigheden is het waarlijk niet mogelijk eene oplossing van het probleem der arme blanken te vinden, hetzij dan dat door wetgeving het heerschende krediet systeem afgeschaft wordt. De Regeering voert toch immers des lands bezigheid op eene contante basis en het zal wel niemand invallen een spoorweg-biljet te verlangen op een uitstel van 3, 6, of 12 maanden. Laat het krediet systeem afgeschaft worden, en binnen twintig jaren zal men geen arme blanken meer in Zuid-Afrika vinden; en dit resultaat zal men nooit en nimmer met Kakamas, Goedemoed en Delangesdrift behalen. Wetgeving kan wel is waar, den demokratischen geest niet uitroeien, maar zij kan den gunstigen toestand, waarin deze geest zich buiten alle ethische grenzen ontwikkeld heeft, in een ongunstigen veranderen. Indien iemand niet de moeite ontziet, dan kan hij in het Tijdschrift "The Nineteenth Century and After" van November, 1908 lezen, hoe dat Zwitserland handelt met individueele rechten, waar deze indruischen tegen de belangen van de maatschappij. Miss Edith Sellers, die het artikel schrijft, heeft blijkbaar eene degelijke studie van de zaak gemaakt. Exacte wetgeving heeft het eveneens teweeggebracht, dat de Britsche *Chargé d'Affaires* te Stuttgart in 1899 aan zijne regeering schrijven kon "that there was no poverty in the kingdom of Würtenburg," En Würtenburg is sedert den tijd van graaf Eberhard VII bekend als een van de armste landen van Duitschland. Maar daar heeft men ook het spreekwoord: "Eene goede koe, dekt alle armoed toe."

Exacte wetgeving heeft het ook teweeggebracht, dat men op het vasteland van Europa (de Latijnsche landen in het Zuiden uitgezonderd) in de groote steden geene "slums" vindt. Deze feiten bewijzen toch zeker dat door wetgeving veel, zeer veel, gedaan worden kan om het onderlinge samenleven in Zuid-Afrika dragelijker te maken, dan het thans is.

Doch alle omstandigheden in aanmerking genomen, moet de denkende persoon zichzelven vragen,

of niet wellicht in Gods wijze raadsbesluiten het geheele vasteland van Afrika voor de kinderen Chams bestemd is, en dat het nooit gemeend was, dat de nakomelingen van Sem en Japhet in dit werelddeel blijvenden voet zouden zetten. De vroegere hooge beschaving, door Grieken en Romeinen naar het Noorden overgebracht, moest tot niet gemaakt worden, en zal hetzelfde lot niet ook het Zuiden te beurt vallen?

Wie zal het wagen op deze vraag een beslist antwoord te geven?

Leopold Weich.

Wat het geloof vermag.

Markus 9 : 14—29.

[Daar bij het afdrukken van dit stuk in ons vorig nommer verwarring is ontstaan, plaatsen wij het artikel in zijn geheel. Red.]

Het is een aandoenlijk tooneel dat onze aandacht tot zich trekt aan den voet van den berg, waar 't aangezicht van den Heer veranderd werd, en waar de woorden uit den hemel gehoord werden : "Deze is Mijn geliefde Zoon in denwelken Ik een welbegen heb ; hoort Hem." Van dien berg is Jezus pas afgeklommen met misschien eenige teekenen nog op Zijn aangezicht van den luister waarmee Hij aldaar bestraald was. Aan Zijn zijde staan drie Zijner discipelen — Petrus, Johannes en Jacobus. Aan den voet van den berg ontmoet Hem eene eenigszins oproerige schare, in 't midden waarvan de andere 9 apostelen waren. Eén man, echter, is er die 't voorwerp is van de belangstelling en de sympathie van de schare, de vader namelijk van een ongelukkig kind, dat van een stommen geest bezeten was. Dit kind had de vader tot de negen discipelen, in de afwezigheid van Jezus, gebracht, om door hen genezen te worden, hetgeen zij echter niet in staat waren te doen. Onder de schare waren er schriftgeleerden en farizeërs, die met de negen discipelen twistende waren,—zonder twijfel hen verwijtende wegens hun onmacht tegenover het ongelukkig kind. Jezus, hen gevraagd hebbende waarom zij met de discipelen twistende waren, nam de vader van 't kind de gelegenheid waar om de oorzaak van den twist uitteleggen. "Meester," zeide hij, "ik heb mijn zoon tot U gebracht, die een stommen geest heeft, en waar hij hem ook aangrijpt, zoo scheurt hij hem, en schuimt, en knerst met zijn tanden, en verdort ; en ik heb Uwe discipelen gezegd, dat zij hem zouden uitwerpen, en zij hebben niet gekund." "O, ongeloovig geslacht," waren de woorden van Jezus daarop, "hoelang zal Ik nog bij ulieden zijn? hoelang zal Ik u nog verdragen? brengt hem tot Mij." Uit deze woorden van den Heer, en de uitwerping van den boozen geest uit het kind, konden de discipelen de les hebben geleerd, dat *Zij* den boozen geest uit het kind hadden moeten verdrijven, en de reden, waarom dit niet geschied is. Uit geheel het verhaal kunnen wij drie lessen leeren : (1) dat er geen zegen te groot is, die niet door het geloof te bekomen is, (2) dat er geen werk voor God is ,dat door het geloof niet gewrocht kan worden ; (3) dat er geen onmogelijkheid is, om zoodanig een geloof te bekomen. Voor de bespreking van 't laatste punt zal er nu geen tijd zijn.

Er is geen Zegen, die niet door het Geloof te bekomen is.

"*Brengt hem tot Mij,*" zeide de Heere tot den vader van 't kind, "en zij brachten hetzelve tot Hem. En als hij hem zag, scheurde hem terstond de geest, en hij, vallende op de aarde, wentelde zich al schuimende." "Hoe langen tijd is het, dat hem dit overkomen is?" vroeg hem de Heer, — een vraag welke Hij deed opdat allen verstaan konden, hoe vreeselijk de kwaal was waaronder 't kind lijdende was, en opdat in den vader de verwachting van een genezing aangewakkerd zou worden. Bij 't antwoord : "Van zijne kindschheid af," voegde de vader verdere bijzonderheden omtrent zijn lijden : "Menigmaal heeft hij hem ook in het vuur geworpen, om hem te verderven, en menigmaal in 't water." *Maar zoo Gij iets kunt, wees met innerlijke ontferming over ons bewogen en help ons.* "Zoo Gij Viets kunt" is de taal van den vader. En zoo gij kunt gelooven, is 't antwoord van Jezus : "*Zoo gij kunt gelooven*: alle dingen zijn mogelijk, dengenen die gelooft." Dus was geloof aan den kant van den vader noodig, opdat zijn kind genezen kon worden. Deze woorden hadden ten doel geloof in 't hart van den vader te verwekken, en met dat doel zijne gedachten af te wenden van de verschrikkelijkheid van den toestand van 't kind en de onmacht der discipelen, en zijn aandacht te vestigen op de macht van den Heer Zelf, voor Wien alle dingen mogelijk zijn. En nu begint de man te gelooven, en met tranen in zijn oogen roept hij uit :

Ik geloof, Heere! Kom mijne ongeloovigheid te hulp!

Zoodra dus deze man de waarheid vat, dat alle dingen dengene mogelijk zijn, die gelooft, en dat Gods almacht door Christus beoefend wordt, gelooft hij, een geloof gepaard nochtans met wantrouwen op zichzelf.

En nu, dat hij vatbaar is den afgebeden zegen te ontvangen, *bestrafte de Heer den onreinen geest zeggende tot hem : gij stomme en booze geest, Ik beveel u, ga uit van hem, en kom niet meer in hem. "En hij roepende en hem scheurende, ging uit."* Het kind is, tengevolge van dat scheuren, als dood geworden, doch Jezus, hem bij de hand grijpende, richtte hem op, en hij stond op.

Hierin had dan de man zelf, en hadden de discipelen een opheldering van de waarheid, *dat alle dingen mogelijk zijn, dengenen die gelooft.*

Doch de vraag kan gedaan worden : " Waarom werd de genezing van dit kind afhankelijk gemaakt van 't geloof van den vader ? Waarom was er niets anders dat die genezing in den weg stond, dan zijn ongeloof ?" Het was zekerlijk niet, omdat Christus macht beperkt werd bij zoodanige voorwaarde. In het geval van Gadara bijvoorbeeld was het Christus, die eerst tot de ongelukkigen kwam, en niet het omgekeerde. Het antwoord, gelooven wij is te vinden in *de betrekking waarin Christus wonderen stonden, tot de hoogere dingen van Zijn Rijk.* Weliswaar hadden die wonderen een onmiddelijk doel te vervullen, in het wegnemen of verminderen van het lijden en de droefheid van de lijdende personen ; zij waren de openbaring van Zijne liefde tot, en Zijne barmhartigheid jegens den mensch. Doch zij waren meer dan zelfs dit : zij waren teekenen van de werken der genade jegens de zielen van menschen *tot hunne zaligheid* — hetgeen het doel was van Zijne komst in de wereld. Ziekte, pijn, de dood zijn de gevolgen van de zonde, die oneindig vreeselijker is dan deze — namelijk : de zedelijke en geestelijke gevolgen ervan, die helaas! overal te bespeuren zijn. Indien het een aandoenlijk schouwspel is, een mensch gepijnigd, gefolterd, gemarteld te zien, of door beroerte geslagen, of onder een lange pijnlijke ziekte lijdende, hoe veel aandoenlijker is het een menschelijke ziel het slachtoffer te zien van onheilige hartstochten of wellusten, of door sterken drank verlamd, en onbekwaam tot iets goeds voor de zijnen of voor den mensch in 't algemeen, of zoo opgenomen met zichzelf en 't eigen ik, dat er geen gedachte aan God is of 't gevoel voor 't welzijn van anderen ! En de wonderen van genezing, wat 't lichaam betreft, waren de teekenen en beelden van de hoogere wonderen van genade, welke Hij voor de zielen van menschen deed. Hij, Die alle ziekten genezen kan, is machtig om den mensch — ziel en lichaam — te redden van de macht van den Satan. Het was niet vooral om de wonderen van genezing en barmhartigheid te doen, dat Jezus in de wereld gekomen is : deze waren de kruimkens, die van Hem op den weg vielen : Zijn werk was *de zielen van menschen te redden,* en wel eerst van de schuld en 't oordeel, en daarna van de macht en de gevolgen der zonde.

Doch wij moeten hierop letten, dat gelijk Christus *geloof* eischte, voor dat 't ongelukkig kind redding van ellende ondervinden kon, zoo kan niemand geestelijke zegeningen verwachten *anders dan door het geloof.* Geloof is het kanaal, langs 'twelk Gods genade in de ziel vloeit : het is de hand, waarin Gods giften geplaatst worden, de band van sympathie tusschen de ziel en den Heer Zelf. Zonder het geloof dus is er geen vergiffenis, geen ware vrede, geen kracht om van de ziekte der ziel redding te verkrijgen, geene kracht om de beheersching der zonde te overwinnen, of de heerschappij van den Satan te vernietigen. In één woord, zonder het geloof is er geen deur van ingang in de ziel, voor die zegeningen uit Jezus volheid, waaraan Hij ons deelachtig wil doen worden. In de woorden der Schrift : " Zonder geloof, is het onmogelijk Gode te behagen,"— terwijl aan den anderen kant, *alle dingen dengene mogelijk zijn, die gelooft.* En zoo komen wij tot hetgeen wij noemden, als een eerste les, welke dit voorval in het leven van den Heer ons leert, namelijk :

Dat er geen zegen is, welken het geloof van God niet ontvangen kan, niets dat God in Zijn Woord beloofd heeft, of dat Zijn Woord ons reden geeft van Hem te verwachten. En deze les is toepasselijk.

1. Op *onszelven.* Dit is het geval, hetzij het geen ons drukt de last is van schuld die den mensch nog niet vergeven is, of de kracht van eenigen hartstocht of wellust, of de slavernij van een slechte gewoonte, welke men niet overwinnen kan. Is het 't verlangen naar bevrijding van zonde, of de vrees voor vallen of struikelen, waarover zelfs de bekeerde zich bekommert ? Dan kan aan dat verlangen voldaan en die vrees weggenomen worden, alleen door het geloof. Roept de bekeerde ziel met Paulus uit : " Ik, ellendig mensch ! wie zal mij verlossen van het lichaam dezes doods ?" Het geloof stelt hem in staat om ook met hem te zeggen : " Ik dank God, door Jezus Christus onzen Heer." Het is niet door worstelen of werken of zelfs waken, dat hij de overwinning over de macht der zonde kan bekomen, maar door *het geloof.* Paulus wist Wien hij geloofd had, en daarom was hij verzekerd, dat Hij machtig was het pand bij Hem weggelegd, te bewaren tot " dien dag." En wat was dat pand ? Niet vooreerst zijn ziel, om die voor 't verderf te bewaren, maar hijzelf, zijn gedrag, zijn levenswijze. Dat alles had hij aan Jezus toevertrouwd en in de verzekering, dat alles door Hem bewaard zou worden. Hij, Die machtig is de ziel, die op Hem vertrouwt, van struikelen te bewaren, zal door Zijn Geest in het hart van den geloovige wonen. Zoodat de zonde niet meer over hem heerschen zal, dewijl hij niet meer onder de wet is, maar onder de genade. En, gelijk de ziel gerechtvaardigd wordt door 't geloof, zoo is het door 't geloof ook, dat hij geheiligd wordt. En zoo, alhoewel de wortel der zonde in het hart van de geloovige ziel tot 't einde toe blijft, is het de geloovige niet noodig immer in de zonde te vallen. Naarmate hij met dat doel in Jezus gelooft, zal de Heer hem zelfs voor struikelen bewaren.

2. *Met betrekking tot ons gebed voor anderen* geldt ook deze waarheid. Er kan een kind zijn, of een broeder of zuster of ouders, die onder de macht van den Satan zijn, of die zonder God in de wereld leven. In zoo'n geval moeten wij niet ver-

geten, dat er niets in hun toestand is, dat buiten de macht van Jezus is om dat te overwinnen, en niets buiten Zijne liefde is, dat Hij ons niet zou verhooren. Er is, weliswaar, eene beperking hier, want buiten Gods Woord kunnen wij niet gaan. Wat betrekking heeft op onze eigene zaligheid of heiligmaking kunnen wij, met volstrekte zekerheid vragen wat daartoe noodig is. Wat anderen betreft, is er geen absolute belofte van eene verhooring van 't gebed ons gegeven, dat de macht des Satans over hen verbroken zal worden. Doch in zoo'n geval moeten wij terugvallen op hetgeen God is — niet vergetende Zijne souvereiniteit — als een God, Die geen lust heeft in den dood des goddeloozen, maar daarin, dat hij zich bekeere en leve.

Er is geen werk voor God, dat door het Geloof niet gewrocht kan worden.

Wij meenen natuurlijk werk, door God bevolen, of waartoe Hij ons in Zijne voorzienigheid roept : Die les leerde de Heer Zijnen discipelen na het genezen van 't ongelukkig kind. "Toen kwamen de discipelen tot Jezus alleen," lezen wij (Matth 17 : 19 en 20), en zeiden : "Waarom hebben wij hem niet kunnen uitwerpen ?" "Om uws ongeloofs wille, want voorwaar zeg Ik u : Zoo gij een geloof hadt als een mostaardzaad, gij zoudt tot dezen berg zeggen : ga heen van hier derwaarts, en hij zal heengaan, en niets zal u onmogelijk zijn." In deze woorden hebben wij een dubbel antwoord op de vraag van de discipelen — namelijk : (1) de oor. zaak van hun feilen, en (2) wat het geloof voor hen doen kon.

1. *De oorzaak van hun feilen was te vinden in hun ongeloof.* "Waarom hebben wij hem niet kunnen uitwerpen ?" vraagden de discipelen, als zij zagen wat Jezus voor het ongelukkig kind gedaan had, en het moest hen beschaamd hebben gemaakt te hooren, *dat zijzelven* de oorzaak van hun feilen waren. Want hetgeen klem aan de woorden hechtte, was hetgeen in Jezus woorden opgesloten lag,— dat zij het kind *hadden moeten genezen,*— dat zij daartoe in staat moesten geweest zijn.

En welke verschrikkelijke gedachte moest het niet voor hen geweest zijn, dat, zoo Christus daar niet bijtijds gekomen ware, dat kind geheel zijn leven onder de vreeselijkste smarten en pijn zou moeten lijden — dus *dat zij de oorzaak daarvan zouden zijn.* En dat Jezus de discipelen bestrafte wegens hun onmacht om het kind te genezen, was eene herinnering voor hen, *dat dit hun werk was.* Bovendien behoorden zij dit te weten, dewijl zooals wij lezen Matth. 10 : 1, Jezus hen macht gegeven had om onreine geesten uit te werpen en z iekten te genezen. O welk een woord is dat voor ons als Christenen ! en vooral voor Christen-leeraars ! De zielen van honderden — ja soms van duizenden — zijn aan ons toevertrouwd om voor Jezus gewonnen, en voor arbeid in de Kerk gevormd te worden. Welk een eer, en toch welk eene verantwoordelijkheid ! Ik zeg niet, dat het aan leeraars toegeschreven moet worden, dat allen niet bekeerd of niet werkers voor Christus zijn. Doch hoeveel hangt van leeraars af,— niet alleen van hunne leerredenen op den kansel, maar vooral van hun levenswijze ; van hun handel en wandel ; van hun ingang en uitgang ; van hoe menigvuldigen arbeid in 't privaat zoowel als in 't openbaar ! Verschoon mij, als ik iets zegt van een ouderen broeder naar het vleesch — nu reeds lang in den hemel. Hij was facile princeps in de meeste zijner klassen aan de Universiteit en het Theologisch Seminarie, en hij had wat de wereld betreft veel opgeofferd om God als leeraar te dienen. En hij is leeraar geworden. Hij werd geordend in een kleine gemeente. Ik, als student, was tegenwoordig bij die gelegenheid. Doch wat vond er plaats onmiddelijk nadat de ordening voorbij was, en de leeraars vertrokken waren ? Hij nam mij naar den pastorietuin en hij, die bijna as vader voor mij geweest was, leunde op mijn schouder en — *weende.* "Andrew !" zeide hij, "ik kon bijna onder de aarde zinken toen ik "ja" zeide op de vragen, die aan mij gedaan waren. Het is niet het preeken, dat mij drukt : het is 't alledaagsche leven in de gemeente ; het is de gedachte van mijne verantwoordelijkheid voor de zielen aan mij toevertrouwd — het is dat, dat mij ter nederdrukt. Tevergeefs echter zou ik trachten om 't gesprek na meer dan 60 jaren terug te geven. Alleenlijk dit wil ik bij 't gezegde voegen : De Heer zegende zijn werk in verschillende gemeenten en in de Kerk op wonderlijke wijze.

Doch om tot ons punt terug te keeren : de discipelen waren in de gelegenheid geweest om een groot werk aan dat kind te doen — een werk echter, dat zij niet hadden kunnen doen wegens hun ongeloof.

Doch op het tweede punt moet er nu gewezen worden :

2. Wat *het geloof voor de discipelen doen kon,* of, in andere woorden, wat de discipelen door het geloof hadden kunnen doen. "Zoo gij geloof hadt als een mostaardzaad, gij zoudt tot dezen berg zeggen : Ga heen van hier derwaarts, en hij zal heen gaan, en niets zal u onmogelijk zijn." Of, zooals wij reeds gezegd hebben : Er is geen werk voor God, dat het geloof niet doen kan, of geen werk, dat Zijne discipelen voor den Heer niet door het geloof doen kunnen. Ik heb een woord gesproken van de verantwoordelijkheid waaronder leeraars staan. Ik heb hen in 't bijzonder genoemd, omdat zij de leidslieden van Christus Kerk in 't goeddoen behoorden te zijn, dewijl zij speciaal tot dat werk afgezonderd zijn. Doch het werk, aan de Kerk in 't algemeen opgedragen, is het werk van elk lid ervan. In een oorlog is er een hoofd — een generaal,

met officieren en andere soldaten, en aan 't werk, dat er te doen is moet elk krijgsman deelnemen. Het is onverschillig in welke betrekking de Christen zich bevindt: hij is van God geroepen om deel te nemen in 't verdrijven uit de wereld van elken boozen geest, en in 't gewinnen van de wereld voor Jezus. Het is Christus, Die hun de kracht geven kan daartoe; die hun op 't geloovig gebed die kracht geven wil; en het is door het geloof, dat hij het werk verrichten moet, en dat hij uitroepen kan: "Ik vermag alle dingen door Christus, Die mij kracht geeft."

Op hetgeen men door het geloof voor het werk van Christus doen kan, komen wij straks terug. Intusschen is het noodig verder te letten op het werk, dat de Kerk geroepen is voor Christus te doen.

Het was een groot werk waartoe de Apostelen als voorgangers der Kerk en dus de Kerk zelve geroepen werden. De Evangelist Lukas spreekt in de Handelingen der Apostelen van zijn Evangelie als eene geschiedenis van al hetgeen de Heer *begonnen heeft* te doen en te leeren. Jezus had op Golgotha Zijn verlossingswerk volbracht, en de weg tot God aldus geopend. Maar van 't werk van de bekeering van de wereld tot God was dat slechts *het begin*; de voortzetting van dat werk heeft Hij aan Zijne discipelen, als de leidslieden der gemeente opgedragen. De wereld lag zoo te zeggen, in het booze — doch Christus is voor de wereld gestorven; God had Zijn Zoon voor de wereld gegeven. De gemeente moet 't middel zijn waardoor de booze geest, de vijand van den Heer, uit de wereld verdreven moet worden. Het werk is aan haar opgedragen; de wereld zelve verwacht dat van haar. Gedurende de eerste eeuwen na Christus heeft de Kerk, vertrouwende op de tegenwoordigheid van haar Hoofd, een groot deel der wereld tot erkentenis van en onderwerping aan God gebracht. Ja, heerlijk was het werk in het begin. Overal sprak de Kerk in den naam van den gekruisigden Jezus, en de duivels vloden. De muren van meer dan een Jericho zijn op het geklank van het Evangelie van Jezus ingevallen. De wellust van den plezier-zoekenden Korinthier, de trotschheid van den oorlogzuchtigen Romein, het bijgeloof van den wijsgeerigen Griek, de hebzucht van den nauwgezetten Jood, de geldzucht van den handeldrijvenden Antiochier, de wreedheid van den in 't bederf-gezonkenen barbaar — die Christen-hatende duivels — zijn op de verkondiging van Jezus, door mannen des geloofs, vervuld van Gods Geest, verzet — wonderwerken, die blijdschap in den hemel en vrede op aarde verwekten. Doch langzamerhand heeft de gemeente haren plicht in de praktijk vergeten, en nu nog, na 19 eeuwen heeft de helft van de inwoners der aarde van Christus niet gehoord: men kan zeggen van de wereld in 't algemeen als afgezonderd van Christus — dat zij nog in het booze ligt — ja, om terug te komen tot ons onderwerp — dat zij van een stommen geest bezeten is — den geest, welke de Kerk uit haar midden verdreven moest hebben. De wereld is, sedert Christus tijd, in vele opzichten ontwikkeld en vooruitgegaan. Beschaving heeft, in een zeker opzicht, eene omwenteling op de aarde bewerkt, de kennis is op wonderlijke wijze toegenomen en neemt nog dagelijks toe. Doch de wereld ligt nog in het booze; een booze geest beheerscht, — ja wij konden zeggen: booze geesten beheerschen haar, want het getal derzulken is *legio*. En om dat op te helderen is het niet noodig dat wij ons naar de donkere gewesten van Midden-Afrika begeven, of de koude streken van Groenland, of de afgodische landen van Indië :—Wij behoeven alleen onze oogen te vestigen op de zoogenoemde Christenlanden van Europa, — en wat ons van nog meer belang is — *op ons eigen Zuid-Afrika*. Wij zien hier welk eene verbazende opgang beschaving, kennis, opvoeding in de laatste 50 jaar gemaakt hebben. Maar is de stomme geest van vijandschap tegen God er uitgedreven? Of hooren wij de geesten zelven niet uitroepen: *"Mijn naam is legio, want wij zijn velen."* Wij konden hierover uitweiden: de tijd laat ons echter dat niet toe om zelfs de namen van sommige duivels te noemen: als bijv. Sabbatschending, 't verlaten van Gods Huis, het praktisch atheisme of het ignoreeren van God en Zijn Woord, hebzucht — geopenbaard in het dagelijksch leven en in de politiek — liefdeloosheid, naijver, dronkenschap, of onmatig gebruik van sterken drank, onzedelikheid, enz.

Met betrekking tot deze booze geesten en 't Christianiseeren van de wereld, moeten wij —

(1) *Herhalen, dat de plicht van 't verdrijven ervan aan de Kerk opgedragen is.* De Kerk op zichzelve kan dit niet doen: het eischt goddelijke kracht. Maar die is haar beloofd als zij gehoor geven zal aan 't bevel van den Heer, om het Woord te verkondigen, vertrouwende op de vervulling van de belofte van den Heiligen Geest, dat Hij aan alle pogingen van de Kerk Zijn zegen geven zal.

(2) *Gehoorzaamheid aan dit bevel is van het allergrootste belang*, want *het is de Kerk van Christus alleen, die de booze geesten uit de wereld kan verdrijven* en de zaligheid van den mensch bevorderen, en geluk aan de wereld brengen. De toestand van het kind vóór zijne genezing door Christus is eigenlijk een beeld van den toestand der wereld buiten Christus: dat kind genezen, is een voorbeeld van wat de wereld kan zijn, als de Kerk van Christus haar werk doen zal.

(3) Doch de Kerk, helaas! gelijk de discipelen van ouds, heeft zooals wij gezien hebben in haar werk gefeild, *en er is geen ander lichaam of middel of kracht in de wereld, die haar vervangen kan* en in staat is haar werk te doen.

(4) Doch Gode zij dank: *het werk is niet te moeilijk voor het geloof* — niet te moeilijk voor de Kerk, die het geloof daartoe heeft. "Alle dingen zijn mogelijk dengene die gelooft" waren Jezus woorden tot den vader van het kind. En Zijne woorden tot de discipelen waren: "Zoo gij een geloof hadt als een mostaardzaad, gij zoudt tot dezen berg zeggen: 'Ga heen van hier derwaarts!' en hij zal heengaan, en niets zal u onmogelijk zijn." Bij een berg hebben wij hier te verstaan *een groote moeilijkheid*. Doch hoe dan zullen wij het verstaan, dat geloof *als een mostaardzaad*, een berg zou kunnen verplaatsen?— dat zulk klein geloof 't middel kan zijn om zoo groot een moeilijkheid weg te nemen? Wonderlijke taal inderdaad! En nochtans zijn deze woorden uit den mond van Jezus gevloeid. *Kunnen* wij ze dan verstaan? Zij schrijven aan den geloovigen werker voor God toe, wat God alleen doen kan. En met recht: Jezus zegt het. Want het geloof van den werker grijpt de hand van den Almachtige aan. Hebben wij niet gehoord, dat geloof de hand is die den arm van den Almachtige beweegt? Zoo sloeg David met vijf gladde steenen uit de beek den reus Goliath. En zoo koos Jezus twaalf mannen, eenvoudig en onkundig, wat wereldsgeleerdheid betreft, om uit te gaan, en met Gods Woord in hunne hand, en Gods Geest in hun hart, de booze geesten uit de wereld te verdrijven en de genezen wereld aan den Vader in den hemel over te leveren.

MAAR DIT GESLACHT VAART NIET UIT DAN DOOR BIDDEN EN VASTEN.

A. Mc. G.

Onze Ned. Ger. Kerk in het Kaapsche Schiereiland.

[Daar dit artikel met gedeelten van een ander artikel in onze vorige uitgave werd verward, plaatsen we het nu in zijn geheel. Red.]

III. *Oorzaak van dezen toestand.* Hebben wij in de geschiedenis onzer Kerk, gedurende de laatste 50 jaren geen heelemaal bevredigenden toestand bemerkt, laat ons nu de oorzaken nagaan, welke daartoe geleid hebben.

I. Hoewel de totale populatie van het Schiereiland, bestaande uit Hollandsche Afrikaners, Engelschen, Duitschers, Joden, Russen, Grieken en andere uitheemsche nationaliteiten zeer is toegenomen in de hoofdstad en hare voorsteden, zoo valt het niet te ontkennen, dat de Hollandsche bevolking stationair is gebleven, of liever, dat zij naar rato van de toeneming der andere nationaliteiten minder is geworden. De oorzaak hiervan is, dat de diamant- en goudvelden in dit opzicht een geweldigen invloed gehad hebben . De Hollandsche hoofdstad is nu een soort van Konstantinopel geworden. waar alle kleuren, klassen en klanken zich met elkander vermengen, en waar de donkere kleur de opperhand neemt; want bijna 2/3 van de menschen, die men aantreft op de straten en in de winkels, de pleinen en "piers," de wandelingen en stranden, de parken en lanen, en zelfs de trams en treinen zijn gekleurd. [Is dit niet eenigszins vergroot? Redactie.] Dezen nemen geweldig toe, terwijl de Hollandsche familieën niet veel vermenigvuldigen in getal. Velen van hen zijn met de opening van de Eldorados over de Oranjerivier naar de diamantvelden, en over de Vaalrivier naar de goudvelden vertrokken, om aldaar een beter heenkomen te vinden. Hunne ledige plaatsen zijn ingenomen vooral in de voorsteden door de uitheemschen, die zat van rijkdom of moede van armoede, de mijnvelden hebben verlaten voor de groene gewesten, waarin onze Kerk tracht haar recht van voortbestaan te handhaven. Zooals reeds gezegd is, onze Kerkgangers, die uit de Hollandsche woningen van Heerengracht, Buiten- en Binnenkanten, Lange en Korte, Breede en Strand, Dorp en Keeromstraten, enz. naar de Groote en Boven Kerken, St. Stephens, Roggebaai en Hanoverstraat toestroomden, zijn nu in kleiner getal verhuisd naar de Tuinen, Oranjezicht, Tamboerskloof, Leeuw-helling en naar Kamp en Königstraten; verder van onze Kerken, maar rondom de aanbid-plaatsen van andere gezindten. Hunne vorige woningen zijn geworden de groote winkels, de levendige restaurants, de hooge publieke kantoren, de woelige bezigheids-plaatsen van Adderley, Plein, Queen-Victoria en andere Engelsche straten. De naar rato verminderde populatie is zeker de eerste oorzaak van de ledigheid van de vele Kerkgebouwen, waarin niet minder dan 12 predikanten en 6 helpers arbeiden.

2. Men wil het niet gaarne hooren of weten, dat een voorname oorzaak, waarom de Hollandsche bevolking zoo gemakkelijk wijkt voor de Engelschen en uitheemschen is, dat onze menschen niet knappe "business men" of vooruitkomende handelaars zijn Onze winkels zijn de kleinere, die aan hangen en wurgen lijden, terwijl de groote handelsbezigheid gedreven wordt door andere nationaliteiten, zooals de sterke en winstgevende Compagnies Cartwright Jaggers. De van der Bijls, Myburghs, Morgenroods van oudere dagen zijn er niet of kwijnen. Uit de

bijna 400 studenten in het Z.A. College, alwaar omtrent de helft jonge Afrikaners zijn, verstout ik mij te zeggen, zijn er niet 4 te vinden, die den cursus doormaken om voorspoedige en invloedrijke handelaars te worden. Dit is het eene vak, waarin onze jonge menschen nog zeer zwak en ten achter zijn, terwijl in alle andere hoedanigheden zij hunne mededingers altijd gelijk zijn en zelfs soms ver overtreffen. Men is tevreden om klerk en magistraat, geneesheer en advokaat, parlementslid of prediker, onderwijzer of geleerde, zendeling of "zuster" te worden ; doch wij hebben geen Peabody's of Carnegie's, zekerlijk geen Mej. Krupp. Onder de millionairs van Kimberley is er slechts één welbekende Afrikaansche naam, Marais : onder die van Witwatersrand slechts enkelen, zooals Geldenhuys en Langerman, terwijl het krioelt van Baileys, Goldmans, Beits, Werners, EkSteins, enz. Geen wonder dus, dat wanneer de rijke Afrikaansche Bams, Hofmeyrs en Louws uitsterven, de leden onzer Kerk armer worden, en de legaten kleiner en schaarscher. De Beer wordt de "nomme de plume" van Rhodes : Wessels van Werner, van Brandis en Burger van Bailey en Beit ; Haarhoff van Hoggenheimer ; en Eksteen van Ekstein en Goets van Goldmann. De uitlander-handelaar maakt goed gebruik van het landgoed en het geld van den pionier-Boer, die de wildernis schoon gemaakt heeft van leeuwen en luipaard. Zoo wijkt in de hoofdsteden de handel van den Afrikaner voor "the business of the foreigner," en onze Kerk verzwakt er aanmerkelijk door. Op het platteland echter, als de "slimme" winkelier den "dommen" boer in zijn koop-klauwen krijgt, heeft het lid der Ned. Ger. Kerk heel wat te zeggen en noemt zich de ruggegraat van het land ; want hij weet zijn landgoed (wat men ook daartegen moge beweren) zoo te bearbeiden, dat het produceert en winst afwerpt ; hij doet zulks met veel beter gevolg dan de Engelschman en Uitlander. Getuigen Oudtshoorn en Robertson met de vogelstruis-boerderij, Karroo en Gouphe met de schapen en bokken aanteelt, Vaal en Oranje met hunne beesten-wereld, Constantie en Kaapsche Vlakte met hunne groenten, Koeberg en Caledon met hun koren. Wat zeg ik : in de gansche Unie is er niet een enkele Engelsche Arbeids-kolonie, en die, welke men trachtte te stichten, en nog al met een boel geld uit het Buitenland, zijn totaal mislukt. De Ned. Ger. Kerk neemt toe en bloeit op het platteland, hoewel zij niet al haar vorige kracht heeft behouden in de voorsteden.

3. Hoe vreemd het ook klinken moge, het houden van diensten in de Engelsche taal heeft veel bijgedragen tot de vervreemding van de leden onzer Kerk van onze Hollandsche diensten ; en indirekt nadeelige gevolgen voor de gemeenten van 't Schiereiland gehad. Nu, dat wij wat kalmer over de zaak kunnen denken, spreken en schrijven, kan men een onpartijdiger oordeel daarover vellen, vooral om dat wij ſoetjes aan onze rechten als een tweetalig land en volk beginnen te erlangen. Er bestaat nog al veel en soms bitter verschil over deze zoo belangrijke vraag, met het oog op de toekomst. Niemand zal den schrijver beschuldigen van het Hollandsch de voorkeur te willen geven. Hoewel ik op 9jarigen ouderdom niets dan Fransch en Sesuto sprak, ben ik tamelijk "au fait" in het goed Zuid-Afrikaansch Hollandsch en het zuiver Engelsch, hebbende reeds twee gouden medailles bij het Eistedfod te Kaapstad en Johannesburg respektieevlijk behaald voor 't vertalen van proza-stukjes uit het Hollandsch in het Engelsch, en niet omgekeerd, omdat de adjudikatoren meenden, dat een Zuid-Afrikaansch Hollandsch spreker of schrijver niet die vloei (Eng. "ring")in zijn stijl heeft, welke alleen den geboren Hollander eigen is. Ik spreek bijna niets dan Engelsch in mijn huisgezin, omdat ik zoowat 15 jaren als aangenomen kind onder het dak van wijlen Prof. John Murray verkeerde, die mij die taal degelijk theoretisch en praktisch geleerd heeft, en tevens gezorgd heeft, dat ik ook het Hollandsch even zoo goed zou kennen. Ik verstout mij te zeggen, dat de dochters van dien Professor bijna de uitzonderingen zijn onder onze predikants-vrouwen, om een brief in 't Hollandsch zonder fout te kunnen schrijven, en dit zeg ik met alle bescheidenheid, met de meeste achting, welke ik koester, en den hoogsten dunk, welke ik heb van de Afrikaansche Christelijke Vrouwen Vereeniging. En wat is mijn eerlijke opinie omtrent diensten, in onze Kerk, in de Engelsche taal ?

Ik zou elken broeder predikant willen raden, om bij de Z.A. Bijbel-Ver. de levensschets van wijlen Dr. Servaas Hofmeyr zich aan te schaffen. Daar zal hij op pag. 14 lezen, dat deze geleerde vader van gedachte was, toen hij de Vereenigde Staten van Amerika bezocht, dat indien de Holl. Kerk aldaar eerder gebruik gemaakt had van de officiële taal des lands, en niet dan in de Engelsche taal de diensten gehouden had, zij heden een grooter en bloeiender gezindte zou geweest zijn. Wij twij-

felen er grootelijks aan of zulk een gedachte bij hem opkwam omtrent de Kerk onzer voorvaderen, die, verdreven door Engelschen invloed uit het Kanaan van Natal, trokken naar de wijde, wijde velden van Transvaal, omdat zij zelfs in de opene vlakten van den Oranje Staat niet rust konden vinden voor de holligheid van hun voet, slechts hun eigene taal behoudende.

Sommige voortrekkers-kinderen, de takharen van het Noorden en de achtervelders van Namaqualand zijn tot op den huidigen dag nog zoo onbedreven in de taal dergenen, die de Hollanders overmeesterden, nadat zij niet minder dan ruim 150 jaren (1652—1806) in bezit waren van de Cabo del Tornados, dat zij, om hunne gewoonten, taal en godsdienst niet kwijt te raken, uit het bereik van de Engelsche beschaving blijven. Zij trekken nog verder naar 't Noorden, over de Zambezi, naar de Congo ; en zelfs daar vinden zij nog geen rust voor de holligheid van hun trekkenden voet. Kon men ooit in het verledene, kan men immer nu denken, dat onze menschen op den keper beschouwd, het Engelssch noodig hebben, om hunne godsdienstige gevoelens uiting te geven ?

Hoe zijn de diensten in de Engelsche taal ontstaan ? Neemt slechts als voorbeeld de toedracht der zaken te Stellenbosch. Toen Prof. Murray, als docent van niet meer dan 4 studenten, die zich voor 't Admissie voorbereidden, zich aldaar neerzette in 1858, ontfermde hij zich over de Engelsch-sprekenden in het dorp, die onze taal niet verstonden, maar wier zielen even zooveel behoefte hadden aan de zaligheid in Christus, als de onze, maakte hij gebruik van het leegloopende Luthersche Kerkje, en ook van het Publiek Schoolgebouw, om daarin des namiddags dienst te houden in hunne taal. Deze kern werd mettertijd de groote gemeente, welke Prof. Marais geregeld bediende in den avond, niet in de Jongelieden-zaal, maar in de hoofdkerk ; totdat zij op aandrang van Dr. Viljoen, de theologische studenten, die van het voortrekkersland kwamen, en de nakomelingen van de beste Hollandsche familiën in de eikenstad woonachtig, als het ware, overdreven werd. Wij leggen hoegenaamd geen blaam op deze buitengewoon waardige mannen: neen wij prijzen ze eerder ervoor. Dr. Philip Faure deed het te Simonsstad en Br. Hurter moet het nog doen en Br. Radloff kan zich zelven niet helpen, als hij om de gemeente Kalkbaai in stand te houden, 's avonds in het Engelsch preekt voor de bezoekers aan dat populair strand. Ds. A. Murray deed het te Kaapstad, gedreven door den ijver van zijn Vaders Huis, en is nog Voorzitter, althans eereshalve, van "the Young Men's Christion Association." Di. Muller en Meiring volgden zijn voor beeld in den Buitenkant. Ik heb tot twee malen in de maand, te Ladybrand, in een hollandschen vrijstaat gepredikt in het Engelsch. Ds. Strasheim voerde zoodanige gewoonte in met goed geweten, en in 't begin met goed gevolg, in Wijnberg zoowat 30 jaren geleden. Wij hebben zielen liefgehad en hebben ze nog lief, omdat wij door de liefde van Christus gedrongen worden Zijnen onnaspeurlijken rijkdom aan den medemensch te verkondigen ; het komt er niet op aan of zij wit, bruin of zwart zijn ? het komt er niet op aan of zij de Eng. taal of de Holl. taal spreken. Wij konden onszelven niet helpen ; de omstandigheden zijn zoowel voor als tegen ons geweest. Wij laten de wijze Voorzienigheid en de goede hand onzes Gods ingrijpen in ons doen en laten ; en Hij zal nog alles, ook in het Schiereiland, ons wel doen gelukken. Danken wij maar Hem, die de gemeente Gods met Zijn bloed gekocht heeft, dat Hij ons verwaardigd heeft om twee talen, welke Hij ter wille van het goede voor Zuid-Afrika bestemd heeft, te kunnen, te mogen en soms te moeten gebruiken, om verlorengaande zielen voor de eeuwigheid te redden. Dat volhouden met Engelsche diensten eerder kwaad dan goed voor de toekomst zijn zal, getuige de afschaffing van den voormiddag-dienst in die taal te Rondebosch, waar toch het Engelsch preeken de gemeente heeft laten stichten tot eene zelfstandige en laten bestaan tot op dezen dag. Getuige ook de naderende en zekere afschaffing van den avond Engelschen dienst, en dat binnenkort, in de Groote Kerk, Kaapstad.

4. Een andere oorzaak, waarom onze Kerk alhier niet meer veld wint, is de aanhoudende concurrentie, de geweldige wedijver, en de soms te laken proselyten-makerij aan den kant (in hunne volgorde naar competitie genoemd) van Wesleyanen, Episkopalen, Presbyterianen, Baptisten, Roomschen, Independenten, het Heilsleger, de Sabbatariërs, Scientisten en Apostolische Broeders, enz. Men is toch zoo gereed, van hunne zijde, om te spreken van eene ouderwetsche Kerk, die zich nog vasthoudt aan het conservatieve en uitstervende. De nabijheid van hun kerkgebouw of kapel, hun gerief en gemak, het vriendelijke welkom aangeboden, de onkosten

om uwe eigene kerk te bereiken per rijtuig, motor, tram of trein, of wat dies meer zij : vooral het vriendelijk huisbezoek (zij het voor de ziel, het lichaam, of het geld) door gewillige leeraren, die niet werk genoeg hebben onder hunne eigene menschen, door voorstanders daartoe aangezet, en de opzoekende leden van andere gezindten ; "alle deze dingen zijn tegen ons," wanneer wij als een Jakob niet ver van het voorspoedige Engelsche en andersgezinde Egypte wonen. Voorwaar, onze verstandelijke menschen, die niet gaarne naar kerk gaan, en te veel gedachtig zijn aan de hierarchie der Ned. Ger., gaan als het ware vanzelf over naar de Scientisten — de zoo gemakkelijke en smaakvolle godsdienst — waarin men de zonde slechts als het negatieve van het goede, en den dood bijna niet als eene werkelijkheid beschouwt ; en de onveranderlijke wetten der grootsche natuur, even zoo goed gelden, als het Evangelie van Christus en de voorschriften des Bijbels. Onder de afdwalenden tot deze nieuwe sekte treft men de ietwat te veel materialistische Afrikaansche jonge medicus, de denkende en wettische advokaat, de Coll. student, die zijn ouders ontgroeid is, de "sportsman" of "tennis"-speelster, die na het zwoegen op Zaterdag te moe is, om den voormiddag-dienst op Zondag bij te wonen, en 's avonds, omdat de dienst te vroeg naar zijnen of haren zin begint, door de "Afternoon tea" is vertraagd om toch het voornemen uit te voeren, al ware het slechts den avond-dienst bij te wonen ; vooral als hij denkt hoe hij zijn liefste heen en terug kan vergezellen, of zij, samen met haren minnaar een klein kuiertje kan maken na de korte dienst, omdat zij beiden deze keer niet lust hebben, naar het gewijd concert in de Stadszaal te gaan.

Onze gemoedelijke, godsdienstige lieden, die geen diepte van karakter hebben, vallen, o zoo gemakkelijk in handen van de Apostolische Broeders, waar men schielijk en zeker wedergeboren wordt, als men slechts de vrijmoedigheid heeft met luide lippen zulks te belijden, zonder het voorafgaande smartgevoel over de aeklige zonde en de vreeselijke ellende van het arglistig hart. Onder deze geloofsgenooten treft men meestal onze Arme Blanken aan die altijd gereed zijn om den raad te vragen, en de hulp te erlangen van anderen, die al te graag met dien raad en daad willen helpen. Het Heilsleger arbeidt onder de verwaarloosden en gevallenen en waar wij den Hollandschen Afrikaner niet te gemoet komen, als hij uit den kerker komt, om hem eene nieuwe kans tot verbetering aan te bieden ; of ons, wegens onze fatsoenlijke familie, schamen om de reddende hand uit te steken naar "de zondares," en haar onwelkom kroost te helpen verzorgen ; of onze schouders ophalen tegenover den waggelenden dronkaard en vloekende drinkster, omdat wij heiliger zijn dan zij ; of den lastigen bedelaar niet een "tickey" of ticket willen geven om een slaapplekje te krijgen ; of de niets-beduidende blanke straatlooper, die tot middernacht ons de "Argus" aanbiedt niet eens vriendelijk toespreken en vergeten, dat hij ook een lam, aan onze weide toevertrouwd, is ; bij dezulken, daar, en ik zeg 't met nadruk, winnen de "Salvationists" het van ons, al is het dat wij van hen verschillen, en meenen, dat de Christus van de 20ste eeuw slechts "Zijne gemeente vergadert waar de Sacramenten naar Zijne instelling bediend worden," vooral het heilig Avondmaal. De Sabbatariërs berokkenen ons veel kwaad omdat zij in hunne sanatoriums de armen gratis verplegen of tegen nominalen prijs; hen van hunne week- en maandbladen voorzien, hen op den Sabbat-Zaterdag streng houden aan Oud zoowel als Nieuw Testament ; terwijl zij hunne patienten den vrijen teugel geven op den dag des Heeren. O ! dat onze Kerkeraden meer deden om de Kerkbode te verspreiden, de ouderlingen getrouwer den leeraar vergezelden op *waarachtig* huisbezoek ; onze diakenen het niet alleen aan den koster overlieten, om de menschen, die buiten staan, vriendelijk in de Kerk uit te noodigen : onze Zondagschoolonderwijzers en onderwijzeressen de kinderen in de heggen en wegen, zoowel als op de markten en straten gingen opzoeken. Wij moeten het doen, als er geen klauw zal achterblijven, wanneer Isrels God, in Wien onze Hollandsche en Fransche voorvaderen zoo sterk geloofden, ons Ned. Ger. volk uitleiden zal met een sterke hand uit het diensthuis, dat in onze goede Hugenoten-taal genoemd kan worden : "*Laissez faire.*"

G. A. M.

(wordt vervolgd).

TWEE PREEKBUNDELS.

DEEL XXI, No. 2. STELLENBOSCH. FEBRUARI 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KENNISGEVING

In 't December-nommer sprak ik de mogelijkheid uit, dat het Maandblad zal worden gestaakt. Bij 't begin des jaars stond ik dan ook voor de vraag: STAKEN OF VOORTZETTEN. Worden *al* de Subscriptiegelden betaald, dan kan er sprake zijn van voortgaan. Tegen verlies het blad voort te zetten is niet billijk tegenover mij. Daarom doe ik een beroep op de lezers van 't Maandblad, die mij tot hiertoe gesteund en aangemoedigd hebben. Willen zij mij helpen en steunen door zoo spoedig mogelijk hun subscriptie aan te vullen en mij aan nieuwe inteekenaren te helpen, dan kan ik zonder schroom voortzetten, wat nu een twintigtal jaren, maand na maand, het licht zag. 't Is mogelijk, dat 't Maandblad zal opgaan in een meer wetenschappelijk-theologisch blad, waarnaar sommige broeders verlangen. Gaarne trad ik dan af in 't belang van de nieuwe onderneming. Doch middelerwijl hoop ik 't blad nog een jaar aan den gang te houden in de verwachting van den geldelijken en zedelijken steun mijner lezers.—RED.

KRONIEK.

VREDE IN EUROPA.

Meer dan een Europeesch blad laat zich thans uit over de vraag, of de tijd niet aangebroken is om den vrede te bewerken. De Paus heeft zich in die richting beijverd. Hierover laat Dr. Bronsveld in zijn "Kroniek" zich zeer scherp uit. Ik laat hier volgen, wat hij in 't Januari-nommer zegt, hoewel ik den bitteren toon in die uitlating niet wil verdedigen.

* * *

Ik geloof niet, dat iemand ter wereld nu nog gelooft, dat pogingen tot het sluiten van den vrede geschieden zullen via het Vatikaan. Men laat den man, die poseert als hoofd der christenheid, en als Christus' plaatsvervanger op aarde, vrij wel alleen staan. 't Is wel een droeve tegenstelling tusschen de *pretenties* en den *invloed* van dezen sterveling. Ik kom er echter rond voor uit, dat dit fiasco van den paus mij verblijdt. In hem staat een man vóór ons, die onze godsdienstige beginselen, die ook onze Kerk *haat*, en openlijk met de meest beleedigende scheldwoorden overlaadt. Wij nemen hier de woorden over, door hem den 21sten November jl. gesproken:

"Wat doen die afgezanten van Satan, die in het midden van de Heilige Stad tempels bouwen, waar God ware aanbidding wordt onthouden: die pestilente kathedralen stichten om dwaling onder het volk te verspreiden: die met milde hand leugens en laster tegen den Katholieken godsdienst en zijn priesters rondstrooien? Die duivelsche kunsten zijn zoovele aanvallen op het geloof van de zonen van Rome, aanvallen te gevaarlijker omdat zij talrijker zijn, en te verraderlijker omdat ze al te dikwijls gepaard gaan aan de verlokking van stoffelijke voordeelen. O arme huisvaders, wie kosteloos onderwijs voor hun kinderen wordt aangeboden, als prijs voor hun afscheiding van de kerk; arme zonen, wie hulp voor hun ouders op hun ouden dag wordt aangeboden, indien de ouders van de kinderen hun naam opgeven aan een Evangelische secte!"

Wat dunkt u van deze voor alle protestanten krenkende woorden?

Wie kan verlangen, dat deze man weder in het bezit komt van Rome? Zou niet zijn eerste machtsbetooning bestaan in het vervolgen en verbannen van die "afgezanten van Satan?"

Ik ken op 't oogenblik weinig figuren, die mij als mensch en christen meer antipathiek zijn dan deze paus, die zich opdringt, en overal tracht in te dringen, *om weer wat wereldlijke macht te verkrijgen.* Welke overeenkomst is er tusschen hem en Christus?

Terwijl in de strijdende legers geloovige protestanten en katholieken samen bidden en zich verbroederen, één God en Heiland belijdend, komt deze

paus en vloekt de protestanten als afgezanten van Satan.

't Verwondert ons niet, dat men in Frankrijk hoe langer hoe minder aanhankelijkheid ziet onder de roomsch-katholieken aan dezen vloekenden en heerschzuchtigen "Hoogepriester."

Laat mij aan deze treurige dingen, als getrouw kroniek-schrijver nog het bericht mogen toevoegen, dat de Paus goedgevonden heeft, Maria voortaan aan te roepen ook als "Koningin des Vredes." Naast den Heer, den Vrede*vorst*, staat nu — de Vrede*vorstin*. Het heidensch Rome herleeft in het Christelijk Vatikaan.

* * *

In betere stemming zeker is 't hier volgend traktaatje gesteld, dat 'tzelfde beoogt als de Kroniekschrijver, doch in een anderen geest :

De Witte Christus.

[Met genoegen neem ik het volgende over, ofschoon het reeds elders verschenen is. Het onderwerp is voor onze dagen zoo belangrijk, dat we niet aarzelen de aandacht onzer lezers daarbij te bepalen.— Red.]

Kunnen de Christenen aan den oorlog een einde maken ? Konden de Christenen den oorlog verhinderd hebben ?

Meer dan één Christen zou hierop "neen !" antwoorden . In de theorie veroordeelen zij allen den oorlog als iets heidensch. Leden van het lichaam van Christus verscheuren elkaar en Zijn lichaam bloedt andermaal, zooals het eenmaal op Golgotha heeft gebloed, maar ditmaal worden de wonden Hem door Zijne vrienden toegebracht. In de praktijk echter verklaart men : "Dit volk had recht met oorlog te verklaren, en degenen die op haar bevel aan den strijd deelnemen, strijden voor eene rechtvaardige zaak, welke men op dat tijdstip niet anders kon bevorderen, dan door mede te strijden." (Ds. W. Temple : 't Christendom en de Oorlog). En zoo komt het, dat christelijke leeraren en het christelijk volk den oorlog ondersteunen, door zich als soldaat te laten inschrijven voor dezen bizonderen krijg, met groote persoonlijke opofferingen, en zij smeeken ook anderen om desgelijks te doen en op alle mogelijke wijze den oorlog te steunen ; Ja zij verdedigen den oorlog met allerlei redeneeringen en bidden zelfs, dat God de overwinning aan hun zijde zal geven.

Maar neen, de Christenen kunnen aan den oorlog een einde maken, indien zij dit werkelijk wenschten, en indien zij zich even vurig beijverden om vrede te bewerkstelligen, als de soldaat zich thans in den oorlog opoffert. Zulk een onderneming zou natuurlijk vereischen, dat men zich op hoogte van zaken zal stellen van Gods wil ten opzichte van het hedendaagsche leven, de vredesleer als een werkdadige en edele deugd, niet alleen in 't nijverheidsleven, maar ook tusschen de volkeren onderling ; de beoefening van den vrede in het dagelijksch leven van kerken en enkele personen, en de poging met staatsmans-beleid om een internationale Kerk in het leven te roepen.

Ik beweer, dat Christenen den oorlog konden doen ophouden, indien zij meer toegewijde volgelingen van Christus waren en dit waarlijk begeerden. Christenen hebben bij andere gelegenheden een oorlog wel verhinderd.

Op een hoogen bergpas op het Andesgebergte, elf duizend voet boven 't zeevlak, staat er een groot standbeeld van den Timmerman van Nazareth, met een kruis in de linkerhand en met de rechterhand zegenend uitgestrekt. Zijne voeten staan op een granietblok, waarop een kaart van de wereld uitgebijteld is, en op het voetstuk ervan zijn er twee steenen tafels aangebracht, door vrouwen en werklieden gegeven. Op een van die steenen tafels staat geschreven : "Deze bergen zullen eerder tot stof worden, dan dat de Argentijners en de Chilianen hun vredeswoord zouden breken, welke zij onder eede gegeven hebben, aan de voeten van Christus, den Verlosser."

Dit standbeeld, dat beide over Argentinië en Chili schouwt, is van brons gemaakt, het brons van kanonnen, gegoten door beide partijen met het doel om de mannen van het andere volk dood te schieten,— want op dat tijdstip waren Chili en Argentinië op het punt van in oorlog tegen elkander te ontbranden.

Gedurende de laatste zestig jaren van de negentiende eeuw, bevochten deze twee staten elkaar herhaaldelijk ter oorzake van de grenslijn tusschen hen. Telkens als er oorlog uitbrak, werden er mannen doodgeschoten, weduwen en weezen doen ontstaan, en het gevoel tusschen die twee volkeren werd al bitterder en bitterder. Vroeg in 't jaar 1900 was men andermaal aan 't zich klaar maken voor een oorlog. Groote sommen gelds werden den menschen afgeperst voor kanonnen. Het is gewoonlijk het arme volk, dat het meeste te lijden heeft van het begin tot het einde van een oorlog. En de regeeringen beroemden zich op hunne wapens — zoo sterk als die van eenig Europeesch land !

Het was Paaschtijd. De Argentijners, die Roomsch zijn, waren bezig om in hunne kerken tot den Vorst des Vredes te bidden, terwijl hunne harten vol haat waren tegen hun buren aan de overzijde der bergen.

Doch eene vrouw, Senora Angela da Costa, weigerde om den oorlog als onvermijdelijk te beschouwen. Zij won een aantal personen van aanzien voor eene kruistocht in belang van den vrede, en collecteerde geld om de onderneming uit te voeren.

Een man, een bisschop, Monsignor Benavente, stond op in een kerkgebouw te Buenos Ayres en deed een beroep op het volk in den naam van Christus, om vrede te maken met hunne mede-christenen, de Chilianen. Hij begaf zich toen op eene vredesreis van stad tot stad, en dorp tot dorp, het land door. In Chili hoorde een ander bisschop, Monsignor Jara, van die onderneming, en begon dadelijk zijn land te doorreizen en aan zijn volk vrede te prediken. Menigten van menschen verzamelden zich rondom die twee onverschrokken

mannen. Geleidelijk begon het hun duidelijk te worden, dat oorlog geen einde aan een geschil maakte, doch slechts meer oneenigheid in het leven riep, dat geweren en kanonnen ons niet tegen den oorlog beveiligden, maar eerder den oorlog verhaasten. Het volk begon smeekschriften naar hunne regeeringen te zenden, verzoekende, dat zij voorstellen van de grenslijn zouden optrekken en aangenomen krijgen, zoodat de oorlog mag verhinderd worden. De Regeeringen gaven aan die roepstem gehoor, en men vroeg Eduard VII, Koning van Engeland, om als scheidsrechter tusschen hen op te treden. Eindelijk werd een overeenkomst geteekend, en in 1902 door een ander verdrag gevolgd, waarin men overeenkwam om alle geschillen, welke tusschen die twee volken in de eerstvolgende tien jaren mochten voorkomen, op dezelfde vreedzame wijze uit de wereld te maken. Verder kwam men overeen, om dit verdrag elke tien jaren te vernieuwen, tenzij kennisgeving van beide zijden hiertegen geschiedt . Het verdrag werd in 1912 vernieuwd.

Daarna hebben zij hunne legers verminderd, sommige van hunne oorlogschepen verkocht, en de Chilianen hebben hunne groote ammunitie-fabrieken in handwerks-fabrieken veranderd. Sedert dien tijd hebben zij een spoorweg gebouwd, die door de Andes snijdt, met het geld, dat op wapens en ammunitie zou vermorst geweest zijn, indien zij de oude gedragslijn hadden blijven volgen.

Vroeg in het jaar 1904 werd het standbeeld van Christus de bergpas opgesleept met ontzaglijke moeite. Honderden menschen kwamen om de onthullingsfeesten bi jte wonen op den 13den Maart. Soldaten van Chili legerden zich op den grond van Argentinië en soldaten van Argentinië op het land van Chili en aanschouwden deze heel eenige gebeurtenis, die een stap in de vernietiging van den oorlog daarstelde. Den vrede, die het standbeeld van de Witte Christus aanbracht, was vooral het werk van eene vrouw en twee mannen. Drie personen tegenover de geheele wereld ! Doch de drie geloofden in het Christendom en in de macht van Christenen, om iets dat verkered is, uit den weg te ruimen, namelijk de verschrikkelijke en vruchtelooze methode, om geschillen uit de wereld te maken door oorlog. Hun werkdadig geloof bracht twee volken ertoe, om niet het geweer en het kanon te gebruiken, maar in plaats daarvan hun geschil door arbitratie bij te leggen.

E. E. T.

(Herdrukt uit "De Goede Hoop," Oct. 1915.)

De Armeniers.

Ieder onzer betreurt het lot der ongelukkige Armeniërs. De oorlog, die thans heerscht, verwoest kleine staten, zwakke volkeren. De woede van den Turk is bekend, en zijn wreedheid is spreekwooredlijk. De *Heraut* spreekt op bezadigden toon over den Armenischen toestand en tracht eene andere kleur aan de zaak te geven. Ik vraag geen verschooning, wanneer ik dus het volgende uit dat blad overneem :—

Het bericht, dat er duizenden bij duizenden Armenische Christenen door de Mahomedaansche Turken vermoord werden, heeft in breede kringen ontroering en verontwaardiging gewekt. Later werd gemeld, dat de Armeniërs tegen het Turksche gezag in opstand gekomen waren, zoodat het vermoeden voor de hand ligt, dat de Turken vele Armeniërs gedood hebben om de orde te herstellen.

In het *Kirchenblatt für Württemberg* lezen wij het volgende, dat over het een en ander licht verspreidt : "Dat land, met zijn rusteloos bewogen en daarom niet zonder eigen schuld voortdurend lijdend volk, heeft bij ons altijd deelneming gevonden." Aan het te Berlijn (Warneck) verschijnend *Allgem. Missionszeitschrift* van September, ontleenen wij het volgende : "Daar onze dagbladen in deze dagen bijzonder over Armenië handelen, houd ik het voor mijn plicht, een woord tot opheldering van den toestand in het Oosten te geven. Tot beter verstand dan is noodig te weten, dat toen in 1908 eene constitutie in Turkije werd ingevoerd, het Armenische volk dacht, dat betere dagen voor hen in uitzicht waren. Toen negen maanden later, in het voorjaar van 1909, de vreeselijke moorden in West-Klein-Azië uitbraken, die bijna aan 30,000 Armeniërs het leven kostten, gaf het Armenische volk alle hoop, dat ooit duurzame verbetering van zijn lot komen zou, op. In het vilajet Wan is gedurende een reeks jaren een sterke Armenisch-revolutionaire strooming op te merken, die door het genabuurde Rusland gesteund werd. Rusland zette tegelijk de Koerden op ; het was er dat land om te doen, de provinciën zoowel door den opstand der Koerden als door het revolutionaire drijven der Armeniërs in zulk een toestand te brengen, dat er aanleiding bestond tot ingrijpen.

Toen de Russen opmarcheerden hebben vele Armenische benden zich bij hen aangesloten. Terwijl het den Turkschen militairen en den Koerden gelukte, de Armenische bevolking neder te werpen, slaagde men in de stad Wan niet. Daarheen waren de revolutionairen getrokken, het Armenisch stadsdeel had men in een vesting veranderd. Toen ten slotte de Russische troepen in de nabijheid van Wan gekomen waren, moest het Turksche leger aftrekken, waarop tot het binnentrekken der Russen volslagen anarchie heerschte... In de westelijke steden heeft zich een klein deel der Armenische bevolking tegen de Turksche overheid verzet. Door Franschen invloed en Engelsche voorspiegelingen, waarnaar een deel der Armeniërs maar al te gretig luisterde, geloofde men, dat nu de tijd der bevrijding aangebroken was. Als straf heeft de Turksche regeering de overbrenging van de bevolking van die streken naar andere plaatsen bevolen, waardoor een groot aantal onschuldigen met de schuldigen lijden moeten.

De Amerikaansche congregationalistische *Herald* heeft over den toestand in Armenië op gelijke manier geschreven. Zakelijk staat in dit bericht hetzelfde wat wij hierboven meedeelden ; daar mededeelingen van zendelingen ontbreken, kon het niet anders zijn. Opmerkelijk is, dat de Amerikaansche zendingsleiding gelden naar Armenië zen-

den kon. Naar Amerika uitgeweken Armeniërs zorgen, dat de gaven in handen hunner landgenooten komen. Reeds zijn 163,000 dollars, dus meer dan £34,000, door hunne handen gegaan. Dat de Amerikanen den Turken de nederlaag en den Russen de overwinning toewenschen, kan men uit het bericht opmaken. Wij wenschen en bidden, dat het den Heere behage, aan het zwaar bezochte volk der Armeniërs uitkomst te geven.

BUILENPEST IN HET OUDE TESTAMENT.

Velen onzer zullen wel dikwijls voor de vraag hebben gestaan : wat toch was de plaag, die den Filistijnen trof, toen zij de arke Gods hadden weggeroofd uit Israël en vervoerd naar hun eigen land? Onze Staten-Vertaling helpt ons niet ; want de overzetting van enkele moeilijke woorden in I Sam. 5 en 6 laat veel te wenschen over. Ook is 't moeilijk te verstaan, dat de Filistijnen bij het wegzenden der arke "vijf gouden spenen en vijf gouden *muizen*" als schuldoffer meezonden. Opmerkelijk tevens is het, dat de mannen van Beth-Semes door dezelfde plaag werden aangetast, nadat zij de ark hadden geopend, uit onheilige nieuwsgierigheid.

* * *

Bijbelverklaarders verschillen zeer in hun uitlegging. Velen meenen, dat met de plaag, die 't menschelijk lichaam trof, ook de graanoogst door muizen was vernield : vandaar de gouden "spenen en muizen." Doch daar er niets in den tekst wordt gezegd van een muizen of ratten-plaag, wel van pijnen in verborgene plaatsen, is het toch duidelijk, dat de krankheid des lichaams op de een of andere wijze in verband moest hebben gestaan met de hierboven genoemde muizen of ratten. Wij zouden hier verschillende uitleggers kunnen aanhalen, die van twee plagen spreken — de éene die het lichaam, de andere die de graanvelden trof. Enkele moderne uitleggers maken zich van de moeilijkheid af, door eenvoudiglijk te zeggen — zooals H. P. Smith, International Commentary, "waar het woord 'muizen' in den tekst voorkomt, dáár is het een gevolg van latere redaktie." Vertaalt men letterlijk uit het Hebreeuwsch, dan komt men onder den indruk, dat de plaag, die de menschen had getroffen, ook de ratten of muizen had aangetast. Zoo lezen wij in 1 Sam. 6 : 4 : "En zij zeiden, het getal van de vorsten der Filistijnen vijf gouden builen (of puisten) en vijf muizen (of ratten) van goud, want de éene plaag was op allen (d.i. op de ratten) en op uwe vorsten." Hieruit blijkt, dat de plaag, die de menschen had aangetast ook bij de dieren werd aangetroffen.

* * *

Dit is genoeg ter inleiding. Onze aandacht werd andermaal bij dit onderwerp bepaald, door een artikel in het December-nommer van het Engelsche tijdschrift "The Expositor." Uitgaande van eene bewering van Prof. G. A. Smith in zijn *Historical Geography of the Holy Land*, meent de schrijver te mogen constateeren, dat de hierboven genoemde plaag niets anders was dan de zoo gevreesde en zoo gevaarlijke "builen-pest," die in 't Oosten zoo vele verwoestingen aanricht, en in ons land niet geheel onbekend is. Nemen wij deze verklaring aan, dan zullen er vele moeilijkheden uit den weg worden geruimd. Ik laat hier den schrijver zelf aan het woord.

* * *

"Builenpest is lang reeds bekend als eene bepaalde krankheid, die zich van andere epidemische ziekten onderscheidt. Zij wordt gekenmerkt door hooge koorts, door een spoedigen dood, en vooral door haar aanstekelijkheid en de gezwellen of "bubos." [de Engelschen noemen haar "bubonic plague,"] die zich vertoonen in zekere deelen van het lichaam. Van zulke gezwellen ontvangt de plaag haar naam. 't Is nu bewezen, dat de krankheid wordt meegedeeld aan den mensch door middel van vlooien, die in den regel bij de ratten te vinden zijn . De epidemie begint bij de ratten, die in groote getallen sterven en dood gevonden worden op straten, in huizen en onderaardsche draineeringen. Zulke vlooien vallen daarna de menschen aan en brengen alras de ziektekiemen over. Het verband tusschen de epidemie onder ratten en die onder de menschen is zoo nauw, dat het mogelijk bevonden is, zooals bijv. te Bombaai, door nauwkeurig gadeslaan van de ratten in de stad, de datum te bepalen van de jaarlijksche epidemie onder menschen. Van het standpunt des waarnemers dus, zijn de twee meest beteekenisvolle zaken in verband met deze plaag, de gezwellen en de doode ratten."

* * *

"Gaan we nu den Hebreeuwschen tekst van 1 Sam. 5 en 6 onderzoeken, dan is er geen twijfel of er hier een verhaal te vinden is van een epidemie van builenpest. De priesters en toovenaars der Filistijnen, gevraagd zijnde welk schuldoffer aan Jehova moest worden gebracht, kozen uit wat hun voorkwam de kenmerken te zijn van de epidemie en gaven aan de hand, dat beelden daarvan in goud zouden worden gemaakt en met de ark verzonden. De twee kenmerken waren de muizen of ratten, en de gezwellen, of pestbuilen. Onkunde aangaande het nauwe verband tusschen ratten en de plaag dreef uitleggers daartoe aan te nemen, dat twee verschillende plagen het land hadden bezocht, onder menschen en op het land. Doch in het licht van de moderne wetenschap is 't duidelijk, dat de gezwellen en de ratten verbonden waren in dezelfde epidemie, viz. die van builenpest.

* * *

"Het verhaal van de verspreiding der pest en de verwoesting door haar aangericht stemt samen met wat wij weten omtrent builenpest. Toen de ark genomen werd, vervoerden de Filistijnen haar naar Asdod, dicht bij de kust van de Middellandsche Zee. Daar brak de plaag uit. De mannen van Asdod deze bezoeking beschouwende als eene straf door Jehova opgelegd, vanwege den smaad Hem aangedaan, zonden de ark naar Gath, ten oosten van Asdod. Dáár brak de plaag ook uit, gelijk trouwens dikwijls in Indië geschiedt en andere plaatsen, waar de builenpest uitbreekt. De mannen van Gath

weer besloten de arke naar 't Noorden te zenden, naar Ekron ; doch de Ekronieten, vreezende haar te ontvangen, "zonden heen en vergaderden al de vorsten der Filistijnen, zeggende : Zendt de arke des Gods van Israël heen, dat zij wederkeere tot hare plaats, opdat zij mij en mijn volk niet doode." Doch, eer die vergadering gehouden kon worden, werd Ekron aangetast, en "er was eene doodelijke kwelling in de gansche stad en de hand Gods was er zeer zwaar." Eindelijk besloot men de arke terug te zenden naar haar eigen land, waar zij met vreugde werd ontvangen door de inwoners van Beth-Semes ; doch die vreugde werd weldra in droefheid herschapen, toen de plaag ook daar uitbrak.

* * *

"De natuurlijke gevolgtrekking uit dit een en ander is, dat de plaag van plaats tot plaats werd overgebracht door de ark zelf...'t Is echter niet duidelijk uit het verhaal, of niet meer dan Beth-Semes onder de Israëlieten werd aangevallen. Onze hedendaagsche ondervinding aangaande builenpest, geeft ons een mogelijke verklaring van wat er gebeurde. De arke was volgens 't bericht in Samuël "zeven maanden in 't land der Filistijnen." Nu is 't bewezen, dat de builenpest meestal uit een klein begin ontstaat en al erger wordt, en daarna langzamerhand afneemt, totdat alles voorbij is, het gansche proces minder dan een jaar durende. Tegen het einde van de zeven maanden dus zou de plaag hebben uitgewoed. Dit kan het verklaren, hoe Kirjath-jearim en andere steden van Israël werden gespaard.

* * *

De schrijver meent ook, dat de woorden in 't Hebreeuwsch gebezigd om de plaag aan te duiden, zijne verklaringen bevestigen. Het woord door onze Staten-Overzetters door "spenen" vertolkt, beteekent eigenlijk in 't Hebreeuwsch "gezwel" of "puist" ('ophelim). Een ander woord is daarvoor in de plaats gesteld t.w. *Techorim*, dat aanduidt "haemorrhoiden," "aambeien," en staat in verband met bloedvloeiïngen in verborgene plaatsen, misschien als gevolg van cholera of eene plaag, die 't darmkanaal aantast. In eene Arabische vertaling leest men : "Hij sloeg hen op de achterste deelen, zoodat zij door dysenterie werden aangetast."

* * *

Hoe dit ook zij, naar al de teekenen hier in den tekst aangegeven, wordt 't ons meer dan waarschijnlijk, dat de vreeselijke plaag niets anders was dan de builenpest, die ook onlangs in ons land haar gevreesde verschijning heeft gemaakt.

TWEE PREEKBUNDELS.

HET RUSSELISME.

In de "Kerkbode" heb ik de aandacht gevestigd op dit verschijnsel, dat zich nu ook in Zuid-Afrika voordoet. Daar men door colportage de "Bible Studies" van den in Amerika beruchten pastor Russell ook in ons land verspreidt, is het van belang meer daarvan te weten. Over den man zelven ga ik niet spreken, ofschoon er in zijn leven dingen gebeurd zijn, die liefst verzwegen moeten worden. Ik heb hier te doen met zijn werken en beschouwingen. Vroeger droegen de zes deelen, waarin die beschouwingen worden uiteengezet, den titel "Millennial Dawn": doch daar die naam weldra bij het Christelijk publiek in kwaden reuk kwam te staan, werd de nieuwe naam gekozen. De schrijver geeft voor, dat zijn "studies" verspreid werden in alle deelen der wereld—niet bij duizend—maar bij honderduizend-tallen—een bewijs dus van den ijver, waarmee men in het verspreiden te werk gaat.

* * *

In de reeks van tractaten, ook in ons land bekend onder den naam "The Fundamentals," deel VII, worden Russell's dwalingen onder de volgende hoofden opgesomd :—

1. Jezus vóór Zijn menschwording was niet een Goddelijk Wezen.
2. Zelfs in Zijn aardsch bestaan was Hij dit niet.
3. Zijn verzoening was iets uitsluitelijk menschelijks.
4. Sedert Zijn opstanding is Hij slechts Goddelijk, niet meer menschelijk.
5. Zijn lichaam werd niet uit 't graf opgewekt.
6. Zijn wederkomst vond plaats in 1874.
7. De heiligen werden in 1878 opgewekt.
8. Zoowel de Christus als de heiligen zijn nu op aarde en zijn er geweest, respectievelijk 37 en 33 jaren.
9. De Christelijke Kerk, zooals zij bestaat, werd door God verworpen in 1878.
10. Het eind-oordeel zal plaats vinden in 1914.
11. Het zwijgen aangaande den persoon en het werk des Heiligen Geestes.
12. Het ontkomen van de straf hierna.

Terecht zegt Prof. Moorehead, de schrijver, hieromtrent : "'t Is een mengsel van Unitarianisme, Universalisme en Swedenborgianisme." In de "Kerkbode" heb ik aangetoond, hoe Russell de leer der Drieëenheid verwerpt, de Godheid van den Zoon, en de verzoening door Zijn bloed.

* * *

In bizonderheden tredende, wordt op punt I duidelijk geleerd, dat onze Heiland slechts een geschapen wezen is ; doch als loon voor Zijn gehoorzaamheid tot de Godheid verheven werd. Deze ketterij werd reeds in het jaar 325 op het Concilie van Nicea verworpen, toen Arius werd veroordeeld. Ook hij, namelijk, had geleerd, dat de Zoon een geschapen wezen is, en dus niet wat de Kerk, op grond der Heilige Schrift, aangaande Hem heeft getuigd.—

Wat het *tweede* punt betreft, wordt door Russell geleerd, dat er in den Heiland, toen Hij op aarde was, geen twee naturen te vinden waren. "Toen Jezus in 't vleesch was, was Hij een volmaakt mensch ; vóór dien tijd was Hij een volmaakt geestelijk wezen : en sedert Zijne opstanding is Hij een geestelijk wezen van de hoogste of godddelijke orde." Hieruit leeren wij, dat Christus vóór Zijne verschijning op aarde een geestlijk wezen van hoogen rang was. Dat geestelijke werd in 't menschelijke omgezet bij Zijn geboorte, zoodat er overbleef slechts de mensch Christus Jezus, zonder meer. Is dit waar, dan is ook de verzoening door Jezus gebracht, een bloot menschelijk werk.

* * *

Wat Russell leert omtrent de Opstanding is nog al eigenaardig. "Wat van Jezus lichaam geworden is, weten wij niet : alleenlijk weten we, dat het niet aan 't verderf was prijsgegeven... of dat lichaam in gassen is opgegaan, of het ergens wordt bewaard als een gedenkteeken van Gods liefde en van Christus gehoorzaamheid en van onze verlossing, weet niemand. Ook is zulke kennis niet noodig... Jezus, bij en na Zijn opstanding, was een geest — een geestelijk wezen (spirit being) en niet meer menschelijk in eenigen zin." Wij hebben vele verklaringen van de opstanding des Heeren onder de oogen gehad, maar we moeten erkennen, nog nooit zulk onzin te hebben gelezen. Zelfs Strauss heeft zich niet aan zulke uitlatingen gewaagd.

* * *

Doch 't zijn niet zoozeer de verderfelijke ketterijen aangaande den persoon van onzen Heiland, die onze aandacht trekken. De eigenaardige profetische beschouwingen van dezen prediker dienen in 't licht te worden gesteldd Ieder wil iets weten in onze dagen, omtrent de teekenen der tijden. Ieder wil licht hebben aangaande de toekomst. Daarom vinden de boeken van dezen pastor ingang bij zoovelen. Zoo bv. houdt hij in het *tweede* deel van zijn "Studies" zich bezig met chronologische berekeningen aangaande de wederkomst van Christus. Op pag. 240 zegt hij : "Er was eene beweging aan den kant van velen (later Adventisten genoemd), geleid vooral door William Miller in dit land en door Wolff en anderen in Europa en Azië. Dit culmineerde in 1844, precies dertig jaren voor 1874, toen Christus, de Bruidegom en de Maaier, werkellijk kwam, zooals aangeduid door berekeningen aangaande jubeljaren." Dus is, volgens dezen schrijver, de Heiland werkelijk reeds op de aarde. In het *derde* deel der "Studies" gaat de schrijver nog verder en wordt nog onzinniger : "Onze overtuiging, dat het Koninkrijk werd vastgesteld in April 1878 rust op 't zelfde fundament als onze overtuiging, dat de Heere gekomen is in October 1874." "In de lente van 1878 werden al de heilige apostelen en andere 'overwinnaars' van de apostolische eeuw, die in Jezus ontslapen zijn, als geestelijke wezens opgewekt, gelijk aan hun Heer en Meester.... Dit is de tegenwoordige stand van zaken : de groote Rechter is gekomen — niet, zooals bij Zijn eerste komst, in het lichaam der vernedering, maar in de volheid Zijner macht als een geestelijk wezen."

Kan er grooter onzin worden verkondigd ? Is 't niet een bewijs van schriftvervalsching en een onheilig wegschuiven van 't gordijn, waarachter Gods geheimenissen verborgen liggen. Vraagt men, hoe 't dan is, dat niemand gewaar wordt, dat deze heiligen werkelijk zijn opgestaan, dan is het antwoord: "het feit, dat wij ze niet zien is geen struikelblok voor ons geloof, wanneer we gedenken, dat gelijk hun Heer, zij nu geestelijke wezens zijn, en zooals Hij, onzichtbaar voor den mensch." (pag. 234)

* * *

Bitter is Russell's haat tegen de Kerk des Heeren in haar tegenwoordigen vorm : "In de lente van 1878 werden de tegenwoordige kerkelijke stelsels "uitgespuwd," en van dien tijd (1878) zijn zij niet meer de tolken (mouthpiece) Gods, noch op eenige wijze door Hem erkend"... "De oogst in dit tijdvak ving aan met de tegenwoordigheid des Heeren bij het begin van 's aardrijks groot jubileum, in 1874, en eindigt met het jaar 1914, wanneer het gezag der Heidenen omver geworpen zal worden" (II : pag. 235). Dus is het oordeel Gods over de Kerk reeds voltrokken : drie-en-dertig jaren lang duurt dat oordeel reeds, en verleden jaar is 't Duizendjarig Rijk begonnen !

* * *

Wat Russell leert omtrent den toestand na dit leven is even vreemd en eigenaardig. Hij ontkent de eeuwigheid der straf, leert dat de goddeloozen na den dood de kans zullen hebben 't Evangelie te hooren. Die het aanbod niet aannemen worden vernietigd : de anderen worden met de rechtvaardigen in de zaligheid opgenomen. Doch genoeg. Het wordt tijd, dat we ook van het Russelisme in Zuid-Afrika kennis nemen.

Over het persoonlijk leven van Russell heb ik gezwegen. Doch men mag hier niet vergeten, dat hij voor 't hof moest verschijnen, gedagvaard door zijne vrouw, die een scheidbrief ontving. Ook mag ik niet verzwijgen, dat predikanten van naam en beteekenis in Amerika ernstig tegen hem gewaarschuwd hebben. Die meer van dit Russelisme wenscht te weten, raadplege het zevende deeltje van "Fundamentals," waar Prof. William Moorehead, in een artikel : "Millennial dawn a counterfeit of Christianity" bespreekt. Prof. Moorehead zegt o.a. : "Dat de Heer Russell door den Booze gebruikt wordt om Gods waarheid omver te werpen, dat de Christus, door hem aanbevolen, niet is een voorwerp van vertrouwen, liefde en vereering, dat die Christus niet is de Christus Gods, is de diepe overtuiging van niet weinigen, die bekend zijn met zijn beschouwingen." Ook liggen op mijn tafel, naast de zes kloeke deelen, door Russell uitgegeven, de volgende :— *All about one Russell* by Charles C. Cook ; *More data on Pastor Russell* by C. C. Cook ; *A great Counterfeit* by J. M. Haldeman, D.D. ; *Some facts and more facts* about the self-styled Pastor C. T. Russell by Rev. J. J. Ross, Pastor of James Str. Baptist Church, Hamilton, Ont.

Canada. Dit laatste geeft ons eene beschrijving van de libel-zaak tegen pastor Ross ingebracht door Russell. Russell,s aanklacht werd van de hand gewezen. Die het karakter van dezen nieuwen profeet wil leeren kennen, moet van dit laatstgenoemde boekske kennis nemen. De andere werkjes zijn van evenveel waarde.

IETS OVER DE ANTICHRIST

Dat de Heilige Schrift op meer dan een plaats gewaagt van de aanstaande komst van den "mensch der zonde" kan niet worden geloochend. Wie hij is, en wanneer hij verschijnen zal, is eene andere vraag; waarop velerlei antwoord gegeven is.

Wij zullen ons doel 't best bereiken, door eerst de Schrift te laten spreken. De klassieke tekst in dit verband is zeker II Thess. 2, waar Paulus spreekt van de aanstaande komst des Heeren, die moet worden voorafgegaaan door de verschijning van den "mensch der zonde," ook genoemd "den zoon des verderfs," "die zich tegenstelt en verheft boven al wat God genaamd, of als God geëerd wordt, alzoo dat Hij in den tempel Gods zal zitten als een God, zichzelven vertoonende dat hij God is."

Er zal dus volgens den Apostel in de toekomst een afval zijn van de ware leer en de reinheid van zeden, in verband vooral met de verschijning van dezen "zoon des verderfs." Wanneer, waar, hoe die verschijning zal plaatsvinden, wordt ons door Paulus niet gezegd. Slechts dit vernemen wij van hem, dat "de verborgenheid der ongerechtigheid" reeds in zijne dagen aan het werken was; doch dat er iets was of iemand, die haar wederhield. Wordt die wederhoudende kracht weggenomen, dan komt de volle openbaring van den geest des kwaads, zoodat hij zich stellen zal boven al wat God genaamd wordt, en in den tempel Gods zal zitten, als God Zelf.

* * *

Ook op andere plaatsen in zijn brieven wordt van dezen "mensch der zonde" gewaagd. Doch 't is vooral Johannes, die in zijn eersten brief getuigt van de komst van den Antichrist, die meer nauwkeurig wordt geteekend in het Boek "De Openbaring." Daar wordt ons beschreven het beest dat uit de zee te voorschijn treedt, met zeven hoofden en tien hoornen, gekroond met tien koninklijke hoeden en ontsierd met een naam van godslastering. Het had een leeuwenmond, voeten als van een beer, een vorm als van een luipaard. De draak, de verpersoonlijking van 't kwaad, zou aan dit beest groote macht geven, om den heiligen krijg aan te doen — eene macht, die zich zal uitbreiden tot aan de einden der aarde. Volkeren zullen het aanbidden — slechts niet, die geschreven zijn in 't Boek des Lams. Dit beest wordt gevolgd door een tweede, dat uit de aarde verschijnt. Het had de gelijkenis van 't Lam: althans het had hoornen als des Lams. Het doet wonderen, hierin het Lam nabootsende. Het grootste zijner wonderen zal zijn, 't Beest te genezen van een doodelijke wonde, en 't beeld van 't Beest, als met menschenstem te doen spreken. Voor dat beeld zal de wereld aanbiddend knielen. Elke aanbidder zal 't merkteeken van dat Beest aan zijn voorhoofd dragen, zijn macht zal wereld-omvattend zijn. De wereldhandel zal in zijne hand zijn. En zijn getal zal zijn 666.

* * *

Dat dit alles zinnebeeldig is laat zich verstaan. Geen wonder dus, dat uitleggers onderling elkaar weerspreken. Reeds 't getal 666 wekt moeilijkheden. In 't Grieksch wordt dit getal uitgedrukt door zekere letters van 't alphabet. De letter X (Chi) is de beginletter van den naam Christus. De laatste letter is de eerste dubbelletter van het woord *Stauros* (kruis). Tussche de twee hebben we de letter (Xi), met haar kronkelenden vorm en haar sissende klank, ons herinnerende aan de oude slang, den Satanas. Het geheel (666) vormt eene drievoudige herhaling van het getal 6, het numerieke beeld van onvolmaaktheid. "Zes" zegt ons Seiss, "is het satanisch getal. Gelijk de grootste duisternis aan de morgen-schemering onmiddellijk voorafgaat, en de laatste jaren vóór den duizendjarigen rustdag de donkerste zijn, zoo is 't ook dit getal, dat het volkomen *zeven* onmiddellijk voorafgaat, het slechtste van allen. De zesde brief aan de gemeenten spreekt van algemeene verdrukking en lijden; 't zesde zegel brengt verwoesting en dood; de zesde trompet verwoest een derde deel der menschen; en de zesde toornschaal doet de onreine geesten opkomen, die de koningen der aarde bijeenverzamelen tot den oorlog des grooten dags des Almachtigen Gods. Het getal van den Antichrist is drie zessen: zes eenheden, zes tientallen, zes honderdtallen, de volkomenheid van al wat boos is. En Christus werd gekruisigd op den zesden dag, die nog door velen beschouwd wordt als de ongeluksdag." De naam Jezus nu kan worden teruggevonden in 't getal 888. En het achttal weer is het getal van een nieuw begin en van opstanding. Het satanisch beest is de nabootsding in alle opzichten van den Christus. Vandaar dat zijn getal zoo dicht bij 't getal van den Christus komt, zonder dat te bereiken.

* * *

Terecht zegt Godet hieromtrent: "Johannes ziet in 't getal 666 het symbool van een drievoudige machteloosheid — die van den Draak om Gode gelijk te zijn, die van 't Beest om den Christus gelijk te zijn, en die van den valschen profeet om den Geest gelijk te zijn. De laatste poging van het schepsel, om zich Gode gelijk te maken, bereikt haar doel niet; en het teeken zelfs van den Antichrist bevat in zich reeds de onbewuste erkenning van zijn nederlaag." En als wij bedenken, dat met de komst van dezen Antichrist eene nabootsing van de Heilige Drieëenheid zal intreden, dan wordt onze verklaring van het getal 666 bevestigd. Drie zijn er die hier getuigen tegen den Christus, t.w.: de Draak of de Satan, het Beest als vertegenwoordigende de wereldmacht, als aanduidende de afvallig-gewordene Kerk of geestelijke macht. Of,

zooals Auberlen het uitdrukt : "Het eerste Beest is dus eene natuurlijke politieke macht, en het tweede Beest eene geestelijke macht ,die den tijdgeest, de beschaving en verlichting, de kennis en wetenschap, maar vooral het onderwijs tracht te beheerschen." (p. 352) Ook dienen we hier aan te stippen, dat de afvallige Kerk, onder een beeld van eene hoer wordt voorgesteld. Auberlen drukt 't zoo uit : "Gelijk Christus eene bruid heeft, zoo heeft de Antichrist eene hoer ; maar terwijl Christus Zijne bruid tot 't huwelijksfeest voert en haar verheerlijkt, wordt de hoer uiteindelijk verstooten en vernietigd. Het juk wordt afgeworpen : de hoer wordt woest gelaten, zij zelf wordt met vuur verbrand." (pag. 364).

* * *

Dat een persoonlijke Antichrist in de toekomst verschijnen zal, wordt niet alleen in het Boek der Openbaring voorspeld, ook in andere boeken van 't Oude en Nieuwe Verbond wordt van Hem gewaagd. Johannes kent hem in zijn eersten brief toe den naam Antichrist, waardoor men hem in den regel aanduidt. Hij is "de mensch der zonde" van Paulus. Hij is de "goddelooze vorst" die in Daniël ons wordt beschreven (Dan. XI.). Dat deze laatstgenoemde profetie in de eerste plaats hare vervulling verkreeg in Antiochus Epiphanes, den onderdrukker van 't Joodsche volk, wordt algemeen erkend. Doch er zijn trekken in het beeld, ons door Daniël beschreven, die niet op dezen overheerscher alleen van toepassing zijn, maar die ons heenwijzen naar een toekomstigen tegenstander van God en van Zijn volk en slechts in den aanstaanden Antichrist in vervulling zullen treden. Ook de Joden beschouwden Antiochus als een type van den Antiemssias, aan wie zij den naam gaven van Armillus. Zoo bijv. vertaalt de Joodsche Targum (Kommentaar) op Jesaja 11 : 4 : "Door den adem Zijns monds zal Hij Armillus, den booze, dooden." Volgens Joodsche overlevering zal Armillus in de laatste dagen verschijnen ; hij zal geboren worden uit een marmeren standbeeld in eene der kerken van Rome ; de Romeinen zullen hem erkennen als hun Koning ; hij zal krijg voeren tegen Israël, en in dien strijd zal de Messias ben-Jozef (zoon van Jozef) worden gedood, terwijl de Messias ben-David (zoon van David) zal verschijnen en Armillus met zijn volgelingen vernietigen. Ofschoon wij geen waarde hechten aan deze rabbijnsche sprookjes, is het niettemin belangrijk te weten, dat ook de Joden zulk een Anti-Christus hebben verwacht. Er is een treffende overeenkomst tusschen de woorden van Paulus en die van Daniël. Laatstgenoemde zegt : "Die Koning zal doen naar zijn welgevallen, en hij zal zichzelven verheffen, en groot maken boven allen God, en hij zal tegen den God der goden wonderlijke dingen spreken ; en hij zal voorspoedig zijn, totdat de gramschap voleind zij."(Dan. XI vs. 36) Pa-lus zinspeelt hierop, wanneer hij van den Antichrist getuigt : "De mensch der zonde, de zoon des verderfs zal geopenbaard worden, die zich tegenstelt en verheft boven al wat God genaamd, of als God geëerd wordt, alzoo dat hij in den tempel Gods als een God zal zitten, zichzelven vertoonende, dat hij God is." (2 Thes. 2 : 2). De overeenkomst tusschen den Koning bij Daniël en den mensch der zonde, bij Paulus, is zeer treffend.

* * *

Dat ook de Openbaring van Johannes hiermee overeenstemt, is reeds hierboven gebleken. De vraag is slechts, hoe wij dit alles hebben te verklaren ? Op dit punt loopen de meeningen zeer uiteen. Men kan de uitleggers in drie klassen verdeelen, te weten :

I. De Praeteristen, die meenen, dat alles hier voorspeld, reeds vervuld is. Voor onze dagen dus heeft deze geheele profetie slechts eene geschiedkundige beteekenis, zonder meer. Deze opvatting echter wordt niet door de Kerkvaders in de eerste eeuwen der Kerk gedeeld. Volgens Alford werd zij in haar volle toepassing eerst voorgedragen door den Jezuiet Alcasar, in zijn werk over de Openbaring, uitgegveen in 't jaar 1614. Hij vond in dat Boek eene beschrijving van :

1. De Kerk over de Synagoge. Hfdst. V tot XI.

2. De Kerk over 't heidensch Rome. Hfdst. XII tot XIX.

3. De Kerk in haar triomf. Hfdst. XX tot XXII.

Grotius volgde meer of min in zijne voetstappen in het jaar 1644. Na hem zijn er vele Schriftuitleggers geweest, die de verklaring van ons laatste Bijbelboek zochten in 't verleden. Een populaire voorstelling van het geheel, vinden wij in Farrars "The Early Days of Christianity." Laatstgen. zegt : "De Openbaring had haar onmiddellijken oorsprong in twee gebeurtenissen uit het leven van Johannes. De eene was de vervolging onder Nero. De andere het uitbreken van den Joodschen oorlog." Hiermee brengt hij in verband het ontstaan van de Gnostische ketterij. Volgens hem dus is het Boek reeds in vervulling getreden. De bedoeling was, den toestand der Kerk en der wereld te beschrijven, in de dagen waarin de Apostel leefde, en de gebeurtenissen hiermee in verband staande. Vandaar dat de Apostel gewaagt van de nabijzijnde komst van Christus.

* * *

II. De tweede klasse van uitleggers is die der Historische of Kerk-geschiedkundige School, die in dit Boek meenen te vinden, een schets van de Kerkgeschiedenis van de dagen des Apostels tot het einde van alle dingen. Deze school dagteekent uit de 13de eeuw en werd gesticht door den Abt Joachim, die eene belangrijke verklaring van de Openbaring leverde. Tal van uitleggers volgen in de voetstappen van dezen roomschen priester. Doch de verwarring is groot, en de onderlinge verdeeldheid op belangrijke punten nog grooter. Dit zal later blijken, wanneer we komen te spreken over den Antichrist zelven.

III. De derde klasse is die der Futuristen, die ons heenwijzen naar de toekomst, in verband met de aanstaande tweede komst van den Christus. De stichter van deze school wordt genoemd door Alford de Jezuiet Ribera, omtrent het jaar 1580. Zij heeft echter zeer bekwame voorstanders in onze dagen. Auberlen en Rinck en Dahle in Duitschland en

Scandinavië met vele uitleggers in Engeland en Amerika, zooals o.a. Grattan Guinness en Seiss kunnen hier genoemd worden. Bij deze school sluit ik mijzelve aan, in zooverre ik mij kan vinden in de verklaringen van de voorstanders. Er is hier eene te sterke neiging tot het persen van het woord, in den vorm door de uitleggers gekozen. In beginsel, meen ik, hebben zij gelijk.

* * *

Eer we nu tot de verklaring overgaan, dienen we te letten op 't onderscheid in de Schrift, gemaakt tusschen den *Pseudo*-Christus en den *Anti*-Christus. Hierover zegt Dr. Kuyper (De Engelen Gods pag. 243) : "Gelijk men weet is de Antichrist wel te onderscheiden van den *Pseudo-Christus*, die in Matth. 24 : 24 en in Mark. 13 : 22 genoemd wordt. Dat men gemeenlijk dit onderscheid zoo niet inzag, kwam daarvandaan, dat onze overzetters wel het woord *Pseudo-Christ* hebben vertaald, maar het woord *Anti-Christ* niet. "*Pseudo-Christ*" hebben ze vertaald door "valsche Christus," maar "Anti-Christ" hebben ze niet overgezet door "tegen-Chirstus." Hadden ze dit gedaan, het verschil zou aan elk Bijbellezer in 't oog zijn gesprongen. Thans echter heeft men den Antichist en den Pseudochrist niet zelden dooreengemengd en beide namen voor hetzelfde gehouden. Toch is het duidelijk, dat beide uitdrukkingen metterdaad iets heel anders aanduiden. Een Pseudo-Christ of *valsche* Christus is iemand, die zichzelven voor den Messias uitgeeft, en zegt, dat Jezus niet de echte, maar slechts een gewaande Messias was. Naar Bengel heeft opgeteld, zijn er zoo achtereenvolgens niet minder dan 64 valsche Christussen opgestaan, alleen onder de Joden. Onder krankzinnigen is het evenmin een zoo zeldzaam verschijnsel, dat iemand zich inbeeldt de ware Messias te zijn. En ook buiten krankzinnigheid is het niet zelden voorgekomen, dat iemand zich voor Messias uitgeeft, gelijk dit nog onlangs op Midden-Java is voorgekomen op het terrein der Gereformeerde Zending. Maar iets heel anders is de *Antichrist*. Hij is de *Tegen-Christus*, die principieel loochent, dat de wereld *verlossing* van noode heeft ; betwist, dat er een Christus of Messias komen moet ; er alzoo op uit is, om den Christus en al wat met Zijn Naam samenhangt, uit te bannen en uit te roeien, en alsnu de wereld en ons menschelijk geslacht oproept, om den *vlak tegenovergestelden weg* in te slaan van dien zoo lang betreden heilsweg, dien de Christus ons aanwees, en dien men alsnu behoort te verfoeien en te vervloeken." Tot zoover Dr. Kuyper.

* * *

De *valsche Christus* (Pseudo-Christus) behoeft niet juist een *Anti-Christ* (tegen-Christus) te zijn. De kenmerken van den Antichrist zijn in de Schrift duidelijk aangegeven. Hij wil den Christus onttroonen, en om dit te doen wil hij den Christus nabootsen, door als de gekroonde "Vorst en Koning" dezer wereld een rijk te stichten, dat 't Rijk van Christus zal vernietigen. Ontving de ware, eenige Christus goddelijke eer, ook deze *Tegen-Christus* zal zich goddelijke eer toeëigenen. Draagt de Christen in woord, wandel, werk het teeken van zijn inlijving in het lichaam van Christus, ook de volgeling van den Antichrist zal 't merkteeken van 't Beest aan zijn voorhoofd dragen. "En ook hierin bootst deze Antichrist den Christus na, dat hij van Hem poogt af te zien, hoe de Christus tot die hooge macht en verreikenden invloed gekomen is, ten einde door gelijksoortige middelen tot gelijke resultaten te komen. Ook hij doet wonderen en teekenen. Ook hij zendt profeten en getuigen uit. Ook hij stelt op zijn wijs sacramenten en teekenen in. Doch hier eindigt dan ook de gelijkheid, want in alles stelt hij zich vlak tegen den Christus over, vloekt de zonde niet, maar zoekt juist in de zonde zijn kracht ; doet van alles wat de Christus deed vlak het tegenovergestelde ; belooft u van alles wat de Christus u toezeide juist het omgekeerde." Het Beest gaat oorlog verklaren tegen alles wat heilig is : en in dien krijg zal het overwinnaar zijn, in zooverre althans, dat allen die op de aarde wonen 't zullen aanbidden, wier namen niet geschreven zijn in 't Boek des Levens van het Lam. (Openb. 13 : 5—8). Godsdienst zal er dus zijn : godzaligheid niet. Want in de plaats van de vereering van den Christus, in de plaats van 't Christendom, de vereering van den Booze. Zwaar en bitter zullen de vervolgingen zijn. Dagen zullen er komen, waarvan de Heiland getuigde, dat zoo ze niet verkort werden, zelfs de uitverkorenen zullen worden verleid. Die geest werkt reeds eeuwen, doch zijn ontzettendste openbaring zal zijn in de naderende toekomst.

* * *

Op die toekomst werpt de Heilige Schrift haar licht. In bizonderheden kunnen we niet treden. Slechts dit dient hier genoemd te worden, dat het gansche Boek "De Openbaring," als 't Boek der Toekomst ons heenwijst naar de uiteindelijke verschijning van den "mensch der zonde," die gevolgd wordt door de komst van den Zoon des Menschen, niet in den staat der *vernedering*, maar als de Messias, die de volkeren zal "hoeden met een ijzeren roede," d.i. als Koning en Rechter. Immers de grondtoon van dit laatste Bijbelboek is : De Christus zal komen, — Zijn *tweede* komst — "Amen, Ja kom Heere Jezus": en hiermee stemt overeen het woord van den laatsten der Oud Testamentische profeten, met 't oog op Zijn *eerste* komst : "Snellijk zal tot Zijn tempel komen, die Heere, Dien gijlieden zoekt." (Mal. 3 : 1) "De wereldgeschiedenis in haar grondkarakter kan worden opgesomd in deze drie woorden : Hij komt ; Hij is gekomen ; Hij zal wederkomen." Daarheen wezen ook "de twee mannen in witte kleeding," die op den Olijfberg verschenen, bij de Hemelvaart van onzen Heiland : "Deze Jezus, Die van u opgenomen is in den hemel, zal alzoo wederkeeren, gelijkerwijs gij Hem hebt zien heenvaren naar den hemel." (Hand. 1 : 11) Met die tweede komst treedt in de laatste bedeeling van 't Godsrijk op aarde. Vijf groote bedeelingen zijn reeds voorafgegaan. In elk dezer bedeelingen werd de mensch getoetst :

1. In de Paradijs-bedeeling, in den staat van onschuld, viel hij.

2. In de bedeeling vóór den zondvloed, getoetst door 't geweten, bezweek hij.

3. Onder de wet van Mozes bleef hij niet staan, en werd een banneling en zwerveling in Babylonië.

4. Met de eerste komst van Christus werd hem andermaal de kans gegeven tot herstel. en het einde van die bedeeling was...Golgotha.

5. Met de uitstorting des Heiligen Geestes trad eene nieuwe bedeeling in, en na eenige eeuwen zal 't einde zijn...de Antichrist.

Zoo komen wij dan te staan voor de zesde bedeeling,— waarin wij leven — wanneer de Zoon van God andermaal verschijnen zal, om Zijn Rijk te stichten op deze aarde. Die komst echter moet worden voorafgegaan door de verschijning van den "mensch der zonde," wiens heerschappij echter beperkt is tot 3½ jaar. Door Christus wordt hij overwonnen: "En het beest werd gegrepen, en met hetzelve de valsche profeet...deze twee zijn levend geworpen in den poel des vuurs, die met sulfer brandt." Daarna wordt Satan gebonden en in bedwang gehouden, duizend jaren lang. Intusschen heerscht Christus Zelf over de aarde: het lang verwachte vrederijk wordt gesticht. Zooals Godet 't uitdrukt: "de tweede bede van het Onze Vader wordt vervuld: het Koninkrijk is gekomen."

* * *

De gebeurtenissen, die de tweede komst van Christus voorafgaan en volgen, worden door schrijvers van naam op de volgende wijze samengevat:

1. De val van Babylon, als aanduidende de valsche Kerk. Openb. 18.

2. De eerste opstanding der geloovigen. Openb. 19 : 6—9. Dit wordt aangeduid met de benaming "de bruiloft des Lams."

3. De verschijning van Christus en Zijne geloovigen. Openb. 19 : 11.

4. De groote en beslissende strijd te Armageddon, waar de tegen Christus verzamelde benden worden verslagen. Openb. 19 : 17—21.

5. Het binden van den Satan voor duizend jaren. Openb. 20 : 1—3.

6. Het duizendjarig Rijk. Openb. 20 : 4—6.

7. Het ontbinden van Satan voor een kleinen tijd. Openb. 20 : 7, 8.

8. De groote afval na 't duizendjarig rijk, en Gods oordeel daarover. Openb. 20 : 9.

9. Het eindoordeel over Satan. Openb. 20 : 10.

10. Het oordeel over de dooden, klein en groot. Openb. 20 : 12, 13.

11. De vernietiging van den laatsten vijand. Openb. 20 : 14.

12. Het eeuwig Koninkrijk van God. Openb. 21 en 22 : 5.

Hierover kunnen we thans niet uitweiden, daar 't zou beteekenen eene verklaring van het Boek, "De Openbaring," waarvoor we geene ruimte ter onzer beschikking hebben. Die er meer van wenscht te weten, mogen we verwijzen, vooral naar: Guinness: "Light for the last days," en "The Approaching end of the Age." Ook wil ik mij niet binden aan de opvolging der gebeurtenissen, zooals hierboven aangegeven. Genoeg, dat de laatste Hoofdstukken des Bijbels ons heenwijzen naar de verschijning van den Antichrist, de tweede komst van Christus, en de stichting van 't Duizendjarig Rijk, met al wat daaraan verbonden is, en daarop volgt. De verklaring van het geheele Boek: de Openbaring, in 't Maandblad vroeger verschenen kan hierop licht werpen. Wat nu door ons te behandelen valt, is eene korte opsomming van de meeningen aangaande den Antichrist.

Onze Ned. Ger. Kerk in het Kaapsche Schiereiland.

IV. *Middelen om te kunnen slagen.* Hebben wij vernomen van ietwat achteruitgang in de laatste 30 jaren, en ook eenige oorzaken genoemd, die aanleiding hebben gegeven tot den onbevredigenden toestand van onze Kerk alhier; laat ons dan met moed en hoop onze lendenen aangorden om verbetering en vooruitgang te bewerkstelligen, en wat zijn de middelen welke wij daartoe te baat moeten nemen?

1. *Ernstige eenvoudige prediking des Evangelies in goed Kaapsch Hollandsch.* Het voornaamste kleinood, dat de Heere de Ned. Ger. Kerk van Zuid-Afrika heeft toevertrouwd, is de openbare prediking des Woords. Eene dame van hooge familie en zeer wel opgevoed, die onze Kerk bemint, bijwoont en ondersteunt, zei eens tot mij: "Ik ken de meesten van uwe leeraren: het is moeilijk om een zwakken prediker onder hen te vinden." Geen Afrikaansch predikant is op zijn mond gevallen. Men passe echter op, dat onze "fleu de bouche" niet leide tot zorgeloosheid in grondige studie en gewijde gebeds-voorbereiding. Prof. Murray zeide meer dan eens: Zorg dat gij altijd iets hebt voor het hoofd in uwe preek, en vergeet niet ook het hart daarin te zetten. Geleerde en vrome jongelieden hebben mij verteld, dat zij toch zoo dikwijls van bekeering, geloof en het nieuw leven moeten hooren; maar dat hun zoo zelden van den kansel verkondigd wordt, dat de natuurkunde en de Schriften niet in tweestrijd zijn in deze geleerde dagen; en dat zij, zoo min hooren hoe de bezwaren telken male geopperd in Tijdschriften en Couranten, kunnen opgelost worden ten gunste van het Evangeile, dat zij hebben geleerd aan moeders schoot. Men helpe toch deze jongelieden in de Catechesatie-klas, welke elke Gemeente geregeld moet laten houden op elken Zondag-achtermiddag van het geheele jaar. Men brenge ze, na ze in de week met getrouw huisbezoek opgezocht te hebben in de logieshuizen, naar Ds. van Heerden, Wicht- en andere Jongelieden zalen, en geve hun een hartelijke intellectuële uitleg van den ouden, ouden Bijbel. Zij zullen zulks grootelijks genieten en veel zegen wegdragen. Ik heb er dikwijfs aan gedacht: Waarom niet in de Groote Kerk, Adderley Straat, elken Zondagnamiddag een hartelijke, levendige dienst gehouden voor onze Hollandsch Afrikaansche Jongelieden (dit sluit ook al de jongedochters in) te 4.15 p.m., even zoo als in de Y.M.C.A. en Y W.C.A., en zoo ons jong volkje

dat rondloopt of naar andere genootschappen en een andere taal afdrijft, voor onze Kerk te behouden. Als er een nieuwe leeraar voor de Kaapstad wordt beroepen, denke toch de Gecombineerde Kerkeraad aan deze schreiende behoefte in de hoofdstad van ons land. Wij zullen zulke diensten noodig hebben in onze taal en volgens de ordinantiën van onze gezindte te Kaapstad en Groot Schuur, als de Z.A. College tot eene Universiteit gevormd wordt. De goede prediker, zij hij oud of van middelbaren leeftijd, of nog geheel jong, moet opgebracht zijn als een Mozes, in de wijsheid van Egypte, een man des geloofs en der kracht als de evangelist Stephanus, en een geroepen dienstknecht van Jezus Christus als Paulus. Predikende in de steden en vlekken, en leerende in de Synagogen, genezende alle ziekten (als een medicus theoloog), moet hij, evenals zijn Heiland alle kwalen onder ons kwijnend, kerkelijk volk genezen. Wij hebben de Johannes du Plessis' noodig, niet alleen voor de Buitenlandsche Zending en den Professorstoel, maar ook voor de Gemeenten in het Schiereiland. Geve God het in Zijne genade.

De taal welke wij moeten gebruiken, om het Evangelie des Koninkrijks in onze steden en vlekken (de hoofdgemeenten met hare vele annexen) te prediken, moet zijn het goed, verstaanbaar, eenvoudig, ongekunsteld Kaapsch Hollandsch. Immers gebruikten Jezus, Zijne twaalf apostelen en Paulus de Septuaginta (de Grieksche vertaling van den Bijbel van dien tijd), en wij kunnen gerust volstaan met de oude Staten-Vertaling, evenzoo als de Engelschman met de Authorized Version en de Duitscher met Luther's vertaling. Het is nog niet noodig om den Bijbel in *plat Afrikaansch* te hebben. Laat de kleurling-ouderling in de Zendinggemeente u zulks bewijzen, als hij door zijn leeraar gevraagd wordt om in de Consitorie-kamer voor te gaan. Gebruik S. J. du Toit's Genesis in Patriotsch als gij het woord richt tot den Hottentot, Koranna en Boesman, in de Breakwater-gevangenis ; en tracht hem op te heffen al begint gij laag, door hoogere gedachten in ietwat betere taal dan " En kijk, toen die vrouwmensch Rachel kom, toen zoen Jakob haar zoo maar zoo." De Fransche zendelinhebben van lieverlede de Sesuto taal verbeterd, doordat zij den Bijbel in Basutoland hebben vertaald in de naturellen taal der Baquenas. De vermaarde Colliard zou het u zeggen, hoe Paulus Mozeli hem daarvoor dankte en de oude waardige Dijke zou u vertellen, hoe de slimme vos, Moshesh, niet alleen trotsch was op zijn Thaba Bosyo, zijne met macht vermenigvuldigende Natie, maar ook zijne door de Morutis verbeterde taal. Wat is toch de ondervinding in deze van onze Broeders in Nyasaland ? Laat A. C. Murray zich laten hooren in de e.k. Synode van 1919, wanneer of Kaapstad of Stellenbosch een beschrijvingspunt inzendt, om den Bijbel in het Afrikaansch te laten vertalen, en wel daartoe aangespoord, door President Reitz, Mev. Roos en Dr .Muller. Een ongeleerd " Vaalpens " beweerde dat de landstaal was de Kweekschool-taal, het medium, dat gebruikt werd door onze jonge Afrikaansche predikanten, die beter verstaan worden dan de hooge geleerden uit Holland. Een hollander te Senekal, schoonvader van Br. du Toit van Swellendam, maakte mij dit wonderlijk compliment in het ajar 1880 : " Gij kunt geene kaars vast houden bij Ds .van Heyningen van Winburg in taal of geleerdheid ; maar u bent een beter prediker voor onze boerenmenschen, omdat zij u heelemaal ver staan, als u spreekt van beesten, schapen, en niet zooals hij van zeeën en schepen. Dit is niet zoo zeer *de platte taal*, maar de eenvoudige, natuurlijke gedachte, het treffend Afrikaansch beeld, dat zoo goed begrepen wordt. Ik twijfel of er een enkel toehoorder was in de Jongelingszaal te Stellenbosch, die niet elk goed Hollandsch woord indronk, dat viel van de lippen van wijlen Prof. Hofmeyr, als hij zijne vroege Bijbel-klassen hield voor de jeugd, die samenvergaderd was, om niet naar zijne taal, maar zijne diepe, eenvoudige Bijbelsche gedachten te luisteren. Goed Nederlandsch gebruikende, kon hij toch zeggen : Raca, " *jou rakker* " en " Herodes meent Johannes de Dooper *spookt*." Het jongere geslacht is ietwat voortvarend : Festina lente, alles komt recht mettertijd. Men bekommert zich te veel over " de modus quo " en vergeet het suaviter in modo " en nog erger " het fortiter in re." Predikant in het Schiereiland predik toch het evangelie des koninkrijks zooals de Heere u geeft te preken, doe het natuurlijk, doe zulks in de kracht en betooning des Heiligen Geestes, doe het in de taal die gij kent en begrijpt, en die uwe toehoorders, hoog en laag, geleerd en ongeletterd, kunnen verstaan. Dan kunt gij ook gerust den Engelschman uitnoodigen om uwe diensten bij te wonen ; hij zal het doen, want hij wil ook " Dutch " leeren, vooral als gij hem of zijn kind, dat hij naar uwe Zondagschool zendt, als prijs toekent het N. Testament met twee kolommen daarin, de eene Hollandsch, de ander Engelsch, welke gij kunt krijgen voor 1/6 of 2/- bij het Brit. en Buitenl. Bijbelgenootschap ; welk boek in elke publieke school, door elken schoolraad behoort ingevoerd te worden, als men de school begint met een half uurtje godsdienstig onderwijs. Dan zal er minder gehaspel zijn over Hollandsch of Engelsch in onze Kerk en minder ruzie en jaloezie en betere samenwerking en verstandhouding tusschen de twee rassen in ons tweetalig land.

Wij verblijden ons, dat de Synode er op aandringt, dat men tot op Standaard VI het Hollandsch als medium gebruiken zal in onze scholen. Zijn edel achtbare de Administrateur heeft een echt Zuid-Afrikaansche Hollandsch-sprekende Commissie, wier leden allen tegelijkertijd leden onzer Kerk zijn, aangesteld om te rapporteeren over de taalkwestie. Er is niemand, die ontkennen zal, dat onze Kerk schrikkelijk schade lijdt door het aanhoudend onderwijs in het Engelsch, dat onze kinderen zoo opgedrongen is geworden in onze Publieke Scholen. Wij mogen ons zeer verblijden, dat met alle achting, welke wij toedragen aan Dr. Muir, en hoe hoog wij hem ook eeren voor zijne administratieve bekwaamheid, zijne gewilligheid om schoolgebouwen overal op te richten, en niet het minste in het Schiereiland, en voor zijn groot en nuttig werk, dat hij, naat het licht dat hij had, gedaan heeft, hij niet meer Superintendent

Generaal van Onderwijs is. Wij willen hopen, dat de Ageerende Superintendent, zoon van den Professor, die de populairste Hollandsche boeken voor onze Kerk en Scholen geschreven heeft, en wiens kinderen beter Hollandsch kennen dan menig jongeling en jongedochter in eene Ned. Ger. pastorie opdoet, de taal en de Kerk aan wie hij zoo veel te danken heeft, trouw zal behartigen in het gewichtig ambt dat hij bekleedt en moet handhaven in een echt Ned. Ger. Kantoor, de Hugenoten Gebouwen. Als hij, Afrikaansch-Schotsch van geboorte, de Nederlandsche Administrateur, de Kaapsche schoolraad, waar predikanten van het Schiereiland zitting hebben, allen hartelijk met onze predikanten, zendelingen, werkers en werksters willen samenwerken, om den verkorten Heidelbergschen Catechismus te doen en te laten onderwijzen in al de scholen van het Schiereiland? en de taal van onze menschen volgens de wetten en regulatiën van de School-ordinantie recht te laten wedervaren: als de School-commissiën van Hoogere en Lagere Jongens en Meisjes Scholen, de onderwijzers en onderwijzeressen, die tot onze Kerk behooren en haar zoowel als hare taal liefhebben, het kunnen vinden met de Hollandsche ouders en leerlingen, die ook allen moeten meedoen, om beter opvoeding en onderwijs voor hunne huisgezinnen in de taal des huisgezins, des volks en der Kerk te verkrijgen — dan hebben wij niet meer te vreezen voor een gestadigen achteruitgang onzer Kerk, maar kunnen wij blijmoedig hopen voor eene toekomst van welslagen en voorspoed. Het hangt nog al veel af van onszelven als predikanten, leeraars, zendelingen, onderwijzers, ouders, studenten, schoolkinderen of deze hoop gerealizeerd zal worden, en waarom niet?

G. A. M.

---

2. *Getrouw en Geregeld Huisbezoek.* Wij hebben in ons laatste stuk getracht te bewijzen, dat het ons, predikanten, in het Schiereiland niet zeer moeilijk valt om het zuiver Evangelie van den kansel te verkondigen in goed Kaapsch Hollandsch; als het noodig is in nog eenvoudiger taal tot de kinderen te spreken, gebruik makende van de populaire Kaapsche idiomata; en als wij daartoe genoodzaakt worden, door drang van omstandigheden ook het Afrikaansch te gebruiken voor de lagere gevangenen van Hottentots ras en Kaapsch jong-volk te Tokai, Roeland Straat en Breekwater, enz., mag ik ter bemoediging zeggen, dat onze prediking wel degelijk gewaardeerd wordt door lieden van wie wij het misschien het minst verwachten. Toen ik het genoegen had, na het overlijden van mijne eerste echtgenoote, in 1888, kort daarna aan den Wijnberg te prediken over de groote schare van verlosten, (Openb. VII) zat wijlen de hoofdrechter, Sir Henry de Villiers met zijne vrouw en kinderen in de kerk en ik bemerkte dat hij bijzonder luisterde, en later als het ware stil slapende was met zijne rechterhand op zijn geleerd hoofd. Ik ging, als een oud bekende, hem bezoeken op den Maandag. Hij complimenteerde mij: waarom preekt gij predikanten niet allen en altijd zooals gij gisteren gedaan hebt. U hebt mij door uwe treffende gedachten omtrent de wereld hierna, in zoo een zoete en mijmerende stemming gebracht, dat ik van lieverlede gebracht werd, om ernstig na te denken over een paar uitspraken .. elke ik nog doen moet in het Hooge Gerechtshof; en helder licht is over mijn verstand geraakt, nadat ik alreede drie weken sukkel om de rechte vonnissen te krijgen, en ik ben nu kant en klaar met een duidelijk oordeel over de aanhangige 2 of 3 zaken. Dr. Muir, die nu en dan met zijn huisgezin in den tijd van Ds. A. Hofmeyr, de diensten in het Engelsch bijwoonde, zei mij op zijn kantoor, toen wij redeneerden over de moeilijkheid van het onderwijs in 't Hollandsch en Engelsch te gelijk: "Give us bright bonnie services, even in Dutch if you like, and we will attend your church." Nog in 't begin van dit jaar nam ik de Nachtmaaldienst waar, voor Br. Faustmann, sprekende over: "Geef den Heere de hand." Niet alleen kwam de broeder van wijlen den hoofdrechter, die onlangs door den dood zijner lieve vrouw heeft moeten verliezen mij danken voor de stichting welke hij ontving onder de prediking des ouderlings en de nachtmaals-toespraken van den predikant; maar ook de vrouw van een van onze waardigste ouderlingen, die eigenlijk nog aan de Episkopaalsche Kerk behoort, vertelde mij, toen wij des avonds aan tafel zaten: Uw bemoedigende preek heeft mij gedrongen om voor de eerste maal aan te zitten aan den disch des Heeren in de Ned .Ger. Kerk, waartoe mijn man behoort, en die ik hoop spoedig als de mijne te beschouwen.

Kunnen wij dus het voornaamste genademiddel van onze Kerk met niet al te veel moeite goed behartigen; dan staan wij hier voor een veel zwaarder plicht, welken wij toch getrouw en gedurig moeten vervullen, koste het ook wat het wil en dat is *huisbezoek.* En wat is huisbezoek en hoe moet het beoefend worden? Hieromtrent heerscht nogal groot verschil onder onze leeraren en het meest onder die in 't Schiereiland arbeiden. Door den Kerkeraad van de Groote Kerk werd in den Ring als beschrijvingspunt in October 1813 opgezonden: "De Ring verklare duidelijk wat wordt bedoeld door huisbezoek." De ouderling van Wijnberg stelde voor als antwoord op de vraag, het antwoord eenmaal door Ds. J. R. Albertijn Sr. in de Synode gegeven: "Huisbezoek beteekent minstens eenmaal 's jaars elk lid der gemeente te vragen naar zijn geestelijken toestand." Hij kreeg geen sekondant en zoo bleef, met geheel de vergadering erbij berustende de zaak in "statu quo." Ik oordeel niemand; doch als wij niet den moed hebben, om met een persoon over zijne ziel, zooals de Heere Jezus met zondaren, van welke klasse zij ook waren, omging te spreken; dan moeten wij verwachten, dat men niet zoo getrouw naar de Kerk en nog minder naar de tafel zal komen. Een Hollander te Johannesburg Oost antwoordde op mijne vraag, waarom ik hem niet in de Irene-zaal zag: De vertrokkene dominee legde vriendelijke bezoeken bij mij af, doch omdat hij, niet eene keer zelfs, mij berispt heeft

omtrent mijn verzuim of mij zelfs aanmoedigde om te komen, daarom blijf ik maar weg. Ik waagde het aan den Weesheer Hofmeyr (broeder van onzen godzaligen Stephanus Hofmeyr) te zeggen, nadat wij een half uur hadden verschild en geredekaveld over de erflating door mijne overledene echtgenoote uit den Morgenrood boedel, waarvoor ik een buitengewone belasting moest betalen: Mijnheer Hofmeyr, ik ben blij om te zien dat gij zoo partij trekt voor weduwen en weezen. Gij doet veel goed als civiele ambtenaar, mag ik u vragen of gij zoo goed een Christen zijt als uw broeder Stephanus. De hooge ambtenaar keek mij eerst wat norsch aan, maar onmiddelijk daarna zeer vriendelijk, want hij voelde, dat de vraag uit mijn hart kwam. Wij raakten in een godsdienstig gesprek, en tien minuten daarna, toen ik wegging, gaf hij mij een warmen broederlijken handdruk met betraande oogen en voegde erbij: Waarom spreekt jullie predikanten soms niet zoo met ons, zelfs op onze kantoren. Het mag misschien gemakkelijker geweest zijn voor den predikant van Victoria 30 jaren geleden een klein *kantoor*bezoek te doen dan, gelijk de Dominee, de Zendeling en de Ouderling van Wijnberg, allen, kunnen getuigen om bij een spottenden, goddeloozen en onverschilligen N.N. trouw huisbezoek te doen. Alle drie hebben het gewaagd en wij zullen het weer wagen, want al presenteert hij ons de goddelooste en immoreelste boeken, wij vergeten niet, dat, al is hij een schatrijk mensch, hij de neef van een waardigen, overleden ouderling der gemeente is. Het resultaat van het derde huisbezoek is een gewillige gave geweest ter afbetaling van de Kerkschuld en niet minder dan £20, dadelijk in onze handen geplaatst. Broeders Leeraren en Ouderlingen, neemt toch tot tekst voor het jaar 1916: "Welke ziende dankte hij God en greep eenen moed."

De groote moeilijkheid alhier, om getrouw huisbezoek te behartigen, ligt vooral daarin, dat men den tijd recht te weten kan komen, wanneer het huisgezin, en vooral de pater-familias te spreken is, en wel over zulk een belangrijke zaak als de nood zijner ziel en de geestelijke behoefte van zijne echtgenoote en kinderen. Tegen acht of negen uur des morgens is het gansche huisgezin in rep en roer geweest om tot de werkzaamheden en plichten van den dag zich voor te bereiden. De vader is bezig geweest, van dat hij opgestaan is om naar de paarden, koe of hoenders, tuin of bloemen, enz. om te zien. De moeder heeft hare handen vol met de kleine kinderen, die reeds tegen half negen tram of trein moeten bestijgen, om de school bijtijds te bereiken. De oudste jongen of het oudste meisje zijn druk bezig geweest met boek of klavier voor het College. Het wordt later dan men dacht, en een haastig ontbijt, zonder voorafgaande huiselijke godsdienst of zelfs een "goed woordje" aan tafel, wordt zoo goed of zoo kwaad als het kan gebruikt; want de exprestrein naar de stad laat niet op zich wachten. Tegen 10 ure is de achtergelatene moeder eenigszins tot bedaring gekomen, maar zij zal zich niet kleeden vóór den noen, daar de lunch in gereedheid moet gebracht worden. Zal het gaan om in den voormiddag bij haar alleen huisbezoek te doen? Moet zij dan altijd alleen het spit afbijten? Toch beter soms dit gewaagd, dan hoegenaamd geen huisbezoek. Zij zal voor u "at home" wezen, als gij geld of andere zaken met haar te bespreken hebt. De inwoners van de vóórsteden nemen hun lunch in de stad in restaurant of café, daarom vindt men ze niet te huis om twaalf uut. Zij, die in de stad wonen, gaan naar huis tusschen 12:30 en 2 ure. Gij kunt ze toch niet storen, wanneer zij een klein dutje nemen na hun middagmaal. De achtermiddag wordt in bezigheid door de manslidmaten doorgebracht en zij keeren niet huistoe vóór 5 ure. De voorstad-bewoner is zelden bij zijn woning vóór zes. Intusschen hebben de "Ladies," klein zoowel als groot, de onverbiddelijke "four-o clock of afternoon tea," soms met genoegen, soms met zuchten doorgemaakt. De jongelieden en jongedochters zijn van 4 tot zonsondergang op de tennis, cricket, voetbal, bowling-gronden. Men krijgt het gezin, zoo te zeggen nooit bij elkander. Wij vinden het den besten tijd om van 4 ure tot zonsondergang te gaan en dan te spreken met wie wij te huis vinden. Te half acht of acht ure vindt men het huisgezin aan "dinner," dat soms tot 9 uur duurt. Men wil ze toch niet bij het eten hinderen. En dan, al heeft men kennis gegeven, van in den avond, het geheele huisgezin een vriendelijk bezoek te brengen, dan ontbreken de kleinen, die naar de bioskoop zijn gegaan, en de ouderen naar de schouwburgen: en zelfs de leden van godsdienstige huisgezinnen naar de "meetings" van koor, debat, strevers, enz. Daar is geen tijd gevonden na het "supper," al ware het voor 5 of 10 minuten huisgodsdienst te hebben. Men weet echter tijd te vinden voor "bridge" bagatelle, schaak, piano, zang van na dinner tot soms middernacht. Het best is om openhartig met de leden der gemeente te wezen, en hen zeer vriendelijk doch dringend te verzoeken, toch een paar malen in 't jaar u als een vriendelijken dienstknecht des Heeren te ontmoeten, die belang stelt in hun kerkgaan, het onderwijs hunner kinderen, zelfs hun tijdelijk welzijn. Zoo kan men met heilige list toch een of ander oogenblikje vinden om met hen te spreken over het godsdienstige, het zedelijke en het geestelijke. En als men het kiesch en gevoelig doet, zal niemand u niet toelaten om een kort gebedje te doen. Men houdt ervan, al is men soms beschaamd en bang ervoor. Wees toch geen vreeslijk paaiboelie of een ongewenscht bestraffer en foutvinder, als gij het huis bezoekt. Kom er in, gelijk Jezus te Cana in Galilea, sta bij de enkele personen, gelijk Jezus bij Sichar's put: spreek met de Simon's, die u te eten vragen, de zondaressen die uwe voeten willen zalven, de Martha's en Maria's die u dienen en aanhooren, de Petrussen wier vrouws-moeders aan de koorts lijden. Ga in den naam uws Heilands, na ernstig gebed en vast geloof; laat het alleszins aan u bemerkt worden, dat gij het wel meent, en dit moeilijk werk zal u lichter vallen dan gij denkt, en gij zult zooveel zegen ervan zien, dat het bezoeken u even aangenaam en gemakkelijk zal vallen, als de betrachting van den openbaren eeredienst of het houden van een lijkrede, waartoe gij

uitgenoodigd zijt en niemand u tegenspreekt of kwalijk neemt.

Dan is er de ernstige vraag, of men gedurende het eerste jaar slechts kennis moet maken en later wat ernstiger en grondiger wezen. Met alle ootmoedigheid en tevens dankbaarheid jegens mijn goeden God, die mij altijd goeden moed geeft, mag ik eerlijk getuigen, dat ik nooit den tijd verspild heb met kennis maken. Ik heb al de leden der gemeente Simonsstad, in het stadje in drie weken na mijne ordening bezocht en zoo goed of kwaad ik kon, met hen gesproken, niet alleen over lidmaatschap, kerkgaan, Zondagschool en bidstond, maar ook over hun eeuwig heil ; en niemand heeft mij ooit beleedigd. Ik had geene moeite om met geheel of gedeelte van 't gezin samen te bidden. Dit hielp zeer zeker om de opkomst te vermeerderen. Toen ik de gemeente verliet om zendeling te worden te Witsieshoek, 3 jaren en 6 maanden daarna, telde de Ned. Ger. Zondagschool 200 kinderen op de boeken en was de opkomst altijd 150. Ik heb geen bidstond, dan de maandelijksche ter uitbreiding van Gods Koninkrijk kunnen oprichten ; en moest soms zelf in de Consistorie-kamer voorgaan, omdat geen ouderling of diaken het wilde doen . Of er zielen tot bekeering zijn gekomen, laat ik liever den hemel, dan den boetprediker, zooals ik toen was, beslissen. Ik weet een ding, dat ik vandaag nog hartelijk welkom ben bij eenig huisgezin, dat wegblijft van Gods Huis, zoowel als dat wat getrouw ter kerke gaat. Ik nam steeds, waar ik kon, altijd een ouderling mede, en bezocht dikwijls den bezigheidsman des avonds, omdat een hunner mij het wat kwalijk nam, dat ik met hem en zijn vennoot sprak over zijn geestelijken toestand in den winkel en bij de toonbank. Te Johannesburg Oost zei de zoon van een voornamen en ernstigen, nu overleden, predikant (en hij was een rustend ouderling), toen ik wilde spreken met een hoogen klerk in het kantoor van den Commissaris van Mijnen, en wel te kwart voor negen in den voormiddag : " Dominee, moenie so maar so op 'n mens s'n nugter maag met s'n siel begin." De klerk heeft mij geen aanstoot gegeven en het vriendelijk opgenomen en beloofd " to do better in future." Dit alles kostte mij slapelooze nachten te Simonsstad, veel gebed, harden strijd en ik werd na 6 maanden arbeid in dit opzicht, zoowel als predikwerk zoo moedeloos, dat ik begon te twijfelen of ik waarlijk tot het leeraarsambt geroepen was. Had de Heere mij niet genadiglijk gedragen in de holte Zijns hands, dan zou het mij niet veel, als een lafaard, gekost hebben mij in de Valsch baai ter verdrinking te werpen. Niemand heeft mij zoo dadelijk terecht geholpen, als mijn aangenomen vader, Prof. Murray, die mij bemoedigde met : Predik maar, al is het prediken voor u een zware last : wee u indien gij het Evangelie niet verkondigt : zijt gij dan beter dan Jesaja of Paulus ? Al kost het u benauwdheid en beving, spreek maar met menschen over hun eeuwig heil : gij weet zelf hoe zwaar het mij viel, mijn zoon, om met u over uwe ziel te spreken." Ik ben nog " in zwakheid en in vreeze en in vele beving " (hoewel men mij bijna altijd als een vroolijk opgeruimden, soms " permantigen " predikant en " jovial parson " beschouwt) wanneer ik uitga om iemand te bezoeken, vooral als het een " fashionable gentleman " of " great lady " is ; doch al biddend en zuchtend te loopen in de prachtige paden en lommerrijke lanen van het Schiereiland, of benauwd te zitten in trein of tram, doet mij doorgaans veel meer goed dan kwaad.

Te Victoria West, (want daar is niet ruimte om van Ladybrand aan te halen) werd ik bevestigd op den 19den April, (had een zeer kranke en reeds stervende echtgenoote en jonge kinderen) en vond de gewone opkomst slechts honderd uit eene gemeente, welke 1200 leden telde, 18 uren te paard lang en 13 uren breed (nu verdeeld in 3 tamelijk groote gemeenten). Ik kon eerlijk bij den Ring op den 10den October deszelven jaars rapporteeren, dat ik in elk huis op het dorpje en op iedere boeren plaats, bijwoner zoowel als baas, Engelsch zoowel als Hollandsch, doch niet de naturellen, was geweest. Ik kon niet tijd verspillen met kennismaken, viel soms met de deur in het huis, en heb mij daarbij goed bevonden. De opkomst was tot 200 en meer gestegen, en de Zondagschool was reeds aan het bloeien. Ik erken dat de gemeente egaal was en in de Karroo niet *mixmax*, zooals in het Bovenland. Toen ik op een Zondag na het Nachtmaal, onverwachts te Victoria West, voor Br. S. J. Perold als emeritus predikte, telde ik de opkomst (en deze wordt de zwakste in het jaar beschouwd) niet minder dan 423 menschen in de kerk (al zijn Vosburg en Loxton van Victoria West afgescheiden). Die broeder had een drievoudig snoer, dat niet licht verbroken wordt en wel in de drie kunsten van prediken, huisbezoek en omgang met jonge menschen. Ik heb mij dikwijls met beschaamdheid des aangezichts, zelfs na al mijn werk en zwoegen, bevangen gevoeld, als ik mij het beeld van *ou Ds. Colin Fraser* voor den geest roep, die op een zwart pony van Beaufort West tot naar het tegenwoordig Upington reed, om " mense te besoek " en zich niet liet bedwingen van met " die skaapwachter hotnot of boesman te gesels oor s'n siel " al kwam hij daardoor " donkerlaat " bij den boer aan. Och, dat onze jongere predikanten tot zulke stille helden " in genade bij God en de menschen " toenamen !

Zal men een ouderling medenemen ? Ik spreek van rijpe ondervinding en ik antwoord : *wel zeker, indien niet altijd.* " Let us agree to differ " op dit punt ; want een hard arbeidende broeder alhier verklaarde mij : Ik heb altijd meer moed als de ouderling meegaat. Een ander, dien ik even zoo hoogacht, vooral als prediker, zeide in vol gezelschap bij het laatste huis, waarheen de ouderling hem bracht om " kennis te maken " gedurende een gansch lang jaar : Ik neem nooit een ouderling samen met mij bij het huisbezoek ; zijne gemeente is niet toegenomen in het getal van opkomst. Ik oordeel niemand ; liever beschuldig ik mijzelven van de zonde van " omissie " meer dan die van " commissie." Laat ons indachtig zijn, dat wij, een ieder van ons naar de talenten ons geschonken, opwekken de gave Gods, die in ons is, door de oplegging der handen van den Ring, die ons tot het moeilijk doch heerlijk werk van met zielen om te gaan, geordend heeft naar luid van het formulier. Veel,

zeer veel van de toekomst van de Ned. Ger. Kerk in het Schiereiland hangt af van getrouw, geregeld en goed huisbezoek. Wij, Zijne knechten, zullen ons opmaken en huisbezoek opbouwen: God van den hemel, Die zal het ons doen gelukken!

G. A. M.

(Wordt vervolgd.)

'S CHRISTENS VERHOUDING TOT DE WERELD.

Hoe de Christen zich moet gedragen in de wereld, en in hoeverre hij deel nemen kan in hare vermakelijkheden, is eene zaak waarover er zeer uiteenloopende beschouwingen zijn.

Indien wij letten op het leven van de Apostelen en Christenen van de 1ste eeuw der Christelijke Kerk, dan zien wij duidelijk dat zij menschen waren die der wereld gekruisigd waren. Als wij letten op den apostel Paulus, die vanwege zijn verruimd hart, zijne groote geleerdheid, zijne groote ondervinding en menschenkennis, toch van geen christelijke bekrompenheid kon worden beschuldigd, dan zien wij tevens, dat hij, gelijk de Apostelen des Heeren, niet van deze wereld was. Toen echter de Kerk in de 3de eeuw onder de bescherming van den staat kwam, en daar niet meer dezelfde afzondering gezien werd, verflauwde het Christelijk leven. Geen wonder dus, dat de Roomsche Kerk begon kloosters te bouwen, om door middel van hoge muren en ijzeren poorten de wereld te kunnen uitsluiten, om op deze wijze heilig te kunnen leven. Hoe weinig verstond zij *toen*, en nu nog, dat men de wereld met zich neemt, en dat achter die hooge en dikke muren, zij zich nog sterker openbaart, dan waar men zich vrij beweegt onder zijne medemenschen.

Indien nu de Zaligmaker zoo duidelijk van Zijne discipelen dit zegt in het Hougepriesterlijk gebed, Joh. 17 : 14, 16 : "Ik heb hun Uw Woord gegeven, en de wereld heeft ze gehaat, omdat zij van de wereld niet zijn, gelijk als Ik van de wereld niet ben, en wederom vs. 16 Zij zijn niet van de wereld, gelijk Ik van de wereld niet ben," dan gevoelen wij, dat het voor ons van het hoogste gewicht is, om toe te zien dat ons gedrag in de wereld alzoo is, dat wij onzen Zaligmaker welbehagelijk zijn.

Wat is dan toch de wereld, en hoe kan ik van hare betooverende kracht worden bevrijd? Er zijn drie woorden in de Grieksche taal van het N. Test., die vertaald worden met het éene woord *wereld*, en die zoo met elkander verwisseld worden, dat het moeilijk is om eene bepaalde beteekenis aan elk woord te geven. Letten wij echter op den wortel van elk woord, en hoe die woorden in zekere teksten gebruikt worden, dan eerst komt het onderscheid goed te voorschijn. Het 1ste woord *Aevum*—tijdruimte, d.i. de tegenwoordige tijd, de tijd waarin men leeft, de eeuw, Gr. *Aioon*, d.i. Eng.: Dge, e.g. Luk. 16 : 8. "De kinderen der wereld zijn verstandiger dan de kinderen des lichts." Rom. 12 : 2 en Gal. 1:4. Het 2de woord *Oikoumene* de bewoonde wereld, ziende dus op de inwoners alleen, e.g. Luk. 2 : 1. Matth. 24 : 14 : "Dit Evangelie zal gepredikt worden in de geheele wereld." Hand. 17 : 6 : "Deze die de wereld in roer hebben gebracht." Het 3de woord *Kosmos*, de wereld der schepping, vanwege de orde en schoonheid, die overal heerscht. Dit woord wordt het meest gebruikt. Wanneer nu het Goddelijk Woord ons toeroept, dat wij de wereld niet liefhebben moeten, dan kan dit niet zien op de schoone wereld met bergen en dalen, rivieren en meeren, en al de schoonheid en heerlijkheid, die in de schepping te zien zijn. Immers datzelfde Woord wekt ons op om Gods heerlijkheid — Zijn handenwerk in den sterrenhemel te bewonderen, en in het bloemenrijk (waar de Schepper de leliën bekleedt met eene schoonheid, meer dan die van Salomo.) Ook kan de wereld, die wij niet liefhebbenm oeten de inwoners der aarde, onze medemenschen zijn. Immers zegt het goddelijk Woord ons, Joh. 3 : 16 :"Alzoo lief heeft God de wereld gehad." Naar het onderwijs en voorbeeld des Zaligmakers, moeten wij liefhebben elken mensch, hetzij Barbaar of Scyth, vriend of vijand. Komen wij nu bij het 3de woord, *Aioon*, de eeuw, dit is Engelsch Age, dan zien wij bij het licht van duidelijk tekstwoorden, dat hier eene wereld is, die wij niet durven liefhebben, omdat zij eene wereld is, die onder de macht en de heerschappij van *den Satan gekomen is*. Immers toen de Satan den Zaligmaekr verzocht, en Hem toonde de koninkrijken der wereld, zeide hij, Luk. 4 : 6 : "Ik zal U al deze macht, en de heerlijkheid der koninkrijken geven; want zij is mij overgegeven, en ik geef ze, wien ik ook wil." Hoe schrikwekkend en aanmatigend deze taal ook luidt, is dit waar, en is dit niet een van 's duivels leugens, want de Heilige Schrift bevestigt dit. In Joh. 12 : 31, Joh. 14 : 30, Joh. 16 : 11 noemt de Zaligmaker hem de overste dezer wereld. In Openb. 12 : 9 wordt hij onder 4 benamingen als de groote draak—de oude slang — duivel en Satanas beschreven als de gansche wereld verleidende. In 2 Cor. 4 : 4 wordt de Satan genoemd de God dezer eeuw. Sedert de zonde in de wereld gekomen is, heeft de Satan onder Gods wondervolle toelating dit recht gekregen, en is hij tot op den huidigen dag de Overste van de macht der lucht, de geest die nu werkt in de kinderen der ongehoorzaamheid Ef. 2 : 2.

Toen Adam en Eva Gods gebod overtraden, namen zij den raad des duivels aan, om door het kennen van het goede en het kwade *zichzelven te vormen* tot hooger geluk, en dit wel zonder Gods hulp. Hoe wondervol is de beschrijving van Gen. 3 — zooals geen mensch dit heeft kunnen beschrijven— hun beider oogen werden geopend, en zij werden gewaar, dat zij naakt waren : hun Godsbewustzijn maakte plaats voor het zelfbewustzijn, en zij hechtten vijgeboom bladeren samen, en maakten zich schorten." Gen. 3 : 7. De wereld nu, waarin wij den gevallen mensch met al zijne werkzaamheden, ondernemingen en uitvindingen bezig zien zich op alle mogelijke wijze te verbeteren — onafhankelijk van God — deze is de wereld die den Christen vijandig is, omdat zij eene vijandin van God geworden is. Was dit niet juist de betooverende bekoorlijkheid in de verzoeking des Satans — gij zult als God wezen — dus zelfstandig geheel van God onafhankelijk. Van deze wereld zegt Jac. 4 : 4 : " Weet gij niet, dat de vriendschap dezer wereld, eene vijandschap Gods is ? Zoo wie dan een vriend der wereld wil zijn, die wordt een vijand van God gesteld." Nu wordt de Satan gewoonlijk voorgesteld als leelijk, slecht en afschuwelijk, alsof hij met het uiterlijke schoone en liefelijke niets te maken heeft. Dit is echter niet de Schiftuurlijke beschouwing van hem. Hij is niet alleen een geschapen wezen van groote kracht — volgens Milton de hoogste engel—Judas 9. " Maar Michaël de archangel, toen hij met den duivel twistte, en handelde van het lichaam van Mozes, durfde geen oordeel van lastering tegen hem voortbrengen ; maar zeide : De Heere bestraffe u ":— maar hij weet zich te veranderen in een engel des lichts. 2 Cor. 11 : 14. Hij is zoo schrander, vindingrijk en welsprekend (eloquent), dat hij door een schoon uiterlijk weet zijn werk aan te bevelen. Hij wil immers den mensch helpen om op alle mogelijke wijze, het beste te verwerven — het hoogste geluk te behalen, *maar zonder God*. Hij doet dus al het mogelijke om den mensch te behagen, zoolang God maar buiten rekening blijft. Er is dus eene wereld van bezigheid — de politieke wereld, de wereld van plezier — van wetenschap — de wereld van literatuur — waar God niet is — Zijne eer niet gezocht wordt, Zijn Naam niet verheerlijkt wordt ; en deze wereld, zeggen wij, is onder de heerschappij van den Vorst der duisternis. Nu zijn er vele belijdende Christenen, die deel nemen aan vele wereldsche dingen, omdat zij niet enghartig willen zijn, en meenen wereldsche vrienden beter te kunnen influenceeren. Ook meent men zulke wereldsche dingen te verbeteren, ja eene hervorming in zulke wereldsche plaatsen te kunnen teweeg brengen. Maar dit meenen wij is een ijdele droom. Wat niet tot stand gebracht wordt in Gods Naam en tot Zijn eer, is wereldsch en komt onder de macht en heerschappij van den Overste dezer eeuw. Alles dus, waaruit God gesloten wordt, hoe onschuldig en mooi het ook schijnen moge, is wereldsch, en is onder de macht van den grooten zielenvijand, en dus den volgeling van Christus vijandig. Waar de wereld zich nu geduriglijk openbaart in de begeerlijkheid des vleesches, de begeerlijkheid der oogen, en de grootschheid des levens, daar komen velen onder deze betooverende kracht der wereld, en vallen in den strik. Wat leert ons o.a. deze groote wereld-oorlog ? Hij doet ons zien het onderscheid tusschen beschaving en Christendom. De beschaving is van de aarde —het Christendom is van den hemel. De beschaving is uit den mensch — het Christendom is uit God. De beschaving raakt slechts den uitwendigen mensch, en is een wit gepleisterd graf gelijk, het Christendom herschept den inwendigen mensch, en die vernieuwing reinigt den mensch in elke betrekking van het leven op aarde. Laat ons hooren, wat de Apostel Paulus zegt van zijne verhouding tot de wereld, Gal. 6 : 14 :" Het zij verre van mij dat ik zou roemen, anders dan in het kruis van onzen Heer Jezus Christus ;door Welken de wereld mij gekruisigd is, en ik der wereld." Laat ons hooren wat de Zaligmaker zegt van de wereld en hare houding tegenover Hem zoowel als Zijne discipelen : Joh. 15 : 18, 19 " Indien de wereld u haat, zoo weet, dat zij Mij eer dan u gehaat heeft. Indien gij van de wereld waart, zoo zou de wereld het hare liefhebben ; doch omdat gij van de wereld niet zijt, maar Ik u uit de wereld heb uitverkoren, daarom haat u de wereld." Hoe treffend wordt de houding des Christens uitgedrukt in een van onze aandoenlijkste lijdens-gezangen, Gez. 124 : 6

" Mijn Verlosser hangt aan het kruis,
En ik zou naar uw vermaken,
Wereld ! haken ?
Neen, o wereld ! neen, ik zij
U gekruist, en gij aan mij.

De Christen is dus iemand, die bidt en streeft en leeft, om naar het beeld des Zaligmakers gevormd te worden. Bij het gezicht van zijn Heiland verbleekt al de heerlijkheid der wereld, met al wat in dezelve is. Hem te kennen is het eeuwige leven te hebben, en te groeien in de gelijkvormigheid aan Hem is, om alreede gezet te zijn in hemelsche plaatsen.

C. H. Radloff.

DEEL XXI, No. 3. STELLENBOSCH. MAART 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

TWEE PREEKBUNDELS.

Nog zijn er voorhanden exemplaren van mijn twee preekbundels die verkrijgbaar zijn tegen verminderde prijs :—

Korte Preeken, 2/- postvrij.
De Tien Geboden, 2/6 postvrij.

Zij zijn zeer geschikt voor huiselijk gebruik, en ook voor Strevers en Jongelingen Vereenigingen.

J. I. MARAIS.

KENNISGEVING !

In 't December-nommer sprak ik de mogelijkheid uit, dat het Maandblad zal worden gestaakt. Bij 't begin des jaars stond ik dan ook voor de vraag : STAKEN of VOORTZETTEN. Worden *al* de Subscriptiegelden betaald, dan kan er sprake zijn van voortgaan. Tegen verlies het blad voort te zetten is niet billijk tegenover mij. Daarom doe ik een beroep op de lezers van 't Maandblad, die mij tot hiertoe gesteund en aangemoedigd hebben. Willen zij mij helpen en steunen door zoo spoedig mogelijk hun subscriptie aan te vullen en mij aan nieuwe inteekenaren te helpen, dan kan ik zonder schroom voortzetten, wat nu een twintigtal jaren, maand na maand, het licht zag. 't Is mogelijk, dat 't Maandblad zal opgaan in een meer wetenschappelijk-theologisch blad, waarnaar sommige broeders verlangen. Gaarne trad ik dan af in 't belang van de nieuwe onderneming. Doch middelerwijl hoop ik 't blad nog een jaar aan den gang te houden, in de verwachting van den geldelijken en zedelijken steun mijner lezers.— RED.

KRONIEK.

BILLIJK MISNOEGEN ?

Een broeder, dien ik zeer hoogacht, schreef mij niet lang geleden, dat mijn paragrafen over de Synode, in het December-nommer verschenen, aan meer dan een aanstoot hebben gegeven. Men meende, dat ik smalend sprak van de Synode, door te zeggen, dat onze Kerk *leiders* behoefde in dezen zwaren tijd, en moest *vooruitgaan* als fakkeldraagster, niet *volgen* als slippedraagster. Het doet mij leed, dat ik eenig broeder gekwetst heb, en dat mijn kritiek over het Synodale besluit aangaande de rebellie, werd beschouwd als minachting van dat lichaam.

* * *

Kritiek is niet minachting. Persoonlijk was ik niet. En trouwens heb ik hulde gebracht aan den degelijken arbeid door de Synode besteed aan groote vraagstukken, die voor hare aandacht kwamen. Men leze nauwkeurig en oplettend wat ik geschreven heb, en men zal ontdekken, dat mijn uitlatingen werden ontlokt door het ernstig woord van Dr. Selbie, en het niet minder ernstige getuigenis van het Londensche blad, de "Christian." Beiden verklaarden, dat de Kerk des Heeren in Europa thans lijdt aan een groot gebrek : zij heeft geen *leiders*, die met helderen klank in dezen tijd zich laten hooren over de vraagstukken van den dag. Dit had Mott ook eenige jaren geleden beweerd. Is het dan vreemd, dat ik met het oog op onze Kerk, de vraag deed : *Volgt* of *leidt* zij ? Het doet mij leed, dat mijn antwoord op deze vraag, voor mijn vriend niet bevredigend is : ik kan slechts dit zeggen, dat ik de Synode als lichaam niet minacht, en geen broeder wil kwetsen, ofschoon ik had gewenscht, en zeer velen met mij, dat onze Kerk met een helderen klank had gesproken in dezen fel-bewogen tijd.

VERWARRING.

In onze dagen is er op meer dan één punt niet weinig verwarring. Het zedelijk vraagstuk komt aan de orde. Wat zal deze oorlog uitwerken? Waarom komt er geen einde aan de zaak? Waarom treedt God niet op te midden van dien haat en nijd, dien menschenmoord op ontzachlijk groote schaal? Twee vrienden — zoo zegt ons Prof- William Brown in "Hibbert Journal"—waren onlangs gewikkeld in eene discussie over den oorlog. "Ik weet niet," zei een, "hoe ik nog kan blijven leven. Het schijnt mij, alsof God uit mijn wereld verloren is geraakt." "Vreemd," was het antwoord, "'t schijnt mij alsof ik Hem pas gevonden heb." Is het ook niet zoo met anderen, met menschen in onzen eigen kring, met toestanden in ons eigen land? De vraag: Waar is God? mag wel gedaan worden in de sombere tonen van den Psalmist. En Jesaja zal antwoord geven: Zie, hier is uw God.

* * *

Terecht gaf op deze vraag de Joodsche rabbi, Dr. Schulman uit Nieuw York, onlangs antwoord :—

"Ik zal u zeggen, welke illusie deze oorlog heeft weggevaagd — het vleiend geloof, dat eene materialistische wetenschap in onze ooren heeft ingetrommeld gedurende de laatste vijftig jaren, namelijk, dat menschen al beter en beschaafder worden, naarmate men meer beheer heeft verkregen over de natuur, waardoor onze stoffelijke behoeften in rijkere mate worden bevredigd. Deze oorlog heeft bewezen, *dat de beschaving van het hoofd* slechts het geringste deel is aan 's menschen ontwikkeling; doch, dat indien beestachtige oorlogen zullen ophouden, *het hart des menschdoms* moet worden opgevoed. De mensch moest ernstiglijk in zijn leven vertonen, dat geloof in God, Die wil dat wij elkander zullen liefhebben. Haeckel's goden zijn weggevaagd door den oorlog; de God van het Jodendom en Christendom blijft." Zoo sprak de rabbi. En wij zeggen: Amen op wat hij zegt.

* * *

Ook uit een ander oogpunt werd deze waarheid voor onze aandacht gebracht. In de *Nineteenth Century* schrijft Bisschop Barry :—

"Ons georganiseerd Christendom zal een grondig onderzoek moeten doorstaan na den oorlog, zooals nog nooit te voren in onze geschiedenis. Wij die in Christus gelooven, zullen ons moeten voorbereiden voor dien tijd van druk, en onderzoek, en toetsing. Het historisch Christendom zal in de weegschaal worden gelegd door geheel de wereld...en niets zal dien vuurproef kunnen doorstaan, dat slechts "hooi, hout, of stoppelen" is, niets zal als Christelijk worden erkend, dat niet streeft naar een reiner maatschappelijk leven, of de allerhoogste geestelijke idealen. Het zal zijn de meest doorzoekende, de allerstrengste toets, die 't Christendom ooit heeft moeten ondergaan."

* * *

In dit verband haal ik aan een woord van den ook in ons land bekenden Canon Hay Aitken, die een tijd geleden in Londen het Engelsche volk opriep tot terugkeer tot God. Zijn woord grijpt diep, ook in onze harten. Laat ons hem hooren. Ik haal hier aan *De Heraut*, daar ik de toespraak van den Canon zelf, niet heb gelezen :—

Te Londen heeft Canon Hay Aitken zich in Kensington Town Hall laten hooren, om te handelen over de oorzaken van den oorlog. Hij liet daarbij woorden hooren, die in Engeland tot hiertoe niet veel vernomen werden, door er op aan te dringen dat de Engelsche natie, al was zij niet de voornaamste aanvalster, toch haar eigen "peccavi" (ik heb gezondigd) zou laten hooren; omdat zij in verbinding met een ander volk een staat van zaken in het leven had geroepen, waardoor een zoo bloedige oorlog mogelijk werd. Canon Aitken betoogde, dat in een tijd als deze, de aandacht altijd gevestigd wordt op den hoofdschuldige, maar dat men daarbij licht vergeet, dat in een crisis gelijk die doorleefd wordt, de algemeene atmosfeer zeer in rekening te brengen is, en dat vele factoren medewerken om zulk een atmosfeer in het leven te roepen. Al de volken, die in den tegenwoordigen strijd betrokken zijn, hebben medegewerkt aan de zedelijke verzwakking, waarvan wij de vreeselijke uitwerking nu onder onze oogen hebben. Het ruwe materialisme van Duitschland heeft zijne volgers onder het Engelsche volk gehad. Duitschland is alleen maar uitgebroken in de toepassing van de goddelooze beginselen der stofvergoding; Engeland is daarin teruggehouden. Maar om de zedelijke verwildering, tengevolge van de toenemende onverschilligheid voor geestelijke dingen en van den waanzinnigen eigenwaan, waardoor alle hoogere idealen in de schaduw werden gesteld, moet het Engelsche volk zich diep verootmoedigen. Ware vaderlanders moeten daartoe komen, en al zijn zij die daarover spreken, niet populair, toch zal de Engelsche natie eenmaal verstaan, dat hare beste vrienden die zijn, welke niet geaarzeld hebben den wortel van het kwaad, dat op Engeland gekomen is, aan te wijzen.

Het is gelukkig, dat dergelijke stemmen in Engeland vernomen worden. Mochten zij leiden tot oprechte verootmoediging.

Hierbij voeg ik slechts dit. Het zijn mannen als Canon Aitken, die een boodschap hebben voor de kinderen dezer eeuw. Zulke taal is ook voor ons noodig in Zuid-Afrika! Laat ons lezen, overdenken en roepen uit grond van ons hart: "Wij hebben (ook in Zuid-Afrika) gezondigd en gedaan, dat kwaad is in Uwe heilige oogen."

* * *

De toetsing hierboven besproken begint reeds nu. Er zijn Christelijke gezindten, die als beginsel hebben aangenomen, dat de Christen geen wapens moet opnemen en aan geen oorlog moet en mag deelnemen. Zij worden zwaar getoetst. Moeten

zij het vaderland verdedigen of niet, zich tegen den oorlog verzetten of niet.

Sommige Engelsche Christenen, bijvoorbeeld leden van de Society of Friends (kwakers), wier belijdenis niet toelaat de wapens te dragen, zijn door den oorlog in het gedrang gekomen. Velen hunner gingen niettegenstaande hunne belijdenis naar het front, anderen keurden het noodig, te blijven bij wat hunne gemeenschap tot hiertoe beleed. In nog moeilijker geval kwamen de "Zevende dag Adventisten," die in Duitschland in het leger dienen. Zij zijn van gevoelen, dat geen menschelijke macht bevoegd is hen te bevelen, op Zaterdag dienst te doen. Maar nu er oorlog gevoerd wordt, heeft de meerderheid zich in de tijdsomstandigheden geschikt; zij ging zelfs verder en sloot hen, die aan den grondregel hunner Gemeente vasthielden, buiten de gemeenschap. Deze laatsten lieten het er echter niet bij zitten. Een lid te Elberfeld liet daarop een tractaatje in 100,000 exemplaren verspreiden, waarin hij zijn standpunt als "oud-geloovige" verdedigde. Daar hij echter verzuimde in dit tractaatje den naam van den schrijver en van den drukker te vermelden, en hij daarbij eigenaardige beschouwingen over het begin en het einde van den oorlog ten beste gegeven had, zoo werd hij door den rechter vervolgd, die hen, die het geschriftje verspreid hadden, tot één dag gevangenis en een boete van 5 Mark veroordeelden.

* * *

Hoe waar dus het woord van Bisschop Barry: Ons Christendom wordt getoetst!

De hier volgende verzen zijn door mij vertaald uit het Amerikaansch blad *The Outlook*, en stemmen tot nadenken:

HET ONZE VADER.

Ze waren slechts soldaten, niets meer dan Jean en [Hans,
Eén uit de Rijn-valleien, de ander uit Provence,
Ze waren zeer eenvoudig: ze baden als weleer,
De één zei *Vater unser*: de ander *Notre Père*.

Ze vochten op 't slagveld en doorstaken dáár elkaar:
Ze deden slechts wat allen in het strijdperk moes- [ten doen.
Ze lagen bij elkander, dichtbij en niet zeer ver,
Hans bad zuchtend: *Vater unser*, en Jean fluister- [de *Notre Père*.

En ze gingen naar dien Vader. "Hij zal 't ver- [staan," dacht Hans;
Want Hij kent, bemint het Rijnland: doch Jean [dacht aan zijn Provence.
Doch St. Michaël kwam hen halen, en vertelde [het hun zeer klaar,
Dat het Duitsche *Vater unser* slechts is het Fran- [sche *Notre Père*.

Zoo gingen beiden samen, en zij stonden voor den [troon:
En ze smeekten God te zenden St. Michaël naar [deez' aard'.
Mais oui, zei Jean, *je crois qu'on n'aura plus de* [*guerre*,
Quand on saura que Vater unser est le même que [*Notre Père*."
[Maar ja, zei Jean, ik geloof geen oorlog zal er [zijn
Als men weet, dat *Vater unser* slechts is ons eigen *Notre Père*.]

HET MGWARI VRAAGSTUK.

Elders verschijnt het rapport van Di. du Plessis en Gerdener over bovengenoemd vraagstuk. Hun oordeel stemt precies overeen met wat de Zending-Commissie reeds vroeger heeft besloten. Mij komt 't nog voor best te zijn, dat we ons houden aan *Mudzimo*, eene benaming die jaren lang door onze zendelingen voor 't Opperwezen gebezigd is. Wil men *Mulungu* kiezen, ik zal er niets tegen hebben; doch de connotatie hier is ook niet naar wensch. Geen enkel woord in de taal der heidenen geeft terug wat wij bedoelen door *God*. En zelfs over de afleiding van dat woord zijn we 't niet zeker. Het Hollandsche en Engelsche woord *God*, het Hoogduitsche *Gott* duidt zeker niet aan, naar zijn oorsprong althans, wat wij daardoor bedoelen, even min als het Fransche *Dieu* ons teruggeeft wat de Bijbel-geloovige aangaande zijn God uit de Schriften geleerd heeft. Hoe 't ook zij. Ik ben dankbaar dat de twee broeders zich op zoo degelijke wijze van hun taak gekweten hebben, en hoop dat hun wenk door Broeders zendelingen zal worden aangenomen.

Het Mudzimu-Mgari Vraagstuk.

I.

Het vraagstuk is, een benaming voor het Opperwezen te vinden, dat het woord Elohim teruggeven zal. Elohim is niet, zooals Jehova (Yahveh), een persoonlijke naam, maar een klas-naam; en het enkelvoud Eloah, ofschoon zeldzaam en slechts in poëzie voorkomende, wordt ook wel gevonden. In den enkelvoudigen vorm wordt het woord in het Arameesch als Elah en in het Arabisch als Ilah (Allah) teruggevonden.

Het woord El, zooals voorkomende in de uitdruk- El Elyon, El Shaddai, El Olam, enz. stamt niet van denzelfden wortel af als Elohim; maar in beide gevallen is de oorspronkelijke beteekenis van de wortels onbekend. "We must rest content with the knowledge that there were two Semitic words, Ilah and Il(u), both of uncertain etymology, but both undoubtedly denoting "God," and both pro-

ably existing already side by side before the different Semitic peoples had begun to separate from their common home." (Driver).

Twee Namen worden voorgesteld als vertegenwoordigende, in de Chikaranga-taal, het Opperwezen, namelijk Mudzimu en Mgari (uitgesproken Mwari). Mudzimu is het enkelvoud van Midzimu of Vadzimu, en stemt overeen met de *amadhlozi* der Zulus, dat is, de geesten, vooral de geesten van verstorvene voorouders, die beschouwd worden, als in zeer nauwe betrekking tot den mensch staande, als wezens, die met offeranden moeten worden verzoend en die voorwerpen van aanbidding zijn.

Mgari is de benaming van een persoonlijk, alwetend, alomtegenwoordig (ofschoon ook gelocaliseerd) wezen, dat alle menschen en dingen heeft geschapen. In vergelijking met de polytheistische strekking van het woord Mudzimu is de naam Mgari meer monotheistisch, of misschien henotheistisch.

II.

Wat de *geschiedenis van deze beide benamingen* betreft : het woord Mudzimu is sedert de vroegste tijden, waarvan wij kennis dragen, in gebruik. Vader Dos Santos, schrijvende in de zestiende eeuw aangaande de Mokalanga, die dezelfde zijn als de Vakaranga van onze dagen, zegt : "The Kaffirs have many days of observance in which they do no work... and when these days come round they keep them with feasting and dancing. These days are called *musimos*, which signifies the souls of dead saints, and I believe that they observe days in honour of their black saints.' '

Een ander Portugeesche schrijver, de Faria e Sousa, die in 1649 overleed, zegt : "They believe their kings go to heaven, and call them *muzimos*, and call upon them in time of need, as we on the saints."

Vader André Fernandes schrijft in 1562 : "They honour a god they call Muzimo...which is the same as Luck or Fortune. They say that this Muzimo comes at night when they are asleep to ask for food, and they give him food and drink by placing it at the foot of a great green tree."

De Barros, de welbekende schrijver van het belangrijke werk *Da Asia*, verschenen in de helft van de zestiende eeuw, somt de godsdienst der Makalanga aldus op : "They believe in one god, whom they call Mozimo, and adore no idols or anything else. They have some sort of religion in matters relating to the dead."

Ten opzichte van Mgari, vinden wij geen sporen van dezen naam, totdat wij het midden van de negentiende eeuw bereiken.

De zendeling T. M. Thomas van de Londensche Zending, zegt in zijn werk "Eleven Years in Central South Africa," dat in 1872 het licht zag, het volgende : "Besides the priest there are two other persons of whom the Amandebele (d.i. Matabili) enquire on such occasions as the appointment of a successor to the chieftainship, who are called *umlimo* and *isanusi*, the former being the Amakalanga god and the latter the Amandebele conjurer. The Umlimo is a man called *Ukwali*, (hetzelfde als Ukwari, Mukwari en Mgari), who lives in a cave in the Amadobo (d.i. Matoppo) hills, and has succeeded by his many and cunning incantations, in sadly deluding the multitude. If the Amakalanga proper are asked concerning him, they will say that Umlino is a man with only one foot, dwelling under one of their mountains in a cave, that he knows all things, is almighty and very greedy. But if the Amandebele be asked to give you a definition of him, they will say that he is a subterranean ghost, known only to the Amakalanga priest. In reality, however, he is none other than one of the original aristocrats of the country, who being well versed in the traditions of his forefathers, the priestcraft and witchcraft of his tribe, manages to blind the people and hide his true character from them." (bldz. 288). The rise and influence of this cave God do not seem to be very remote. On arriving in their land about 40 years ago, Umsilikazi (d.i. Moselekatse) found several Amakalanga doctors and wizards there. When Umsilikazi had become old and feeble, the said Ukwali or mountain god was first heard of, though he wisely kept out of the way, so as not to endanger his life. It is only about ten years since he made himself known ; and we may suppose that as his fame and influence are of such recent date, and are so inconsistent with those of the Amandebele king, they must again diminish as those of Ulopengule (Lo Bengula) are established." (Bldz. 290).

Het getuigenis van een anderen L. M. S. zendeling, D. Carnegie, vinden wij in zijn boek "Among the Matabele," gepubliceerd in 1894 : "When the American missionaries in Natal first translated the Bible into the Zulu language, they found it necessary to import a word from the Kaffir to represent the idea of God. When the Tebele (Matabili) version of the New Testament came to be made, a word was imported from the Se-Chuana language, there being no word for god current among the Matebele. This word Umlimo (Sechuana Modimo) is applied to the Tebele king by his subjects...compare this with the Shuna (d.i. Mashona, Vakaranga) conception of God. The devine name is *Mngwali*, who is said to dwell specially at a place in the Amatopo hills. He is consulted by the people, and sometimes even by Lobengula himself. He is invisible, but his voice is heard coming from the inside of a certain rock....Here live the cattle and the wives of Mngwali. I strongly suspect that both the one and the other are belongings of one Tengane or Dingani, who acts as high priest at this rocky temple, and who may perhaps have some ventriloquistic power by which he deceives the simple

natives. But the Ma-shuna will not admit that Mgwali dwells here only. He is here, but he is everywhere. The Ma-shuna do not appear to worship Mngwali. Their prayers are offered and their libations poured out to the manes of the departed, the malindene or shadows." (bldz. 116, 118).

Zoo schrijft ook W. A. Elliot ("Gold from the Quartz," bldz. 8) : "Among the Matopo hills were three towns all belonging to an invisible god, who dwelt in a cave and was represented by a priest, who was commonly taken for the god himself... Mwali it was who made all things on the face of the earth and all men white and black... Far more important in Matabele esteem than Mwali, because nearer and more active, were the amadhlozi or shadows of the departed."

III.

De respectieve voordeelen van Mudzimu en Mgari. Voor het behouden van het woord Mudzimu pleit :

(a) de daadzaak, dat het al 25 jaren lang in gebruik is geweest. Het geval doet zich nog al vrij dikwijls in het zendingveld voor, dat men na verloop van tijd een naam voor het Opperwezen vindt, dat meer geschikt schijnt te zijn, dan die, welken men in gebruik heeft. Doch in ieder geval waarvan wij gelezen hebben, heeft men de oude benaming, die reeds een geijkte is geworden, en een geheel nieuwe connotatie verkregen heeft, behouden. Zoo schrijft bv. de zendeling Irle aangaande den naam van God in de Herero-taal, als volgt : "Es hat etwas missliches dasz der Ahnennamen *Mukuru* in unserer Kirchensprache zum eigentlichen Gottesnamen geworden ist, während doch die Herero einen besonderen Namen für Gott besitzen (Njambi). Was uns vor einer nachträglichen Aenderung hat lassen zurückschrecken, war die berechtigte Befürchtung, durch einen solchen grundlegenden Namenwechsel eine heillose Verwirrung unter den Herero anzurichten. So ist es bei *Mukuru* als Benennung Gottes geblieben." ("Die Herero," bldz. 74).

(b). de vorm van het woord *Mudzimu* pleit voor het behouden ervan. Zooals reeds in de eerste paragraaf werd aangetoond, zoeken wij thans naar een woord, dat het Hebreeuwsche Eloah en Elohim teruggeven zal. Dit doet Mudzimu met zijn meervoudsvorm Midzimu. Met deze woorden kan men nauwkeurig overzetten een zin zooals die, voorkomende in Joz. 22 : 22 : "De God der Goden, de Heere de God der goden, de Heere, die weet het." Wij zouden het moeilijk, zoo niet onmogelijk vinden om zulk een volzin met juistheid weder te ge, ven, als wij slechts den eigennaam Mgari hadden om Elohim te vertegenwoordigen.

(c). het feit, dat *Mudzimu* zich aansluit bij *Modimo*, dat bij onze Bechuana-christenen in gebruik is als naam van God, is ook van eenige beteekenis. Het is beter om het woord voor "geesten" te gebruiken, dat door verscheidene andere zendingen als den naam van God is aangenomen geworden, (het geval van de Rhijnsche Zending in Damaraland is reeds genoemd) dan om den naam van een bloot locale godheid te gebruiken.

Voor het invoeren van den naam Mgari pleit :

(a). het feit, dat de naam Mgari de connotatie bezit, die wij aan het Opperwezen toeschrijven — almacht, alwetendheid, scheppingsvermogen, albestier, enz. Wel ontbreekt het bij deze godheid aan zedelijke eigenschappen, maar dit is evenzeer bij Mudzimu en bij andere mogelijke benamingen het geval.

(b). het feit, dat bij de Mashonas (Vakaranga) en zelfs bij de Matabele Mgari als oppergod wordt erkend ; en dat dientengevolge deze naam zich bij de meeste zending-genootschappen heeft aanbevolen, als benaming voor God.

(c). het besluit van de Conferentie van Zendelingen, te Salisbury, die met een mate van voorbehoud haar stem voor Mgari heeft geworpen, in den vorm Mgari wedenga (Mgari des hemels).

IV

Nadeelen der respectieve Woorden. Tegen het behouden van *Mudzimu* pleit :

(a). de naam Mudzimu heeft onder de Vakaranga een zeer bepaalde connotatie en beteekent de geesten der afgestorvenen, die voorgesteld worden als als den mensch vijandig gezind, tenzij door offers van bier of bloed verzoend. Er ontstaat verwarring, zoowel wat taal als gedachten betreft, als men een vers als 1 Joh. 4 : 1 moet overzetten : "Geliefden, gelooft niet een iegelijken geest (mudzimu), maar beproeft de geesten (midzimu) of zij uit God (Mudzimu) zijn." Dat zou, met het gebruik van mudzimu, in Chakaranga hetzelfde klinken, als : "Gelooft niet een iegelijken god, maar beproeft de goden of zij uit God zijn."

(b) het woord Mudzimu, vooral in den meervoudsvorm midzimu, geeft tot allerlei polytheistische denkbeelden aanleiding. De gedachte aan een almachtig en alomtegenwoordig Opperwezen is aan dezen naam vreemd. Aan dit bezwaar mogen wij echter niet te veel beteekenis hechten, daar het bij elken naam, dien wij bij de heidenen vinden, ontbreekt aan die gedachten, die wij aan het godsbegrip hechten. Toch is het duidelijk, dat een woord, dat eenheid aanduidt, ceteris paribus, te verkiezen is boven een woord, dat veelheid aanduidt.

Tegen de aanname van Mgari pleit :

(a). Mgari is een naam van recenten oorsprong, die schijnbaar nooit bekend was vroeger dan de helft der vorige eeuw. Er is niet het minste bewijs, dat het door Arabieren is ingevoerd, en de etymologie, als zou het verwant zijn met Allah (Ilah), is uit de lucht gegrepen. Langzamerhand, zooals

blijkt uit de getuigenissen van Thomas Carnegie en Elliot, verkreeg de naam Mgari beteekenis, vooral na den dood van Lobengula en het verbreken van de macht der Matabili.

Van een gelocaliseerde godheid is Mgari allengs geworden een godheid, die over geheel het Mashonaland aangebeden wordt.

(b). Bij den aanvang was Mgari (zie de getuigenissen boven aangehaald) meer een orakel om geraadpleegd, dan een godheid, om aangebeden te worden. De Mudzimu werden voorgesteld als veel nader bij den mensch staande, en als meer verdienende, om aangebeden en met offers vereerd te worden.

(c). Bij de getuigenissen boven aangehaald, bewijzende, dat er veel bedriegerij en onzedelijkheid gepleegd werden in den dienst van Mgari, moet ook komen het gezegde van G. Cullen Reed : "Persoonlijk houd ik niet van het woord Mgari voor God. Al wat ik van hem weet is verbonden met bedriegerij, onzedelijkheid, boosheid en list."

(d). Reeds werd boven aangetoond hoe weinig bevredigend Mgari is als eigennaam, om een klasnaam als Elohim over te zetten in den zin "God der goden."

V.

De Slotsom waartoe wij geraken, is derhalve dit, dat noch Mudzimu noch Mgari algeheele bevrediging geeft. Hierin werden wij bevestigd, door het gevoelen van de bovengenoemde Salisbury Conferentie : "After a careful examination of the words Mwari and Mudzimu it was admitted that neither word, taken as originally used by the natives, fully met the needs of the case." Dit maakt het voor ons onmogelijk, om de verandering van Mudzimu in Mgari aan te bevelen. Daardoor zou naar onze meening, weinig gewonnen worden, daar de aanname van Mgari, ons van zekere bezwaren verlost, om ons terstond in andere, en even groote, moeilijkheden te dompelen.

Wat wij dan wenschen aan te bevelen is dit, dat de zendelingen onzer Kerk in Mashonaland overeenstemmen zullen over een ander woord, dat als benaming van het Opperwezen kan worden ingevoerd.

In dit verband denken wij aan twee woorden, die wij hun aan de hand wenschen te geven. Deze zijn *mulungu* en *mupirgwa.*

Mulungu is het woord dat voor de godheid gebezigd wordt in ons Nyasa zendingveld. Er zijn, naar men berekent, thans 40,000 Nyasalanders in Zuid-Rhodesia, die wanneer zij in een kerk aanbidden, waar de naam Mulungu in gebruik is, zich terstond thuis zouden gevoelen. Dat wij ons, door de aanname van dit woord zouden aansluiten bij de kerken van Nyasaland, en bij andere kerken noordwaarts, zoover als Mombasa, mag ons niet een onverschillige zaak blijven.

Wel is waar, het woord *mulungu* wordt in de Chikaranga-taal gebezigd voor blanke-man, en dit is een gewichtig bezwaar tegen de aanname daarvan. Misschien zal het bezwaar, bij nadere overweging daarvan, niet geheel onoverkomenlijk blijken, aangezien ook *murumbi* en *mzungu* als alternatieven voor *blanke-man* in zwang zijn. Blijkt het echter, dat men er niet aan wil, dan geven wij in bedenking, dat

Mupirgwa, de aangebedene, de aanbiddelijke, mogelijk een geschikte term wezen zal.

Beide bovenstaande woorden zijn klas-namen, die in enkelvoudigen of meervoudigen vorm kunnen worden gebruikt.

J. DU PLESSIS,
G. B. A. GERDENER.

Stellenbosch,
3 Maart, 1916.

HENRY MARTYN.

(Toespraak bij de jaarvergadering van de Studenten Zending Vereeniging door Prof. A Moorrees).

Drie overwegingen hebben mij geleid bij de keuze van mijn onderwerp :—

Ik spreek tot Christelijke Studenten op den jaarlijkschen bededag van de C.S.V., tot studenten, die zeker nog niet allen de keuze van een beroep hebben gedaan, en ga derhalve spreken over een student, die, na een schitterende akademische loopbaan, het eminente beroep gekozen heeft, waaraan 'n mensch zijne krachten wijden kan.

Ik spreek tot Afrikaansche studenten, en ga u bepalen bij een man, die getuige geweest is van een van de gewichtigste gebeurtenissen in onze geschiedenis.

Ik treed op in belang van de Studenten Zending Vereeniging, en ga u iets vertellen van een der meest toegewijde en zelfopofferende persoonlijkheden, waarvan de Geschiedenis der Christelijke Zending gewaagt.

Henry Martyn is geboren den 18 Feb., 1781, te Truro in 't graafschap Cornwallis.

Zijn vader was van geringe afkomst, en moest zijn brood verdienen door in de mijnen te werken.

Door gebruik te maken van zijn vrije uren, wist hij zich echter te bekwamen in de rekenkunst, en zelfs eenige kennis van de wiskunst op te doen, zoodat hij een betrekking als kantoorklerk kreeg, die hem een genoegzaam inkomen opleverde om zijn huisgezin te kunnen onderhouden en zijn zoon Henry op een goede school te zetten.

Henry openbaarde spoedig buitengewone gaven, maar leed aan een kwaal, waaraan vele knappe, en ook wel minder knappe jongens onderhevig zijn : hij was lui, zoodat kinderen van minder talent hem soms vooruit kwamen. Toch maakte hij zulke goede vordering, dat hij op zestien-jarigen ouderdom naar

de Universiteit van Cambridge kon gaan. Hier bleek het al spoedig, dat hij zijn traagheid afgelegd had, en na verloop van tijd verkreeg hij den naam van een man, die nooit een uur verkwist had.

Hij was in die dagen beminnelijk in den omgang, vlijtig en knap ; maar leed aan een zeer prikkelbaar humeur, zoodat hij soms uitbarsten kon in heftige vlagen van drift. 't Is opmereklijk, als bewijs van de verandering die Gods genade in het hart teweegbrengen kan, dat hij later juist uitblonk door zijn buitengewone zachtmoedigheid. Hij was godsdienstig : maar de godsdienst was bij hem meer een zaak van het verstand dan van 't hart. Hij stemde de redelijkheid der godsdienstige waarheden toe, zonder dat zij invloed hadden op zijn leven. In dit opzicht had hij veel te danken aan een innig vrome zuster, die niet ophield voor hem te bidden en aan hem te arbeiden.

In de examina aan het einde van 't jaar 1799, gelukte het hem de eerste plaats op de lijst te verwerven en daarmede zag hij zijn vurigste wenschen vervuld ; doch reeds in de eerste maand van 't volgend jaar had hij 't verlies van zijn vader te betreuren. Die slag was voor hem verpletterend, en hij nam de toevlucht naar Gods Woord om troost te vinden voor zijn verbrijzeld hart. Allengs begon hij smaak te krijgen in 't lezen van den Bijbel, en ernstig te bidden om ook in Gods genadeverbond te worden opgenomen. Naast zijne zuster heeft niemand krachtiger invloed op hem uitgeoefend, dan de godzalige *Charles Simeon*, predikant bij de Trinity Church te Cambridge, een man, wiens ernstige en evangelische prediking niet weinigen onder de ernstig-gezinde studenten tot onschatbaren zegen is geweest. Bij Martyn nemen wij geen plotselingen overgang uit de duisternis tot het licht waar. 't Is meer een gestadig toenemen in kennis der waarheid, en in ondervinding van de kracht der genade in zijn gemoed.

In 1801 moest hij 't examen afleggen om zijn graad te behalen. Veel werd er van hem verwacht, en 't spreekt vanzelf, dat ook hij in zenuwachtige spanning verkeerde. Toen hij echter de senaat-kamer binnentrad viel hem een tekst te binnen, waarover hij kort tevoren had hooren prediken : "Zoudt gij u groote dingen zoeken, zoekt ze niet, spreekt de Heere." En dat woord stemde zijn ziel tot kalmte. De uitslag van 't examen was ,dat hij andermaal de eerste plaats op de lijst der geslaagden innam, en de hoogste onderscheiding, die van "Senior Wrangler" verwierf. Nu had hij 't toppunt van zijn streven bereikt, en toch voelde hij zich teleurgesteld : "Ik verkreeg," schrijft hij : "mijn hoogste wenschen ; maar ik was verwonderd te zien, dat ik slechts een schaduw gegrepen had !" Zoo weinig kan het zichtbare het hart van den mensch bevrediging geven, dat voor 't eeuwige geschapen is.

In dat jaar verdiepten zich zijne godsdienstige indrukken, terwijl hij vele eenzame uren in gemeenschap met God en het onderzoek der Schrift doorbracht. Hij zocht naar een dieper overtuiging van zonde, was oprechter in zijn toevlucht nemen tot Jezus, en meer begeerig naar de vernieuwing van zijn hart.

Hoe ernstig zijn begeerte was om voor God te leven, blijkt uit de volgende aanteekening in zijn dagboek, waarin hij gewoon was zijn innerlijke gewaarwordingen op te teekenen : —"Hij, die inderdaad de liefde Gods ondervonden heeft, zal niet meer vragen tot hoe ver zijn gehoorzaamheid moet gaan, en aldus zijn dienst beperken, maar hij zal veeleer ernstig zoeken den wil van onzen hemelschen Vader meer en meer te leeren kennen, om dien beter te kunnen volbrengen ! !" En dit is altoos het onderscheid tusschen een oppervlakkige godsdienst, en de ware ondervinding van Gods genade-werking in het hart . dat men niet vraagt : met hoe weinig kan ik God tevreden stellen ; maar hoe veel is er nog dat ik doen kan om mijn Vader in den hemel te behagen.

In 1802 verkreeg hij een "Fellowship" in St. John's College, en behaalde tegelijk den eersten prijs voor een opstel in 't Latijn, iets dat te verdienstelijker is, omdat hij tot nu toe zich vooral op de wiskunde had toegelegd.

Onder invloed van den omgang met den godvruchtigen Simeon, was hij vroeger reeds begonnen af te zien van zijn voornemen om advokaat te worden, en had hij het besluit opgevat zich aan de Evangelie-bediening te wijden. Nu echter kwam er een keerpunt in zijn leven. In een gesprek met Simeon werd zijn aandacht bepaald bij de heerlijke vruchten van den arbeid van Dr. Carey in Indië, den grooten baanbreker op het gebied der nieuwere Zending, en kort daarop las hij de levensbeschrijving van den vromen David Brainerd, den Apostel der Roodhuiden, die op twee-en-dertig-jarigen leeftijd gestorven was. Nu besloot hij zendeling te worden. Tot dat besluit was hij niet, dan na een zware worsteling, gekomen. Hij had zijn vaderland lief, en stelde de genoegens op prijs, verbonden aan het verkeer in letterkundige en fijnbeschaafde kringen. Dit alles, met zijne vrienden en betrekkingen te moeten vaarwel zeggen, was voor hem geen gemakkelijke taak. Dikwijls voelde hij zich diep zwaarmoedig als hij dacht aan de moeilijkheden, waartegen zijn zwak lichaam nauwelijks bestand scheen. In zulke oogenblikken kwam het hem voor alsof zijn leven van nu af een eenzame wildernis zou zijn, waar geen geluk hem meer ten deel zou vallen. Bij dit alles kwam nog dat hij met een godvruchtig meisje verloofd was, en wist dat, wanneer hij afscheid genomen had, hij haar op aarde nimmer zou wederzien. De raad van sommige vrienden, dat hij voor zijn vertrek in 't

huwelijk treden zou, verwekte een zwaren tweestrijd in zijn gemoed. Hij schrijft : "Ik kon mij niet weerhouden te zeggen : Gaat voort Hindoes, gaat voort in uw ellende, laat de Satan maar over u heerschen, want hij, die aangesteld was om onder u te arbeiden, raadpleegt zijn eigen gemak en genoegen. Neen ! dacht ik, hel en aarde zullen mij nimmer van mijn werk terughouden !"

Dit is de taal van een held. De hoogste moed bestaat niet in een onverschrokkenheid, die geen vrees kent, maar veeleer daarin, dat men al den angst gevoelt, die het hart doet sidderen, en toch hem overwinnen, en met beslistheid zeggen kan : hel en aarde zullen mij nimmer van mijn werk terughouden.

Hij was uiterst streng tegenover zichzelf. Natuurlijk werd iemand van zulke schitterende bekwaamheden, overal waar hij kwam, geëerd, doch dit behaagde hem niet. "De lof, die men mij toegezwaaid heeft, is gevaarlijk voor mijn ziel geweest," zegt hij ergens. En bij een andere gelegenheid : "De loftuitingen van menschen vleien mijne ijdelheid niet meer zooals vroeger. Zij maken mij veeleer treurig, wanneer ik er de treurige gevolgen van voorzie. Evenwel verheffen zij mij ongemerkt in mijne eigene oogen en verharden mijn hart !"

Toch moet men niet denken, dat de ernst van zijn godsdienst hem bekrompen maakte. "Sedert ik een zaligmakende kennis van God bezit, hebben de schilder- en dichtkunst, en muziek een bekoorlijkheid voor mij gekregen, zooals ik vroeger nooit gekend had. Ik heb er, wat men smaak noemt, gekregen, want de godsdienst heeft mijn geest veredeld en hem voor indrukken voor het verhevene en schoone vatbaar gemaakt." De ondervinding van Martyn kan door duizenden worden beaamd. 't Is niet waar, dat de godsdienst het genot van het schoone voor ons bederft, integendeel, hij maakt ons juist vatbaar wat waarlijk schoon en verheven is, te genieten.

Intusschen had hij een aanstelling bekomen van kapelaan bij de Engelsche Oost Indische Compagnie, die hem in de gelegenheid stellen zou, benevens het werk aan de blanke kolonisten, ook zendingwerk onder de inboorlingen in Indië te doen.

Toen de tijd naderde dat hij zijn vaderland vaarwel moest zeggen, bleek het hoe bitter zwaar het offer was, dat hij zoo blijmoedig den Heere had gebracht. Op weg naar Portsmouth, waar hij zich inschepen moest, viel hij in een flauwte en kreeg een aanval van stuipen. Doch hij herstelde, en op 17 Mei 1805 zeilde hij van Portsmouth in een oorlogschip, dat é/n van een aanzienlijke vloot was.

De beslistheid waarmede hij zich aan zijn werk toegewijd had, blijkt uit een aanteekening in zijn dagboek. "Wij zijn nu juist ten Zuiden van geheel Europa, en ik heb het voor altijd vaarwel gezegd, zonder te wenschen het ooit weder te zien, en nog minder, om in het vreemde land, waar ik naar toe ga, te rusten."

Het was eerst nadat men Madeira verlaten had, dat men vernam, dat de bestemming der vloot was, de inbezitneming van de Kaap de Goede Hoop. Op 3 Januari 1806 kwam men in de Tafelbaai aan ; en op deze wijze is Martyn getuige geweest van den slag bij Blauwberg, waardoor de Kaap aan England overging.

Op den 8sten Januari teekent hij aan : "Toen ik op dek kwam, had het leger al de kust verlaten, uitgenomen de compagnie-troepen, die achterbleven om de landingsplaats te bewaken. Doch omstreeks zeven ure begon een hevig artillerie-vuur achter een berg, tegenover het schip. Het scheen alsof de berg door inwendige schokken vaneén gereten werd. De rook steeg van een kleinere hoogte ter rechterzijde van den berg op, en op denzelfden top zag men troepen langs de afhelling naar beneden snellen. Daarop volgde zulk een aanhoudend musket-vuur, dat ik mij nooit iets dergelijks had kunnen voorstellen. Wij huiverden allen bij de gedachte hoevele zielen zoo op eens de eeuwigheid ingingen.' '

Vervolgens verhaalt hij, hoe hij aan land is gegaan en het slagveld bezocht : "een uitgestrekte vlakte, die zich van de zee tot aan de blauwe bergen op een grooten afstand voorwaarts uitstrekte." Hij beschrijft de dooden en gewonden, die hij er had aangetroffen. Hij ontmoette een hollandschen kapitein, die hem zeide dat de Hollandsche Goeverneur zulk een hardnekkigen tegenstand geboden had om zijne eer te redden, en teekent daarbij aan : "Ach ! konden de eerzuchtige menschen tehuis al de ellende van den oorlog, de folteringen der stervenden, die op het slagveld aan hun lot overgelaten worden, en de ongelukkige betrekkingen van hunne gezinnen ontrukt, eens zien !" Gaarne zou ik nog meer aanhalen, maar de tijd laat het mij niet toe, slechts nog deze éene aanhaling uit de aanteekening ip 10 Januari : "Tegen vijf uur liet de bevelhebber der vloot een stuk geschut lossen, hetwelk terstond door al de oorlogschepen beantwoord werd. Wij zochten de reden hiervan te gissen, en zagen de britsche vlag op het hollandsche fort wapperen. Hoe aangenaam het mij ook was, dat de oorlog was geëindigd, zoo gaf het mij toch een pijnlijke gewaarwording, den vijand gedwongen te zien, hunne stad, hun fort, en alles, als een overwonnen volk aan hunne overwinnaars te moeten overgeven. Ik haat dien wreeden hoogmoed en die verwaandheid, waardoor de menschen zich ten koste van hunnen overwonnen vijand beroemen. Elke aanmerking dienaangaande, die ik hoor, gaat mij door het hart : is het mijn natuur, is het de vrucht der genade ? Ik weet het niet : doch dat weet ik, dat ik liever vertreden werd, dan de vertreder te ziin. Het zou meer met mijn gevoe-

lens overeenkomen, om met de nabestaanden van hen, die door de engelschen gedood zijn, te gaan weenen, dan mij te verblijden over de lauweren, die mijne landgenooten geplukt hebben. Ik bracht een gelukkigen tijd in het gebed door. Geene uitwendige tooneelen schenen kracht te hebben mijne gedachten af te leiden. Ik bad, dat de inneming van de Kaap tot bevordering van Gods Koninkrijk mocht dienstbaar zijn ; en dat Engeland, terwijl het den schrik zijner wapenene in de afgelegene gewesten der aarde zond, te huis niet trotsch en goddeloos mocht blijven ; doch dat het zich veeleer groot mocht betoonen in het zenden van de leeraars zijner Kerk, om het Evangelie des vredes te verspreiden."

Is dat niet de geest van Christus, die uit deze woorden spreekt ? Hoe gansch anders dan de taal, die wij in onze dagen uit zoo veler lippen vernemen, die geen woorden vinden kunnen om hunne vijanden te vloeken !

Tijdens zijn verblijf in de Kaap, bezocht hij Dr. van der Kemp, deed een uitstapje naar Constantia en beklom den Tafelberg, waar hij een schoone, vuurroode bloem in een kleine, groene holte bewonderde, waarschijnlijk onze *disa*.

In Indië aangekomen, werd zijn teer-gevoelig hart diep ontroerd bij den aanblik der afgoderij. "Het gezicht van die mannen en vrouwen, die allen afgodendienaars zijn, deed mij huiveren. Het is alsof ik op het grondgebied van den vorst der duisternis ben." En bij een andere gelegenheid, toen hij hen bezig zag met allerlei afgodische plechtigheden, riep hij uit : "Ik huiverde alsof ik mij in de nabijheid der hel bevonden had !"

Wegens zijn buitengewone talenten had men hem gaarne te Calcutta gehouden : maar hij verklaart, dat het zijn hart zou gebroken hebben, indien men hem verhinderd had naar de heidenen te gaan.

Over zijn werkzaamheid ga ik niet spreken. Trouwens zij beperkte zich tot nog geen vijf jaar (1806 tot 1811). Behalve zijn predik- en herderlijk werk, vertaalde hij het N. T. en het "Book of Common Prayer" in 't Hindostani. Vervolgens ondernam hij op aandrang van eenige vrienden, het toezicht over een Perzische Bijbelvertaling. Deze echter viel zeer gebrekkig uit en werd aan hem teruggegeven, om herzien te worden.

Intusschen was zijn gestel zoo verzwakt, dat hij verplicht was een reis naar Europa te doen, ter herstelling zijner gezondheid. Reeds was ertoe besloten, toen de noodzakelijkheid om de Perzische Bijbelvertaling te verbeteren, hem van plan deed veranderen. In plaats van direct naar Europa te vertrekken, besloot hij nu eerst naar Perzië te gaan, ten einde het werk des te beter te kunnen doen, en dan over land naar Europa te reizen.

In 1811 verliet hij Indië, om er niet weer terug te keeren. "Ik ga nu," schrijft hij, "van Indië naar Arabië, niet wetende wat mij wachten zal ; maar ik ben verzekerd, dat mijn eeuwig getrouwe God en Zaligmaker met mij zijn zal op welke plaats ik mij ook begeef... Misschien verlaat ik dit land om het nimmer weder te zien ! Gods wil geschiede. Mijne dagen zijn in Zijne hand !"

Hij bleef tien maanden te Shiraz in Perzië, waar hij de vertaling van 't Nieuwe Testament voltooide, en waar zijn geleerdheid zijn godsvrucht en zijn moed en behendigheid in 't disputeeren met geleerde Mohammedanen, hem groote achting verwierven, hoewel zijn stoutmoedige belijdenis van Jezus, als de Zoon Gods, zijn leven meer dan eens in gevaar bracht.

In September 1812 begon hij den vijftien honderd mijlen langen tocht naar Konstantinopel, met een verzwakt lichaam en een nog zwakker hoop, om zijn vaderland immer weder te zien : "Ik heb, dunkt mij, niets meer te doen, dan mijn familie in het graf te volgen, waarvan ik het laatste lid ben, dat nog in leven is," schrijft hij aan zijn ouden vriend, Charles Simeon.

Zijn reis was een langdurige marteling. Het lichaam, door hevige koortsen verzwakt, was niet bestand tegen de vermoeienissen en ontberingen van den weg. Eindelijk ontsliep hij op den 16den Oct. 1812, in het stadje Tokat, in Turkije, nog geen 32 jaar oud. Geen enkele vriend of geloofsgenoot was bij hem in zijn laatste oogenblikken. De Italiaansche dokter, wien men in den nacht ontboden had, naar den stervenden Engelschman, vond hem worstelende met den dood, in een armoedige en vuile kamer, omringd van luidruchtige Tartaren en bedienden. Maar zeker zweefden Gods engelen om die schamele legerstede, om de ziel van den getrouwen dienstknecht op te nemen, naar den Heer, Wien hij met zooveel toewijding had gediend.

In diezelfde October-maand, toen Martyn daar in die armoedige kamer eenzaam en verlaten nederlag : drie dagen nadat hij den adem had uitgeblazen, begon de machtige veroveraar van half Europa, zijn terugtocht uit Moskou, een terugtocht, die eindigen zou in een vernederende en smadelijke vlucht. Welk een tegenstelling ! Dáár de wereldbeheerscher, op wien aller oogen gevestigd zijn, omdat het lot van Europa van zijn persoon afhangt ; hier een onbekende vreemdeling, die in een armoedig kamertje sterft, zonder dat iemand het opmerkt. Welk een tegenstelling tusschen het groote en het kleine! Ja ! maar wie is groot ? Napoleon, wiens naam niet dan met schrik en afschuw door volgende eeuwen wordt genoemd ; of de nederige discipel des Heeren, wiens nagedachtenis door duizenden in latere geslachten gezegend wordt ?

Naar menschelijken maatstaf gemeten, zijn de vruchten van dat leven, dat ik u geschetst heb, uiterst schraal geweest, maar wie zal de waarde bepa-

len van het offer van dat jeugdig talentvol en toegewijd leven, dat hij uitgegoten heeft als een geurige offerande aan de voeten van zijn Meester ?—

Ook gij staat voor de keuze van een beroep. Velen laten zich eenvoudig door de omstandigheden leiden. Wat dunkt u, is het niet grootsch om te kiezen, zooals Martyn gedaan heeft, om uwe krachten en talenten te wijden aan den dienst van uwen Heer ?— Ik weet het, wij kunnen niet allen zendelingen, zelfs niet allen Evaneglie-dienaren worden . De Heer heeft aan ieder van ons bijzondere talenten gegeven, en heeft ook voor ieder zijn bijzondere roeping. En daarom zeg ik niet : Wordt allen Zendelingen of Evangelie-dienaren ! Maar dit zeg ik : Driewerf zalig is de man, aan wien het vergund wordt het gezicht te zien van een verlorengaande wereld, en aan wien de genade verleend wordt van geroepen te worden, tot het werk om het Evangelie van Gods liefde tot die wereld te brengen ! 't Is een genade, die niet aan allen wordt geschonken ; zalig is de man die haar ontvangt !

Schijnbaar is Martyn in zijn stervensure van God en menschen verlaten ; maar indien hij in deze ure tot ons spreken kon, voorwaar hij zou getuigen, dat die vuile en armoedige kamer voor hem was, een huis Gods en een poort des hemels !—

Wij kunnen niet allen zijn, wat hij geweest is ; maar allen kunnen wij, ons leven en onze krachten leggen aan de voeten van dien Heer, Wien hij met zooveel toewijding en liefde heeft gediend !

Gedachten over het Kleurling Vraagstuk.

(G. B. A. Gerdener.)

De drie voornaamste vraagstukken waarmee wij als Christenen in Z.A. te doen hebben, zijn het Verachterden Vraagstuk, het Naturellen Vraagstuk en het Kleurling Vraagstuk. Van de drie is het eerstgenoemde zeker het dringendste, het tweede het meest omvangrijke, terwijl het Kleurling Vraagstuk niet minder aktueel is en zeker even pijnlik als de andere twee. Met het Verachterden Vraagstuk hebben wij, *als volk*, meer bepaald te doen ; met het Kleurling Vraagstuk heeft de Binnenlandse Zending van onze Kerk meer bepaald te doen ; terwijl de oplossing van het Naturellen Vraagstuk in de handen van alle sekties van Staat en Kerk ligt. Doch geen een van de drie vraagstukken kan enig ernstig lid van de N. G. Kerk onverschillig zijn !

Als wij spreken van een Kleurling Vraagstuk, dan bedoelen wij de vraag : Hoe kan dat deel van de Z. A. bevolking, dat wij "Gekleurden" noemen, aan z'n bestemming beantwoorden als ras en ook als deel van de hele bevolking ? Het vraagstuk is tweeledig dus : Aan de ene kant hebben de gekleurden als zodanig 'n doel, 'n bestamming, waarvan zij op 't ogenblik zich niet bewust zijn; de vraag is, hoe om het bewustzijn van die bestemming bij ze aan te kweken. Aan de andere kant zijn de gekleurden deel van de bevolking, wonende en werkende in ons midden, en niet te scheiden van het blanke ras ; de vraag is, hoedanig hun verhouding tot de blanken behoort te zijn. Op 't ogenblik zijn zij bloot 'n aanhangsel van het blanke ras.

In zekere zin is het Kleurling Vraagstuk meer belangrijk dan de andere twee. Het is zeker van meer blijvende aard. Het vraagstuk van onze Verachterden behoort in Z. A. geen lange duur te hebben. Geen land op aarde, waarin de landelike bevolking overwegend is, en waarin de omstandigheden voor landbouw en veeteelt zo gunstig zijn als in Z. A., behoort op de duur 'n proletariaat te hebben. Doch dan moet dit vraagstuk nu zonder uitstel met ernst aangepakt worden, en moet zowel door de Kerk als de Staat radikale maatregelen genomen worden.

Het Naturellen Vraagstuk weer kan nog door 'n verstandige toepassing van 't natuurlike stelsel van Afscheiding (Segregatie), opgelost worden. Doch elkeen erkent, dat zodanige Afscheiding niet op de Kleurling van toepassing kan zijn. En trots het hoge sterfte-cijfer onder de gekleurden, zullen zij toch toenemen, zolang blank en zwart met elkander omgaan, hetgeen onvermijdelik is om ekonomiese redenen, zelfs onder 't stelsel van Afscheiding. Afscheiding kan niet absoluut gemaakt worden. Voor onze mijnen en andere industrieën is de arbeid van naturellen onmisbaar.

Wij gaan dus van de veronderstelling uit, dat wij over twintig jaar nog de gekleurden onder ons hebben, zullen mogelik in grotere getallen. Zij zullen onder ons blijven wonen en werken : de vraag is, hoe kunnen wij 'n bewustzijn van hun bestemming bij ze aankweken en ze brengen in de rechte verhouding tot onszelf ?

Wat de Statistiek ons leert.

Van de totale bevolking van 5,973,394 personen in de Unie van Z. A., zijn 1,276,242 Blanken, 4,019 006 Naturellen en 678,146 "Gemengd," of 21.3% Blank, 67.2% Naturel en 11.5% Gemengd. In de klas "Gemengd" vinden wij o.a. Indiërs, Hottentotten, Maleiërs en ook 435,288 Kleurlingen. Met dit laatste getal heeft ons Vraagstuk te doen.

Dat deze klas niet 'n onbelangrijke is, blijkt o.a. daaruit, dat de grootste vermeerdering sedert de vorige volkstelling juist hier plaats vond, als volgt: Vermeerdering in de Blanke bevolking 14.28%, Naturellen 15.12% en Gemengd 19.40%. Nu moeten wij niet vergeten, dat 'n aanmerklik deel van de vermeerdering in de Gemengde klas aan immigranten uit Indië toe te schrijven is, doch de hele vermeerdering niet. Vergeleken met andere rassen

in de Unie, vinden wij van de Gekleurden het volgende :

Blanken vormen 21.37% van de totale bevolking,
Zulu vormen 17.37% van de totale bevolking,
Basuto vormen 12.48% van de totale bevolking,
Gekleurden vormen 7.29% van de totale bevolking.
Fingo vormen 5.82% van de totale bevolking, enz

Maar het is vooral in de Kaap Provincie, waar er 90% van de gekleurde bevolking woont, dat de Gekleurden 'n belangrijk deel van de samenleving vormen. In de K. P. maken de Blanken 22.71% de Gekleurden 15.26% en de Xosa 13.77% van de bevolking uit. Zoals elkeen weet, is het Kleurling Vraagstuk dus grotendeels 'n vraagstuk van de K. Provincie en vooral het Westelik deel.

De statistiek zal ons wellicht overtuigd hebben, dat wij hier met 'n zaak te doen hebben, waarover wij niet lichtvaardiglik kunnen heenstappen, en als wij dan bedenken dat deze mensen onze taal spreken en veelal ons werk doen en vooral onze kinderen beinvloeden, dan kan 't ons niet onverschillig zijn, hoe dit vraagstuk wordt opgelost.

Laat ons nu letten op de Struikelblokken, die in de weg van de kleurling liggen, dan op de Hindernissen, die door ons toedoen die weg bemoeiliken, verder op de Gevaren, die ze op die weg bedreigen en eindelik op de Redmiddelen, waardoor die weg kan worden gezuiverd.

Wat zijn Struikelblokken ?

Door struikelblokken bedoelen wij die moeilikheden, die van Hogere Hand in de weg gelegd zijn, en die wij derhalve niet uit de weg kunnen ruimen. 't Voornaamste struikelblok in de weg van de Kleurling, is z'n midden-positie tussen de Blanken en de Naturellen, waardoor hij niet zelden de fouten en gebreken van beiden geërfd heeft, en waardoor hij tevens tekort komt aan zelfbewustzijn en zelfstandigheid. Er kan bijna geen sprake wezen van 'n Kleurling *Ras*. Zo iets als 'n volksgevoel bestaat er haast niet . En hiermee gaat gepaard gebrek aan initiatief en zelfvertrouwen, in de gezonde zin van 't Woord. Geen wonder dat zeer weinige kleulingen onafhankelik zijn geworden in de samenleving. Zij bekleden ondergeschikte posities, en missen in de regel de bekwaamheid om te leiden en te besturen. Dit nu is 'n struikelblok, dat noodwendig 'n nadelige invloed op de toekomst van de Kleurling moet hebben, en die op de toekomstige Kleurling-Kerk zeker 'n schaduw zal werpen.

Wat zijn de Hindernissen ?

Onder de Hindernissen bedoelen wij die moeilikheden, waarmede de Gekleurden nu te doen hebben, doch die door ons toedoen daar zijn en die dan ook door ons toedoen kunnen worden verwijderd of ten minste verminderd. Van Hindernissen noemen wij twee ; Verkeerde Opvoeding en Kerkelike Verdeeldheid. De Opvoeding, die op 't ogenblik aan de gekleurde kinderen gegeven wordt, en die gretiglik door ze wordt aangenomen, is, zover ik weet, dezelfde die onze blanke kinderen genieten. En dit is niet alleen verkeerd, maar ook uiterst gevaarlik. En hier is 't gevaar niet alleen van 'n vreemde medium, door 't kind thuis niet gebruikt, maar van 'n verkeerde strekking. Immers toch, het ware doel van de Opvoeding is niet de ontwikkeling van 't verstand, maar de voorbereiding voor 't leven. En daar nu 't leven en het levensideaal van het blanke kind helemaal verschillend zijn van het leven en het levensideaal van de gekleurde, kan de opvoeding onmogelik dezelfde wezen. Als wij maar bedenken dat 't vandaag mogelik is voor n' gecertificeerde kleurling-onderwijzeres, om voor een of andere positie aanzoek te doen, zeg in 'n Private Boereschool, aangesteld te worden op de veronderstelling, dat de applikante blank is, en dat de vader van de kinderen eerst bij de aankomst van de onderwijzeres tot ontnuchtering komt, dan zullen wij erkennen, dat er ergens 'n grote schroef los is. Wij misgunnen de kleurling niet z'n opvoeding, integendeel ! Maar de opvoeding moet van de rechte soort wezen. Hier zou het medium bepaald Afrikaans kunnen zijn, en de strekking van de opvoeding alleszins prakties. Lezen, schrijven, 'n weinig rekenen, engels als taal, zingen en vooral naaldwerk, wassen en strijken voor de meisjes en houtwerk en tuinwerk voor de jongens. Zindelikheid en gezondheidsleer zouden op de voorgrond staan, discipline 'n hoofdrol spelen, en de hele geest van de school Christelik moeten zijn. Daartoe moeten natuurlik onderwijzers en onderwijzeressen speciaal worden opgeleid, en ik verstout mij te zeggen, dat als er door onze Kerk en misschien nog enige andere Genootschappen bij de Regering wordt aangeklopt voor steun voor zodanige opleiding, dat dit niet tevergeefs zou geschieden. Als andere Genootschappen het Europese leerplan wensen te volgen, dan is 't hun zaak. Doch waarom *moeten wij* 't ?

Het is wel ongelukkig, dat er zoveel Kerkelike verdeeldheid is, en dat wij niet meer eensgezind kunnen optreden in zulke zaken als Opvoeding, de erkenning van elkanders Aanneming en Censuur, en tegenover zulke zonden als Dronkenschap en Onzedelikheid. In dit opzicht moet er verandering komen. Op 't ogenblik zijn er zowat 100 zendelingen van de N. G. Kerk, de Rijnse, Moraviese, Berlijnse Genootschappen, de Wesleyaanse, Anglikaanse, Independenten en A. M. E. Kerken, en enige andere losse werkzaamheden, die zich beijveren voor de Gekleurden. Vooral bij de eerste vier schijnt de weg open te zijn voor meer samenwerking en 'n verenigd optreden in zaken als opvoeding.

Wat zijn de Gevaren ?

Door gevaren bedoelen wij die zaken, die de weg bemoeiliken door eigen toedoen van de kleurlingen,

en die gevolgelik kunnen worden voorkomen Wij denken o.a. aan Dronkenschap, Ziekte, Onzedelikheid, de Slamsen. Op 't ogenblik is er geen groter gevaar dat de kleurling dreigt, dan Dronkenschap, niet in 't minst omdat hier de wortel is van de ondermijnde gezondheid van zovelen, die de prooi zijn van de gevreesde tering en andere besmettelike ziekten.

Om aan te tonen hoe verschrikkelik de Dronkenschap woedt, noemen wij hier de volgende cijfers :

GEVONNIST VOOR DRONKENSCHAP, 1914—1915.

Kaapstad en Woodstock :	1914	1915	Vermeerd.
Europeanen	972	1430	458
Gekleurden	1722	3030	1308

De blanke en de gekleurde bevolking is nagenoeg gelijk in deze distrikten, en toch beloopt het getal vonnissen van gekleurden meer dan dubbel het getal van de blanken. Uit elke 100 manspersonen in dit distrikt werden gedurende 1915 niet minder dan 32 gevonnist voor dronkenschap. En hoevelen lopen niet het vonnis mis !

De beperking van de gelegenheid om drank te kopen, de beperking van de uren van drankverkoop, de beperking van het verderfelike "dopstelsel," de beletting van de verkoop van brandewijn, behalve door de apotheker, deze en dergelike maatregelen zullen de toestand verbeteren ; doch niets minder dan de toepassing van het Plaatselike Optie-Stelsel, zal de vloek van de Dronkenschap op doeltreffende wijze bestrijden. Hoe eerder het verouderde Licentie-hof-stelsel afgeschaft wordt, hoe beter, voor blank zowel als gekleurd !

'n Ander zeer dreigend gevaar is Onzedelikheid. De getuigenis van 'n zekere zendeling in de Kaapstad, dat hij zelden 'n maagd in 't huwelik kon bevestigen, is helaas de ondervinding van velen. 'n Voorname oorzaak hiervan is 't samenhokken van volwassenen en kinderen in dezelfde kamer, ten einde 't huurgeld te kunnen besparen. In de Kaapstad, waar de Municipale regulaties 400 kubieke voet ruimte voor 'n volwassene en 200 voor kinderen beneden twaalf jaar eisen, heeft de Gezondheidsbeambte onlangs verklaard : "In 'n zekere straat bezocht ik 'n huis, waarover klachten waren ingekomen. Ik vond er 'n kamer, waarin zes volwassenen en één kind leefden. Doch volgens de regulaties was er ruimte voor 9 personen." "It may be indecent, but there are no regulations dealing with such matters," voegde de beambte erbij. In zulke omstandigheden is de verzoeking tot onzedelikheid schier onoverkomelik. 'n Reeks eenvoudige huisjes op de grote Kaapse vlakten, zou voorwaar een zegen wezen, en het sterftecijfer, dat gedurende 1915 onder gekleurde kinderen in de Kaapstad, op 250 per 1000 stond, zou daardoor veel lager komen.

Het zij verre van ons dezen te veroordelen wegens hun zwakheid. Nooit mogen wij vergeten, dat de botviering van de lusten van het vlees, met bijna onwederstaanbare drang komt, bij diegenen die zo weinig plezier en vreugde van het leven hebben, en die de hogere aspiraties van het verstand en de geest haast niet kennen.

WELKE ZIJN DE REDMIDDELEN ?

Er zijn nog andere gevaren, doch genoeg van ze! Laat ons zien welke redmiddelen er te vinden zijn. Is er hoop voor de Gekleurden om als ras tot zelfbewustzijn te komen ?

Ik twijfel eraan, of wij ons het onafhankelike bestaan van het Gekleurde ras als ideaal kunnen voorstellen . Zelfs wanneer 't ons gelukt is enigen van ze op te leiden om het voortouw onder de hunnen te nemen, op tijdelik en geestelik gebied, zullen zij nog altijd de morele en waarschijnlik ook de praktiese steun van de blanke man nodig hebben. Doch dat ideaal is nog op lange na niet bereikt. Tans zijn de gekleurden niets meer dan 'n aanhangsel, wij hadden bijna gezegd, parasieten van de blanken. Dit kan anders !

Er zijn enige vaste punten op de weg, naar de bereiking van het ideaal, dat wij ons voor de Gekleurden voor ogen stellen :

1). Wij moeten ons met beslistheid toeleggen op de behouding van een zuivere kern, het koste wat 't wil. Het is overbekend, dat de toepassing van strenge tucht en discipline niet zelden de uitwerking heeft, om zelfs lidmaten van onze gemeenten in de armen van proselieten-makers te drijven. Doch wij moeten handhaven zonder aanzien van persoon, en zullen als 'n zuurdesem op het hele ras meer invloed ten goede uitoefenen met 20,000 beproefde lidmaten, dan met dubbel dat getal, die voor hun belijdenis geen prijs willen betalen Door laksheid bij de Aanneming, de toepassing van censuur en de bestraffing van zonde, in welke vorm ook, verzwakken wij onze positie.

2). Wij moeten 't onze doen, om de stroom van de buiten-distrikten naar de steden tegen te gaan. Dit geldt, zover de gekleurden aangaat, bijna uitsluitelik de Kaapstad en voorsteden, waar er tans 20% van de kleurling-bevolking van de Kaap Provincie gevonden wordt. Het gevaar voor verengelsing, verslamsing en verdere verbastering is veel groter in de Stad dan buiten, en daarbij komt nog, dat de gekleurden veel beter geschikt voor arbeid op de boereplaatsen zijn, dan bv. in het dok of in de fabrieken.

3). Wij moeten ons met macht en kracht verzetten tegen die zonden, die het leven van de gekleurden als 'n kanker opvreten, vooral de Dronkenschap. In dit verband kunnen wij de waarde en het nut van de arbeid der Ware Tempelieren niet licht overschatten.

4). Er moet zonder verwijl gestreefd worden naar 'n meer doelmatige opleiding van kleurlingen als onderwijzers en onderwijzeressen en naar de vor-

ming van Evangelisten, die dan na verloop van 'n proeftijd zullen kunnen worden geordend. Het is verderfelik voor de kleurling, om opgeleid te worden om 'n plaats naast de blanke man in te nemen, en deze in alles na te bootsen. De plaats van de gevormde kleurling is aan het hoofd van zijn eigen mensen. En niemand zal de gekleurde wel het recht betwisten, door zijn eigen mensen te worden bearbeid! Langs deze weg zal er 'n zekere mate van zelfstandigheid bereikt worden, en de dorst naar onafhankelikheid en zelfbestuur, die zich allerwege openbaart, enigermate bevredigd worden.

Dat het Kleurling Vraagstuk allerlei moeilikheden baart, zal ons wel uit deze "Gedachten" duidelik geworden zijn. Of 't even duidelik geworden is, dat er hoop is voor de kleurling, moet de lezer zelf oordelen. Eén ding is zeker, er is geen tijd om te verzuimen! Indien de kleurling nog 'n rol zal spelen in de toekomst van onze Kerk, dan moet er nu met ernst, met beslistheid, met wijsheid en met veel genade gehandeld worden.

De Toekomst van onze Ned. Geref. Kerk in het Kaapsche Schiereiland.

III. *Het Gebed.* Het werk van een getrouwen leeraar in eene wakkere Gemeente kan in 4 deelen bestaan. Er moet vooreerst getrouw *gepredikt* worden: dan moet er oprecht *huisbezoek* gedurig gedaan worden: verder de Gemeente zoowel als de Leeraar moet veel van het *gebed* maken; en ten laatste en niet het minste moet er degelijk gezorgd worden voor de *godsdienstige onderwijzing* en *opvoeding* van de jeugd. De twee eersten zijn behandeld: wij houden ons in dit artikel bezig met de *Huiselijke Godsdienst* en later met *Bidstonden.*

Elkeen, die geboren en niet gemaakt predikant is, weet door ondervinding, dat hij zonder persoonlijk en verborgen gebed in zijn binnenkamer, niet veel of grooten invloed uitoefenen zal door zijne prediking, huisbezoek, veelvuldige werkzaamheid en zelfs ernstigen ijver. De luchter of kandelaar moest met gestooten olie gedurig dag en nacht aan brand gehouden worden in den Tabernakel. Laat ons dikwijls en lang met God vertoeven; en het brood des levens, (ik bedoel het Woord van God, dat wij getrouw 's morgens en 's avonds en zelfs ten anderen tijde lezen en diep bestudeeren moeten), moet op de tafel der toonbrooden gelegd worden als een hefoffer. Wanneer wij Jezus woorden bewaren en Zijne geboden doen, en aangedaan worden met kracht uit de hoogte, dan zullen wij met *zalving* en ook (om mij zoo uit te drukken) met eene *vreeze-blijdschap* al ons werk, onaangenaam zoowel als aangenaam verrichten. Men verhaalt van den man des gebeds, die thans in zijne prediking, in zijne boeken en door zijnen wandel aanhoudend pleit voor de kracht des gebeds, dat, toen hij als jong predikant te Bloemfontein bezig was met het huisbezoek, zijne jeugdige echtgenoote hem ter middernacht langs haar miste in het bed. Zij ging hem opzoeken en vond hem in zijn studeervertrek "liggende voor het aangezicht des Heeren." O! dat wij meer het voorbeeld van onzen Heiland volgden, van Wien het Heilig Blad vermeldt, nadat Hij daags tevoren hard gearbeid had: "En des morgens vroeg, als het nog diep in den nacht was, opgestaan zijnde, ging Hij uit, en ging henen in eene woeste plaats en bad aldaar. En Simon, en die met Hem waren, zijn Hem nagevolgd: en zij Hem gevonden hebbende, zeiden tot Hem: "zij zoeken U allen." Hij is het, die ons leert hoe den dag van een predikant en pastor te beginnen.

En als er eene is in ons huis, die ons waarlijk in deze kan bemoedigen en bijstaan, dan is het de echtgenoote, aan wie wij zoo gemakkelijk alle huiselijke zaken overlaten, terwijl wij des Heeren werk verrichten. Ook zij moet eene Maria wezen, die zit aan de voeten van Jezus, eene Lydia, die God dient, welker hart de Heere opent om acht te nemen op hetgeen gesproken wordt bij de rivier der genade waar het gebed pleegt te geschieden, en eene Dorkas vol van goede werken en aalmoezen, die ze doet. Maken wij het een regel om zamen, als predikant en predikantsvrouw in het gebed met God te worstelen, opdat wij ons vorstelijk met God en de menschen mogen gedragen, wanneer wij in aanraking komen met de gemeente, leden van andere gezindten en wandelen te midden van een krom en verdraaid geslacht? Wij behooren de achting en liefde van het publiek te winnen. "Een dienstknecht (dienstmaagd) des Heeren moet vriendelijk zijn," is de pastorale raad, welke de oude gevangene predikant te Rome schrijft aan zijn godzaligen hulpprediker te Efeze. Een van de diepst grijpende episoden van mijn leven was, om gevraagd te worden van den destijds eersten predikant van Wellington, om met hem samen te komen, precies te twaalf ure, in zijn studeerkamer, waar hij gewoon was, alle dag met zijne wederhelft eenige minuten in het gebed door te brengen. Wij allen, hij, zij, mijn pas-gehuwde tweede echtgenoote en ik, hadden elk een beurt, baden voor onszelven, onze respectieve huisgezinnen, gemeenten en onze dierbare Kerk. Dit was waarlijk: "Indien er twee van u samenstemmen op de aarde, over eenige zaak, die zij zouden mogen begeeren, dat die hun zal geschieden van Mijnen Vader, Die in de hemelen is. Want waar twee of drie vergaderd zijn in Mijnen naam, daar ben Ik in het midden van hen."

En wat van de huiselijke godsdienst ? Wordt die altijd getrouw waargenomen ? Komen er soms niet oogenblikken, wanneer, gelijk in het Onderveld, de Maandag huwelijks-klok luidt om 8 ure, en de huispriester zich haast met noodzakelijk werk, dat niet mag uitgesteld worden, zonder als een Job henen te zenden en de kinderen te heiligen, en des morgens vroeg op te staan en te brandofferen naar hun aller getal ? Op mijn gemoed staat nog altijd helder gedrukt, de woorden van mijn stillen, godzaligen Duitsch-Franschen vader, als hij vóór het ochtend ontbijt met al de kleinen rondom het huisaltaar, "le petit" in den schoot van de ietwat haastige moeder, en de Basoetoe bedienden op den vloer, den Franschen Bijbel opende, eenige verzen daaruit las en vragen uitlegde ; dan knielde en bad : "Seigneur notre Dieu ! beni mon fils premier Edouard, Seigneur notre Dieu, beni ma seule fille Emilie"; en hoe, kwâ-jongen dat ik was, ik mij verlegen gevoel.e als mijne beurt kwam "naar hun aller getal" van drie : "Seigneur notre Dieu, beni mon enfant Gustave, qui est beaucoup des fois un petit méchant" (Heere mijn God, zegen mijn kind Gustaaf, dat dikwijls wat stout is). Zulke gebeden achtervolgen zulk een kind zijn heele leven lang, al is hij zeer sterk en wordt hij 70 of 80 jaren. Den Bijbel heb ik leeren kennen, verstaan en liefhebben in de geregelde, nooit verzuimde huisgodsdienst van den predikant van Burgersdorp, al verstond ik destijds maar min van 't Hollandsch en Engelsch, toen ik op 9-jarigen ouderdom in 1855, door mijne ouders in de pastorie aldaar werd besteed. En toen ik van Morija, na eene vakantie, terugkeerde om met mijn aangenomen vader in 1858 van zijn gemeente te reizen naar Stellenbosch, waar hij een professor zou worden, had ik in mijn knapzak op mijn Basoetoe pony een klein Nieuw Testament, in het Fransch gedrukt in 1846, het jaar mijner geboorte, met mijnen naam daarin geschreven, en daaronder, "de la part de sa chère maman." Dit boeksken is één van de beste kleinooden, welke in mijn niet al te groote of degelijke bibliotheek prijkt.

Te Stellenbosch voor de invoering van avonddiensten, waren de Zondag avonden het beste gedeelte van den geheelen gewijden dag, toen niet alleen de vraag uit de Schotsche "Shorter Catechism," door mij prompt moest opgezegd worden, maar ook al de verdeelingen zoowel als den tekst van den morgen- en middag dienst. Zelfs toen ik als predikant van Simonsstad met den voormiddag dienst in den kansel van de Kweekschool mijn best had gedaan, en Ds. W. P. Rousseau in den namiddag, en Ds. W. Robertson Jr., in een specialen dienst des avonds was gaan hooren, en dien avond te 9 ure bij de huiselijke godsdienst tegenwoordig was, kregen de kinderen een zacht verwijt, dat zij mijn tweede verdeeling niet konden noemen. Nadat zij ter ruste waren vertrokken, glimlachte de huispriester toen ik niet "braaf" de verdeelingen van den namiddag prediker kon noemen, maar "met gemak" de 5 punten van den avond prediker op de vingeren telde, en waarschuwde hij om wat duidelijker te zijn in mijn eigene tweede verdeeling, en dezelve te veranderen, omdat de kinderen die niet hadden kunnen opzeggen.

* * *

Er bestaat nogal verschil omtrent den huiselijken godsdienst bij onze Ned. Ger. predikanten, zoowel als in de gewoonten van onze Boeren en Bovenlandsche menschen. Er zijn die geen huisgodsdienst op den Zondag houden : het is de Dag des Heeren en men meent, dat men genoeg heeft aan den openbaren eeredienst. Anderen zullen niet geheel gerust gaan slapen, al zijn ze meer dan 2 malen ter kerke geweest als er geene "family worship" plaatsvindt voor men den Sabbat eindigt. Ik weet van een ontslapen ouderling te Stellenbosch, die godsdienst hield, ook aan den noendisch elken dag van de week. De Fransche zendelingen in Basutoland danken niet na het eten ; zij danken voor en vragen eenen zegen af op de spijze en den drank, en meenen het voorbeeld des Heilands beter te volgen dan het gebruik is bij de Ned. Ger. christenen. Laat een ieder vrij zijn, en doen naar dat hij meent ook den Geest Gods te hebben, zoolang als de huiselijke godsdienst maar geregeld gehouden wordt. Want als wij schoon vegen voor onze eigene deuren, zullen wij als voorbijgangers des te gemakkelijker het verzuim van dit gezegend genademiddel bij onze leden niet alleen laken, maar ook helpen verbeteren. "Want zoo iemand zijn eigen huis niet weet te regeeren, hoe zal hij voor de Gemeente Gods zorg dragen ?" Is het heelemaal recht, wanneer wij niet verzekerd zijn, dat de bruidegom en bruid echte christenen zijn, om uit te laten van ons prachtig huwelijks-formulier : "aangezien gij mede-erfgenamen der genade des levens zijt, opdat uwe gebeden niet verhinderd worden ?"

* * *

Dat de gebeden van zeer vele huisgezinnen verhinderd worden, hebben wij reeds beweerd in een vorig schrijven en eenige redenen opgenoemd waarom het alzoo hier bij ons gesteld is. Om onze ledige Kerken vol te krijgen, de leden te bewegen den Doop in de Kerk te laten geschieden, en het Heilig Avondmaal geregeld te gebruiken en de onderlinge bijeenkomsten van Bidstonden niet na te laten, moeten wij trachten den huiselijken godsdienst tot zijn vorig recht en gebruik te herstellen. En dat kunnen wij alleen doen, wanneer wij aanhoudend en altijd een voorbeeld in onze pastoriën zetten, zoodat wanneer de kuier-gasten 's avonds bellen aan de deur, terwijl wij nog bezig zijn met avondeten, zij zeer zeker zich bewust moeten zijn, dat de bediende ze wel zal binnenlaten en in de voorkamer brengen,

en zoo lang daar zal laten wachten, tot de dienst voorbij is. Waarom niet, als onze jonge menschen of oude vrienden wat vroeg ons komen bezoeken, ze vriendelijk en hartelijk uitnoodigen om ook meê te doen met ons aan het avondoffer en het aangenaam voor hen te maken in de eetzaal, met het harmonium zoowel als het klavier in de voorkamer? Wie weet, of dit nu en dan strekken kan om onze vrienden te laten gevoelen, dat het ongekunsteld, christelijk, huiselijk leven ook evenzoo aantrekkelijk kan gemaakt worden, als de noodwendige vergadering van de Strevers- of Jongelieden Vereeniging, en de vele aantrekkelijke wereldsche vermakelijkheden. Al de 'meetings,' 'practices,' 'entertainments,' 'enjoyments,' 'evening walks,' 'classes' dienen toch weinig, al zijn zij nog zoo godsdienstig, om het kerkelijk, noch minder het geestelijk leven der gemeente te bevorderen.

* * *

Wat nu gedaan om bij onze gemeente-leden deze oude, goede gewoonte te doen herleven? Men vermijde (de) uitersten, welke ik aldus wensch te beschrijven: (1) "Ik kan niet met vrijmoedigheid bij het huisbezoek, een onbekeerden vader aansporen om de huisgodsdienst waar te nemen, 'want ziet, hij bidt' *niet!*" was de verdediging van een zeer gewilden en geachten Broeder in den Vrijstaat, toen men hem er op wees, hoe zijn verslag bij de Ringsvergadering klaagde over het verzuim van dezen heiligen plicht in zijne gemeente. (2) "Mijnheer! als ik niet vroeg, om 4 of 5 uur in den morgen, de boeken vat, dan komt daar niets van; want als ik eerst mijn voordeur openmaak, dan is de wereld van de kraal, den stal of het land reeds daar om maar de goede gewoonte te laten vervallen." Ik heb menig vromen Ouderling en Diaken in het Onderveld doen verstaan, dat hij dit vroeg lezen van Bijbel en Bogatsky in plaats stelde van het verborgen gebed in de binnenkamer, omdat zoo weinig van het groot huisgezin er bij zijn, en de vrouw nog slaapt; en dat het "boeken vatten" en ze laten brengen op de tafel 9 of 10 uur in den avond, wanneer dan alles stil en rustig moest zijn, ook aan dezelfde gebreken mank gaat. Mijne ondervinding, gedurende bijna 50 jaren in het Onderveld en ook in het Bovenland, is, dat de beste wijze om dezen plicht geregeld en gemakkelijk met vrucht en zegen te volbrengen, is, om van het half-uurtje van het ontbijt, een vijf of tien minuten te nemen, de twaalf of vijftien verzen, aangewezen in den almanak van de Bijbel en Bidvereeniging, zoo stichtelijk mogelijk te lezen, een bekend psalm of gezangvers te zingen en een eenvoudig gebedje te doen, al ware het maar "Onze Vader' 'op te zeggen. Dan is er groot tijd voor de bovenlandsche jongeling, jongedochter of kind, om trein en tram te bereiken en College of School in tijds bij te wonen; tijd genoeg voor den ondervelder om naar de kraal, den stal, den tuin of eenig ander werk te gaan. Het uitdrijven van het vee na zonsopgang of het ploegen reeds te 2 ure a.m. kan geschieden vóór het ontbijt, maar men beginne toch den godsdienst voor het eten. 's Avonds doe men hetzelfde, en van het half, drie-kwart of vol uur, neme men die 5 of 10 minuten, vóór dat de tafel afgedekt is. Als men eerst uit elkaar gaat, komt er gewoonlijk van het avondoffer maar min terecht. Laat maar de goede moeder, of de bediende, daartoe door haar bevolen, den Bijbel op de ontbijttafel leggen, en de huisvader zal schaamteshalve zijn plicht, hoe zwaar dan ook, niet altijd verzuimen. Ik verkondig zulks rechtuit van den kansel, wanneer ik over het huisgezin predik, en ik werd dikwijls in de Karroo, en word nog ettelijke malen in het Schiereiland daarvoor met een bewogen gemoed of een warme handdruk bedankt.

Het is soms zeer goed om aan te bieden bij een huisgezin, waar de vader of moeder bedlegerig is, of waar de weduwe niet altijd moed heeft, omdat de zonen en dochteren haar ontgroeien, de godsdienst te komen waarnemen. Ik werd nog in December laatst te Victoria West en Richmond gevraagd bij oude lieden dezen aangenamen plicht te komen verrichten tegen zonsopgang. Mijne eigene ziel werd daardoor grootelijks verkwikt. Een 3 of 4 jaren geleden, gedurende eene vakature alhier, ging ik éèns in de maand bij een krank lid der gemeente, voor hem lezen en bidden. Eens was het zijn verjaardag en ik wist het niet. Daar stroomden de kuiergasten in om hem geluk te wenschen. Ik bad om moed. Ik vroeg of wij maar niet eerst een kleinen dienst konden houden, dat zou zoo goed zijn op zulk een aangenamen avond, en daar was geen objectie. Daar zat een andere oude van dagen, dien ik meer dan eens als ouderling met mijnen predikant bezocht, en wien wij tevergeefs aanporden om toch naar de Kerk te komen; en hij had nooit gehoor gegeven. Van dien avond af, bij den kleinen dienst in het huis van zijn vriend, dagteekent zijn geregelde bijwoning van den openbaren eeredienst, en hij is nu een voorbeeld in dit opzicht. Laat ons in de aanbeveling deze goede, gezegende, oude gewoonte "onze lendenen opschorten, en daarom weder oprichten de trage handen en slappe knieën." Als wij ons maar opmaken, en het gebroken altaar weder opbouwen, dan zal de goede hand onzes Gods, ook alhier te midden van den prachtigen tempel der natuur die ons omringt, op ons zijn en Hij zal het ons doen gelukken.

G. A. M.

(wordt vervolgd).

OP MIJN BOEKENTAFEL.

Darter's : De geschiedenis van de Unie. Kaapstad en Stellenbosch. door W. Fouché, Jongens Hoogere School, Robertson, prijs 3/6.

De heer Fouch/ behoeft waarlijk van mij geen aanbeveling. Hij is bekend als onderwijzer en als schrijver, in de lengte en breedte van het land. Hij levert ons hier een schoolboek, dat meer bevat dan de geschiedenis van de Unie ; want hij begint met " oude tijden," toen " Boesmans en Hottentotten " dwaaldan over onze vlakten en eindigt met de " Unie van Zuid-Afrika." Het boek doorloopt dus de geschiedenis van Zuid-Afrika, beginnende met de ontdekking door de Portugeezen en eindigende met onze dagen. Het boek bevat vele illustraties, is sierlijk gedrukt, en laat zich gemakkelijk lezen. De heer Fouch/ levert hier voor onze schoolgaande jeugd, wat we nergens elders aantreffen. 't Is in gezonden geest geschreven, niet anti-Afrikaansch en ook niet anti-Britsch. Scherp is de veroordeeling van Drs. Van der Kemp en Philip. Maar indien we in aanmerking nemen, wat Ds. Andrew Murray — de vader van al de Murray's — omtrent Dr. Philip schreef (men leze Cory's tweede deel), dan is dit oordeel niet te scherp. Het laatste Hoofdstuk " Hoe wij bestuurd werden " heeft waarde, en het Aanhangsel B. over " De(n) vooruitgang van Zuid-Afrika op handels- en intellektueel gebied " evenzoo. Aan 't einde van zijn boek zegt de schrijver : " De twee blanke rassen van Zuid-Afrika moeten samenwerken ten nutte van het land. Daartoe is absolute samensmelting niet noodig : geen der rassen behoeft z'n eigenaardigheden, karakter, overleveringen of taal op te offeren of te zien veronachtzamen. Maar samenwerking is noodzakelijk en alleen door die samenwerking kan het groote vraagstuk van Zuid-Afrika — de naturellen-kwestie — opgelost worden."

Ook hebben wij ontvangen :—

Ons Volk en Vaderland Serie : Wij kinderen, enz. door W. Fouché, ten gebruike bij " Longmans " Leesboek voor Zuid-Afrika," met illustraties.

Longman en Co., Londen.

Deze Serie, van de bekwame hand des heeren Fouché, is werkelijk aan te bevelen. Keurig gedrukt, interessant, mooi geillustreerd, echt Afrikaansch, eenvoudig in taal, goedkoop — wat kan men toch meer verwachten ? Zelfs de man, die Zuid-Afrika kent, zal er meer dan éène bladzijde aantreffen, die hem boeien zal. Bijv. uit Standaard IV de hoofdstukken over " Sergeant van Herwarden " en over " Meerhofs reizen " hebben mij bijzonder gesticht. Gelukkig de kinderen, die zulke leesboekjes in handen te krijgen.

De firma Longman's zendt ons ook haar New Arithmetic, zoowel in 't Hollandsch als in 't Engelsch, voor verschillende Standaards. Er is een " Teacher's Edition " en een " Pupil's Edition ": of in de Hollandsche uitgave " voor leerlingen " en " voor onderwijzers." Ze zijn afkomstig van den Heer S. Boersma, Principaal, voorbereidende Technische school, Bloemfontein. Onderwijzers en onderwijzeressen dienen van deze boekjes kennis te nemen. Wat mij o.a. trof in Boek III waren de vragen :

" Schat hoevele vierkante duim de volgende figuren groot zijn en meet daarna, of uw antwoord juist is."

Dr. Martins zendt ons een exemplaar van zijn verklaring van de Prophetieën, Deel I. de verborgenheid van de vrouw en het beest — prijs 2/6, per post 2/9 bij de Z.A. Bijbelvereeniging, Kaapstad.

Dr Martins heeft zeker veel gelezen over het onderwerp door hem behandeld. Hij verklaart, dat hij vele jaren van studie aan de prophetieën heeft gewijd. Drie dingen hebben mij in deze verklaring getroffen, die ik niet onderschrijven kan, t.w. :

1. dat " de oorlog, die nu gevochten wordt, de Armageddon is."

2. dat " het beest en de valsche profeet, d.w.z. de Paus en de Jezuieten de aanvoerders zijn van dezen oorlog."

3. dat het opdroogen van den Eufraat beteekent de vernietiging van Turksche rijk..

't Is niet juist te zeggen, dat " alle uitleggers de Eufraat beschouwen als zinnebeeld van het Turksche rijk." Er zijn vele, zeer vele uitleggers, die dit niet aannemen. Hierin kunnen wij niet treden.

Ook is het niet juist te zeggen, dat velen "Ribera en andere Juzuietische schrijvers volgen, die Gods Woord uit het verband rukken en een persoonlijke antichrist voorstellen." De schrijver leze nauwkeurig, om van anderen niet te spreken, Auberlen, Rinck, Dahle, Gloag, Seiss, Andrews, Godet en velen meer, en hij zal zien, op welke gronden men een persoonlijken antichrist aanneemt, en de roomsche Kerk niet als Babylon erkent.

Doch : dit neemt niet weg, dat de gewone lezer veel zal vinden in dit boek, dat hem zal interesseren. Doch de verklaring van het Boek de Openbaring moet nog komen. Indien " ieder ketter zijn letter heeft," dan heeft zeker ieder uitlegger zijn eigen verklaring van dit diepgrijpend Bijbelboek.

DEEL XXI, No. 4. STELLENBOSCH. APRIL 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

TWEE PREEKBUNDELS.

Nog zijn er voorhanden exemplaren van mijn twee preekbundels die verkrijgbaar zijn tegen verminderde prijs :—

Korte Preeken, 2/- postvrij.
De Tien Geboden, 2/6 postvrij.

Zij zijn zeer geschikt voor huiselijk gebruik, en ook voor Strevers en Jongelingen Vereenigingen.

J. I. MARAIS.

KENNISGEVING !

In 't December-nommer sprak ik de mogelijkheid uit, dat het Maandblad zal worden gestaakt. Bij 't begin des jaars stond ik dan ook voor de vraag : STAKEN of VOORTZETTEN. Worden *al* de Subscriptiegelden betaald, dan kan er sprake zijn van voortgaan. Tegen verlies het blad voort te zetten is niet billijk tegenover mij. Daarom doe ik een beroep op de lezers van 't Maandblad, die mij tot hiertoe gesteund en aangemoedigd hebben. Willen zij mij helpen en steunen door zoo spoedig mogelijk hun subscriptie aan te vullen en mij aan nieuwe inteekenaren te helpen, dan kan ik zonder schroom voortzetten, wat nu een twintigtal jaren, maand na maand, het licht zag. 't Is mogelijk, dat 't Maandblad zal opgaan in een meer wetenschappelijk-theologisch blad, waarnaar sommige broeders verlangen. Gaarne trad ik dan af in 't belang van de nieuwe onderneming. Doch middelerwijl hoop ik 't blad nog een jaar aan den gang te houden, in de verwachting van den geldelijken en zedelijken steun mijner lezers.— RED.

KRONIEK.

IN DONKERE DAGEN.

't Is opmerkelijk, dat in vele kringen een betere geest zich begint te openbaren dan bij den aanvang van den zwaren, bitteren wereldstrijd, die nu woedt in Europa. Niet 't minst trof mij een artikel in de "Christian," dat een blijmoediger, hoopvoller toon aangeeft. De schrijver gaat wel gebukt onder den last der tijden. Toch voelt hij, dat er geen reden is tot bezorgdheid. "In den nacht zal Zijn lied bij mij zijn" (Ps. 42 : 8) is het woord, waarmee hij thans tot zijn lezers komt. *Bidden* zeker : maar *zingen* ongetwijfeld ! "Er zijn pelgrims in den nacht, die nooit hun weg naar huis zullen vinden, indien de muziek des Evangelies, in de duisternis gezongen door degenen die niet zwijgen kunnen, wordt gesmoord." Die gedachte wordt ook uitgedrukt in 't volgend lied, door mij vertaald.

* * *

HET LIED IN DEN NACHT.

Laat het lied uit uw leven niet wijken ;
Al drukt u de smart nu terneer :—
't Moet andermaal rijzen, niet dalen,
En de volle toon klinke als weleer.

Al stijgen de neev'len, al wijkt ook de zonne,
De duisternis is voor een tijd :
Zij verdwijnt voor uw oog ; zij beklemt niet uw [harte,
Als gij zingt in deez' dagen van strijd.

Laat het lied uit uw leven niet wijken ;
Al trilt uwe stem niet van vreugd :
Al wordt soms uw lied ook in tranen gesmoord :
Zing voort in uw ziel : wees verheugd.

Laat het lied uit uw leven niet wijken ;
Het weerklinke in uw boezem steeds meer ;
En verlaat gij de aarde, het volgt op uw spoor :
Het leeft in een heiliger sfeer.

* * *

Henry Martyn.

Ik wil Prof. Moorrees nog danken voor zijn artikel over Henry Martyn in het laatste nommer verschenen. Het zij mij vergund, iets te voegen bij wat reeds verschenen is. Martyn leeren wij best kennen uit zijn Journaal. Stellen we ons voor, wat hij heeft moeten laten, ten einde de roepstem zijns Heeren te eerbiedigen, dan zullen wij eenigszins kunnen verstaan, wat die opoffering was. Te Cambridge had hij naam gemaakt, als mathematicus — hij was "Senior Wrangler"— maar ook als classicus. Hij was verloofd aan een jonge christin, die hij zeer beminde. Hij had voor zich eene loopbaan, die schitterend mocht heeten. En toch, hij koos de ontberingen van 't zendingleven in Indië, toen de weg naar de heidenwereld niet open was, en er niemand was, bij wien hij zich zou kunnen aansluiten in den vreemde. Ik laat hier volgen enkele aanhalingen :—

"Ik voelde het te duidelijk, dat ik haar hartstochtelijk beminde. De direkte tegenstand hiervan tegen mijn overgave aan God in het zendingwerk, bracht mijne ziel in heftige beweging."... "In den namiddag las ik alleen met Lydia, uit Dr. Watts, en wij vonden er een gebed van de algeheele overgave aan God boven eenig ander schepsel. Nu dacht ik, hier ben ik in Gods tegenwoordigheid en die van mijn afgod... Wij spraken samen, mijn hart in den hemel, maar nu en dan rustende op haar... Nam afscheid van Lydia, misschien voor altijd in dit leven. Wandelde naar St. Hilary, besluitende onder groote gemoedsbeweging en zielepijn om Gods knecht te zijn."

* * *

Op den laatsten dag van dat jaar, 1804, schreef hij : "Nu is afgesloten het gemakkelijk deel van mijn leven. Verrijkt door alle aardsche gemakken, door vrienden getroeteld, heb ik bijna geen moeilijkheid gehad ; doch nu vaarwel gemak, als ik durf vooruitdenken. O Heer, in Uwe handen beveel ik mijnen geest ! Gij hebt mij verlost, Gij God der waarheid. Mocht ik toch maar behouden worden door uwe genade en geheiligd worden om Uwen wil te doen tot in eeuwigheid, door Jezus Christus." Later te Cawnpore, toen de teekenen van de tering zich duidelijk vertoonden en verandering van klimaat werd voorgeschreven, schreef Martyn : "Sept. 23, 1811. Wandelde met Lydia : beiden zeer aangedaan : en sprekende van de dingen, die ons 't dierbaarst zijn. Ik ontwaakte, en zie, 't was een droom ! Mijn geest was zeer ernstig en peinzend. Ik stortte tranen. De klok sloeg drie, en de maan scheen helder : overal was het stil en diep ernstig, en ik dacht met smart aan den afstand van 16,000 mijlen tusschen ons. Doch goed is de wil des Heeren, al zie ik haar niet meer." Wat ons meer nog treft, is de gedurige aanhaling van psalmen. Vele psalmen had hij van buiten geleerd, en zoo kende hij Ps. 119. Zoo bijv. op Dec. 10, 1805, haalde hij Ps. 22 : 28 aan : "Alle einden der aarde zullen het gedenken, en zich tot den Heere bekeeren," en liet er op volgen : "Vroeger of later zullen zij zich te binnen brengen wat hun gepredikt werd ; en al leven de zendelingen niet, om de vruchten te zien van hun arbeid, zal toch de herinnering aan hunne woorden blijven, en dit zal op den bestemden tijd het middel zijn hen tot den Heere te keeren." Op zijn laatste reis, voordat de dood hem trof te Tokat, schreef hij : "September 4, 1812. Ik bracht de uren van den nacht door met denken aan den 14den Psalm"; en een weinig later : "den ganschen dag in het dorp, neerschrijvende aanteekeningen op den 15den en 16den Psalm." Het laatste woord in zijn Journaal is op Oct. 6 : "Ik zat in den tuin en dacht met stille vreugde en met vrede aan mijn God ; in de eenzaamheid mijn gezelschap, mijn vriend, mijn trooster." Tien dagen daarna, Oct. 16, 1812, alleen onder vreemdelingen te Tokat in Klein-Azië, blies Martyn den adem uit.

* * *

Macaulay heeft 't volgend grafschrift ter zijner eere gedicht :—

Here Martyn lies. In Manhood's early bloom
The Christian hero finds a pagan tomb.
Religion, sorrowing o'er her favourite son,
Points to the glorious trophies that he won.
Eternal trophies ! not with carnage red,
Not stained with tears by hopeless captive shed,
But trophies of the cross ! for that dear name,
Through every form of danger, death and shame,
Onward he journeyed to a happier shore,
Where danger, death and shame assault no more.

Ds. Maeder over onze Kerk in het Schiereiland.

Het zal wel verstaan worden, dat de redactie van het "Maandblad" zich niet aansprakelijk houdt voor alles, wat in de bijdragen van Ds. Maeder voorkomt. Dit zij mijn antwoord aan den schrijver van den hier volgenden brief. Voorts wensch ik nog dit te zeggen ter verdediging van G. A. M., dat hij niet aan de "ordening" die waarde toekent, door N. N. hem toegedicht. Hij beschouwt de "ordening" niet als "sacrament." Hij hecht aan de "handoplegging" de waarde, waarvan de Heilige Schrift getuigt en niet meer. Spreekt hij van "ordening," dan gebruikt hij een term, die in gereformeerde kringen niet zal of kan worden misverstaan. Beter zou het geweest zijn te spreken van "bevestiging met oplegging der handen."

* * *

Ook spreekt de Kerkwet niet van "ordening," wel van "bevestiging." Wij gelooven niet, dat iemand in onze Kerk zich "bovennatuurlijke gaven aanmatigt." En het allerminst geldt deze beschuldiging den schrijver van de stukken over het Kaapsche Schiereiland. Dat men door "oplegging der handen" tot het ambt wordt afgezonderd, is door en door schriftuurlijk en ook echt gereformeerd. Voorts is de waarschuwing van G. A. M. *wel* te overdenken, daar men anders "het ambt" als zoodanig geneigd is te negeeren. Terecht maakt Dr. Kuyper in "Onze Eeredienst" onderscheid tusschen de Roomschen, Ana-Baptistische en Gereformeerde opvatting van het ambt. Doch genoeg. Hier is de brief :—

Mijnheer de Redakteur, De overdreven waarde, die sommige herders hebben gehecht aan de plechtigheid, die in Zuid-Afrika "ordening" wordt geheeten, deed Dr. Lamprecht op de laatste Synode opmerken, dat het woord "ordenen" aanleiding geeft tot wanbegrip. Mijns inziens heel terecht. Wat onderscheidt den predikant van de overige leden van den kerkeraad, kerk-rechterlijk ? Niets anders, dan hetgeen de voorzitter in gewone vergaderingen onderscheidt van de overige leden der gemeenschap. *) Het ambt geeft onder de Protestanten ook niets bijzonders van persoonlijke heiligheid of afgezonderdheid aan de prediker, en in vele verlichte gemeenten in Europa, Noord-Amerika, en bij de Gereformeerden onderscheidt hij zich niet door zijn kleeding. Dit is consequent.

*) [Dit is niet naar Paulinische leer. Paulus maakt beslist onderscheid tusschen twee klassen van ouderlingen of presbyters. Ook komt 't onderscheid uit in de Bevestigingsformulieren van oudsher in de Gereformeerde Kerk gebezigd. Red.]

Wij zijn hier nog niet zoover, maar moeten toch werken in de richting van minder clericale vormen, meer geest. Daarom waag ik er aanmerking op te maken, als G. M. in 't "Ger. Maandblad" van Feb. 1916 bldz. 30 schrijft : Laat ons indachtig zijn aan de oplegging der handen van den Ring, die ons geordend heeft naar luid van het formulier.

Ik heb het formulier er op nagezien, maar de uitdrukking "ordening" er niet in gevonden. Wat meent G. M. zelf er nu mede ? Gelooft hij, dat door de oplegging der handen hem een bijzondere genadegave is meegedeeld, die God ons niet in de binnenkamer kan geven, of op een andere plaats, waar "twee of drie" vergaderd zijn in den naam van Christus ?

In het formulier wordt op eene plaats gesproken van het heilig ambt, en van de Sacramenten. Als wij de waarheid liefhebben, dan zijn wij echter voortdurend op onze hoede, waar er gevaar is, dat een mensch zich bovennatuurlijke gaven *aanmatigt*. De predikant zelf moet ook steeds in dit opzicht bidden : Leid ons niet in verzoeking — vooral tegenover onkundige gemeenteleden. Ik ben zelf wel eens bezweken voor deze verzoeking, en wil anderen waarschuwen tegen deze zonde tegen den Heiligen Geest. Uw dienstw. dnr.

N. N.

* * *

Over Bidstonden.

Ds. Maeder geeft elders het een en ander te lezen over "bidstonden" in de gemeenten, hem bekend. Zijne bevindingen mogen ons tot nadenken aansporen. Ter bevestiging ga ik hier overnemen, wat Ds. Meulenbelt in de "Stemmen voor Waarheid en Vrede" hieromtrent zegt. Het onderwerp is het waard :—

"Onze samenkomsten behooren niet minder dienst der gebeden te zijn, dan dienst des Woords.

Wie met een paar woorden het onderscheid wil te kennen geven tusschen den eeredienst bij de Roomschen en dien bij de Protestanten, zegt, dat het onder hen gaat om de mis en onder ons om de preek. Doch is dit juist ? Wijst deze karakteristiek niet eigenlijk op een misverstand in veler opvatting aangaande het wezenlijke in onze godsdienstoefeningen ? Immers, toen de apostelen het te Jeruzalem zóó volhandig gekregen hadden, dat het hun te machtig werd om al het werk te doen, zeiden zij : Geef, o gemeente, de zorg voor de weduwen en de armen aan anderen, maar *wij* zullen volharden *in het gebed en de bediening des Woords* (Hand. 6 : 4). Zij noemden dus twee dingen, die hun vooral aan het hart lagen : eerst het gebed, daarna de prediking . Deze twee waren het voornaamste van hun werkzaamheden, zooals ze dit nog zijn, van die van onze voorgangers. Doch staan dezen er ook zoo tegenover, zij en de gemeenten, welke zij dienen ?...Het gebed mag dus niet worden beschouwd als een aanhangsel, als een toevoegsel der prediking, dat zij desgewenscht of des noods zouden mogen inkorten ter wille er van. Neen, het behoort in onze samenkomsten zijn volle eer te hebben. Het is er één van de twee bestanddeelen, die aan elkander in waarde gelijk staan ; ze zijn als "ebenbürtig" te behandelen. Ja, als het zou aankomen op kiezen er tusschen, zou ik nog zeggen : "Geef aan het gebed den voorrang ; kort liever de preek in dan het gebed." Onze Christelijke vergaderingen zijn mede aangericht tot die algemeene gebeden (Hebr. 10 : 24 ; Hand. 2 : 42 ; 20 : 7 ; 1 Cor. 11 : 20 enz.). En het toegaan tot God met een waarachtig hart, in volle verzekerdheid des geloofs, lijdt last, zoodra het na een lange preek in haast geschiedt, zoo kort mogelijk. Al gebeurt het niet welbewust en opzettelijk, degene, die het doet, onthoudt onbedacht aan God de eer Zijns naams. Het is dan, alsof er voor God — bij den dienst der aanbidding ! — geen tijd genoeg beschikbaar bleef. Of wie mag haastig naderen tot den Heer des hemels en der aarde, tot den God en Vader van onzen Heer Jezus Christus, en zich

met ijlwoorden van dit deel zijner bediening afmaken?

En indien onze samenkomsten in 't bijzonder strekken èn tot gebed èn tot prediking, lijkt het me tevens niet aanbevelingswaardig om afzonderlijke beurten te houden, waarin het gebed gaat boven het Woord. Dit lijkt me evenmin wenschelijk als feesturen, waarin het Woord gesteld wordt boven het gebed. Onze eeredienst is in zijn tweeheid van gebed en Woord één. Althans zóó behoort het te zijn! En zelfs bij die *bid*stonden, hoe moeilijk is het niet te voorkomen, dat ze niet tot *preek*beurten worden!... Ook is dit ons wel gebleken bij de groote gebeurtenissen der laatste maanden, die eerst velen naar Gods huis dreven en hen deden vragen om "uren des gebeds," dat ze spoedig hun eerste macht van ontroering verloren. Dra kwam er in de opkomst vermindering, en thans zijn zij niet eens meer "in de mode." 't Was hierom wijs, dat de Evangelische Alliantie op Zondag, den 1sten Augustus jl., bij de herdenking van een jaar, droef door oorlogswee, niet heeft gevraagd om dit op bijzondere wijze te doen, maar in de gewone godsdienstoefeningen. En naar ik hoorde, was zelfs toen de belangstelling niet grooter dan anders. Welnu, heeft de bij die "bidstonden" opgedane ervaring niet geleerd, dat wij wijs zullen handelen, indien wij voortaan het buitengewone in de gewone diensten opnemen? Zeker, in eigenaardige omstandigheden en om bijzondere redenen kunnen ze vermeerderd worden, of een bepaalde bestemming ontvangen, waarom niet? Maar die onverwachte opkomst van meestentijds weinig of niet belangstellenden geeft te denken. Ze maakte spoedig beschaamd. Als "een bloem des velds" had ze slechts korten bloei, hoeveel ze ook in 't eerst scheen te beloven. En er werd niet zoozeer bij gevraagd, om te verstaan, wat God met die ellende te zeggen had, dan dat er werd gebeden, nu ja, ook om een spoedig einde er van voor anderen, maar vooral om eigen bewaring. 't Leek er soms bij of God moest hooren naar ons, eer dan wij naar Hem...

Doch ofschoon ik opkom voor gelijke waardeering van gebed en dienst des Woords altoos, ik doe het hiermede waarlijk nog niet voor lange godsdienstoefeningen. En nog minder doe ik het voor lange gebeden, dan voor lange preeken. Onze kerkgang duurt meestal lang genoeg, en dikwijls konden de preeken, zonder eenige schade, korter zijn. Mij is het Woord liever als "goudstuk" dan als "gouddraad," en Ds. Rek doet veel kwaad (Beets). En de gebeden?... Ik herinner alleen, dat gij het langste gebed, ons in de Schrift bewaard (1 Kon. 8), voorleest in nauwelijks 10 minuten, en het "allervolmaakste" gebed, veelzeggend als het in zijn kortheid is, in hoogstens 40 seconden. Indien zich het kerkgebed, bij volheidr des harten en veelheid der smeekingen en dankzeggingen, verheft en uitbreidt, niemand zal het wraken. De stroom wasse bij toevloed van water. Als de Geest Gods over den bidder komt en de gedachten in hem vermenigvuldigt, heil hem en heil der gemeente! Maar een lang gebed is nog niet altijd een gebed des Geestes, en een kort gebed is evenmin altijd een gebed van eigen maaksel... Het echter met allerlei aan te vullen, er ijdel omhaal van woorden bij te voegen, het te rekken tot 20, 25 minuten, is het niet onheilig tegenover den Alwetende, en ergernis gevende aan ieder, die in verborgen omgang met God bidden heeft geleerd? Ik zou niet gaarne veroordeeld zijn om telkens te luisteren naar preeken, die hoogstens een paar uren van overdenking hadden gekregen, b.v. des Zaterdags avonds tusschen tien en half twaalf. Zij zouden mijn geestelijke spijsvertering spoedig schaden. Want het is er mee zooals Beets zeide:

"'t Komt warm op tafel, dat is waar,
Doch 't is niet altijd even gaar."

Bovendien getuigt zulk een "voorbereiding" niet dat iemand zijn roeping beseft, om het Woord Gods te verkondigen, en dit naar de behoeften onzer dagen...Maar dan die onoverdachte, breedsprakige gebeden! Ook al zouden ze vol zijn van uitdrukkingen der afhankelijkheid, als "Wij onderwinden ons," en het Heere Heere! tientallen malen doen weerklinken, ze zijn geen gebeden; ze zijn uitstorting van woorden, die ter aarde vallen, en niet opheffing der ziel tot Hem, Die in de hemelen is, en Wiens Vadernaam ook aan ons voorgeslacht, blijkens de formulieren, terecht zoo lief was. Tot een gebed, dat opklimt tot den Hoorder der gebeden, behoort iets beters, gelijk ons de Catechismus in Zondag XLV heeft geleerd...Wat in deze niet "een hartelijk zuchten" is, en een "van harte aanroepen," mag niet een gebed worden genoemd, "dat Gode aangenaam is." Trouwens echte gebeden behoeven geen bepaalde lengte te hebben. Ook de kerkgebeden niet. Ze moeten *gebeden* zijn, of anders zijn ze hoogstens "ceremonieele complimenten." Een gebed van 3, 4 zinnen kan waarachtig een gebed zijn, en een dankzegging van enkele woorden, inderdaad een dankzegging. De lengte er van staat soms zelfs in omgekeerde evenredigheid tot de kracht, de bezieling, die er van uitgaat. Een waarachtig gebed doet den ernstige van zin mee-bidden en mee-danken; een schijngebed ontneemt hem spoedig de oplettendheid, en doet zijn gedachten, vermoeid van luisteren, wegzwerven... In plaats dus van te pleiten voor het lange, zeg ik liever, dat de geest van den prediker-bidder hem moet onderworpen zijn. En ofschoon de prediking uitteraard gewoonlijk meer tijd zal vragen dan het gebed, de gave des Woords wordt niet openbaar in den duur eener preek, maar — in het spreken als machthebbende en de gave des gebeds blijkt niet uit den woordenvloed maar,— in de ontmoeting

der ziel met den Heilige, Die lust heeft tot waarheid in het binnenste, en uit het meedragen van anderen tot den troon Zijner genade.

Doch nu, omdat de gave des gebeds niet aller is, en er nog veel sterker zielespanning noodig is, om "naar behooren" te bidden, dan om "naar behooren" te prediken, gaan er in onze dagen stemmen op, die er van spreken om de vrije kerkgebeden te doen vervangen door formuliegebeden. Doch hoewel een *goed* formuliergebed meer waard is dan een *slecht* vrij gebed, wie hierbij te ver gaat, zal, nadat hij eens A. heeft gezegd, ook spoedig B. moeten zeggen. Dan naast de formuliergebeden ook de formulierpreeken ! Want de gave van het preeken is evenmin aan ieder geschonken. En van welken prediker is het hart er steeds toe bereid, zoodat zijn woord ten allen tijde een woord Gads mag heeten, vol des geloofs en des Heiligen Geestes ? Doch zoolang dergelijke plannen, althans bij ons, nog in 't grijs verschiet liggen, blijft — gelukkig —den liturg de eisch gesteld om wèl te overwegen, niet slechts wat hij spreken, maar ook wat hij bidden zal. Want omdat er telkens *nieuw* woord Gods zal noodig zijn en *nieuw* gebed, heeft hij toe te zien, dat hij dus ook niet worde de herhaling, het formulier van — zichzelf. Telkens andere preeken, telkens andere gebeden ! Hoewel de hoofdzaak in woord en smeeking steeds dezelfde zal blijven : van genade, rijk en vrij doen hooren, om genade rijk en vrij dankend bidden, de God der natuur en der genade is een God, Die verscheidenheid in de eenheid Zijner werken te bewonderen geeft, en die dit ook begeert bij de verkondiging van Zijn raad en wil ,en bij het aanroepen van Zijn naam. En nu — die geestelijke voorbereiding, geschiedt ze niet overvloediger ten behoeve van de prediking, dan van het vóór- of nagebed ? En rekenen ook de kerkgangers ,mede ten gevolge hiervan, niet meer met de Evangelie-prediking, dan met de openlijke aanbidding van God ? Doch hoe geestelijker gemeenten en voorgangers worden, d.w.z. hoe meer de Geest Gods in de harten werkt, des te hartelijker zullen zij ook in dit gemeenschappelijke bidden voor en danken met elkander lief krijgen, en des te inniger zal de toon er van worden. Ook zullen dan zeker velen meer om de voorbiddingen gaan vragen, dan thans gemeenlijk plaatsvindt... En kan niet mede, om tegen veel herhaling te waken, nu dit en dan dat belang van gemeente of kerk of land of koninkrijk Gods worden gemaakt tot een zaak van bijzonder gebed of van bijzondere dankzegging ? Tevens wijzen de tijden van het kerkelijke jaar aan hetgeen er meer of minder bij op den vorgroond heeft te treden. En niet minder leert de nood der Christenheid en de nood der wereld wat wij bidden zullen.

Sterk aanhouden in gebed, getrouw zijn in dankzegging tot onzen Vader, Die in de hemelen is, het blijve in onze bijeenkomsten samengaan met leeren, verkondigen, prediken, getuigen. De Geest der profetie is de Geest der gebeden, en de Geest der gebeden, is de Geest der profetie. Dat *wij* niet scheiden wat *God* heeft samengevoegd ! Noch de prediking, noch het gebed mag ooit in Gods huis bijzaak worden. En bedrieg ik mij, als ik zeg, dat wij er eenig gevaar bij loopen met het gebed ?

DE ANTICHRIST.

II.

Reeds in de eerste eeuwen der Christelijke Kerk werd de vraag gedaan : wie is de Antichrist ? Mannen als Justinus de Martelaar, Irenaeus, Tertullianus beschouwden hem als een *persoon*, die in de toekomst zou verschijnen . Sommigen — zooals Hieronymus en Cyprianus — meenden in den goddeloozen Antiochus Epiphanes gevonden te hebben een type van den mensch der zonde, die aan het einde dezer bedeeling zou verschijnen.

Sedert de derde eeuw scheen men te denken, dat Nero de Antichrist was, en dat hij zou herleven en naar Rome zou terugkeeren. Zij grondden hun meening op de algemeene overtuiging in de Romeinsche wereld, dat Nero niet werkelijk gestorven was, maar zou verschijnen om de gemeente des Heeren te onderdrukken. Vele moderne uitleggers, die het boek "de Openbaring" beschouwen als reeds vervuld en als betrekking hebbende op de dagen des apostels ,hechtten groote waarde aan deze Nero-mythe. Zij beroepen zich op Openb. 17 : 10, 11 : "En het zijn ook zeven koningen : de vijf zijn gevallen, en de een is, en de ander is nog niet gekomen, en wanneer hij zal gekomen zijn, moet hij een weinig tijds blijven : en het beest, dat was en niet is, die is ook de achtste koning, en is uit de zeven en gaat ten verderve." De vijf koningen, die alreeds geregeerd hebben, zijn dan Augustinus, Tiberius, Caius, Claudius en Nero : de zesde is Galba : de zeven de Otho : de achtste Nero in leven hersteld. Nero zou dan de Antichrist zijn. In de middeleeuwen werd de Paus voorgesteld als de Antichrist. Robert Grostête, beroemd in de Kerk van Engeland, Savonarola en Wickliffe, de Albigenzen en Waldenzen, in de dagen der zware vervolging leerden dit zeer duidelijk. Bernardus zei het onbewimpeld : "de dienaren van Christus zijn geworden de dienaren van den Antichrist, en het beest van de Openbaring heeft zich op den troon gevestigd van den heiligen Petrus."

Deze leer werd ook door de Hervormers aangenomen. Dit deden bijna al de Hervormers, zoowel op het vasteland van Europa, als in Engeland. De Luth. Kerk nam deze verklaring op in eene van hare belijdenisschriften (de Smalkald : Artikelen). Zelfs in de opdracht van de "Authorized Version" aan koning Jacobus wordt verondersteld, dat de

Paus de "mensch der zonde' 'is. Immers van den Koning wordt gewaagd, dat "hij zulk een slag aan den Mensch der zonde heeft toegebracht, dat de wonde niet kan worden geheeld." Ook de Westminster Confessie spreekt van "den Paus van Rome als den Antichrist, dien mensch der zonde en zoon des verderfs, die zich in de Kerk verheft tegen Christus en alles wat God genaamd wordt."

De Grieksche Kerk weer beschouwt Mohammed als den Antichrist. Onder de Hervormers waren er (Melanchton, Bucer, Musculus), die zelfs twee Antichristen aannamen, een voor de Oostersche, de ander voor de Westersche Kerk: de Oostersche was dan Mohammed, de Westersche de Paus. Hierin echter kwamen allen overeen: de Antichrist was een persoon.

* * *

Na alzoo de gangbare verklaringen uit vroegeren tijd te hebben aangeduid, gaan we (aan de hand van Dr. Gloag) uiteenzetten wat door verschillende groepen van uitleggers omtrent den Antichrist ons wordt meegedeeld. Dr. Gloag verdeelt ze in de volgende klassen:—

I. De Rationalistische.

Deze klasse ontkent alle voorspelling hier. *Koppe* bijv. meent, dat de apostel slechts uitdrukt zijne meening aangaande den toekomstigen toestand der Kerk, eene meening gegrond op dien toestand in zijn tijd. Onder den diepen indruk van Daniëls profetieën, verwachtte hij na zijn dood eene uitbarsting van het kwaad, dat reeds aan het ontwaken was. *Koppe* werd hierin gevolgd door *Pelt*, met eenige min-beteekenende wijzigingen. *De Wette* vindt ook geene voorspelling, slechts eene "subjectieve anticipatie," niet gegrond op bepaalde voorkennis. *Lünemann, Jowett, Samuel Davidson* volgen in hetzelfde spoor. "De mensch der zonde"—zooals door Paulus en Johannes beschreven — heeft niets te doen met 't geloof der gemeente in onzen tijd. De heele voorstelling heeft slechts historische waarde en niets meer.

Dat deze wijze van verklaring te verwerpen is, zal wel ieder duidelijk zijn, die gelooft aan eene bovennatuurlijke openbaring. Dat de schrijvers der heilige boeken voorspelden wat in de toekomst zou gebeuren, is voor den Bijbelgeloovige zonder twijfel. Derhalve kunnen we ons niet scharen onder degenen, die deze methode van Schriftverklaring toepassen.

II. De tweede groep is die der Preteristen, die meenen, dat de voorspelling lang reeds in vervulling getreden is. In het vorig artikel werd hierover iets gezegd. Thans wat meer. In de eerste eeuwen der Christelijke Kerk vond deze beschouwing geen ingang. *Methodius*, die als martelaar stierf onder Keizer *Diocletianus*, gaf in een enkelen volzin terug wat men in de derde en vierde eeuw na Christus hierover dacht: "Johannes spreekt niet van wat reeds voorbij is (de praeteritis), maar van wat toen zou gebeuren, of weldra." Eerst in 1614 hoorde men van deze leer, toen de Jezuiet *Alcasar* zijn *Vestigatio arcani sensus in Apocalypsi* uitgaf. Hiervan werd reeds in ons vorig artikel gewaagd.

Deze school van uitleggers heeft in lateren tijd zoowel in Engeland als in Duitschland vele aanhangers verworven. Zij komen in beginsel overeen: zij verschillen in bijzonderheden. Wie de mensch der zonde was is hun niet duidelijk. Grotius dacht aan Caligula, die zich goddelijke eer toeeigende en eischte, dat zijn standbeeld in den tempel te Jeruzalem zou worden opgericht. Meer dan één uitlegger beschouwde Nero als de Antichrist: anderen Simon Magus. Nog meer anderen, zooals Baumgarten en Bisschop, Lightfoot, meenden eerder een klasse dan een individu te vinden in den "mensch der zonde." De anti-christelijke geest, waartegen de apostelen waarschuwden vonden zij in de Joden, die den Messias verwierpen. Laatstgenoemde zegt: "Over 't geheel is het waarschijnlijk, dat de Antichrist wordt vertegenwoordigd, vooral door 't Jodendom. Met profetisch inzicht voorzag de apostel, door zijn kennis van 't zedelijk en staatkundig leven des volks, de nadering van een groote en overweldigende catastrophe." Toch meent Lightfoot, dat de profetie haar vervulling eerst later hebben zal. Hoewel Godet zich bij deze Preteristen niet aansluit, zij 't genoeg te zeggen, dat ook hij den Antichrist zich voorstelt als een Jood, die tegen 't einde dezer bedeeling zal optreden, om den Christus en zijne gemeente te bestrijden.

III. De derde groep van uitleggers richt vooral het oog op de Roomsche Kerk, zoodat de profetie aangaande den Antichrist wordt beschouwd als ten deele vervuld en ten deele wachtende op vervulling in de toekomst. De Paus is dus de Antichrist. Tal van uitleggers, beginnende met de Hervormers en insluitende velen in onze dagen, vinden in het pauselijk stelsel alles wat in de brieven van Paulus en in de Openbaring van Johannes ons wordt meegedeeld. Het antwoord van Alford mag wel hier in rekening komen: "Indien het Pausdom de Antichrist is, dan is de openbaring (van dat anti-christendom) reeds meer dan 1500 jaren aan den gang, en toch is de Dag des Heeren niet gekomen, die toch naar luid der profetie, door zulke openbaring onmiddellijk wordt voorafgegaan." Dat er overeenkomst is tusschen 't pauselijk stelsel en de manifestatie van 't anti-christendom kan niet worden ontkend. Doch te zeggen, dat de Paus de antichrist is, en het Roomsche stelsel de openbaring van de anti-chirstelijke macht, kan niet worden bewezen. Dahle (Life and Death) — om niet meer te noemen — heeft uitvoeriglijk aangetoond, dat de beschrijving van den Antichrist in Openbaring niet van toepassing is op den Paus of het pauselijk stelsel. Ik noem slechts dit: de Anti-

christ verklaart dat hij God is, en dit heeft geen Paus nog gedaan. Wel is de Paus *Vicarius Christi* (plaatsvervanger van Christus). Aan den Paus wordt onfeilbaarheid toegekend, doch altijd onderworpen aan den Heere. Ook wordt van den Antichrist gezegd, dat hij wonderen doen zal. Nog nooit heeft zich een Paus dit recht aangematigd. De Antichrist zal volgens Daniël VIII en 2 Thess. II alle dienst van God verbieden. Doch dit is door geen Paus nog gedaan. En voorts de Antichrist moet eerst komen in de laatste dagen, onmiddellijk vóór de verschijning van Christus. Doch het pausdom is er reeds van eeuwen her. Dat er een antichristelijk element in het pausdom is, zal wel niemand ontkennen. Doch helaas! ook het afvallig protestantisme is evenzeer anti-christlijk, en anti-goddelijk, als het romanisme van vroegeren en lateren tijd. Wel is waar, wij vinden uitdrukkingen als deze: "Our Lord God the Pope," "Another God on Earth"— zooals wordt aangehaald door Jewell, Newton en anderen. Op het Lateraansche concilie in 1516 gehouden, werd de Paus aangesproken als: "vestra divina majestas,, (uwe goddelijke majesteit): "Leo de tribu Juda et radix David" (de Leeuw uit Juda en de wortel Davids). Zulke aanhalingen kunnen worden vermenigvuldigd. Aan den anderen kant dienen wij te verstaan, dat, terwijl de Antichrist "loochent, dat Jezus de Christus is": geen enkel Paus dit heeft gedaan, of ook wel doen kan. En voorts is de teekening bij Johannes wel geldig voor het afvallig naam-christendom, zeker niet voor een stelsel, dat nog altijd Jezus Christus erkent als de Zoon van God, in de wereld gekomen om zondaren zalig te maken. Een ongeloovig protestantisme en een bijgeloovig Roomsch-Katholicisme werken samen om den grooten afval te bevorderen.

IV. Een vierde klasse van uitleggers plaatsten de vervulling dezer profetieën aangaande den Antichrist geheel en al in de toekomst. De mensch der zonde is naar hun oordeel een persoon, niet een stelsel — een persoon, die verschijnen zal in de laatste dagen. Wel had hij voorloopers in vroegere eeuwen, doch de volle openbaring van zijn kracht ligt in de toekomst. Zoo bijv. Alford:— "Achttien eeuwen zijn voorbij en wij staan, waar de apostel stond: de Dag des Heeren is nog niet, en nog niet, omdat de Mensch der Zonde nog niet is geopenbaard: de verborgenheid der goddeloosheid werkt nog steeds: die hem wederhoudt is nog daar... Mogen we niet in den voortgang van zulk een toestand letten op de mindere openbaringen van die wetteloosheid — de vele Antichristen (1 Joh. 2:18) zich hier en daar vertoonende — de afval steeds aangroeiende in den loop der eeuwen? In het Pausdom, in Nero, in ieder vervolger die opstond, in Mohammed, in Napoleon, en in vele andere vormen en krachten des kwaads zien wij slechts voorbijgaande typen van den allerlaatsten Antichrist." Nog sterker spreekt Meyrick in *Smith's Bible Dictionary*: "Uit den boezem van de bedorvene Kerk zal er eene persoonlijke Antichrist opstaan, een spotter en verachter van allen godsdienst, die als beschermheer en verdediger der bedorvene Kerk optreedt, en menschen dwingen zal zich aan haar te onderwerpen door den vleeschelijken arm, en door zware vervolgingen. Hij zal in zich vereenigen de oude vijanden, bijgeloof en ongeloof, die samenspannen zullen om vrijheid en godsdienst aan te vallen. Hij zal de macht hebben van leugenachtige wonderen te verrichten en zielen te misleiden, de belichaming van satanisch geweld tegenover brutale goddeloosheid." Godet, die ook in den Antichrist een persoon ziet, die in de toekomst verschijnen moet, wil dat hij een Jood zal zijn. "Reeds de *naam* duidt dit aan. Anti-Christ is tegen Christus, of anti-Messias. De naam dus is Joodsch in oorsprong en karakter. De Anti-Messias, zoowel als de Messias zelf, is noodzakelijkerwijs een produkt van 't Jodendom... De persoon vertegenwoordigt een godsdienst, staande tegenover 't Evangelie, en tegelijkertijd een politieke macht. Deze twee eigenaardigheden behooren natuurlijk slechts tot den Jood.' ' De verdere ontwikkeling van deze gedachte bij Godet is treffend. "In godslastering zoowel als in aanbidding is de Jood de eerste onder de menschen... Niemand kan zich een idee vormen van den haat, dien een materialistisch en antichristelijk hart kan voelen tegenover het Evangelie, totdat hij hem zag glinsteren in een Joodsch oog: en om te verstaan, wat het woord *vloeken* en *lasteren* beteekent, moet men gehoord hebben, wat van de lippen eens zoons van Israël kan vloeien. Onze Voltaires zijn, bij vergelijking, slechts lammeren in de kunst van het vervloeken van Christus en Zijn Kerk. Slechts Israel kon een Judas te voorschijn brengen: en slechts Israël heeft het vreeselijk voorrecht van, eene vatbaarheid om tegenover Jezus Christus te plaatsen den tegenstander, die optreden moet om den gang van Gods Koninkrijk te belemmeren." Doch genoeg.

* * *

Met tijdsberekening laat ik mij ongaarne in. Meestal zijn zij colossale gissingen. Toch wensch ik er op te wijzen, dat meer dan één in den laatsten tijd nadruk gelegd heeft op het feit, dat volgens de profetieën van Daniël de "tijden der heidenen" weldra hun einde zullen bereiken. Rekenende van de vernietiging van het Joodsche rijk, hebben we drie jaartallen t.w.: 606 v. C. Nebukadnezar's eerste inval: 598 v. C. Zijn tweede: 589 of 588 v. C. Zijn laatste. Dit brengt ons tot de jaren 1914, 1922, 1934 als jaren van krisis in de wereldgeschiedenis. In bijzonderheden treed ik niet. Het trof mij, toen ik andermaal Grattan Guinness las, hoe deze reeds meer dan dertig jaren geleden meende — uit zijn verklaring van Daniëls zeventig weken — te moeten bepalen, dat de genoemde jaar-

tallen van overwegenden invloed zullen zijn op de ontwikkeling van het godsrijk op aarde.

POST SCRIPTUM.

Sedert bovenstaande geschreven was, is verschenen het proefschrift van Dr. Van der Westhuizen over "den Antichrist." Dat boek heeten wij welkom. Wij vertrouwen, dat de jonge broeder spoedig zijn weg vinden zal tot eene gemeente, die hij met God en met eere zal kunnen dienen. Dr. Van der Westhuizen verdeelt zijn werk in drie hoofdstukken: Historisch overzicht. De Exegese. Samenvatting en Besluit. De schrijver verwacht het optreden van een *persoonlijken* Antichrist in de toekomst. Hij zegt hieromtrent :—

Indien men de verschillende uitspraken van het N. T. over ons onderwerp met elkander vergelijkt, blijkt dus, dat zij ten opzichte van de verwachting van een persoonlijken Antichrist aan het einde van de geschiedenis ten volle overeenstemmen. Te zamen vormen zij een eenheid . Te zamen stellen zij ons voor oogen één beeld, waarop het licht van verschillende kanten valt, en waarvan de trekken steeds scherper en helderder voor de dag komen.

Uit ons histories overzicht is gebleken, hoe krachtig deze profetieën van het N. T. in de geschiedenis ,vooral in tijden van verdrukking, hebben nagewerkt. Inzonderheid is dit het geval geweest met II Thess. 2 : 1—12, op welke perikoop men zich steeds beroepen heeft als de klassieke plaats voor de leer van het N. T. over de Antichrist. In de oude kerk werd de gedachte uitgesproken, dat de Antichrist een Jood zou zijn uit de stam van Dan . Anderen hebben gedacht aan een of ander van de Romeinse imperatoren, inzonderheid aan Nero, en nog anderen, later, aan Mohammed. Tegen het einde van de Middeleeuwen, en bepaaldelik tijdens de Reformatie, was men het er vrijwel over eens, dat de paus de Antichrist was. Deze mening heeft dan ook in sommige belijdenisschriften uitdrukking gevonden. In de nieuwere tijd zijn er geweest ,die meenden de naam van Napoleon I in het woord uit Openb. 9 : 11 te moeten lezen, en die het getal 666 op zijn naam toepasten. En ook in onze dagen is de naam "Antichrist" aan een en ander niet gespaard gebleven.1) Doch wat de profetie aangaande de Antichrist voorspelt, is in de geschiedenis nog niet aanschouwd. Daarvoor moet de kerk het oog richten naar de toekomst.

Wanneer wij nu de door ons ontwikkelde leer van het N. T. aangaande de Antichrist overzien, dan blijkt, dat de gang en de uitkomst van de wereldgeschiedenis een gans andere is ,dan men zich vaak voorstelt. Indien ergens, dan geldt het bovenal ten aanzien van het einde aller dingen, dat Gods wegen hooger dan onze wegen zijn, en Zijne gedachten hooger dan onze gedachten. Het koninkrijk Gods, ofschoon gelijk aan een mostaardzaad en een zuurdesem, en een zaad, dat uitspruit en lang wordt buiten weten en toedoen van de mensen. Matth. 13 : 31 en Mark. 4 : 27, bereikt toch zijn voltooiïng niet in de weg van geleidelike ontwikkeling of van een ethies proces. Veeleer loopt de geschiedenis van de mensheid, zowel bij de kultuurdragers als bij de kultuurloze volken, volgens het onwraakbaar getuigenis van de Schrift uit op een algemene apostatie en op een ontzettende laatste worsteling van alle sataniese machten tegen God en Zijn rijk. Maar dan is ook het einde daar ; de wereld heeft in de tijd en met de macht, haar door God geschonken, niet anders gedaan dan, evenals in de dagen van Noach, zich rijp gemaakt voor het gericht ; op het hoogtepunt van haar macht stort zij plotseling bij de verschijning van Christus ineen. Een katastrofe, een ingrijpende daad van God maakt ten slotte aan de heerschappij van Satan hier op aarde een einde en brengt de voltooiïng van het onbewegelik koninkrijk der hemelen tot stand.

Moge het uitzicht, dat de Schrift ons op de loop en het einde van de wereldgeschiedenis geeft, nu ook al in menig opzicht somber zijn, toch is er in dit alles niets, dat ons behoeft te bevreemden. Want indien men het oor te luister legt aan het hart van onze veelbewogen tijd, dan zijn de kloppingen, die men verneemt, in volkomen harmonie met wat de profetie ons heeft voorzegd. Ons past het dus, acht te geven op het profeties woord, dat vast is (II Petr. 1 : 18), en dat als een licht schijnt in de duisternis.

1) Als kuriositeit zij 't volgende meegedeeld. Het Londens nieuwsblad "The Daily Call" van 5 Nov. 1914 bevatte in een van zijn kolommen de afdruk van de tekst van een "profetie" (!) van onzekere oorsprong, doch die, naar men vermoedde, afkomstig is van een Franse monnik uit de 16e eeuw, en waarin op tastbare wijze uitkomt, dat de Duitse Keizer de Antichrist is. De in het Engels vertaalde "profetie" werd dan ook aangekondigd onder de titel "Doom of the Kaiser." Volgens een bericht in de "Heraut" van 27 Junie 1915 werden drie Lutherse predikanten door de Russen uit de Oostzee-provincieën naar Siberië verbannen. De reden voor die verbanning was ten dele onbekend, doch één van de predikanten zou op een gedane vraag ontkend hebben, dat de keizer van Duitsland de Antichrist is.

Onze N.G. Kerk in het Kaapsche Schiereiland.

3. B. *Bidstonden*. Klaagt men in elke Ringsvergadering der Kerk, over geheel Zuid-Afrika, omtrent achteruitgang in de huiselijke godsdienst ; dan laten de *Biduren* in de gemeenten van onze Kerk en van het Schiereiland, waarmee wij thans te doen hebben, veel te wenschen over. Laat ons

de gemeenten nagaan en zien, hoe het alhier in dezen tijd bij ons gaat.

Kaapstad. Het gaat hier niet naar wensch. De menschen in de hoofdstad met hare voorsteden bezoeken de bidstonden niet met getrouwheid. Men kan dit feit niet ontkennen en wij moeten het recht in de oogen kijken. Het was veel beter gesteld in 1861—65, toen ik als student in het Z.A. College met groot genot, samen met de geheele familie Coenraad Gie, waar ik logeerde, de stichtelijke en ernstige biduren van Ds .A. Faure in zijne pastorie te Leeuwenrust geregeld bijwoonde. Ettelijke korte toespraken van dien ouden vader en van Ds. A. Murray zijn mij nog heden versch in het geheugen. Men zag er geregeld ouderlingen der gemeente, en een tamelijk aantal diakenen. Hoe velen van hunne kinderen of klein-kinderen laten zich nu zien in den bidstond ? In het onderveld, zooals in Victoria West, heeft men op Woensdag avond van 50 tot 200 menschen en in al de wijken worden geregeld elken eersten Woensdag van de maand biduur gehouden, waar minstens 3 voorgangers aansprakelijk blijv n voor het houden daarvan. Dit gaat wat beter in de hoofdstad tijdens de sessie van het Parlement, daar sommige van onze godsdienstige en vrome leden den bidstond bijwonen. Een oud Parlementslid, de heer van Rensburg van Cradock, zeide eens aan mij : Mijnheer ! wij zijn vroom te Cradock, maar die groene kussens in het Praathuis zijn verleidelijk, en men vergeet zijne vroomheid zoo gemakkelijk in de Kaapstad.

Met de vrouwen-bidstonden op Donderdags en Vrijdags respectievelijk in de Nieuwe en Groote Kerk, gaat het ietwat beter. Daar is echter, zoover ik weet, in de annexe van Zee Punt en ook te Rondebosch geen biduur, hoewel wij meenen, dat het te Woodstock en zelfs Robben Eiland beter gesteld is ; ook in de Hertzogszaal gaat het niet al te goed. De Drie Anker Baai predikant beweerde in de Predikanten Vereeniging, toen men raadpleegde om den laatsten door de Moderatuur voorgeschrevenen Dag van Verootmoediging gezamenlijk of afzonderlijk te houden, dat het beter was in zijne eigene gemeente dien te houden, dan in een gezamenlijken bidstond in de Groote Kerk. Wijnberg dacht anders ; men zou meer bezoekers van die gemeente in de hoofdkerk krijgen dan in de voorstad zelve. Een mannen-bidstond is er hier nog niet geweest van dat ik alhier ($8\frac{1}{2}$ jaar) woonachtig ben, en de vrouwen-bidstond wordt zeer bevredigend beschouwd als er één dozijn zusters tegenwoordig zijn. De maandelijksche bidstond tot uitbreiding van Gods Koninkrijk, die op den Maandag avond werd gehouden, werd op mijn voorstel door den kerkeraad verschoven naar den eersten Zondag avond van de maand. Het duurde echter niet lang. Of de bidstond, nu gesteld op den tweeden Woensdag avond van de maand, beantwoorden zal, staat nog te bezien. Als Kerkeraadsleden geen goed voorbeeld zetten, kan men dan iets beters van de trage gemeente verlangen ? Kalkbaai heeft geen bidstonden. Simonsstad heeft de goede gewoonte van Durbanville ingevoerd om, onmiddelijk na den voormiddagdienst van den Dag des Heeren als gemeente, een 5 tot 10 minuten met bidden door te brengen. Dit beantwoordt zeer goed, want men verkeert nog onder den indruk van de ernstige prediking en de aangenaamheid van den openbaren eeredienst .. Wij koesteren de hoop, dat deze gewoonte ten goede zal werken, om meer bidlust in de flauwe gemeenten op te wekken. Observatory is, wat betreft het houden van eene wekelijksche bidstond, een voorbeeld voor hare oudere zusters in het Schiereiland en dat voorbeeld wordt gevolgd door Maitland. Hoë treurig is het ook gesteld met de Nieuwe Jaar en Pinkster biduren ? Ook te Stellenbosch werden wij telkenmale teleurgesteld met den Zondag namiddag bidstond, toen wij hem ettelijke malen bezochten. Zeggen wij teveel, als wij beweren, dat de vermenigvuldiging van Jongelieden Strevers- en Studenten Vereenigingen, en wat dies meer zij, geleid heeft tot een bijna natuurlijken dood van onze vroegere echt Gereformeerde biduren ? Men heeft, zooals ik reeds geschreven heb, een omslachtig toestel van machinerie, maar het resultaat van werk en vrucht is onbevredigend. Drie lokomotieven dikwijls voor één passagierswagen en de compartementen zijn niet ten volle bezet met reizende pelgrims naar het beter land ?

Eene verandering *moet* er komen ; maar hoe en wanneer ? Laat ons beginnen met de vrome leden des Kerkeraads, die voorgaan kunnen in het gebed en bij hen er op aandringen om ons, zichzelven en de dierbare gemeente toch te helpen, en hen bijna dwingen om eene heilige belofte af te leggen, dat zij niet zullen wegblijven van de wekelijksche bidstonden ,koste het hun wat het wil. De predikantsvrouw doe hetzelfde met de leden van de A.C.V.V., en den Zendingbond en de echtgenooten der Kerkeraadsleden. Men krijge ook de voorzitters van de C.J.V., Strevers, Studenten Ver., Zondagschool-onderwijzers om bij te wonen, en met zich mee te brengen, al wie zij mogelijk kunnen bewegen. Zorgen wij allen, dat wij een dag en uur bepalen dat geriefelijk is voor allen min of meer. In de voorsteden is Woensdag namiddag vacantie ; het midden van de week is goed ; de gewoonte van Woensdag avond is reeds in zwang in de meeste gemeenten alhier. De zusters vinden het geriefelijk voor haar op Dinsdag of Donderdag namiddag van 3 tot 5 uur, zegge dan 3.30 p.m. in den winter en 4 of 4.30 p.m. in den zomer. Als u belieft, toch niet op Maandag of Vrijdag biduur houden ,want dan is het te kort na of voor Zondag. Men is maar altijd vrij traag, om op den volgenden of naastvolgenden dag naar "de godsdienst te gaan." Bewijs daarvan de prachtige opkomst te Vischhoek bij de begrafenis van Oud-Ouderling Jacob de Villiers,

op Zaterdag namiddag : resultaat ledige banken èn te Simonsstad èn te Kalkbaai op den volgenden Zondag morgen. In het onderveld gaat het ook zoo. De Zondagen onmiddelijk vóór en na het Nachtmaal hebben de kleinste opkomsten van het jaar . Laat ons getrouw en aanhoudend elken bidder en iedere bidster bezoeken, hunne en hare bezwaren met geduld aanhooren, en de moeilijkheden trachten uit den weg te ruimen ; en ze ook allen overhalen om te beloven ,dat zij zullen komen, *geregeld*, en altijd iemand anders ook meebrengen. Ik ben zeker, dat wij op deze wijze de houtjes, welke ver van elkander liggen, bij elkander en nader aan het klein vuurtje des gebeds zullen brengen, en het vuur zal helder branden ,de gloed warmer zijn, en anderen verwarmen en aansteken. Ik heb reeds erkend, dat ik geen bidstond heb kunnen in het leven roepen gedurende mijn verblijf te Simonsstad voor 4 korte jaren. Onze geachte broeder daar, volgt de gewoonte ook van Durbanville, en van wat ik zelf gezien, gehoord en ondervonden heb, meen ik, dat het een goed begin is, en dat aan het doel beantwoorden zal. Al zou men te Wijnberg en elders er over ,als eene nieuwigheid, klagen, er zal toch een half dozijn achterblijven ; en dat half dozijn zal een dozijn worden ,en de dozijnen zullen vermenigvuldigen ,en de Zondagsbidstond zal mettertijd een nucleus worden van de wekelijksche mannen- en vrouwen-biduren. Als men het biduur als eene gewoonte, en Christus had ook Zijne gewoonten, opneemt en behartigt, *moet* men slagen. Ons geschiede naar ons geloof.

G. A. M.

(Wordt vervolgd.)

NAAR ITALIE.

(Uit mijn portefeuille.)

Venetië te beschrijven is onmogelijk. Tracht een blinde een denkbeeld te geven van een echt Zuid-Afrikaanschen zonsondergang, met die heerlijke mengeling van kleuren en tinten aan den westerschen hemel, en gij gevoelt uwe onmacht. Over Venetië kan men wel schrijven ; haar beschrijven kan men niet . Kunst en natuur hebben hier een verbond gesloten, en de Geschiedenis kwam erbij, om een drievoudig snoer te vormen, dat niet kan worden verbroken.

Prozaisch is uw aankomst per trein langs den dijk, die over het moeras is geworpen. Maar dan de tegenstelling ! uit het Station in een gondel, het kanaal langs, tusschen hooge gebouwen door, om af te stappen aan de deur van uw Hotel ! gij wrijft u de oogen en vraagt : " ben ik wel in Europa ?" Venetië is een stuk van het Oosten.

De bouwstijl is Oostersch : 't is een vermenging van het Byzantijnsch met het Gothisch, terwijl hier en daar duidelijke sporen van den invloed van het verre Oosten worden waargenomen. De boog, in den vorm van het hoefijzer, is noch Gothisch noch Byzantijnsch. Men treft hem aan slechts in de prachtige paleizen en moskeën van Perzië, Syrië, en Egypte. Venetië was heerscheresse op zee in den ouden tijd, het Oosten was haar onderworpen. " The exhaustless East poured in her lap all gems in sparkling showers " zegt de dichter. Zij wist te annexeeren, en die annexatiekoorts bracht haar groot gewin aan. En wilt gij het onderscheid weten tusschen eenvoudig stelen en koninklijk annexeeren, hoor Dr. Laurillard in " Peper en Zout ":—

Wat ? Stelen ? Zou een koning stelen ? Hoe neemt gij zoo iets in uw mond ? Ontrooft hij landen aan twee buren, dan heeft hij daardoor niet gestolen, maar slechts zijn grenzen afgerond.

Zulke " afronding der grenzen " was echt Venetiaansch. Zij annexeerden de marmeren leeuwen, die nu prijken bij den ingang van hun arsenaal. Zij vonden ze in Griekenland. Zij annexeerden de vier bronzen paarden, die prijken boven het portaal van St. Markus. Zij vonden ze in Constantinopel. Zij annexeerden de gebeeldhouwde Kapiteelen, de fraaie sierlijke paneelen ,de prachtige schermen, die hun kerk maken tot een wonder der wereld. Zij vonden ze overal. En ziet, wat gebeurt ? Die aarts-annexeerder, Napoleon I, op één zijner roof-stroop- en moord-tochten ,annexeerde de bronzen paarden voor Parijs, en plaatste ze op zijn Arc de Triomphe. Doch toen Waterloo hem annexeerde, werden die paarden gere-annexeerd voor St. Markus.

Maar Venetië liet de dooden zelfs niet rusten. Haar beschermheilige is St .Markus, de Evangelist, wiens naam zij gaf aan haar kerk. Hij lag begraven te Alexandrië ; en Alexandrië was in de handen der Mohammedanen. Wat kon men dan beter doen, dan zijn lijk te annexeeren ? Men zond eene vloot, men bracht het heilige stof naar Europa, men begroef het in gewijde aarde.

De annexatie-koorts heerscht nog met felle woede. Men annexeert nu echter het geld van reizigers en touristen ; men verstaat die kunst bij uitnemendheid.

Wilt gij Venetië in de heerlijkheid harer kunst bewonderen, ga naar het St. Markus plein. Uit de nauwe straten door een gewelf komt gij meteen op het woelige plein. Eene menigte van duiven fladderen in het rond. Strooi wat koren en zij verdringen elkaar rondom u, pikken het graan uit uw hand, zitten op uw schouder en veroorloven zich allerlei vrijheden met u. Gij zijt in eene " betooverde wereld." Werp een blik om u heen.

Aan uw rechter- en linkerzijde tallooze bogen, overdekte gangen, het voorportaal van paleizen uit den ouden tijd. En voor u het groote kunstgewrocht — de kerk. De vorm is dat van het Griek-

sche kruis, doch het geheel maakt geen gunstigen indruk bij den eersten oogopslag. Er is zulk een fantastisch, bijna had ik geschreven groteske-dooreenmenging van torens en koepels, en minaretten, kolommen van marmer en allerlei beeldhouwwerk, met wegzinkende bogen en nissen. Er is zulk een rijkdom van kunst over alles met kwistige hand verspreid ; het schittert zoo voor u in goud en in kleurenpracht, dat gij voor een oogenblik verward raakt. "Is dit nu San Marco?" vraagt gij — zeker niet het beeld uwer droomen. "Geef mij natuur en waarheid weer,' 'is de zucht uwer teleurstelling ; en gij zijt geneigd om dadelijk heen te gaan. Maar wacht een weinig. Treed eerst binnen, en kom dan weer naar buiten.

Binnen ! Spreekt van een "dim religious light." Hier hebt gij het voorwaar. Het licht valt veelkleurig op den marmeren vloer uit de nauwe spleten — men kan ze niet vensters noemen — in den koepel, verre boven uw hoofd. En die vloer golft aan uwen voet : want de bodem is met de jaren oneffen geworden. Ouderdom komt met gebreken.

Is uw oog aan de duisternis gewend, zie dan om u heen. Overal beeldhouwwerk en mozaiek. Doch, neen, mijne pen is machteloos. Laat Ruskin het heiligdom voor ons beschrijven. "De kerk is in schemerlicht verloren ,en het oog moet zich wennen, voordat de vorm van het gebouw kan worden gekend. Dan eerst vertoont zich een spelonk, uitgehouwen in den vorm van een kruis, en verdeeld door vele pilaren en schaduwachtige gangen. Onder uwen voet en boven uw hoofd eene reeks van beelden, het eene in het andere overgaande, als in den droom. Vormen zijn er schoon en vreeselijk dooreengemengd. Draken en slangen en roofdieren, schoone en sierlijke vogels, die schijnen te drinken uit overvloeiende fonteinen, en te eten uit vazen van kristal ; de hartstochten en geneugten van het menschelijk leven zinnebeeldig voorgesteld, doch in alles het groote geheim der verlossing doorstralend. Alle lijnen in den bouwstijl, alle beelden trekken zich zamen, en loopen uit op...het kruis, dat overal middenpunt is, overal gebeiteld is, in iedere plaats, op iederen steen. Somtijds slingert zich de slang der eeuwigheid rondom dat kruis, somtijds rust een duif op zijne twee armen, groeit het gras aan zijn voet." De moedermaagd is er wel ; want wat is de Roomsche kerk zonder haar Maria ? Hier en daar ziet men wel eene vrouw, met haar oogen naar den hemel gekeerd en het opschrift boven haar hoofd "Moeder Gods." Maar toch, het kruis is hier : het afgodsbeeld treedt in de schaduw . Den Christus ziet men overal, "in iederen koepel, in iedere holte van het dak, verheven in Zijn Majesteit, of komende tot het oordeel." Dit is San Marco.

Ga nu weer naar buiten : beschouw nog eens het kerkgebouw uit het nieuwe oogpunt, van het nieuwe standpunt, en gij krijgt een indruk, die onuitwischbaar is.

Daar echter kunt gij niet aanbidden. Het kunstgevoel wordt gestreeld. En dat is al. Men prevelt er gebeden. Gij bewondert de kunst. Men leest de mis en knielt. De menigte loopt er rond, en gij met den stroom. Onder uw neus steekt een monnik zijn collecte-busje, en uit schaamte, niet uit plichtgevoel, doet gij er iets in.

Dikwijls voelde ik mij zeer terneergedrukt in die prachtige kerkgebouwen . Ik zag dien vormendienst, dat bijgeloof, die oneerbiedigheid, die verregaande menschvergoding; en mijn ziel schreeuwde soms naar den levenden God, en de tranen vulden mijne oogen. Een onbeschrijfelijken weedom maakte zich soms van mij meester, als ik dacht aan dat arme land, dat arme volk, en aan de vele harten, die hemelsch brood zoeken en telkens met een steen worden weggezonden. "Wachter, wat is er van den nacht?" De dageraad is er wel, maar nog heerscht de nacht !

Het Markusplein voor de Kerk ziet op zijn best in den avond . Dan is alles verlicht ,dan wemelt het van leven ; dan schittert het in de winkels ; dan eerst koopt en verkoopt men ; dan geniet men de fraaie muziek van het militaire muziekcorps ; dan drinkt men zijn kopje thee of koffie of zijn glas bier bij de kleine tafels voor de Cafés ; dan leeft de Venetiaan eerst recht. Soms is het geheele plein in een danszaal herschapen . Dan vliegen de uren erheen ; want de wufte Italiaan vergeet alles bij muziek en dans.

Arm Venetië, stad der kunst, en... der bedelaars. Dat geslacht sterft niet. Het wemelt hier van armen. [Eene bevolking van ongeveer 130,000, waarvan een vierde bedelaars zijn.]

Verlaat eens het Markusplein met zijn muziek en zijn weelde ; bezoek de achterbuurten. Gij vindt er een lui, liederlijk volk. Het stinkt in die stegen; de armoede huist er in bittere ellende. Ze zitten voor de deuren der kerken en smeeken om een aalmoes ; ze steken de hand overal uit, wanneer zij een reiziger of tourist ontwaren. Ze komen aanstrompelen met hun broers en zusjes, hun kindederen en klein-kinderen en achter-klein-kinderen. Werken... wie kan werken in Venetië, waar het bedelen eene der edele kunsten geworden is ? Zijn er dan niet reizigers, die u duiten toewerpen, als gij een benauwd gezicht trekt ?

Nog eens, arm Venetië ! Zoo rijk, en zoo bitter arm : zoo schoon en zoo vuil : zoo hoog bevoorrecht, en zoo diep gezonken.

Van de kunst kan men niet leven. En daar zou ik niet willen wonen.

* * *

Een gondel-vaart langs het groote kanaal te Venetië loont. Dat Kanaal verdeelt de stad in twee ongelijke helften en heeft veel van eene "kromme slomme slang" met den bek naar het St. Markus-

plein en den staart naar het Station gekeerd. De paleizen aan de oevers hebben elk zijn eigen geschiedenis, en zijn rijk aan kunstgewrochten. Fraaie Kerkgebouwen zijn er ten overvloede ; aan Musea ontbreekt het niet. De kunstminner kan zich verlustigen in dien rijkdom. Ik bracht er uren door. Maar die Venetië zien wil, moet zijn weg banen door de nauwe straten en stegen der stad. Daar heeft men geen gondel noodig. Men verlaat dan het St .Markusplein en kiest de Merceria, om uiteindelijk op de Rialto-brug aan te landen. Wat een drukte overal. Men verdringt elkander in de nauwe gangen. 't Is zulk een mengeling. Jong en oud, rijk en arm, koopman en arbeider, reiziger en inwoner, priester en bedelaar — alle rangen en standen van de maatschappij zijn hier bijeen. Onder dien helderen, onbewolkten hemel bekommert de Italiaan zich niet over het weer. Zijn winkeldeur opent zich niet slechts *naar* de straat, zijn winkel is, zoo te zeggen, *in* de straat. Met een oogopslag kan men zijn geheelen voorraad opnemen. Hij drijft handel voor zijn deur, koopt en verkoopt letterlijk op de publieke straat. Want daar woelt en wemelt het van menschen. Geen paard, geen muilezel, geen hond zelfs ontwaart men. Het zijn menschen, menschen en nog eens menschen. Te Florence kan men soms wandelende langs de Arno, de prachtigste equipages aantreffen — rijtuigen van allerlei soort, de paarden meestal getooid met eenige recht-opstaande faizanten-veeren prijkende op hun kop . Hier is alles stil. Geen gerammel van wielen, geen gedruisch van paarden-hoeven. De stem des menschen wordt hier vernomen, het getrappel van duizenden van voeten.

Niemand zal Venetië verlaten, zonder het paleis der Doges te bezoeken. Die Doges waren de regeerders ,de hoofden der republiek in oude tijden. In weelde leefden zij ; en die weelde wedijverde met hun wreedheid. Byron in zijn min-gelezen treurspel : " Marino Faliero, Doge of Venice," laat de held van zijn gedicht wraak roepen over Venetië: " Thou den of drunkards with the blood of princess ; Gehenna of the waters ! thou Sea Sodom."

Die taal teekent den toestand van Venetië als republiek ; want de geschiedenis verhaalt, dat uit vijftig Doges negentien op gewelddadige wijze van hun troon werden gestooten. Van sommigen werden de oogen uitgestoken ; anderen werden vermoord ; een werd onthoofd. " Die het zwaard neemt zal door het zwaard vallen." Zij regeerden met het zwaard ; zij werden getroffen door het zwaard. Wie heeft niet gehoord van de " Brug der Zuchten " in Venetië —de brug ,die het paleis met de gevangenis verbindt ? Wee den ongelukkige, die langs dien weg gaan moest. Men behoeft slechts de onderaardsche kerkers te bezoeken, om hiervan overtuigd te worden. Een kille huivering grijpt iemand aan, wanneer hij door de duisternis, bij het flauwe licht van eene kaars afdaalt naar beneden. 't Is alsof het daar spookt ; alsof de geesten uit de diepten roepen om wraak over de wreede tirannen, die " God niet dienden en geen mensch ontzagen." God niet dienden. Neen, op hun manier waren zij vroom, zeer vroom. Prachtige kerken te bouwen en aan al de ceremonieën der kerk zich te onderwerpen — daarin bestond hun vroomheid. Die geen sleutel in de hand heeft om de wereldgeschiedenis te verklaren loopt soms gevaar in wanhoop uit te roepen : " Ja waarlijk, de Engelsche wijsgeer heeft gelijk : Homo homini lupus — de mensch is zijn medemensch slechts een verscheurend dier." De sleutel, waarnaar wij zoeken, wordt ons door God in Zijn Woord toegereikt. De natuurlijke mensch is geen aantrekkelijke figuur. Dit zien wij ook aan de Doges.

Hoe vroom was Alva niet, de bloeddorstige handlanger van den wreeden Filips, die Nederland in een bloedbad wist te herscheppen. Lezen wij niet van Karel IX, den moordenaar van Coligny en de Hugenoten in den vreeselijken Bartholomeusnacht, dat " hij zich den titel van meest Christelijken koning alleszins waardig had gemaakt?" Weten wij niet van Ivan den Vreeselijke, Keizer van Rusland in de zestiende eeuw, die de gewoonte had, jaarlijks een klooster te bezoeken en dan zeven uren elken dag aan gebed en zelfkastijding te wijden, terwijl hij bij tusschenpoozingen de onderaardsche kelders bezocht en zich verlustigde in de martelingen zijner gevangenen ?

Voorbeelden zijn er genoeg. Want de huichelarij is geen vreemd verschijnsel in de wereld. En zij heeft vele, vele vormen. De Genestet heeft ons immers geleerd, dat de " vrijzinnige " Jan Rap evenzeer een dweeper is, als Alva en Ivan. Hij zegt : ' ' de liefde is 't hoogst, is 't meest, en scheldt ons uit voor ezels." Een voorbeeld hebben wij in Rousseau, den vrijzinnigen wijsgeer, die immer sprak van " algemeene menschenmin," en op de meest zoetsappige wijze over de broederliefde zich uitliet en toch... zijn eigen kinderen, kort na de geboorte , naar 't vondelingen hospitaal zond ! Ook de liberaal is vaak een huichelaar !

En de orthodoxe belijder van den waren, den eenigen Zaligmaker ? Helaas, helaas ! die schaduw ligt ook op ons pad ; van haar worden wij niet licht verlost. Zal ik een staaltje geven van orthodoxe huichelarij ?

Laat het volgende uit Spurgeon's leven daartoe dienen. Dr Wright, Secretaris van het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap, is er voor aansprakelijk :— " Ik zat eens met hem (Spurgeon) in zijn tuin : " Hebt gij ooit last gehad van de heiligheids-mannen ?" vroeg hij. " Wij hebben een nest van die menschen hier, vooral de tuiniers zijn onder hun invloed. Ik riep onlangs drie mijner tuiniers en ik zeide : " Ik heb u heiligheids mannen in den laatsten tijd nauwkeurig gadegeslagen : gij komt laat, vertrekt vroeg, en vernielt

mijn tuin. Ik heb u niet meer noodig. Mijn tuin zal in 't vervolg door zondaars worden bearbeid." "En," voegde hij erbij, "ik heb nu drie zondaars en mijn tuin wint erbij."

Ja, waarlijk de huichelarij heeft vele, vele vormen. En dikwijls gebeurt het, dat zij, die het meest er over spreken, het minst er van vrij zijn. Dit trof mij dikwijls in Italië ; en ik moest mijzelven de vraag meer dan eens doen : "ben ik wel vrij van huichelarij ?"

Doch ik moet afbreken. Ik heb meer over Venetië gezegd, dan ik bedoeld had, en toch blijft er nog veel over. T. I. M.

"BROKJES."

Of de Redakteur van "Het Gereformeerd Maandblad," ook aan Brokjes, in zijn blad opname gunnen zal, weet ik niet. Ik waag het echter, hem dezelve, ongevraagd toe te zenden. Het staat hem volkomen vrij, naar goedvinden ermee te handelen. Werpt hij dezelve in zijn snippermand ; hij doet mij daardoor geen beleediging, en nog veel minder onrecht aan. Immers, hij heeft te zorgen, dat er uit zijn wel-geredigeerd blad, eenig stuk, uit wiens pen ook al gevloeid, geweerd worde, dat zijn gezegenden invloed, op eenigerlei wijze zou kunnen be nadeelen.

Welnu, Brokjes vormen op zichzelven, ieder afzonderlijk, nog geen geheel. Zij zijn slechts stukjes ervan, of ook losse deeltjes van eigen gedachten, op onsamenhangende wijze aan anderen meegedeeld. En zulke brokjes of deeltjes zijn er nog al vele, in en rondom ons op te rapen. Gewichtige gebeurtenissen volgen dezer dagen, zeer snel op elkaar, en gevolgelijk vermenigvuldigen zich gedachten in ons binnenste. Wil men iets van deze brokjes, door tong of pen, meedeelen, dan ontstaat er niet zelden de moeielijkheid over de keuze van waarmede te beginnen, of waarmede best anderen te interesseren en van nut te zijn !

* * *

Wat 't meest dezer dagen de gemoederen bezig houdt, is ongetwijfeld de Europeesche oorlog, die nu reeds 18 maanden voortduurt, en nog steeds voortwoedt met onverminderde kracht. Wanneer 't einde er zijn zal, kan niemand alsnog voorzien. Dat het einde van dezen worstelstrijd, tengevolge zal hebben eene wijziging of algeheele verandering in de wereldkaart, is m.i. zoo goed als zeker. Het is mogelijk, dat daardoor een einde zal gemaakt worden aan het onafhankelijk voortbestaan van sommige kleinere staten en mogendheden, die door grootere zullen worden opgeslokt en ingelijfd. Want in onze dagen, moet vaak het recht voor macht zwichten. Aan bespiegelingen en voorspellingen echter, wil ik mij niet wagen. Het zij mij slechts vergund, hier iets aan te stippen, van wat Philip Mauro, de gevierde Amerikaansche schrijver van zoovele leerzame geschriften, onlangs persoonlijk aan mij schreef. "Deze — zoo schreef hij— zijn gewichtige tijden, waarin wij nu leven. Alle teekenen wijzen aan, dat "de tijden der Heidenen" (Luk. 21 : 24) hun einde genaderd zijn. Indien het Turksche Rijk in de naaste toekomst wordt omvergeworpen, (iets, dat meer dan een mogelijkheid is) dan mogen wij ons verzekerd houden, dat het einde van de tijden der Heidenen gekomen is. Zeker is er nu op de aarde "benauwdheid der volken met twijfelmoedigheid, en bezwijken den menschen het hart van vrees en verwachting der dingen, die het aardrijk zullen overkomen." Derhalve is de tijd gekomen, waarvan de Heere sprak, toen Hij ons vermaande, "om omhoog te zien en onze hoofden opwaarts te heffen, omdat onze verlossing nabij is."— Tot zoover Mauro. Dat deze oorlog ons iets te zeggen en te leeren heeft, omtrent de toekomst des Heeren, zal wel niemand, die nog in den Bijbel gelooft, willen ontkennen. Maar dit nu daargelaten. Eene vraag, die zich dezer dagen dikwijls aan ons opdringt, is :—Wat zijn tot nu toe de gevolgen van dezen 18 maanden langen en bangen strijd geweest ? Geen pen zal ons een juiste beschrijving kunnen geven van de enorme verliezen en ontzettende schade daardoor geleden. Denk aan de verwoestingen op landen, steden, dorpen, en andere bezittingen van waarde aangericht, aan de millioenen kostbare menschenlevens eraan opgeofferd, en aan de bittere ellende ,waarin millioenentallen gedompeld zijn... En dan is dit alles nog maar een flauwe voorstelling van wat de werkelijke gevolgen heden zijn. En toch vinden wij, dat daardoor de oorlogsgeest nog niet vermindert ,maar steeds aangroeit. Na het uitbreken van den oorlog, hebben Japan, Turkije, Italië, Bulgarije, en nu onlangs ook Portugal zich in dien strijd gaan wikkelen. En naar alle waarschijnlijkheid zullen weldra nog anderen zich er bij aansluiten. De lust om te vechten openbaart zich alom in de wereld. Ook in ons vaderland valt er iets van dezen geest op te merken. In vroegere jaren, toen men in den strijd tegen naturellen-stammen opgekommandeerd werd, trachtten velen dien strijd te vermijden, en betaalden aanzienlijke sommen voor plaatsvervangers (substituten). Heden ten dage bieden zich vrijwilligers bij duizenden aan ;en kunnen vele ouders hunne zonen nauwelijks bewegen om zich uit den strijd te houden en thuis te blijven. Waarlijk ! wij beleven wonderlijke tijden ! Maar dit is slechts vervulling van wat de Heilige Schrift ons van dezen tijd heeft voorzegd : "Gij zult hooren van oorlagen en geruchten van oorlogen."

Maar wat wij eigenlijk wenschen te vragen, is: Wat de uitwerking van den oorlog tot hiertoe op maatschappelijk, zedelijk, kerkelijk en godsdienstig gebied is geweest ? Men zou verwacht hebben, dat wanneer Gods gerichten op de aarde zijn, de inwo-

ners der wereld gerechtigheid leeren zullen. Is dit nu wel alzoo? Niemand toch zal willen ontkennen, dat de oorlog een strafgericht van God is. En zijn daardoor reeds de volkeren der wereld,— of liever de Christen-volken — tot berouw en belijdenis van zonde gekomen? Zijn er teekenen van verbetering op maatschappelijk, zedelijk en godsdienstig gebied te bespeuren? Misschien het tegenovergestelde. Misdaden schijnen niet te verminderen; bezoekers van Kerk en bedestonden niet te vermeerderen. Wij hooren niet van vele bekeeringen tot God in de Christenwereld. Veeleer is er een algemeene klacht over flauwheid, koudheid en doodschheid in de Christelijke Kerk. Bij het jong geslacht heerscht er een geest van toenemende onkerkschheid. Vergissen wij ons niet, dan oefent de oorlog een demoralizerenden invloed uit op de volkeren der wereld. En wat nog erger is, het Christendom maakt zich daardoor verachtelijk in het oog van het Heidendom. Terecht vraagt de Heiden: "Is dit nu het voorbeeld ,dat de verkondigers van het Evangelie des Vredes aan ons geven? Moeten wij ook, gelijk zij, in haat en nijd tegen elkaar leven, en naar des naasten bloed dorsten? Zoo wordt door dezen oorlog het werk van den Zendeling bemoeilijkt, en de voortplanting van het Rijk onzes Konings tegengewerkt. Genoeg over deze zaak. Wij hebben slechts met brokjes te doen.

* * *

Iets anders, dat ook dezer dagen de gemoederen van velen van ons volk bezig houdt, is de vraag: "Of het wel wenschelijk is, dat Predikanten zich met de politiek inlaten, of zich geheel aan de politiek wijden zullen? Dit is zoo geheel vreemd niet. Oorzaken zijn er geweest, en zijn er misschien nog, die daartoe aanleiding gegeven hebben, en nog geven. Immers zijn er, die den kansel verruild hebben voor een politieke loopbaan. En bij de jongste parlementaire verkiezing boden zich bijna een dozijn predikanten aan, tot kandidaten voor een zetel in het Parlement. Twee uit dat getal werden verkozen, en zitten thans in den Volksraad. Gelijk over vele andere zaken, heerscht ook over deze zaak, verschil van gevoelen. De één keurt 't goed ,dat predikanten zich op politiek terrein bewegen, politieke toespraken houden (soms ook wel van den kansel); bij politieke partijen zich aansluiten; ja zelfs leden van het Parlement worden zullen. De ander weer verklaart zich beslist tegen dit alles, en beweert dat de zoo pas genoemde dingen, volstrekt *niet* tot de roeping van den Evangelie-dienaar behooren. Van de brokjes daarover, zoo hier en daar opgeraapt, luiden sommigen aldus: Als een leeraar een onbekeerd mensch is, dan is hij door God niet tot de Evangelie-bediening geroepen, maar door zichzelf daarin geplaatst; derhalve geheel misplaatst. En hoe eer zoo iemand zijne bediening neerlegt, hoe beter voor hemzelf, voor zijne gemeente, en voor de Kerk." Noodeloos te zeggen, dat zulke redeneering onze volle instemming geniet. Maar wat van degenen, die *niet willen*, dat de predikant zich met de politiek bemoeien, en nog minder, tegelijkertijd predikant en parlementslid zijn zal? Hebben zij wel het recht, om dit van ieder leeraar te eischen? Andersdenkenden beroepen zich op wat er in andere landen gebeurd is, en wijzen ons op Dr .Kuyper in Holland, en op een of ander leeraar in Engeland, die zich aan de politiek gewijd hebben, en toch het ambt der Evangelie-bediening niet neergelegd. Maar om anderen hierin blindelings te volgen, is voor den volgeling toch nog geen waarborg, dat hij den rechten stap doet, en den rechten weg inslaat. Het is wel mogelijk, dat een leeraar in belang van Kerk, godsdienst, opvoeding en onderwijs, zich geroepen kan achten, om zich met de politiek in te laten of naar het Parlement te gaan.

Maar dan moeten zulke gevallen tot de zeldzaamheden of uitzonderingen behooren. Dit is wat de Kerk ook al meer en meer begint te gevoelen. Vandaar, dat, door de Synode der Ned. Ger. Kerk in den O.V.Staat, reeds een artikel in haar wetboek is opgenomen, dat luidt als volgt: "Wanneer een leeraar (of zendeling) zich tot kandidaat wil stellen voor eenig politiek of seculair ambt, hij vooraf zijne bediening moet neerleggen." (De juiste formule van dit artikel heb ik nog niet gezien, maar meen dat de inhoud ervan, min of meer is, zooals aangegeven). Zulk een Beschrijvingspunt kwam ook ter sprake in de jongste Synode der Ned. Ger. Kerk in de Kaap Provincie; en een dergelijke zal ook voor de e.k. Synode der Ned. Herv. en Ger. Kerk in Transvaal worden gelegd. Dit een en ander wijst aan, dat de Kerk als Kerk de wenschelijkheid van de politiek in de Kerk te brengen, betwijfelt. Hoe een leeraar, als parlementslid, of waar hij zich ook, buiten het parlement, in de politiek mengt, zijne Gemeente bevredigen, of recht kan doen wedervaren, is mij altijd geweest, en heden nog, tot een onoplosbaar raadsel. De verschillende politieke partijen zijn er in iedere gemeente vertegenwoordigd. Bemoeit zich nu de leeraar met de politiek, of gaat hij naar 't Parlement, dan moet hij zich noodwendig bij éóne van die partijen aansluiten .M.a.w. hij is dan partijman geworden, en moet, nolens volens, zich stellen tegen de wenschen en beginselen van de andere partijen in zijne Gemeente. En daardoor wordt zeker niet de eensgezindheid in de Gemeente bevorderd, veeleer oneenigheid en verdeeldheid in de hand gewerkt, en loopt de leeraar gevaar, veel van zijn invloed en *prestige* te verliezen. Als lid van den Volksraad, moet hij ieder jaar, omtrent zes maanden uit zijne Gemeente zijn, en de Gemeente moet gedurende dien tijd door een vreemde bediend worden. Kan een leeraar, onder zulke omstandigheden zich gelukkig gevoelen voor God en zijn geweten; kan

zijne Gemeente verklaren, dat hij zijne roeping als leeraar tegenover haar trouw vervult?

En waarom moet dan juist de leeraar naar het Parlement? Is *hij* dan juist daar onmisbaar? Kan hij *daar* zooveel meer invloed ten goede uitoefenen, dan iemand anders, die van de politiek misschien zooveel meer weet dan hij, die zijne plaats had kunnen of *moeten* innemen? Verhoogt hij door zijn politieke loopbaan de waardigheid van het ambt der Evangelie-bediening; of brengt hij dezelve daardoor niet bij velen in verdenking en verachting? Kan hij door de politiek meer nut stichten, dan door de zuivere Evangelie-prediking, het getrouwe huis- en krankenbezoek, en door persoonlijken arbeid aan zielen? Of kan hij meer zielen voor den Heere Jezus en den Hemel winnen, in het Parlement en op politieke platforms, dan door zijn werk, waartoe God hem in de Gemeente en in de Kerk geroepen heeft, getrouw te verrichten? Geeft de leeraar door zijne tegenwoordigheid in het Parlement niet te kennen dat hij de politiek van even groote waarde, zoo niet van nog hooger waarde acht, dan het Evangelie en de bediening des Evangelies?

* * *

Meermalen heb ik in het "Gereformeerd Maandblad" aanbevelingen van sommige van *Philip Mauro's* boeken gedaan. Nog steeds gaat hij voort met zijn gezegende pennevrucht. Nog deze week ontving ik van hem, als geschenk uit Amerika, drie kleine boekjes, onlangs door hem geschreven. Zij zijn: 1. "Watch and Be Ready." 2. "Concerning the Sabbath." 3. "Believing on the Son of God, what it means." Ik heb ze nog niet gelezen, derhalve nu niets verder ervan gezegd. Alleenlijk wensch ik te melden, dat alweer een zijner boeken, in het Hollandsch vertaald, in Holland het licht heeft gezien. Dat boek heet: "The World and its God," in het Hollandsch: "De Wereld en der Wereld God." Met groote vrijmoedigheid wenschen wij ook dit boek, het lezend publiek aan te bevelen.

J. G. J. K.

VARIA.

Duitschland. Internationale Christelijke Vereenigingen en de Oorlog.

Het Duitsche blad, de *Alte Glaube*, deelt het een en ander mede omtrent den invloed dien de oorlog heeft uitgeoefned op de Christelijke Vereenigingen, die internationaal zijn. Wat de "Christian Endeavour Board" betreft, deze vereeniging zou dit jaar hare wereldconferentie in Australië gehouden hebben, maar deze kan niet doorgaan, omdat de leden in de onderscheidene legers, als vijanden tegenover elkander staan. Wat de Christelijke Jongelingsvereenigingen aangaat, bericht men, dat meer dan 200,000 harer leden in de verschillende legers dienen. Bijna alle secretarissen dezer vereenigingen zijn onder de wapens. De bekende secretaris van den Wereldbond, de overste Fermand, is weer in dienst getreden en ligt met zijn regiment aan de Zwitsersche grens. Als gewoon soldaat dient de president van den Jongeliedenbond, Paul de Gouthes, in het Zwitsersche leger.

Niet het minst lijdt de arbeid in Turkije door den oorlogstoestand schade. Men was daar zoo goed op gang gekomen. De Christelijke Jongelingsvereeniging en de Christelijke Meisjesvereeniging hadden zich tot een Bond vereenigd, welke haar eerste jaarvergadering verleden zomer in Konstantinopel hield, doch men moest door den oorlog van gemaakte plannen alzien. De Christelijke Meisjesvereeniging had een groot arbeidsveld onder de duizenden jonge vrouwen, die in de zijdeweverijen van Brussa, in de tabaksfabrieken van Smyrna, in de katoenweverijen van Adana werken. Deze arbeid had zijn eigen orgaan. De Christelijke Studentenvereeniging in Turkije had zich zoo uitgebreid, dat zij opname in den Wereldbond verzocht had. Maar ook deze arbeid is verstoord.

De Zondagsschoolbond heeft een Wereldconferentie in Japan in 1916 uitgeschreven. Het is te vreezen, dat er niets van komt.

Het leger des Heils lijdt door den oorlog groote schade. Velen zijner leden dienen in de elkander bestrijdende leegrs, en zijn industrieele ondernemingen kunnen niet voort. Onder deze omstandigheden zal eene vermaking door een Engelschman van £100,000 goede diensten kunnen bewijzen.

Het Edinburger comité is voorloopig in een Engelschen, Duitschen en Franschen tak gesplitst. Het is te vreezen, dat het lang zal duren, eer men weer één lijn gaat trekken.

Heraut.

Engeland. Waardeering van Duitsche Zendelingen.

Dr. Wardlaw Thompson, van de Londensche Zendingsvereeniging, heeft aan een Engelsch blad een brief geschreven, waarin hij zonneklaar aantoont, dat een aantal Duitsche missionairs, die in Engelsch-Indië arbeidden, strikt loyaal zijn ten opzichte van de Engelsche regeering en het volk, dat onder hun invloed verkeert, bewerkt om van dezelfde gezindheid te doen blijken. Dr. Thompson haalt daarbij een brief aan van een zendeling der Londensche missie, waarin de loyale houding der Duitsche zendelingen tegenover het Engelsche Gouvernement in het licht gesteld wordt.

Het Engelsche Christelijke blad, waaraan wij deze mededeeling ontleenen, gaat niet zoover, om de houding der Engelsche regeering tegenover de Duitsche zendelingen in Engelsch-Indië te wraken,

maar zegt toch, dat zulk een getuigenis, als aan de Duitsche zendelingen gegeven wordt, wel geschikt is, om de verbittering van vele mannen, tegenover hunne medearbeiders voor het koninkrijk Gods te verzachten. Het blad zegt voorts :

"In oorlogstijd is men geneigd tegenover den vijand onrechtvaardig te zijn, en alles zonder onderscheid zwart te maken. Zulk een houding is zeer klein en zij wederlegt zichzelve. In het verleden hebben Duitsche zendelingen groote dingen gedaan, en als de oorlog voorbij is, zullen zij weder groote dingen doen. De politieke toestand zal natuurlijk nog lang gespannen zijn. De Kerk van Christus zal voornamelijk te zorgen hebben voor het heelen van de jammerlijke wonden, die door den oorlog geslagen zijn. Het is daarom noodzakelijk, dat men nu de voorbereidende maatregelen neemt, en daarom behoort men aan te vangen met het aanmoedigen van den geest der liefde. Er zullen zoowel in Engeland als in Duitschland, menschen genoeg zijn, die den geest van wraak en bitterheid zoeken te voeden. Het Christelijk volk moet echter een uitnemenden weg bewandelen, en het kan daarom beginnen met het aankweeken van liefderijke gevoelens, ten opzichte van hun broeders in Christus, waarvan velen, evenmin als wij, dezen jammerlijken oorlog gewild hebben."

De toon, die uit dit schrijven spreekt, doet weldadig aan, al hadden wij gaarne van Dr. Thompson vernomen, dat hij de houding der Engelsche overheid tegenover de Duitsche arbeiders misbillijkte.

Heraut.

Op mijn Tafel.

Het Scepticisme van David Hume, door E. E. van Rooyen.

Elders heb ik gewaagd van 't proefschrift van Dr. van der Westhuizen. De mailboot bracht mij het proefschrift van Dr. van Rooyen, over bovengenoemd onderwerp. Over Hume is veel geschreven ; doch dit proefschrift heeft ook zijne plaats en zijn taak . Wat mij trof, was de korte en zakelijke behandeling van 't onderwerp, onder de volgende hoofden : "De Tijd van Hume" met een korte schets van het Deisme .2. "Het leven en de werken van Hume." 3. "De Leer van Hume." t.w. zijn Metaphysica, zijn Theologie, zijn Ethica, en Critische opmerkingen. Bij het doorbladeren van de dissertatie werd 't mij duidelijk, dat Dr. van Rooyen niet oppervlakkiglijk handelt over Hume. Hij laat ons dezen scepticus goed kennen ; en dit toch is wat een proefschrift beoogt. Een van de beste kenners van Hume was wijlen Prof. James Orr. Zijn eigen boek over Hume is dan ook een van de beste, mij bekend, over dien wijsgeer. Moet ik het werk van Dr .van Rooyen beoordeelen, ik zou dit willen zeggen, dat ware hij leerling van dezen helaas ! ons te vroeg ontnomen Hoogleeraar, Prof. Orr zich zou verblijd hebben over wat de jonge doctor over den Schotschen scepticus heeft geschreven. Ik heet Dr. van Rooyen welkom in ons midden en vertrouw, dat hem vele jaren van nuttige en gezegende werkzaamheid in zijn vaderland zullen worden gegund.

Onder zijn "Stellingen" vind ik de volgende : "Het is beter , dat de jonge predikant zijn preeken voluit schrijft, en van het manuscript leest, dan dat hij ze voor de vuist uitspreekt." Hierop zeg ik Amen ! Gaarne had ik een lans willen breken over de stelling : "De Exegese van Ps. XXIII door W. A. Knight in zijn 'The Song of our Syrian Guest' voorgestaan, verdient geen aanbeveling." Ik moet het hier getuigen, dat ik Ps. XXIII eerst verstond, nadat ik Knights verklaring leerde kennen, en die verklaring vond ik ook in het treffend boek over "Palestina en de Bijbel," door Dr. J. Neil. Over zijn tiende stelling zou ik hem gaarne willen hooren : "Aan de Synode komt niet de hoogste macht in de Kerk toe." Waarom dan niet ?

De uitgever *D. A. Daamen* te 's Gravenhage, zendt ons : *Philip Mauro* : *de wereld en der wereld god*, uit 't Engelsch vertaald. Dit boek heeft in Amerika ettelijke herdrukken beleefd. Het wordt daar bij duizend- en tienduizend-tallen verspreid. De schrijver was vroeger een overtuigd materialist. Thans is hij een besliste Christen. Derhalve heeft dit boek meer dan gewone waarde. Mauro bespreekt vooral hier de leer der Evolutie. Zijne opvatting van die leer is eenigszins eigenaardig. Hij neemt aan, dat er eene "wet van Evolutie" is, maar "dat de werking van die wet *strikt beperkt is tot den kring van werkzaamheden der nakomelingen van Adam*... Daarbuiten bestaat geen spoor van zulke veranderingen, in één woord, het gebied, waarop de wet van Evolutie werkt, valt volkomen samen met het gebied der gevolgen van 's menschen afval van God, gelijk beschreven staat in Gen. 3. "*Evolutie is de wet, die de loopbaan van den gevallen mensch beheerscht.*" Dit is het standpunt van den schrijver, daarom is zijn werk voor ons van zulke beteekenis.— Wij kunnen dit boekske onzen denkenden lezers van harte aanbevelen.

Van dezelfde uitgevers hebben wij ontvangen : "*Van het slagveld der Natiën. Een boek over België in dezen tijd*, door Frank Gericke, met een inleidend woord van *Prof. H. D. J. Bodenstein*, met 300 illustraties, geteekend naar oorspronkelijke photo's, door Jan Rinke.

DEEL XXI, No. 5. STELLENBOSCH. MEI 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

DE HEER MERRIMAN EN DE "FLAPPER."

De Heer Merriman heeft ons land meer dan eens een dienst bewezen, door zijn moedig en krachtig optreden tegen wat hem voorkomt onbetamelijk te zijn. Daardoor geeft hij soms aanstoot, want hij heeft een ietwat scherpe tong. Wat hij onlangs zei met betrekking tot het "gemengd baden" te Muizenberg, en andere zaken, met de daaraan verbonden tooneelen mag wel in wijdere kringen worden verspreid. Had een predikant dit gezegd, men had zijn uitlatingen glimlachend of schouder-ophalend aangehoord. Nu zegt dit de Nestor onzer parlementsleden, en wij danken hem daarvoor. Kent hij zijn Goethe, hij zou hier mogen herhalen :—

Ungefähr sagt das der Pfarrer auch,
Nur mit ein bischen andren Worten.

(De Pfarrer zegt 'tzelfde, doch in anderen vorm, in andere taal, op andere wijze.)

* * *

Wat heeft hij dan gezegd ?

"In ons land hebben we de coeducatie van jongens en meisjes. We hebben ons gemengd baden — jongens en meisjes half-naakt uitgestrekt op het strand. Zij hebben hun slenter-tochten in de Paphische bosschen van den Goevernements-tuin, zonder moeder, broeder, of iemand, die naar hen omziet. Vuile letterkunde is overal te vinden en ze lezen het — lezen 't evenveel als de jongens zulks deden. Er was 'n tijd, dat zulke literatuur door jongens gelezen werd, die zouden schrikken, als zij wisten, dat hun zusters dit lazen. Nu vinden we, dat die boeken meestal door vrouwen worden geschreven. In een van onze gewilde tijdschriften verschijnt er een gedicht, het werk van een vrouw, dat mij bij 't lezen walgde. Gij vraagt, of er kwaad van komt. Er is geen twijfel aan, dat er kwaad door ontstaat, en altijd ontstaan zal."

* * *

Wij danken den Heer Merriman voor dit moedig en tijdig woord. De vrijheden, die jonge heeren en dames zich in onze dagen veroorloven, behooren tot de bedenkelijke dingen onzer samenleving. Er ontstaat tusschen hen een *cameraderie*, waarvan een vroeger geslacht niet zou gedroomd hebben. Zij spreken elkaar toe in termen, die juist niet onbetamelijk zijn, maar die zeker niet tot stichting leiden. Ook wil ik niet het gemengd baden met éene pennestreek afkeuren ; want hierin kan de betamelijkheid en welvoegelijkheid in acht worden genomen ; wanneer leden van één gezin,— het lichaam behoorlijk bedekt,— tezamen in 't water gaan. Maar wanneer vreemde jongelingen en jongedochters, vrienden en vriendinnen, half gekleed op 't strand liggen, na tezamen in het water te hebben gesparteld, kan er slechts één oordeel over de zaak zijn. Hiertegen heeft de Heer Merriman terecht gewaarschuwd. Het ergste is, dat wat in t' begin onschuldig is, later een geheel andere kleur aanneemt. Het respekt, de eerbied, die de mannelijke tegen de vrouwelijke sekse moet openbaren, verdwijnt allengs. De hoffelijkheid van den ouderen tijd gaat geheel te loor. Het onderscheid tusschen de seksen wordt uitgewischt. De man beschouwt de vrouw als een kameraad, met wien hij op gemeenzamen voet mag verkeeren ; de vrouw acht den man als een, die in alles haar gelijke is, zoodat er tusschen de twee geen onderscheid meer bestaat. In elk geval het woord van den Heer Merriman heeft waarde, als komende uit den mond van een leek.

———

DE PAS-BEVESTIGDE HOOGLEERAAR.

Terwijl ieder zich verblijdt, dat de vacature in ons Theologisch Seminarie zoo spoedig werd aangevuld, is het wel van belang te vragen, wat toch hebben de vaders der Kerk beoogd met dit Seminarie!? 't Is treffend te zien, hoe reeds in de *eerste* Synode onzer Kerk, in 1824 gehouden, een ontwerp werd ingediend "van een reglement voor het Theol. Seminarium," dat op die vraag antwoord geeft. Ik laat dat ontwerp hier volgen :—

Ontwerp van een Reglement voor het Theologisch Seminarium.

Art. 1. 't Moet zoodanig ingericht zijn, dat men 'n liberale opvoeding in hetzelve ontvangt, en dat men bekwaam gekeurd wordende, hier zou kunnen worden geordend, overeenkomstig een Reglement tot dat einde door de Synode te beramen. 2. Tot in stand brenging van zulk een Seminarium, zal men eene inschrijving doen geschieden. 3. Alle donatien of legaten zullen tot een fonds verstrekken, waarvan alleen de renten met jaarlijksche inteekeningen, en het minerval der kweekelingen zullen verstrekken tot onderhoud van het Seminarium. 4. Onder approbatie van Zijne Exellentie, stelt de Synode Curatoren aan, beroept Professoren, en ontwerpt de noodige wetten voor het Seminarium. 5. Het getal der Professoren zal niet meer zijn dan *vier*, en niet minder dan *drie*, uit Europa te beroepen, en zullen zij zich geheel en al moeten bepalen tot het onderwijs in het Seminarium. 6. Het onderwijs wordt gegeven :—I. Door den Professor der Bespiegelende Wijsbegeerte en der Letteren, in: De Redeneerkunde ; Bovennatuurkunde ; Romeinsche, Grieksche en Joodsche Oudheden ; Algemeene Geschiedenis ; Kerkelijke Geschiedenis ; Welsprekendheid ; Grieksche, Latijnsche en Oostersche Letterkunde. 2. Door den Professor der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen : Elementaire Wiskunde ; Proefondervindelijke Natuurkunde ; Wiskundige Natuurkunde ; Natuurkundige Sterrekunde ; Beginselen der Scheikunde, Kruidkunde en Natuurlijke Historie der Dieren en Delfstoffen. 3. Door den Professor der Godgeleerdheid : Natuurlijke Godgeleerdheid ; Gronden der Bijbelsche Uitlegkunde ; Dogmatiek ; Christelijke Zedekunde ; Homiletiek en Pastorale Wetenschap. 7. De verdeeling der lessen zal door de Professoren geschieden, en ingeval zij onderling niet mochten overeenkomen, zal de beslissing aan Curatoren worden overgelaten. 8. Tot het bijwonen der lessen bij de Professoren der Bespiegelende Wijsbegeerte en Natuurtuurkundige Wetenschappen, worden studenten toegelaten, ook die geen voornemen hebben de Theologie te bestudeeren. 9. De taal van welke de Professoren zich zullen bedienen, moet de Latijnsche zijn, kunnende echter Curatoren de noodige vrijstellingen geven. 10. Elke wetenschap, die het onderwerp van eene afzonderlijke les uitmaakt, zal naar den regel in *een* jaar moeten afgehandeld worden. 11. Men zal ten minste *twee* jaar op het Seminarium de lessen der Professoren in de Bespiegelende Wijsbegeerte en Natuurkundige Wetenschappen met vrucht hebben bijgewoond, een *examen hebben ondergaan*, en een loffelijk getuigschrift van goed gedrag en vorderingen van die Professoren hebben ontvangen, vóór dat men de lessen van den Theologischen Professor zoude mogen bijwonen, en ten minste *zes* jaren in het geheel alle lessen hebben bijgewoond, en met goede getuigschriften van den Theologischen Professor en den *Senaat* voorzien zijn, vóór dat men zich mag aanmelden het examen tot Kandidaat in de Heilige Dienst te ondergaan. 12. Eenmaal 's jaars worden de studenten door de Professoren in het bijzijn der Curatoren geëxamineerd, en zulks wel bij het einde van elken cursus. 13. De Professoren krijgen een vast traktement, door de Synode te bepalen. 14. Collegegelden worden in het fonds van het Seminarium gestort. 15. De wijze en de tijd der betaling, de prijs der Collegiën, en hoe lang die moeten duren, worden aan de onderlinge schikkingen der Curatoren overgelaten.

Van Studenten.—16. Niemand zal als student in het Seminarium worden toegelaten, zonder alvorens een bewijs te hebben ingeleverd van zijne vorderingen in de Latijnsche taal, en zal hij verplicht zijn een examen voor den Rector van het Seminarium af te leggen, waarin hij blijken moet geven van welgeoefend te zijn in de Latijnsche en beginselen der Grieksche talen, Rekenkunde, beginselen der Wiskunde, nieuwe en oude Aardrijkskunde, nieuwe en oude Geschiedkunde, Grieksche en Latijnsche Fabelkunde. De Rector, met het examen voldaan zijnde, teekent hem aan op de rolle der studenten, en doet hem een bewijs desaangaande inhandigen. 17. Personen van onreine zeden worden nimmer als studenten in het Seminarium toegelaten. 18. Ieder student betaalt voor zijne inschrijving aan het fonds van het Seminarium Rds. 25. 19. Bijzondere wetten worden door den Senaat, ter approbatie van de Synode, voor de studenten beraamd, welke zij bij hunne inschrijving door handteekening beloven zullen stiptelijk na te komen. 20. Hij is onvoorwaardelijke gehoorzaamheid verschuldigd aan de Professoren, behoudens zijn recht van beklag aan Curatoren, wanneer hij meenen mocht, dat hem onrecht is aangedaan. Weigering van gehoorzaamheid zal, wanneer de Senaat van oordeel is, dat de Professor zijne macht niet heeft te buiten gegaan, naar gelang der omstandigheden, of een "concilium abeundi," of eene relegatie ten gevolge hebben. 21. Het onmiddelijk opzicht over het gedrag en de zeden der studenten, behoort bij de Professoren. Zij zullen over elk verzuim tegen de Seminarische orde en ondergeschiktheid kunnen onderhouden worden, en bepaald ook over het verzuim van het bijwonen van het onderwijs, zoo dit plaats

heeft. 22. Zij zullen na herhaalde vruchtelooze waarschuwing, de zaak kunnen brengen voor de vergadering van den Senaat. 23. Het kerk-locaal, zoo gezegd bibliotheca publica, zoude desnoods tot het houden van college zeer dienstig zijn. 24. Eene bijzondere bibliotheek zal voor het Seminarium worden aangelegd, van de meest benoodigde boeken, door de Professoren te bepalen. 25. Ten behoeve van het onderwijs in de Natuurkundige Wetenschappen, zal men trachten een kabinet van natuurkundige instrumenten, en voor het onderwijs in de Natuurlijke Historie een Museum op te richten. 26. Men zal alsmede eene verzameling van Steensoorten en Mineralen trachten te maken, in betrekking tot het Geologisch onderwijs. 27. Het bestuur hiervan zal behooren aan den Hoogleeraar in de Natuurlijke Historie. Hiertoe zal men behoorlijke localen trachten te vinden, of zoo zij bij het Gouvernement aanwezig mochten zijn, vriendelijk verzoeken daarvan gebruik te mogen maken. 28. Er zal ter belooning van uitstekende verdiensten, jaarlijks in het openbaar eene uitdeeling van prijzen geschieden, welke uitgeloofd zullen worden op de beste in het Latijn geschrevene beantwoording eener prijsvraag, door de Professoren uit te schrijven. 29. Men zal deze prijsvragen bij beurtwisselinlg zoodanig inrichten, dat zij binnen een bepaald aantal jaren den geheelen omvang van het onderwijs zullen omvat hebben, en zullen zij over het geheel zoodanig worden ingericht, dat de beantwoording daarvan, niet zoozeer natuurlijke vlugheid, als wel meer bijzondere vlijtige beoefening van het gegeven onderwijs onderstelle. 30. Wanneer eenige ingekomene verhandeling den prijs waardig is gekeurd, zullen de Professoren, alvorens den prijs openlijk toe te kennen, den schrijver, wiens verzegeld naambriefje met dezelfde spreuk van boven onderscheiden, waarmede de verhandeling geteekend is, nu geopend wordt, uitnoodigen om zich op een bepaalden tijd voor hen te vervoegen, ten einde gedurende een half uur zijne verhandeling tegenover de bedenking der Professoren te verdedigen. Wanneer na opening van het naambriefje blijken mocht, dat de verhandeling door den steller zelven in schrift was gebracht, zal deze daardoor onmiddellijk het recht op den prijs verliezen. 31. Wanneer dit examen bewezen zal hebben, dat het ingezonden stuk inderdaad het werk van den inzender heeft kunnen zijn, zal aan hem de medaille toegekend en in het openbaar, door den Rector, worden uitgereikt. 32. De bekroonde stukken zullen in de jaarboeken van het Seminarium worden gedrukt. 33. Aanzoek zal worden gedaan bij het Educatie-fonds, tot ondersteuning van zoodanige jongelieden van goeden aanleg, wier omstandigheden van fortuin hun niet toelaten op eigene kosten de lessen van het Seminarium bij te wonen ; zoomede zal men het Gouvernement ootmoedig verzoeken een zekere som gelds jaarlijks daartoe te willen bijdragen.

Bestuur.— 34. Er zal een Collegie van Curatoren zijn, zamengesteld uit vijf personen, evenzeer onderscheiden door hunne zucht voor de letteren en wetenschappen, en belangstelling in den godsdienst, als door hunnen stand in de maatschappij, die onder approbatie van Zijne Exellentie door de Synode zullen worden benoemd. 35. De werkzaamheden en het gezag aan deze Curatoren opgedragen, zijn: 1. De zorg en toezicht dat alle wetten en besluiten aangaande het Seminarium, behoorlijk door allen, tot wie dezelve betrekking hebben, worden in acht genomen. 2. De zorg en het toezicht, dat alle vakken van het onderwijs behoorlijk bezet zijn en blijven niet alleen, maar ook, dat de bepaling op het onderwijs behoorlijk worde in acht genomen. 3. Het toeverzicht over de richtige administratie der fondsen aan het Seminarium behoorende, en der legaten of donatiën welke ten nutte van het Seminarium mochten worden gegeven. 4. De behartiging van alles, hetwelk naar hun oordeel zou kunnen strekken tot handhaving of vermeerdering van het nut en den roem van het Seminarium, waarover zij het toezicht hebben. 36. Bij de openvalling van een professoralen leerstoel, zal de voordracht van een dubbeltal tot vervulling door Curatoren door opgave van de beweegredenen hunner keuze, aan de Synode worden ingezonden, en de definitive aanstelling door het Gouvernement geschieden. 37. Indien Curatoren van oordeel zijn, dat het nuttig ware een nieuwen leerstoel op te richten, zullen zij op dit punt eene beredeneerde voordracht doen aan de Synode. 38. Het lichaam van het Seminarium wordt vertegenwoordigd door Rector, Ordinaire Professoren en Curatoren, vergaderd onder voorzitting van den eersten. Deze vergadering zal den titel voeren van *Senatus Academicus*.

(Hier breken wij af).

Onze N.G. Kerk in het Kaapsche Schiereiland.

DE TOEKOMST VAN ONZE NED. GER. KERK IN HET KAAPSCHE SCHIEREILAND.

IV. *Het Onderwijs en de Opvoeding.* " Weid Mijne lammeren " is het bevel des Heeren, wanneer Hij den gevallenen en toch werkzamen en liefhebbenden Petrus officieel in zijn ambt herstelt. Dit is nog het bevel van Christus aan ieder Ouder, Predikant, Kerkeraadslid, Zuster, Onderwijzer en Werkster in de Ned. Ger. Kerk alhier. Van wat wij doen voor onze kinderen en jongelieden hangt veelal af de toekomst onzer Kerk. Wij beginnen met *den Doop*. Laat ons trachten de ouders, voogden en getuigen te overtuigen, dat de Doop even zoo heilig een sacrament is, als het heilig Avondmaal. Ik heb een half dozijn kinderen van één huisgezin moeten doopen, wier ouders ik in bijna een kwart eeuw nooit aan de tafel des Heeren

gezien heb. Aan éene gemeente heeft de Synode absolutie verleend om den doop op Woensdagen te kunnen bedienen, in plaats van Zondagen. Laat er toch verbetering of zelfs verandering in dit gebruik geschieden ! Laat er een korte dienst bij zijn, op een te bepalen uur ; dan blijven wij Gereformeerd en volgens het formulier handelen. Doen wij altijd moeite om toch te gelijkertijd de doopouders te doen verstaan, dat dit gebruik abnormaal is, en dat dit heilig sacrament bij den openbaren eeredienst, in Gods Huis en wel op den daartoe bepaalden Zondag moet geschieden ? Anders is het *buitengewoon* en slechts onder buitengewone omstandigheden van ziekte, vertrek of anderen nood.

En als wij niet anders kunnen, dan in het huis het sacrament te moeten bedienen, laat het toch, als het eenigszins mogelijk is, op den Zondag zijn, en er voor zorgen, dat gansch het gezin er bij is, en dat er een kleine warme dienst bij gehouden worde. Zoodanig dienstje is dikwijls eene aanmoediging, om naar den openbaren eeredienst te gaan. Men zal ons daarvoor danken. Dit is mijne ondervinding in ettelijke gevallen in deelen van onze voorsteden, waar ik op bevel of verlof van den plaatselijken leeraar, den doop in het huis moest bedienen ; welke plechtigheid dikwijls gevolgd werd van een gezellige thee-partij, waarin men nog al veel nut kan stichten. Men krijgt daardoor meer lust en beter moed, om naar de Kerk te gaan, want men begint in te zien, dat het een eer en voorrecht is, het kindeken in de Kerk en op Zondag in plaats van in het huis of op Woensdag te laten doopen. Een weinig takt is daartoe noodig en die moet in beoefening gebracht worden door kerkeraadsleden, zoowel als leeraar. Wordt het kind in de Kerk gedoopt, dan is er veel meer hoop dat het later met zijne ouders naar den openbaren eeredienst zal komen, in de Zondagschool gezien worden, en bijtijds in de Catechisatie-klas worden opgenomen. Iemand kerksch te maken, is al veel gewonnen in dezen tijd van kerkelijke onverschilligheid en "non chalance." Ik ontken niet de concurrentie en den wedijver van andere genootschappen, waarmede wij te rekenen hebben. Meer dan veertig jaren geleden zeide een vrome leeraar aan mij : "Doop maar op ; neem maar aan ; anders vallen zij toch in de handen van andere gezindten. Bearbeid ze dan goed, wanneer zij eenmaal aan u behooren." Ik heb zijn goeden raad opgevolgd, en toen ik na vier korte jaren de gemeente verliet, was de Zondagschool der Ned .Ger. Kerk aldaar, hoewel het kleinste van 4 genootschappen, de grootste in getal en meer dan anderen gewild. Dit noem ik de rechte zuivere proselyten-makerij, waarvoor onze Hollandsche predikanten zoo terugdeinzen ;en dat zoo gereedelijk, gedurig en soms onbeschaamd, door andere genootschappen wordt beoefend. Men doet het toch in het zendingveld, wanneer Roomschen in onze parochieën komen. Is het dan zoo groote zonde, wanneer wij zulks doen in de gevestigde gemeenten van het Schiereiland, waar onze menschen zoo gaarne afvallig worden door de broederlijke vriendelijkheid, werkzaamheid en soms voorbarigheid van onze Engelsche vrienden en zelfs Hollandsche "Broeders van Christus," Scientisten, Spiritualisten, Liberalen en nieuwe Sekten, die ons in de wielen rijden ?

Bij de doopvont beloven de ouders plechtig, dat zij hunne kinderen zullen onderwijzen of helpen en doen onderwijzen, in de leer der Kerk, waarin zij gedoopt worden. Hoe vaak gaat zulk kind, als het 4 of meer jaren oud is, naar de naastbij-gelegene Zondagschool, het komt er niet op aan of zij Engelsch, Wesleyaansch, Presbyteriaansch, Baptist is, omdat de ouders de moeite niet willen doen om de kleine zelf bij de hand te nemen, en het in de vreeze en vermaning des Heeren op te leiden, ja, omdat de Hollandsche Kerk, Zaal of School zoo ver gelegen is, en het zoo gevaarlijk is om een klein meisje zoo ver alleen te zenden. Andere leeraren en onderwijzers, zoo beweert men, zijn toch zoo vriendelijk en gedienstig voor onze kinderen, en zelfs voor onszelven, al zijn wij Hollandsche Kerk menschen. Dit is niet denkbeeldig. De Episkopalen, Presbyterianen, Wesleyanen, Baptisten, Broeders, Scientisten, ja Roomschen staan met hunne Gods-gebouwen en Zalen tusschen en rondom ons in een omtrek van eene halve mijl, meer of minder, van de kerk te Wijnberg en vangen die kinderen op, vóór dat zij uit de verte hunne eigene Kerk hebben bereikt, en wij moeten hunne kinderen bij ons laten voorbijgaan, omdat wij geene proselyten maken, en toch zoo "broad-minded" zijn. Ik constateer, dat in de bovengenoemde kerken zoodanige van onze eigene kinderen aanwezig zijn ; en dat zelfs in de Roomsche kostinrichtingen vele jongedochters onzer Kerk worden aangetroffen. Ik meen, dat het de dure plicht is van den predikant, ouderlilg, diaken, zuster, zondagschool-onderwijzer en onderwijzeres, zoo iets vriendelijk doch dringend onder de oogen te brengen ; gedurig te trachten de moeilijkheden en struikelblokken uit den weg te ruimen ; vriendelijk aan te lokken en op alle wijzen onze jeugd bij ons te laten blijven. Waarom niet overal, als wij toch de geschikte personen daartoe hebben, kleine Zondagscholen opgericht in huizen of schoolgebouwen, waar de distantie van de kerk werkelijk te groot is ? Waar gaat het heen, wanneer Kerkeraadsleden en leden der Ned. Ger. Kerk zonder nadenken, en soms met opzet, hunne kinderren naar voor ons ongewenschte scholen laten of zelfs gebieden te gaan !

Hoe zelden ziet men de kleinere kinderen van het huisgezin bij den voormiddagdienst in het Huis des Heeren. De redenen, welke tot verontschuldiging worden ingebracht, zijn dat het zoo een last is den ganschen boel mede te brengen, dat zij zoo moede worden van al te veel naar de kerk te gaan, en dat, als zij tehuis blijven zij dan meer uitgerust en

beter geschikt zijn om naar den achtermiddagdienst van de Zondagschool te gaan. Des avonds is het weer te laat voor hen geworden, al schijnt soms, in den zomer, de zon na afloop van den laatsten dienst. Zoo krijgen de kleinen geene opvoeding en onderwijs in hunne eigene Kerk, maar wel in de Zaal, en nu en dan in de Catechisatie-klas, die apart van de School gehouden wordt. Zij zijn ook reeds de Zondagschool ontgroeid als zij 14 of 15 jaren worden ; en als de ouders dwingen, of de predikant komt smeeken, dat zij toch lidmaten moeten worden, dan zijn zij, als jongelieden van 17 tot 21 jaren, reeds geheel onkerksch of nog erger on-gereformeerd geworden.

Men mag er wel ernstig aan denken, om minstens eenmaal in de maand iets speciaals voor de kinderen te hebben, zooals de Schotten en Amerikanen doen : zegge, om een kort, krachtig, kinderlijk voorwoord tot hen te richten, na het lezen van de Schrift en een kinderlied te zingen als tweede gezang, al ware het uit de Halleluja liederen, als men het biddend en behendig doet, dan zullen de ouders, die misschien in het begin, door hun conservatisme er tegen waren, u later daarvoor dikwijls danken. Deze diensten zullen al meer en meer gewild worden, omdat men gevoelt, dat de hooge, diepe en geleerde preeken somtijds te hoog waren voor de minder ontwikkelde jeugd. Er zijn altijd, volgens den Almanak, 4 maanden in het jaar ,die 5 Zondagen hebben. Men make het een vasten regel op die Zondagen, om, zooveel doenlijk is, al de kinderen van al de verschillende Zondagscholen in de parochie in de Hoofdkerk, dien namiddag bijeen te laten komen, en geve hun een warme, kinderlijke, jeugdige dienst. Zoo leerde zij kennis (te) maken met elkander, als kinderen van dezelfde Kerk ; zoo worden zij geoefend om kerkschgezind, godsdienstiger en geestelijker te worden. Men noodige ook de ouders hartelijk uit, om wat zelfverloochening bij zulke gelegenheden te oefenen, door ook tegenwoordig te zijn, en mee te brengen al wat zij kunnen, aldus het kerkgaan van geheel het huis aanmoedigende. Is het dan zoo onmogelijk, om in het Kaapsche Schiereiland deze gewoonte in te voeren, wanneer zulks pleegt te geschieden, en met zoo veel zegen, in de dorpen en steden van het binnenland ? "Die niet en waagt, in de Ned .Ger. Kerk, die ook niet en wint." G. A. M.

Postcriptum.—In 't Ger. Maandblad, April No., onder 't hoofd "Onze N. G. Kerk in het Kaapsche Schiereiland," en geteekend door G. A. M., komt er iets voor omtrent Rondebosch, dat correctie verdient.

Er bestaat wel een Zusters-Biduur, dat goed bezocht wordt, alsook een maandelijksche bedestond, die echter, door de gemeente niet naar wensch wordt bijgewoond.

Hoogachtend,
Uw dw. dnr. in den Heer,
Rondebosch, H. E. du Plessis.
24 April, 1916.

(Wordt vervolgd.)

NAAR ITALIE.

(Uit mijn portefeuille.)

Er moet mij iets uit de pen aangaande den *godsdienstigen* toestand van Italië, voordat ik met u de reis voortzet naar Florence.

Niemand doorreist dat land, zonder getroffen te worden door het heerschend *bijgeloof*, dat op allerlei wijze door de kerk gevoed wordt . Ongaarne gebruik ik het woord "afgoderij" in verband met dergelijke praktijken ; en ik weet het, dat ook het Protestantsch Zuid-Afrika niet vrij is van den gruwel des bijgeloofs. Maar dat "beeldendienst" in Roomsche landen in bescherming genomen wordt door hooggeplaatste kerkelijke leidslieden, is eene treurige waarheid. Het wordt ons dikwijls verweten, dat wij de Roomsche Kerk ten onrechte van "afgoderij" beschuldigen. Hierop zou het woord van Bisschop Martensen als antwoord mogen gelden :—"De Katholieke dogmatiek moge door hare onderscheidingen het verwijt van afgoderij, of eener daarmee verwante dwaling zoeken te bestrijden, het volk verstaat van die dingen niets, en let er ook niet op, *en de Kerk let er* (in de praktijk) *even weinig op.*"

Misschien is het beter eenige staaltjes van de Protestantsche beschuldiging te berde te brengen. Bezoek eens met mij de Kerk *Ara Coeli* te Rome. Gij behoeft niet naar binnen te gaan ; blijf buiten staan. Een fraai versierde koets houdt stil voor die kerk ; twee monniken nemen er in plaats met een houten beeld of pop, genaamd *Bambino*. Men laat een slip van het prachtige kleed buiten hangen, en het volk, bij het zien van dit uithangend kleed, knielt eerbiedig neer. Dit doet gij niet ; gij kent immers het tweede gebod, en weet wat uw Heiland gezegd heeft, toen de Satan Hem verzocht in de woestijn : "Den Heer uwen God zult gij aanbidden, en Hem alleen dienen."

Maar waarheen vervoert men *il Santo Bambino*? Wacht een weinig. Er is iemand zeer krank, en deze pop is "de kleine dokter." Die haar betast, wordt van zijne kwalen genezen ; daarom wordt dat houten beeld, voorstellende het kindeken Jezus, naar de bedden der ernstig-kranken gebracht.

Kan het bijgeloof wel verder gaan ? Doch die pop heeft eene zonderlinge geschiedenis gehad. Wonder op wonder gebeurde, toen een vrome monnik te Jeruzalem bezig was het beeld uit olijvenhout te vervaardigen. Het ontbrak den ouden man aan kleuren, en hij bad. Daarna sliep hij in en vond bij zijn ontwaken, dat onze Bambino middelerwijl zonder menschelijke tusschenkomst, vanzelf een vleesch-kleurig uiterlijk had verkregen.

De wonderen vermenigvuldigden zich. Men scheepte de Bambino in en wilde de pop naar Rome zenden ; doch het schip zonk in de diepte,— Bam-

bino alleen bleef over en werd op geheimzinnige wijze vervoerd, eerst naar Livorno, later naar Rome.

Daar opgenomen in de kerk *Ara Coeli* (altaar des hemels), kreeg Bambino alle eer, en zij was er nog al trotsch op, die houten pop. Eene dame trachtte haar te stelen, nam het kostbare kleinood naar haar huis. Doch Bambino liet zich niet stelen. Zij keerde eenvoudig vanzelf naar de kerk terug, luidde alle klokken van *Ara Coeli* ; en toen de vervaarde monnikken toestroomden, zagen zij onze Bambino op het altaar. Wonder op wonder dus. Dit alles gelooft men in Italië. En de kerk bevordert dat bijgeloof.

Men gelooft nog meer. Bezoek Loretto, en daar zal u getoond worden — zoo gij Katholiek zijt — het heilige huis van Maria, door Engelen uit Nazareth getransporteerd, en door het volk zoo gekust, dat de lippen aan het bloeden raken. Zelfs melk van de moeder-maagd Maria heeft men bewaard. En erger nog dan dit. Te Aken — in Duitschland — toont men u... " het heilige hemd, dat Maria, de Moeder Gods, heeft aangehad in den heiligen Kerstnacht." En ook daaraan is eene geschiedenis verbonden, waarbij die van Bambino in de schaduw gesteld wordt : " Vier honderd vijftig jaren na Maria's dood, vinden twee mannen in een dorpje van Galilea, dit heilig gewaad, nemen het bedriegelijk mee naar Konstantinopel, waar het groote wonderen doet, en waar het in 613 door goddelooze Perzen wordt voor den dag gehaald, aanstonds de heerlijkste geuren verbreidend. Karel de Groote neemt het met nog eenige kleinigheden, als de doornenkroon, een nagel van het kruis, een stuk hout van het kruis, de windselen van het kindeken Jezus en een arm van den grijzen Simeon, naar Aken mee, en daar wordt het nu om de zeven jaren den geloovigen vertoond."

Wilt gij weten, wat die vertooning beteekent ? Mgr. Laurent — Roomsch Bisschop — beschrijft dat feest, en laat zich aldus hooren :—

" Wanneer nu de Moeder-Gods-Klok haar plechtig geluid heeft doen hooren, treedt in de hoogte een priesterlijke heraut op, en roept voor de ooren van allen, die zich daar omlaag bevinden uit, dat het *heiligdom* (nota bene, het hemd) vertoond zal worden. Dan wordt het zwart fluweelen kleed uitgebreid, en daarop verschijnt tusschen flikkerende lichten, door priesterlijke, of zelfs wel door bisschoppelijke handen gedragen, en vol eerbied door de geestelijkheid omringd, een heilig doek. Tallooze biddende oogen hangen aan dit *heiligdom*, (d.w.z. *een Hemd*) zoolang het te zien is."

Hebt gij reeds genoeg ? Of zal ik nog iets zeggen aangaande den zoogenaamden " heiligen rok," die verleden jaar te Trier aan duizenden van pelgrims werd vertoond ? (Dit werd vele jaren geleden — in 1892 — geschreven. J. I. M.)

Een " Oud-Byzantijnsch prachtgewaad," dat dreigde van ouderdom uit elkaar te vallen, en nog onlangs door Dr .Korum, bisschop van Trier, werd gerepareerd, wordt als " de heilige, ongenaaide rok" of opperkleed van Christus voorgesteld. Het geval wil, dat een twintigtal plaatsen aanspraak maken op het bezit van dienzelfden " rok " of gedeelten er van. Een te Argenteuil is de sterkste concurrent. Doch de tegenwoordige paus heeft het zegel zijner goedkeuring aan de vereering van het Triersche opperkleed gehecht. De *Daily News* van 15 Aug. sprak over die goedkeuring als volgt : " Volgens bericht uit Trier ontvangen, heeft de Paus aan den bisschop van die stad geschreven, dat hij goedkeurt de voorstelling van den " heiligen rok "...en aan alle pelgrims een aflaat toekent." En de *Tablet* van September 9.— het Roomsch Katholieke blad, dat in Engeland *officieel* of *quasi officieel* is, liet zich op de volgende wijze uit : " Dit kleedingstuk te vereeren (venerate) is een goed en verdienstelijk werk *onafhankelijk van eenige zekerheid omtrent de echtheid*. Derhalve beloonen wij met een aflaat, die er met ernst en getrouwheid aan deelnemen."

Met andere woorden : een oud gerepareerd kleedingstuk, wiens oorsprong onzeker is, wordt vereerd als het heilige gewaad van Christus. En de Kerk ondersteunt, beveelt aan, beloont die " vereering."

Erger nog : die vereering is helaas *aanbidding* geworden. Ik haal aan uit de " Litanie ter vereering van den heiligen rok ":—

" O heilig kleed van mijn Verlosser, gij glorierijk gewaad van Jezus Christus, gij kostbare schat, wiens bezit de goddelijke genade aan deze kerk en deze stad heeft geschonken, wees gegroet ! Wij bidden u, o Jezus ! laat deze onze aandacht en vereering van uw heilig gewaad U welgevallig zijn !

Laat mij de maat vol meten, en neerschrijven wat den bedevaartganger zingende en biddende in den mond werd gelegd. Ik doe zulks in het oorspronkelijk Duitsch :—

Würdigstes der Altertümer,
Das uns je die Welt gezeugt ;
Dir sei nach dem Allerhöchsten
Unser Knie zuerst gebeugt !

Mach auch jetzt, wir bitten flehend,
Durch der Liebe Wunderkraft,
Die in diesem Kleid gewerket,
Uns gerecht und tugendhaft.

Ik laat het liefst onvertaald, maar vat het samen in dezen enkelen volzin : O gij waardigste aller oudheden, naast den Allerhoogsten knielen wij voor u neer, en wij smeeken U, maak ons rechtvaardig en deugdzaam door uwe wonderkracht !"

Of wat dunkt u van de volgende hymne :

Singet, singet : dreimal heilig,
Dreimal heilig Christi kleid !

Denn es ward ja einst gewürdigt,
Zu umhüllen Gottes Leib.
Singet, zu des Kleides Ehren.
Mit des Himmels Engelchoren,
Dreimal heilig Christi Kleid.

Genoeg ! Ik weet het, dat ernstige Katholieken de stem tegen deze afgoderij hebben verheven. Maar wanneer de paus zijne goedkeuring hecht aan de *vereering* van een oud gerepareerd kleedingstuk, is het dan wonder, dat het arme volk in *aanbidding* neerknielt voor die oude lappen ?

Toen John Knox — de Hervormer van Schotland —in Frankrijk werd gevangen gehouden, " brachten de officieren hem een geschilderd stuk hout, hetwelk zij " Onze lieve vrouw " noemden, en bevalen hem dat hout te kussen. Zij stieten het hem in het gezicht, plaatsten het in zijn handen, totdat hij dat afgodsbeeld in de rivier smeet, met den uitroep : " Laat Onze lieve vrouw zichzelf nu redden : Zij is licht genoeg ! laat haar zwemmen leeren." Na dien tijd werd geen Schotsman geplaagd met zulken beeldendienst. Zoo lezen wij in Knox's *History of the Reformation*.

De Roomsche Kerk zal er gewis bij winnen, zoo al die poppen, lappen, beelden eens voor goed ten vure gedoemd werden. Een *auto-da-fé* van deze afgodsbeelden zal veel doen, om het volk van bijgeloof te bevrijden.

Doch hiertegen is geen wapen, zooals het Evangelie. En Gode zij dank — het Evangelie dringt door in Italië. In Rome, zetel van het pausdom, zijn er niet minder dan 30 protestantsche kerken : (dit was in 1892), te Florence, waar veertig jaren geleden, de Madiai in de gevangenis werden gezet, omdat zij het Evangelie hadden durven lezen en voorlezen, hield verleden jaar de Evangelische Alliantie hare vergadering onder voorzitterschap van Prof. Geymonat, van het Seminarie der Waldenzen. In Florence is er een protestantsch weeshuis voor arme kinderen, dat tevens een middenpunt van Evangelizatie is. Aan afkeer van priesters ontbreekt het niet.

Van Venetië ging de reis naar Florence. Gaarne had ik Bologna bezocht, om met de eens zoo beroemde Universiteit wat nader bekend te worden. Nog draagt Bologna het devies " Libertas," haar door Karel den Groote als vrije stad toegekend ; maar de oude glorie is verdwenen. Die Bologna thans bezoeken, hebben den mond vol van den zonderlingen overhangenden toren — een bouwkundig gedrocht. Van de Universiteit spreekt men bijna niet meer. En toch telde zij eens 10,000 studenten. Thans zijn er schaars 400. Eens was zij beroemd als kweekplaats der geleerdheid. Wie heeft dan ook niet gehoord van hare hoogleeraren in de medicijnen, rechtsgeleerdheid ,wijsbegeerte ? Terwijl Europa geen hoogleeraren van de vrouwelijke sekse thans in de gehoorzaal toelaat, wist Bologna zich in vorige eeuwen van vrouwelijke geleerdheid te bedienen.

De zoo schoone *Novella d'Andreda* uit de 14de eeuw, was verplicht zich achter een gordijn te verbergen, wanneer zij hare voorlezingen gaf. Geleerdheid en schoonheid mogen niet altijd samengaan. Venus mag niet te geleerd zijn !

Laat in den avond bereikten wij Florence,— de stad der kunst bij uitnemendheid. Ons hotel lag aan den oever van de Arno ; derhalve moesten wij de rivier langs met ons rijtuig. Schilderachtiger tooneel kwam ons zelden onder de oogen. De gaslampen flikkerden langs de straten, haar licht werd weerkaatst in de wateren der zachtvloeiende rivier; 't was alsof de oppervlakte met sterren was bezaaid. Toen reeds konden wij het verstaan, dat de Florentijn trotsch is op zijne stad. *Firenze la bella* (Florence de schoone) is evenzeer een bekende uitroep geworden van den Florentijn, als het *Vedi Napoli e poi mori* (Zie Napels en sterf) van den Napolitaan.

De eerste Zondag, door ons in Italië doorgebracht, brak voor ons te Florence aan. Naar gewoonte bezochten wij het huis des Heeren. Het trof, dat de Vrije Schotsche Kerk een leeraar te Florence had : derhalve gingen wij naar het kleine kerkje aan een der Lungarno's gelegen. Treffend was het woord van den prediker, zeer verkwikkend voor ons. " Het hart heeft redenen, waarvan het verstand niets weet," heeft óf Vinet óf Pascal gezegd. Wat ons betreft, wij zouden dat woord willen overnemen, maar met eene wijziging : " Het hart heeft behoeften, waarvan het verstand niets droomt." Hoe menschen de gansche week door musea kunnen bezoeken, en nog den lieven Zondag aan dergelijke dingen kunnen wijden, gaat ons begrip te boven. Nooit voorwaar, genoten wij den Zondag zoozeer, als wanneer wij op reis " met de feestvierende menigte," mochten opgaan naar Gods huis. En eere zij den Schotsche Kerkgenootschappen ! hunne predikers op het vasteland van Europa, zijn mannen wier invloed tot velerlei zegen is. Dit was onze ervaring te Dresden ; dit ondervonden wij andermaal te Florence.

Den Zondagavond brachten wij door ten huize van den leeraar, die in den morgen de gemeente had geleid. Hij verhaalde ons van Kapenaren, ook van kweekelingen van ons Stellenbossche Seminarie, met welke hij kennis had gemaakt, ofschoon het hem niet was gelukt de namen te onthouden.

Kort voor ons bezoek te Florence werd de eerste vergadering van de Evangelische Alliantie aldaar gehouden ; en het eerste lied, dat daar werd aangeheven, was het wel-bekende lied der Hervorming : " Een vaste burcht is onze God," door Luther in dagen van zware vervolging gedicht. Geen wonder, dat de grijze Prof- Geymonat, toen hij de schare toesprak, van deze bijeenkomst kon getuigen als baanbrekend voor godsdienstvrijheid in Italië,

"Is het werkelijk in Italië, in Florence," zoo sprak de redenaar, "een paar treden verwijderd van waar Savonarola's brandstapel heeft gestaan, dat wij bijeenvergaderd zijn in het belang van vrijheid en geloof? Is het werkelijk te Florence, waar de Madiai voor het Evangelie in Augustus 1851 werden gevangen genomen en in Juni 1852 veroordeeld en naar de galleien verwezen; waar een geëerde deputatie van de Evangelische Alliantie den Groothertog kwam smeeken om hen te bevrijden, zonder een officieel verhoor te erlangen; is het hier, waar wij voor 't eerst deze vrije Conferentie van Evangelisch-gezinde broeders uit alle natiën mogen openen. Wij kunnen onze oogen nauwelijks gelooven. Nooit heeft Italië in het tijdperk harer republieken, nooit heeft dit klassieke land, nooit heeft Florence, de meest ontwikkelde, vrijzinnige en beschaafde stad van Italië godsdienstvrijheid genoten, totdat het gansche volk zich schaarde rondom het vorstelijk huis van Savoie. Onze vergadering is eene gebeurtenis, een zegen, een feest voor de Evangelisch-gezinden in Italië, deze eerbiedwaardige reunie van broederen in het geloof uit Griekenland, Turkye, Egypte, Indië, Australië, Oostenrijk, Duitschland, Rusland, België, Zwitserland, Frankrijk, Spanje, Britannië, Noord-Amerika en Canada."

Hoe gaarne had ik die vergadering bijgewoond; maar het kon niet. Toch was het mij eene vreugde te weten, dat godsdienst-vrijheid in Italië een feit is. Geen pauselijke banvloek oefent invloed. Mannen als Cavour, die van zijn achttiende jaar tot aan zijn dood op een-envijftig jarigen ouderdom voor de vrijheid leefde, en van wien men nog spreekt, als "den edelen, ruimhartigen, scherpzinnigen leidsman op het gebied van de staatkunde, ter wille van een hereenigd en herlevend Italië," hebben voetsporen achtergelaten, die niet worden uitgewischt. Italië is vrij! Wat zou men meer voor dat land kunnen wenschen?

Men verhaalt, dat Kalvijn aan den voet van den grooten St. Bernard te Aoste, de banier des kruizes plantte. Hij moest vluchten, en zijne vervolgers richtten een standbeeld op, tegenover het huis, waar hij een tijd lang had gewoond. In 1858 kwamen de Waldenzen op vrijen Italiaanschen bodem bijeen, in dezelfde stad Aoste, tegenover het gedenkteeken, dat de nederlaag der Hervorming moest voorstellen. Drie honderd jaren zijn er voorbij: en Italië is vrij, open voor het Evangelie. In Florence vergadert de echt Protestantsche Evangelische Alliantie!

Dat er hier veel te zien is, behoeft geen betoog. Die stad is eenig in haar soort. Een ongeëvenaarde rijkdom van kunst, eene fraaie ligging, eene schat van historische herinneringen. Men leeft hier in het verledene. Men denkt hier aan Savonarola, Dante, Boccaccio, Michael Angelo, Giotto, Galileo, Macchiavelli, de Medici. Waar men in Florence het oog wendt, overal treft men de sporen aan van mannen, wier invloed op de beschaving diepgrijpend is geweest.

Bezoek bijvoorbeeld het Klooster van San Marco, waar de Hervormer vóór de Hervorming, de Roomsche Monnik Savonarola geleefd heeft, gedurende de dagen van zijn langen strijd met Rome's paus. Dáár vindt gij de muurschilderingen van Fra Angelico, den innig-vromen schilder, die op zijn knieën lag als hij schilderde. In de cel vindt gij ettelijke overblijfselen van den Italiaanschen hervormer, zelfs een stuk van het hout zijns brandstapels. Hier toont men u het handschrift van enkele zijner preeken. En wilt gij weten *hoe* hij preekte? Eenige volzinnen doen ons den man kennen:—

"De Eerste Kerk werd samengesteld uit levende steenen, waarvan Jezus Christus Zelf de uiterste hoeksteen was. Het was toen een hemel op aarde. Nu helaas! wat eene verandering! De duivel, met behulp van booze priesters heeft dezen schoonen tempel Gods vernietigd! De Kerk is geschokt tot op hare fondamenten...In den ouden tijd was de kerk van hout, de bisschoppen waren van goud. Thomas Aquinas ontmoette eens zulk een priester, die in zijn handen had twee gouden schotels vol ducaten. "Zie," zei hij: "Meester Thomas, de kerk kan nu niet langer zeggen: 'zilver en goud heb ik niet.' "Ja waarlijk," was het antwoord, "maar zij kan dan ook niet de daaropvolgende woorden gebruiken: in den naam van Jezus van Nazareth, sta op en wandel." Sta op, Heere, bevrijd uwe kerk van de macht der duivelen en tyrannen, uit de handen van booze prelaten. Hebt Gij Uwe Kerk vergeten? Hoort Gij niet meer? Zij is nog Uwe bruid. Kom Heere, ten oordeel, ter bevrijding — kom en straf deze goddelooze menschen: verneder hen, opdat wij U in vrede mogen dienen!"

Is het wonder, dat zulk een man in het Roomsche Italië eerst werd verworgd en daarna verbrand. Aan dergelijke herinneringen is Florence rijk.

Wie denkt oo kniet hier aan Michael Angelo, den vromen beeldhouwer, wiens kunstgewrochten men niet alleen in Florence, maar overal in Italië aantreft; of aan Dante, den grooten zanger uit de Middeleeuwen, die als Savonarola zooveel had te lijden, omdat hij de zonden der Florentijnen aan de kaak stelde en zijne stadgenooten geeselde met de roede der dichtkunst? Zijn asch rust in Ravenna, waarheen men hem had verbannen. Men heeft ook hem genoemd, "een Hervormer voor de Hervorming." Florence heeft een standbeeld opgericht ter eere van den dichter, en in de kerk van *S. Croce* vindt men aan den muur een prachtig monument ter zijner gedachtenis.

Doch vooreerst genoeg. Later misschien meer.

J. I. Marais.

(Wordt vervolgd)

De Theologiese Kweekschool, Stellenbosch.

DS. J. DU PLESSIS TOT PROFESSOR BEVESTIGD.

REDE VAN DE MODERATOR.

Hoogeerwaarde heren kuratoren, hoogeerwaarde hooggeleerde heren professoren aan ons Theol. Seminarium, geachte heren studenten in de Godgeleerdheid, welcerwaarde heren medebroeders Evangeliedienaren, en voorts gij allen die, door uw aanwezigheid alhier, belangstelling toont in deze, voornaamste opleidingsinrichting onzer Kerk! Genade, barmhartigheid en vrede, zij u van God, de Vader, en Jezus Christus onze Heer en Zaligmaker! Amen!

Welk een besef van dankstof wordt er niet in ons opgewekt door de gedachte aan ons Tehologiese Seminarium! Niemand die weet wat onze Kerk, en, door onze Kerk, ons volk, aan deze inrichting te danken hebben, zal ons beschuldigen, of zelfs verdenken, van partijdige en uitbundige lofuitingen betrekkelik deze onze Alma Mater, als wij zeggen dat in de vruchten of resultaten door haar geleverd wij ten overvloede bewijs hebben dat haar stichting een van God ingegeven gedachte was. En behoeven wij verschoning te vragen voor de bewering dat de hoedanigheid of 't gehalte dier resultaten, zowel als hun hoeveelheid, ons veel stof tot ootmoedige en dankbare vreugde oplevert? Wat de hoeveelheid dier vruchten aangaat, herinneren wij er aan, dat sedert November 1859, het geboortejaar onzer Theol. School, 442 harer kwekelingen tot de bediening des Evangelies werden gelegitimeerd; en bij de Here alleen is het bekend, tot hoeveel geestelike zegen verreweg de meesten dezer Evangeliedienaren voor duizenden binnen en ver buiten de Unie van Zuid-Afrika reeds zijn geweest. En wat de hoedanigheid dier resultaten zelfs op wetenschappelik gebied betreft, mogen wij zonder schroom beweren dat zij de toets van zeer bevoegde en geheel onverdachte zijde (op dezelve toegepast) met uitstekend sukses heeft doorgestaan. Immers ettelike kwekelingen, na alhier een volle of gedeeltelike theologiese kursus te hebben doorlopen, namen ereplaatsen in onder de alumni der hogescholen in Europa, bij name te Utrecht, Amsterdam en Edinburgh, en in Amerika te Princeton, en verwierven zich roem. En staart ons dan niet bovenal in het aangezicht het feit dat ons Seminarium getoond heeft in staat te zijn mannen te bekwamen niet slechts voor het ambt van Evangeliedienaar, maar zelfs voor de taak van hoogleraar? Daar was een tijd toen sommigen onzer meenden dat de leerstoelen aan onze Theol. School met goed gevolg konden worden bezet slechts door mannen opgeleid aan een en ander der oude europese universiteiten, doch die tijd is voorbij, die mening heeft men moeten prijs geven. Vier harer eigen leerlingen immers hebben haar, hebben onze Kerk in die hoedanigheid met onmiskenbaar sukses gediend, en heden staat een vijfde gereed om de plaats opengevallen door het verscheiden van een dier vier, in te nemen. Vervult weemoed ons hart als wij denken aan hem, wiens heengaan voor velen onzer zo onverwachts kwam, en voor onze kerk gewis een gevoelig verlies is, nochtans past dankbaarheid ons als wij bedenken dat het ons zo spoedig is gelukt een broeder, ook een oud-kwekeling van ons eigen Seminarium, te vinden, die voor het gewichtig ambt van hoogleraar, naar verstand en hart uitstekend is toegerust, zo zeer dat hij naar onze mening, bijna enige leerstoel in de Godgeleerdheid aan een europese of amerikaanse hogeschool zou versieren, en die van Hoger hand werd geleid zich de keuze van het kieskollege te laten welgevallen. En deze broeder, de kleinzoon van een zendeling, het enig kind van een onzer achtingswaardigste predikanten, door veel studie en reizen bekwaamd en gevormd om waardig de naam te dragen van zending-ekspert onzer Kerk, treft het u niet dat hij nu komt om o.a. in de zendingwetenschap les te geven te Stellenbosch, het oude, schone Stellenbosch, waar gedurende ruim 40 jaren als herder en leraar gestaan heeft de man die al die tijd sekretaris en penningmeester was van onze Algem. Zendingkommissie, en die immer gloeide van liefde en ijver voor de zaak van de uitbreiding van Gods Koninkrijk onder de heidenen, en wiens opvolger, de tegenwoordige leraar dezer gemeente, zelf eens zendeling was, en die zijn onverminderde liefde voor de heerlike zendingzaak, vooral als lid onzer meerdere kerkelike vergaderingen, nog steeds aan de dag legt. En vergeten wij niet dat de zendinggeest een kenmerk onzer Theol. Kweekschool immer is geweest—haar hoogleraren waren steeds leden onzer Algem. Zendingkommissie en de tegenwoordige eerste hoogleraar is voorzitter van dat lichaam. Voorwaar, onze broeder, die heden het ambt van hoogleraar alhier aanvaardt, zal als zending-ekspert zich gewis in de dampkring van ons Theol. Seminarium geheel tehuis gevoelen. In zekere kerkelike kringen, vooral in het noorden, sprak men weleer van de "Stellenbossche geest," terwijl men smadend wees op onze Kweekschool, en de mannen die hun opleiding tot de Evangeliebediening binnen haar wanden hadden ontvangen; wel, als die benaming moet kenschetsen geestdrift voor het Evangeliseren der heidenen, dan aanvaarden wij haar van heler harte—die geest, immers, wij zeggen zulks met alle eerbied, gelijkt veel op de geest die op de Pinksterdag zo krachtig zich heeft geopenbaard. O! dat diezelfde geest opnieuw bezit neme van onze gehele Kerk, en bovenal de macht breke van de geest die uit de boze is, en die zich vooral in de laatste tijd openbaart!

En nu, hooggeachte broeder Johannes du Plessis! ontvang heden in het openbaar van het kuratorium onzer Theologiese School, uw aanstelling tot Hoogleraar in de Godgeleerdheid. Van u wordt verwacht dat gij uw ambt met ijver en trouw overeenkomstig onze kerkelike wetten en bepalingen zult waarnemen, en dat gij de belangen onzer Nederduitse Gereformeerde Kerk naar uw vermogen zult blijven behartigen. Geve Hij, Die tegen duizend gevaren u heeft bewaard en u ten antwoord op vele gebeden, als een nieuwe geschenk aan onze Kerk heeft gegeven, dat het u nimmer moge ontbreken aan alle gaven van verstand en hart, die onmisbaar zijn voor de vruchtbare en gezegende waarneming van het hoogstheerlik ambt waartoe Hij u geroepen heeft! Hij schenke u ook de nodige kracht en gezondheid naar het lichaam om met lust en vreugde uw belangrijke plichten met zegen tot in lengte van dagen te kunnen vervullen!

Hooggeachte BB. hoogleraren Marais, De Vos en Moorrees, voor wier jarenlange trouwe en gezegende arbeid wij de Heer menigmaal hebben mogen danken, ontvangt in deze broeder een medearbeider, aan wiens bekwaamheid om aan uw zijde te staan, en aan wiens ernstig verlangen om al zijn krachten aan Gods Koninkrijk bevorderlik te doen zijn, wij voor het minst niet twijfelen. De Heer doe u samen, ook nu met hem, de eer en het voorrecht nog lang genieten van het deel van Christus Kerk waartoe wij behoren, met vrucht dienen!

En gij, H.H. studenten in de Godgeleerdheid aan dit Seminarium, ook aan u stellen wij uw nieuwe professor voor. Ontvangt hem als van de Heer —vergemakkelikt en veraangenaamt zijn werk, door getrouwe en ernstige voorberiding voor zijn klassen, en be-

wijst hem de eerbied die hem wegens zijn ambt toekomt, en tracht, gelijk als hij, een eer te worden voor uw Alma Mater, en aan het einde van uw voorbereidende studieën uit te gaan als mannen die weltoegerust zijn tot de heerlike taak van Evangeliedienaren.

En eindelik, geachte mede-Christenen, bevelen wij onze Kweekschool aan uw blijvende belangstelling. Laat haar een hoge plaats immer innemen in uw voorbede en moge de Heer, Wiens hand hand tot hiertoe zegenend op haar is geweest. genadig de bede verhoren die op haar ingang prijkt, "Sol justitia illustra nos," opdat alzo de wensen bij haar stichting geuit en daarna dikwijls herhaald, worden vervuld.—Vivat floreat crescat nostrum Seminarium Theologium in Aeternum.

Ik heb gezegd!

DE REDE VAN PROF. DU PLESSIS.

Prof. Du Plessis beklom daarna de kansel en dankte de Moderator voor 't woord door hem gesproken. Ook dankte hij 't Kuratorium voor de eer hem betoond door hem tot professor aan te stellen. De aanstelling was hem een grote verrassing. Verder dankte hij voor de vriendelike en hartelike woorden van verwelkoming en bemoediging hem door de professoren en anderen toegesproken. Een bemoediging was 't hem 't bewustzijn dat hij in een broederkring kwam. Anders zou hem de moed outzinken. Dat de Heer hem bekwame niet alleen tot zijn werk aan de Kweekschool, maar ook in verband met die zo belangrijke gemeente voor hun Kerk, en dat de band tussen hem en de gemeente bestendigd mocht worden, en dat de Heer over de belangen van Zijn duurgekochte Kerk op aarde wake, was zijn bede. Met grote waardering sprak hij van 't werk van wijlen prof. Muller, van de hulp en vriendelikheid die hij persoonlik van hem genoten had. Een eer maar ook een grote verantwoordelikheid was 't opvolger van zo 'n man te worden. Daar hem de verklaring van 't N. Testament als vak opgedragen zou worden, zou hij 't volgende onderwerp behandelen:—

Voorbereidende Vakken tot de Studie van het Nieuwe Testament.

Wij hebben in het Nieuwe Testament een reeks van 27 geschriften, die gevloeid zijn uit de pen van minstens negen afzonderlike schrijvers, en die derhalve niet één enkel boekdeel, maar veeleer een kleine bibliotheek uitmaken. Tot de juiste exegese of verklaring van deze bibliotheek is allereerst nodig de beoefening van zekere preliminaire vakken, die voorafgaan moet aan het onderzoeken van alle oude boeken en oorkonden. De eerste van die vakken is natuurlik de studie van de taal waarin de boeken geschreven zijn; het tweede deel van het onderzoek houdt zich bezig met de vraag of de tekst van de boeken na zoveel eeuwen nog in ongeschonden en onvervalste vorm tot ons is afgekomen; en het derde vak stelt zich ten doel te bepalen of de geschriften die wij onderzoeken echte en authentieke stukken zijn, en vervaardigd door de mannen wier namen zij dragen. Zo ziet gij u dan geschetst de taak van de filologie, de tekstkritiek en de kanoniek van het Nieuwe Testament.

FILOLOGIE.

Onder de filologie des Nieuwe Testaments verstaan wij de studie van de taal waarin de boeken van het Nieuwe Testament zijn opgesteld. Die is, zoals iedereen weet, het Grieks. Er zijn echter verschillende soorten van Grieks, evenals er verschillende soorten van Nederlands, Duits en Engels zijn. In de tijd toen de geschriften van het Nieuwe Testament ontstonden had de Griekse taal reeds een geschiedenis van stellig niet minder, en waarschijnlik meer, dan één duizend jaren doorleefd. De taal van de schrijvers van het Nieuwe Testament, dat laat zich verstaan, verschilde aanmerkelik van de taal die Pericles sprak in het bloeitijdvak van het Grieks (5e eeuw V.C.) en nog meer van het Grieks van Homerus, in de grijze dageraad van de geschiedenis der Griekse letterkunde. De Griekse taal, die bij de aanvang beperkt bleef tot het schiereiland van Griekenland en het aangrenzende Macedonië, werd in de loop van de vierde eeuw V.C. verhoogd tot het peil van een wereldspraak. Deze snelle uitbreiding van het gebied waarover haar invloed ging, dankte de taal aan de verbazende en ongeëvenaarde overwinningen van Alexander, waardoor de Griekse beschaving en de Griekse taal binnen een tiental jaren zich over de ganse beschaafde wereld verspreidden.

Bij het bemachtigen van ruimer terrein gaf de Griekse taal—het kon ook niet anders—veel van haar schoonheid en zuiverheid prijs; en het verbasterde, of laat ons liever zeggen, het vereenvoudigde Grieks, ontving de naam van "hê koinê dialektos," d.i. het gemene dialekt. Zij is de taal waarin de zogenoemde "zeventigen" het Oude Testament uit het Hebreeuws in het Grieks overzetten (de Septuaginta), zij is de taal waarin geleerde Joden als Philo de filosoof en Josephus de geschiedschrijver hun werken opstelden, en zij is de taal waarvan zich de schrijvers van het Nieuwe Testament bedienden toen zij de eerste christelike geschriften aan pas gestichte christelike gemeenten richtten.

Nu is het licht te begrijpen dat de oude schriftverklaarders het zeer ongaarne toegaven, dat de boeken van het Nieuwe Verbond in een taal konden geschreven zijn die minder zuiver was dan de taal van Demosthenes en Thucydides, van Plato en van Aristoteles. Men greep naar allerlei argumenten om aan te tonen dat het Nieuwe Testament toch in klassiek Grieks was opgesteld. De grammatici en kommentatoren van het Nieuwe Testament verdeelden zich een eeuw of wat geleden in twee klassen, de Puristen en de Hebraisten. De Puristen waren erop uit om te bewijzen dat het Grieks van het Nieuwe Testament geheel in overeenstemming was met de strengste regels van het zuivere Atties, en zij keerden de ganse Griekse letterkunde om ten einde parallele uitdrukkingen te vinden voor het Grieks van Johannes en van Paulus. De andere richting werd vertegenwoordigd door de Hebraisten, wier stelling het was dat de afwijkingen van het klassieke Grieks welke wij in het Nieuwe Testament aantreffen, loutere Hebraismen zijn; d.w.z. van tweeën één, óf, de boeken van het Nieuwe Testament werden van een Hebreeuws (of liever, Aramees) oorspronkelike in het Grieks overgezet; óf, de schrijvers van het Nieuwe Testament waren zo doortrokken van Hebreeuwse denkwijzen en Hebreeuwse idiomen, dat zij die wat al te letterlik in het Grieks teruggaven. Beide Puristen en Hebraisten stonden vóór het voor hen onverklaarbaar feit dat het Nieuw-testamentiese Grieks schijnbaar een geïsoleerde taal was, die geheel afweek van 't geschreven "koinê" van die tijd, een taal waarvan zich in latere tijd de Griekse kerkvaders ook niet bedienden, en die in letterlike zin scheen te zijn "een taal des Heiligen Geestes."

De oude beschouwing van het Nieuw Testamenties Grieks heeft echter in de loop der laatste twintig jaren een grote verandering ondergaan. De baanbreker van een nieuwe opvatting aangaande de betekenis en plaats van de taal des Nieuwen Testaments is geweest Adolf Deissman, die in zijn "Bibelstudien" (1895) en "Neue Bibelstudien" (1897) overtuigend aantoonde dat het Nieuw Testamenties Grieks eenvoudig is de alledaagse taal, die in de tijd der apostelen op de markt en op de straat, in de winkel en op het kantoor, te huis en ter school gebezigd werd. De schrijvers van het Nieuwe Testament drukten zich uit in de volkstaal, die door allen gesproken en verstaan werd en niet in een stijve en kunstmatige kultuurtaal, die de literariese smaak wel strelen, maar het godsdienstige hart niet raken kon. Het was de schrijvers van het Nieuwe Testament niet te doen een keurige stijl te ontwikkelen; zij gevoelden zich stellig niet in het minst geroepen een nieuwe letterkunde te scheppen; maar de Heilige Geest, door hen sprekende, uitte zich, zoals te verwachten was, geheel in de volkspraak en geheel naar de volksaard.

Hoe komt het dan dat men nu eerst tot de ontdekking gekomen is van wat de scherpe blik van zoveel vroegere navorsers is ontgaan? Eenvoudig wijl Deissman "cum suis" de aandacht wijdden aan wat men letterlik noemen moet het uitvaagsel van de vuilnishopen van Oosterse landen. In die vuilnishopen ontdekte men niet-literariese overblijfselen uit de eerste eeuw onzer jaartelling — testamenten, officieële stukken, kwitanties, private brieven, school-oefeningen, en dergelijke—m.a.w. geschriften die door ons in de snippermand gedaan, en door de bediende weggedragen en verbrand worden. Deze

niet-literariese stukken werden op allerlei materiaal geschreven, waarvan de papyrus en het ostrakon de voornaamste waren. Papyrus was, zowel etymologies als prakties, de prototype van ons papier, en werd van de pit van het papyrusplant vervaardigd. De ostraka waren niets anders dan potscherven, die van de mesthoop gered werden om te dienen als materiaal waarop een korte boodschap, een aantekening, een rekening of een kwitantie kon worden neergeschreven. Vergelijkende nu de algemene spreektaal zoals die gevonden wordt op papyri en ostraka met de taal van het Nieuwe Testament, komen wij tot de ontdekking dat zij beide geheel dezelfde taal zijn. Vele woorden en uitdrukkingen die vroeger als door het Nieuwe Testament geijkt golden, zijn in de volkspraak van die tijd teruggevonden.

Dat hierdoor veel licht is opgegaan voor de verklaring van het Nieuwe Testament, laat zich verstaan. Woorden als presbyter, bisschop, kerk, die vroeger beschuowd werden als eigenaardig aan het Nieuwe Testament, blijken tans een veel ruimer zwang te hebben genoten. De opgegraven overblijfselen vertellen ons b.v. dat elk Egypties dorp zijn presbyters of ouderlingen had, namelik, "de presbyters van de bebouwers," die opzicht hadden over. 't akkerwerk. Wij leren dat er een bisschop was in het heiligdom van de Griekse god Apollo te Rhodes; en het woord "kuriakos," dat in het Nieuwe Testament tweemaal voorkomt in de uitdrukkingen "des Heren tafel" (1 Kor. 11: 20) en "des Heren dag" (Open. 1: 10), is niet beperkt tot de christelike spraak, veel minder door de apostel Paulus in 't leven geroepen, maar wordt wijd en zijd aangetroffen in de zin van imperiaal ("imperiale financiën," "imperiale schatkist," "imperiale dienst").

Er zijn andere woorden in het N. Testament die in een helderder licht zijn getreden nu men parallele uitdrukkingen in het volks-Grieks heeft ontdekt. Er is b.v. in Mark. 14: 72 het eigenaardige woord "epibalôn," waarvan men vroeger de juiste betekenis niet wist. Het komt voor aan het einde van het verhaal van Petrus' verloochening; en de vertaling van onze Statenbijbel is: "En hij, zich van daar makend, weende." De engelse vertaling in de "Authorised Version" is: "En als hij daaraan dacht weende hij"; terwijl de "Revised Version" de alternatieve vertaling aan de hand geeft: "En hij begon te wenen." Nu vinden wij hetzelfde woord terug in de brief van een Egyptiese boer, die klaagt dat zijn buurman zich "opgemaakt heeft" om de voor toe te dammen waardoor zijn landerijen besproeid worden. De betekenis van Markus zin "kai epibalôn eklaien" is derhalve "hij maakte zich op tot wenen," "hij gaf zich aan een tranevloed over."

Nogeens, de ontdekking van oude testamenten brengt ons in aanraking met vele rechtswoorden die in verband staan met het opstellen van een uiterste wil, waardoor nieuw licht geworpen wordt op uitdrukkingen in het N.T. voorkomende. In 1 Kor. 10: 11 zegt Paulus dat "deze dingen beschreven zijn tot waarschuwing van ons, op welke de einde der eeuwen gekomen zijn." Wij voelen al dadelik dat de uitdrukking "gekomen zijn" heel flauw is, en geen goede vertaling kan zijn van wat de kernachtige apostel eigenlik schreef. Nu vinden wij op tal van papyri dat woord "gekomen zijn" als de geijkte uitdrukking voor de overerving van een eigendom door de erfgenaam; zodat wij te vertalen hebben: "aan welke de einde der aarde ten erfdeel gevallen zijn."

Met nog één voorbeeld kunnen wij volstaan. De schrijver van de brief aan de Hebreen defineert ons het geloof als volgt: "Het geloof nu is een vaste grond der dingen die men hoopt." Het woord dat vertaald is "vaste grond" is in 't Grieks "hupóstasis"—een woord dat een grote rol heeft gespeeld in de ontwikkeling van de Christologie der eerste eeuwen. Dit woord nu betekent substantie, en derhalve ook eigendom; en nu heeft men uit de papyri van Egypte ontdekt dat het woord ook de betekenis heeft van de verzameling dokumenten waardoor men zijn recht op een zeker eigendom bewijst. Het geloof is dus "de transportakte," "het eigendomsbewijs" van de dingen die men hoopt.

Zijn er dan geen Semitismen hoegenaamd in het Nieuwe Testament? Dat kan zelfs Deissmann niet beweren; doch hij spreekt zijn overtuiging uit dat van de 5,000 woorden die het vokabularium van het Nieuwe Testament uitmaken, er slechts 50 zijn, d.w.z. 1 percent, waarvoor er geen parallellen in de vulgaire spraak kunnen worden aangegeven. Door de jongere Moulton wordt echter in zijn "Grammatika van Nieuw Testamenties Grieks" aangetoond, dat men te letten heeft, niet slechts op Semitismen in de woordeschat, maar ook op Semitismen in de grammatika. De invloed van het Hebreeuws doet zich vooral gevoelen in de ko-ordinatie van volzinnen met het eenvoudige "kai" ("en"), in plaats van het gebruik van participia of ondergeschikte zinnen. Dit is natuurlik karakteristiek in alle beschrijvingen waar men de ongekunstelde levendigheid van het verhaal boven de kunstmatige schrijftrant verkiest. De schrijver zal b.v. zeggen: "Staande heden morgen op het spoorweg-perron zag ik een kind over de baan wandelen, en bevreesd zijnde dat het onder de aansnellende trein komen zou, liep ik toe en droeg het in veiligheid." Maar hij die het voorval verhaalt bedient zich doorgaans van de aantonende wijs: "Ik stond......ik zag ......het kind wandelde......de trein snelde aan......ik liep toe......enz. Toch moet worden toegestemd dat de eenvoudige samenstelling van Hebreeuwse zinnen, die steeds met een "vav" kopulatief aaneengeschakeld zijn, een niet onbeduidende invloed op het Grieks van het Nieuwe Testament moet hebben uitgeoefend.

DE TEKST VAN 'T N. TESTAMENT.

Gaan wij nu tot de beschouwing van het tweede vak dat ik u als voorbereidend tot een juiste exegese van het N. Testament heb geschetst, en spreken wij tans over de tekst van ons N. Testament. Wij hebben tans de woorden van het Nieuwe Verbond vóór ons in gedrukte boekdelen; doch dat was niet altoos het geval. Slechts gedurende de laatste vier eeuwen hebben Christenen hun heilige oorkonden in gedrukte vorm mogen lezen en onderzoeken: in de vorige veertien eeuwen was men van geschreven dokumenten afhankelik. De eerste gedrukte uitgave van het N. Testament was die van de grote humanist Desiderius Erasmus, die in 1516—het jaar vóór Luthers optreden te Wittenberg—het licht zag. Enige jaren later, omstreeks de helft van de zestiende eeuw, werd door Robertus Stephanus te Parijs de zogenaamde "koninklike uitgaaf" (editio regia) bezorgd; terwijl een vijftal jaren na de synode van Dordrecht de gebroeders Elzevir van Leiden een uitgave leverden, waarvan zij verklaarden (doch geheel ten onrechte) dat die een tekst vertoonde die van allen aangenomen was (textus ab omnibus receptus). Deze bewering van de Elzevirs, die op geheel onschuldige wijze werd gemaakt, berokkende de wetenschap van de tekstkritiek veel kwaads, aangezien in de loop der eeuwen de tekst van Elzevir overal ingang vond, en later als inherent deel van het geïnspireerde Woord van God gold.

Gelet moet worden, echter, op het feit dat deze zogenaamde "textus receptus" op het gezag van heel weinig manuskripten van het N. Testament steunde. Erasmus raadpleegde maar zeven manuskripten, en die waren zo gebrekkig dat hij de laatste zes verzen van Openbaring er niet in vinden kon, en verplicht was om die verzen uit de Latijnse vertaling in het Grieks terug te brengen. Stephanus beschikte nog maar over vijftien manuskripten, en de Elzevirs, die slechts ondernemende drukkers en geen belangstellende geleerden waren, namen eenvoudig de vroegere tekst van Beza over, zonder zich veel moeite te geven over het gezag van oude handschriften. Het was eerst in de twee-en-een-half eeuwen na de verschijning van de uitgave van Elzevir dat geleerden zich begonnen te wijden aan het opsporen, het onderzoeken en de vergelijking van manuskripten van het Nieuwe Testament. In vergelijking met de vijftien manuskripten die Stephanus tot grondslag van zijn arbeid dienen moesten, bestaat er tans een bijna onhandelbare massa van meer dan vier duizend manuskripten van het Nieuwe Testament, of van een deel van het Nieuwe Testament, die geraadpleegd moeten worden indien wij een zuivere tekst bezitten willen.

Dat de wetenschap van de tekstkri-

tiek door de verzameling van zoveel manuskripten in omvang en ingewikkeldheid geweldig is toegenomen, laat zich begrijpen. Er is tans geen tijd om ook maar op het vluchtigste de geschiedenis van deze kritiek op te sommen; en wij doen derhalve een sprong uit de zeventiende eeuw in de negentiende. Na twee eeuwen lang de materialen te hebben vergaderd moest de wetenschap zich eindelik uitspreken ten opzichte van de betrekkelike waarde van de vele lezingen welke de manuskripten vertonen. Dit is gedaan in de grote edities van het N. Testament uitgegeven door Tischendorf (1872), Tregelles (1879), Westcott en Hort (1881), en Weiss (1900). In deze edities heeft de tekstkritiek haar hoogste, zo niet haar laaste woord, gesproken. Vooral de voltooiïng van de uitgave waaraan de twee Cambridge geleerden Westcott en Hort dertig jaren lang arbeidden, was een epoch-makende gebeurtenis in de geschiedenis van de tekstkritiek.

De autografa (d.i. de eigen geschriften) der apostelen zijn reeds vroeg verloren gegaan; zodat, waar er verschil van lezing in de manuskripten bestaat, wij in de noodzakelikheid gebracht worden om door vergelijking van tekst met tekst te bepalen wat de oorspronkelike auteurs eigenlik geschreven hebben. Hoe nu moeten wij dit aanleggen? Heeft Paulus, bijvoorbeeld, in zijn toespraak aan de ouderlingen te Milete, gezegd: "Hebt acht ...... om de gemeente des Heren te weiden, die Hij verkregen heeft met Zijn eigen bloed"? Of heeft hij gezegd: "Hebt acht ... om de gemeente Gods te weiden"..? Het getuigenis van de handschriften en de vertalingen is verdeeld. Moet de kwestie nu door meerderheid van stemmen beslist worden? Welke rechter zou op dit beginsel handelen? Het getuigenis toch van twee of drie geloofwaardige getuigen weegt bij hem meer dan dat van 40 of 50 onvertrouwbare mensen. Neen, hoofdelike telling zal ons niet tot het gewenste resultaat voeren.

Welaan, dan moeten wij de relatieve vertrouwbaarheid der manuskripten zoeken te bepalen, en deze is een taak die de uiterste voorzichtigheid en oordeelkunde vereist. Welke zijn de meest vertrouwbare manuskripten? Het eerste antwoord dat bij ons opkomt is: de oudste. Die staan immers het naast bij de nu verloren autografa, en zullen wel de zuiverste tekst hebben bewaard. Dit antwoord is zo kwaad niet, want het blijkt dat de twee oudste manuskripten die wij bezitten--beide geschreven (naar alle waarschijnlikheid) in de vierde eeuw—ook juist de beste tekst vertonen. En toch gaat deze stelregel, om maar altijd op de oudste handschriften te steunen, niet in ieder geval door. Er is b.v. een oud manuskript, dat eenmaal het eigendom was van de hervormer Beza, en derhalve de Kodex Bezae heet, die de zonderlingste afwijkingen van de gewone tekst openbaart. En toch is de Kodex Bazae één van de oudste van de nog bewaard gebleven handschriften,—misschien de vijfde in ouderdom in de lijst van 4,000 manuskripten.

Wij zijn een belangrijke schrede gevorderd als wij tot het besef geraken dat wij gewicht moeten hechten, niet aan meerderheid van manuskripten, noch ook aan ouderdom van individuele manuskripten, maar aan de ouderdom van de tekst door een manuskript of een groep van manuskripten vertoond. Er zijn trouwens manuskripten die een grote familie-overeenkomst openbaren, en dientengevolge worden de handschriften van het N. Testament in zekere klassen of groepen gerangschikt. Om met een voorbeeld duidelik te maken hoe men soms de relatieve ouderdommen van verschillende lezingen bepalen kan—in het laaste vers van het Evangelie van Lukas wordt van de discipelen na de hemelvaart gezegd: "zij waren onophoudelijk in den tempel lovende en zegenende God." Deze lezing wordt door een zeker aantal manuskripten gesteund; een reeks van andere manuskripten geven alleen de woorden "lovende God"; en een derde groep, betrekkelik klein in getal, heeft slechts "zegenende God." De eerstgenoemde lezing wordt door de tekstkritici genoemd een gekombineerde lezing (conflate reading), omdat zij blijkbaar samengesteld is uit de beide andere. De kopiïst, die bezig was aan het afschrijven van zekere manuskripten, vond in het éne manuskript "lovende God," in het andere "zegenende God," en bevreesd om uit zijn afschrift iets weg te laten dat een deel van Gods Woord uitmaakte, voegde hij beide lezingen samen en schreef "lovende en zegenende God."

Het is duidelik dat in zulke gevallen de breedvoeriger, samengestelde tekst van latere oorsprong moet zijn dan de beide kortere. In het boven aangehaalde voorbeeld wordt de samengestelde lezing gevonden in de grote meerderheid van handschriften en vertalingen, en van die overgeërfd door de "textus receptus" die de grondslag van onze gewone hollandse en engelse vertalingen van het N. Testament is. Deze handschriften vormen een groep die wij noemen kunnen de konstantinopolitaanse groep, omdat zij hoofdzakelik te Konstantinopel en in de Oosterse Kerk in cirkulatie waren. De lezing "lovende God" wordt gevonden in een familie van handschriften die hoofdzakelik (doch niet uitsluitelik) in de Westerse Kerk in gebruik waren; terwijl de lezing "zegenende God" ontleend is aan oorkonden wier thuisplaats Alexandrië en deszelfs omgeving is geweest; en het zijn deze alexandrijnse manuskripten die, naar het oordeel van Hort en anderen, de zuiverste tekst hebben bewaard.

Tot deze manuskripten van alexandrijnse oorsprong moeten gerekend worden de beide oudste manuskripten die wij bezitten, het ene liggende in de Vatikaan te Rome, en het andere in de keizerlike bibliotheek te St. Petersburg (of Petrograd). Deze twee manuskripten heten respektievelik de Kodex Vatikanus en de Kodex Sinaitikus, laatstgenoemde alzo omdat het in het jaar 1859, onder romantiese omstandigheden, door Tischendorf in het Katharina klooster op de berg Sinai ontdekt werd. Aan het getuigenis van deze twee manuskripten, en vooral aan dat van Kodex Vatikanus, wordt door Hort zeer grote (en misschien overdreven) waarde gehecht. Waar zij samenstemmen weegt voor hem hun getuigenis op tegen dat van alle andere handschriften, hoe oud en hoe geloofwaardig de laatstgenoemde mogen zijn: in de mond van deze twee getuigen moet alle woord bestaan. Waar zij van elkander verschillen volgt Hort de Vatikanus, vooral wanneer deze de steun van andere oude handschriften bezit.

Een zeer interessante ontdekking werd door Tischendorf gedaan ten opzichte van deze twee kodices, de Vatikanus en de Sinaitikus. De ontdekking was deze, dat beide handschriften van gelijktijdige ouderdom zijn, en naar alle waarschijnlikheid in dezelfde werkwinkel werden gekopiëerd. Dit bleek uit het feit dat zeven bladeren van de Kodex Sinaitikus herschreven zijn geworden door een kopiïst, die uit zijn handschrift herkend wordt als de persoon die de gehele Kodex Vatikanus heeft afgeschreven. Nu ging er een gebod uit van de Keizer Konstantijn dat 50 eksemplaren van het N. Testament vervaardigd zouden worden voor de kerken van zijn nieuwe hoofdstad, Konstantinopel, en de uitvoering van dit werk werd aan Eusebius, de bekende kerkelike geschiedschrijver, toevertrouwd. Het bevel van de keizer verwekte grote opgewondenheid in de schrijfscholen en bibliotheken van Syrië en Egypte, en zette een menigte van pennen in beweging. In één van die bibliotheken, waarschijnlik in die van Caesarea, die haar ontstaan te danken had aan de ijverige bemoeiïngen van Eusebius en zijn mede-arbeider Pamphilus, arbeidden er twee kopiïsten, die wij noemen zullen B en S. Aan B wordt door Eusebius een dokument—een zeer hooggeschat eksemplaar van het Nieuwe Testament—ter kopiëring voorgelegd. B wijdt zich met de meeste getrouwheid aan zijn belangrijke taak, want hij is een arbeidzaam en zeer nauwgezet mens. Naast de vlijtige B zit de andere kopiïst, genaamd S. Hij is een jongere man en een vlugge werker, die blijkbaar hoogmoedig is op zijn nette en keurige handschrift; doch, zoals meermalen met vlugge werkers het geval is, hij vertoont lang niet de nauwkeurigheid van B. Het moet een zeer hete namiddag geweest zijn toen hij bezig was met het afschrijven van het tiende hoofdstuk van Hebreën, want hij maakt in dat hoofdstuk niet minder dan zes vrij ernstige fouten. Eindelik echter is de lange arbeid, zowel van B als van S, klaar, en de resultaten liggen vandaag nog voor ons, —dat van de langzaam doch zekere B

in de Kodex Vatikanus, en dat van de sierlike S in de Kodex Sinaitikus, die door Tischendorf op zo wonderlike wijze is gered geworden uit de handen van de onkundige en zorgeloze monniken in het klooster op Sinai.

Vriend B was echter niet tevreden met de arbeid van zijn kollega S; of misschien is het hem door Eusebius geboden om zekere veranderingen in de tekst van het manuskript Sinaitikus aan te brengen. In ieder geval, hij haalde er zeven bladeren uit ten einde die te herschrijven, bevattende één van die bladeren het einde van het evangelie van Markus, met weglating van de laatste twaalf verzen. Scherpzinnig, niet waar, was de blik van Tischendorf, die niet alleen het handschrift van B herkende midden in de schrijfarbeid van S, maar ook kundige kritici zoals Hort, Scrivener, Gregory en Burkitt, overtuigd heeft dat zijn konjektuur, dat de kodices Vatikanus en Sinaitikus, kontemporair zijn en uit een en helzelfde schrijfhuis zijn ontstaan, op hechte gronden berust.

De alexandrijnse tekst, zoals vertegenwoordigd door de manuskripten Vatikanus en Sinaitikus, wordt, zoals wij gezien hebben, door Hort zeer hoog geacht, en voor de zuiverste en meest oorspronkelike tekst van het Nieuwe Testament gehouden. De constantinopolitaanse tekst, aan de andere kant, die vertegenwoordigd wordt door de belangrijke Kodex A in het Britse Museum, wordt als verbasterd en korrupt beschouwd. Maar tussen deze beide staat nog de tekst van die groep van manuskripten die wij genoemd hebben "westerse manuskripten." Aan deze familiegroep dienen wij tans voor een paar minuten de aandacht te wijden. De meeste tekst-kritici verwerpen beslist de tekst van de westerse manuskripten. Oorspronkelik kan deze tekst niet zijn, zo redeneert men, wijl hij te omslachtig is. "Brevior lectio praeferenda verbosiori" was de eerste regel van de grote tekst-kritikus Griesbach. Wij hebben reeds gezien hoe een dubbele of samengestelde lezing ontstaan kan uit twee van elkaar verschillende lezingen, doordat de kopiist niets wilde weglaten dat mogelik tot de ware tekst des Bijbels behoorde. Soms ook kwam er een vreemd woord in de tekst voor, en de afschrijver of de lezer achtte het nodig om een glos of verklaring van dat vreemde woord in de rand van het manuskript in te lassen. De volgende kopiist zag het verklarende woord aan de rand, en verplaatste het in zijn afschrift van de rand naar de tekst zelf, waar het in de toekomst bleef staan als integrerend deel van de aloude, onvervalste tekst. Maar hoe ook ontstaan, uitbreidingen en inlassingen van deze aard zijn een karakteristiek element in de westerse manuskripten.

Van deze manuskripten is Kodex Bezae, reeds vroeger genoemd, de belangrijkste en meest interressante; en de brandende vraag in de tekstkritiek van vandaag is dit: welke waarde hebben wij te hechten aan de tekst die vertoond wordt door Kodex Bezae en zijn gezellen? Van Kodex Bezae zelf weten wij dat hij behoorde aan de franse hervormer Beza, en door hem aan de universiteit van Cambridge ten geschenke gegeven werd. En met wat doel gaf Beza dit kostbare manuskript aan die universiteit? Hij zegt het ons zelf in de brief die het geschenk begeleidde: "Opdat het manuskript bewaard maar niet gepubliceerd worde." En waarom dan niet gepubliceerd? Omdat de kodex zovele en zo belangrijke varianten vertoont, vooral in het evangelie Lukas, dat daardoor allicht aanstoot gegeven kan worden aan vrome gemoederen, die behoefte hebben aan een gevestigde, en als het ware onfeilbare uitgave der Schrift. Tot zover Beza. De tekst van Kodex Bezae bevat, zoals gezegd is geworden, allerlei toevoegselen, inlassingen en doelloze veranderingen. In de eerste verzen van Lukas VI. hebben wij het verhaal van het eten van koornaren door de discipelen op de sabbat, en hun bestraffing dienomtrent door de Farizeën. De Heiland verdedigt daarop zijn volgelingen, en het verhaal eindigt met de woorden: "En Hij zeide tot hen, De Zoon des mensen is een Heere ook van den sabbat." Dit vers wordt door Kodex Bezae geheel weggelaten, en vervangen door een paragraaf die in geen ander der oude kursieve manuskripten wordt gevonden, namelik: "Op dezelfden dag, ziende één arbeidende op de sabbat, zeide Hij, Mens, indien gij weet wat gij doet, zalig zijt gij; maar indien gij niet weet, zo zijt gij vervloekt en een overtreder der wet."

De afwijkingen van de gewone tekst die wij bij de westerse manuskripten, en vooral bij Kodex Bezae aantreffen, zijn zó in het oog lopend dat men allerlei theoriën heeft uitgedacht om ze te verklaren. Vooral in het Evangelie van Lukas en in het Boek der Handelingen stuiten wij op zulke merkwaardige varianten, dat men geneigd is te zeggen dat geen mens behalve de auteur zelf het zou hebben aangedurfd, deze veranderingen in de tekst aan te brengen. En dat deze afwijkingen werkelik aan de hand van Lukas zelf zijn toe te schrijven is juist wat meer dan één geleerde veronderstelt. De theorie dat Lukas zelf aansprakelik is voor de twee recensies waarin zijn geschriften tot ons gekomen zijn is in de laatste jaren met vele krachtige argumenten bepleit door wijlen professor Blass van Halle. Korteliks opgesomd komt zijn theorie hierop neer, dat Lukas in het opstellen zowel van zijn Evangelie als van de Handelingen allereerst een koncept geschiedenis schreef, en daarna twee recensies uitgaf, die heelwat van elkander verschilden, waarvan de éne zijn patroon Theophilus toegezonden, en de andere voor algemeen kerkelik gebruik bestemd werd.

Het is onmogelik om tans deze interessante theorie in den brede te bespreken. Ik moet daarbij volstaan door te zeggen dat reeds Lightfoot met ingenomenheid en respekt daarvan heeft gesproken, en dat de argumenten van Blass zulke deskundigen als Salmon en Gregory heeft overtuigd. Blass heeft in ieder geval aangetoond dat de stoute taal waarin men vroeger de westerse tekst veroordeelde, in revisie moet worden gebracht, en dat er niet weinige plaatsen in het Nieuwe Testament zijn waar de tekst van Kodex Bezae en de oud-latijnse vertalingen te verkiezen is zelfs boven de tekst van die twee waardige getuigen, de kodices Vatikanus en Sinaiticus.

Vóórdat wij dit korte overzicht van de stand van de tekstkritiek ten einde brengen moeten wij de vraag doen, die wel reeds bij meer dan één is opgekomen, of namelik ons geloof aan de echtheid van de boeken van het Nieuwe Testament, en aan de ongeschondenheid van de tekst van onze heilige oorkonden, niet in groot gevaar wordt gebracht wanneer wij vernemen dat er bij de 200,000 v a r i a e l e c t i o n e s (afwijkende lezingen) in de meer dan 4,000 manuskripten worden aangetroffen. Wat is onze waarborg dat wij nog de eigen woorden hebben van de apostelen en godsmannen die deze boeken geschreven hebben? Is niet de tekst, met al de weglatingen en inlassingen waarvan wij vernemen, in geheel verminkte en onvertrouwbare toestand tot ons gekomen?

Op deze vragen hebben wij het onomwonden getuigenis van dr. Hort, die in de aanhef van zijn "Introduktie" zegt dat ofschoon er bij één woord in elke acht van het Nieuwe Testament afwijkende lezingen bestaan, die toch van geen betekenis zijn, bevattende slechts variaties in de spelling van woorden, varaties in de orde van woorden in een volzin, en dergelijke kleine afwijkingen meer. In één woord uit elke zestig zijn er varierende lezingen die in het oog springen, zodat wij ze met elkaar vergelijken, en een oordeelkundige keuze tussen de éne en de andere doen moeten. Maar ook in dit geval geeft een verandering van lezing geen zelfstandige verandering in de betekenis van de gehele volzin. Slechts één woord uit de duizend vertoont een verschil van lezing van zoveel gewicht dat daardoor een andere zin aan de woorden van de oorspronkelike schrijver wordt gegeven. Wij kunnen derhalve het oordeel van de grote Griekse kritikus Bentley hartelik aanvaarden wanneer hij zegt: "De ware tekst van de heilige schrijvers is bevoegd juist, en niet één geloofsartikel of zedelik gebod zal verdraaid worden of verloren gaan, al kiest gij zo onhandig mogelik, ja, al kiest gij opzettelik, uit de ganse massa lezingen, de ergste mogelijke."

Is er dan geen gevaar dat de tekstkritiek, zelfs in de toekomst, ons delen, en misschien belangrijke delen, van het Nieuwe Testament ontnemen zal? In antwoord op deze vraag haal ik aan de woorden van dr. Gregory, die als uitgever van Tischendorf, en als erfgenaam van de arbeid van die grote kritikus, het recht heeft om in dit verband een woord mée te spreken. Hij zegt: "Het resultaat van de arbeid der

laatste twee eeuwen is dat wij geen grond hebben om te vrezen dat enige grote sekties, die wij vandaag beschouwen als deel van de tekst van het Nieuwe Testament, ooit bewezen zullen worden als niet tot die tekst behorende. De tekstkritiek heeft getoond, naar mijn beschouwing op finale en onherroepelike wijze, dat drie gedeelten niet tot de tekst behoren. (Gregory zinspeelt hier op het vers in 1 Joh., dat spreekt van de drie getuigen in de hemel, op de laatste twaalf verzen van Markus, en op de zogenoemde "periscope adulterae" aan het einde van Joh. 7) "Dan zijn er drie andere gedeelten, elk van niet meer dan twee verzen, die waarschijnlik onecht zijn. Met deze uitzonderingen meen ik dat wij zeggen kunnen dat de tekst van het Nieuwe Testaent in het algemeen verzekerd is. Wij zijn erin geslaagd zulk een kontrôle over het gebied van de getuigenis en zulk een wijd overzicht daarover te verkrijgen, dat verrassingen in deze richting schijnen buitengesloten te zijn. De tekstkritiek zal niet weer geroepen worden te besluiten of een zekere reeks van verzen tot het Nieuwe Testament behoort, al dan niet."

DE KANONIEK

Het derde voorbereidende vak dat wij bij de introduktie tot de exegese van het Nieuwe Testament te behandelen hebben is de Kanoniek, dat is, de historiese vraag welke boeken in de letterkundige verzameling die wij het Nieuwe Testament heten zijn opgenomen geworden, en op welk gezag; zowel als de kritiese vraag of de genoemde boeken wel authentiek en echt zijn. Tussen authenticiteit en echtheid bestaat wel enig verschil, ofschoon het mij voorkomt dat de meeste schrijvers over de Inleiding tot het Nieuwe Testament geen onderscheid weten te maken. Authentiek is naar mijn beschouwing een geschrift dat afkomstig is van de schrijver wiens naam het draagt; en echt is het wanneer het histories juist en geloofwaardig is. Het onderscheid is nodig wanneer wij voor gevallen staan als dat van dr. James Drummond, die de authenticiteit van het Evangelie van Johannes aanneemt, als zijnde van de hand van de apostel die Jezus liefhad, terwijl hij niet wil erkennen dat de inhoud van het boek alleszins geloofwaardig, en dus geheel echt, is.

Het voornaamste verschijnsel in de kritiek van het Nieuwe Testament gedurende de laatste 70 jaren is het ontstaan, de zwang en de ondergang van de beschouwingen der zogenaamde Tübingse School, waarvan Ferdinand Christiaan Baur de stichter en voornaamste profeet was. Baur nam, als volgeling van Hegel, diens stelling over, dat de waarheid de vereniging is van twee tegenovergestelde waarheden, en paste de filosofiese gedachte op de loop der geschiedenis toe. Ook in de geschiedenis van de apostoliese en naapostoliese tijd zou des mensen idee of gedachte door de stadiën van thesis en antithesis naar haar einddoel in de synthese zich bewegen; m.a.w. de idee beweegt zich van stelling en tegenstelling naar samenstelling, waarin wij dan de volmaakte waarheid vinden. Nu zal iedereen terstond erkennen dat hoe groot ook de waarde van zulk een beschouwing moge zijn op spekulatief-filosofies terrein, het zeer gewaagd is om haar toe te passen op prakties-historiese feiten, waar er niet één enkele idee, maar een massa tegenstrijdige ideeën tegelijkertijd zijn.

In de eerste Christelike gemeente, zo paste Baur zijn beschouwing toe, deed zich allereerst een enge Joodse richting gevoelen, die het Christendom zoveel mogelik beperken wilde tot de Joden. Deze richting beriep zich op 't gezag van Petrus, en wij kunnen haar dan ook gerust het Petrinisme noemen. Daar tegenover openbaarde zich een ruimer, meer algemene richting, die de eisen voor toelating tot het Christendom veel gemaakkeliker stelde, en Griek en Romein, barbaar en Scyth welkom heette. Deze richting was het Paulinisme. Tussen beide was er gedurende de apostoliese tijd een hevige en aanhoudende strijd, die niet bijgelegd werd alvorens men in de oudkatolieke kerk een verzoenend Eklekticisme bereikte. Zodanig was Baur's opvatting van de stromingen in de geschiedenis der vroegste Christelike Kerk.

Hij ging echter veel verder. Deze geheel spekulatieve verklaring van de loop der eerste Christelike geschiedenis moest de toetssteen zijn waaraan de relatieve ouderdom, de authenticiteit en de geloofwaardigheid van de verschillende boeken van het Nieuwe Testament werden getoetst. Aanleggende deze maatstaf bevond Baur dat slechts vier van de brieven van Paulus authentiek zijn, namelik Galaten, I en II Kor., en Romeinen. Deze brieven bevatten de eerste en voornaamste uiteenzetting van de Pauliniese richting. Aan de andere kant stond de Openbaring van Johannes, die beschouwd werd als vertegenwoordigende van de apostel Johannes werd toegeschreven. Geen van de andere geschriften van het Nieuwe Testament kon als authentiek gelden. Zelfs het eerste Evangelie, dat een sterk Joodse kleur zou dragen, ontstond niet voor de aanvang der tweede eeuw, en de rest van het Nieuwe Testament, dat neutraal gekleurd en van verzoenende aard was, ontstond langzamerhand in de loop der tweede eeuw.

Al wat geleerdheid en schitterende genie voor de theorie van Baur konden doen, werd door de bende van leerlingen en volgelingen, die Baurs voetspoor drukte, gedaan. Het "prôton pseudos" van deze school was, echter, dat zij een zekere beschouwing van de historiese loop van zaken vooropzette, en de literariese van de historiese kritiek afhankelik maakte. Hierdoor geraakte men al heel spoedig in botsing met de feiten; en hoezeer de beschouwingen van Baur door geestdriftvolle bewonderaars werden ondersteund en bepleit, zij vonden nooit algemene ingang, en ontvingen bijname een zware slag door de verschijning in 1857 van Ritschls "Entstehung der altkatholischen Kirche." Ritschl, die een disipel van Baur was, toonde in dat werk aan dat de oud-katholiese theologie niet was de samensmelting van heterogene elementen, maar de natuurlike ontwikkeling van de leerstellingen door Paulus in zijn brieven verkondigd.

Het is biezonder leerzaam om de positie der kritiek van vandaag te vergelijken met die van de school van Baur. Behalve de vier grote brieven van Paulus, welke zelfs door de Tübingse school als authentiek erkend werden, is er tans vrij wijde overeenstemming omtrent verschillende andere pauliniese geschriften. De beide brieven aan de Thessalonicensen worden meestal als echt aangenomen, de tweede echter minder algemeen dan de eerste. De "Zendbrieven van de gevangenschap" (zoals zij genoemd worden) d.i., Filippensen, Kolossensen en Filemon, en Efeze, worden door de meeste kritici als van de hand van Paulus komende erkend. ofschoon het de meesten vrij zeker schijnt dat de brief aan de Efeziërs niet uitsluitelik aan de gemeente van Efeze was gericht, doch een encycliek was bedoeld om gelezen te worden in al de gemeenten van de provincie Azië. Deze beschouwing berust op drie gewichtige gronden, (a) dat de woorden "te Efeze" in de aanhef in de twee oudste handschriften (Kodices Vatikanus en Sinaitikus) ontbreken; (b) dat Marcion in het begin der tweede eeuw deze zendbrief aanhaalt als de brief aan de "Laodicensen"; en (c) dat de groetenissen en persoonlike boodschappen die wij in de overige pauliniese brieven zo dikwerf aantreffen in deze brief gemist worden, met uitzondering van het noemen van de naam van Tychikus, die waarschijnlik de drager is gewest van de omzendbrief naar de gemeenten Efeze en Laodicea, Pergamum en Smyrna, en naar de andere Aziatiese Kerken. Ten opzichte van de authenticiteit van de Pastorale Brieven (I en II Timotheus en Titus) lopen de meningen nog zeer uiteen. De ganse zaak hangt samen met de kwestie of Paulus in vrijheid gesteld werd na zijn twee-jarige gevangenschap, waarvan Lukas in het laatste hoofdstuk van Handelingen melding maakt. Werd hij wel vrijgelaten, zoals de overlevering ons zegt, en de woorden van Lukas schijnen te veronderstellen, dan is het bijna onmogelik om aan de authenticiteit van de Pastoralen te twijfelen. Werd hij niet vrijgelaten, dan is het bijna onmogelik dat deze brieven van Paulus afkomstig kunnen zijn.

Komende nu tot de Algemene Brieven moeten wij allereerst letten op de zendbrief van Jacobus. Wij herinneren ons wat het oordeel van Luther over deze brief was: hij noemde hem

een "epistola straminea," een brief van stroo, eenvoudig omdat de inhoud in strijd scheen te zijn met de leer die de grote hervormer in Paulus' geschriften vond, en aan de ontwikkeling en verkondiging waarvan hij zijn leven wijdde—de leer van de rechtvaardigmaking door het geloof. Het is waar, de zendop de hevigste strijd tussen de kritici brief van Jacobus mist die karakteristieke leerstukken die wij aan de naam van Paulus verbinden maar dit zegt nog volstrekt niet dat die waarheden ontkend of bestreden worden. Ofschoon de naam van Christus slechts tweemaal voorkomt zijn inhoud en toon van het geschrift echt christelik. Het gevoelen van de kritici omtrent de authenticiteit van Jacobus is uiteenlopend. Mayor, schrijver van de belangrijkste kommentaar die er in de engelse taal over dit boek bestaat, pleit ervoor dat de auteur is Jacobus, de broeder des Heren. Anderen menen dat het geschrift uit betrekkelik late tijd dagtekent, en geschreven werd door een andere, ons overigens onbekende, Jakobus.

Wie de schrijver was van de zendbrief aan de Hebreen, weten wij niet. Het opschrift boven de brief, in al de kodices, is eenvoudig "Aan de Hebreen." De naam van de schrijver wordt ook niet in de aanhef genoemd, zoals in het geval van de meeste boeken van het N. Testament. Dat de brief van pauliniese inhoud is, wordt door bijna allen erkend; doch de stijl is niet die van de grote apostel der heidenen. Calvijn stelt zich tevreden met te konstateren dat hij overtuigd is dat Paulus niet de auteur van deze brief is. Luther meende dat Apollos de schrijver was; anderen noemen de naam van Barnabas; anderen geven aan de hand dat Priscilla de schrijfster was, en dat haar naam verzwegen werd omdat men meende dat een werk uit de pen van een vrouw geen ingang zou verkrijgen—een vooroordeel dat heden ten dage stellig niet meer bestaat. Sir Wm. Ramsay argumenteert ten gunste van Filippus de evangelist, en wordt hierin gesteund door kanunnik Hicks. Hebreën is een treffend bewijs van de waarheid dat de echtheid en de inspiratie van een Bijbelboek niet afhankelik zijn van onze kennis omdat ons christelik en zedelik gevoel, verlicht door de Heilige Geest, het als zodanig aanbeveelt, en niet (of niet zozeer) omdat kerk en geloofsbelijdenis, koncilie en synode, zulke inspiratie betuigen.

Ten opzichte van de andere algemene brieven dienen wij slechts te weten dat de eerste zendbrief van Petrus en de eerste van Johannes van oudsher als authentiek werden erkend, terwijl er tegen de tweede brief van Petrus en de tweede en derde van Johannes ernstig bezwaar werd geopperd. Calvijn kon niet toestemmen dat 2 Petri van de hand van de apostel zelf afkomstig was, en hij verzwijgt 2 en 3 Joh. op zulk een wijze als om te kennen te geven dat hij slechts de eerste brief als authentiek erkent, zeggende (Inst. III 2, 21) "Johannes, in zijn kanoniek geschrift, zegt..." De andere johanneise geschriften—het Evangelie en de Openbaring—vormen het terrein waargewoed heeft. In de opinie van Baur was de Openbaring één van de oudste van de geschriften van het Nieuwe Testament; nu loopt men tot het andere uiterste en beweert dat het één van de jongste is. Wat betreft het Evangelie van Johannes, het oordeel der beste kritici beweegt zich met zekere tred in de richting van authenticiteit. Baur ontkende dat dit geschrift vroeger kon zijn ontstaan dan zeer laat in de tweede eeuw, doch lang geleden heeft men deze beschouwing reeds moeten laten varen. De engelse kritici Sanday, Westcott en Drummond en de duitse geleerden Weiss en Zahn, zijn van de authenticiteit van dit Evangelie overtuigd. Daartegen scharen zich Holtzmann, Jülicher en Schmiedel aan de andere kant. Harnack heeft in de laatste tijd gepleit voor de enkele auteurschap van alle vijf johanneise geschriften, ofschoon hij niet overtuigd is dat de schrijver de apostel Johannes was, maar veeleer geneigd is om een andere Johannes, schrijvende laat in de eerste eeuw, te veronderstellen. Nog steeds is de krachtigste inwendige getuigenis voor de authenticiteit van dit Evangelie de aloude bewijsvoering die zich in vier koncentriese kringen beweegt. de schrijver is geweest een Jood, (b) een palestijnse jood, (c) een ooggetuige, en (4) een disipel, en wel niemand anders dan de discipel die Jezus liefhad. Over de echtheid van de twee geschriften die de naam van Lukas dragen is in de laatste tijd veel interessants verschenen, en vooral dienen in dit verbad de namen van Ramsay en Harnack genoemd te worden, die beiden op overtuigende wijze hebben aangetoond dat zowel het Evangelie als de Handelingen authentieke geschriften en geloofswaardige historiese oorkonden zijn. Ramsay is groter geographicus, die aan zijn geleerdheid een intieme kennis van het schiereiland van Klein Azië paart; en Harnack is groter historicus, wiens kennis van de eerste christelike eeuwen, en van de vele geschriften die uit die tijd tot ons gekomen zijn, door weinigen wordt overtroffen.

Ten laatste moeten wij nog letten op de synoptiese evangelieën—Mattheus, Markus, Lukas. Het vraagstuk van het ontstaan der drie synoptiese evangelieën, en van hun verhouding tot elkaar, is een van de neteligste met welke de kritiek te doen heeft. Grote vragen als deze moeten worden overwogen: Hebben de synoptici hun stof aan vroegere oorkonden ontleend, of steunden zij op een mondelinge overlevering, zoals b.v. in het katecheties onderricht gegeven werd? Zijn de drie synoptiese evangelieën van meet af in het Grieks geschreven geworden, of ligt aan hen en bijname aan Mattheus een Aramees oorspronkelik ten grondslag? In welke volgorde zijn zij in het licht gegeven? Ten opzichte van deze laatste vraag is er heel wat verandering in de algemene beschouwing sedert Baurs tijd ingetreden. Baur hield Markus voor de jongste van de synoptiese evangelieën, terwijl de tegenwoordige kritici bijna eenparig verklaren dat Markus de oudste is. Bijna het gehele Markus wordt woordelik in de twee andere evangelieën van Mattheus en Lukas teruggevonden. Mattheus heeft enige sekties die hem eigenaardig zijn: hij geeft ons een groot aantal spreuken en gezegden van de Zaligmaker, en men veronderstelt dat hij deze ontleende aan een geschrift dat hij bij het opstellen van zijn evangelie gebruikte. Nu weten wij uit de bladzijden van de kerkvader Eusebius, wiens naam wij reeds gehoord hebben in verband met het vervaardigen van de grote kodices B en Aleph, dat er vroeg in de tweede eeuw een zekere Papias was, van wie Eusebius oneerbiedig zegt dat hij klein van verstand (smikros ton noun) was, maar die nochtans een zeer belangrijke getuigenis voor de vroege oorsprong van de evangelieën heeft achtergelaten. Aangaande het ontstaan van het Evangelie van Mattheus zegt hij: "Mattheus stelde de gezegden (ta logia) in het hebreeuwse dialekt op; en elkeen verklaarde ze naardat hij in staat was." Nu veronderstelt men dat deze logia of gezegden in de vroegste tijd als afzonderlik geschrift cirkuleerde, en de kritici zijn overeengekomen om ze aan te duiden door de letter Q (dat is Quelle, of oorsprong). Het Evangelie van Mattheus, dit is onze slotsom, is derhalve "Markus plus Q."

Het is zo goed als zeker dat het Evangelie van Lukas later is ontstaan dan de beide andere synoptici. Immers, in zijn aanhef zegt Lukas dat reeds vóór zijn tijd velen gepoogd hadden een verhaal te geven van de dingen die onder de eerste Christenen volkomen zekerheid hadden. Bovendien is het duidelik dat Lukas, evenzeer als Mattheus, op Markus bouwt; zodat de gevolgtrekking haast niet vermeden kan worden dat Lukas van latere oorsprong is dan de twee andere synoptici. Nu heb ik zoeven erop gewezen dat Ramsay en Harnack krachtige argumenten hebben aangevoerd ten bewijze dat beide het Evangelie en de Handelingen van Lukas authentieke stukken zijn. Handelingen moet blijkbaar zeer vroeg verschenen zijn, daar het boek afbreekt met de eerste gevangenschap van Paulus te Rome, zegge in het jaar 61. Het Evangelie van Lukas moet derhalve vroeger zijn uitgegeven, Markus nog vroeger, en de Gezegden (Q) het vroegst van alle. Zo zien wij dat de strekking der kritiek van onze tijd is, om zeer vroege datums voor het ontstaan onzer synoptiese evangelieën aan te nemen, in plaats van de tweedeeeuwse datums waarheen ze de school van Tübingen verwees.

ECHTHEID EN GELOOFWAARDIGHEID.

Alvorens dit korte en gebrekkige overzicht van de taak, die de exegeet van het Nieuwe Testament wacht, af te sluiten, is er een gewichtige vraag die wel bij iedereen zal zijn opgekomen, en die ik gaarne stellen en te beantwoorden zoeken wil. Luisterende naar deze beschrijving van de geesteswrijvingen en de wijd-uiteenlopende meningen ten opzichte van de boeken des N. Verbonds, en van de eindeloze diskussies over echtheid en geloofwaardigheid, authenticiteit en ongeschondenheid, kunnen wij allicht ertoe komen om te menen dat ons geloof op een zeer wankelbaar fundament gebouwd staat. Moeten wij dan ons geloof aan Christus, aan de feiten van zijn aards bestaan, aan zijn dood en opstanding, en aan het heil dat Hij door Zijn gadeloos offer voor ons verkregen heeft, opgeschort houden totdat de geleerden van Duitsland en Holland, van Frankrijk en van Engeland ons op onomstotelike wijze betoogd hebben dat de boeken van het N. Testament authentiek en geloofwaardig zijn? Moeten wij waarlik ons godsdienstig geloof gaan bouwen op een grondslag die niet-godsdienstig is, namelik op een literariese en historiese bewijsvoering van de echtheid der Bijbelboeken? Is dan de zaligheid onzer zielen van de beoefening ener wetenschappelike kritiek afhankelik? Deze en dergelijke vragen, dat verstaan wij toch, kunnen niet anders dan onkennend beantwoord worden.

Maar, als ons geloof onafhankelik is van kritiese bewijzen voor de echtheid van de geschriften des N. Testaments, mogen wij dan niet ook verder gaan, en zeggen dat ons geloof onafhankelik is van het N. Testament zelf? Ja en neen. Ja, inzoverre als wij aannemen moeten dat er zaligmakend geloof in Christus was reeds lang vóórdat er een N. Testament bestond. De drie duizend op de Pinksterdag werden verslagen in 't hart, en geloofden de woorden van Petrus, zonder een enkel gezaghebbend N. Testamenties geschrift in de handen te hebben. De duizenden die tot de kerk werden toegedaan in Jeruzalem, in Antiochie, en in de vele gemeenten door Paulus op zijn eerste zendingsreis gesticht, kwamen tot bekering en tot een blijmoedige overgave aan de Heiland, zonder de evangelieën met het volledig verhaal van Christus leven en sterven, of de brieven met een volledige verklaring van de leer der zaligheid, te bezitten. De eerste bekeerlingen heden ten dage in de zendingvelden der wereld worden tot geloof in de Zaligmaker bewogen, niet door de bewijsvoeringen van de schrijvers van het N. Testament, maar door de eenvoudige aanbieding van Gods genade in de Zoon Zijner liefde. Het geloof van de eerste Christenen der apostoliese tijden, en van de eerste bekeerlingen der hedendaagse zendingvelden, rustte niet op het N. Testament als zodanig, maar—en hierop wil ik nadruk leggen—op de waarheid in het N. Testament vervat. In deze zin is het N. Testament t o c h nodig voor een gezond, ontwikkeld en toenemend geloof in Christus. Het is denkbaar dat het geloof in Christus als de Zoon van God, die om ons en om onze zaligheid mens geworden is, onder Christenen kon zijn voortgeplant geworden gedurende meer dan zestig geslachten, "ook al ware er geen N. Testament en geen geschreven oorkonden bewaard gebleven," doch dat geloof, berustende op een overlevering die natuurlikerwijs van geslacht tot geslacht meer en meer zou zijn ontaard, zou een flauw en ziekelik, en stellig geen wereld-overwinnend geloof zijn geweest.

Ons geloof dan is onafhankelik van de kritiek. Ons geloof is in zekere zin onafhankelik van het N. Testament, en toch ook weer niet onafhankelik van het N. Testament. Waarop berust dan eigenlik ons geloof? Welk gezag waarborgt mij dat Gods beloften, zoals in het evangelie geopenbaard, waarlik van God afkomstig zijn, en van heler harte mogen en moeten omhelsd worden? Welke is de eigenlike toetssteen waaraan ik de vertrouwbaarheid van het N. Testament toetsen mag? Op deze vraag zijn er drie antwoorden gegeven geworden—de rede, de Kerk, en de Heilige Geest. De rede, zo roept de rationalist, mag uw enige toetssteen wezen; de rede, bijgestaan en geholpen, zo gij het wilt, door het zedelik gevoel, dat toch maar een vermogen is aan de rede ondergeschikt. Op het verstand moet gij steunen; wat het verstand, na rijpe overweging en ernstig onderzoek, goedkeurt, dat is aannemelik; wat ertegen aandruist, is verwerpelik. Die deze weg op gaat beweegt zich van Baur naar Strauss, en van Strauss naar Haeckel, en vervalt ten slotte in het naakte atheisme.

Het tweede antwoord is de Kerk. Dit is de houding van de Rooms Katholiek en van de hoogkerkelike Anglikaan. Het deert mij niet, zegt hij, welke de bevindingen van de kritiek zijn. Immers de Kerk is de bewaarplaats, de verdedigster en de uitdeelster van de waarheid. De Kerk stelt vast welke boeken wel en welke boeken niet tot de kanon der heilige geschriften zullen worden gerekend; en de Kerk verleent aan de woorden van Paulus en Johannes, van Petrus en Lukas, hun bindend gezag. Dit was de houding zelfs van die grote kerkvader Augustinus, die zeide: Evangelio non crederem, nisi me commoveret ecclesiae auctoritas.

Het antwoord van de Hervormers, die met het gezag van de Kerk gebroken hadden, was een heel andere. Handelende over de kanoniciteit, zegt Luther in zijn voorrede tot de Zendbrief van Jacobus: "Dit is de rechte toetssteen waaraan alle boeken getoetst moeten worden, of zij Christus op de voorgrond brengen of niet. ...... Wat Christus niet leert is niet apostolies, al is het dat Petrus of Paulus het leert; en wederom, wat Christus predikt dat zou apostolies zijn al ware het dat Judas of Annas, Pilatus of Herodes het deed." Calvijn stelt de zaak enigszins anders voor, en wijst ons niet zozeer op de persoon van Christus als op die van de Heilige Geest. "De Schrift brengt een gevoel van waarheid met zich," zegt hij op één plaats, en op een andere plaats: "Gods Woord zal in de harten der mensen geen geloof vinden, alvorens het door het inwendige getuigenis des Geestes wordt bezegeld." Bij Luther komt derhalve het materiële beginsel der hervorming, bij Calvijn het formele, meer op de voorgrond. Beiden echter keuren beslist af zowel het gezag der rede als het gezag der Kerk, als autorisatie voor de echtheid en ongeschondenheid der Bijbelboeken.

De beschouwing, die bij sommigen heeft post gevat, dat ons geloof in Christus als onze Verlosser van de schuld en de macht der zonde afhankelik is van de aanname van een zeker aantal boeken als kanoniek, en van de argumenten van orthodoxe geleerden ten gunste van hun geloofwaardigheid en gevolgelike inspiratie, dat is geenszins de beschouwing van de hervormers geweest. De overlevering der eerste Christenen, en het getuigenis van vele geslachten van vrome mensen, die in de Schrift licht en heil, troost en steun vonden heeft bij ons groot gewicht. Wij Protestanten zijn groot geworden met een gevoel van ontzag voor het N. Testament als een verzameling van geïnspireerde boeken; en derhalve geloven wij in deszelfs inspiratie, en zoeken die met traditionele bewijsvoeringen te ondersteunen. Maar ons eigenlik geloof aan het N. Testament en aan de heilsboodschap die het bevat berust op een innerlike overtuiging dat deze waarlik de woorden van de eeuwige God zijn—een overtuiging welke zelfs de uiterste pogingen van negatieve kritici niet vernietigen kunnen, een overtuiging tevens welke de krachtigste en meest logiese bewijsvoering van positief Christelike geleerden niet wekken kan. Wij vinden in de persoon van Jezus Christus, zoals Hij ons in de Evangelieën wordt voorgeschilderd—afgezien van de vraag wie die Evangelieën geschreven hebben—een goddelike waardigheid; wij horen in de woorden van Jezus Christus—afgezien van de vraag wie ze eerst heeft neergeschreven, en hoe ze voor ons zijn bewaard gebleven—een goddelike aksent; en aan de indruk aldus op ons gemaakt geeft ons hart antwoord, zeggende: "Mijn Heer en mijn God!"

't Uitspreken van de zegen door prof. Du Plessis, na hij zijn rede geëindigd had, bracht de plechtigheid tot een eind.

DEEL XXI, No. 6. STELLENBOSCH. JUNI 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

De oorlog in Europa wordt met de grootste verwoedheid voortgezet. Het einde is nog schijnbaar ver. En daarna? Wat zal het lot van Europa zijn? En vreemd is het, dat men schijnbaar niet tot bezinning komt. Enkele stemmen echter gaan op tot den Allerhoogste: ik bedoel natuurlijk uit de pers. Over 't algemeen is er nog geen toon van verootmoediging, van schuldbesef, van terugkeer tot God. Dit schijnt het godsdienstig weekblad "The Christian" zeer te hinderen. In enkele artikelen wordt dit uitgesproken: vooral in één zeer treffend artikel: "Are we indispensable?" (Zijn wij onmisbaar?) Gaarna haalde ik daaruit 't een en ander aan, dat ook Z.-Afrika ten nutte kon zijn. Misschien later. Middelerwijl vestig ik de aandacht op enkele andere uitlatingen, waarin de Haat zich uitspreekt op zorgwekkende wijze. Wij weten, hoe die haat tegen Engeland door de Duitsche pers wordt aangekweekt. En weerkeerig tegen Duitschland door de Fransche en Engelsche pers. De Duitschers hebben hun "lied van den Haat," waar men in onzinnige taal tegen Engeland Gods oordeel over dat volk inroept. De Engelschen weer spreken van de Duitschers als "barbaren," "Hunnen," het uitvaagsel van het menschdom. De Franschen laten zich evenzeer op de onzinnigste, meest hartstochtelijke wijze uit. Hoe kan er dan een einde komen aan die woede en verbittering? God ontferme zich over de arme wereld! Het éene wee is pas voorbij, of een ander wee staat voor de deur!

* * *

Ten einde dit een en ander te staven, haal ik het volgende aan uit de "Heraut," hoewel ik niet alles wil onderschrijven, wat daarin voorkomt:—

Engeland. Oorlogskoorts.

Er wordt in deze dagen gesproken van een oorlogskoorts, die de volken aangegrepen heeft. En niet ten onrechte. Het schijnt wel, alsof die koortsachtige toestand nu en dan te weeg brengt dat de lijders gaan ijlen en dan allerlei droomgezichten hebben. Zoo vonden wij in een deftig Christelijk blad, dat in Engeland verschijnt, een vergelijking tusschen "Prussianisme" en "Mohammedanisme." Volgens den schrijver, P. Whitwell Wilson doet men verkeerd, de Duitschers "Hunnen" te noemen. "Bismarck moge een heiden geweest zijn die Odin en Thor aanbad, maar sedert zijn heengaan is er verandering gekomen. De Keizer is niet, als Frederik de Groote, een spotter met den godsdienst, die met Voltaire coquetteerde. Hij is een mysticus, een diep geloovige, maar hoewel hij op dit punt zich zelven volkomen misleidt, is zijn fanatisme, hoewel oprecht, niet Christelijk. In zijn binnenste is hij een Mahdi, een Kalif, een Sultan, een geroepen militair profeet van den Almachtige. Al zijn gedachten omtrent God, den mensch en Christus zijn door en door Mohammedaansch." Zoo gaat het al door.

In de verbeelding van den schrijver is Berlijn de stad waarin de meeste goddeloosheid gevonden wordt. In Londen, Parijs en St. Petersburg is er ruim plaats voor een levende religie! De ziel van Londen is gedrukt door de zorgen, die veroorzaakt worden door de armoede van het Oostelijk deel en

door den overvloedigen rijkdom van het Westend, door druk op den zak, hetzij van binnen, hetzij van buiten komend ! Parijs heeft door hare revolutie niet de blijde tijding van den sterken en goeden Zaligmaker verworpen, maar alleen een verrotte kerkelijkheid, die alle heiligheid verloren en de ondeugden der koningen en de verdrukking door aristocraten in bescherming genomen had ! Petersburg is nog een kind in het geloof, dat door schilderijen en beelden onderwezen en door het glinsteren van goud en zilver en edelgesteenten bekoord wordt, even als de Israëlieten, toen zij door Mozes geleid werden ! Maar in Berlijn is het geloof in Christus verwoest door een welbewuste, goedgeorganiseerde en gestadig voortgezette actie. De critici wilden niet, dat de beminnelijke Man van Nazareth over hen zoude heerschen. Zij beroofden Hem welbewust van Zijn Godheid, en plaatsten Hem juist op dezelfde plaats waar Mohammed Hem plaatste, en wel op één lijn met Mozes, Socrates, Goethe, Shakespeare ver verwijderd van de almacht Gods, en maar een weinig lager dan den erfelijken Kalif van Potsdam."

Men vergeet in Engeland, dat de Engelschman Hobbes reeds in de 16de eeuw het materialisme voorstond, terwijl hij in de zedeleer het egoïsme en in de politiek het despotisme verdedigde. Ook wordt over het hoofd gezien dat Darwin, een Engelschman, in de 19de eeuw de grondlegger geweest is van de evolutie-theorie, waardoor een poging gedaan werd om de openbaring Gods in de Heilige Schrift als in de hartader te treffen en den Christus te onttroonen.

Maar ook in Frankrijk zijn symptomen waar te nemen, waaruit men besluiten kan, dat de zielstoestand van het volk niet normaal genoemd worden kan. Een Zweed, Frederik Böök, die op uitnoodiging van de Fransche regeering eenige weken in Frankrijk doorbracht, gaf in de *Svenska Dagbladet* van 17 Jan. 1916 te kennen, den indruk gekregen te hebben, dat de Franschen zich steeds meer wikkelen in den haat tegen de Duitschers ; men gelooft het onzinnigste van hen, en een verstandig woord vindt geen ingang.

Men gelooft dat er een Uhlaan geweest is, die vier kinderlijkjes aan zijn lans gespitst had en dat de Duitschers de vrouwen in de veroverde provinciën stelselmatig met vergiften onvruchtbaar maken. Het is natuurlijk onrechtvaardig wanneer men beweert, dat alle Franschen in een Duitscher een onmensch zien, een wild roofdier, zonder menschelijk gevoel, die van alle menschelijke gemeenschap moet uitgesloten worden. Doch de Zweed moet erkennen, dat hij voor zich geen Franschman ontmoet heeft, die een rechtmatig oordeel over de Duitschers kon vellen. Dit kan ons niet bevreemden, omdat ook Roomsche predikers den verkeerden geest, die het volk beheerscht, eer aanmoedigen dan bestrijden.

Ten bewijze daarvan kan dienen, dat onder den titel van "La vie héroique" preeken gedrukt werden die in de Madeleine kerk gehouden zijn. Daarin wordt o.a. gezegd : "Onze soldaat, die uit de loopgraven komt, is, mystiek uitgedrukt, Christus, die den hof van Gethsemane verlaat ; de plaats waar hij valt, is Kalvarië. Verwond, herinnert hij aan het offerlam, waarvan Jesaja spreekt ; de stilte in het veldhospitaal is te vergelijken met de stilte, die Jezus omringde, toen Hij de kwellingen des doods leed. Stervend neemt hij deel aan het leven Gods, daar hij als een God sterft." ... "Ik heb Frankrijk lief, zooals het tegenwoordig is en gelijk het geweest is, trots zijn dwalingen, trots zijn ongerechtigheden. Om een land als het onze te redden, is het niet genoeg, dat een warme vaderlandsliefde ons doorgloeit ; ons patriotisme moet mateloos onbegrensd, zelfs partijdig zijn ... Deze oorlog is een heilige oorlog ; de gerechtigheid wil hem, de Hemel heeft hem veroorloofd, het is een kruistocht ; tegen zulke vijanden is haat geoorloofd, is alle toorn heilig." Jammer dat van de kansels de oorlog niet wordt voorgesteld als een oordeel Gods over de zonden der menschen. Dit kon een middel zijn om ook het Fransche volk tot bezinning te brengen.

* * *

Ook de grijze Haeckel — materialist, monist, godloochenaar — heeft zich laten hooren. Die weten wil, wat de troost is die zulk een man meedeelt leze het volgende. En Haeckel staat niet alleen. Hij is, zooals uit andere berichten blijkt, slechts de tolk van duizenden en tien-duizenden. In den kring der socialisten wordt Haeckel veel gelezen. Hij is hun profeet. Bitter vijandig tegen het Christendom, bedient hij zich dan ook van alle middelen om het Christendom te bestrijden. Doch laat ons hem hooren : Andermaal zegt de "Heraut" over dit een en ander het volgende :—

Duitschland. Een moeilijke vertrooster.

Maandenlang heeft het ongeloof in Duitschland, hetzij gedwongen of vrijwillig, zijn stem niet op de

straten verheven. De ernst van den tijd, dien men doorleeft, was daarvan de oorzaak. Doch van lieverlede begint men zich weer te laten hooren.

De tachtigjarige hoogleeraar Haeckel heeft een poging gewaagd om het Duitsche volk te vertroosten over het verlies van zóovele duizenden levens. Hij schreef een boek over Leven, Dood en Eeuwigheid. En deze atheïst wist daarbij geen beter troost te bieden dan een betoog, dat er geen Voorzienigheid is, geen Hemelsche Vader, geen onsterfelijkheid, geen ziel. Alleen het noodlot blijft over. De oorlog heeft volgens den Duitschen hoogleeraar geleerd, dat het ongerijmd is om te trachten onzen naaste lief te hebben als ons zelven. Aan de andere zijde meent de schrijver, dat men in den zwaren tijd dien Duitschland doorleeft, troost kan vinden in de wetenschap, berusting en het zich schikken in het onvermijdelijke. Deze drie dingen geven aan dèn denkenden cultuurmensch een onuitputtelijken schat!

Men moet wel zeer verblind zijn als men meent, dat waarlijk hiermede het bloedend vaderland, weduwen en weezen, vaders en moeders die treuren over het verlies van geliefde zonen, zullen getroost worden.

* * *

Andere "moeilijke vertroosters" zijn er in Duitschland. Het zijn de mannen die "nationalisme" en "Christendom" één beschouwen, en die het openlijk uitspreken, dat hij die in dezen zwaren tijd het "nationalisme" huldigt ook op het slagveld bij het sterven de kroon de heerlijkheid ontvangen zal. Zoo bijv. de predikant *Traub* uit Dortmund, die zijn zoogenaamde "IJzeren blaadjes" met kwistige hand uitstrooit. Enkele aanhalingen zijn genoegzaam.

Dat hiermede niet te veel gezegd wordt, blijkt uit het blaadje dat bij gelegenheid van het "Kerstfeest" den Duitschen krijgers aangeboden werd. Daarin schrijft hij: "Merkt het toch, lieve dappere gezellen, hoe wij heden bij u zijn! Wordt het u niet warm om het hart? Uw verloofde is er; vader en moeder zoeken; uw vrouw legt haar arm op uwen schouder, en zoo even werd er nog in het struikgewas gefloten, juist alsof het uw kleine jongen was, die altijd zulke aardige streken in het hoofd heeft. Werkelijk, kameraad, het is geen holle phrase, het is zuivere werkelijkheid. Wij staan allen rondom uw loopgraaf en gaan met u op wacht en op patrouille, wij zijn er, ontsluit maar uw oog en hart! Wij laten ons niet wegjagen; gij moet ons gewaar worden. Zoo groeten wij u in dezen nacht met blij geroep!"

Aan het eind van zijn "ijzeren blad" schrijft Traub nog: "De Duitsche naam staat hoog in eere en de vaandels verkondigen iets van de heerlijkheid van het Duitsche rijk. Daarom danken wij op den dag van heden en houden ons overtuigd, dat het eind goed zal zijn. Waar zulk een heldere boodschap door de velden vliegt, daar is het Kerstmis; want het kwam eenmaal ook als een ster in den donkeren nacht en verhaalde van sterke hoop en nieuw heil voor de volken. Waar uw moed blinkt als een ster en waar uwe aangezichten blinken als lichten, daar ziet men Kerstmis in levenden lijve... Wij groeten de sterren, opdat zij u groeten. Het licht komt wanneer gij en wij tezamen licht zijn... Stille nacht, heilige nacht."

Is het te verwonderen dat zulke woorden ergernis geven?

* * *

Terecht wordt hieromtrent aangemerkt:—

De geschiedenis leert dat een oorlog op zich zelf niet dienstig is om het godsdienstig leven op te wekken. Wanneer er onder of na een krijg een wederopleving van de Kerk van Christus plaats heeft, is dit louter te danken aan de werking van den H. Geest, welke eerst verootmoediging werkt onder de slaande hand Gods, om daarna de verslagenen van hart te troosten met het Evangelie van Gods vrije genade in Christus. Van verootmoediging bespeurt men echter in de oorlogvoerende landen nog niet veel, al moet dankbaar erkend, dat het aan roepstemmen daartoe niet ontbreekt. Maar het is een treurig teeken dat zij, die opwekken tot schuldbelijdenis tegenover den hoogen God, moeten klagen over verslapping van het Christelijk geloofsleven, terwijl er daarentegen de nationale gedachte op de spits gedreven wordt. Het is haast niet te gelooven, wat in dit opzicht niet alleen door courantenschrijvers, maar ook door predikanten ten beste gegeven wordt. Dat de dood voor het vaderland de hoogste uiting van het Christelijk geloof genoemd wordt; dat allen die het vaderland tot in den dood getrouw waren, de kroon des levens beloofd wordt; is iets heel gewoons. Men stelt het zelfs voor, dat de dood op het slagveld op één lijn staat met den dood van den Zaligmaker aan het kruis! Ook is het een misgreep, dat men vaderlandslievende woorden van Fichte, Schleiermacher

en Arndt in een "Kriegsagende" met deelen uit de Heilige Schrift gelijk stelt, terwijl daarin nationale liederen in plaats van choralen gedrukt staan. Dat een bekend Theoloog met het oog op de wapenbroederschap met Turkije, aan den Islam bijna dezelfde waarde toekent als aan het Christendom en niets meer van een zending onder de Mohammedanen weten wil, is een bewijs, waartoe het op de spits drijven van de nationale gedachte leidt.

MUCHILAND,

of (Het werk in Munchiland).

Munchiland, zoals reeds wel bekend, is *dat* deel dat aan den Zuid Afrikaanschen Tak van de Soedan Vereenigde Zending werd aangewezen als zijn arbeidsveld.

De bevolking van den Munchi-stam wordt geschat op 300,000 een van de grootste heidensche stammen in Nigeria ; en het land door hen bewoond is ongeveer zoo groot als Basutoland.

De zendelingen die den Z. A. Tak vertegenwoordigen behooren, zooals ook het geval is met al de andere Takken, tot verschillende kerkgenootschappen.

Al dadelijk bij het begin van het werk daar werd het gevoeld dat de twee sekties, de Engelsche en de Hollandsche, niet met elkander tezamen op dezelfde staties zullen kunnen werken, daar er heelwat verschil bestaat tusschen hun methoden van werken. Het werd toen eerst besloten Munchiland te verdeelen zoo dat de eene sektie het eene deel zal bearbeiden terwijl de andere sektie het andere deel bearbeidt. Doch hoe langer het duurde hoe sterker werd de overtuiging bij al de zendelingen op het veld, ook bij die welke tot de andere Takken van de Vereenigde Zending behooren, dat het zeer af te keuren is om één enkelen stam te verdeelen, of om twee van elkander verschillende methoden van werk in denzelfden stam te hebben ; en te meer daar de noodzakelijkheid er toe in het geheel niet bestond, aangezien er nog zoo veel onbearbeid veld is. Wel, toen was de vraag, welke van de twee sekties onder den Munchi-stam moet blijven arbeiden ? Hierop werd geantwoord door leden van de Engelsch-sprekende sektie, dat de Hollandsch-sprekende sektie zonder twijfel de sektie is die den geheelen Munchistam moet bearbeiden, en wel omdat zij de beste vooruitzichten heeft om spoedig te kunnen uitbreiden en eerlang den ganschen stam in bezit te nemen, daar zij gesteund wordt door een sterke Kerk, vele van wier leden reeds groot belang stellen in het werk in de Soedan, en die als Kerk het werk nog krachtiger zal ondersteunen wanneer zij weet dat zij alleen verantwoordelijk is voor den ganschen Munchi-stam. De Hollandsche sektie werd dan ook gevraagd of zij niet kans ziet den geheelen stam voor haar rekening te nemen. Dit vriendelijk aanbod van zoo begeerlijk een arbeidsveld, met zijn vele schoone gelegenheden, werd dan ook met dank aangenomen op het veld, en aan de Commissies hier thuis werd gevraagd die aanname te bekrachtigen.

Doch ook hier werd de zaak niet gelaten. Er waren er degenen die meenden dat de Ned. Geref. Kerk, als Kerk, het werk in Munchiland moest aanvaarden. Hoe dit punt voor de laatste Synode gebracht werd, en het besluit van de Synode daaromtrent is, meen ik, aan allen wel bekend.

Vandaag is de toestand van zaken net dit, in kort : Op het veld zijn de twee sekties reeds gescheiden. De Hollandsch-sprekende sektie bearbeidt de Munchis, terwijl de Engelsch-sprekende sektie bezig is onderzoek in te stellen met betrekking tot den Mada-stam — een stam ten Noorden van de Munchis — met het oog onder dien stam hun werk voort te zetten.

Tot de overname van Munchiland door onze Kerk is reeds besloten, en het eenigste dat nu nog over blijft is de officieële onderhandeling tusschen de Algemeene Zending Commissie en het Gouvernement van Nigeria.

* * *

Het werk in Munchiland werd begonnen te Salatu gedurende de maand Mei 1911, door den heer C. F. Zimmerman, zending-boer destijds. Zaki Biam, de tweede statie, werd geopend gedurende de maand April, twee jaar later.

Daar de Munchis ruwe heidenen zijn, spreekt het van zelf dat hun taal nog geheel en al ongeschreven was en moest er dus met de studie er van dadelijk een begin gemaakt worden.

Als medium moest dienen de Hausa-taal, die de handelstaal van dat deel van het land is, en ook door velen van de Munchis redelijk goed verstaan wordt. De taalstudie was dan ook het voornaamste werk van de zendelingen in het begin. Later, naar mate zij in staat waren zich vrij in die taal uit te drukken, werden de omliggende dorpen bezocht en het Evangelie ook aldaar verkondigd.

Met het onderwijzen van de kinderen werd ook van het begin af aan een aanvang gemaakt, en hoewel het niet juist van de Munchi-kinderen gezegd kan worden dat zij *begeerig* zijn om onderwezen te worden, toch zijn er degenen die vrij geregeld de school hebben bijgewoond. Zij hebben dan ook goede vordering gemaakt en zijn nu meest allen in staat redelijk vlot te lezen in hun eigen taal.

Op de scholen worden de kinderen niet alleen geleerd te lezen en te schrijven, maar wordt hun ook Bijbelkennis medegedeeld. Deze geregelde bearbeiding van de kinderen is dan ook niet zonder vrucht geweest. Eén Munchi-jongen heeft reeds een jaar opleiding gehad en doet nu dienst als Evangelist. Vier of vijf (ik weet het juist getal

niet) worden vanjaar opgeleid voor datzelfde werk ; en dan zijn er nog eenigen die ook hun begeerte te kennen gegeven hebben om volgelingen van den Heer te worden.

Onze hoop ligt dan ook in de kinderen, want de opgegroeiden en ouden zijn zoo diep ingeworteld in hunne gewoonten en bijgeloovigheden dat het haast onmogelijk is hen er uit te krijgen.

* * *

Onze methoden in het opleiden van de Evangelisten is als volgt : Zoodra een jongen redelijk goed kan lezen, en bewijs heeft geleverd van de echtheid zijner bekeering, ontvangt hij één jaar opleiding, daarna moet hij één jaar dienst doen als Evangelist ; weer één jaar opleiding, één jaar dienst, enz. totdat hij drie jaren opleiding genoten heeft. Ons oogmerk hiermede is (1) dat als het blijkt dat een jongen niet deugt als Evangelist na zijn eerste jaars dienst hij dan niet verder behoeft opgeleid te worden. (2) En ten tweede, dat hij wanneer hij werken moet, uitvinden zal zijn gebrek aan kennis en alzoo het volgend jaar van zijne gelegenheden beter gebruik zal kunnen maken.

De meening was altoos dat het grootste gevaar dat de Munchis bedreigde het Mohammedanisme is dat door de Hausa en Fulani-handelaars onder hen gebracht wordt. Doch gedurende de laatste twee jaar deed een ander verschijnsel zich voor dat veel meer zorg en kommer verwekt dan het gevaar van wege de Mohammedaansche handelaars, nl. *het ontwaken van het Munchi-volk.* Vóór de komst van den blanken man in dat deel van Afrika leefden de stammen in een toestand van gedurigen oorlog met elkander ; gevolgelijk werd ieder persoon genoodzaakt binnen de grenzen van zijn stam te blijven, tenzij hij gereed was zijn leven in zijn hand te nemen. Toen de blanke man bezit nam van het land verklaarde hij vrede door gansch het land, verbood alle oorlogen of gevechten en verklaarde het gansche land open en vrij voor eenigen inboorling om te reizen waarheen hij wilde, en ondernam ook zijn bescherming. De Hausa en Fulani handelaren waren de eersten om zich van deze voorrechten te bedienen en drongen heel spoedig de verschillende heidensche stammen binnen (De Hausas en Fulanies zijn Mohammedanen). Na hen volgde de blanke man met zijne wetten en bepalingen en eisch van de betaling eener jaarlijksche belasting. Deze allen brachten met zich mede nieuwe ideeën van beschaving, levenswijze, gewoonten, enz. alsook nieuwe informatie aangaande andere deelen van het land of van andere werelddeelen. Het natuurlijk gevolg hiervan was de ontwaking van zulk een heidenschen stam — het ontwaken, bij het jong volk vooral, van de begeerte om ook " de wereld te zien," ook geld en ander waar voor zichzelven te gaan verdienen daar waar die zoo volop zijn. Gepaard met die ontwaking gaat dan ook het losraken van de oude stamgewoonten, geloof, tradities, enz. Waar er zulk een loslating van het oude is, is er dan gewoonlijk ook een grijpen naar het nieuwe.

Dit is dan nu ook de periode waarin de Munchi stam zich bevindt. Gedurende de laatste twee jaren, vooral, was het zeer opmerkelijk hoe dat honderden van jonge Munchis hunne dorpen en ouderlijke woningen verlaten en het land doorreizen òf in het gezelschap van een of ander Europeaan als diens bediende, òf de bediende van zijne bedienden, zooals bijv. keukenhelper, " boy " van een soldaat, of van een politiedienaar, of van een Gouvernements Tolk, of van diens vrouwen ; òf, in het gezelschap van Hausa of Fulani handelaren als dragers van hunne drachten, of als hunne bedienden op de eene of de andere wijze. Dan zijn er nog anderen die eenvoudig naar een of ander Hausa-dorp gaan om daar te trachten geld te verdienen.

In misschien de meeste gevallen worden de jongens door de Hausas bedrogen en wanneer zij op hun bestemde plaats aankomen, wordt hun beloofde loon hun onthouden en aan hen gezegd dat zij gevoed werden op de reis en dat dat al is dat zij verwachten moeten. In vele andere gevallen weer worden zulke jongens heel goed behandeld en blijven zij dan ook aan bij zulke Hausas of Fulanis, en dit nu is, volgens mijn meening, het grootste gevaar, op geestelijk gebied, dat de Munchis bedreigt. Want zulk een jongen is dan geheel en al afgescheiden van zijn eigen stam en verkeert dagelijks onder de geconcentreerde invloeden van 't Mohammedanisme. Dagelijks aanschouwt hij die en ademt de atmospheer daarvan in. Hoe lang zal zulk een jongen een " ongeloovige " (niet Mohammedaan) blijven ? Ik weet vandaag nog maar van slechts één Munchi die Mohammedaan is, doch ik weet van meer dan een die, zooals boven genoemd, bij Hausas woonachtig zijn, en daar de Munchis, zooals reeds aangetoond, aan het ontwaken zijn, is de vraag met hoeveel wordt hun getal dagelijks vermeerderd ? en wat zal de toestand van zaken wezen over nog een paar jaar ?

Welnu, wat kan er gedaan worden om de Munchis te redden van hun gevaar ? mijns inziens dit :

(1) Ten eerste, dat een of ander van onze zendelingen het land zal doorreizen en de menschen wijzen op hun gevaar, en de ouders aanraden hunne kinderen niet toe te laten hunne huizen te verlaten, want de jonge menschen voornamelijk zijn de bewerkers van de landen ; hunne ouders hebben dus hunne diensten van noode ; ook is het een vernedering voor hen als een stam om de bedienden van de Fulanis te worden, en verder loopen hunne kinderen gevaar Mohammedanen te worden.

(2) En ten tweede, dat er nog één, twee of drie staties in verschillende middenpunten zullen geopend worden zoo spoedig mogelijk.

In die streken waar onze 2 staties, Zaki Biam en Salatu, zijn, is er nog bijna geen navolging van de

Hausas te bemerken ; doch de eigenlijke Munchi-bevolking wordt nog niet door die twee staties geinfluenceerd daar zij niet in het midden maar aan het eene uiterste van Munchiland gelegen zijn.— Dit werd genoodzaakt door omstandigheden—. Het is dus duidelijk dat het werk in Munchiland een spoedige en hartelijke ondersteuning eischt, zoodat de dringend noodige staties eerlang zullen kunnen geopend worden.

Nog net dit : Voor het werk dat gedaan wordt op de twee reeds geopende staties hebben wij nu *dadelijk* noodig, *zeer dringend*, een zending-boer, die ook terzelfdertijd een bouwmeester is ; en dan een Normaal Onderwijzer. Ik heb opdracht van het veld te trachten deze twee mannen te vinden, en, indien mogelijk, ze met mij mede te nemen wanneer ik terugkeer (na 5 of 6 maanden).

De Heer des Oogstes zelve geve ons de twee broeders wier hulp wij zoo zeer van noode hebben.

J. Geo. Botha.

PUNDITA RAMABAI.

DE BEROEMDE REDSTER VAN INDISCHE KIND-WEDUWEN.

Indië is een groot land — een land dat een zesde deel van de bevolking bevat van de geheele wereld, een land ook waar veel rijkdom — veel pracht en praal te vinden zijn. En nochtans is het een land dat benat wordt door de tranen, en bevlekt door 't bloed van millioenen van kleine, onschuldige meisjes die gedoemd worden tot den akeligen staat van Hindoesche weduwschap. Voordat zij den ouderdom van tien jaar bereiken, worden meisjes door hun ouders aan mannen wettig verloofd. Zoodra eene dochter geboren is, wordt de moeder voor haar kind met vrees vervuld. Zij is bevreesd voor hetgeen haar dochtertje in de toekomst zal moeten ondergaan. Met 't geven van een naam aan die dochter, hetgeen gewoonlijk geschiedt als zij 12 dagen oud is, wordt zij meestal verloofd aan een man als zijne toekomstige vrouw, en de man kan haar te eeniger tijd eischen als zijne vrouw. Gewoonlijk doet hij dit als 't meisje 8 en 10 jaar oud is. Een man kan zoo afschuwelijk zijn als mogelijk ; hij kan blind, uitzinnig of zelfs melaatsch zijn ; hij kan den ouderdom van 50, 60 of 70 jaar bereikt hebben, maar als hij "zijne" vrouw, die aan hem misschien bij 't ontvangen van haar naam verloofd is, komt eischen, kan men haar van hem niet terughouden ; zij is aan hem verloofd, en al zou 't arm meisje hem haten of van hem met afgrijzing terugdeinzen, helpt haar dit niet ; zij behoort hem toe, zij *moet met hem heengaan* : ER IS GEENE SLAVERNIJ IN DE WERELD DIE MET DEZE SLAVERNIJ VERGELEKEN KAN WORDEN.

Sommige vaders, behoorende tot de meer beschaafde klassen, wenschen eene verandering in deze zaak ingevoerd te zien, maar hunne priesters en hun godsdienstgewoonten staan in den weg. De priesters dringen op deze huwelijken aan, en degenen die de wreedheid van deze kind-huwelijken gevoelen en naar eene verandering er in verlangen, hebben den moed niet om tegen de gewoonten van 't land te strijden.

Om een denkbeeld te geven van de ellende waartoe de dochters van Indië geboren worden, halen wij de volgende statistieken aan : Bengalen is één van de grootste provincieën van Indië, die onder haar eigen Gouverneur staat. Zij heeft eene bevolking van omtrent 70 millioen zielen — meer dan 't Keizerrijk van Duitschland — omtrent een vierde deel van al de inwoners van Indië. In die provincie waren er, volgens de laatste telling, niet minder dan 538 weduwen die onder den ouderdom waren van een jaar. Natuurlijk waren zij *weduwen* door dien de mannen, aan wie zij verloofd werden, gestorven zijn, terwijl zij nog onder één jaar oud waren. Het getal dergenen die weduwen waren geworden tusschen haar tweede en derde jaar was 651, het getal weduwen die zulks geworden waren tusschen den ouderdom van 3 en 4 jaar telde 3,861. Tusschen den ouderdom van 5 en 10 jaren moesten 34,705 zich weduwen noemen, terwijl, met inbegrip van 't getal dergenen die weduwen geworden waren van den ouderdom van 10 tot 15 jaren, het getal weduwen in de residentie van Bengalen opgeklommen was tot 73,500 ! In de volkstelling van 1891 voor Indië, als een geheel, leest men dat er 12,108,502 meisjes waren die van den ouderdom van 10 tot 14 jaren waren, van wie 6,016,502 getrouwd waren, terwijl van dat getal 174,592 *weduwen* waren, zegge meer dan een honderd-vier-en-zeventig duizend weduwen, van wie geen één 15 jaar oud was,— wezens, dat is, die veracht en mishandeld zouden worden. Zoolang zij leefden trouwen mogen die nimmer ; dat zou tot nadeel van het land zijn, want weduwschap wordt beschouwd als 't gevolg van buitengewone zonde begaan in een ander, een vroeger soort van bestaan, en eene weduwe om die reden wordt gehouden de oorzaak te zijn van den dood van den man aan wien zij verloofd, of met wien zij getrouwd was, die dus verdient mishandeld en veracht te zijn.

Zoodra de kind-weduwe tot 't bewustzijn gekomen is dat de man aan wien zij verloofd was, gestorven is, doen de leden van haar familie haar verstaan, dat zij een onwelkom lid van 't huisgezin is, en zij behandelen haar met de grootste verachting ; gebruiken haar als eene slavin, die werkt zonder loon voor haar werk te ontvangen, of vriendelijke woorden van dank te hooren, en dikwijls zonder genoegzaam spijze om te eten. Onder de hoogere klassen, de Brahmins, wordt haar haar geschoren twee maal in de maand, en wel meermalen op zeer

wreede wijze, zoodat zelfs bloed van 't hoofd afloopt: "Zij is maar een kleine weduwe." Aan alle geriefelijkheden of sieraden, zooals fraaie kleederen, en juweelen, dingen waarop 't hart van alle Indische vrouwen zeer gesteld is, wordt zij gansch en al beroofd. Aan de feestvieringen van de familie waartoe zij behoort mag zij geen deel nemen: zij moet op zijde gaan en in een hoek blijven. Integendeel moet zij vasten en boete doen wegens de zonde die de oorzaak was van den dood van den man aan wien zij misschien als kind verloofd was, dien zij mogelijk nooit gezien had. Is het een wonder dat velen dezer weduwen zich in eene rivier of een dam werpen om een einde aan haar levens te maken?

Doch, Gode zij dank, wij zijn in staat om melding te maken van een vrouw die door God Zelf opgewekt en bereid gemaakt werd om zulke ongelukkige schepsels tot hulpe te komen — eene vrouw die in vele plaatsen nu bekend is onder den naam van

PUNDITA RAMABAI,

wier loopbaan wij nu kortelijks nagaan.

Op een zomersdag, omtrent 60 jaar geleden, gingen twee menschen, behoorende tot de hoogere klassen van 't land, de Brahmanen, naar eene rivier die in hunne oogen heilig was, om te baden. Als zij uit 't water gekomen waren, groetten zij elkander, waarna zij zich in een gesprek mengden. Zij waren met elkander onbekend: zij woonden in verschillende deelen van 't land. De een was de vader van een huisgezin, die, vergezeld van zijne vrouw en dochter, op een bedevaart was naar eene heilige plaats, de andere was een weduwnaar. De vader, op 't vernemen van den staat van zijn nieuwen vriend, bood hem zijne negenjarige dochter ten huwelijk aan — een aanbod dat door hem dadelijk aangenomen werd, en zonder verzuim werd een contract tusschen de twee menschen aangegaan, en op den volgenden dag vond het huwelijk plaats. Nadat de verrichtingen in verband daarmee voleindigd waren, begaf zich de bruidegom met zijn kindbruid op weg naar zijn woning die eenige honderden mijlen van daar verwijderd was.

Ananta Shantri, want zoodanig was de naam van den bruidegom, was, als Brahmaan, een man die thuis was was in de taal en den godsdienst van de Hindoes, en hij is dadelijk begonnen zijn kindvrouw bekend te maken met het Sauskriet, de oude taal van de Hindoes. Zijne moeder echter en de andere leden van 't huisgezin zetten zich tegen het onderwijzen van zijne vrouw, die, volgens de gewoonte van 't land, zich aan haar schoonmoeder moest onderwerpen. Zij zeiden dat die gansch en al strijdig was met de gewoonten van Indië, hetgeen 't geval was, al was het een goede afwijking van die gewoonten. Om die verwijtingen verliet hij de ouderlijke woning, en begaf zich, met zijn kind-vrouw, naar een stil gewest, waar hij een hut voor haar bouwde, en vol hield haar met vlijt te leeren. Twintig jaar leefden zij in het door hem uitgezocht gewest, in welken tijd hun een zoon en en twee dochters geboren werden, van wie Ramabai, 't jongste kind, die het voorwerp is van dit schrijven, in 1858 geboren werd. De eerste jaren van haar leven waren voor haar een gelukkige tijd. Haar vader was een *pundit* — een priester — een man van geleerdheid en ook een heilige leeraar volgens den Hindoeschen godsdienst, en vele studenten en pelgrims brachten een bezoek bij hem om onderwijs in de wijsbegeerte en godsdienst van 't land te ontvangen. Zijne dochter echter heeft hij niet verwaarloosd — integendeel waren vader en moeder daarop gesteld, dat zij als een geleerde opgroeien zou.

Ramabai was slechts 9 jaar oud toen 't huisgezin in armoede gedompeld werd: het huisgezin werd opgebroken, en de leden daarvan moesten ronddwalen om hun fortuin te zoeken. Doch te vergeefs: drie jaar heerschte er eene vreeselijke droogte over 't land — eene droogte zoo vreeselijk dat in 1876 velen aan hongersnood gestorven zijn, onder wie waren de vader, moeder en de oudere zuster van Ramabai. Sprekende later van dien tijd, zeide Ramabai zelve: "Elf dagen en nachten, waarin wij leefden op water en bladeren, moesten wij doorbrengen onder 't gevoel van de grootste pijn van ziel en lichaam. Ten laatste kon mijn vader die niet langer uithouden, en hij besloot zich te verdrinken in een tank vol heilig water in de nabijheid. 'Onthoud dit, mijn kind,' zeide hij aan mij, 'je zijt mijn jongste, mijn geliefdste kind. Ik heb u overgegeven in de handen van onzen God; je behoort Hem toe, en je moet Hem dienen geheel je leven.' Meer kon hij niet spreken. De gebeden van mijn vader moesten door den Almachtige, onzen genadigen en barmhartigen hemelschen Vader, dien de oude Hindoe niet kende, gehoord zijn. De God van alle vleesch vond het niet onmogelijk om mij, een groote zondares, en Hem onwaardig, uit heidensche duisternis in 't wonderbaar licht van Zijne liefde en zaligheid te brengen." Gelukkig heeft haar vader zijn besluit om zich te verdrinken niet ten uitvoer gebracht: hij werd aangetast door de koorts, waaraan hij gestorven is, waarna haar moeder en oudere zuster aan honger gestorven zijn. En wat Ramabai en haar broeder betreft, wie kan hun lijden beschrijven? Zonder vriend om zich over hen te ontfermen, zonder voedsel, bijna zonder kleeding, moesten zij blijven, overal omdolende, trachtende de pijn van honger te verminderen door 't eten van wilde besjes en hard wortels en zich van de koude van een wintersnacht in de Punjab te beschermen door 't graven van putten langs den oever van eene rivier, en zich begravende als het ware in 't drooge zand waarin zij gegraven hadden.

Eindelijk echter gelukte het hun te Calcutta, de voornaamste stad van Indië, aan te komen. Daar

vond het onverwachte plaats — want niet lang daarna is Ramabai, onder de Hindoes een beroemde persoon geworden. Wij hebben reeds gezien hoe haar vader, niettegenstaande de tegenstand van schoonmoeder en de priesters van hun godsdienst haar de oude taal van Indië (het Sanskrit) en wijsbegeerte leerde. Toen zij 12 jaar oud was, kon zij 15,000 verzen van de Puranas of de heilige boeken van 't land van buiten opzeggen. Opgeroepen voor een bijeenkomst van de panditten, of geleerde mannen van de Hindoes, werd zij door hen geexamineerd, met dit gevolg, dat haar den eeretitel van *Pandita* toegekend werd — de eenige vrouw in gansche Indië die dezen titel verkregen heeft. Haar broeder is gestorven aan de gevolgen van hetgeen hij geleden heeft, en Ramabai zelve is in den echtgetreden met een heer uit Bengali, doch negentien maanden na haar trouwen is haar man gestorven, haar achterlatende als

EENE WEDUWE

met een dochtertje, dat zij Manorama noemde, welke naam Hartzeer beteekent.

[In een volgend nommer zullen wij zien hoe de Heer haar gebruikte om een werk voor de weduwen van Indië te doen, de vruchten waarvan alleen de eeuwigheid openbaren zal.]

A. McG.

DE TOEKOMST VAN ONZE NED. GEREF. KERK IN HET KAAPSCHE SCHIEREILAND.

Het onderwijs en de opvoeding der jeugd. De Zondagschool bij ons is niet meer wat zij was in den tijd van onze Hollandsche en Fransche voorouders. De achtermiddagdienst in de Kaapstad, Stellenbosch en Drakenstein werd zeker niet gehouden door de leeraren en ziekentroosters en vooral niet door catechiseermeester Mankedan om de kinderen de lessen te leeren, welke in een of andere Kerkbode of Kindervriend van dien tijd opgegeven waren. Neen ! men gebruikte den Heidelbergschen Catechismus, en wee den jongeling, het kind, de bedienden en de slaven die de vraag van dien bepaalden Zondag niet pront konden beantwoorden. De leerling had niet noodig naar een rooster te zoeken : hij vond die elken dag van de week zoowel als op elken Dag des Heeren in de "52 Zondagen," welke ingedeeld zijn in ons kerkelijk leerboek, dat als handleiding ingericht was door de Synode van Dordrecht. Wordt deze handleiding nog ergens in de Ned. Geref. Kerk van Z. Afrika (Kolonie) geregeld en systematisch gebruikt ? Men kent hare waarde niet ; vandaar dat men altijd met eene verontschuldiging komt bij de visitatie van den Ring. Prof. Murray zei eens aan mij, toen ik eerste jaar student was : "Ik zie dat gij in de dogmatiek goede vordering maakt. Gij hebt zulks te danken aan mijn zwager, Ds. Neethling, die van u eischte bij uwe aanneming reeds pront vragen zoowel als antwoorden van den Catechismus op te kunnen zeggen: want dat is verre beter dan mijn Catechisatie Boek met teksten en die door en door te kennen ; ik spreek meteens van mijn Kinderbijbel, die niet voor catechisanten maar voor de kinderen, vooral in de boeren-huisgezinnen op buitenplaatsen is bedoeld." Verre zij het van mij dat ik het Catechisatie Boek en den Kinderbijbel wil verbannen uit de Zondagschool, of dat elke leerling daarin of latere catechisant een theoloog moet worden, want de Schotten zijn wel niet "noot-vast" maar "kerkvast," juist omdat elk kind "the Shorter Catechism" van buiten moet kennen. Ik klaag slechts er over dat men in 3 of op zijn uiterst 6 maanden alleen het drooge Kerkbegrip gebruikt, en dat nog verminkt door speciale vragen en antwoorden voor den catechisant uit te zoeken ; en als hij of zij dezen kent en nog al gebrekkig, zonder zelfs een enkelen tekst uit het hoofd te kunnen opzeggen zoo voetstoots door de Ouderlingen zoowel als den predikant aangenomen wordt, op wat zij opgeraapt hebben in de 2 of 3 jaren van Zondagschool gaan. Men wordt droevig genoodzaakt om zoo aanneming te houden in de gemeenten van het Schiereiland ; want anders vallen onze jonge menschen in de handen van andere genootschappen die aannemen op vragen, zelfs gemakkelijker dan Borstius vragen.

Dit is volkomen feit. Ik zou voorbeelden kunnen noemen. Ik zou veel kunnen verhalen van jonge en oude menschen, wier ouders of broeders voorname Ouderlingen waren, niet alleen uit de Kaapstad maar uit voorname en zeer godsdienstige gemeenten van het Binnenland, die onze Synoden eere hebben aangedaan, en onder onze beste voormannen gerekend werden, en onze Kerk verlaten hebben ; doch ik zwijg, alhoewel ik vele gevallen zou kunnen opnoemen, welke gedurig onder mijn oogen zijn gekomen in een tijdperk van 8 of 9 jaren dat ik alhier woonachtig ben.

Wat nu gedaan om "al deze dingen die tegen ons zijn" te verhelpen ? Zeker niet onze kleederen scheuren, en naar het graf van moedeloosheid verlangen, al zijn onze Simons en Benjamins en zelfs onze Jozefs in het diensthuis der Egyptenaren gevallen, en onze haren van teleurstelling grijs geworden. Wij moeten onze lendenen opschorten en ze gaan bezoeken en in het wederzien zal "de geest die niet meer in ons is" herleven. Ik heb er reeds op gewezen dat wij den jongeling of het meisje van 14 of 15 jaren, op de eene of andere wijze,, voor onze Kerk *moeten* behouden, vooral wanneer zij te loor gaan of zoek raken op den Zondagachtermiddag. Hoe klein ook de gemeente, de annexe of de buitenkerk zij, laat ons toch bij elke Zondagschool, welke in dezelve gehouden wordt eene Bijbel en Catechisatieklas hebben, al bestaat die klas in het

begin slechts uit een enkel leerling. Laat ze geregeld gehouden worden, jaar in en jaar uit, zonder onnoodige en ongewenschte "holiday" wanneer school of college soms voor bijna 2 maanden sluit. Als wij onze zonen en dochteren de Zondagschool niet toelaten te verlaten voordat zij aangenomen zijn, en ze gedurig onze Kerk leeren liefhebben omdat wij ze goed, aangenaam en liefderijk behandelen, zal er niet veel moeite zijn bij de aanneming; want dan hebben zij niet in een paar weken of maanden, maar gedurende een ettelijk tal van jaren, zich voorbereid om later getrouwe leden der gemeente te blijven. Als zij voorgesteld zijn geworden, dwingt ze zacht, om toch zich aan te sluiten bij de Jongelieden- of Streversvereeniging, en verschaft hun gemeentewerk, zooals het opzoeken van verwaarloosde kinderen, de armen, de kranke makkers in hospitalen, en wat dies meer zij. Leer hen gelijk de Wesleyanen, zoo gaarne doen, om te gaan collecteeren voor bazaars, enz. Zij verstaan de kunst niet goed om kerkelijk werk te wekken van, en belangstelling in te boezemen bij onze jeugdige lidmaten. Een lid van een vorig Ministerie, zoon van een Nestor onder de Ouderlingen der Synode, klaagde bij mij : Ik ben parlementslid en tegelijk getrouwe kerkganger, doch ik heb niets te zeggen in de gemeente, en er is geen werk voor mij, omdat ik niet de eer heb lid van den Kerkeraad te zijn. De nu overleden echtgenoot van een groote ondersteunster der gemeente verweet mij : Gij hebt mij niet eens een weinig geraadpleegd omtrent de afschaffing van de Engelsche dienst des avonds. Men leze van de moedel-gemeente na het Pinksterfeest (Handelingen 2 : 37—47), en vrage zichzelven af, of wij ons uiterst best doen om dat voorbeeld te volgen of dood eenvoudig de schouders op te halen en te zeggen dat de tijden veranderd zijn.

* * *

Zijn de handen van den plaatselijken leeraar te vol om zoodanige Bijbel en Catechisatieklas, noem ze, als gij wilt, *de klas van jonge mannen en jonge vrouwen* geregeld en gedurig te behartigen, dan is er altijd nog een of ander Ouderling (zegge emeritus predikant) of diaken, of Zondagschool Superintendent, of bekwame, godsdienstige en ijverige catechiseer-zuster, en zelfs professor (zegge wijlen Prof. Hofmeyr), of vrome onderwijzer in school of college, die zoodanige taak, als een voorrecht en eer, op zich zullen willen nemen, als zij vriendelijk gevraagd en gedrongen worden, om wat voor hunne dierbare Kerk en hun geliefd volk te doen. Andere genootschappen alhier doen het meesterlijk en waarom moet de Ned. Ger. Gezindte in dit opzicht zoo slap zijn ? Is er schaarschheid aan genoegzame catechisanten, men zoeke ze dan op bij het huisbezoek, of gewone visiten, welke men bij het huisgezin aflegt. De meeste ouders zijn te blij dat men hen helpt om de jongelieden, hunne onverschillig-wordende zonen, of door de mode weggesleepte dochters naar de aanneming te krijgen. Een van de eerste vragen bij het bezoek van de woningen moest zijn : Komt uw kind geregeld naar de Zondagschool ? Is hij of zij reeds oud genoeg en bekwaam om zich als lid bij de gemeente te voegen ? Laat ons toch niet wachten totdat de ouders of de betrekkingen ons komen verzoeken om hunne kinderen op eene of andere gemakkelijke wijze, en met zoo min voorbereiding als mogelijk, te laten leden worden, omdat zij voor de openbare eeredienst wild worden, of haast aan trouwen denken. Niets bevordert het welzijn van de Kerk meer dan het gedurig opspeuren van jongelieden, zelfs bij logieshuizen of op hunne studeerkamertjes. Ik houd mij overtuigd dat mijn ijverige broeder, de eerste predikant van onze hoofdstad, van harte beaamt wat ik geschreven heb : want hij doet een gezegend werk onder de jongelieden, niet alleen in de stad zelve geboortig of woonachtig, maar ook onder de studenten, die van heinde en ver komen van alle deelen van Z. Afrika om school en college bij te wonen. Geen wonder dat hij soms over honderd kandidaten moest voorstellen bij een enkele gelegenheid. Zijne eenigste klachte is dat hij niet naar hartewensch alles kan doen, wat zijne hand vindt om te doen. Nog eens de Gecombineerde Kerkeraad denke aan eenen waren zielenzoeker, een predikant die de gave heeft om de jeugd te winnen, en die beide het Hollandsch en Engelsch geheel meester is ; als men toch eindelijk wil overgaan om den tweeden en waarom niet ook den zoekgeraakten *derden* predikant van de Kaapstad te beroepen. De tweede zal zijne handen altijd vol hebben met de jeugd, en de derde zal meer dan genoeg werk hebben om de hospitalen, die bij dozijnen geteld worden, te bezoeken ; want men klaagt overal : wij zien een Hollandschen predikant zelden als wij weken, maanden en zelfs jaren krank liggen, en nog al ver uit het binnenland komende. Drie (3) predikanten, geholpen door een tal van arbeiders en arbeidsters, kunnen veel verrichten om de Kerk van achteruitgang volkomen te redden. "Ora et labora" zij hunner aller leuze en de God onzer vaderen zal ons niet begeven noch verlaten.

Wanneer onze jongelieden naar Europa of Amerika gaan om hunne en hare studiën verder voort te zetten, laat ons bijtijds zorgen, dat zij met de massa van aanbevelingen, welke zij medenemen, toch ook in hunne gordels dragen het bewijs van lidmaatschap en een geschrevene recommendatie naar de Y.M.C.A. en Y.W.C.A., of een Presbyteriaansche leeraar in London of Edinburg of Hollandsch predikant in de Nederlanden, of zelfs vrome pastoor in Duitschland, of professor van het Amerikaansche College. Een van de godsdienstigste advokaten in de Transvaal, die ook rechter was in den ouden Vrijstaat, en een van de beste geneesheeren in de Kolonie, hebben mij meer dan eenmaal ge-

dankt, dat ik zulks voor hen deed respektievelijk als Consulent van Senekal en predikant van Victoria West. Een onlangs vertrokken student uit het Z. A. College naar Edinburg schreef mij : Grootvader, ik schrijf dezen brief bij een warm wintervuur, aan eene tafel met mijn medestudent, na onze terugkomst van de avonddienst in eene Presbyteriaansche Kerk. Als al onze predikanten niet verzuimen van welk gedeelte van Zuid-Afrika de Afrikaner-jongelieden ook naar het Buitenland gaan, hen met het noodige te bezorgen, en met hunne vurige gebeden achtervolgen, dan zou het misschien niet noodig zijn dat de Synode aanbeveelt dat een speciale predikant worde afgezonderd, om de 250 tot 300 Afrikaners "over de zee" te gaan bearbeiden, en met niet minder dan £1,000 *per jaar*, uit vrijwillige giften, geholpen door de Synodale kas elk jaar voor dat doel te worden gevonden. Onze Kerk lijdt meer aan de zonde van *verzuim* dan aan die van moedwilligheid.

G. A. M.

Slot volgt.

HET O.T. IN HET LICHT DER OPGRAVINGEN.

I.

Het O. T. en de hedendaagse Beschouwingen : De Hogere Kritiek.

Negentien eeuwen zijn verlopen sedert de Meester het gedenkwaardige woord heeft gesproken : "Onderzoekt de Schriften ; want gij meent in dezelve het eeuwige leven te hebben ; en die zijn het, die van Mij getuigen," Joh. 5 : 39 ; en aan welk een nauwkeurig onderzoek zijn de Schriften des Ouden en Nieuwen Verbonds niet onderworpen in die eeuwen. Welk een inspanning van 't menselik verstand en van 's mensen denkkrachten omdat Bijbelboek te verstaan en steeds dieper in te dringen in de geheimen die het voor ons verborgen houdt. In stille nederigheid en met diepen eerbied hebben gelovige Schriftverklaarders en onderzoekers getracht opmetingen te doen van het ruime arbeidsveld ten einde alzo dieper te kunnen indringen in de geest die er spreekt door deze oude oorkonden. Doch ook de ruwe hand des ongeloofs heeft getracht de fundamenten des Christendoms aan te tasten en te doen wankelen ; maar dat Bijbelboek heeft al die aanvallen des ongeloofs overleefd en is uit de smeltkroes van de kritiek te voorschijn getreden in menig opzicht vernieuwd, verjongd, verlevendigd, met het duistere opgehelderd en verklaard en met dezelfde levenskracht als in het verleden. En waarom ? Omdat God in en door dat boek heeft gesproken en nog spreekt tot het mensdom.

Het accidentele mag verwisselen, veranderen ; maar het essentiële blijft en is onvergankelik, eeuwig als God zelve.

Maar juist hier verrijst de vraag op den drempel van ons onderzoek : Hebben wij in dat Bijbelboek iets dat radikaal verschilt van de heilige boeken der heidense godsdiensten ? Heeft God wel op een andere wijze gesproken in den Bijbel dan in de bijbels der heidense volkeren als bijv. in de Koran der Mohammedanen, de Tripitaka der Buddhisten; de Vedas der Brahmanen ; de Zend-avesta der Perzen en de Kings der Chinezen ?

Heeft God ooit gesproken en alzo de stilte der eeuwigheid gebroken ? Of zijn het mensen die in dat boek tot mensen spreken en in hun eigen taal hun menselike opvattingen meedelen aangaande God, de godsdienst, 's mensen plicht, enz. ? Met andere woorden, heeft God zich ooit geopenbaard aan Israël ? Kan Hij zich openbaren ? Hebben wij in dat Bijbelboek vertrouwbare getuigenis aangaande een hostiriese Godsopenbaring ? Of hebben wij door slechts de geschiedenis van het zoeken van 's mensen geest naar God en het vinden van Hem *alleen* in het diepst van het inwendig zelfbewustzijn om Hem dan weer naarbuiten aan anderen te openbaren ?

Op deze en dergelike vragen die gesteld zijn geworden angaande het O.T. en waarop in den loop der eeuwen verschillende, ja vaak tegenstrijdige antwoorden, zijn gegeven, is het nodig voor ons tot helderheid te komen, willen wij weten welk licht de opgravingen geworpen hebben op het O.T.

Het probleem van het O.T. en de godsdienst van Israël is geboren uit en heeft zijn ontstaan te danken aan het hedendaagse wetenschappelik onderzoek aangaande de boeken des O.T. Dat vraagstuk is in den grond der zaak een tweeledige :

Ten eerste dienen wij ons een duidelike voorstelling te geven van de godsdienst van Israël aangaande zijn oorsprong, ontwikkelingsgang, de heersende beginselen, enz. Is het een natuurlik produkt van de ontwikkeling van 's mensen geest, zoals Kuenen, Wellhausen, Stade cum suis ons met grote wetenschappelike geleerdheid vertellen ? Of hebben wij in het O.T. iets meer uitgaande boven het natuurlike en dat niet langs bloot natuurliken weg verklaard kan worden, iets dat het resultaat is van een hogeren faktor — het gevolg van een bovennatuurlike goddelike openbaring aan Israël zoals de andere heidense volkeren niet bezitten.

In de tweede plaats, welke verklaring moeten wij geven van de literatuur van het O.T. ? Wanneer zijn ze geschreven ? Hoe samengesteld ? Zijn ze vertrouwbaar als geschiedenis of zijn ze godsdienstig gekleurd en een vrome bedrog (pious fraud) ? In welk verband staat de literatuur des O.T. tot de godsdienst van Israël ?

In populaire vorm gesteld blijft het vraagstuk eenvoudig : Hoe moeten wij de Bijbel verstaan en

beschouwen? Is het wat het voorgeeft te zijn — nam. een vertrouwbaar verhaal — geinspireerd en gezaghebbend, van een historiese Godsopenbaring aan Israël en het mensdom? Heeft God erin gesproken en hebben wij in dat boek Gods zekere en onfeilbare woord dat ons den weg der zaligheid aanwijst en een lamp voor onzen voet en een licht op ons pad is? Hebben de Schriften des O.T. dezelfde waarde en hetzelfde gezag voor ons, kinderen van het verlichte 20ste eeuw, als zij hadden voor Jezus en de apostelen en de eerste Christenen? Of moeten wij dit alles prijsgeven en het de Hogere Kritiek, die voorgeeft op wetenschappelike grondslagen te rusten, toestemmen dat de historiese grondslagen van het O.T. omvergeworpen zijn? dat de geschiedenis zoals vervat in de boeken des O.T. godsdienstig gekleurd is en dus een onvertrouwbare beeld ons voorstelt van wat er werkelik heeft plaats gevonden? dat de literatuur en de godsdienst van Israël op een lijn dient gesteld te worden met de heidense godsdiensten? dat de zogenaamde "geschiedenis der Godsopenbaring" slechts een aaneenschakeling en samenstelling is van mythen, legenden en verzinselen van 's mensen geest ontstaan uit een tijd die wij modernen reeds lang achter den rug hebben? en dat de godsdienst van Israël bloot op een natuurliken grondslag rust wat betreft zijn oorsprong, ontwikkelingsgang, enz.?

Aldus gesteld, treft het ons al aanstonds dat het verschil tussen de traditionele en de moderne opvatting van het O.T. een principiële is, en dus in den grond der zaak in onverzoenlike strijd met elkaar; en dat wij in de theoriën van de Hogere Kritiek, die tal van geleerden ons met grote geleerdheid en vaak zeer smaakvol als iets onschuldigs willen opdissen, een stelsel hebben dat de grondslagen van het Christendom ondermijnt en zoekt omver te werpen.

De Hogere Kritiek immers, sedert de opkomst van de Graf Wellhausen School, wordt beheerst door de leidende gedachte der evolutie. In alles is evolutie, ontwikkeling, — in de planten-, dieren- en mensen-wereld. Des mensen lichaam en verstand, zijn zedelik en zieleleven, alles heeft ontwikkeling ondergaan. Ook de godsdienst heeft zulk een geschiedenis doorlopen van het lagere tot het hogere, van 't Animisme, 't Polytheisme tot het Monotheisme. Israëls godsdienst wordt op een lijn geplaatst met de andere heidense godsdiensten de evolutieleer erop toegepast. Doch alles rust op een natuurlike grondslag en heeft een natuurlike ontwikkeling gehad. 't Bovennatuurlike, het wonder, zoekt men op natuurlike wijze te verklaren, of men tracht het weg te cijferen. In zulk een stelsel kan er geen sprake zijn van een oorspronkelike Godsopenbaring, een schepping, een zondeval, verzoening, enz., zoals de traditionele of calvinistiese opvatting ons de zaak voorstelt.

Nog meer opmerkelik treedt deze opvatting te voorschijn in de nieuwe wending die de Hogere Kritiek in de laatste jaren heeft aangenomen, nam. in het Panbabylonisme zo krachtig verdedigd door Delitzsch Jr. en anderen. De natuurlike grondslag der evolutieleer blijft hier dezelfde als bij Wellhausen doch men tracht haast ALLES in Israëls godsdienst naar Babel terug te voeren en uit Babyloniese gebruiken, gewoonten, zeden en godsdienstige opvattingen te verklaren.

(Te worden vervolgd).

DE PHANTASIE.

Voordracht gehouden voor de Zendingsvereeniging der Studenten aan de Theologische Kweekschool te Stellenbosch.

Van iemand, die voor eene zendingsvereeniging spreekt, wordt gewoonlijk verwacht dat hij een onderwerp zal kiezen, dat met de zending in verband staat. Mij is dit echter niet mogelijk aan die verwachting te voldoen. En daarom moet ik een onderwerp kiezen uit het veld mijner eigen studiën.

Het mag u dus niet verwonderen dat ik voor u optreed met een voordracht over iets, dat schijnbaar ver afligt van hetgeen men op zendingsbijeenkomsten verwacht.

Toch mag het misschien zijn nut hebben juist hier over de phantasie te spreken.

Want het komt mij voor dat toekomstige dienaren des Woords, zendingvrienden en vriendinnen eenig nut kunnen hebben van eene beschouwing over de verbeelding.

Wat is toch het ideaal van degenen, die uitgaan naar het zendingveld?

Het heidendom overwinnen om de vaan des kruizes te planten. Nu zijn de godsdienstige voorstellingen der heidenvolken niets anders dan phantasieprodukten. In de plaats daarvan moet gesteld worden het Woord der Openbaring. Gods Woord moet komen in de plaats van kunstig verdichte fabelen. De heidenen hebben in de plaats van den waarachtigen God iets dat gelijkt op een god; een mensch, vogel, viervoetig of kruipend gedierte. Door hunne verbeelding zijn deze hun tot god geworden.

Willen wij heidendom en Christendom scherp van elkander afscheiden en duidelijk karakteriseeren, dan kunnen wij dat doen met twee woorden en stellen dan phantasie-produkt tegenover Openbaring.

Vooral treft ons de rijke verbeelding in het heidendom wanneer wij letten op hunne voorstellingen omtrent het leven na dit leven, het toekomstig lot na den dood.

Hier stooten wij op eene wilde, woeste, ongebreidelde phantasie. Hunne gedachten omtrent het toekomstige leven bewegen zich tusschen twee uitersten, van het uitgelatenste optimisme tot het droevigste pessimisme. Ik wijs u op twee voorbeel-

den, namelijk de voorstellingen dienaangaande van de Mohammedanen en van de oude Grieken.

De volgelingen van den valschen profeet schilderen de toekomst heerlijk af. Alles is hier om zoo te zeggen verguld. In de hemelsche zalen zullen zij onder allerlei genoegens voortdurend feest vieren.

Niet om Allah te loven en te prijzen, maar om zelf te genieten. Het zuiverste egoisme viert dus hier hoogtijd.

De oude Grieken daarentegen maakten zich weinig illusies. In een ellendige spelonk moeten volgens hunne voorstellingen de zielen na dit leven vertoeven.

Ons treft nog eene eigenaardige tegenstelling.

De toekomst wordt voorgesteld omgekeerd evenredig met het levenslot hier op aarde. Hoe moeilijker de loopbaan hier, des te heerlijker de toekomst. De navolgers van Mohammed hebben het op aarde niet gemakkelijk. Als voornaamste plicht wordt hun in den Koran voorgeschreven te strijden voor de uitbreiding van hun geloof.

Mohammed was een slim politicus en het komt mij voor dat hunne vijf maal per dag terugkeerende gebeden met de noodige knie- en armbewegingen mede bedoeld waren als gymnastische oefeningen om hen, die als Oosterlingen anders tot een lui en bewegingloos leven zouden vervallen zijn, als krijgslieden te oefenen tot den uiterlijken strijd voor het geloof.

Vechten is niet aangenaam, in den strijd gewond te worden en te sterven moet vreeselijk zijn. Juist denzulken wordt in den Koran de grootste heerlijkheid hiernamaals voorgespiegeld.

Een paar voorbeelden mogen nog ter verduidelijking dienen.

De oude Egyptenaren, die met moeite den grond moesten bearbeiden en het dagelijksch brood vaak met tranen en zorgen aten, geloofden dat zij aan de overzijde van het graf altoos rijke oogsten en nooit misgewas zouden hebben.

De Groenlanders moeten met groot gevaar voor hun leven en ander allerlei ongemakken op de walvischvangst gaan en komen dan nog heel dikwijls in hunne ellendige hutten terug zonder iets gevangen te hebben. Het ideaal, dat zij zich gevormd hebben, is na dit moeitevolle en aan ontberingen rijke leven steeds rijke walvischvangsten te hebben en in dit opzicht nooit teleurgesteld te worden.

Van de Grieken daarentegen weten wij dat zij een lui en weelderig leven leidden. Altoos waren zij omringd door slaven, die hen op hunne wenken moesten bedienen. Zij woonden in een land, overrijk aan natuurschoon, hadden overvloed van alles wat voor hun dagelijksche behoeften en ter voldoening van hunne zucht naar weelde noodig was.

Onmogelijk was het hun zich voor te stellen dat een leven van dien aard nog aangenamer gemaakt kon worden. Zij verlangden niets meer en waren dus pessimistisch gestemd in hunne gedachten over hun toekomstig lot. Wel kon het minder worden, maar nooit beter. De gedachte aan de onbekende toekomst boezemde hun angst in en vandaar komt het dat zij zoo pessimistisch dachten in betrekking tot het leven na dit leven. Als schaduwen zouden naar hunne voorstellingen de zielen in een hol in de onderwereld worden samengepakt.

* * *

Doch om phantasie-produkten goed te kunnen begrijpen is het noodig iets mede te deelen omtrent het mechanisme van het zieleleven.

Wij allen weten dat wij, wanneer wij iets gezien of gehoord hebben, het ons later te binnen kunnen brengen. Wij zien b.v. een roos, en kunnen die ons later voorstellen. Dit is nog geen phantasie, maar eene herinneringsvoorstelling.

Onder alle voorstellingen, waarvan het bewustzijn steeds vol is, zijn er echter vele, die niet op zuivere herinnering berusten.

Wie denkt wel niet eens aan een gouden berg? Wie stelt zich niet voor wat hij in de toekomst doen zal? Menige student heeft b.v. het plan prachtige examenpapieren te schrijven zonder fouten, die den examinator in bewondering zullen brengen.

Dit zijn phantasievoorstellingen. Zij zijn niet identisch met hetgeen wij gezien, gehoord of ondervonden hebben, maar toch is er geen enkel vreemd element bij.

Goud hebben wij allen gezien en aan bergen is in Zuid-Afrika geen gebrek.

Dat zijn de elementen van de voorstelling gouden berg, wij verbinden ze hoewel ze niet bij elkander behooren en zoo verkrijgen wij de phantasievoorstelling.

Examenpapieren hebben studenten geschreven, fouten hebben zij helaas ook gemaakt, maar de wensch, die de vader van de gedachte is, doet die beide verbinden in eene wijze zooals dat gaarne gezien wordt. Zij worden niet positief, maar negatief samengevoegd en ten overvloede wordt er nog een examinator bij gephantaseerd die in verwondering verzonken is over al dat moois.

Na al het gezegde wordt het nu tijd eene definitie te geven van de phantasievoorstellingen. Zij zijn voorstellingen, die met het ervarene niet identisch zijn.

Later zullen wij deze definitie nog een weinig uitbreiden.

Wat kan objekt van phantasievoorstellingen worden? Alles wat in het bewustzijn is of daarin geweest is, niets meer. Dit alles is mogelijk materiaal voor verbeeldingsvoorstellingen.

Iemand, die nooit van stoombooten gehoord heeft, kan zich onmogelijk verbeelden dat hij een zeereis met een mailboot onderneemt.

De phantasie schijnt door het zooeven gezegde beperkt te worden, want gaarne stelt men zich haar voor als zonder grenzen, geheel vrij. Doch al moge

dit eene beperking schijnen, toch zal het den phantaseerenden geest nooit aan materiaal ontbreken. Alles wat ooit in het bewustzijn geweest is, kan daarin weder opduiken, vergeten wordt letterlijk niets.

In droomen, in vermoeienis, bij het aanhooren van aangrijpende muziek, in koortsziekte, onder hypnose, in toestanden van affekt, kan hetgeen onherroepelijk verloren scheen, weder in het bewustzijn opduiken.

Nooit kan er sprake zijn van gebrek aan materiaal voor het vormen van phantasievoorstellingen.

Er zou misschien overblijven eene vrijheid in den aard der verbinding van de elementen tot phantasievoorstellingen.

Maar ook dit is niet waar. Wanneer zoover wij weten alles in het zieleleven aan vaste wetten is onderworpen, zou het bevreemdend zijn wanneer de phantasie daarop eene uitzondering maakte.

Verbeelding is gebonden aan hetgeen men doorleefd heeft, zij is afhankelijk van opvoeding, van omgang met andere menschen, van lectuur, in één woord, van alles wat door het bewustzijn heengegaan is. Alles wat den geest verrijkt heeft, kan element zijn voor verbeeldingsvoorstellingen.

Niet het minst is hier van kracht de levendigheid van den geest, de gave snel voorstellingen te reproduceeren en te verbinden.

De eenvoudige Egyptische boer kon zich het toekomstig leven niet anders voorstellen dan op zijne akkers, met zijne ossen. Het liefst ontmoet hij daar ook zijne geheele familie, al zijne dienstknechten en dienstmaagden, zelfs zijn eigen huis en tuin wenscht hij daar te hebben.

De Groenlander droomt niet van schoone, vruchtbare weiden, prachtige feestzalen, aangenaam gezelschap, maar van rijke walvischvangsten.

De oude Germanen stelden zich niet voor in het Walhalla whiskey of absinth uit glazen te drinken, maar gerstebier (let wel, geen ander soort bier) uit de schedels van hunne verslagen vijanden.

En als u mij voorwerpt dat de Arabieren in hun Koran lezen dat hun hiernamaals een altijddurend feest beloofd wordt in heerlijke paleizen onder veelsoortig genot, dan wijs ik u erop dat zij met hunne rijke verbeeldingsgave eene uitgebreide literatuur bezaten van vele schrijvers, die de groote hoven in het weelderige Oosten bezocht en de pracht daarvan in hunne werken beschreven hadden.

Ook had Mohammed veel omgang met Joden, en andere volksstammen gehad, van wie hij zooveel hoorde dat hij over dingen kon phantaseeren waarvan hij niets gezien had.

Phantasiewerkzaamheid is dus gebonden wat het materiaal betreft.

Maar nog meer.

Vergelijkt eens de werken van Sophokles, Shakespeare en Vondel met elkander. Dan bemerken wij wel degelijk een verschil van lokale en temporale kleur.

Zelfs bij het lezen van een werk van Mevrouw Bosboom Toussaint en Frederik van Eeden valt ons het onderscheid in het oog.

Nu verstaan wij het dat de phantasie alleen dat bieden kan wat materiaal der herinnering is en dat er geen vrijheid heerscht in het saamvoegen der elementen, maar dat in verschillende tijden, onder verschillende omstandigheden andere phantasieprodukten ontstaan.

Verder moet de verbeelding om niet in dwaze voorstellingsreeksen te ontaarden, afhankelijk zijn van eene zekere mate van opmerkzaamheid.

En dit is in normale toestanden altoos het geval.

Zooals u allen het beproeven kunt, is het voor een normaal mensch in wakenden toestand heel moeilijk vijf minuten achter elkander onzin te praten.

De phantasie is dus in plaats van vrij aan alle kanten gebonden.

1. Door de persoonlijkheid.

2. Door de opvoeding, de ondervinding zooals lectuur, reizen, omgang met andere menschen.

3. Door den geest van het volk waaronder en den tijd waarin hij leeft.

4. Door zijne opmerkzaamheid.

Voor kunstenaars wil men gaarne eene uitzondering maken, en vooral voor degenen, die men genies noemt, het praedikaat der vrijheid van hunne verbeelding handhaven.

Maar wij kunnen talenten en zelfs genies niet als een apart soort van menschen beschouwen. Het eenige onderscheid tusschen hen en den gewonen sterveling is dat de eersten een of twee oktaven meer hebben op het klaviatuur van hun geestesleven.

Ook zij zijn in hunne phantasie gebonden, maar daar hun geest bewegelijker is, kunnen zij het herinneringsmateriaal gemakkelijker omvormen en valt het hun gemakkelijk zich in hunne verbeelding te verplaatsen en te schouwen wat anderen in hunne phantasie niet zien.

Vondel moge ons zeggen hoe dat bedoeld is :

> mijn blijde geest vaart spelen
> daar draaiboom sluit, noch hek.

Hij sloeg zijn adelaarsblik overal heen.

Door alle tijden, in verschillende hemelstreken, onder verscheidene volkeren beweegt zijn verbeeldende geest zich. En zoo komt het, dat hij ons in zijne treurspelen verplaatst naar de eerste tijden van het menschdom, de oudheid, de middeleeuwen en zijn eigen tijd.

Hij schildert ons levendig verdrukte volken, belegerde steden en kasteelen, legerkampen, gevangenissen, hemel en paradijs, vorstenhoven en het open veld.

En brengt ons in kennis met koningen en koninginnen, veldheeren, staatslieden, boeren en herders, priesters, apostelen, heiligen, engelen en duivelen.

Tot een dergelijke hoogte was de verbeeldingskracht van een kunstenaar als Vondel gestegen.

Zooals reeds gebleken is, is de verbeelding niet eene gave aan eenige weinige menschen toebedeeld, maar is zij het eigendom van allen zonder onderscheid.

Ieder mensch bezit de mogelijkheid uit zijn herinneringsmateriaal iets nieuws te scheppen.

Denkt slechts aan het droomleven. Iedereen phantaseert in den droom en maakt uit tijdelijk en plaatselijk ver uit elkaar liggende elementen geheele verhalen, zelfs reeksen van verhalen.

Alle menschen zien door de kracht der verbeelding in de toekomst.

De staatsman, die het lot van rijken en volkeren weegt, de koopman, die er over denkt zijn zaken uit te breiden en reeds berekent wat hij in het komende jaar verdienen zal, de examenkandidaat, die zich voorstelt wat hij na zijn gelukkig afgelegd examen zal doen, het kind, dat verlangend naar de vacantie uitziet en al voorvreugde heeft van de genoegens, die het dan smaken zal, zij allen phantaseeren.

Wie eene reisbeschrijving leest en zich in zijne gedachten in verre streken onder vreemde volkeren verplaatst, kan dit alleen doen door de kracht der verbeelding.

Wie een landkaart voor zich heeft en uit de lijnen en punten, die daarop als symbolen geteekend zijn, zich eene voorstelling er van maakt hoe de gesteldheid van dat land is, doet dit door de kracht van zijne phantasie.

Ieder man der wetenschap, die een experiment doet en zich voorstelt hoe de uitkomst van zijn onderzoek zal zijn, dus het resultaat van zijn proefneming in den geest vooruitziet, is alleen daartoe in staat gesteld door zijn verbeeldingskracht.

De geschiedschrijver verplaatst zich in zijne verbeelding in oude tijden, rekonstrueert uit gebrekkige gegevens geheele steden, ziet de bevolking daarvan door de straten wandelen, slaat dus in zijne verbeelding een blik terug in het gebeuren der menschheid.

Hij, die een verhaal leest of van een ander hoort, kan zich het medegedeelde alleen voorstellen omdat de gave der phantasie hem verleend is.

Zijn die verhalen van griezeligen aard, bijvoorbeeld spookgeschiedenissen, en is de lezer of toehoorder angstig en schrikachtig, dan voegen zich nog associaties van een eigenaardig soort daarbij. Hij stelt zich b.v. voor donkere gangen, door onzichtbare hand toegeslagen deuren, vochtige kelders waar ratten een rondedans uitvoeren, holen met giftige slangen en dergelijke akeligheden.

Nu kunnen wij de definitie van de phantasie een weinig uitbreiden. Wij zagen reeds dat phantasie-voorstellingen met het doorleefde niet identisch zijn.

Wij voegen er nu aan toe dat zij zich niet alleen beperken tot hetgeen niet werkelijk is, maar zich ook uitstrekken tot hetgeen in de toekomst mogelijk is, hetgeen nog ervaren worden kan, alsook dat zij tot voorwerp hebben hetgeen voor de ervaring voor altijd verloren is.

Herinner u voor het laatste wat gezegd is over den schrijver der oude geschiedenis.

Uit het voorafgaande zal het duidelijk blijken dat wij de verbeelding kunnen indeelen in reproduktieve en produktieve.

Het gebied der produktieve phantasie is meest beperkt tot kunstenaars, die iets geheel nieuws scheppen. Ook herinner ik u aan de voorstellingen van het toekomstig leven, die de heidensche volkeren ontwikkeld hebben. Deze zijn ook iets geheel nieuws, want de ervaring kon hier geen woord meespreken.

Wij weten hoe dat woord "nieuw" op te vatten is. Het beteekent alleen een nieuwe samenvoeging van oude elementen, eene samenvoeging zooals niemand die tevoren beproefd had.

Een enkel woord moge hier gezegd worden over de phantasie van het kind. Zij is reproduktief. Alles wat het kind in zijn kort leven ervaren heeft, is materiaal voor zijne verbeelding. En dat is niet weinig. De meeste kinderen zijn intelligent, letten goed op hetgeen rondom hen gebeurt, onthouden dat voortreffelijk en werken daarmede in hun spel.

Het spelen der kinderen is louter het werk hunner verbeelding. Het is een voortreffelijk middel hun geest te versterken en te verrijken.

Daarom moeten ouders en opvoeders toezien dat zij dit aankweeken. Het is de eenige inspannende geestesarbeid die het kind heeft en die mag hem niet ontnomen worden.

Daarom is het verkeerd aan kinderen al te mooi speelgoed te geven. Een stok met een lap er om, die door een meisje pop genoemd wordt en als zoodanig behandeld wordt, heeft meer opvoedkundige waarde dan een werkelijke pop, die alle gewrichten en zelfs de oogen bewegen kan.

Een stok, die een paard moet voorstellen, is beter dan een houten paard.

Het gevaar dat het kind al te phantastisch worden zal, is denkbeeldig, want de ervaring werkt van uur tot uur verder het kind meer vertrouwd met zijne omgeving te maken en het te doen zien hoe de dingen werkelijk zijn.

Het is barbaarsch het kind de eenige geestesarbeid, die het in zijne eerste levensjaren heeft, af te nemen.

Later komt lectuur, die verder voedsel geeft voor zijne phantasie. Ook hierin ligt groote opvoedkundige waarde.

En zoo werken spel, lectuur en steeds doorwerkende ervaring mede den geest te ontwikkelen.

Het is gemakkelijk de produktieve phantasie van de reproduktieve te onderscheiden.

Naast deze verdeeling hebben wij nog eene andere, die de eerste dikwijls kruist.

Wij onderscheiden namelijk nog de geregelde en de ongeregelde phantasie.

Deze woorden behoeven geen nadere verklaring. Alle bovengenoemde voorbeelden, behalve dat van het droomleven behooren tot de geregelde verbeelding.

Tot de ongeregelde behooren: de droomphantasiën. Dan loopt alles in elkander. Wijd verspreide elementen worden saamgevoegd tot geheele reeksen van verhalen. Het is vaak een springen van het een op het ander.

Dit komt omdat door de opmerkzaamheid geen controle geoefend wordt. Wij noemden vroeger reeds de opmerkzaamheid als noodzakelijken faktor voor de phantasie in wakenden normalen toestand van den mensch.

Dan phantaseeren wij vaak ongeregeld in vermoeidheid. Wij allen weten dat dan alles door elkander zonder kritiek door het hoofd gaat, wij zijn dan geen meester van onze gedachten. Dit komt omdat de opmerkzaamheid dan verslapt is. Want wie, die vermoeid en uitgeput is, heeft nog kracht om opmerkzaam te zijn? Opmerken beteekent zich inspannen. Dat kost moeite. Wie oplettend is, is in hoogen graad aktief. De vermoeide is slechts passief.

Verder is de phantasie ongeregeld in affekten. Wie toornig, droevig, verheugd, uitgelaten, neergeslagen, verschrikt is, kan niet oplettend zijn, moet dus aan de verbeelding den vrijen teugel laten. Daarom is zij nog niet vrij, maar afhankelijk van den aard van de affekten. De toornige heeft altoos andere phantasiën dan de verheugde. De eerste ziet dikwerf bloed, treurigheid in zijne verbeelding, de laatste kleurt alles in een rozenrood licht, alles doet zich aan hem liefelijk voor in zijne beelding of beter gezegd, hij heeft slechts verbeeldingsvoorstellingen van aangenamen aard.

Het overkomt ons dikwijls dat wij op klaarlichten dag met onze gedachten afwezig zijn en als het ware met vleugels gelijk vogelen in de lucht vliegen. Alles en nog wat komt dan door elkander ons in het hoofd. Bij het aanhooren van een voordracht zijn wij soms voor een paar minuten geheel afwezig met onze gedachten. Dit komt omdat de opmerkzaamheid slap geworden is.

Wanneer wij met een ander in gesprek zijn, kan het gebeuren dat wij opeens onze gedachten van het gesprokene afwenden en over allerlei andere zaken phantaseeren.

Wordt dan gevraagd waaraan wij gedacht hebben, dan luidt het antwoord gewoonlijk: aan niets. Maar dit is geheel onwaar. Zoo dom zijn wij gelukkig niet dat wij aan niets, of liever, voor eenige oogenblikken geheel niet kunnen denken. Altijd zijn er voorstellingen in het bewustzijn.

De phantasie wordt ongeregeld zooals uit de zoo even opgesomde voorbeelden blijkt door het ontbreken of de verminderde spanning van de opmerkzaamheid.

Ten slotte een enkel woord over eenige pathologische vormen der ongeregelde verbeelding.

Menschen, die aan ziekten in de spijsverteeringsorganen lijden, hebben vaak onverkwikkelijke phantasiën van vreeselijk lijden, groote ongelukken, droevig verlies, treurige ervaringen.

Lijders aan tuberculose zijn vaak optimistisch gestemd, droomen van spoedige beterschap, hebben neiging de voorschriften van den geneesheer te overtreden. Zij weten het immers beter dan de doctor, die hen maar voor ernstig ziek houdt, terwijl zij zich verbeelden spoedig geheel gezond en sterk te worden.

Bij koortslijders treffen wij dikwijls het verschijnsel der hypermnesie aan, d.w.z. oude, zelfs zeer oude herinneringen worden wakker. Dikwijls herinneren zij zich gebeurtenissen uit hun vroegste jeugd, ja, het komt voor dat zij geheele brokstukken Latijn of Grieksch kunnen opzeggen, die zij vroeger op school geleerd en sedert dien vergeten hadden.

In gevallen van neurasthenie en hysterie stooten wij ook op eigenaardige verandering en onregelmatigheid in de verbeelding.

Bij krankzinnigen is vaak het geheele zieleleven uit zijne voegen geraakt. In de ernstigste gevallen praten de lijders aan die ziekte alles door elkander, zij phantaseeren steeds zonder eenige kritiek zoodat wij soms moeten spreken van ideeënvlucht.

Deze opmerkingen over de phantasie, die in ons leven zoo een grooten rol speelt, toonen ons bij vernieuwing dat ons zieleleven onoverzienbaar breed en onpeilbaar diep is.

OP MIJN TAFEL.

De Huisgenoot — een tijdschrift voor Afrikaners. Officieel orgaan van de A.T.V., onder redactie van Prof. J. J. Smith. Inteekengelden 6s. per jaar.

Een nieuw maandblad! Van harte heet ik het welkom. Wordt het blad geredigeerd, zooals door de redaktie aangekondigd, dan zal het altijd welkom zijn. Velen onzer zijn verlangend naar iets, dat de hoogere cultuur in Z.-Afrika in werkelijkheid bevorderen zal, afgezien van alle partijpolitiek, of bijzondere godsdienstige overtuiging. In beide deze twee richtingen hebben wij materiaal genoeg. Laat er nu iets zijn voor het huis, dat geen partij dient — op welk gebied dan ook — en we zullen dankbaar zijn. De redaktie zegt :—

" Zoals wij reeds te voren aankondigden, wensen wij ons niet op het terrein van partijpolitiek te begeven. Te veel, helaas, wordt dikwijls aan de politiek geofferd tot schade van ons volksleven. Ons doel is het echter mede te arbeiden aan de opbouw van ons nationaal leven. Meer en meer toch vestigt zich bij velen de overtuiging, dat ook het afrikaanse volk alleen zijn roeping in de grote opmars der volkeren vervullen kan, wanneer het ontwikkelt een eigen kultuur, wanneer het spreekt een eigen taal, wanneer het op dat stuk aarde, dat de Voorzienigheid het onder zijn diepblauwe hemel schonk, vindt zijn eigen weg en eigen wijze van handelen.

Het grote gevaar, dat ieder volk in deze dagen van wereldverkeer en kosmopolitisme bedreigt, is het verliezen van eigen persoonlikheid. Hoe arm zou de natuur zijn als alle bloemen één kleur en alle vogelen één stem hadden. Maar zo zal arm worden de mensewereld als de volkeren gaan vergeten, dat ze aan te kweken hebben in de eerste plaats de zeden en gewoonten, die daar groeien op eigen nationale bodem, en niet de armen wijd openen moeten voor het vreemde, dat van buiten inkomen wil. Laten wij elkaar hier goed verstaan. Wij wensen niet als de Chinezen eens beproefden ons land af te sluiten met een grote muur, en aan de poorten wachters te zetten, die alles zullen afwijzen wat vreemd is. Weinig zou dit helpen en het gevolg zou op de lange duur niets anders zijn dan innerlike verslapping. Eigen karakter, eigen aanleg, eigen wijze van zien, wensen wij echter te ontwikkelen. Wat van buiten komt moet ons sterk vinden, en opgaan in het afrikaanse leven. Niet moet het afrikaanse leven opgaan in en verteerd worden door wat van buiten komt. Ons tijdschrift wil medehelpen, om te handhaven en sterker te maken deze kracht van het afrikaanse volk, om zich zelf te zijn. Alleen op deze weg is het mogelik, dat de vele vraagstukken, die noodwendig onder een jong volk moeten opkomen, een normale en natuurlike oplossing zullen vinden."

Als proeve nemen wij hier het volgende document over, dat ook bij onze lezers belangstelling wekken zal.

'N HISTORIESE DOKUMENT.

Onderstaande gee ons die letterlike afskrif van 'n brief geskrijwe in die jaar 1839 deur een van die Natalse Voortrekkers. Die oorspronkelike brief, op blouw papier geskrijwe, is nog in besit van die heer J. M. Ferreira, Patentie, Gamtoosrivier. Die afskrif dank ons aan die goedwilligheid van Dr. B. B. Keet, predikant op Graaff-Reinet.—Redaksie *De Huisgenoot.*

Modder revier den 24ste January 1839.

Lief waarde Neef, J. S. Ferreira

hiermede kan ik ued in vvermeeren van onse comando wij, zijn met vier hondert en vijftig man den eerste November op de comando uitgetrokken tegen Dingaan en wij heef vortgetrokken, en dageliks, onse patrolles uitgezonden, en toen wij vier dagen van de heer Dingaan zijn stad kwam, vont onse patrollies de comando van Dingaan, dat zulle ons te gemoet kwam, en te laat zijnde ; dezelfde tegen te staan, toen is wij terug gekeerd naar ons leger, 't was op de vijftiende December en op Zondag, de zestiende met aanbreeke van de dag, viel de Zoelas ons leger aan, met omtrend negen of tien duysend man, en wij heef omtrend 2 of 3 uuren gevegt in de leger, toen vlugt de Zoelas, maar de Heere zegende onse wapens, op de ogenblik en wij zadelde onse paarde op drie hondert man van de leger, en jaagd de Kafers toe, en gevegt tot twaalf uuren, toen heef wij het overwonne en verjaagt, en slegs 3 van onse kant gekwetst, namelijk Kommedant A. Pretoreus Vliep Vorie en Gert raads, alle zijn weer vres, en van de Zoelas is op de slagveld gebleevn drie duysent twee hondert in de vijftig man dood, buiten de gekwesten, voor al tien Captijns toen is wij verder vort gegaan met behoord naar de stad van Dingaan, en vond de stad leeg, alles was gevlugt, en de palijs was aan de brand, en wij heef het verder ingenome, een buyt genomen, van silver passalijn werk koper yzer kraalen twee kanonen geweers van alle zoorten en onze bakens midden van de stad geplant met de naam van onze Commadant datum en jaargetal, en verder Dingaan zijn comando vervolgt en aangepakt toen is vijf van ons burgers gevalle en ouwe Bikkirs, en van de Zoelas agt hondert, maar 't was op een aangeleeegen spelonk daar wij zulle vond, onse burgers die gevalle zijn met name Gert van Stade Jan Gous, Jan Oosthuizen, Barend bester en wij hoop over ses maanden de Stad te bewoone, en de kontrak, tusschen, P. Retief en Dingaan ook gevonde, op de moord plaatz van Dingaan, daar hij de menschen vermoord heb, de contrak zoo schoon of 't op die dag geschrijven is, onderteekend van Dingaan en drie heemeraden, van hem, en P. Retief en drie andere menschen die met hem was verder moet ik ued seggen, als de Heere ons niet gespaard heeft, zou daar meer van ons menschen gebleven zijn, vriend 't was vreeslijk om de doode lighaamen te zien legge op het veld, ik heef nooit gedacht zoo een dag te beleeve Waarde Neef stuur met de schip, mij twee mud goede zaad koorn, en een lekker halfhaam wijn, na Portnatal, L. Badenhorst zal dezelfde voor mij ontvangen, verder zal ik Eindige en bevele ued. alle in de bescherming des Heeren, verblijve uedw. Neef

(Get.) G. R. VAN ROOYEN.

Den Heer J. S. Ferreira.

DEEL XXI, No. 7. STELLENBOSCH. JULI 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

Betreurde Dooden.

Dezer dagen was het mijn treurig voorrecht deel te nemen aan de begrafenis-plechtigheden van een tweetal vrienden en een tweetal oude kennissen. Hier volgen de namen :

A. D. Luckhoff.
Thos. Walker.
C. F. Cleghorn.
P. G. Wilmot.

Een kransje op hun graf.

* * *

A. D. Luckhoff. . . Wat een wereld van herinneringen ontrolt zich niet voor mijn oog ! Mijn buurman te Colesberg, mijn trouwe vriend als leeraar in de Kaapstad, bijna mijn collega te Stellenbosch ; stichter van Dorcas en het Tehuis der Ruste ! Zulke mannen zijn niet overal te vinden. In hen woont een stille kracht, de kracht eener godgewijde persoonlijkheid die niet dwingt, maar dringt. Dat was Danie Luckhoff. Zijne werken volgen hem.

* * *

Thomas Walker. . . Hij had ons volk en onze kerk lief: diep liggen zijn sporen onder ons te Stellenbosch; ofschoon het jongere geslacht, dat allengs van alle piëteit zich losmaakt, vooral waar het taal en nationaliteit geldt, dit minder erkent dan de mannen op wier karakter het stempel werd afgedrukt van dezen waardigen Hoogleeraar. Men leeft toch maar om vergeten te worden. Er zijn echter altijd harten die dankbaarheid in de stilte koesteren voor wat zij genoten hebben onder de leiding van een rijp verstand, en edel hart. Zoo zijn er die aan Thomas Walker nog lang zullen denken en hem niet licht zullen vergeten.

* * *

C. F. Cleghorn. P. G. Wilmot ... Twee godzalige mannen, in den Heere ontslapen. Vele Kapenaars zullen hen missen. In de stilte ging van deze mannen een zegen uit, waarvan de eeuwigheid nog zal getuigen. Het was mij goed deze mannen gekend te hebben. Hunne plaatsen zijn ledig. Doch bij alle wisseling blijft onze eenige Heer.

De Tekst van Oud en Nieuw Testament.

't Is opmerkelijk, dat men in den laatsten tijd in wetenschappelijke kringen almeer begint onderzoek te doen, naar de waarde en de juistheid van den overgeleverden tekst van Oud en Nieuw Testament. De handschriften—de oudste handschriften—van den Bijbel, zijn van betrekkelijk jongeren datum. Wat het N. Testament betreft brengt het oudste handschrift ons slechts tot de *vierde eeuw* na Christus ; en van het Oude Testament hebben we geen handschrift ouder dan de *tiende* of *elfde eeuw* na de geboorte van den Zaligmaker. Doch, gelukkig dat we vertalingen hebben van het Oude Testament, die reeds lang voor de komst van onzen Heiland in omloop waren. Onder deze vertalingen mogen we hier noemen die der Zeventigen, de zoogenaamde Septuaginta, in het Grieksch. Over die vertalingen hoop ik weldra in de kolommen van dit ons blad iets te zeggen.

Wat we hier thans wenschen meetedeelen, echter, heeft betrekking op de vraag : welk handschrift geeft ons den zuiversten tekst voor het N. Testament ? Hierover heeft zich onlangs Prof. Harnack van Berlijn, laten hooren. Zijn oordeel verschilt zoo van de meening gewoonlijk door geleerden gekoesterd, dat het de moeite waard is daarbij de aandacht te bepalen. Toen Tischendorf den Codex Sinaiticus ontdekte meenden vele godgeleerden, dat niet alleen het oudste, maar ook het beste handschrift gevonden was. Harnack echter heeft on-

langs een boek geschreven onder den titel "Fur Revision der Principien der Neutestamentlichen Textcritik," waarin hij de stelling verdedigt dat bij het vaststellen van den grondtekst niet de Grieksche handschriften het voornaamste gewicht in de schaal leggen, maar de vertalingen, die naar nog oudere handschriften gemaakt zijn. Onder die vertalingen zou men dan aan de Latijnsche den voorrang moeten geven, daar de Latijnsche taal, veel meer dan de Grieksche, verwant is aan de Syrische. Daarom kent Harnack aan de Vulgata (de Latijnsche vertaling), de vertaling van Hieronymus, de hoogste waarde toe. Harnack zoekt door voorbeelden duidelijk te maken, dat de vertaler van den Vulgaat op vele plaatsen een beteren grondtekst gebruikt heeft, dan de Grieksche handschriften leveren. 't Is te begrijpen, dat deze bewering van Harnack in de studie van het N. Test.—wordt zij bevestigd—een gewichtige verandering te weeg brengen zal. En wat het Oude Verbond betreft in den laatsten tijd is men er zeer op uit de oude Grieksche vertaling te bezigen ter verbetering en verklaring van den tekst.

Nog Eens De Oorlog.

't Is opmerkelijk hoevele vraagstukken op onze oplossing wachten, nu deze bloedige oorlog blijft voortduren. Vele denkers, predikers, schrijvers laten zich thans daarover uit. Niet het minst de Kwakers, die van huis uit oorlog als zoodanig veroordeelen, en nu staan voor een raadsel hetwelk zij niet oplossen kunnen. Onder de vele geschriften die op deze zaak betrekking hebben, noem ik de lezenswaardige brochure van Dr. Hodgkin, secretaris van het genootschap hier bovengenoemd—dat der Kwakers namelijk. Zijn onderwerp is: "The Church's opportunity in the present crisis." Reeds de eerste volzinnen bevatten eene aanklacht tegen de Christelijke Kerk. "Indien de geheele Kerk van Christus in alle landen waarlijk had geloofd in de mogelijkheid van het heerschen van vrede, indien zij met eenheid van doel had gestreefd om den oorlogsgeest te overwinnen, is het dan niet zeker dat deze oorlog nooit zou hebben plaatsgevonden? Wat wij ook al mogen zeggen omtrent de naaste oorzaken van dezen krijg, uiteindelijk loopt het toch uit op eene aanklacht tegen den Christelijken wil. Wij hebben niet ernstiglijk gepoogd den geest waaruit oorlogen ontstaan tegen te gaan. Wij hebben niet geloof in de goede trouw en den goeden wil of van den anderen man of de andere natie. Wij hebben niet onze beste gedachten eraan besteed de wereld te toonen dat er een betere weg is. Wij hebben den strengen, onbuigbaren wil van de makers van oorlog tegengestaan met vrome resoluties en petities, en een ijdele begeerte naar een beteren staat der dingen." Dit is de aanklacht. Hiertegenover handhaaft en verdedigt hij de volgende stellingen:—

1. *De Kerk van Christus is in de natie gezet om te getuigen voor de bovennatuurlijke als staande tegenover de stoffelijke krachten.*

Een volzin is genoeg als kenmerk van deze stelling. "Ieder dag, wanneer wij den oorlog bespreken, nemen wij het als bewezen aan, dat het eindresultaat afhangt van de relatieve sterkte der legermachten tegen elkaar geschaard. . . Dieper dan het militarisme ligt het materialisme waaruit het ontstaat." Vlak hiertegenover staat de Christelijke Kerk. Terecht vraagt Dr. Hodgkin: "Wat bedoelen wij wanneer wij zingen:

'Sufficient is Thine arm alone,
And our defence is sure.'

Welke plaats is er hier voor legers en vloten in deze geloofsbelijdenis? In der waarheid wij vertrouwen op die dingen zoo volkomelijk dat wij den levenden God nooit de gelegenheid geven ons te toonen of onze verdediging wel zoo zeker is met Hem alleen of niet."

* * *

Zijn tweede stelling is m.i. van nog grooter belang. Wij in Zuid Afrika mogen hieraan wel onze aandacht wijden.

2. *"De Kerk is in de natie gezet om te getuigen voor den supranationalen als staande tegenover den uitsluitelijk nationalen geest."*

Onder dit hoofd wijst hij erop, dat duizenden 't "Onze Vader" op de lippen nemen, die in doodelijken strijd verkeeren met hun broeders en zusters die den zelfden Heer belijden, en op de genade van den zelfden Zaligmaker zich beroepen. Dit leidt hem tot de verklaring, dat "de Kerk staat voor een ideaal dat het bloot nationale verre te boven gaat . . . . Door lid te worden van het lichaam van Christus treed ik in eene gemeenschap, die een grooter recht op mij heeft dan eenig nationale bond, en die meer blijvend is dan de verdeelingen van kleur en ras. . . De Kerk in haar wezen belichaamt een verzet tegen allen rassen-tegenstand. En toch is het eene reine waarheid dat vele van onze gebeden worden gericht tot een God die onzen stam vertegenwoordigt." De strijd die er nu heerscht is een strijd der nationaliteiten—Duitsche tegen Engelsche en Fransche en omgekeerd. Hiertegenover staat de Kerk van Jezus Christus die de eenheid des menschdoms in Hem heeft te verkondigen. "Niet door een verschillend nationaal-ideaal als de hoop der wereld te verkondigen, maar door het exclusief nationale ideaal te doen vervangen door eene opvatting waarin elke natie een deelgenoot kan worden met anderen in het vestigen van Gods Koninkrijk op aarde, bereiken wij ons groote doel." Onlangs trok de *Morning Post* te velde tegen wat het noemde de krankheid van "internationalisme." "Is het niet beter te zeggen dat deze 'krankheid' de normale gezondheid uitmaakt van de Kerk van

Christus, dat eenig nationalisme door haar vernietigd niet waard is zijn plaats intenemen in het Koninkrijk Gods. De roeping der Kerk is verzoening. Uit de puinen der strijdende natiën is het hare zaak eene nieuwe en ruimere eenheid optebouwen. Dit kan zij alleen dan doen door de diepere eenheid te bewaren en te versterken die al hare leden saam verbindt in een heilig lichaam."

* * *

Zijn derde stelling luidt als volgt :—

3. *De Kerk is in de natie gezet om aantekondigen dat een nieuwe dag aan het komen is.*

Hij meent dat de Kerk schuldig is aan den tegenwoordigen stand van zaken. Nu is het haar roeping met vol vertrouwen te gewagen van den naderenden dageraad. De schrijver wil, dat er één vereenigd geroep om vrede moet opgaan tot den Heere. "Dit is het uur voor de Kerk van Christus. Voor haar staat eene opene deur, die der gelegenheid, die niemand sluiten kan. Aan den éénen kant draagt die deur tot opschrift: 'geloof,' en aan den anderen kant : 'liefde,' terwijl boven haar hangt, schitterend van helder licht, de lamp der 'hoop.' Wil de Kerk door die deur ingaan, dan zal zij zich moeten beroepen op de algeheele toegewijdheid van ieder harer leden."

Hij eindigt —en hiermede eindigen ook wij — met het treffend woord :—

"*De Kerk kan de natie dan alleen waarlijk dienen, wanneer zij leert de heele wereld te dienen, en haar Meester te volgen, wat het ook kosten moge.*"

Het oordeel van "The Christian."

In den laatsten tijd heeft ook dit godsdienstig weekblad zich op treffende wijze laten hooren over de oorlogs-kwestie. In een van zijn onlangs-verschenen hoofdartikelen wordt de roeping der Kerk behandeld, gelijk in het hierboven aangehaald pamphlet. Reeds bij den aanhef treft ons de volgende zinsnede : "Op ontzettend vele plaatsen is het letterlijk waar dat het geestelijk leven thans op een veel lager peil staat dan voor jaren het geval was. Wat scheelt er toch aan ?" Het antwoord van den schrijver is duidelijk : "In de Kerk van Christus wordt aan de *eerste dingen* niet de *eerste plaats* toegekend." Hij gaat verder : "Eene herleving kan verkregen worden in eenige gemeente, *die daarvoor den prijs* betalen wil." En die prijs is, nog eens : "*Eerste dingen* absoluut in de *eerste plaats*, met onttrooning van alles dat tot hiertoe die plaats heeft ingenomen.

* * *

Waartoe dan bestaat de Kerk ? "Haar van God bepaalde werk is menschen te winnen voor het geloof in en de navolging van Christus." Met niets meer en niets minder mag zij tevreden zijn. "En toch is het niet het geval dat Christus passie voor zielen verwijderd is van ons gewoon Christelijk leven en dat Zijn arbeid om zielen weinig erkenning vindt in veel van ons Christelijk werk ? Is het niet waar dat de Kerk als een ziele-reddend lichaam, dat een levend Evangelie van verlossende liefde verkondigt, uitgaande naar de verlorenen totdat zij gevonden worden, . . . bijna onbekend is in ons midden "?

* * *

Gelijk Dr. Hodgkin, vindt ook "The Christian" het vermengen van politiek en Christendom schadelijk voor de ontwikkeling van het Christelijk leven. "De Kerk die haar grootste krachten aanwendt om de wereldpolitiek te doorzuren, een politiek die weinig anders is dan eene ontkenning van het gezag van Christus : de Kerk die staat voor de aggressieve uitbreiding van de eigene sekte, afgezien van het zedelijk en geestelijk gehalte harer leden : de Kerk die zich in allerlei maatschappelijke kwesties verdiept, niet eene waarvan direkt of indirekt in verband staat met het brengen van menschen tot den Heiland . . . die Kerk vinden we overal. Maar de Kerk die al haar middelen besteedt aan het redden van zielen en het ontwikkelen van haar leden als een gemeenschap van zielezoekers . . . wij zeggen 't met droefheid, zulk eene Kerk treffen we zelden aan in ons modern leven . . . De natiën tasten rond in de duisternis zonder een leidsman : is het eene utopie te hopen dat de ongehoorde omstandigheden, waarin we thans verkeeren, ons terugroepen zullen tot onze eerste liefde en tot het herstellen van de *eerste dingen in de eerste plaats*."

* * *

Wat dan in de *eerste plaats*? Allereerst: *het Woord van God*. In twee richtingen werd hier aan in de laatste jaren te kort gedaan. Aan den éénen kant hebben we een *vijandige kritiek*; aan den anderen *koude onverschilligheid*. Tot in den kansel is een fijn ongeloof doorgedrongen. Het Woord van God is voor velen niet de eerste en laatste authoriteit meer in zaken van geloof en praktijk. Tenzij dat Woord zijn eereplaats herwint zullen we op geen verbetering kunnen wachten. Met het herstel van het *Woord* komt het herstel van het *Gebed*. "In de moderne Kerk kent men aan het gebed een geringe plaats toe. Wij organiseeren, confereeren, multipliceeren onze diensten en werkzaamheden—doch wij bidden niet. . . . Wij schijnen voor alles plaats te hebben buiten het gebed. En dan verbaast het ons dat zoo weinigen die buiten staan gewonnen worden. De Kerk laat zich overal gelden in zaken van menschelijk belang, en . . . het gras groeit op den weg naar het Heiligdom . . . Wanneer zullen we toch verstaan, dat eene Kerk op haar

knieën voor God onverwinlijk is op hare voeten voor de menschen?"

* * *

Tot zoover deze twee schrijvers — mannen van naam en van kracht in de godsdienstige wereld. Hebben ze niet een woord ook voor ons in Zuid-Afrika? Is er ook niet bij ons te bespeuren een gebrek dat ten doode voert? Staan bij ons de *eerste dingen* wel in de *eerste plaats*? De gevaren zijn zeer groot. Nog onlangs schreef de Jood Israel Zangwill in de *Daily Chronicle* over "de Kerk en den oorlog." Spottend spreekt hij van de Kerk als een lichaam, dat de godsdienst gemaakt heeft tot een tak van de politiek." Hierbij voegt hij dit merkwaardig woord: "'t Christendom is nog nooit beproefd door de wereld." Dit dient tot onze beschaming. Hoewel wij met den Heer Zangwill niet samenstemmen, vinden we toch iets in zijn beschuldiging dat ons tot nadenken stemt.

In zijn artikel van den 8sten Juni, waarschuwt de "Christian" tegen wat het blad noemt "Het nieuwe dogmatisme," dat zich sedert het uitbreken van den oorlog in vele kringen begint te openbaren. Het eerste punt door den schrijver aangeroerd heeft groote beteekenis. Hij toont aan dat *Patriotisme* eene plaats begint in te nemen die daaraan niet toekomt. *Salvation by Patriotism* is de naam toegekend aan het nieuwe dogma dat dezer dagen is ontstaan. Die op het slagveld sterft is *ipso facto* behouden, zoo leert men in onze dagen: en hierbij haalt men vaak den tekst aan: "Niemand heeft grooter liefde dan deze, dat iemand zijn leven aflegt voor zijn vrienden." De schrijver ontkent niet, dat God *in articulo mortis*—op het oogenblik van den dood—genade kan bewijzen, ook bewezen heeft. Doch dit tot een dogma te verheffen en te verklaren, dat die voor zijn volk sterft op het slagveld, of waar en hoe dan ook, reeds daardoor de hemelpoort voor zichzelven ontsluit, is niet Christendom, maar... Mohammedanisme. En zeker heeft hij gelijk: immers de Mohammedaan die op het slagveld sterft gaat direkt naar het Paradijs. Groote verwarring van begrippen vindt men op dit punt in onze dagen, ook in ons land. Daarom verblijdt het ons, dat het blad hiertegen waarschuwt.

* * *

Een ander punt wordt er aangeroerd. "*Hereeniging* is in de lucht", zegt deze schrijver. Tegen de uiterlijke vereeniging van allen die denzelfden Heiland volgen kan wel niemand zijn. Wat kan er niet door gewonnen worden zoo de bede van den Heiland werd beantwoord en vervuld: "Opdat zij allen één zijn, gelijkerwijs Gij Vader in Mij, en Ik in U"? Wie zal dit willen tegenstaan of dit willen verhinderen? "But the method of seeking it must be guarded by revelation, and not dictated by sentiment." Niet het sentiment moet hier gelden, maar het geopenbaarde Woord van God! Gods leiding, niet des menschen gevoel moet den doorslag geven in eene zoo gewichtige zaak. De verheerlijking van God en niet de bereiking van een zoogenaamd vaderlandslievend doel moet het streven zijn. In een andere kolom, legt het blad klem op de belijdenis: "Ik geloof in den Heiligen Geest"—eene belijdenis die wel op veler lippen is, maar niet doorgedrongen is tot in het leven. Hij doet de vraag: "Was het niet Andrew Murray die gezegd heeft dat de voornaamste behoefte der Kerk is: een waarachtig geloof in den Heiligen Geest.?"

* * *

Is het niet vreemd hoe de huidige oorlog de oogen van sommigen verblindt? In de *Allgem. Lutherische Evang. Kirchen-zeitung* bijvoorbeel — zoo zegt ons het Amerikaansch Godsdienstig tijdschrift: "Record of Christian Work" — verschijnt er eene vergelijking tusschen 't lijden van onzen Heiland en dat van het Duitsche volk. "Duitschland is de lijdende knecht die de zonden van velen moet dragen, want het is zeer duidelijk dat wij strijden voor het voortbestaan van het echte Christendom." In de vergelijking met den Heiland wordt gezegd: "de typen zijn zoo duidelijk, dat niemand de vergelijking kan missen." De Keizer van Rusland is Pilatus, die tegen licht en beter weten zondigt. Servië is Barabbas die een moord heeft gepleegd. Frankrijk—ijdel en frivool—is Herodes. Het autocratisch, orthodox Rusland, en het atheistische, republikeinsche Frankrijk worden verzoend gelijk Herodes en Pilatus in de dagen van weleer. Het Sanhedrin, dat uit naijver Jezus wil dooden is het Farizeeuwsche Engeland. In de Vereenigde Staten van Amerika ziet de schrijver niemand anders dan Judas. Op dat werelddeel kunnen worden toegepast de woorden van Ezechiel 22: 12 "Zij hebben geschenken in u genomen, om bloed te vergieten: woeker en overwinst hebt gij genomen en gij hebt gierigheid gepleegd." De dertig zilverlingen zijn in dit geval dertig *milliarden*. De studenten en artisten die zich aan de Duitsche hoogescholen hebben verwarmd en haar nu den rug keeren, spelen de rol van Petrus, die zijn Heiland verloochent. En niet het minst de Waldensische Kerk die zooveel te danken heeft aan 't Duitsch Protestantisme. Om de kroon op alles te zetten wordt Turkijë vergeleken bij den boetvaardigen kruiseling, die in zijn laatste uren tot den Christus zich keert.

* * *

Eene Uitdaging.

Wat ik schreef omtrent 't Russelisme, dat uit Amerika is komen overwaaien en onder ons propaganda maakt, heeft ten minste deze uitwerking gehad, dat een voorstander van deze kettersche sekte mij heeft uitgedaagd tegen hem de leer onzer

Kerk te komen verdedigen. Natuurlijk ging zijn brief naar den snippermand. Doch dit is mij duidelijk geworden, dat onze Kerk ten spoedigste aan *colportage* dient te doen. Allerlei kettersche en niet-kettersche sekten verspreiden hunne boeken onder ons met kwistige hand, en zij worden gekocht. Waarom kunnen wij ook niet door *colportage* arbeiden onder onze geloofsgenoten? En nog iets, waarom niet op onze Catechisatiën de leer der Kerk meer uitvoerig besproken en verdedigd. In 't Handboekje door de Bijbel en Bidvereeniging over de "Kerkgeschiedenis" uitgegeven, werd de aandacht bepaald bij enkele oude en nieuwe afwijkingen van de leer des Bijbels en der Kerk. Waarom niet onze catechisanten ingelicht op punten van dien aard? Niet overal kan dit geschieden; maar in groote school-middelpunten, zooals Stellenbosch, Paarl, Wellington, Worcester, Kaapstad, enz., kan dit geschieden. Ik vrees dat meer dan een catechisant niet eens weet, welke belijdenis-schriften de Kerk erkent tot welke hij behoort. Zacharias Ursinus, Guido de Brès zijn vreemdelingen voor velen. Moest er dan niet meer gedaan worden, om jong en oud in kennis te stellen met den inhoud van onze Kerkleer?

Onze jonge menschen in den vreemde.

Terwijl ik hier van onze jonge menschen spreek, wil ik toch andermaal de aandacht bepalen bij onze studeerende jongelingschap. Wat gaat de Kerk doen voor die jonge mannen? Onlangs schreef men over deze zaak in Holland:—"Het ligt er nu eenmaal toe, dat de Kerk de studentenwereld niet meer bereikt. Als regel zoekt een student, die aan versterking van geestelijk leven behoefte heeft, het niet in de eerste plaats bij de Kerk." Hierop laat Dr. Bronsveld een commentaar volgen:

"Hoe groot 't aantal Ned. Herv. studenten aan al onze inrichtingen van Hooger onderwijs vertoevende wel is, weet ik niet. Het is mij ook niet bekend, hoe velen van hen alle gemeenschap met hun Kerk verbroken hebben, maar ik ben geneigd te gelooven, dat hun aantal niet gering is. En voor *velen* wil dat zeggen, dat zij hun godsdienstige behoeften verloochenen, en voortleven zonder gebed, zonder kennis van een hooger, geestelijk leven. Ik vrees ook wel, dat vele mannen die ook hun herders en leeraars moeten zijn, zich te weinig de geestelijke verzorging van 't opkomend geslacht hebben aangetrokken. Dit is reeds een oud zeer. Zes jaren heb ik als student gewoond op dezelfde kamer, en heb nooit een herderlijk bezoek gehad van een predikant. Ook moet de erkentenis mij van 't hart dat menig voorganger der gemeente geheel vreemd staat tegenover het gevoelen en denken van de thans levende studenten. Hun lectuur, hun kijk op allerlei dingen verschilt hemelsbreed van hetgeen een vorig geslacht las en zag. En nu beweer ik niet, dat men dit alles billijken en daarin meegaan moet—maar men moet er kennis van nemen, en men moet het toetsen kunnen aan de onveranderlijke beginselen van 't Evangelie. Hiertoe behoort studie en elasticiteit des geestes. Maar, pastor te zijn, en ook studentenpastor is iets zeer kostelijks. In de wereld der studeerende mannelijke en vrouwelijke jeugd blijkt meer behoefte aan kennis van God en den Heiland te bestaan, dan men wel meende."

* * *

Ik acht het van belang op deze uitlatingen de aandacht te vestigen. Het gevaar is er, dat onze jonge menschen vervreemd worden van de Kerk; en hoewel zij met de Kerk als zoodanig niet gaan breken, kan 't toch gebeuren, dat zij zich in haar midden niet thuis voelen. Onze prediking is vaak voor oude lidmaten, gevorderde Christenen bestemd. De jongeling zucht soms:

> Gij prediker dáár in de lucht,
> Hebt ge dan niet een woordje voor mij?

En omdat de Kerk zijne behoeften niet bevredigt, zoekt hij in andere kringen wat de gewone prediking hun niet, of slechts ten deele verschaft. In Zuid-Afrika leven we thans in een overgangstijdperk. Drie Universiteiten zullen er weldra zijn—"three pink pills for pale people"— wat gaat onze Kerk doen met het oog op die nieuwe toestanden? Wat met het oog op studenten in Europa? O, ik herinner mij nog, hoe welkom mijn prediking was in 1901 te Edinburg, toen ik elken Zondagmorgen een Hollandschen dienst had in de zaal van "The S. A. Union" in Buccleuch Street. Mijn hart gaat nog altijd uit naar die studeerende jongelingen. Zij zijn als "schapen zonder herder." Kan niemand dan gaan? Is er geen predikant van ervaring dien men zenden kan — al is het voor een jaar, of een halfjaar? Wil niemand vacantie in Europa besteden aan dit heerlijk doel?

* * *

En hoe met Grahamstown? De jonge broeder die daar arbeidt verdient de ondersteuning der Kerk. Hij arbeidt onder onze geloofsgenooten in een Engelsche omgeving. Zijn gemeente bestaat uit twee elementen: leden onzer Kerk meestal arm, en studenten van de Rhodes-Universiteit uit Afrikaansche huisgezinnen afkomstig. Moeten die jongelingen bearbeid worden, dan *moet* de Kerk dien arbeid steunen. Het zou een treurigheid zijn, indien dat werk moet worden gestaakt. Daarom willen wij den jongen broeder aanbevelen aan kerkeraden en gemeenten in ons land; want wij vernemen, dat hij voornemens is enkele gemeenten op eene collectereis te bezoeken. Grahamstown wordt al meer eene Universiteits-stad, bezocht door vele jonge Afrikaners. Willen wij die jonge Afrikaners

voor onze Kerk behouden, dan moet er onder hen gearbeid worden. En hoe, wanneer de nieuwe Universiteit te Groote Schuur wordt gesticht! Zal onze Kerk het oog houden op hare jonge lidmaten, die aldaar zullen worden opgevoed? Andere Kerkgenootschappen — en bij name de Episcopalen — zullen zich dáár laten gelden. Het is te hopen, dat wij ook op het terrein zullen verschijnen en de krachtige bearbeiding onzer jonge menschen zullen behartigen.

Jeugdige Misdadigers.

Beseft onze Kerk 't dat het getal jeugdige misdadigers, uit Afrikaansche huisgezinnen afkomstig, aan het toenemen is? Dezer dagen had ik de gelegenheid tweemaal te spreken in het verbeterhuis in de Kaapstad, tot eene schare van omtrent honderd jonge mannen, gevonnisd tot verschillende termijnen van gevangenschap van wege misdaden door hen begaan. Negentig percent zijn Hollandschsprekend. Daar dit niet 't eenige verbeterhuis is, en daar er overal schijnbaar een overwegend getal jeugdige Afrikaners onder die misdadigers wordt aangetroffen, mogen we wel onze aandacht aan de zaak geven.

* * *

In verband met 't verbeterhuis bestaat er eene school onder leiding van een flinken onderwijzer, en diaken van onze Kerk, die groot belang stelt in het zieleheil der jongelingen aan zijne zorg toevertrouwd. Uit 't rapport voor het jaar 1912 blijkt dat het onderwijs niet verder ging dan Standaard VI., en dat men leerlingen op de volgende wijze kon indeelen :—

Ongeletterd en Sub. Standaard		45
Standaard	I	16
Standaard	II	14
Standaard	III	20
Standaard	IV	13
Standaard	V	6
Standaard	VI	6

Hieruit blijkt dat onkunde en misdaad hand aan hand zijn gegaan. Bijna de helft is geheel ongeletterd. Het onderwijs in het verbeterhuis is gelukkig op praktische lijnen.

* * *

In het School-rapport voor het jaar 1913 vind ik een beteren toestand van zaken. De leerlingen werden op de volgende wijze ingedeeld :

Ongeletterden		35
Standaard	I	18
Standaard	II	29
Standaard	III-IV	39
Standaard	V-VI	7
Standaard	VII	2
School Hooger		3
Matriculatie		1

Ook hier hebben we ten minste een vierde geheel ongeletterd. Er werd verder gerapporteerd dat onderwijs volgens de Verbeterhuis-regulaties werd gegeven en wel in Lezen, Spellen, Schrijven, Rekenen en de beginselen der Z.A. Geschiedenis en der Aardrijkskunde.

* * *

Ik zou veel over dit onderwerp kunnen zeggen. Doch ik mag niet. Wat mij meegedeeld is was confidentieel. Over de misdaden zelf zwijg ik. De vraag echter die mij pijnlijk aandoet is: wat moet er worden van die jongelingen, wanneer ze hun tijd hebben uitgediend? De meesten hunner zijn "first offenders." En velen zijn nog jong. Als ze nu terugkeeren tot de samenleving zullen ze aan zichzelven overgelaten zijn? Wie zal dan zorgen voor hunne ziel? Wie zal raad geven? Het oog op hen houden? Hen aan werk helpen? Hun vriend zijn in de oogenblikken der verzoeking? Geen ijdele vragen voorwaar. Meer dan een gaat verloren, omdat de reddende hand niet uitgestoken wordt op het juiste oogenblik!

PUNDITA RAMABAI.

II.

Wij zagen in ons eerste artikel over deze beroemde vrouw hoe haar vader haar onderwezen had in de wijsbegeerte en de geleerde taal van Indië, en zij tengevolge van haar eigene geleerdheid een eeretitel van de Punditte, of geleerde Hindoesche ontvangen heeft. De eigenlijke titel was *Saravaste* (godin van welsprekendheid), en zij werd genoemd Pundita* Ramabai.

Kort na den dood van haar broeder is Ramabai rond gegaan onder eenige steden van Indië, om te pleiten voor de opvoeding van Indische vrouwen, en te getuigen tegen het geheele stelsel van kindhuwelijken. Het was terwijl zij zich alzoo bezig hield dat zij bewogen werd door een sterk verlangen om naar Engeland te reizen en deze zaak, die haar op 't hart lag, aldaar te bepleiten. En eindelijk heeft zij zulks gedaan. Van die onderneming schreef zij zelve later als volgt: "Het schijnt mij nu zeer vreemd dat ik het wagen kon om, met eene vriendin en een klein kind, deze onderneming te doen—mij alleen aan Gods voorzienigheid toevertrouwende. Toen ik Engeland bereikte, ontvingen mij de zusters van St. Mary's Huis. Daar leerde ik trapsgewijze de waarheid van het Christendom verstaan, en in te zien, dat het eene wijsbegeerte is die hoogere waarheid leert dan ik ooit in Indië gehoord had in al onze stelsels; daarin, o.a. dat het niet slechts bevelen geeft, maar ook een volmaakte voorbeeld, en ons verzekert van eene goddelijke genade—om ons in staat te stellen dat voorbeeld na te volgen."

---

*De spelling van dit woord vond ik op twee wijzen geschreven: Panditu en Pundita.

Terwijl zij hier was werd zij, saam met haar dochter, gedoopt.

De kennis van de geleerde taal der Hindoes, genoemd het Sanskriet, welke Ramabai van haar vader geleerd had, is haar in Engeland goed te pas gekomen, want het is haar gelukt om uitgenoodigd te worden door de autoriteiten aldaar onderwijs in één van de Colleges van Oxford, in die taal te geven. Dat zoo 'n taal in een College van de Universiteit van Oxford onderwezen wordt, is toe te schrijven aan 't feit, dat vele jonge mannen in Engeland, plaatsen krijgen in den civielendienst in Indië, waar kennis van Sanskriet noodzakelijk is.

Doch zij is niet lang te Oxford gebleven, dewijl zij zich één doel in haar rondreizen voorstelde, om namelijk de belangen van de vrijstelling van de vrouwen van Indië, te bevorderen, en daarom besloot zij zich naar Amerika te begeven, waar zij wist dat zij iets voor de zaak doen kon. Daar aangekomen zijnde, werd zij vriendelijk ontvangen door Ds. Bodly van Philadelphia—in wiens huis zij de aanmoediging, den raad, en liefde van een vrouw van beteekenis ondervond—die n.l. van de echtgenoote van Ds. Bodly. En toen Ramabai op 't punt stond 't huisgezin, waar zij veel vriendschap genoten had, te verlaten, vroeg Ds. Bodly haar of zij niet eene laatste boodschap had aan lezers van een boek, door haar geschreven, waarvoor hij een voorwoord zoude schrijven, antwoordde zij hem : " Herinner hen, dat het uit Nazareth was dat de gezegende Verlosser des menschdoms kwam, en dat hervormingen gedurig gewrocht zijn door werkers welke de wereld verachtte.Vraag om mij te helpen in mijne pogingen om kind-weduwen van de hoogere klassen op te voeden, want ik geloof stellig dat deze klassen van vrouwen die gehaat en veracht worden, door Gods genade, de middelen zullen zijn om

INDIE TE REDDEN !!

Op wonderlijke wijzen liet God Ramabai zien, hoe dit profetisch verlangen vervuld werd.

In Amerika vond zij vele vrienden en vriendinnen die haar hielpen in 't voortzetten van het werk waaraan zij haar leven toegewijd had. " Ramabai cirkels " werden gevormd in vele steden, en geld werd verzameld tot oprichting en ondersteuning van eene School voor weduwen van de hoogere " kasten " of klassen te Bombay. En haar doel hierin is bereikt. Op den 11den Maart 1889, is de School

SARODA SADAN

(het huis van wijsheid) geopend met twee leerlingen. Een van die was een kind-weduw die gepoogd had haar eigen leven weg te nemen, en die er in geslaagd zou zijn, ware het niet dat zij vreesde dat zij weer als vrouw geboren zou worden, en als zoodanig onderworpen worden aan nog grootere ellende dan zij toen lijdende was. Sedert dien tijd hebben vele kind-weduwen, die onderworpen waren aan verschrikkelijke wreedheden van haar eigene bloedverwanten, bescherming en een thuis gevonden in deze inrichting. Ja, honderden, die slecht behandeld, die uitgehongerd, gebrandmerkt door een heetijzer op 't gezicht en 't lichaam, en uit hunne woningen gedreven— die nooit geweten hadden van een vader of eenigen medemensch vriendelijk behandeld te worden, hebben hier in de *Saroda Sada* een thuis en liefde gevonden. Velen ook zijn uit de duisternis overgegaan in 't licht. De meisjes in de school werden zoo opgevoed dat zij zichzelven konden onderhouden zonder tot een last te zijn voor anderen. Sommigen zijn onderwijzeressen, zieken-verpleegsters, helpsters voor zendelingen of huishoudsters geworden. Anderen zijn gelukkig getrouwd en leven in eigene huizen met echtgenoten die Jezus als hun Heiland hadden aangenomen.

De ontwikkeling van dit werk heeft het noodig gemaakt dat men met de plaats van de Inrichting een verandering zou maken, en zoo is zij verplaatst naar een groote stad genoemd *Poona*, en is aldaar geworden een middenpunt van licht, en leven en liefde voor scharen, die in duisternis en wanhoop geleefd hadden. De *Saroda Sada*, die begonnen was met eene klas voor het leeren van a, b, c, is trapsgewijze ontwikkeld in eene Hooge School met een kindergarten school voor kinderen, en eene kindergarten opvoedingsklas voor 't opleiden van onderwijzeressen. Men is er in geslaagd om een gebouw van steen te krijgen voor een schoolhuis, met twee lange slaapvertrekken, zoowel als kookhuizen, eetzalen, pakkamers, een grooten tuin, en een ander-halven morgen grond—een eigendom £10,000 waard — en dit alles zonder een penny schuld. De meisjes die daarin opgeleid werden, waren niet gedwongen om Christenen te worden. Doch Gods woord werd erin onderwezen en is door de leiding des Heiligen Geestes het middel geweest waardoor vele meisjes tot het aannemen van Christus als haar Heiland gebracht zijn.

Wij moeten nu afstappen van dit deel van Ramabai's werk, om haar te vergezellen terwijl zij zich geroepen gevoelde om voor Indië's kinder-weduwen op een andere wijze te arbeiden.

In 't najaar van 1896, heerschte er in Centraal Indië een vreeslijke hongersnood, waarvan duizenden van die weduwen van Indië de slachtoffers zijn geworden. Zij dwaalden overal rond, zoekende naar spijze — velen van haar stervende als rotten, zonder iemand om voor haar te zorgen, of notitie van haar te nemen. Anderen doolden rond in afgelegen wildernissen en moerassen, de vreeselijkste pijn verdurende, en blootgesteld aan 't gevaar van gedood te worden door wilde dieren, en zijn eindelijk in die woestijn letterlijk dood gevallen wegens zwakheid van lichaam. Honderden en duizenden verhongerde meisjes zijn in de handen van slechte mannen gevallen, die partij trekkende van haar hulpeloosheid, haar verlokten tot paden van zonde, of haar verkochten tot een leven van schande.

Zoodra Ramabai van deze feiten hoorde, besloot ze zich in de bresse te stellen, en zoo vele weduwen als zij mogelijk kon uit dezen toestand te redden. " Wij zullen ons tevreden stellen," zeide zij, " door één maal op één dag te gebruiken, en zoo

lang als wij eenig graan in 't huis hebben, zullen wij ons best doen om onze zusters in den nood te helpen."

Na eene reis per spoorweg gemaakt te hebben, huurde Ramabai een ossenwagen, en bezocht eenige dorpen in de centrale provinciën ; waar zij uitvond dat niet slechts jonge weduwen en vrouwen, die door haar mannen verlaten waren, aan 't sterren waren, maar dat velen ook aan groot zedelijk gevaar bloctgesteld werden—eene bevestiging dus van hetgeen zij gehoord had. Ramabai had deze onderneming op zich genomen omdat zij geloofde dat het bevel des Heeren op haar gelegd was om 300 meisjes van het door den hongersnood bezochte distrikt te redden. En haar geloof werd beloond, door haar in een jaar toe te zenden, met de middelen om die te verzorgen. Doch dit was niet alles, want binnen twee jaren zijn van die drie honderd, 225 tot besliste bekeering gekomen.

In dit werk waaraan Ramabai zich toen wijdde, was haar doel, om jonge meisjes en kind-weduwen van den dood te redden, maar ook om haar te beschermen van duivels in menschelijke gedaante. Wel is waar had de regeering armenhuizen en hospitalen voor armen en zieken, maar die waren gansch en al ontoereikend voor een tijd van hongersnood. Het armenhuis in 't distrikt waar Ramabai arbeidde, bestond slechts uit een bosch buiten eene stad. Daar vonden Ramabai groepen van uitgehongerde menschen in hoopen liggende, of zittende in asch op den vuilen grond. Sommigen hadden lappen om hun lichaam, anderen niets. Er waren oude en jonge menschen daar —mannen, vrouwen en kinderen, de meesten ziek en te zwak om te wandelen. Er waren daar slechte mannen alsook vrouwen die een goed karakter droegen, te zaam met reine meisjes en onnoozele kinderen, ook met velen die aan melaatschheid of andere akelige ziekten lijdende waren—allen zich onder elkander mengende. Zij sliepen in de opene lucht, en aten niets dan droog meel en zout. Zelfs in die plekken waren er duivelsdienaars aan 't werk om vrouwen naar plaatsen des verderfs te lokken. "Mijn sympathie," schreef Ramabai, "werd ontwaakt voor jonge weduwen op dien tijd. Om hen naar de armen-huizen te zien gaan, of toe te laten dat zij langs de straten zouden loopen, beteekende niets minder dan hen naar 't eeuwige verderf te zien wandelen. Sedert den tijd dat ik deze meisjes in de uitgehongerde distrikten heb gezien— sommigen reeds in de handen van slechte menschen— sommigen voor haar leven geruïneerd, en door wreede meesters op de straten gejaagd om een ellendigen dood te sterven—of opgenomen in hospitalen om genezen te worden, om terug te gaan naar kuilen van schande om daar op een wreeden dood te wachten—door dit alles is de hel mij geworden eene akelige werkelijkheid, en mijn hart bloedt voor de dochters van ouders die, door hun dood, hunne kinderen als weezen achtergelaten hebben. En zoo was het, met jammerte voor haar bewogen, dat ik mijne school met de financieën van dezelve, voor een tijd verliet, en naar de Centrale distrikten gegaan ben, om jonge weduwen onder mijne zorg te krijgen, en haar alzoo te redden."

Gedurende den tijd waarin de hongersnood duurde, zag Ramabai haar werk zoo uitgebreid dat zij met degenen die haar hielpen, zich genoodzaakt zag naar meer ruimte, voor haar werkzaamheden, uit te zien—waarin zij slaagde. En aldus werd Poona verlaten, en Ramabai bevond zich op een plaats te Kedgaum, waar de nieuwe Inrichting dan genoemd werd *Mukte* (de zaligheid). Doch de werkzaamheden hebben zich zoo uitgebreid, en zijn van zoo groot belang dat nog een artikel noodig zal zijn om eenig begrip te geven van wat daar verricht werd, en daarom moeten wij 't geduld van onze lezers op de proef stellen tot ons volgend nommer.

A. McG.

Het Brits en Buitenlands Bijbelgenootschap.

Voor iedere mens in zijn eigen taal.

Het B. en B. Bijbelgenootschap werd gesticht 7 Maart 1804. De stichting moet beschouwd worden als vrucht van de grote geestelike herleving, die plaats had tegen 't midden van de 18e eeuw, als gevolg van de gezegende prediking en werkzaamheid van de Wesleys en Whitefield.

Opmerklik is het ook dat de stichting viel juist in een tijd van een grote wereld-oorlog, toen de machtige legers van de grote Napoleon Bonaparte gans Europa deed sidderen van vreze.

De gebeurtenissen die onmiddellik aanleiding gaven tot de stichting van bovengemeld genootschap luiden als volgt :—

De grote opwekking tegen 't midden van de 18e eeuw had een diepgaand en onweerstaanbaar verlangen gewekt naar 't Woord Gods. Gedurende de opwekking werd de "Society for Promoting Christian Knowledge" (de S.P.C.K.) met grote moeite ertoe bewogen om een uitgave, bevattende 10,000 Bijbels en 200 Testamenten, te laten drukken.

Die oplage was in weinige weken geheel uitverkocht ; en maakte voorziening in nog geen vierde gedeelte van de bevolking van Wallis. Dit was 't jaar 1799. De behoefte aan 't Woord Gods bleef dringend. Luistert eens hoe groot of werklik de behoefte was aan Bijbels.

Een jong meisje van Wallis—Mary Jones genaamd—werd op school geleerd uit Gods Woord. Dat Woord vond weerklank in de diepe verborgenheid van haar hart. Doch zij had geen Bijbel. Twee mijlen van waar zij woonde was er een vriend die een kopie bezat. Derwaarts ging zij lange tijd om haar dorst te lessen aan 't Woord des levens. Doch langzamerhand ontstond er bij haar een sterk, brandend en blijvend verlangen naar een eigen Bijbel. Reeds had zij genoeg geld

verzameld om er een mee te kopen, doch waar? was de moeilikheid. Na vergeefse pogingen om een Bijbel in haar omgeving te krijgen, werd zij eindelik geraden om te gaan naar de Weleerw. Charles, predikant te Bala, als de plaats waar zij in alle waarschijnlikheid geholpen zou worden. Zij besloot meteen om derwaarts te gaan ten einde zich te vergewissen of er wel een Bijbel te verkrijgen was. Zij moest over een bergachtig land, ongeveer 28 mijl verwijderd van de plaats harer inwoning; doch zij liet zich door niets ter wereld terug houden—zelfs niet door die lange afstand. Over berg en dal ging het dan, gedreven door een onweerstaanbaar verlangen naar het Woord Gods; totdat Bala bereikt werd. Wat was haar teleurstelling groot toen zij zich aanmeldde bij het huis van de Weleerwaarde Charles om daar te vernemen dat hij zich reeds ter ruste had begeven ten einde vroeg des morgens met zijn werk een aanvang te kunnen maken. Zij bleef die nacht over bij zekere David Edward, ouderling van meergemeld predikant. Vroeg de volgende morgen tussen 5 en 6, nam de ouderling haar naar de Pastorie; binnen gekomen, verhaalde hij aan de predikant het doel waarmede Mary zover gekomen was. "Inderdaad," zo sprak de Weleerw. Charles, "het spijt mij innig dat zij zover moest lopen, maar ik vrees dat ik geen kopie te sparen heb; Bijbels zijn uitermate schaars." Dat was te veel voor Mary, diep teleurgesteld, ontmoedigd en bedroefd, barstte zij in tranen uit en weende bitterlik.

Het gezicht van dat meisje wenend om een Bijbel, en tegelijk ook de gedachte aan de schaarsheid van de Heilige Schriften onder zijn volk, roerde de diepste snaren van het hart van de predikant. Ook *hij* kon de tranen niet bedwingen. "Is het niet allertreurigst gesteld, broeder Edward," riep de Eerw. Charles uit, "dat er zulk een schaarsheid is aan Bijbels in ons land, en dat het arm kind bij de 30 mijl moest lopen om een kopie! Indien iets gedaan kan worden om deze treurige toestand van zaken te veranderen, zal ik niet rusten totdat het geschied zij." Ergens wist de predikant een Bijbel voor Mary te verkrijgen; en zij bewandelde haar weg huiswaarts met onuitspreeklike vreugde, want de vurigste begeerte van haar hart was bevredigd—zij had 'n eigen Bijbel.

Deze schijnbaar, nietige, onbeduidende gebeurtenis had een onuitwisbare en blijvende indruk gemaakt op het gemoed van Eerw. Charles van Bala. Hij kon het gebeurde in zijn studeerkamer ten eenemale niet vergeten.

Gedachtig eraan, trachtte hij tezamen met andere leraren om de S.P.C.K. wederom ertoe te bewegen een nieuwe uitgave van de Bijbel te bezorgen. Het genootschap had echter geen vrijmoedigheid, — de bewogen toestand des lands in aanmerking genomen—om tot zulk een stap over te gaan.

Teleurgesteld in zijn verwachting wendde hij zich ditmaal naar het bestuur van de "Religious Tract Society" (de R.T.S.), waarvan hij lid was; hun smekende om voorziening te maken in de dringende behoefte aan Bijbels in Wallis. Om klem bij zijn argument te zetten haalde hij het voorbeeld aan van Mary Jones die bij de 30 mijlen over ruwe bergen gekomen was om een Bijbel te kopen. "Kan er niet," zo vroeg hij, "een of ander permanente inrichting tot stand gebracht worden ten einde voorziening te maken in de diepgevoelde behoefte aan Bijbels in Wallis?" Het finale antwoord dat hij op die gedenkwaardige December morgen 1802 ontving, waren de onvergetelike woorden van de Sekretaris van het Traktaat Genootschap,— "Al te zeker kunnen wij proberen om voor dat doel een genootschap in 't leven te roepen, en indien voor Wallis, waarom niet voor Engeland? en indien voor Engeland, waarom niet voor geheel de wereld?"

In deze merkwaardige woorden hebben wij de kiem die geleid heeft tot de stichting van het Bijbelgenootschap.

Deze gedachte, de stichting van een permanente inrichting voor de wereldwijde verspreiding van Gods Woord, vond overal ingang—kleine vergaderingen werden gehouden, vrienden geraadpleegd, plannen beraamd, toespraken voorbereid om een beroep op het publiek te doen;—en dat in een tijd toen het Oorlogsgeroep heel het land door weergalmde. Langzamerhand werd de steun van mannen van gewicht, zoals Wilberforce, Henry Thornton, e.a. verkregen. Na degelike voorbereiding werd eindelik een publieke vergadering te Londen bijeen geroepen, voor het te stichten Bijbelgenootschap, voor de wereldwijde verspreiding van Gods Woord.

Het voorgenomen plan werd op die vergadering van 7 Maart 1804, druk besproken door een 300 tal belangstellende vrienden.

Besloten werd het B. en B. Bijbelgenootschap te stichten. (De oorspronklike naam was:—Een Genootschap voor de bevordering van de wijdere verspreiding van de Schriften thuis en in den vreemde). Een bestuur werd gekozen, en een som van over de £700 werd die avond bijeengebracht.

Zo dan was het B. en B. Bijbelgenootschap in 't leven geroepen in een tijd toen er was "benauwdheid der volkeren met twijfelmoedigheid."

* * *

Wonderlik was de ontwikkeling van het genootschap. Tot 't jaar 1809 waren de gemiddelde inkomsten £6,000 jaarliks. Van nu echter begon het genootschap zich wondersnel te ontwikkelen. Hulpgenootschappen of takken ontstonden overal —ongevraagd, spontaan; rijken zowel als armen waren gewillig om het hunne ertoe bij te dragen. Door bemiddeling van de takken stegen de inkomsten dadelik van £6,000 tot £14,000 jaarliks.

Men ging een stap verder. Vaste reizende sekretarissen werden aangesteld om het land te doorreizen, te organiseren, takken te stichten en reeds gestichte takken te bezoeken en te bemoedigen. Een vèrziende man als Wilberforce meende dat als het Genootschap een inkomen had van £10,000 jaarlijks zou dat de allerhoogste perk wezen die bereikt kan worden. Maar ziet, reeds in 't vierde jaar van zijn bestaan waren de inkomsten over de £12,000 ; in het zesde jaar, £27,000 ; in 't negende, £70,000 ; in 1851, £100,000, en sedert 1883 zijn de inkomsten nooit minder geweest dan £200,000

Langzamerhand breidde de werkzaamheden van 't genootschap zich uit naar andere landen ; alwaar het vaste voet zette. Eerst werden takken gesticht op het vasteland van Europa, toen kwam Amerika aan de beurt, daarna 't verre Oosten, eindelik Afrika en Australië.

Van daag heeft het Genootschap zijn vertegenwoordigers en depôts in al de grote steden door heel de wereld ; en het zegt gewis veel voor 't werk en het internationaal karakter (van de werkzaamheid) van 't genootschap, dat haar vertegenwoordigers te midden van deze ontzettende worstelstrijd nog blijven arbeiden in zulke steden als Berlin, Weenen, Budapest, Warsaw en Constantinopel.

Voorwaar het kleine mostaardzaad is ontkiemd en is geworden een boom, de boom is geworden groot en machtig, zijn takken spreidende over de wijde wereld. Niemand dan verachte de dag der kleine dingen want "Oft great evens from trifling causes spring."

* * *

Komt, letten wij korteliks, op enige der werkzaamheden van 't genootschap. Volgens het opschrift boven dit stuk is het grote en enige *doel* van dit genootschap om Gods Woord aan iedere mens in zijn eigen taal te verschaffen. Wat voor een reuzentaak is dit niet !

Denk eraan, vriendelike lezer — over de 30,000 kopieën van Gods Woord kaan dageliks uit van dit genootschap, een boekdeel elke drie sekonden, dag en nacht, zonder tussen pozen, jaar in en jaar uit, met hun boodschap van troost voor de diep bedroefden, het leven voor de stervenden, redding voor de verlorengaande !

Om het Woord Gods aan iedere mens in zijn eigen taal te kunnen geven moet het genootschap het volgende doen :

Het moet vertalen, uitgeven of publiceren, verspreiden of cirkuleren.

1. Allereerst dan is er het werk van 't vertalen van Gods Woord. Om degelijk te kunnen vertalen zijn daar twee (noodzaaklike) vereisten, niet alleen moet men een grondige kennis bezitten van de oorspronklike talen waarin de Bijbel is geschreven, namelik, 't Hebreeuws en 't Grieks, maar men moet verder doorkneed zijn in de vreemde taal waarin de Bijbel moet overgezet worden. Daar het een levenstaak is om een taal grondig te kennen, zal men wel verstaan hoe moeilik het is om Gods Woord over te brengen in een barbaarse taal, waarvan er geen grammatika bestaat, die nog niet in schrift is gezet. Tevergeefs zoekt soms de vertaler naar zulke woorden als, genade, liefde, rechtvaardigen, enz., omdat zulke idieën de heiden gans vreemd zijn ; zo wordt de vertaler geroepen om zijn eigen woorden te scheppen die nochtans verstaanbaar moeten zijn voor de heiden. Desniettemin, is het zeker een bewijs van zijn goddelike oorsprong dat het Woord zich leent tot vertaling in alle mogelike spraakvormen ; zo heeft reeds het genootschap Gods Woord helpen overzetten in 500 verschillende talen ; die gesproken worden door zeven-tiende van de bevolking van de wereld.

Hoe ontzettend de moeite en groot de uitgave verbonden aan de overzetting van de Bijbel in 'n enkele taal ! Robert Morrison heeft $17\frac{1}{2}$ jaar gearbeid aan de vertaling van de gehele Bijbel in 't Chinees, en het Bijbelgenootschap alleen heeft £10,000 ertoe bijgedragen om het werk daar te stellen.

Nog nooit heeft het *genootschap* in zijn lange geschiedenis geweigerd om een behoorlik geautoriseerde vertaling van de Schriften te laten drukken. Het gaat zelfs zover om aan zendelingen en vertalers van Gods Woord een geregeld salaris aan te bieden, zo worden er gemiddeld jaarliks een dozijn nieuwe vertalingen bijgevoegd waarin de Schriften voor de eerste maal verschijnen.

Onder het vertalingswerk wordt begrepen, revisie van oude vertalingen. Het genootschap onderhoudt honderden van vertalers, herzieners en assistenten, georganiseerd in Commissies, om deze wereldwijde taak te volvoeren. Ook dit werk kost ernorm veel geld en eist een lankmoedigheid die niet ongeduldig wordt. De laatste revisie van de Malagasi Bijbel kwam te staan op £3,000 en met het revideren van de Lifu Bijbel werden er 52,310 korrekties aangebracht.

2. Zijn de verschillende vertalingen gereed, dan moeten zij gedrukt worden.

Allereerst moet hier gelet worden op het papier. Indien de Bijbel bedoeld is voor een tropies land, waar de zon sterk en scherp is, dan bezigt men een bruinachtig papier ten einde de ogen te beschermen in 't lezen. Ook moet het papier niet te dik wezen, anders is de Bijbel te lijvig en zwaar; noch ook moet het papier te dun weezn, anders weer schijnt de letter door en maakt het schrift onleesbaar. Verder moet gelet worden op de inkt. De Chinees weigert ten enenmale om een boek te lezen gedrukt met onze gewone inkt, hij kan de reuk ervan niet velen ; wil men dus hebben dat de Chinees Gods Woord lezen zal, dan moet men voor hem uitsluitend gebruiken, inkt met een reuk die hem streelt—Chinese inkt.

Ook moet gelet worden op de type, d.w.z., de vorm van de drukletter. In China, met zijn 400 miljoen, en Indië met zijn 300 miljoen, zijn er vele heidenen die hun eigen geheimzinnige letterschrift bezigen ; en daar het doel van 't genootschap is—*voor iedere mens zijn eigen taal,* —wordt het genoodzaakt om niet minder dan 70 verschillende A.B.C's te gebruiken voor de 500 verschillende talen waarin de Bijbel gedrukt wordt. De letterzetter van de Syrise taal moet gebruik maken van een duizend verschillende afdelingen, waarin de drukletters zijn verdeeld. Inderdaad zulk een letterzetter verdient gewis zijn dageliks brood !

Soms is het onmogelik, wegens de uitheemsheid van 't Schrift om drukletters te verkrijgen ; en dan komt ons de fotografie te hulp. Zo geeft het genootschap kleine Evangelieën in 't Japannees uit, vervaardigd met behulp van de fotografie.

Voor de blinden bezigt men Schrift in verheven letter, aldus is de Bijbel reeds in 40 verschillende talen overgezet. Het genootschap vindt het best om in de grote steden van alle delen van de wereld te drukken, waar men goed bekend is met zijn eigen letterschrift, zodoende drukt het in Londen, Parijs, Berlijn, Madrid, Lisabon, Oporto, Constantinopel, Moscow, Petrograd, Shanghai, Yokohama, enz., en komt het inbinden van Bijbels het genootschap te staan op £30,000 jaarliks.

Plaatst men nu de Bijbels de een boven de ander die op één dag uitgaan van het genootschap, dan heeft men een toren van Bijbels meer dan 1,000 voet hoog, hoger dan de beroemde Eiffel-Toren.

3. Zijn de Bijbels gedrukt en gebonden, dan tracht het genootschap op alle mogelike wijze om ze te verspreiden onder de volkeren van deze wereld.

De verspreiding geschiedt op vier verschillende wijzen :

(a). Allereerst door middel van zijn Bijbel depôts die te vinden zijn in al de voornaamste steden van de wereld. Op die verschillende plaatsen wordt de Bijbel aangeboden tegen zulke prijzen dat hij toegankelik en aannemelik zal zijn bij mensen van allen stand en rang, geleerd en eenvoudig, rijk en arm. Het is nu eenmaal zo dat een mens iets meer waardeert waarvoor hij betaalt dan wanneer hij het gratis ontvangt. Het gaat niet om de Schriften, zonder meer, gratis weg te geven aan Piet, Paul en Klaas—dat is eenvoudig een verspil van tijd, krachten en geld. Wel zijn er gevallen wanneer het genootschap zich geroepen acht om de Schriften gratis weg te geven ; b.v. aan Godsdienstige en liefdadigheidsinrichtingen, zoals Arme Zondagscholen, Weeshuizen, Hospitalen, enz., jaarliks worden dan ook Bijbels ter waarde van £10,000 voor dit doel besteed. Ook in tijden van oorlog, wanneer de Satan bezig is om de gemoederen in haat en nijd tegen elkaar op te zwepen, acht het genootschap het zijn dure verplichting om Gods Woord onder de manschappen te verspreiden. In de grote worstelstrijd van 1870 (Frans-Duitse Oorlog) heeft het over de £20,000 uitgegeven om een miljoen Testamenten onder de manschappen te verspreiden.

In de tegenwoordige wereld strijd, om nog een voorbeeld te noemen, heeft het reeds over de $4\frac{1}{2}$ miljoen Testamenten, in 40 verschillende talen, onder de troepen van *al* de oorlogvoerende landen verspreid. In deze ontzettende tijd waarin wij leven is de wereld in tweeën verdeeld—vriend en vijand, maar het genootschap weigert ten enenmale om zodanige onderscheiding te erkennen, want zijn roeping is niet tot de enkelen, tot één volk, tot één deel van de wereld, maar tot het ganse mensdom zonder onderscheid.

(b). Verder verspreidt het zijn Schriften door middel van zijn Colporteurs.

Het onderhoudt ongeveer 1,200 Christen Colporteurs tegen een uitgave van £50,000 per jaar. Deze mannen dragen Gods Woord tot de uiterste einden der aarde, zelfs daar waar geen zendeling nog ooit voet gezet heeft, en verkoopt het tegen prijzen binnen 't bereik der armsten. Voorleden jaar hebben zij bij de 5 miljoen copieën van Gods Woord op die wijze verspreid. Verder onderhoudt het genootschap over de 600 inboorling Bijbelvrouwen, die het Evangelie brengen aan haar minderbevoorrechte zusters, die van alle Christelike onderwijs en de prediking des Woords afgesloten zijn.

Het zou uw hart weldadig aandoen, geachte lezer, hadden wij de ruimte ertoe, om u te verhalen welke ontberingen, beledigingen, vervolgingen, en opofferingen deze eenvoudige doch gelovige mannen en vrouwen zich moeten getroosten om het Evangelie des vredes heinde en verre te verspreiden. Hij wiens aldoordringend oog alles gadeslaat, zal hen gewisselik rijkelik vergelden op die Dag wanneer de geheime dingen der mensen aan 't licht gebracht worden.

(c). Dan nog verspreidt het genootschap de Schriften door de zendelingen.

Na genoeg alle zendinggenootschappen ontvangen de Schriften van 't Bijbelgenootschep ; en de Bijbels worden hen op zulke termen geschonken, dat zij feitelik niets kosten aan de Zendelingen die ze gebruiken en verspreiden. In 't begin kostte de Ganda Bijbel 't genootschap 16s. 8d. en die werd aan de zendeling gegeven voor 5s. De Evangelieën in een van de Indiese talen kost 'n pennie, een pennie echter vertegenwoordigt 't werkloon voor drie dagen van een gewone arbeider, en daarom zegt het genootschap aan de zendeling : " Verkoop het Evangelie voor een farthing, neem de helft ervan voor uw eigen reiskosten on geef ons dan eenachtste van 'n *pennie*." Bovenop betaalt het genootschap de vracht naar de verstafgelegene sta-

ties. De gehele Bijbel in Hollands kost het genootschap 11 pennies, het wordt echter voor zespence verkocht en bovenop ontvangt de leraar 25 per cent. op korting.

Op deze en dergelijke wijze is 't het genootschap gelukt om sedert zijn ontstaan over de 274 miljoen copieën van Gods Woord in 500 verschillende talen, de wereld in te zenden ; en God, die rekening houdt, weet alleen hoeveel onsterfelike zegen hierdoor de wereld is toegestroomd.

* * *

De Nood van de Wereld.

Trots al de pogingen van 't Bijbelgenootschap om Gods Woord door heel de wereld te verspreiden, zijn daar, volgens nauwkeurigste statistieken, nog op zijn minst 450 MILJOEN die geen jota of tittel van Gods Woord in hun taal bezitten. Men berekent verder dat het heidendom ieder jaar met 12 miljoen vermenigvuldigt, terwijl 't Christendom met nog geen 4 miljoen vermeerdert. In Indië alleen zijn er 'n honderd talen waarin geen enkel woord van de Bijbel is overgezet. In Afrika zijn er ongeveer 800 talen en dialekten. De Bijbel is overgezet in slechts 160. Over de 100 miljoen mensen in Afrika hebben geen enkel woord van de Bijbel in hun taal. . . . Bijna twee duizend jaar geleden heeft onze Heer en Meester gezegd: "Mij is gegeven alle macht in Hemel en op aarde . . . . en ziet ik ben met ulieden al de dagen . . . . Gaat dan heen, maakt al de volkeren tot mijn leerlingen," . . . en toch na 2,000 jaar nog 450 miljoen zonder Gods Woord, in een stik donkere nacht ! ! . . . Na 2,000 jaar vermeerdert het heidendom sneller dan 't Christendom. Na 2,000 jaar, 450 miljoen zonder Christus in nameloze ellende gedompeld ! !

Christen! kunt gij die gedachte velen?

Het genootschap wil nog meer doen, maar het wordt gestremd door geldelike moeilikheden. Voor ieder £1 dat uitgegeven wordt voor de vervaardiging en verspreiding der H. Schriften, ontvangt het gemiddeld slechts 8s. terug. Voorleden jaar heeft het £5,000 meer uitgegeven dan 't ontvangen heeft—Om het tekort te dekken moest het van 't werkend kapitaal nemen en zo wordt het grote Arsenaal, waaruit alle kerk- en zending-genootschappen hun geestelike wapens ontvangen, steeds armer — arm, doch, Goddank, velen rijk makende.

Lezer, hoeveel is uw Bijbel u waard? Hoeveel behoren wi jons te verloochenen opdat ook anderen het Evangelie van Gods reddende liefde mogen bezitten in hun eigen taal ??

Past het ons niet uit loutere dankbaarheid, om dit Boek van Zegeningen onze medestervelingen te helpen geven? Help ons dan en zend uw bijdrage aan de Sekretaris—Ds. D. S. B. Joubert, Bus 215, Kaapstad.

OFFERTHEORIE DES OUDEN TESTAMENTS.

(Voordracht op de Predikanten-vereeniging, door Ds. A. Steijtler.)

Om een juist denkbeeld te vormen van de verzoening met God door Jezus Christus (Katalloge), is het allernoodzakelijkst dat wij een duidelijke voorstelling hebben van de offer-theorie des O.T., want al wat het N.T. ons daaromtrent mededeelt is daarop gegrond. In O.T. vinden wij de schaduw van het lichaam des N.Ts. Wij spreken dus over "zoen offer" zooals dat ons wordt voorgesteld in het O.T. en alleen over het "zond offer" omdat dat het eenige middel was waardoor de zondaar met God kon worden verzoend. Het loon der zonde was de dood. Zonder zondoffer was er geene verzoening noch vergeving der zonde—geene toenadering tot, of hereeniging met God. Door de zondige daad werd het heilige verbond met God verbroken en de gemeenschap met God vernietigd. Waar de Wet overtreden werd daar stond de Israeliet buiten het verbond waarin hij door de besnijdenis werd opgenomen en was ook meteen van God gescheiden. Er kon dus geene toenadering tot God zijn zoolang zonde niet weggenomen, vernietigd werd. Hij was schuldig totdat hij den dood ondergaan had, want "de ziel die zondigt die moet den dood sterven" —zooals de Apostel ook zegt (Rom. 6: 23): "want de bezolding der zonde is de dood." De dood vloeide als eene inwendige noodzakelijkheid uit de zonde voort. Die gezondigd had, kon niet blijven leven, hij moest sterven. Maar God wil den dood des zondaars niet, maar dat hij leve. Hij heeft dus zelf een middel uitgedacht en verordend tot redding van den zondaar. Lev. 17: 11. Hier beschreven het offer ter verzoening der zonde, want de ziel is in het bloed. De ziel is het levensbeginsel in mensch en dier. Zonder het bloed in het lichaam is het slechts een levenloos klomp. Het zondige deel des menschen is derhalve de ziel en niet het lichaam dat slechts werktuig is van de ziel. Daarom de 'ziel' die zondigt die moet sterven. Omdat God nu de ziel wil behouden en hare zonde wil vernietigen, heeft Hij het offer ter verzoening ingesteld, de ziel van het dier als losprijs en verzoening aangewezen. De mensch is door zijne zonde schuldig voor God—het dier onschuldig omdat het niet zondigen kan. Zoo wilde God dan dat de onzondige ziel van het dier de zondige ziel van den mensch zou redden. Het bloed van het dier moest de ziel des zondaars verzoenen. Het Hebr. woord 'Kaphar' beteekent eigenlijk 'bedekken'—overdekken. Gen. 6: 14. Ook uitdelgen, vernietigen, omdat iets voor Gods oog bedekt werd, en wat bedekt is wordt onzichtbaar gemaakt en gerekend als uitgedelgd en niet meer te bestaan. Wanneer het woord Kaphar ge bruikt wordt in verband met de zonde dan beteekent

het altijd 'verzoenen.' Verzoening der zonden is dan eigenlijk de bedekking of toedekking der zonden — gewoonlijk met "al" verbonden "op"—super. Zie Lev. 5: 13; 5: 18 enz. Dat geen menschenziel de verzoening der zonde kan bewerken spreekt van zelf, want de ééne zondige ziel kan niet een andere zondige ziel bedekken. Omdat de ziel in het bloed als zetel der ziel tot verzoening te des zondaars verzoenen, d.i. bedekken doch niet als bloed maar voor zooverre het de zetel is der ziel van het offer dier dat niet door eigene zonden schuldig zijn kon. Lev. 17: 11. De *ziel* in het *bloed*.

Door de bloedbesprenging waarin de verzoening eigenlijk afgebeeld werd, zag de Israeliet zijne ziel door de ziel van het dier toegedekt om die voor God den Heilige onzichtbaar te maken. Om het bloed als zetel der ziel tot verzoening te kunnen verkrijgen, moest het offerdier gedood worden—bloed gestort worden. De dood was dus volstrekt noodzakelijk. De Israeliet die gezondigd had zag zich door God zelven een middel aangewezen om van de zonde verlost te worden en wederom in Gods verbond opgenomen te worden. Hij moest een rein dier nemen—vrij van eenig gebrek. Hij moest het zelf naar de tent der samenkomst, voor het aangezigt des Heeren leiden. Hierdoor gaf hij te kennen dat hij vrijwillig het offer bracht en verlangend uitzag naar de wegneming zijner zonde en hereeniging met God en diep bewust was van zijne strafwaardigheid.

Daarna moest hij zijne *handen leggen* op het hoofd van het offerdier. Wat hebben wij daardoor te verstaan. Het wilde zeggen dat de offeraar zijne zonden op het offerdier overdraagt. Dat wordt ons duidelijk in Lev. 16: 21. Overdracht der zonden.

Er zijn er die zeggen dat de offeraar door die handeling het bewijs gaf dat het offerdier zijn eigendom was! Hier is toch geen kwestie van eigendomsrecht! Waarom er aan twijfelen? Dan moest de handoplegging bij *alle* offers, bloedige zoowel als onbloedige geschied zijn. De heilige God kon van de handen des niet gereinigden zondaars geene gave aannemen.

Zijn offer was juist het middel om hem nader te brengen tot God. Hij moest eerst in het verbond opgenomen worden voordat hij met eenig offer of gave tot God genaken kon; dat geschiedde juist door de bloedbesprenging! Hier wordt niet gedoeld op het offer van toewijding maar der verzoening. Het zondoffer ging vooraf, dan volgden de dankoffers. Dus was de handoplegging de mededeeling van iets wat men heeft aan een ander dat hij niet heeft. Hier de mededeeling van schuld en zonde als noodzakelijk gevolg van de handoplegging. Zoo ging in het N.T. het zegenen—de toewijding tot eene geestelijke bediening—de mededeeling des H. Geestes, genezingen gepaard met de oplegging der handen.

De handoplegging was niet altijd de overbrenging van zonde, maar nooit was het de toeeigening of toewijding van iets aan iemand. Maar wanneer de oplegging der handen aan het dier geschiedde dan bracht de offeraar zijne zonden en schuld op het dier over zoodat het dier nu niet meer onzondig en schuldeloos maar zondig en schuldig geworden is. Het dier werd *chattath,* d.i. zonde—peccatum.

En nu dat het dier zonde gemaakt was moest het sterven, en sterven door de *hand des offeraars.* Het was zijne zonde—zijn dood. Hij erkende daardoor dat hij zelf de oorzaak was van zijn dood en eigenlijk zichzelven doodde. Hij erkende daardoor dat hij wist wat met hem geschieden moest indien het offerdier niet in zijne plaats gesteld werd. De Priester doodde het dier niet; hij was de Middelaar die stond tuschen den heiligen God en den zondaar. Hij handelde in den naam des Heeren en werd aangesteld om de verzoening der zonde door het bloed van het dier te bewerkstellingen.

Er zijn er die beweren dat de offeraar door den dood van het offerdier te kennen wilde geven dat hij *zijn vorig zondig leven* aan God overgaf! Doch dat kon niet eer de bedekking of de verzoening van zijne zonde was voorafgegaan. Hier kan ook geen spraak zijn van vrijwillige overgave. Hij moest eerst den dood ondergaan. Eerst vergiffenis ontvangen en dan eerst kon hij zich toewijden aan den Heer en dat werd voorgesteld door het brandoffer. Rom. 12: 1. Het dier werd in de plaats van den offeraar gesteld. De dood van het dier was niet plaatsbekleedend maar plaatsvervangend. Er is een groot onderscheid tusschen die twee. Het dier stierf *in de plaats* van den offeraar, zoodat de offeraar niet stierf. Was het offer plaatsbekleedend dan moest de offeraar mede sterven. In het N.T. komt dat duidelijk uit wanneer wij lezen Gal. 2: 20. "Ik ben met Christus gekruizigd: en ik leef, doch niet meer ik maar Christus leeft in mij, enz." Efeze 2: 6. "God heeft ons mede-opgewekt en heeft ons mede gezet in den hemel door Jezus Christus, enz." Hier was de dood niet plaatsbekleedend maar plaatsvervangend. Slechts de geloovige wiens zonden reeds vergeven zijn, kan zeggen: "Ik ben met Christus gekruizigd, enz."

Na het vergieten van het bloed trad de Priester voor den dag, en nam het bloed en streek het aan de hoornen des altaars ten bewijze dat God het bloed aannam als *bedekkende* de zondige ziel des zondaars voor het oog van God. Zoo was eerst na de bloedsprenging de verzoening der zonde geheel voltooid en de zonde voor den zondaar vernietigd of gereinigd!

Dat de Priester alleen de bloedbesprenging mocht verrichten ligt in den aard der zaak. De Priester toch mocht vrij tot God naderen—de offeraar niet. De bedekking had op last van God plaats en was een uitvloeisel van Zijn wil. De zondaar was daarbij niet handelend maar lijdelijk. Hij mocht niet zichzelf bedekken, maar moest bedekt worden. Niet van hem ging de verzoening uit maar van den heiligen God.

De verzoening der zonde bestond niet in den dood van het offerdier, maar in de bloedbesprenging. Bloed moest eerst "op het altaar" gelegd worden om de ziel te bedekken en verzoenen. De Priester, en hij alleen moest het bloed op het altaar brengen, en daarom wordt er gedurig gezegd "de Priester zal verzoening doen."

Het zondoffer veronderstelt dus Gods heiligheid; de zonde des offeraars en de onschendbaarheid des verbonds. In het zelf-brengen, de handoplegging, en dooding van het offerdier, drukt de offeraar zijn verlangen uit naar hereeniging met God, de bewustheid dat hij gezondigd heeft en de erkenning dat hij den dood heeft verdiend. Het bedoelt de toedekking der zonde als voorwaarde voor de toenadering tot God. God wil dat de zondaar zichzelven zou veroordeelen en met eigene hand de straf voltrokken die zijne zonde verdiend heeft, opdat daarna voor zijne zonden verzoening zou kunnen gedaan worden.

Vraagt men of het bloed waarlijk de zonde verzoende, dan antwoorden wij: "'t Is onmogelijk dat het bloed van stieren en bokken de zonde verwijderen kan." Het offer was zinnebeeld—al de handelingen die daarbij plaats vonden, zoowel van den offeraar als van den Priester, had eene symbolische beteekenis, alles was "schaduwen der toekomende dingen," van eene ware verzoening die eerst in latere dagen verwezenlijkt worden zou.

Hoe volmaakt deze zienswijze van de offer-theorie past bij wat ons daaromtrent van de verzoening door den Zaligmaker teweeggebracht in het N.T. wordt geleerd, hopen wij bij eene andere gelegenheid aan te toonen (D. V.)

't Kerkelijk en Godsdienstig leven der Boeren na den Grooten Trek.

Door Ds. C. Spoelstra.

In een vorig nommer kondigden wij aan het boek van Ds. Spoelstra over de Geschiedenis onzer Kerk, dat in drie deelen in Holland zou verschijnen. Het *derde* deel, dat over de gemeenten onzer Kerk buiten de Kolonie handelt, is ter perse. Een proef-exemplaar is ons ter hand gesteld, waaraan wij het volgende ontleenen. 't Is meer dan een bekend, dat de Afscheiding in de Transvaal, waaruit de Hervormde Kerk is ontstaan, te wijten is aan Ds. van der Hoff. Hierover handelt het hier aangehaalde: t.w.:

Van Der Hoff Schismaticus.

In het voorgaande hoofdstuk hebben wij, uit de rapporten van de Amsterdamsche Commissie vernomen, dat Dirk van der Hoff examen had gedaan bi jde Commissie tot de Oost- en West-Indiesche Zaken te 's Gravenhage. Daardoor bezat hij hetzelfde recht als de andere Candidaten tot den Heiligen Dienst, die uit Holland kwamen, om zich als Leeraar onzer Kerk te laten legitimeeren. Toen Van der Hoff in 1852 aan de Kaap kwam, was er dus volstrekt geen bezwaar voor onze Moderatuur, tot diens legitimatie over te gaan, en: "hij werd beroepbaar gesteld voor eenige gemeente der Ned. Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika," gelijk Prof. Muller terecht zegt. Toen Van der Hoff bij den Actuarius overlegde eene aanstelling, hem door Prof. Lauts, als Leeraar in het Overvaalsche verstrekt, kon deze wel is waar de wettigheid en rechtsgeldigheid dier aanstelling niet accepteeren, maar met vreugde richtte onze Actuarius een schrijven naar Potchefstroom, met verzoek, een beroepsbrief in optima forma aan Van der Hoff te willen toezenden, waaraan de gecombineerde Kerkeraad na drie maanden voldeed. Met blijdschap zag men in onze Kerk deze jonge man naar Transvaal henentrekken; hij was de eerste, die profiteerde van de met zoo grooten takt en liefde volbrachte inlijving der Transvaalsche gemeenten, volgens bepalingen, zoowel door den Transvaalschen Volksraad, den Gecombineerden Kerkeraad van Potchefstroom en onze Synode goedgekeurd en bekrachtigd. Men hoopte zoo van heeler harte de arme Transvaal politiek en kerkelijk tot bloei te zien komen, en daarom trof de Ring (= Classis) Transgariep al de schikkingen, noodig tot de wettelijke bevestiging van den nieuwen Leeraar van Potchefstroom met bekwamen spoed en wees Ds. Andrew Murray, van Bloemfontein, feitelijk de éénige rechthebbende voor de bevestiging aan.

Dat Van der Hoff overal met groote welwillendheid werd ontvangen, bewijzen de volgende berichten. Volgens de *Geref. Kerkbode* van 27 Nov. 1852, was Ds. Van der Hoff met het schip: *Gouverneur Generaal Rochussen* aan de Kaap gekomen, en preekte hij den 14 Dec. 1852 in de Groote Kerk te Kaapstad, over de woorden Ps. 125 : 1. Met de *Sir Robert Peel* verliet hij de Tafelbaay (*Ger. Kerkbode* 1853, blz. 112); nam 9 Mei 1853 te Pietermaritzburg, in onze Ned. Geref. Kerk, deel aan de bevestiging van Dr. H. E. Faure, die, des namiddags, bij zijne intrede, ook Van der Hoff toesprak: "Vervolgens richtte hij eene vriendelijke en hartelijke toespraak tot den WelEerw. Heer Ds. van der Hoff, en wenschte hem des Heeren bijstand en zegen, in zijnen uitgebreiden werkkring

over de Vaalrivier." Tevens heeft Z.Eerw. in onze Ned. Geref. Kerk te Ladysmith, op zijne doorreis naar Transvaal, een dienst gehouden, op Zondag 15 Mei 1853 : " In den avond predikte Ds. van der Hoff, die hier juist was aangekomen met zijne familie, op reis zijnde naar de Transvaalsche Emigranten." (*Geref. Kerkbode* van 1853, blz. 206), 27 Mei 1853 kwam hij te Mooirivier aan, terwijl de bevestiging op 31 Juli d.a.v. zou plaats vinden (ibidem, blz. 228).

Een donderslag uit een helderen hemel kan niet meer ontroering teweegbrengen, dan de brieven, d.d. 22 November 1853, uit Potchefstroom verzonden aan onze Synode, waarin namens den Transvaalschen Volksraad en den Gecombineerden Kerkeraad te Potchefstroom bericht werd : " dat zij zich beschouwen als eene onafhankelijke Kerk, onder hun eigen bestuur."

De officieele stukken zijn *in extenso* afgedrukt in de *Geref. Kerkbode* van 1854, blz. 30—32. Wij ontleenen daaraan nog deze zinsneden :

" In die beide vergaderingen (Volksraad en Kerkeraad) is met eenparige stemmen besloten, de inlijving onzer gemeenten in de Zuid-Afrikaansche Kerk, onder de Synode, niet goed te keuren, en wel om de volgende redenen :

I. Omdat aan de voorwaarde of beloften, om in de behoefte van Leeraars te zullen voorzien, niet voldaan is.

II. Omdat men zich aan de kerkelijke wetten der Nederduitsch Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika, onder de Synode, niet kan onderwerpen.

De *Nederduitsch Gereformeerde Kerk* in de Zuid-Afrikaansche (vroeger genoemd : Transvaalsche) Republiek, beschouwt zich derhalve als eene onafhankelijke Kerk, onder haar eigen bestuur.

Hiermede wordt echter niet te kennen gegeven, dat zij zich afsnijdt of afscheurt van hare oude moederkerk. In geenen deele. De dochter wil nog gaarne met hare moeder in kinderlijke betrekking blijven ; met andere woorden : de *Nederduitsch Gereformeerde Kerk* in deze gewesten wenscht, ofschoon onafhankelijk, een band van vereeniging aan te knoopen, ten doel hebbende : de algemeene belangen der Nederduitsch Gereformeerden in Zuid-Afrika te behartigen."

Men lette op den hier gebruikten naam van Nederduitsch Gereformeerde Kerk, waaraan Van der Hoff de eerste jaren nog trouw bleef, en de fraaie woorden, waarin het treurig feit der afscheiding werd bemanteld !

Later bleek uit andere berichten, dat men geweigerd had Ds. A. Murray, als bevestiger toe te laten ; dat toen in Juli de bevestiging van Van der Hoff had plaats gehad, N.B. door ouderling F .G. Wolmarans, een der onderteekenaars van den vroeger afgedrukten brief uit Potchefstroom, smeekende, " dat onze gemeente toch altijd in verband met de Synode mogte staan," en een der warmste ijveraars voor de incorporatie ook onzer Transvaalsche Nederduitsche Gereformeerde Gemeenten bij de Ned. Geref. Kerk van Zuid-Afrika. Dat de jonge Ds. van der Hoff misschien de speelbal was van een of meer politieke leiders, verontschuldigt zijn schisma, zijne scheurmakerij in geenen deele. Hij had zich afgesneden van de Ned. Geref. Kerk in Zuid-Afrika, en of het velen of weinigen waren, die met dezen roekeloozen jon gen man medegingen, onze Synode werd toch, door de schennis van zijne heiligste geloften genoodzaakt hem en de zijnen te houden voor menschen, die door woord en daad zich hadden afgescheiden van de Ned. Ger. Kerk van Zuid-Afrika. Toch waren velen ten hoogste bekommerd, dat niet slechts onze Kerk door dit schisma in hare organische, normale ontwikkeling bedreigd werd, maar dat ook het arme Transvaal op den rand van den afgrond zou worden gebracht. De Christelijke Kerk is een organisme, een lichaam, waarvan al de leden elkander noodig hebben, en waar ook het geringste lid vaak de hoogste levensfuncties uitoefent. Zoodra een hand zou verklaren, dat zij zich onafhankelijk gaat rekenen onder haar eigen bestuur, is dit oproer tegen de van God gewilde ordonnantiën. Door met geweld zich te verzetten tegen hare taak, zou zij ten slotte moeten worden afgezet.

Ds. Van der Hoff's uitvlucht, dat het na eene bespreking met Generaal Andries Pretorius was, dat van die bevestiging werd afgezien— oordeelt zichzelve. " De Christelijke Kerk is geen politieke vereeniging, waarde Generaal, maar ik heb een ordonnantie van Koning Jezus,—en die heb ik in de eerste plaats te gehoorzamen."

Maar Ds. Van der Hoff was jong, onervaren en eerzuchtig.

Wij zullen nu de historie de vraag laten beantwoorden : welke vruchten deze onafhankelijke Kerk droeg voor Kerk en Staat.

In Aug. 1853 vond er eene groote Kerkvergadering plaats te Rustenburg, onder voorzitterschap van Ds. Van der Hoff. Deze vergadering kwam toen tot het volgend besluit :

1. Geen andere Kerk zal in deze Republiek toegelaten worden dan de Nederduitsch Gereformeerde Kerk ;

2. De Kerk in deze Republiek zal onafhankelijk zijn van de Kaapsche Synode ;

3. Elke mannelijke inwoner, boven 20 jaren en elke vrouwelijke inwoner boven 16 jaren oud, zal jaarlijks drie shillings moeten betalen tot het onderhoud der Kerk.

Deze resolutiën vormden spoedig het onderwerp van alle gesprekken in de Republiek, en vooral het tweede besluit veroorzaakte groote bitterheid onder

de inwoners der Republiek, die jarenlang duurde.

Voor wij verder gaan, moeten eerst een paar opmerkingen worden gemaakt over de toenmalige politieke verwikkelingen.

Theal zegt er dit van : *

" Er was volstrekt geen eendracht onder hen. Een poging werd aangewend om een soort van algemeen gouvernement te vormen, door de verkiezing van één enkelen volksraad als een wetgevende macht, maar met vier uitvoerende hoofden, één voor elke der voornaamste partijen. Dit stelsel, zooals te begrijpen is, ging vergezeld van veel wanorde, en werd spoedig gevolgd door de vorming van *vier republieken, onafhankelijk van elkander: Potchefstroom, Zoutpansberg, Lijdenburg* en *Utrecht.* Hierdoor werd de toestand van zaken niet verbeterd, en men kon bijna zeggen, dat de blanken over de Vaalrivier zonder eenig Gouvernement waren." (blz. 393).

" In het begin van 1857 nam de Potchefstroompartij een nieuwe grondwet aan, waardoor de Heer Marthinus Wessel Pretorius president werd, maar met geen andere macht, dan om de besluiten van den Volksraad ten uitvoer te leggen. In het volgend jaar nam Zoutpansberg haar ook aan, en in 1860 werden Lijdenburg en Utrecht, vroeger vereenigd, ook ingelijfd, zoodat het geheele land ten noorden van de Vaal éene republiek werd. De verschillende partijen begonnen nu naar de oppermacht in den Staat te streven, en een burgeroorlog brak uit, waarin eenig bloed vergoten werd. De vrede werd hersteld in Mei 1864, toen de Heer Pretorius erkend werd als de wettig gekozen President, en de Heer S. J. P. Kruger, als kommandant-generaal." blz. 398.

Wij komen later op enkele dezer zaken nog terug. Het was noodig deze verdeeldheden te memoreeren, om *drie* redenen :

Vooreerst omdat daaruit blijkt, dat de dusgenaamde " Staatskerk " van den candidaat Van der Hoff, slechts een creatuur was van de Potchefstroom-partij, en dus niet omvatte : Zoutpansberg, Lijdenburg en Utrecht, waar de Ring Transgariep werd geëerbiedigd, zoodat de voorstelling van Prof. Muller (den gewezen Hervormden predikant van Pretoria): " ook in het kerkelijke wilden DE *Transvalers* nu voortaan afgescheiden zijn van de Kaapkolonie," in hooge mate misleidend is en men daarvoor moet lezen : *een groep Transvalers.* Uit elk gewoon geschiedboek kan de professor leeren, dat de Transvalers, als eenheid gedacht, pas later ontstonden, maar er in Ds. Van der Hoff's tijd pure anarchie bestond.

Ten tweede, omdat de politieke geschillen van die dagen door de kerkelijke twisten werden beheerscht, en omgekeerd : de kerkelijke twisten een bitteren bijsmaak verleenden aan den politieken strijd. De leiders in het politieke waren ook de leiders in het godsdienstige, en, van elk der groote familie-groepen in dit patriarchale land zochten de aanvoerders hunne positie te versterken, door de poging, een of meer predikanten op hunne zijde te krijgen. Dit werd natuurlijk niet met ronde woorden erkend ; ieder gaf aan zijn drijven den mooist denkbaren glimp ; en zoo gaf de Potchefstroompartij voor, dat het was om den Engelschen invloed te fnuiken, eene tastbare onwaarheid, die door de overeenkomst tusschen de Ned. Geref. Kerk in Zuid-Afrika en deze zelfde partij te Potchefstroom gesloten, voldoende werd weerlegd. Door het aanvaarden van het *geestelijk* gezag onzer Synode bleef de *politieke* vrijheid der verschillende Staten, waar onze Kerk bestond, volkomen intakt. Met de politieke toestanden en partijen in elk der Staten buiten de Kaapkolonie liet onze Kerk zich eenvoudig niet in. Zij vertegenwoordigde de éene, heilige, algemeene, christelijke kerk, die boven alle politieke hartstochten verheven, er steeds op uit was onze Kerk buiten elk politiek gedrang te houden.

Ten derde, dat in die onafhankelijke Kerk, onder een eigen bestuur, de treurigste toestanden van bandelooze willekeur en de diepste ontaarding *moesten* voorkomen, spreekt wel vanzelf. Wij zullen in het vervolg daarvan sprekende bewijzen aanvoeren.

" Aanvankelijk had de Lijdenburgsche gemeente niet ingestemd, om zich aan het verband met de Kaapsche Kerk, waarin men pas getreden was, te ontrekken, doch dit geschiedde op eene kerkvergadering te Potchefstroom. Ds. Van der Hoff begaf zich daarop herhaaldelijk naar het Lijdenburgsche en bediende die gemeente als consulent ; doch al spoedig vielen er droevige tooneelen voor. Die te beschrijven, ligt buiten ons bestek. Slechts zij hier aangestipt, dat de Lijdenburgers hun afscheiding van de Synode bitter begonnen te betreuren ; — deels omdat zij hierdoor hun laatste hoop op een eigen Leeraar, door tusschenkomst der vrienden in Holland en aan de Kaap, vervlogen zagen, en verder, omdat de Heer Van der Hoff aan Ring noch Synode verantwoordelijk, handelen kon en handelde, zooals hij wilde."

Aldus schrijft de Heer F. Lion Cachet. Wat hij in zijn " Worstelstrijd der Transvalers," waar de kerkgeschiedenis uitteraard slechts eene ondergeschikte plaats inneemt, niet kon beschrijven, willen wij in de volgende hoofdstukken met bewijzen staven.

---

* *Geschiedenis van Zuid-Afrika,* door George McCall Theal, L. L. D., 's Gravenhage, 1897.

DEEL XXI, No. 8. STELLENBOSCH. AUG. 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

"Opmerkingen over de Christelijke Zending."

Van een geachten medewerker ontving ik het volgende, dat voor zichzelf spreekt:

De Heere Jezus wilde dat Zijne discipelen letten zouden op de teekenen der tijden, die voor hen zijn moesten de aankondigers van Zijn naderende toekomst. En zij, die dit gedaan hebben, zullen ook wel gemerkt hebben, hoe snel, sommige der teekenen door Jezus genoemd, in de laatste jaren, op elkaar gevolgd zijn. Onder de lange rij van teekenen opgesomd, staan vóóraan: "Oorlogen en geruchten van oorlogen." Welnu, een oorlog, zooals er nu reeds meer dan twee jaren in Europa, Azië en Afrika woedt, kent de voorafgaande geschiedenis der wereld niet. Hoe men al over dezen oorlog denkt, of wat men ook al als oorzaak er van noemen moge, voor den mensch die nog in den Bijbel gelooft, is dezelve één der vele teekenen, die de toekomst des Heeren aankondigen. Doch, behalve dit, zijn er ook nog zoovele andere teekenen, die daarop héénwijzen. In bijzonderheden treden wij thans niet. Wij wenschen slechts te wijzen op enkele gunstige teekenen op het gebied der Christelijke Zending.

Niet vele jaren geleden waren er nog landen geheel gesloten voor het Evangelie, en konden de boodschappers van goede tijding hunnen weg daarheen niet vinden. Thans zijn de deuren allerwege geopend, en komt er, uit bijna alle Heiden-landen, een roepstem tot het Christendom: "Komt over, en helpt ons." De roeping der Christelijke Kerk is, om op deze roepstem acht te geven, en door die geopende deuren, zoo haast mogelijk integaan. Indien niet, dan loopt zij gevaar om hare kansen, die zij nu heeft weldra te verliezen. Mohammedanen, Roomschen, en andere gevaarlijke sekten dringen daar in, en krijgen er vasten voet: zoodat het later voor de Christelijke Kerk, moeilijk zooal niet onmogelijk zal zijn, om er plaats te vinden en met werk te beginnen. Dit is het gevaar, dat thans vooral Noord- en Midden-Afrika bedreigt.

* * *

Ik noemde zooeven "de opene deuren" voor het Evangelie, een gunstig teeken des tijds, omdat daardoor het voor de Kerk mogelijk geworden is, om volgens opdracht des Heeren, het Evangelie te verkondigen aan alle kreaturen.

Met geslotene deuren, zou de Kerk moeilijk deze, haar opgedragene taak, hebben kunnen volbrengen; en zou ook dat ander woord van den Heere Jezus (Matth. 24: 14): "Dit Evangelie des Koninkrijks zal in de geheele wereld gepredikt worden ,tot een getuigenis aller volken, en dan zal het einde komen"—een doode letter gebleven zijn. "De geopende deuren" is Gods werk. En daardoor is er een nieuwe en ernstige roepstem tot de Kerk gekomen om zich te haasten, de blijmare des Evangelies tot alle volken te brengen. Doet zij dit niet, dan is zij aan hare roeping ontrouw, en ongehoorzaam aan het bevel haars Heeren. En door zulke onverschoonbare traagheid doet zij niet alleen den Heere onrecht aan, maar berokkent zij zichzelve ook onberekenbare schade.

* * *

Niemand zal willen beweren, dat de Kerk, na den tijd der Apostelen, zich van haren plicht tegenover den Herder, altijd trouw gekweten heeft. Ware

dit zoo, dan was in deze 20ste eeuw, het getal Christenen tegenover dat der Heidenen, zeker zoo gering niet. Maar aan gunstige teekenen in de Kerk, op het gebied der Zending, ontbrak het, Goddank, in de laatste jaren niet. Daar is een ontwaking en ontwikkeling van den Zendinggeest in bijna ieder Christelijk Kerkgenootschap te bespeuren. Let men op wat er in deze pas begonnen 20ste eeuw, op zending-gebied gedaan is, en wordt, en denkt men aan de groote Wereld Zending Conferentie eenige jaren geleden in Engeland gehouden, die voor de Zending misschien nog meer dan iets anders bevorderlijk is geweest, dan zijn wij geneigd om deze eeuw te noemen " De eeuw der Christelijke Zending." En, wij koesteren de hope, dat, eer zij haar einde bereikt zal hebben, het Evangelie in de geheele wereld zal zijn gepredikt " allen volken tot een getuigenis."

* * *

Letten wij op de belangstelling thans in de Zending betoond, dan treft het ons, dat zij niet alleen gevonden wordt bij de leidslieden der Kerk—de leeraren en zendelingen. Ook het leeken-element speelt in deze zaak een zeer gewichtige en gezegende rol.

Let men op wat er in de wereld door Christenen voor Heidenen gedaan wordt, dan voelt men, dat er nog veel meer moet en kan gedaan worden ; maar dat men toch, Gode dankbaarheid verschuldigd is, voor wat er gedaan wordt, en voor den zegen Gods, die er op dat werk rust.

* * *

Ik heb voor mij het tijdschrift : " The Missionary Review of the World," van Juni dezes jaars. Het is een maandblad in de V.S. van Amerika uitgegeven met 't doel om zijne lezers, zooveel mogelijk, op de hoogte te houden van wat er op Zending gebied in de wereld gedaan wordt, en om meerdere belangstelling er voor te wekken. Wat mij, onder meer, daarin trof, was de Zendingsijver, door het Amerikaansche volk, aan den dag gelegd. Melding wordt er in gemaakt, van een Mannen Zending Congres, in de maand April, te Washington gehouden, bijgewoond door 1,245 mannen. Dit nationaal " Leeken Zending Congres " (zoo noemt men het) was, binnen zes maanden, voorafgegaan door 75 dergelijke congressen in 75 verschillende steden des lands, met een totaal geregistreerde bezoekers van 100,000 mannen. Op 't congres te Washington, waren er vertegenwoordigers van alle de Staten der Amerikaansche Unie, van Canada en Europa. Ook ontbrak het niet aan zendelingen, op verlof van rust, uit Afrika en Azië, Vijf-en-twintig Protestantsche Kerkgenootschappen waren er vertegenwoordigd. Als wij bedenken dat velen dezer congres mannen van verre afstanden, op eigen kosten gekomen waren, dan is 't ons duidelijk, dat het hun ernst was met 't doel dat zij beoogden. Zij kwamen naar Washington niet als plezier-reizigers, of genot-zoekers, maar als bezigheids-mannen, om bezigheid te doen. Acht tot negen uren per dag duurden de conferenties ; en dan moesten velen hunner daarbij nog hun etenstijd en uren van den nacht besteden aan comitee werk.

En wat was dan nu eigenlijk het doel waartoe deze 1,245 bezigheids-mannen bijeenkwamen ? Het was niet om wetten te maken, niet om over twistvragen te debatteeren, maar enkel om een duidelijken inzicht te krijgen van de geestelijke behoeften der wereld ; om de banden die ze aan Jezus binden, nauwer te halen ; om te leeren, hoe best het bevel des Heeren, om de wereld te Evangelizeeren, ten uitvoer te brengen ; en hoe ten volle Zijne belofte te realizeeren : " Ik ben met u alle de dagen."

Het congres begon Woensdagavond (26 April), en eindigde den eerstvolgenden Zondagavond. De eerste spreker was Dr. John R. Mott, en naast hem op het verhoog, zat Woodrow Wilson, de president van de V.S. van Amerika. Deze " Leeken Zending Beweging " had haar ontstaan te danken aan een Zending Bidstond, gehouden in New York City, 15 November, 1906. In minder dan tien jaren, heeft deze Leeken Beweging verbazende vordering gemaakt. In twee nationale veldtochten in belang van deze zaak, lieten zich niet minder dan 175,000 mannen als leden registreeren ; en werden er tusschen twee en drie duizend conferenties en conventies gehouden. Duizende leeken werden tot actieven zendelings-dienst geroepen, en de gaven voor Buitenlandsche Zending alleen, werden 100 per. cent. vermeerderd. Sedert de oprichting dezer vereeniging, zijn in veertien kerkgenootschappen de giften voor Buitenlandsche Zending vermeerderd tot 5,000,000 dollars (£1,000,000) ; voor Binnenlandsche Zending tot 8,000,000 dollars (£1,600,000) ; en de plaatselijke kerk uitgaven, tot 38,000,000 dollars (£7,600,000). Deze vereeniging heeft nu tien secretarissen die al hun tijd besteden aan werk in belang dezer beweging, waaraan een jaarlijksche uitgave van 75,000 dollars (£15,000) verbonden is, eene som die gevonden wordt door private giften van leeken.

Ontwikkelt zich deze " Leeken Zending Vereeniging " in de volgende tien jaren, als in de laatste tien jaren, dan zullen 50,000,000 dollars gegeven zijn, door Amerikaansche Protestanten voor de wereldwijde zending, en 25,000 Amerikaansche zen-

delingen voor het buitenland. En dan beteekent dit nog maar één uit de duizend der tegenwoordige kerk-lidmaten, en éėne helft van één per cent. van hun geschatte jaarlijksche inkomst.

Commentaar is hier niet noodig. Dit een en ander toont genoegzaam, wat en hoe gemakkelijk, er veel voor de zaak des Heeren kan gedaan worden, door gewillige harten en goede organizatie. Het zendingwerk onzer Kerk, behoeft niet juist op Amerikaansche leest geschoeid te worden. En toch is er voor ons op zending-gebied, veel van dat volk te leeren. Bij al wat door onze Kerk gedaan is, en wordt, voelt toch nog maar ieder, die de Zending lief heeft, dat zij nog veel meer doen kan. De nood van Afrika roept onze Kerk tot vereenigd en meerderen arbeid.

* * *

Interessante artikelen over Afrika, zijn er in de Juni-uitgave van "The Missionary Review of the World." De nood van 't Heidendom wordt daarin duidelijk geschetst. Zendelingen die in Soedan, en elders gereisd en gearbeid hebben, vertellen van hoe het Mohammedanisme, als een geweldige stroom over Noord- en Midden-Afrika rolt—en het Heidenen voor ze wint. In Noord-Afrika, zegt één, zijn er streken waarin men 3,000 mijlen reizen kan, zonder een enkelen zendeling te ontmoeten. Wat is de nood van Donker Afrika toch groot! Hoe en waar zullen de arbeiders en middelen gevonden worden? De Christelijke Kerk moet ze leveren. En op het gebed wil God ze geven.

J. G. J. K.

Het Een en Ander uit Zending-bladen.

De kust van Afrika ontvangt, via Madeira, in éėne week, aan sterken drank:

28,000 kisten Whisky.
30,000 Kisten Brandewijn.
30,000 Kisten Old Tom.
36,000 Vaten Rum.
800,000 Flesschen Rum.
24,000 Kleinere Vaten Rum.
15,000 Vaten Absinthe.
960,000 Kisten Jenever.

Te Sierra Leone werden in drie maanden tijds 250 ton drank ontscheept voor de binnenlanden.

* * *

Volgens rapport van het Koloniale Kantoor aangaande de noordelijke streken van de Goud-kust, is de bevolking verdeeld als volgt:

133 Christenen.
42,598 Mohammedanen.
319,075 Heidenen.

In Uganda is er een zonderlinge ketterij ontstaan. Twintig jaar geleden kwam het opperhoofd, Mugema, tot de overtuiging, dat het zonde is medicijn te gebruiken, omdat God de geneesheer is. Hij ging verder en beschouwde alle geneesheeren als vertegenwoordigers van den Satan, die menschen wil laten leven, wanneer God wil dat zij zullen sterven. In 1912 schreef hij aan de Synode, protesteerende tegen gebed in de Kerk voor dokters, hospitalen, apotheken en medische zendelingen. Zijn zaak had geen voortgang, doch onlangs is er een prediker uit de inboorlingen opgestaan, met name Malaki, die eene kerk stichtte met eenige duizenden volgelingen onder de benaming: "De kerk die geen medicijn gebruikt." Met andere woorden — een Uganda "Christian Science" genootschap. Deze Uganda-inboorlingen, echter, gaan verder nog. Zij verwerpen het huwelijk met éėne vrouw, en beschouwen het gebruik van medicijn als de zonde tegen den Heiligen Geest. Doch de zendelingen begonnen de geloovigen te wapenen tegen deze ketterij en zijn er in geslaagd velen terug te winnen en anderen tot overgang te verhinderen.

* * *

Meer dan honderd vertegenwoordigende predikanten en gemeenteleden uit alle deelen van de Vereenigde Staten kwamen onlangs zamen ter conferentie, ten einde een Nationaal-Comitee te stichten, in en buiten Amerika, ter bevordering van den vrede. Wat er van worden zal, staat te bezien. Deze conferentie werd bijeen geroepen door den Amerikaanschen tak van de Wereld-Alliantie van Kerken "for the promotion of International Friendship." Ook bestaat er in Amerika eene "Commissie voor Vrede en Arbitratie" in verband met den Federalen Raad van de Christelijke Kerk in Amerika.

* * *

De wereld zich keerende tot Christus.

Een Amerikaansch blad den toestand der wereld besprekende, zegt o.a., dat er in de heidenwereld thans eene wonderbare beweging is naar het licht, naar het Woord en naar den Christus.

Drieduizend bekeerlingen in éėne week in Korea.

Zevenduizend van de sterkste, krachtigste, meest intelligente volksleiders in China het Christendom aannemende.

Honderd-vijftig duizend in INDIE wachtende op den doop, omdat op het oogenblik het gebrek aan zendelingen en onderwijzers zeer groot is, en kerken en scholen ontbreken.

* * *

Op de vergadering van de "Methodist Episcopal Church" l.l. Mei gehouden, werd het volgende meegedeeld :

"Sints het zendingwerk in KOREA een aanvang nam was er gemiddeld één bekeerling ieder uur. Thans is 't nog beter. De opkomsten zijn zoo groot, dat men bij afwisseling de diensten moest houden. In de bidstonden op een Woensdag, heeft men soms een opkomst van *een duizend*. In JAPAN heeft God opgewekt een Evangelist, met name Kimura, die soms 5,000 in eene groote tent te Tokio toespreekt. In twee weken tijds hadden zich 1,300 bekeerlingen aangemeld. Hij is de "Billy Sunday" van Japan."

TWEEDE VERJAARDAG VAN DEN OORLOG.

De tweede verjaardag van den oorlog werd in vele steden en dorpen, van ons land, herdacht. In de meeste gevallen kwam men bijeen tot gebed. Ik had gelegenheid, eene van die bijeenkomsten bijtewonen. En het deed me goed. Het gebed van den predikant greep mij in de ziel, en ik kon er van harte : Amen, op zeggen. Belijdenis van zonde was er, en wel van zonden, die men vaak—vooral in onze dagen—vergoelijkt. Gebed was er voor het groote rijk, waartoe wij behooren : maar ook voor de wereld in 't algemeen, en voor den vijand. De weduwen werden niet vergeten, de verscheurde harten, de troosteloozen : zij werden voor Gods troon neergelegd, op Gods Vaderhart gebonden. "En wij kunnen niet vergeten," zoo smeekte de voorganger, "dat er onder de vijanden van ons volk zijn die hun dierbaren hebben opgeofferd en Uwen troost behoeven." Zoo werd gebeden. Of men overal zoo gebeden heeft, weet ik niet. Dit is mijne ondervinding van ten minste één bidstond in de Engelsche taal. Er zullen wel meer van denzelfden aard geweest zijn.

* * *

En velen dringen aan op eene heftige voortzetting van den oorlog ! Beseft men wat dit beteekent. Een vriend zond mij de volgende berekening van oorlogskosten :—

Nemen we ENGELAND alleen !

De oorlog kost Britannië £6,000,000 per dag.

1. 56 Ponden in munt, hebben een gewicht van een pond (Avoirdupois).

Het gewicht dus van de zes-millioen ponden bedraagt 107,000 lbs. of 53 ton.

2. Anders berekend. Een *kist* paraffin bevat omtrent 8 gallons.

Eén gallon bevat 10lbs. water, en daar het specifieke gewicht van goud 19.5 is, kan één gallon 195lbs. gouds bevatten.

Dus hebben we—om de 107,000lbs. gouds wegtebergen—ten minste 600 gallons noodig. (Eigenlijk 554 galls., doch gemunt goud heeft een specifiek gewicht van slechts 17.6).

Rekenen we nu 8 gallons voor één kist paraffin: dan zullen we minstens 70 of 75 kisten noodig hebben voor ons *zes millioen* : dat wil zeggen 3 kisten voor ieder der 24 uren van dag en nacht.

Of deze berekeningen juist zijn weet ik niet. Maar we krijgen ten minste een dieper indruk van het *economisch* verlies door den oorlog geleden. Wie berekent het VERLIES *in menschenlevens* : of de akelige OOGST van *menschenhaat, jaloezie, verbittering, helsche woede, duivelsche wraakoefening* ! Ik, voor mij, kan niet bidden om de voortzetting van den oorlog. Ik bid om vrede ! En met vrede, terugkeer tot God.

WANVERHOUDING IN NEDERLAND.

Twee Hoogleeraren zijn onlangs afgetreden in Holland. Prof. Cannegieter, te Utrecht, had den ouderdom bereikt door de wet vereischt en moest emeritus worden ; Prof. Chantepie de la Saussaye, Leiden, heeft om gezondheidsredenen zijn ambt neergelegd. Van hun opvolgers wordt door de "Heraut" het volgende gezegd :

Was de vervanging van Prof. Cannegieter te Utrecht door Dr. Slotemaker de Bruine voor de modernen, gelijk het hunnerzijds werd uitgedrukt, een "onherstelbaar verlies," de thans gevolgde benoeming van Dr. K. H. Roessingh, remonstrantsch predikant te Boskoop, tot opvolger van Prof. Chantepie de la Saussaye te Leiden, zal hen over dit verlies wel eenigermate kunnen troosten. Want al staat Dr. Roessingh, zooals uit zijn proefschrift bleek, niet zonder critiek tegenover de moderne richting, toch rekenen de modernen hem blijkbaar tot de "hunnen." De "Hervorming" noemde zijn benoeming dan ook een blijde tijding voor de moderne richting.

In hoeverre de aftredende hoogleeraar te Leiden op de keuze van zijn opvolger invloed heeft gehad, kunnen we niet beoordeelen. De voordracht is door de Faculteit opgemaakt, en dat de Minister van deze voordracht zou afgeweken zijn, verluidde niet. Trouwens, de grenslijn tusschen rechts-modern en links-ethisch is in onze dagen zoo zwevend geworden, dat het verschil tusschen beide nauwelijks meer te bespeuren valt. Vergelijkt men hetgeen Prof. Chantepie de la Saussaye dezer dagen op de predikanten-conferentie over de beteekenis van het dogma zei, met hetgeen Prof. Bruining op de vergadering der modernen getuigde aangaande de groote beteekenis voor het religieuse leven van het dogma der Schepping, dan weet men nauwelijks aan wien men de voorkeur moet geven.

Van meer belang is, dat nu te Leiden in de Theologische faculteit een *remonstrantsch* predikant benoemd werd, die in hoofdzaak belast zal worden met de opleiding van de aanstaande predikanten der Hervormde Kerk, deze benoeming als de meest gewone en van zelf sprekende in de pers wordt begroet.

Toen onder het vorig Ministerie te Utrecht een lid der Gereformeerde Kerk tot hoogleeraar in de Thoelogische faculteit werd benoemd, ontstak een storm van verontwaardiging. De Thoelogische faculteit van de Rijksuniversiteiten diende, zoo zeide men, voor de opleiding van de Hervormde predikanten, en het werd schier als verraad tegenover de Hervormde Kerk beschouwd, dat deze opleiding zou worden toebetrouwd aan een niet-lid dier Kerk. Adressen werden naar de Regeering gezonden om protest aan te teekenen; in de pers werd aan de alarmklok getrokken; in de Kamer werd geïnterpelleerd. Thans, nu een *remonstrantsch predikant* benoemd wordt door een liberaal Kabinet, kraait hier geen haan naar.

Zoo blijkt, hoe weinig oprecht gemeend het bezwaar was, dat men destijds tegen de benoeming van Dr. Noordtzij inbracht. Want een Gereformeerde, wiens belijdenis geheel overeenstemt met de leer, die de Hervormde Kerk nog altoos officieel zegt te handhaven, is toch zeker meer geschikt om de a.s. predikanten der Hervormde Kerk op te leiden, dan een remonstrantsch predikant, wiens belijdenis lijnrecht indruischt tegen de belijdenis der Hervormde Kerk. De eigenlijke grond van het verzet was dan ook niet, dat Dr. Noordtzij tot een andere Kerk behoorde; Dr. Roessingh doet dit evenzeer; maar dat hij *Gereformeerd* was. Elke richting is goed, modern, ethisch of evangelisch, allen een gereformeerde aan de Rijksuniversiteit is contrabande.

* * *

Wij leveren geen commentaar. De toestand van zaken is eigenaardig. Maar dan ook is het Kerkelijk leven in Holland eigenaardig. Dit ten minste is gewonnen bij deze nieuwe aanstellingen: dat Utrecht van het *moderne* juk met Dr. Cannegieter's heengaan, voor goed ontslagen is. Met *Noordtzij* voor het O. Testament, en *Visscher* voor de Godsdienstleer, en *Slotemaker de Bruïne* voor de Dogmatiek, heeft de behoudende richting gezegevierd. De overige twee Professoren met Dr. Daubanton, geven ons de verzekering, dat Utrecht zijn ouden roem zal herwinnen.

Aan de "Stemmen voor waarheid en vrede" ontleenen we het volgende:

De overgang van den Heer *V. E. Vethake*, predikant te Koedijk, tot de roomsche Kerk heeft reeds veel pennen in beweging gebracht. Dit bewijst wel, dat een dergelijke stap behoort tot de niet dikwerf voorkomende gebeurtenissen.* Al valt wat de Heer Vethake deed te betreuren, er behoeft, dunkt mij, niet zóó veel aandacht aan geschonken te worden. Men heeft er dan ook een en ander in betrokken, dat er niet bij behoorde. De persoon in kwestie had daar zelf wel eenige aanleiding toe gegeven. Toen hij het besluit had genomen, om over te gaan tot de roomsche kerk, en haar godsdenstoeifeningen bezocht, deelde hij officieel meê, dat hij desalniettemin nog eenige weken predikant blijven en prediken zou, en dus ook de voordeelen daaraan verbonden, genieten; zelf den dag bepalend, waarop hij zijn bediening zou neerleggen. Hij kon dan inmiddels uitzien naar een woning te Utrecht, waarheen hij dacht te verhuizen. Hij meende, dat dit alles zeer goed samen kon gaan, en onze Kerk ook hem nog wel eenigen tijd ongemoeid kon laten.

Hoe zullen wij dit nu noemen? Mij dunkt: "onbeschaamd" is een niet te sterke uitdrukking. — Wat hadden de Kerkelijke Besturen nu te doen? Ik zou meenen: handelen naar het voorschrift van art. 3 Alg. Regl. Als iemand verklaart, dat hij

* Overgangen van priesters tot het protestansisme komen gedurig voor.

roomsch is geworden, heeft hij dan niet ten duidelijkste getoond zich van de Kerk af te scheiden? Hetzelfde zou gelden, indien de Hr. Vethake had meegedeeld, dat hij was overgegaan tot de Luthersche of Anglikaansche Kerk. Met leervrijheid of met tucht heeft men hier niet te maken. 't Is een zaak, eenvoudig van goede orde en *self-respect*.

Men heeft den overgang van den Hr. Vethake meê zoeken te verklaren uit zijn orthodoxe opvoeding, die hem geleerd zou hebben te gelooven "op gezag." Hieruit werd afgeleid, dat zulk een opvoeding haar bedenkelijke zijde heeft, en een der wegen is, die leiden naar Rome. Wanneer wij echter vragen, bij wie van onze jongere tijdgenooten met de meeste waardeering van de Roomsche Kerk wordt gesproken, dan zal men ontdekken, dat zulks geschiedt bij mannen als W. Kloos en zijn geestverwanten. *Als* zij nog eens lid worden van een kerk — dan geven zij den voorkeur aan de roomsche!

Doch stappen wij nu van dit onderwerp af. Wij betreuren het natuurlijk, dat een leeraar onzer Hervormde Kerk heengaat om zich te buigen onder het juk van den paus; maar willen niet verbergen, dat het optreden van den Heer V. ons in geen enkel opzicht sympathiek is.

* * *

De "Heraut" heeft het volgende, dat lezenswaard is:

Het is een verzuim, waarover we gaarne schuld belijden, dat we in de *Heraut* nog geen melding hebben gemaakt van het voor heel onze Gereformeerde Kerk toch zeker belangerijke feit, dat op Woensdag 17 Mei te 's-Gravenhage de eerste missionaire Dienaar des Woords voor de zending onder de Joden Ds. J. van Nes in zijn ambt bevestigd is geworden door Ds. J. J. Miedema, predikant te Groningen, deputaat der Generale Synode voor de Zending onder de Joden.

Dat de Kerk van Christus geroepen is niet alleen onder de Heidenen, maar ook onder de Joden zending te drijven, is door Ds. Miedema in zijn bevestigingspredikatie nog eens klaar en duidelijk in het licht gesteld geworden en zal ook wel door niemand in ons midden worden betwist. Het was daarbij een uiterst gelukkige greep, dat Ds. Miedema als tekstwoord voor deze plechtigheid Rom. 11: 30, 31, koos, omdat daardoor het juiste standpunt, dat wij als Gereformeerden tegenover deze zending onder de Joden hebben in te nemen, werd aangegeven. Elk Chiliastisch drijven, alsof de Joden nog altoos het uitverkoren bondsvolk van God zouden zijn, en wanneer ze als volk tot Christus bekeerd worden, naar Palestina zouden weerkeeren, om daar hun oude positie te hernemen en aan het hoofd der Christenvolkeren te komen staan, stijft den Jood slechts in zijn hoogmoed, miskent, dat niet de Joden maar de Kerk van Christus nu het *ware* Israel is, en leidt ons van de grondgedachte door de Schrift ons geopenbaard, dat in Christus noch Jood noch Griek is, tot het particularisme van het Oude Testament terug. Maar al moet dit Joodsch-Chiliastische drijven, dat zoo licht in de Jodenzending insluipt, op grond der Schrift beslist worden wederstaan, aan de andere zijde zou een Kerk, die verzuimde het Evangelie der behoudenis ook aan de Joden te verkondigen, schuldig staan tegenover Christus. Zijn zendingsbevel luidt toch: het Evangelie te prediken aan *alle creaturen*. Al zijn de Joden om hun verwerping van den Messias onder het oordeel Gods gekomen en "afgesneden van den olijfboom," opdat nu de heidenen daarop zouden worden ingeënt, de barmhartigheid roemt tegen het oordeel; God heeft onder de Joden nog een overblijfsel der genade, zooals de bekeeringen uit de Joden in alle eeuwen bewijzen, en wij Christenen uit de heidenen, die de zaligheid uit de Joden ontvangen hebben, hebben een dubbele verplichting om aan de Joden den Christus te verkondigen, die uit uit Israel ons toekwam, maar door den Jood niet als zijn Messias wordt erkend.

Het is daarom een heugelijk feit, dat onze Kerken, die reeds met zooveel kracht en liefde de missie onder de heidenen ter hand namen, thans ook een energieke poging hebben gewaagd om de Zending onder de Joden in nieuwe banen te leiden. Reeds de Christelijke Gereformeerde Kerk had dit werk der Jodenzending ter hand genomen, en ook na de saamsmelting der beide kerkengroepen werden op elke Synode deputaten voor dezen dienst benoemd, maar hun arbeid bepaalde zich meest tot colportage en van een *krachtig* aanvatten dezer Jodenzending was nog geen sprake. Het scheen soms zelfs, alsof het geld, dat voor dit doel werd bijeengebracht en in de kas dezer deputaten vloeide, maar dienst deed om andere noodlijdende kassen tijdelijk te helpen, dan dat het voor de zending onder de Joden werd bestemd. Een verwijt maken we daarvan dezen deputaten niet; de rechte methode om deze Jodenzendnig te drijven, eischte meer dan geld, eischte een *man*, die na speciaal voor dezen arbeid te zijn

toegerust, inzonderheid door wetenschappelijke studie van al wat met het Jodendom saamhangt, zich geheel als dienaar aan dezen arbeid geven wilde. Eerst thans is het gelukt zulk een man te vinden in Ds. J. van Nes, die na doctoraal-examen in de theologie aan de Vrije Universiteit te hebben afgelegd, zich geheel aan deze studie van het Jodendom gaf, daarvoor in Duitschland het Institutum Judaicum te Leipzig bezocht, en nu, na voltooide studie, door de Gereformeerde Kerk te 's-Gravenhage tot Dienaar des Woords beroepen werd, bepaald om zending onder de Joden te drijven. En het woord, waarmede hij, na tot dien dienst bevestigd te zijn, optrad, toont wel, met wat liefde hij zich aan dien dienst gewijd heeft, met wat blijde hope hij zijn taak aanvaardde, en hoe zijn vertrouwen daarbij staat op het woord Gods in Rom. 11 : 23 voor de Joden geschreven, dat "ook zij, de nu afgehouwen takken, mits zij in het ongeloof niet blijven, weder in den olijfboom van Christus Kerk zullen ingeënt worden, want dat God machtig is ze weder in te enten."

Van harte hopen we, dat deze arbeid door God den Heere gezegend mag worden. Terecht wees Ds. Miedema in zijn bevestigingsrede er op, dat de Kerk van Christus door de wijze, waarop de Christennaties vaak tegenover de Joden zijn opgetreden, niet weinig schuld daaraan draagt, dat zij naar het Evangelie niet hebben gehoord. Moge, nu de barmhartigheid van Christus ons dringt om ook den Jood het Evangelie te verkondigen, daarop rijke vrucht worden gezien. Een massale bekeering van de Joden verwachten we daarom niet. Veeleer heeft heel de geschiedenis der Jodenzending geleerd, dat het altoos slechts *enkelen* zijn, een "overblijfsel naar de verkiezing," die voor het Evangelie werden gewonnen. Maar wel heeft God de Heere, inzonderheid ook in ons eigen vaderland, getoond, hoe Hij door deze bekeerden uit de Joden een rijken zegen aan zijn Kerk schenken wil. We behoeven slechts de namen van een Da Costa, een Capadose, een Lion Cachet te noemen, om van de nog levenden te zwijgen. Zoo wordt het woord des Apostels bevestigd : "indien hunne (nl. der Joden) verwerping de verzoening der wereld is, wat zal hunne aanneming anders wezen dan het leven uit de dooden." Er is nieuw krachtig levensbloed door deze bekeerde Joden aan Christus' Kerk toegevoerd ; er is een bezieling en gloed van hen uitgegaan, die ons, Christenen uit de heidenen, verwarmd heeft. En dat loon moge God, uit genade, ook thans op dezen zendingsarbeid schenken.

PUNDITA RAMABAI.

III. (Slot).

In ons laatste artikel zeiden wij, dat Ramabai wegens de groote uitbreiding van haar werk, zich verplicht zag haar voornaamste werk te Poona, op te geven en naar een andere plaats te zoeken, waar zij hare werkzaamheden voortzetten kon. En het is haar gelukt een plaats te vinden, 34 mijlen verwijderd van Poona, genaamd Kedgaum. De plaats voor haar doel gekocht bestond uit 50 morgen gronds. Wij zullen meer er van later schrijven. Van de 372 weduwen en jonge meisjes, welke zij toen te Poona onderhield, zijn 337 overgeplaatst naar de nieuwe inrichting, terwijl voor de andere 35 voorziening elders gemaakt is. Toen de nieuwe plaats gekocht werd, werd het door 't gouvernement verboden slaapvertrekken op te bouwen, en dus vond Ramabai zich in eene moeilijke positie geplaatst. Wat kon zij zonder slaapvertrekken doen? Doch liefde is vernuftig, en 't liefdevolle hart van Ramabai vond een weg uit de moeilijkheid, want zoodra dit haar te kennen was gegeven, zeide zij : "Welaan dan ik zal huizen bouwen voor ossen, en schuren voor graan." En dadelijk is men met dat doel te werk gegaan; en, ziet ! tegen den tijd dat deze gebouwen opgericht waren, ontving zij de tijding dat, in plaats van ossen, zij de gebouwen met kostbare zielen, met hare meisjes, vullen kon — een voorraad dus van graan voor den Heer. Die "ossenstal" is een schuilplaats voor 200 hongersnood-weduwen geworden, die als schoolhuis, kerk- en slaapvertrek, later gediend heeft. Andere gebouwen zijn natuurlijk ook opgetrokken ; en de inrichting kreeg den naam van Mukti—d.i., zaligheid.

Het werk te Mukti neemt gedurig toe, en geniet 't vertrouwen van alle Christelijke menschen. De inrichting is inderdaad geene plaats van luiheid : integendeel, lijkt zij alleen naar een bijeenkomst van bedrijvigheid. Opvoeding voor 't verstand, zaligheid voor 't hart, en arbeid voor 't lichaam — ziedaar, de drievoudige wet die hier heerscht ; en wasschen, weven, kooken, vegen, 't zaaien, aankweeken en malen van graan, 't planten van bloemen en vruchten, zijn eenige van de industrieën welke de meisjes hier leeren, en welke tot haar onderhoud bijdragen.

De onderwijzeressen hier zijn allen Christenen, en de inrichting is een middelpunt van Zending, en zending-arbeid. Mej. Abrams, die, in de afwezigheid van Ramabai, superintendent van alles is, wijdt geheel haar tijd aan zendingwerk alhier. In 't instituut, geeft zij onderwijs in Gods Woord, terwijl zij zendingwerk in de omliggende dorpen nagaat en bestiert. Op een vraag of eenige van de jonge vrouwen in de inrichting gewillig waren

zich aan te bieden en zich aan zendingwerk te wijden, boden 35 zich aan om Gods leiding na te volgen in 't opnemen van eenig zendingwerk waartoe zij geroepen zouden worden. Reeds zijn er een twintigtal dorpen geheel toegankelijk voor 't verkondigen van 't Evangelie, en groote scharen komen bijeen om Mej. Abrams en hare vrouwen te hooren, als zij het Evangelie verkondigen.

De Heilige Geest werkt met Ramabai saam.

De meisjes toonen werkelijk berouw over de zonde, en verlangen naar de zaligheid ; en als zij Christennen worden, leggen zij getuigenis af voor Jezus, en op haar eigen eenvoudige manier, vertellen zij van de verzekering van vergiffenis ontvangen. In 't hospitaal zijn er dikwijls openbaringen van Gods genezende kracht geweest.

Toen Ramabai haar school te Poona oprichtte, deed zij geen poging om hare kind-weduwen Christenen te maken ; maar toen er, jaren later, 12 of 13 van hen, door de onhebzuchtige liefde van Ramabai, voor Christus gewonnen waren, en zij afstand van het heidendom gedaan hadden en gedoopt werden, *werd de stad Poona, in een vreeslijken staat van opgewektheid gebracht*, en voor een tijd was er gevaar dat de geheele inrichting tot puinhopen gebracht zou worden. Doch wat deed Ramabai in dien hachelijken toestand ? Zij riep een publieke vergadering bijeen, en ondernam om de redenen uitteleggen, waarom die weduwen Christus aangenomen hadden. De straten, bij gelegenheid van de bijeenkomst, waren vol menschen, en een schaar van jonge mannen vulde het gebouw waar de vergadering werd gehouden. Doch zonder vrees stond Ramabai op om te spreken. Zij sprak van de zedelijke en geestelijke slavernij van der Hindoes, hen aantoonende hoe onbekwaam zij waren om zichzelven te beheerschen, terwijl zij om tijdelijke vrijheid ijverden ; ook bepaalde zij hun aandacht bij de ongelukkige toestand van hun familieleven, en vooral bij 't ellendig lot van hunne vrouwen, waarvan, haren Marathi Bijbel in hare hand opheffende, zeide zij : "Ik zal u nu voorlezen, uit dit boek, wat de oorzaak is van uwe ellende, uwe ontaarding en uwe hulpeloosheid. Het is —

uwe scheiding van den Levenden God."

Het was toen aan 't donker worden, en zij vroeg één van de tot toorn opgewekte Hindoesche jongelingen, om een lamp te brengen, opdat zij in staat zou wezen om te lezen—een verzoek, waaraan onmiddellijk gehoor werd gegeven. Zij las toen eenige verzen uit den Bijbel voor. Daarop begon zij te spreken over de bekeering van de jonge weduwen, en zeide : "Uwe beschouwing van mijne handelwijze, kan den minsten invloed over mij niet uitoefenen, noch kunnen uwe bedreigingen mij bang maken. Gij wenscht slaven te zijn : ik om vrij te zijn. Christus, de Waarheid, heeft mij vrij gemaakt."

De opgewondenheid was vreeselijk. De Brahminen konden zich nauwelijks beheerschen. Nochtans hoorden zij haar aan totdat zij haar toespraak geëindigd had, en zij lieten haar door de schare, ongehinderd, huiswaarts gaan.

Trapsgewijze eindigde de storm, en de inrichting is ongehinderd gebleven. De Sarada Sadan blijft een gewone school, maar Mukti is een besliste Christelijke inrichting gebleven. Reeds in 1899 waren er 60 jonge vrouwen, die opgeleid werden voor levens van nuttigheid onder hare stamgenooten.

Wij maakten melding in een vorig artikel, van den vreeselijken hongersnood, waaronder Centraal Indië, in 1896, zoo veel moest lijden, en wat Ramabai heeft kunnen doen tot redding van den dood van jonge weduwen en anderen. Ongelukkig was deze de eenige gelegenheid niet waarbij zij zich geroepen gevoelde om dezelfde soort werk te doen. In 1900 moesten die gewesten wederom lijden wegens hongersnood, die niet minder vreeselijk was dan die welke vier jaar vroeger zulke verwoesting veroorzaakte, en Ramabai, teruggekeerd zijnde van een kleine reis welke zij in 't belang van 't werk gedaan had, zeide : "Luidt de groote klok, en roept iedereen in de schoolkamer bijeen." Daarop zeide zij tot de verzamelde schare : "Toen ik op weg huiswaarts op den trein was, sprak God tot mij in Joel 12 : 15 : 'Nu dan ook, spreekt de Heere, bekeert u tot mij met uw gansche hart, en dat met vasten en geween, en met rouwklage. En scheurt uw hart en niet uwe kleederen, en bekeert u tot den Heere uwen God ; want Hij is genadig en barmhartig, lankmoedig en groot van goedertierenheid, en berouw hebbende over het kwade. Wie weet, Hij mocht zich wenden en berouw hebben, en Hij mocht een zegen achter zich overlaten tot spijsoffer en dankoffer voor den Heere, uwen God. Blaas de bazuin te Zion ; heiligt een vasten ; roept een verbodsdag uit.' Morgen," zeide zij toen, "zal de spijs klaar gemaakt worden, zoo als altoos, maar ik zal vasten, en ik noodig u uit om te vasten met mij."

Daarna zond zij een boodschap uit naar al de omliggende dorpen, de Hindoes overal uitnoodigende te komen en den Heer te zoeken—hunne zonde te verlaten, en om regen te bidden. Op die uitnoodiging zijn 125 Hindoes tot den dienst gekomen, waar zij luisterden naar de boodschap des Heeren uit Zijn eigen Woord.

Eenige dagen later opende zij "hongersnood verlichtende" werken—putten graven, steen vergruizen, en bouwen van kerk en school. Elken dag verkondigde Ramabai, geholpen door een koor kindweduwen, het Evangelie aan de vrouwen en kinderen op die werkplaatsen ; terwijl andere Christelijke werksters diensten hielden met de mannen.

De eerste Brahminsche kind-weduw, die door Ramabai 17 jaar vroeger gered was, en in den tusschen tijd als een getrouwde vrouw te Mukti leefde, bood hare diensten aan, om het Evangelie aan de melaatschen, de blinden en uitgeteerden (die slechts kleine hoeveelheden graan dagelijks ontvingen) te verkondigen—een werk, waarmee zij vele maanden aanhield. Het geld dat door die werken verdiend werd, werd uitgegeven tot den tijd dat 't gouvernement begonnen is hulp aan de uitgehongerden te geven.

Na veel gebed om leiding, wijdde Ramabai zich aan 't redden van de wegens dezen hongersnood verlatene en hulpeloos geworden jonge vrouwen en kinderen. In 't begin van den hongersnood, werden verlatenen vrouwen en jonge weduwen verkocht voor omtrent £2 10s ; toen de hongersnood echter zwaar geworden was, werden zij aan de deur van de inrichting te koop aangeboden voor omtrent de helft van die som. Gedurende dezen hongersnood, heeft Ramabai, op God voor onderhoud vertrouwende, 1,350 van zulke meisjes in de inrichting ingenonomen. De jonge weduwen en weezen, onder den eersten hongersnood gered, waren tegen dezen tijd ernstige Christenen geworden, en met de opleiding welke zij genoten hadden, waren zij Ramabai tot helpsters geworden in dezen tijd van nood. Acht van hen gingen uit om stervende meisjes te zoeken en te redden—reizende honderde mijlen, met onvermoeiden ijver in dit werk. Vijftien zorgden voor de zieken, onder 't bestier van 'n bekwame verpleegzuster, die de Heer tot haar gezonden had in 't begin van den hongersnood. Aan vijf-en-veertig werden lessen gegeven, om hen te bekwamen voor onderwijzeressen ; terwijl vijftig de zorg hadden als matronen, elk van 30 meisjes.

Niemand, die zelf geene ondervinding van de zaak gehad heeft, kan verstaan wat het beteekent om één duizend drie honderd en vijftig heidensche meisjes in zijn of haar huis te nemen — allen van den ochtend tot den avond, om spijze roepende. Het duurt maanden om 't uitgehongerde lichaam van een mensch weer optebouwen. Sommigen dergenen die Ramabai in de inrichting ontvangen hadden, waren dieven geweest, en 't liegen, twisten, stelen, bedienen van slechte taal en kwade gewoonten, de onkunde en bijgeloof waarmee men daar te doen had, waren bijna gansch en al onuithoudbaar. Sommigen van de geredden, als zij daar gebracht waren, vreesden dat zij daar vet gemaakt zouden worden om geslacht, opgesneden en gekookt te worden voor medicijn ; sommigen waren waanzinnig geworden uit vrees voor den dood, of als een gevolg van de wreedheden welke zij ondergaan hadden, toen zij door alle vrienden en betrekkingen verlaten waren ; anderen meenden dat de kwade geesten van de gestorvene betrekkingen met verlangen naar haar voedsel zien, terwijl zij aan 't eten waren, en dat haar eten derhalve haar niets baten zou ; terwijl nog anderen onder 't denkbeeld verkeerden dat slechte geesten der gestorvenen in hunne lichamen ingegaan waren en hen ziek maakten.

Gedenkt aan 1,350 derzulken opgenomen in de inrichting ! Hoe moesten al die onkunde, en droefheid, en zonde veranderd worden in licht en blijdschap en reinheid ? Ramabai, en hare helpsters, gevoelden dat dit doel alleen door de kracht van den Heiligen Geest bereikt kon worden—en wel, door middel van die jonge Christenen die gered waren uit de ellende van den vorigen hongersnood. En daarom was het dat, in 1900, speciale diensten, tien dagen lang, voor deze jonge Christenen gehouden werden, met 't doel om ze te bekwamen voor dit werk. Dit was onafhankelijk van de gewone werkzaamheden van de inrichting. Behalve dit beraamde Ramabai een plan volgens 't welk de geheele Bijbel in zes maanden gelezen werd : namelijk, drie hoofdstukken dagelijks van Genesis af aan, drie van job, enz., en één uit Mattheus en de volgende boeken van het N.T. Dit alles ging gepaard met gebeden, dat de kracht des Heiligen Geestes te midden van alles ondervonden zou worden.

De matronen, onderwijzeressen, en zieken-verpleegsters, begonnen met dit werk voor de zaligheid van hare zusters, door haar te leeren eerlijk te zijn, te bidden, liederen te zingen, en deelen van de Schrift op te zeggen. Eene groote verandering vond alzoo plaats onder de werksters zelven. Van zonde werd belijdenis gedaan ; ontevredenheid, vrees, en bijgeloof verdwenen ; stilte en vrede heerschten waar vroeger geraas en oneenigheid gezien werden.

Op een Zondag, toen er over den melaatsche, die door Jezus gereinigd was, gehandeld werd en de vraag gedaan werd : " Is er iemand hier die zoekt van de zonde gereinigd te worden," stonden drie dadelijk op, die opgevolgd werden door nog twee van de jonge vrouwen. Na den dienst werden de kamers van de hoofd-werksters omsingeld door meisjes bij hunne deuren of vensters kloppende, en zeggende : " Ik wensch zalig te worden." Den volgenden avond kwamen omtrent een honderd naar een specialen dienst, die gehouden werd in belang van degenen die om de zaligheid hunner zielen bekommerd waren. Deze belangstelling in 't geestelijke, duurde tot October van hetzelfde jaar, als wanneer de namen van 400 ernstige jonge meisjes of vrouwen, ingeschreven werden als leden van de gemeente te Mukti. In de maand van December, daarop volgende, werd wat men in Amerika een " Camp Meeting " noemt—d.i., een soort van conferentie in de open lucht—gehouden. Tegen dezen tijd was 't getal van deze meisjes die gered waren gedurende den hongersnood, en die in den angst van hare zielen gevraagd hadden : " Wat zal ik

doen om zalig te worden," opgeklommen tot een duizend. *Een duizend!* van degenen wier karaktertrekken wij beschreven hebben, die nu beleden Christenen te zijn. En behalve deze, werden nog anderen bij haar gevoegd, die tot inkeer gekomen waren, gedurende de conferentie. Vier honderd jongens ook, broeders van meisjes die uit den hongersnood gered waren, die ook in dienzelfden tijd behouden werden, en in weeshuizen gebracht, hebben in de conferentie getoond dat zij zalig wilden worden.

Het groote getal dat gevoegd werd tot de honderden die reeds daar waren, maakte het noodig dat eene groote bende van Christelijke helpsters opgevoed moest worden. Er was behoefte aan vrouwen die het Evangelie aan de vrouwen in de dorpen verkondigen zouden; alsook aan vrouwen voor superintendenten en onderwijzeressen in Zondagscholen, zoowel als aan anderen die klassen voor bekommerde zielen konden oprichten. En Ramabai gebruikte middelen om in die behoefte zoo veel mogelijk te voorzien. En maatregelen werden genomen opdat, na vijf jaren, degenen die toen bekommerd werden, de plaatsen innemen zouden van de andere vrouwen als die de inrichting verlaten zouden, of niet meer in 't leven zouden zijn.

Het werk van degenen, die zulke vrouwen als die welke te Mukti zijn en die door Ramabai en anderen van den dood gered waren, gelijkt aan dat van den visscher, die zijn net in de zee werpt en allerlei soort van vissen vangt, en de goede en de slechten uit elkander scheidt. Degenen die zielen vangen, krijgen in 't net van het Evangelie allerlei soort van meisjes (om van haar alleen te schrijven): de edele en beschaafde, de ruwen en onbeschaafden, de talentvollen en degenen die van zwak verstand zijn; de reinen en de onreinen; een gemengde schare die uit elkander gescheiden moest worden. Alzoo werden kind-weduwen, meisjes en jonge vrouwen van allerlei klassen door Ramabai van hongersnood en den dood gered, en de meesten van hen van de zonde, om opgeleid te worden tot een leven van nuttigheid — een leven voor Christus te leiden. Doch, degenen die *kozen* een leven van zonde of heidendom te leiden, verlieten vanzelven de inrichting waaraan zij zoo veel verschuldigd waren. Voor degenen van zulk karakter, die nochtans in de inrichting wilden blijven, werd een afzonderlijke beschermplek opgericht. Doch de schare, die Ramabai hare kinderen noemden, hebben haar getrouw geholpen in 't doen van een werk zoo groot, zoo goddelijk, dat de groote dag alleen dat verklaren kan. En verder verzamelde Ramabai een bende van werksters, ja en werkers ook, die velen in Christelijke landen, door hun ijver voor de zielen van anderen, beschamen konden.

De vraag wordt gedaan: "Wat zal Ramabai doen met 1,700 jonge vrouwen?" In antwoord daarop kunnen wij zeggen, dat zij meer doet met deze weduwen van de hoogere klassen in Indië, dan al de Hindoesche hervormers tezamen doen kunnen, om de wreede slavernij van weduwschap af te breken. Zij vinden het moeilijk om één weduwe hertrouwd te krijgen. Eene opheldering hiervan kon men zien in een advertentie, die verschenen is in de *Indian Social Reformer*: "Een Mahava meisje van 18 jaar, die in Telegusche taal lezen en schrijven kan; een Smartha Niyogi meisje, van 18 jaar, die in Telegu lezen en schrijven kan; en een Smartha Niyogi meisje van 17, die in Telegu lezen en schrijven kan, en die Engelsch ook kent, zijn gewillig te hertrouwen. Degenen die gewillig zijn om van deze gelegenheid gebruik te maken, kunnen schrijven aan Rao Bahadui, K. Veerassalingaw, Pursewakam, Madras."

Aan den anderen kant wordt, door intelligente mannen, naar de hand van Ramabai's meisjes, met hare betere opvoeding en geschiktheid voor nuttige levens, zeer ernstiglijk gezocht. In één jaar werden een honderd van zoodanige aanzoeken van de hand gewezen, omdat Ramabai oordeelde dat de meisjes nog meer tijd voor opvoeding behoorden te hebben. Aan vijf aanzoeken werden later voldaan—allen uitgaande om plaatsen van nuttigheid en invloed te bekleden.

Ramabai is nog altoos onvermoeid in haar arbeid voor de jeugdige dochters van Indië. Velen van de leidslieden in 't maatschappelijk leven in Indië, hebben alle geloof verloren in de godsdiensten waarin zij opgegroeid zijn, en loopen gevaar om atheisten of Godloochenaars te worden. Zij beginnen nochtans in te zien, dat opvoeding goed voor hunne dochters is. Doch wat gedaan? Naar Mukti, waar opvoeding op den Bijbel gegrond is, willen zij hunne dochters niet zenden: zij hebben natuurlijk vooroordeel tegen de beste zendingscholen om dezelfde reden. Om aan de behoefte, welke alzoo ontstaan is, eenigszins te voorzien, heeft Ramabai haar dochter, Manoramabai, met een geheele groep helpsters naar Gulbanga, in 't zuiden van Indië, gezonden, om aan werk uit te zien voor zulke vrouwen, en zoo mogelijk eene school opterichten voor vrouwen van de hoogere klassen aldaar. Getrouwde vrouwen, wier huiselijke bezigheden ze beletten eenige klassen in den voormiddag bij te wonen, hebben om klassen in den namiddag gevraagd, en vele Brahminsche vrouwen—huisvrouwen van wetgeleerden en andere hooge ambtenaren—wonen zulke klassen bij. Het is langs zulke plannen dat zij zoeken 't hart van dezulken te gewinnen. De ooren van zulke vrouwen zijn doof voor onderwijs in Gods Woord, maar wie weet hoe velen hunner 't Christendom zullen leeren uit omgang met Gods kinderen.

Zeer onvolledig is de schets welke wij van deze heilige heldin hebben gegeven. De taak, inder-

daad, was niet gemakkelijk. Zoo ver de schrijver bekend is, is tot nog toe geen levensbeschrijving van Ramabai gedrukt, en wij hebben, terwille van de bijzonderheden reeds opgeteekend een ander halve dozijn nommers van tijdschriften van verschillende datums moeten nagaan. De Heer zegene het opgeteekende en Hij spare Pundita Ramabai nog lang om tot zegen te zijn voor Indië's dochters !

A. McG.

MOHAMMED EN HET MOHAMMEDANISME.

Door Dr. Stolk.

Om het karakter van den Islam en zijn stichter goed te begrijpen, is het noodig na te gaan hoe het er in Arabië uitzag vóór hun optreden. Dan kunnen wij zien hoe het monstheisme, dat Mohammed predikte, langzaam voorbereid was. Toch meene men niet dat de bodem reeds geheel daarvoor bereid was, anders zou Mohammed in zijn eersten tijd niet met zoovele moeilijkheden hebben moeten kampen. De vele stammen, die Arabië bewoonden, kenmerkten zich door een trotsch gevoel voor vrijheid en eer, groote prikkelbaarheid voor alles wat zinnelijk is en absolute zorgeloosheid ten opzichte van de toekomst. Zij leefden het liefst van roof, daartoe was veel gelegenheid, want er liepen groote karavaanwegen door Arabië. Deze wegen waren altijd onveilig door de aanvallen der roofzieke woestijnbewoners.

De oude Arabieren waren zeer wraakgierig; wanneer een lid van den eenen stam door een anderen stam beleedigd of vermoord was, moest bloedige wraak genomen worden.

Gastvrij waren zij ook, altoos vond de vermoeide, verdwaalde reiziger een gastvrij huis, waar hij met liefde opgenomen werd.

Het is eigenaardig dat bloedwraak en gastvrijheid alle woestijnstammen kenmerken. Zij zijn de middelen waardoor de stam en de individu beschermd werden. De sociologische beteekenis van deze beide kan moeilijk overschat worden.

Hun godsdienst bestond in de vereering van boomen, steenen, sterren, geesten van afgestorvenen, spoken waarmede hunne fantasie de woestijn bevolkte.

Zij dachten zich de boomen, steenen en sterren niet als godheid, maar als woning van de vereerde godheid.

Hun godsdienst was zuiver polytheisme. Voor enkele godheden was een heiligdom opgericht. Langzamerhand werden de plaatsen waar die gebouwen stonden, concentratie-punten voor vereering van stammen uit den omtrek.

In den loop der tijden wonnen de aldaar vereerde godheden aan glans, zoo werd hoe langer hoe meer, de vereering hunner afgoden, op weinige plaatsen geconcentreerd.

De belangrijkste van alle middelpunten voor vereering, was Mekka. Daar was een heiligdom voor Allah. In dat gebouw was in een muur ingemetseld de beroemde zwarte steen, die volgens de overlevering, wit uit den hemel maar door de zonden der menschen, zwart geworden was.

Oorspronkelijk was de Kaaba (zoo heette het heiligdom te Mekka) de plaats waar de stam der Koreischieten te Mekka, hun god Allah vereerde.

Langzamerhand werd het centraalheiligdom voor alle Zuid-Arabische stammen. Iedere stam had dan een beeld van zijn eigen godheid in de Kaaba opgesteld. De overlevering vertelt zelfs, dat Mohammed 360 steenen afgodsbeelden in de Kaaba vernietigd heeft.

Naar Mekka zagen alle stammen met verlangen uit, en eenmaal per jaar, trokken zij naar die stad met haar centraalheiligdom. Daar werden zij gastvrij ontvangen ; zij brachten dus van Mekka, aangename herinneringen mede. Het lustgevoel, dat die aangename herinneringen associeerde, verhoogde ook de vereering voor de te Mekka vereerde godheid.

Zoo steeg Allah, de godheid van Mekka, meer en meer in de schatting. Ziet hier, hoe, uit het polytheisme zich langzaam een neiging vormde tot het monotheisme.

Nog andere invloeden zijn er werkzaam geweest het oorspronkelijke polytheisme in de richting van het monotheisme te drijven. Er woonden, namelijk, vele Joden en Christenen in Arabië. Joodsche kooplieden hadden veel omgang met de verschillende stammen, en door gesprekken met hen zullen de Arabieren zeker veel van het Jodendom gehoord hebben. Ook met in Arabië wonende Christenen, kwamen de Arabieren dikwijls in contact. Die Christenen waren niet orthodox, maar Monophysieten en Nestorianen.

De invloed van Joden en Christenen moet groot geweest zijn. Hoeveel verhalen, uit het Oude en Nieuwe Testament, vinden wij niet terug in den Koran, zij het dan ook verdraaid en verkeerd begrepen. Mohammed zelf, noemde hen later " Schriftbezitters." Als het waar is dat, Mohammed lezen noch schrijven kon, moet hij die verhalen toch van hooren zeggen hebben, hetzij uit eigen mond der Joden en Christenen, hetzij middellijk door zijn volksgenooten.

Zoo vinden wij verschillende oorzaken, die het polytheisme in de richting van het monotheisme dreven.

In het jaar 570 of 571, werd Mohammed — de naam beteekent de geprezene—te Mekka geboren. Hij behoorde tot het geslacht der Haschim, uit den stam der Koreischieten. Zijn vader, Abdallah (knecht van Allah), was reeds gestorven, en zijne moeder, Amina (de vertrouwbare), leefde in armoedige omstandigheden. Van zijne eerste levensjaren weten wij weinig, hoewel de fantasie van historieschrijvers, zooals dat altijd gebeurt met de geschiedenis van mannen, die een groote rol gespeeld heb-

ben, hier vlijtig aan het werk geweest is. Bij Mohammeds geboorte moet de aarde gebeeft hebben. Toen hij vier jaren oud was, vertelt de legende, kwamen twee engelen uit den hemel, sneden hem de borst open, namen zijn hart er uit, openden ook dat, en verwijderden een zwart stuk bloed, wieschen daarna hart en zijn geheele lichaam met sneeuw, dat zij op een gouden schaal uit den hemel medegebracht hadden. Zoo kon zijn omgeving zien dat Mohammed tot iets groots geroepen was.

Op jeugdigen leeftijd verloor Mohammed zijne moeder, en na een kort verblijf bij zijn grootvader, kwam hij in huis bij zijn oom, Abu Talib. Daar ook deze niet rijk was, moest hij als herdersjongen en later als kameeldrijver bij karavanen, dienst doen. Later trad hij in dienst bij eene rijke weduwe, Chadidja geheeten. Met haar huwde hij later. Zij was 15 jaren ouder dan hij, toch was hun huwelijk zeer gelukkig.

Mohammed zocht na zijn huwelijk, vaak de eenzaamheid in het gebergte, bracht daar vaak langen tijd in een spelonk door en gaf zich over aan vrome overpeinzingen.

Door deze eenzaamheid, die vaak weken duurde, gedurende welker tijd hij soms dagen achtereen honger leed, werd hij physisch en psychisch zwak. Hij kreeg visioenen dat de engel Gabriel hem bezocht en hem openbaringen gaf.

Over die visioenen wordt verschillend gedacht. Het schijnt zeker te zijn dat Mohammeds zenuwen overgevoelig waren. Sommigen denken dat hij aan vallende ziekte leed, alleen is het vreemd dat hij zich later herinneren kon wat hem, zooals hij zeide, de engel Gabriel gedurende die aanvallen mededeelde. Gewoonlijk toch, weet een lijder aan vallende ziekte niet meer wat er gedurende een toeval met hem gebeurd is.

Hoe het zij, Mohammed beweerde openbaringen van den engel Gabriel te krijgen, en door hem geproklameerd te zijn als profeet Gods.

De roeping tot profeet, sluit natuurlijk in zich openlijk optreden. Dit moet ongeveer in het jaar 610 gevallen zijn.

De inhoud van zijn leer, die hem bij stukken geopenbaard werd, is in hoofdzaak met weinige woorden weer te geven : er is maar één God en Mohammed is zijn profeet.

Ziehier, het straffe monotheisme in eene korte formule.

Mohammed beschouwde zichzelf als de laatste en grootste profeet Gods, alle vorige profeten werden door hem in de schaduw gesteld, hij was het zegel der profeten.

Een kleine kring van geloovigen schaarde zich rondom hem, de allereerste geloovigen waren zijne huisgenooten en leden van zijne familie.

Uiterst langzaam, en niet zonder grooten tegenstand, groeide het getal zijner volgelingen. Onvermoeid ging hij voort Allah's grootheid en heerlijkheid te verkondigen en de menschen op te roepen zich aan den eenigen God te onderwerpen.

Het is noodig, zoo predikte hij, de bekeering niet uit te stellen, want spoedig zal Allah gericht houden. Want de straf komt, niemand zal ze kunnen afwenden wanneer de hemel schokt en de bergen bewogen worden.

Zijn taal werd al heftiger, hartstochtelijker, met gloeiende kleuren maalde hij het toekomstig oordeel af.

Maar het oordeel, waarvan hij in zijn prediking gezegd had, dat het dreigend nabij was, bleef uit en de Mekkaners bespotten hem. Zij verlangden wonderen van hem om zijne goddelijke zending te bewijzen, maar hij kon geen wonderen doen. Alleen wees hij op de goddelijke macht in de natuur en in de schepping van menschen.

De bodem in Mekka was voor Mohammed onvruchtbaar, en hij besloot van daar heen te gaan. Doch ontmoedigd was hij niet, nog altijd geloofde hij aan zijne goddelijke zending. God voert den mensch zooals hij wil, zeide hij met vast geloof.

Daarom trok hij in 622 met zijne familie en aanhangers naar Jathrib, welke stad later genaamd werd Medina-en-nabi (dat is, stad van den profeet). Dit jaar worde genoemd het jaar van de vlucht, de Hedjra, van dit jaar begint de Mohammedaansche jaartelling. Het woord vlucht is niet geheel juist, eene betere vertaling ware hier : vrijwillige uitwijking, kwaadwillige verlating.

In Medina begon Mohammed te organiseeren. Hier werd een huis ingericht waar de geloovigen tot gebed moesten komen. Een gebedsroeper noodigde op gezette tijden tot samenkomst. Dan kwamen de geloovigen samen om met velerlei arm en kniebuigingen hunne gebeden te reciteeren. Het gebedshuis te Medina wordt soms, en niet ten onrechte, de exercitieplaats voor den Islam genoemd.

In Medina woonden vele Joden en Christenen. Mohammed hoopte hen voor zijne gemeente te winnen. Daar hij zich als de vervulling van alle vroegere profeten beschouwde, meende hij dat het niet meer dan billijk was dat, volgelingen van vroegere profeten nu hem moesten aanhangen. Hij werd echter in zijne verwachting bitter teleurgesteld. De Joden, vooral, maakten het hem zeer lastig. Zij legden hem telkens vragen voor uit het Oude Testament, die Mohammed niet beantwoorden kon. Dan werd hij door de Joodsche Schriftgeleerden met spot en hoon overladen. Bittere vijandschap tegen de Joden was daarvan het gevolg en zijn leven lang heeft Mohammed hen bloedig vervolgd.

Bij de Christenen had hij evenmin geluk.

Mohammed kon niet ontkennen dat Joden en Christenen Schriftbezitters waren, zooals hij zich uitdrukte, maar beschuldigde hen de Schrift vervalscht te hebben omdat zij hem, die toch zoo duidelijk een profeet was, niet wilden erkennen.

De schare van Mohammeds aanhangers groeide langzaam maar zeker. Sinds langen tijd, had hij het plan zijne vaderstad Mekka met wapengeweld te veroveren. De vijandelijkheden begonnen met rooftochten om de karavanen, die voor Mekka bestemd waren, of van daar kwamen, te plunderen.

De Koreischieten in Mekka, besloten zich te wreken ; zij rustten zich ten strijde, maar werden door Mohammed en zijn volgelingen overwonnen.

Na nog eenige schermutselingen in de volgende jaren, trok hij in 630 als overwinnaar Mekka binnen. Hij bezoekt daar het heiligdom, vernietigde, volgens de overlevering, 360 afgodsbeelden in de Kaaba en verklaarde dat zij voortaan centraalheiligdom voor de aanhangers van zijne leer zoude zijn.

Hij trok terug naar Medina omdat hij den inwoners van die stad beloofd had, bij hen te zullen blijven wonen. In 632 stierf hij in de armen van zijne laatste vrouw Aischa, en werd naar Arabische gewoonte, onder den grond in zijn woning begraven.

Een enkel woord over Mohammeds karakter. Wat ons het meest treft, is zijn groote wilskracht. Bezwaren kende hij niet wanneer hij zijn doel wilde bereiken. Subjektief verzekerd, dat hij de groote profeet was, had hij slechts één doel in het oog : zijne stam, en volksgenooten, tot den Islam, dat is tot de geheele overgave aan den dienst van Allah, te bewegen. Vriendelijke toespraken en vreeselijke bedreigingen met Gods oordeel—de Koran is er vol van.

Waar hij op tegenstand en bespotting stiet, werd hij geprikkeld en zon hij op wraak. Honderden Joden heeft hij doen vermoorden, omdat hij het hun niet vergeven kon dat zij hem met bewijsplaatsen uit het Oude Testament bewezen dat hij de ware profeet niet zijn kon.

Toen hij Mekka verlaten moest, omdat de stam der Koreischieten hem niet wilden erkennen als hun profeet, verliet hij die stad, wraak zwerende. En dat hij wraak genomen heeft, bewijzen de menigvuldige rooftochten en aanvallen tegen die stad.

Op het gebied van zedelijkheid, in den engeren zin van het woord, stond hij ook laag. Met Chadidja, zijne eerste vrouw, leefde hij ongeveer 25 jaren gelukkig. Die vrouw heeft hij altijd vereerd, haar zelfs bij zijne latere vrouwen, als voorbeeld geroemd. In zijne latere jaren zag hij dikwijls eene vrouw aan om te begeeren. Hij, die als leider een goed voorbeeld had moeten geven, ging hier in het kwade voor. Eenmaal moest hij zelfs het openbarings-apparaat te hulp roepen, om dat hij de vrouw van zijn aangenomen zoon begeerde, en hij zelf, bij vroegere gelegenheden, verkondigd had dat niemand de vrouw van zijn zoon mocht trouwen. Zoo als te verwachten was, kreeg hij dispensatie, want, verkondigde hij, een aangenomen zoon geldt voor dit verbod niet.

Het is eigenaardig dat Mohammed nooit andere vrouwen heeft gehad dan weduwen en gescheiden vrouwen.

Op intellektueel gebied, stond hij laag. Het is niet zeker of hij lezen en schrijven kon. Maar het feit dat hierover onzekerheid bestaat, zegt reeds veel. Van hooren zeggen, heeft hij veel geschiedenissen uit het Oude en Nieuwe Testament leeren kennen. Den terugslag daarvan vinden wij in den Koran. Maar vaak heeft hij ze hopeloos verward. Zoo spreekt hij ergens van Maria, de moeder van den Heiland en verwart haar met Mirjam, de zuster van Mozes.

Een groote mate van doorzicht kenmerkte al zijne politieke onderhandelingen. Een menschenkenner was hij voorzeker.

Het is de vraag of wij ooit precies zullen weten hoe zijne gewaande openbaringen uit zijne persoonlijkheid af te leiden zijn.

De theorie dat hij een zenuwlijder was, die aan hallucinaties leed, past niet juist wanneer wij letten op zijne daden, die van groote wilskracht getuigen, en op zijne slimheid en handigheid in verkeer met andere menschen.

Gedurende den eersten tijd van zijn optreden, had hij met allerlei moeilijkheden te kampen. Hij liet zich niet ontmoedigen, maar ging onvermoeid voorwaarts in de vaste overtuiging dat de zege in de toekomst voor hem weggelegd was. Met hardnekkige taaiheid, zag hij steeds op zijn doel, en nam alle middelen ter hand om dat doel te bereiken.

Hoe komt het dat hij, die eerst door zijn volk bespot werd, toch hun leider werd en dat na zijn dood, het getal aanhangers van zijn leer, voortdurend aangroeide ? Over zijn leer handelen wij later. Maar wat zijne persoonlijkheid betreft, die moet ongetwijfeld fascineerend geweest zijn.

De Oosterling ziet iemand, die vreemd handelt, die niet goed wijs is, met een zeker soort eerbied aan. Hij denkt dat in zoo iemand een geest woont. Daarom werden in vroegere tijden de krankzinnigen niet apart gehouden, maar liepen zij vrij rond en mochten zij bij iedereen ongehinderd binnenloopen.

Het is niet onmogelijk, dat iets van dien eerbied voor krankzinnigen op Mohammed in den eersten tijd van zijn optreden overgedragen is, en dat dit bij zijn eerste aanhangers de reden is geweest dat zij hem geduldig aangehoord hebben, en zich langzamerhand door hem lieten overtuigen. Daarbij kwam dat er, zooals boven reeds gezegd is, in Arabië een langzame overgang van polytheisme naar monotheisme zich voorbereidde.

De Koran is een merkwaardig boek. Het bevat 114 hoofdstukken, Suren genoemd. Die hoofd-

stukken zijn verschillend van lengte, sommige zijn niet langer dan weinige regels.

Het woord 'Sure' beteekent: rij, reeks. In het Hebreeuwsch hebben wij hetzelfde woord, dat dan muur beteekent, eigenlijk een rei van aan elkander gebouwde steenen. Van denzelfden wortel komt ook het Hebreeuwsche woord voor lied, als rei van verzen. De Koran bevat redevoeringen, wetsartikelen, liturgische regelen, vermaningen, geschiedenissen, die alle van Mohammed afkomstig zijn. De volgorde der Suren is niet chronologisch. Sure 1, is gedacht als inleiding voor het geheele boek. Deze sure vervult in de Mohammedaansche wereld dezelfde plaats als het allervolmaakste gebed bij de Christenen. Verder zijn de volgende suren naar lengte gerangschikt, op die wijze dat, de langste vooraan staan, en de kortste aan het slot van het boek te vinden zijn. Iemand, die den Koran leest, begint bij Sure 1, die hij het eerst leest, en gaat dan voort van achter naar voren te lezen.

Boven elke sure, staat aangegeven, of zij in Mekka of Medina geopenbaard is. Dit is een zeker criterium den ouderdom te bepalen. De Mekkaansche suren ontstonden van ongeveer 600—622, de Medinensische tusschen 622—632.

De nauwkeurige tijdsbepaling voor het ontstaan van iedere sure is onzeker. Er is ook verschil in vorm en inhoud. De stukken in Mekka geopenbaard, kenmerkten zich door levendigen stijl, krachtige uitdrukkingen, Oostersche beeldspraak, terwijl de Medinensische stukken soberder, langdradiger en dikwijls in verhalenden trant geschreven zijn.

Dikwijls vinden wij in de langere suren eene vermenging van deze twee soorten stijl, zoodat het vermoeden voor de hand ligt dat verschillende stukken hier door elkander verwerkt zijn. De Koran levert dus ook tekstcritsche moeilijkheden.

Terstond na Mohammeds dood, besloot men zijne uitspraken te verzamelen om ze zoodoende voor het nageslacht te bewaren.

De overlevering vertelt dat een kist in de Kaaba stond gevuld met lappen zijde, stukken steen, schouderbladen van kameelen, stukken papyrus, waarop deelen van den Koran geschreven waren. Een der volgelingen van Mohammed had reeds gezorgd dat de uitspraken van zijnen leermeester aldus bewaard werden. Ook elders waren nog opopteekeningen.

In het jaar 25 of 30 der Hedjra (dat is, in 647 of 650) werden al die stukken nauwkeurig met elkander vergeleken, een textus receptus vastgesteld, en nadat dit gedaan was, werden alle oorspronkelijke stukken vernietigd. Zoo hebben wij hier eenheid van tekst.

Tallooze commentaren zijn in den loop der tijden op den Koran verschenen. De eene school wilde letterlijke, de andere allegorische verklaring. Dit verschil leidde dikwijls tot onverkwikkelijken strijd.

Groot is de invloed, dien de Koran uitgeoefend heeft en nog uitoefent. Voor 200 millioen menschen is hij heden richtsnoer voor leer en leven. Ongeveer een achtste deel van de bevolking der geheele wereld beschouwt dat boek als de gids, die hen op de reis door dit leven naar een hemelsch vaderland leidt.

HET O.T. IN HET LICHT DER OPGRAVINGEN.

Door Ds. D. Lategan.

1. HET O. T. EN DE HOGERE KRITIEK.

In ons vorig stuk hebben we erop gewezen dat de Hogere Kritiek ons een weltanschauung (wereldsbeschouwing) voorhoudt radikaal en principieel verschillend van de traditionele ; niet een bloot onschuldige die het O.T. en ook het Christendom slechts rekonstrueert om het alzo meer aantrekkelik te maken voor de hedendaagse smaak ; maar één die gebaseerd is op gans andere beginselen, vaak lijnrecht in strijd met de grondbeginselen des christendoms. Gaarne willen wij toestemmen dat niet alle H. Kritici even ver gaan in dit opzicht. Ook hier treft men verschillende schakeringen aan, variërend van de uiterst radikalen, voor wie alles "gemeen en onrein" is, tot de meer conservatieven die nog iets willen behouden van wat de Christen als heilig beschouwt ; doch de grondbeginselen waarop men te werk gaat zijn alle dezelfde en worden in meerdere of mindere mate door elke kritikus aanvaard.

En waarom nu dit alles gezegd ? Waarom dit alles aangewezen ? Om ons aantetonen welk een verheven taak de archaeologie zich voorstelt, niet alleen om de verloren beschaving van het oude Oosten, die zolang bedolven lag onder de puinhopen van Babylonië, Assyrië en Egypte, weer aan het licht te brengen, maar vooral om langs zulk een weg het grote vraagstuk te helpen oplossen, nam : of de traditionele dan wel de moderne opvatting van dat oude Bijbelboek de juiste is ?

Veel licht is er reeds door de opgravingen op dat vraagstuk geworpen—ten minste voor hen die niet zozeer in hun theoriën zijn bevangen dat zij dat licht niet kunnen, of willen opmerken — ; veel is nog onbeslist ; veel moet nog worden opgelost.

Doch, dankbaar kunnen wij zijn, dat de onvermoeide en zelfopofferende arbeid van de vele ontdekkers, Engelse, Duitse, Amerikaanse, reeds zoveel aan het licht heeft gebracht.

Ten einde helderheid te hebben omtrent de taak die de archaeologie geroepen is te vervullen, dienen wij korteliks, te letten op de veronderstellingen waarvan de Hogere Kritiek uitgaat en waarop zij gebaseerd is.

In 1906, had ik het vorrecht de zomerkursus aan de universiteit, te Chicago, bij te wonen, en alzo gedurende vier maanden aan de voeten van een professor te zitten, die met al de kracht zijner welsprekenheid die leer van de H. Kritiek, zocht aannemelik te maken voor de studenten. (N.B.—Aan bovengemelde universiteit legt men zich erop toe de Duitse Theologie, zoals voorgedragen in Duitsland door Harnack, Lipsius, Wendt, Delitzsch, jr., enz., in een Amerikaanse kleed te steken.)

Deze hooggeleerde professor begon zijn cursus over "De Godsdienst van Israël," door een uiteenzetting van de "Presupposities" (veronderstellingen) die ten grondslag van Israëls godsdienst liggen. Later had ik het voorrecht, veertien maanden, de geleerde Prof. Valeton, te Utrecht, dezelfde grondbeginselen met de grootste gloed te horen verklaren. Doch, altijd waren 't weer dezelfde waarheden—de groote overeenkomst temidden van kleine wijzigingen in onderdelen.

Deze Presupposities waarover de opgravingen gewis ook het hunne te zeggen hebben, zal ik trachten korteliks aan te stippen, opdat men wete waar men zich bevindt.

Zij zijn als volgt:

1. De toepassing van de Evolutieleer op de geschiedenis en ontwikkeling der heidense godsdiensten.

Sedert de ontdekkingen van Darwin en anderen, werd de evolutieleer bijna algemeen in de wetenschappelike wereld aangenomen om de verschijnselen der natuur op haast elk gebied te verklaren. Men begon die leer nu ook op de heidense godsdiensten toe te passen, ten einde hun ontstaan, ontwikkeling en geschiedenis te verklaren. Zo ontstond er een biezondere wetenschap met de naam van de "Algemeine Religionsgeschichte," waaraan mannen van naam hebben meegearbeid. Het heersend beginsel werd bijna algemeen gehuldigd dat de godsdienst uit lagere (volgens sommigen niet-godsdienstige) elementen is ontstaan, en alzo trapsgewijze is ontwikkeld van het animisme, of het Fetichisme, door het Polytheisme en het Henotheisme tot het monotheisme. Natuurlik, achter deze eerste verschijnselen en openbaringen van de primitieve godsdienst, liggen duizenden van eeuwen, waarin de te-worden-mens, volgens sommigen, geen godsdienst bezat.

2. Niet lang bleef Israëls godsdienst uitgezonderd als een zonderlinge die elementen bevat, die niet te vinden zijn bij de heidense godsdiensten. Men bracht nu de godsdienst van Israël in de cirkel der heidense godsdiensten. Twee stappen bleven er over en de overkomst zou een volmaakte zijn.

(a) De Evolutieleer, zo algemeen gehuldigd, moest op Israëls godsdienst worden toegepast, en (b) langs de ene of andere weg moest men trachten het ooglopend verschil tussen de godsdienst van Israël en die der andere heidense volkeren, weg te cijferen.

3. De taak met zoveel moed aangekondigd, bleek echter in de praktijk, geen gemakkelike te zijn. Men stuitte op grote moeilikheden. Een ganse reconstructie moest er plaats vinden van Israëls geschiedenis, letterkunde, tradities en godsdienst. De ene theorie na de andere werd ingeroepen om een vooropgestelde hypothese te staven; en de ene na de andere verworpen. De feiten werden verwrongen om in het raamwerk der theorie te passen of blootweg ontkend, of als legenden, mythen en versiersels verklaard uit een tijd, die wij modernen, lang reeds achter de rug hebben. Zo bijvoorbeeld, werden gedeelten van het O.T., die de sporen van een meer ontwikkeld godsdienst begrijp en kennis bevatten, verklaard als van latere oorsprong te zijn en omgekeerd. De kritikus kon dus, al naar zijn eigen persoonlike opvatting van wat van vroegere en latere oorsprong was, de snoeimes naar hartelust toepassen en aan zijn willekeur vrije teugel geven.

Het O.T. werd herschapen in een reeks van fragmenten of brokstukken, die door latere redaktors voor eigen inzichten werden samengevoegd.

4. Ten einde zijn theoriën te staven, moest men de feiten en vaak geschiedenissen, ons in het O.T. op naieve en natuurlike wijze verhaald, langs andere wegen zoeken te verklaren. Zo, b.v. begint Israëls geschiedenis en godsdienst met mythen en legenden en fabelen, evenals de voorgeschiedenis van andere volkeren en hebben zijn geschiedschrijvers op heel natuurlike wijze zulke legenden weten te inkorporeren in de letterkunde van Israël; of hebben de geschiedenis niet zuiver beschreven, maar godsdienstig gekleurd al naar de opvatting van de schrijver; ja, soms hebben zij gebruik gemaakt van vervalste dokumenten die zij als echt hebben voorgesteld, en langs deze weg een "vroom bedrog" gepleegd.

5. Uitgaande van evolutionisties standpunt, moest men 't Bovennatuurlike, dat zulk een voorname plaats in Israëls geschiedenis heeft ingenomen, zoeken te verklaren. Dit deed men langs natuurlike weg. De hedendaagse wetenschappelike wereld hecht geen geloof aan het wonder; zij heeft in al haar reeks van ontdekkingen, aldus beweert men, geen enkel wonder weten op te sporen, of te konstateren; gevolgelik bestaat het wonder niet en heeft ook nimmer bestaan. Dus zijn de zogenaamde wondergeschiedenissen des Bijbels blote natuurlike gebeurtenissen, godsdienstig gekleurd om te passen in het raamwerk van de toen heersende beschouwingen der schrijvers.

6. Het Profetisme is gevolgelik een bloot natuurlik produkt, een opflikkering van de geniale

godsdienstzin van Israël, die vooral in dit opzicht boven andere volkeren heeft uitgemunt.

(Zo b.v. Renan).

7. De Messiasverwachting — de kroon en het toppunt van Israëls godsdienstig leven en zijn troost onder de wisselvallige, vaak tegenspoedige, lotgevallen van Israëls volksbestaan — werd van alle bovennatuurlike elementen ontdaan, en als een bloot natuurlik produkt van het Israëlitiese volksleven voorgesteld, en wortelende in het natuurlike alledaagse leven des volks.

8. Ten slotte, van een oorspronkelike openbaring van een biezondere voortgaande Godsopenbaring, van een goddelike Inspiratie— dit alles in traditionele zin —kan er hoegenaamd geen sprake zijn. Dit alles moet gerekonstrueerd worden in het licht van het moderne denken, en van de moderne wereldbeschouwing.

Hoe dit geschiedt, zullen wij later de gelegenheid hebben aan te tonen.

(Te worden vervolgd).

AAN ONZE LEZERS!

Het doet mij leed te zeggen, dat ik andermaal sta voor de vraag : Staken, of Vootrzetten. Men dringt bij mij aan : "Ach, blijf nog wat !" En ik wil wel blijven ; doch ik heb bijna veertig jaren van diensttijd te Stellenbosch achter den rug. Ik ben de eenige uit het achttal, dat met mij het Seminarie verliet in 1871, in actieven dienst. Wel is er nog Ds. J. R. Albertijn, sr., die *emeritus* geworden is, en nu eerst zijn jeugd schijnt te vernieuwen in een zoo dringend noodzakelijk evangelisatie-werk. Doch, in actieven dienst ben ik de eenige ; en de vraag is bij mij in den laatsten tijd dikwijls opgekomen, of ik niet moest uittreden, om voor jongeren plaats te maken. Ik moet mij van veel losmaken, indien ik aanblijf. Daarom sta ik voor de vraag : Staken, of voortzetten ?

* * *

Er is iets anders. Nieuwe finantieele lasten kan ik op mij niet nemen. Het "Maandblad" is niet juist een gans die gouden eieren legt. Moet ik mij dan gaan bezwaren met nog grootere geldelijke verantwoordelijkheid ? Die voor anderen, niet voor zichzelven gearbeid heeft, mag wel vragen, of een weinig meer geldelijke steun, bij de voortzetting van zijn blad, niet mogelijk en wenschelijk is. "Wij hebben 't hier maar knap," schreef onlangs uit Duitschland een Kaapsch student aan zijn vader. Mag ik dit woord in toepassing nemen ook op dit blad ? Indien mijne ondersteuners mij door het bezorgen van nieuwe inteekenaars willen te gemoet komen, zal ik voortgaan.. Anders niet.

* * *

Middlerwijl heb ik met enkele vrienden afspraak gemaakt. Dr. Stolk zal mij over 't Mohammedanisme eenige artikelen leveren. Ds. Lategan, over het Oude Testament. Van Prof. du Plessis hoop ik het een en ander te bekomen over "Problemen van het zendingveld." En *last but not least*, Ds. McGregor, sr., zal voortgaan met zijne contributiën. Ik heb nog veel, waarover ik schrijven wil. Maar......*nous verrons.*

OP MIJN TAFEL.

Vele boeken wachten op aankondiging. Het eerste op onze lijst is : Totius : *Trekkerswee*—een gedicht, in Afrikaansch, waaraan de Z.A. Akademie-prijs voor 1915, werd toegekend. Wij halen het "Woord van Inleiding" aan, waaruit de lezer aard en strekking van het werk zal leeren kennen :

"Die versies verplaas ons bo op die Rand, ongeveer waar Johannesburg nou lê. Daar het oom Gert, 'n trekker, met vrouw en enige dogter, gaan woon. Later kom oom Koos, 'n kolonis, wat in die nabijheid grond gekoop het. Sijn seun Willem raak verlief op Dina, oom Gert s'n dogter. Nadat die twee families saam Perdekraal-fees gevier het, gaan Willem en Dina trouw.

"Die tweede verse-reeks beskrijwe die ontdekking van die goudvelde en die opkoms van Johannesburg, maar ook die verleiding waaraan Willem en Dina, wat bij oom Gert inwoon, blootgestel werd en waarvoor hul beswijk. Die tweede stuk eindig dan met die grote Boer-Britse oorlog.

"Die derde verse-reeks verplaas ons in die tijd toen die Unie tot stand gekom het, en beskrijf die treurige einde van oom Gert en Dina.

"Dis die simpele storie, waarop die hele gedig gebouw is."

Gaarne haalde ik het een en ander uit de verzen zelf aan. Doch ruimte ontbreekt. De beschrijving van den val, de smart, den terugkeer van Dina is naar het leven geteekend. Wij wenschen den schrijver geluk met zijn pennevrucht.

* * *

Het Carnaval van Florence. Naar het Engelsch van Marjorie Bowen.

Meer dan eens heb ik een werk van deze gevierde Engelsche schrijfster aangekondigd. Haar romans zijn historisch van aard. Willem I heeft zij ons geteekend, en wij hebben dien Nederlandschen held beter leeren kennen. Cromwell en Washington kwamen daarna aan de beurt. En nu het Florence uit het laatst der 15de eeuw, dat Savonarola ten vure heeft gedoemd. Kritiek oefen ik niet uit. Hier is een boek, dat we onzen jongens en meisjes zonder aarzeling ter hand kunnen stellen.

DEEL XXI, No. 9. STELLENBOSCH. SEPT. 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

Hartelijk dank.

Een geachte en getrouwe lezer van het "Maandblad," een generale agent uit het Onderveld, zendt ons den volgenden brief :—

"Ik kan daar niet aan denken, dat het "Gereformeerd Maandblad" gestaakt zal worden : gevolgelijk zend ik uwH.Eerw. onderaan de namen en adressen van vier nieuwe inteekenaren met de hoop, dat ook van andere deelen van het land zulks zal geschieden."

Wij danken den geëerden schrijver voor zijn ondersteuning en hulp. Het zal van onze inteekenaren afhangen, of wij voortgaan kunnen. We leven in kritieke tijden, en menschen zijn "ketelachtig van gehoor." Doch wat het "Maandblad" nu een twintig jaren lang was, zal het blijven — vrij, onafhankelijk, en naar wij hopen, stichtelijk.

De oorlog.

Komt er dan nooit een einde aan? Hoe lange Heer: hoe lange? Hoe het anderen gaat weet ik niet. Maar wanneer ik in de geillustreerde bladen de portretten zie van de vele jonge mannen, uit de beste standen der maatschappij, die gesneuveld zijn en eene plaats hebben verkregen op de zoogenaamde rol van eer, dan bloedt mijn hart. Wat zal de ontnuchtering zijn, na den oorlog? De Heer Galsworthy, meer dan eens door mij aangehaald, zei onlangs :—

"De gruwel van dezen oorlog realiseert niemand, die niet naar het front is geweest. Een, die vele maanden in Frankrijk in ambulance-werk heeft doorgebracht, schrijft als volgt :—

'Zij spreken van oorlog ! Laat hen nader komen, en zien uitgeteerde hoofden zonder lichamen binnen een ruimte van een paar honderd treden ; laat hen zien dat verward mengsel van hoofden, ingewanden, leden rondom een loopgraaf die ondermijnd is ; laat hen zien de hoofden met neuzen en ooren afgebeten als door dolle honden ; laat hen zien mannen tot waanzin gedreven door wat ze op het slagveld ondergaan, en die zich keeren tegen hun eigen vrienden, zoodat ze door hen moeten worden neergeschoten ; laat hen komen waar honderden van gewonden liggen op bestreden grond en gillen (niet één in een millioen heeft ooit een man hooren gillen) en dan praten van oorlog.' "

* * *

Neen, oorlog is de hel losgelaten ! En dan blaast de pers nog altijd de oorlogsvlam aan. Zij braakt haar gal uit tegen den man die vrede verkondigt. Men tracht hem te muilbanden, zooals nog onlangs in Engeland gebeurde met Professor Bertrand Russell. In dat vrije Engeland, waar Milton zijn "Areopagitica" schreef,— dat klassieke werk ter verdediging van een vrije pers — werd deze Hoogleeraar uit zijn ambt gezet, omdat hij zich had aangesloten bij een kring van mannen die den vrede wilden handhaven. Toen de welbekende Prof. Foerster tegen oorlog in Duitschland protesteerde, werd hij door den Keizer berispt — zoo althans werd ons meegedeeld. Middelerwijl verheft Prof. Harnack in Berlijn zijne stem in 't belang van vrede. In Rusland zwijgen de Tolstoyanen niet. Doch men legt hun 't zwijgen ook op. Wel mogen wij bidden om vrede— hoe eer hoe liever ...... en werken voor vrede !

* * *

In Zuid-Afrika bestaat er ook een "Vrede en Arbitratie Vereeniging," die goed werk doet. Ik neem de vrijheid een harer blaadjes — No. 2 —hier overtenemen. Dit zal ons troosten ; wanneer wij zien, wat anderen denken en doen.

De Beweging voor een Bestendigen Vrede.

Zodra de oorlog ten einde is, zal er een grote verantwoordelikheid op het mensdom rusten en voornamelik op degenen, die geroepen zijn, om deel te nemen aan de Konferentie, die te zamen zal komen, om de vredesbepalingen vast te stellen. Iedereen wenst een bestendige vrede, maar er zal ongetwijfeld een groot verschil van mening zijn omtrent de wijze, waarop zulk een vrede zal zijn te verkrijgen. Reeds is dat verschil in hoofdomtrekken merkbaar. Aan de ene kant zijn degenen, die onderdrukking, wedervergelding, verovering en de smadelijke vernedering des vijands wensen, hetgeen, naar wij geloven, slechts leiden kan tot grotere rassenhaat ,die het zaad kan zijn van toekomstige oorlogen. Aan de andere kant zijn degenen, die beweren, dat een bestendige vrede slechts verkregen kan worden door verzoeningsgezindheid, welke in zich sluit de erkenning van de rechten der volken, het voorop-stellen van de welvaart van de gehele mensheid ten koste van het welzijn van naties en staten, en de vervanging van het militarisme door een Permanent Internationaal Gerechtshof en Raad voor het beslechten van toekomstige geschillen.

Deze overtuiging neemt gestadig toe in kracht en omvang. Sinds het begin van de oorlog zijn er vele verenigingen gesticht met het doel, deze overtuiging duidelik te maken en te verbreiden. Hier volgen enige van deze verenigingen.

Ten eerste : "De Wereldvereniging der Kerken ter bevordering van Internationale Vriendschap." De Britse Groep alleen telt nu over de 5,000 leden, insluitende meer dan 1,000 predikanten van alle richtingen. Met deze groep zijn verenigd gelijksoortige groepen in de Verenigde Staten, Holland, Zwitzerland, Denemarken, Frankrijk, Duitsland en Italië. Het volgende uittreksel aantonende het doel dier groepen is genomen uit de opgaven van de Britse groep.

1. Christelike beginselen behoren de handelingen der staten evenzeer te besturen als die van personen.
2. Gerechtigheid en Broederschap moeten in toekomstige internationale betrekkingen voorop staan.
3. Alle internationale geschillen moeten op rechtvaardige en verzoeningslievende wijze beslist worden.
4. De Engels-Amerikaanse Verdragen zouden als basis door de Naties aangenomen moeten worden voor de vredelievende regeling hunner geschillen.
5. De geest van Broederschap en de wens naar verzoening behoren de christelike houding te besturen tegenover de vijand, zowel in het voeren van de oorlog als bij het sluiten van de vrede.

Ten tweede : "De vereniging van demokraties toezicht"—een lichaam, dat 59 afdelingen heeft en een lidmaatschap van 150,000 (verbonden verenigingen ingesloten). Het doel van de vereniging is, toezicht te hebben op de buitenlandse politiek, zodat de naties niet in een oorlog gewikkeld kunnen worden door geheime listen en geheime diplomatie. De vier voornaamste punten dezer vereniging zijn :

1. Geen goevernement mag een provincie aan een ander overdragen zonder de toestemming, bij volksbesluit of op een andere wijze verkregen, van de bevolking dier provincie.
2. Geen verdrag, regeling of onderneming zal aangegaan worden in de naam van Groot-Britannië zonder de bekrachtiging van het Parlement. Passende maatregelen zullen genomen worden, ten einde aan het volk toezicht op de buitenlandse politiek te verschaffen.
3. Het doel van de buitenlandse politiek van Groot-Britannië moet niet zijn het aangaan van verbonden, ten einde het evenwicht van macht te behouden, maar om in vereniging met de andere machten te handelen, hetwelk geschieden kan door middel van een internationale raad, welks beraadslagingen en besluiten publiek moeten zijn en die zo ingericht moet zijn, dat de verkregen internationale overeenstemming een waarborg is voor voortdurende vrede.
4. Als een deel van de vredesbepalingen moet Groot-Brittanië voorstellen, met algemeen goedkeuren, de bewapening van al de oorlogvoerende mogendheden sterk te verminderen. Om dat gemakkelik te maken, moet de vervaardiging van oorlogsmateriaal genationaliseerd worden en het rijk toezicht hebben op de uitvoer van krijgsvoorraad van het ene land naar het andere.

Ten derde, is er een vredesbond of "Genootschap van de bond der naties," gevormd door een aantal Engelse Parlementsleden met het doel een verbond te stichten ter bevordering van de vrede en de onderlinge bescherming der naties. De leden der verschillende naties, die er toe behoren, verbinden zich, alle geschillen te beslechten door vriendschappelike bemiddeling, arbitratie of een beroep op het Haagse Hof. Zulk een verbond, als het eens gevormd is, zal zeker andere naties tot zich trekken. Al de kleinere naties zullen zeker gaarne van zijn bescherming gebruik maken. Ook zou het kunnen leiden tot het vormen van een internationale zeemacht en een internationale politie.

Ten vierde : Het genootschap van de verzoening, dat gegrondvest is op de beginselen van de Vereniging van de Vrienden (Kwakers). De leden van het genootschap behoren tot verschillende godsdienstige richtingen. Het genootschap belijdt het beginsel van Liefde, dit beschouwend als de enige goede grond-

slag der maatschappij. Het veroordeelt de oorlog als onchristelik, en de leden weigeren, evenals de eerste Christenen, aan oorlog of de toebereidselen daartoe deel te nemen, er eerder de voorkeur aan gevend, de strengste straffen te ondergaan dan hun handen met mensenbloed te bezoedelen. De maatschappij, zo zegt het genootschap, moet herschapen worden en dat kan niet geschieden door de geest van haat, maar slechts door die van liefde en dienstvaardigheid.

Ten laatste: De Nederlandse Anti-Oorlog Raad, welke een Internationale Raad ter regeling van een duurzame vrede gevormd heeft. Deze Raad omvat vertegenwoordigers van bijna ieder land in Europa en Amerika. Er zijn een aantal beginselen vastgesteld volgens die der Vereniging voor Demokraties Toezicht, o.a. de bestendiging van het Haagse Tribunaal en de vorming van een internationale raad voor de bespreking van internationale zaken en het voorkomen van geschillen. Het doel van de Nederlandse Anti-Oorlog Raad, is, al de vredesverenigingen der wereld te verbinden, zoodat er eenheid zij van doel en streven ter bereiking van een blijvende vrede tijdens het vaststellen der vredesbepalingen na deze oorlog.

Ook moeten we nog melding maken van de beweging, die in oorlogvoerende en neutrale landen ondersteund wordt, n.l. om een konferentie van neutrale naties bij elkaar te roepen. Talrijke verzoekschriften worden aan de president van de Verenigde Staten gezonden, er bij hem op aandringend, het initiatief te nemen voor het oproepen van zulk een konferentie. Het is geen nieuw denkbeeld, want dergelijke konferenties van neutralen in oorlogstijd hebben herhaaldelik plaats gehad. Zulk een konferentie zou waarschijnlik invloed hebben op het voeren van de oorlog en de duur ervan en ook de vredesbepalingen in de richting van een blijvende vrede voeren.

Deze korte schets zal de lezer doen zien, dat er in ieder land een groot aantal mensen zijn, die ijverig werken, niet slechts voor vrede, maar voor een rechtvaardige en duurzame vrede—een vrede, niet gegrond op wapengeweld, maar, om Gladstone's woorden te gebruiken, op "het begrip van publiek recht." Om zulk een vrede te verkrijgen moeten we ORGANISEREN, ORGANISEREN, ORGANISEREN, opdat de aanstaande vredesbepalingen niet vastgesteld worden door regeerders, militaristen en diplomaten, maar door de vertegenwoordigers der verschillende volken, die het welzijn van allen en recht voor allen beogen, gegrondvest op een deelgenootschap der naties.

* * *

Romain Rolland—de beroemde Fransche schrijver—zegt over VREDE in zijn laatste boek, waarin hij de scherpste beschuldiging inbrengt tegen het Duitsche volk:—

"De vertegenwoordigers van den Vredevorst — priesters, pastoren, bisschoppen—zijn in hun duizenden naar 't slagveld gegaan, om met geweer in de hand het goddelijk bevel ten uitvoer te brengen: 'Gij zult niet dooden,' en 'Hebt elkander lief.' ... Komt, vrienden! Laat ons nu eenmaal vaststaan: Kunnen we deze besmetting, hoe scherp die ook zij, niet tegenstaan? Vechten we niet tegen de pest, trachten we niet zelfs de verwoestingen van eene aardbeving te bestrijden? Of moesten we ons daarvoor gaan buigen en samenstemmen met hen die zeggen: "In deze wereldramp zal het patriotisme alleen zegevieren?" Zullen we zeggen, 't is goed en redelijk, dat de demon van internationalen oorlog die duizenden neervelt, moet worden losgelaten opdat de groote en eenvoudige waarheid: "liefde tot het vaderland" worde verstaan? Er is in deze theorie een wreedaardige absurditeit, een Neronisch dilettautisme, dat mij afstoot in de diepte van mijn bestaan. Neen! Liefde tot het vaderland eischt niet van mij, dat ik zal haten en dooden die edele en getrouwe zielen, die ook hun eigen land liefhebben, doch veel eerder dat ik ze zal eeren en zal trachten mij met ze te vereenigen met het oog op ons algemeen welzijn...... De regeerders, de regeeringen zijn de misdadige aanleggers van dezen oorlog... Er was geen oorzaak voor oorlog tusschen de Westersche natiën: Franschen, Engelschen, Duitschers, we zijn allen broeders en we haten elkaar niet. De volkeren vragen om vrede en vrijheid, en dat alleen."

* * *

Onze Uitgewekene Boeren.

Gedurig denk ik aan onze onverzorgde landgenooten in Argentina, in Duitsch Zuid West, en in Duitsch Oost-Afrika. Argentina ligt schijnbaar, niet meer op ons geweten. Wij hebben er niemand om die menschen,—onze land- en volksgenoten—te bearbeiden. Gelukkig, dat Holland zich over hen ontfermd heeft, en een evangeliedienaar derwaarts heeft gezonden! En wat het Duitsch gebied in Afrika betreft, de "Friend" van Bloemfontein, publiceert officieele stukken, waaruit blijkt, met hoeveel verachting over onze boeren wordt gesproken. Ik haal die stukken niet aan. Het geeft treurig lezen. De magistraat van Dodoma, b.v. schrijft van onze boeren, dat ze tot niets anders deugen dan transportrijden. 't Is mogelijk dat er waarheid in de beschuldiging is met betrekking tot sommige der trekkers. Dit kan toch niet allen gelden. Na den oorlog zal de Kerk moeten toezien, dat die menschen in het hart van Afrika worden bearbeid. Het strekt ons niet tot eer, dat het beroep op proponenten en predikanten voor Duitsch West nog altijd onbeantwoord blijft. En wat het industrieele vraagstuk betreft, ook dit komt thans ter sprake. Het verblijdt mij te zien, dat het Nationalisten-Congres in de Transvaal, onlangs gehouden, het arbeider-vraagstuk heeft besproken,

en eene commissie heeft aangesteld om de zaak te onderzoeken. Wij hopen, dat hieruit iets goeds zal ontstaan.

* * *

De Hogere Kritiek.

Ds. Lategan, van Philipstown, die eenige jaren geleden zijn Doctoraal in Utrecht heeft afgelegd, na ettelijke maanden aan de voeten van wijlen Prof. Valeton te hebben gezeten, geeft ons zijn oordeel over bovengenoemde kwestie in ons blad. Wij verwijzen lezers naar zijn artikelen. Middelerwijl vestigen wij de aandacht op het feit, dat hetzelfde vraagstuk besproken werd op de zes-en-dertigste samenkomst van de "Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag," onlangs te Rotterdam gehouden. Daar sprak Dr. Aalders, over "de Bronnenscheiding in den Pentateuch." Deze heeft zich reeds in Holland en in Amerika naam gemaakt door zijn grondige kennis van dit onderwerp. In de "Bibliotheca Sacra" is meer dan een artikel uit zijne pen verschenen. Wij laten hem dan het woord, ter aanvulling van wat Ds. Lategan ons elders meedeelt :

Men kan den tegenwoordigen stand van het Pentateuch-vraagstuk het allerbest kenschetsen met het beeld van een toegevroren rivier, waarvan het ijs weder aan het kruien is geraakt. Tot vóór weinige jaren bestond er in de kringen der Oud-Testamentici een zeldzame eenstemmigheid ten aanzien van het feit dat de Pentateuch, de z.g. vijf boeken van Mozes, was saamgesteld uit een viertal bronnen, oorspronkelijk zelfstandige geschriften van verschillenden ouderdom, welke achtereenvolgens tot één geheel waren samengesmolten. Algemeen aanvaardde men de bekende Wellhausensche hypothese, waarin zich het resultaat van anderhalve eeuw scherpzinnige Pentateuch-studie had gekristalliseerd. In het laatste tiental jaren is hierin eene merkbare verandering gekomen. Eene verandering, welke zich vooral hierdoor kenmerkt, dat aanhangers der kritische school zelve de vier-bronnen-hypothese prijsgeven of althans hare onaantastbaarheid ernstig beginnen te betwijfelen. Prof. Eerdmans van Leiden b.v. heeft in 1908 publiekelijk zijn vertrouwen in de geldende theorie opgezegd.

Bizonder van belang is de beweging welke zich op gronden van de tekstkritiek tegen de Wellhausensche hypothese heeft gekant (in Engeland vooral Wiener, in Duitschland Dahse). De gangbare Pentateuch-kritiek heeft zich gebaseerd op den Joodschen tekst van het O.T., die niet verder teruggaat dan tot de eerste eeuwen van onze jaartelling. Het is echter gebleken dat verschillende gegevens van dezen Joodschen tekst, waarvan de Pentateuch-kritiek zich bij hare bronnenscheiding bedient, tekstkritisch onzeker zijn, met name de afwisseling der namen "God" en "Heere" waarmede dus de juistheid van heel de bronnenscheiding twijfelachtig wordt. Het gevolg van een en ander is, dat inderdaad het Pentateuch-vraagstuk in de kringen der Oud-Testamentici wederom opnieuw een *vraagstuk* worden gaat. Deze stand van zaken is gunstig voor een pogen om ook onzerzijds dit vraagstuk naar zijn litterair-historischen kant aan te vatten, niet zoozeer om de Wellhausensche hypothese te bestrijden als wel om ook positief te streven naar eene oplossing van de problemen, waarvoor de menschelijke factor in den Pentateuch ons stelt.

De richting waarin zulk een positief onderzoek zich zal hebben te bewegen wordt allereerst bepaald door datgene, wat bij eenige opmerkzame beschouwing van den Pentateuch het eerst in het oog springt. Dit is, dat de Pentateuch, als een geschiedwerk loopende over een tijdruimte van in elk geval verscheidene eeuwen, naar analogie van andere boeken der Schrift (Koningen, Kronieken, Lukas), met gebruikmaking van onderscheidene bronnen moet zijn samengesteld. "Bronnen" wordt hier dan niet gebruikt in den zin van de Pentateuch-kritiek, maar in den gewonen bibliographischen zin van het woord. Deze bronnen zullen, hoewel mondelinge traditie niet uitgesloten is, allereerst als schriftelijk zijn te denken, en ten deele letterlijk zijn gecopieerd, ten deele in meer vrije bewerking zijn opgenomen. Door dit gebruik van bronnen zullen onderscheiden litterarische eigenaardigheden van den Pentateuch, verschillen in taal en stijl, conceptie en toon van sommige stukken, werkelijke doubletten, enz. kunnen worden verklaard. Vele bezwaren tegen de eenheid van den Pentateuch ingebracht, zullen op deze wijze kunnen verdwijnen. Deze beschouwing heeft het voordeel, dat zij zich aansluit bij het getuigenis der traditie in den Pentateuch zelf, en derhalve de autoriteit van Gods Woord niet aanrandt, gelijk de gangbare Pentateuch-kritiek doet, alsmede dat zij meer overeenkomt met de ons bekend methoden van geschiedschrijvers in de antieke Oostersche cultuur-wereld. De algemeene verbreiding van het spijkerschrift geeft grond voor het vermoeden, dat men in het oude Oosten gewend moet geweest zijn aan eene eerbiediging van den literairen eigendom, waartoe de aard van het daarbij gebruikte materiaal aanleiding gaf, die weinig strookt met de litteraire willekeur welke volgens de Pentateuch-kritiek in Israël zou hebben geheerscht. In Egypte werden de koningsannalen door een daarvoor bestemd ambtenaar van dag tot dag bijgehouden. Is het niet waarschijnlijk dat ook van Israëls uittocht op eene soortgelijke wijze dag aan dag door Mozes of van Mozes' wege de gedenkwaardigheden aan de vergetelheid zullen zijn ontrukt ? Daarbij zal tot de schatten die Israel uit Egypte medevoerde, zonder twijfel ook eene litteraire nalatenschap der vaderen hebben behoord. Ziedaar de

bronnen, die voor de samenstelling van den Pentateuch hebben gediend.

Geeft nu de Pentateuch, dit is eene verder te beantwoorden vraag, ook eenige aanwijzing aangaande den persoon door wien en den tijd waarin deze samenstelling heeft plaatsgegrepen? De auteur wordt door den Pentateuch zelf niet genoemd. Wel maakt hij gewag van eene schriftelijke werkzaamheid van Mozes die op gedeelten daarvan betrekking heeft, en leert dat de daarin vervatte wetten en de op deze wetten gegronde vermaningen van Mozes afkomstig zijn, maar daarmede wordt het litteraire auteurschap van den Pentateuch als zoodanig nog niet voor Mozes gevindiceerd. Integendeel bevat de Pentateuch een aantal feitelijke gegegevens die er toe leiden om dit litteraire auteurschap aan Mozes te ontzeggen. Ten eerste treffen wij verschillende uitdrukkingen, namen en zinsneden aan die eerst uit den tijd na Mozes kunnen dagteekenen, b.v. Gen. 36 : 31 "eer een koning regeerde over de kinderen Israëls." Dit kan eerst geschreven zijn nadat het kiningschap in Israël was opgekomen. Verder wordt van Mozes steeds in den derden persoon gesproken op een zoodanige wijze als hij het zelf bezwaarlijk kan gedaan hebben, b.v. Ex. 11 : 3 : "ook was de man Mozes zeer groot in Egypteland voor de oogen van Pharao's knechten en voor de oogen des volks." of Num. 12 : 3 : "Doch de man Mozes was zeer zachtmoedig, meer dan alle menschen, die op den aardbodem waren." Zulk een zelfroem is moeilijk bij Mozes denkbaar. Zeker niet van Mozes is eindelijk Deut. 34, het verhaal van zijn dood. Maar wordt niet door het O.T. en vooral door het N.T. de Mozaïsche redactie van den Pentateuch geëischt? Neen, want waar verder in het O.T. het wetboek van Mozes wordt genoemd, is dat niet zonder meer gelijk te stellen met den Pentateuch, en deze term doelt bovendien niet op den litterairen auteur, maar op de uitvaardigende autoriteit ,en wat het N.T. betreft, de term "Mozes en de Profeten" dient uitsluitend om de H.S. des O.T. te citeeren met den naam waaronder deze algemeen bekend stond, en de plaatsen waar overigens Mozes bepaald als zegsman wordt aangehaald, zijn alle genomen uit wetten of profetieën, waarvan de Pentateuch zelf verklaart dat deze van Mozes afkomstig zijn. In strijd met het getuigenis des N.T. komt wel, wie de door den Pentateuch aan Mozes in den mond gelegde wetten en woorden voor niet-Mozaïsch houdt, maar niet wie het litteraire auteursschap van den Pentateuch zelf aan Mozes ontzegt.

Hoe ver na Mozes moet worden teruggegaan, hangt van de dateering der z.g. post-Mosaica af. In elk geval niet verder dan het begin van den koningstijd, misschien niet verder zelfs dan den tijd na de verovering van Kanaän door Jozua.

Ten slotte moet dan worden getracht de gebruikte bronnen eenigszins verder te bepalen en te dateeren. Het hoofdbestanddeel zijn natuurlijk de Mozaïsche wetten, welke òf door dezen zelf zijn op schrift gebracht òf die hij op schrift heeft laten brengen. In de tweede plaats komen de historische gebeurtenissen uit den tijd van Mozes, die zooal niet door Mozes zelf, dan toch door zijne tijdgenooten op initiatief en onder toezicht van Mozes zijn opgeteekend. Er zijn in de derde plaats ook vóór-Mozaïsche bronnen, de bronnen voor de aan Mozes voorafgaande eeuwen; de Jacobspreuken Gen. 49 b.v. zijn zeer zeker schriftelijk overgeleverd. Als na-Mozaïsche bronnen zijn aan te merken het Boek van de Oorlogen des Heeren, geciteerd in Num. 21 : 17 v.v. en het verhaal van Mozes' dood.

Volledigheid en volstrekte zekerheid zal intusschen ook bij het nauwkeurigste détail-onderzoek in dezen wel niet te bereiken zijn. Doch hierin kunnen wij gemakkelijk berusten. Hoofdvraag is ten slotte immers niet: hoe ontstond de Pentateuch, maar wat is de inhoud van het Woord Gods dat ons in en door den Pentateuch geboden wordt?

Colportage.

Wanneer toch gaat onze Kerk met Colportage beginnen? Sekten vermenigvuldigen in ons land, en elke sekte heeft haar colporteur. Alleen niet de Ned. Geref. Kerk van Zuid-Afrika. Onlangs maakte ik in de "Kerkbode" duidelijk wat de volgelingen van Russell in Zuid-Afrika doen. Nu ligt er voor mij een exemplaar van "The Advent Review and Sabbath Herald"—een der organen van de Sabbattariers. Die sekte maakt over de heele wereld propaganda door haar colportage. En in het bovengenoemd nommer wordt verslag gedaan. Ik geef eerst de getallen voor de maanden Januari, Februari en Maart:—

Jan. 1916	...	375,259	exemplaren.
Feb. 1916	...	577,282	„
Maart 1916	...	350,291	„

de waarde was als volgt:—

Jan. 1916	...	13,775	dollars.
Feb. 1916	...	14,480	„
Maart 1916	...	35,029	„
		63,284	dollars.

of £12,657.

* * *

In Zuid-Afrika verspreidden zij, door *tien* colporteurs, 691 boeken en 484 tijdschriften. Gedurende het jaar 1916 hebben zij door wereld-colportage boeken verspreid ter waarde van 1,088,890 dollars, of £217,780. Met andere woorden: *in één jaar tijds* hebben zij aan boeken verkocht *meer dan dubbel de som* door den Heer J. Marais aan de Stellenbossche Universiteit vermaakt. Nogeens doe ik de vraag: Wanneer gaat onze Kerk met Colportage beginnen?

Mohammed en 't Mohammedanisme

(Door Dr. Stolk).

II.

Uit den Koran hebben Mohammedaansche geleerden een leersysteem opgebouwd, dat wij wel de Mohammedaansche dogmatiek mogen noemen.

Een kort overzicht van die geloofsleer moge hier zijn plaats vinden.

De hoofdinhoud is vervat in deze korte formule : er is maar één God en Mohammed is zijn grootste profeet.

Er is maar één God. Ziehier het strafste monotheisme in korte formuleering. God is volstrekt één, ongeschapen en mag niet anthropomorphistisch worden voorgesteld. Van dien eenigen ongezienen God is geen beeld te maken, hij is absoluut eenvoudig voor te stellen. Zij, die dit niet doen en hem zonen en dochters toeschrijven, zijn afgodendienaars en polytheisten. Van het Christelijke leerstuk der drieeenheid begreep Mohammed niets, Christenen beschouwde hij als vereerders van een veelgodendom. De 112e Koransure bevat de belijdenis van Mohammeds monotheisme : God is de eenige en eeuwige God. Hij heeft geen kinderen, en is niet geteeld en geen wezen is hem gelijk. De oude Arabieren konden zich geen God voorstellen zonder familie. De zooeven aangehaalde sure geeft het antwoord op hunne bezwaren.

Indien er vele goden waren, zegt Mohammed, zouden zij met elkander in strijd komen, de sterkste zou overwinnen, en dan zou het toch tot monotheisme komen.

Omdat er maar één God is, is hij almachtig. Alles is hem onderworpen, en hij zelf is onafhankelijk. Hem behoort alles wat in den hemel en op de aarde is. Alle dingen zijn gemaakt om hem te prijzen en te dienen. Sure 35 leert ons : lof en prijs zij God, den schepper van hemel en aarde, die de engelen tot zijne boden maakt, die hen met twee, drie of vier paar vleugels voorziet, Hij doet met zijne schepselen wat hij wil, want God heeft macht over alle dingen. De gunst, die God den mensch betoont, kan niemand weren, en wat hij terug houdt, kan niemand behalve hijzelf schenken. Want alleen hij is de almachtige en alwijze.

De afgoden hebben geen macht. Sure 25 zegt het ons. Lof zij hem, die de schepper aller dingen is, die alle dingen rangschikt naar bepaalde orde. En toch hebben zij buiten hem nog afgoden aangenomen, die niets scheppen kunnen, maar zelf gemaakt zijn, die zichzelf nadeel noch voordeel toebrengen kunnen, die niet heer zijn over dood en leven en opstanding uit de dooden. En op een andere plaats in den Koran : de afgoden hebben zelfs geen macht over de schil van een dadelpit, niet over een vlieg.

* * *

Deze machteloosheid der afgoden blijkt treffend daaruit dat hunne dienaren in tijden van groot gevaar Allah, den eenigen waren God, aanbidden. Gaan zij op een schip, dan roepen zij Allah aan, en beloven hem in oprechtheid te dienen. Heeft hij hen, echter, welbehouden aan land gebracht, dan worden zij weder afgodendienaars en zijn ondankbaar voor de goedheid, welke hun bewezen is. Omdat afgoden geen macht bezitten, is het dwaasheid hen te dienen, afgodendienst is dan ook zoo zwak als een spinneweb. Allah daarentegen, is almachtig, zijn woord is geladen met kracht, niets ontgaat hem, voor hem is er geen geheim. Alles heeft hij in zijn boek opgeschreven. Zoover gaat zijn kennis, dat geen blad van een boom valt zonder dat hij het weet.

Almachtig is hij, en daarom ook alwetend. In zes dagen schiep hij hemel en aarde, en had geen behoefte aan rust. Den mensch maakte hij uit stof en hij gaf hem de geheele schepping over. Eerst woonde hij in het paradijs in den hemel, maar verleid zijnde tot het eten van de verboden vrucht, werd hij vandaar verbannen en moest op de aarde zijn woonplaats maken. Daar zijn hem de rivieren en paden tot wegen en de sterren aan den hemel tot gidsen.

God is niet alleen één almachtig en alwetend, maar hij is ook barmhartig. Telkens wordt deze eigenschap in den Koran genoemd. Alle suren behalve een, hebben tot opschrift : in den naam van den barmhartigen God. Hij bewijst zijn goedheid in de onderhouding van zijne schepselen, maar bovenal in het opnemen van de geloovigen in het paradijs.

Een moeilijke vraag doet zich hier voor : In welk verband staat Allah's absolute soevereiniteit tot zijn barmhartigheid ? Mohammed belooft zijn volgelingen de verlokkelijkste geneugten in het paradijs wanneer zij Allah willen dienen. Uit sommige uitdrukkingen in den Koran laat zich determinisme afleiden, andere spreken van vrijheid van wil.

In Sure 17 zegt hij : Wanneer gij het goede doet, doet gij het tot uw eigen zielenheil, en doet gij het kwade, dan geschiedt het tot nadeel van uwe ziel.

Over deze vraag is door de Koranexegeten veel gestreden, sommigen zijn tot een consequent determinisme gekomen, dat in den loop der tijden fatalisme geworden is.

* * *

Die éëne God, de almachtige, alwetende, barmhartige heeft zich willen openbaren.

Het tweede deel van de korte geloofsbelijdenis— en Mohammed is zijn grootste profeet—wijst daarop. Aan Mohammed heeft hij zijne openbaringen gegeven. Wel werden ook aan anderen vroeger openbaringsboeken geschonken, aan Mozes, David, Jezus. Maar de Koran is het boek bij uitnemend-

heid. Al het wezenlijke uit vroegere openbaringsboeken staat daarin. Vroegere profeten zijn, volgens Mohammed, vervalschers geweest, want van hemzelf werd geprofeteerd dat hij komen zou, maar zij hebben die uitspraken onderdrukt. Daarom treedt Mohammed op met eene nieuwe openbaring, die de laatste zal zijn, evenals hij zelf beweert de laatste, het zegel der profeten te wezen.

Stukwijze heeft hij de openbaringen van Allah, door bemiddeling van den engel Gabriël gekregen.

De oorspronkelijke Koran is ongeschapen bij Allah in den hemel en heet de moeder van het boek.

Allah openbaart zich hoofdzakelijk, om den mensch te leiden. Daar de stamvader van het menschelijk geslacht door verleiding van den Satan van zijn God afgevallen was, moest de mensch door openbaring van Allah's woord weder ten goede geleid worden. "Leid ons op den rechten weg, den weg dergenen, die zich in uwe genade verheugen." Zoo luidt het in de eerste sure, die als het opschrift voor den geheelen Koran geldt. "En niet op den weg dergenen, op wie gij vertoornd zijt, en niet op den weg dergenen, die dwalen." Leiding wil de Koran geven op den weg, die voert naar het paradijs der vreugde. De belooning voor dezulken zal boven beschrijving heerlijk zijn, maar de straf voor degenen, die zich niet willen laten leiden, zal integendeel, vreeselijk zijn.

* * *

Een groot deel van den Koran is gewijd aan de leer van het toekomstig lot dergenen, die door Allah in het hemelsch paradijs zullen worden opgenomen en van de straffen, die bereid zijn voor hen, die hem niet wilden gehoorzamen. Met voorliefde hebben Koranexegeten dit hoofdstuk uitgewerkt.

De mensch keert tot God terug zonder iets uit deze wereld te kunnen medenemen. Het is een ieders lot eenmaal te sterven en daarna Allah als rechter te ontmoeten. Door zijne almacht worden zij opgewekt, alleen zijn woord heeft zooveel kracht. De adem van zijn mond, roept uit den dood tot het leven. Onverwacht komt die groote en vreeselijke dag. Die dag is zoo groot als duizend jaren zooals gij ze telt. Dan worden de hemelen ineengerold, en de aarde wordt vlak en effen. En op dien dag moet iedereen verschijnen voor Allah met een geleider en getuige. Het boek der daden wordt dan geopend en er zal gericht gehouden worden, uiterst streng, maar strikt rechtvaardig. Een weegschaal zal gebruikt worden waarop het goede en het kwade tegenover elkander in de schalen zal worden geworpen, zelfs het gewicht van een mosterdzaadkorrel zal in rekening gebracht worden.

Gods barmhartigheid zal schitteren, daardoor, dat hij genadig zal zijn tegenover degenen, die uit onwetendheid hebben gezondigd. Het kwade zal hij eenmaal straffen, maar het goede tienmaal beloonen.

Allen moeten een brug passeeren, dunner dan een draad en scherper dan de snede van een zwaard. Die brug leidt over den afgrond der hel naar het paradijs. De vromen worden door hunne beschermengelen van weerszijden vastgehouden, en bereiken zoo het paradijs, terwijl de goddeloozen aan zichzelf worden overgelaten en naar beneden storten.

De strijders voor de uitbreiding van den Islam, behoeven niet zoo lang op hun geluk te wachten, wanneer zij in dien krijg sneuvelen, maar worden terstond deelgenooten der vreugde in het paradijs. Dit verklaart het fatalisme van de Muslims in wat zij noemen een heiligen oorlog.

Latere exegeten hebben gemeend, dat het niet Allah's begeerte kon zijn dat zoo velen ongeloovigen voor eeuwig ongelukkig zouden worden. Een enkele leerde dat de ongeloovigen tot stof wederkeerden, en geen deel hadden aan de opstanding. Sommigen geloofden ook dat vroeg-gestorven kinderen in het paradijs zouden komen, maar niet den hoogsten trap van geluk konden bereiken.

* * *

Allah zal het kwade eenmaal straffen, maar het goede tienmaal beloonen. Belooning van het goede hier op aarde verricht, niet volgens genade, maar naar verdienste. Ziethier, den eudaemonistischen grondslag van de Mohammedaansche zedeleer. Deze staat dan ook in innig verband met de eschatologische voorstellingen van den Koran. Een kort begrip van deze zedeleer geeft het begin van de 23e Sure: Gelukkig zijn de geloovigen, die deemoedig zijn in hun gebed, en zich verre houden van alle ijdel gepraat, aalmoezen geven, geen ontucht bedrijven, het verbond, dat zij gesloten hebben, niet verbreken en op den bestemden tijd bidden. Dezen zullen de erfgenamen zijn van het paradijs en eeuwig daarin blijven.

Uitvoeriger is de 17e Sure: Uw heer heeft bevolen, hem alleen te vereeren en aan de ouders wel te doen, ze niet te smaden, maar vol eerbied met hen te spreken. Wees deemoedig tegenover hen uit barmhartige liefde en spreek: o Heer, erbarm u over hen gelijk zij zich over mij ontfermd en mij gevoed hebben toen ik een kind was. God kent de gedachten van uwe zielen of gij rechtschapen zijt, en voor degenen, die zich in oprechtheid tot hem wenden, is hij genadig. Geef aan uwe verwanten wat hun rechtens toekomt en ook aan de armen en degenen, die op reis zijn, maar verspil uw vermogen niet, want die dat doen, zijn broeders van den satan, en de satan was ondankbaar tegen zijn heer. Wees noch gierig, noch te vrijgevig, want het eerste leidt tot schande, het laatste brengt u tot den bedelstaf. Waarlijk, uw heer geeft voedsel in overvloed aan wien hij wil, en onthoudt het aan wien hij wil, want hij kent zijne dienaren en let op hen. Dood uwe kinderen niet uit vrees voor armoede, wij zullen wel voor hen en voor u zorgen,

want om ze daarom te willen dooden, zoude een groote zonde zijn. Houd u verre van onkuischheid, want zij is zonde en leidt op slechte wegen. Dood geen mensch, want God heeft het verboden, tenzij het recht het vordert. Is echter iemand onrechtvaardig gedood geworden, dan geven wij aan zijne bloedverwanten de macht hem te wreken. Voed u ook niet met het vermogen der weezen. Houd het verbond, want daarvan zult gij eens rekenschap moeten afleggen. Wanneer gij meet, geef een volle maat en weeg met een juist gewicht. Zoo is het beter en voordeeliger voor het algemeen belang. Volg geen valsche meeningen, want gij zult eens rekenschap moeten geven. Loop niet trotsch op de aarde rond, want daardoor kunt gij de aarde niet splijten en ook niet de hoogte der bergen bereiken. Dit alles is een gruwel door uwen Heer gehaat. Stel naast den waren God, nog niet een anderen god, want anders wordt gij met smaad en hoon in de hel gestort.

* * *

Een paar aanmerkingen moeten aan deze uitspraken toegevoegd worden.

Onkuischheid wordt verboden. Maar wanneer wij bedenken dat Mohammed aan zijne volgelingen toestaat vier vrouwen te hebben—de slavinnen nog niet meegerekend—wanneer wij verder weten dat zijne huwelijkswetten de echtscheiding heel gemakkelijk maakten, is de vraag wel gerechtvaardigd, wat Mohammed dan onder kuischheid verstaat. Polygamie was regel, en wanneer iemand in een monogamisch huwelijksverband leefde, deed hij dat niet uit beginsel, maar omdat het onderhoud van meer vrouwen hem te kostbaar was.

De vrouw werd geacht verre beneden den man te staan, en als zoodanig behandeld. Mohammed heeft weinig gedaan om de positie van de vrouw op te heffen.

Wel heeft hij een eind gemaakt aan de barbaarsche gewoonte van het levend begraven van pasgeboren meisjes. In de tijden der onwetendheid, zooals hij de eeuwen, die aan zijn optreden voorafgingen, noemde, heerschte dit gruwelijk gebruik. Slechts zooveel meisjes als noodig waren voor het in stand houden van den stam, werden gespaard.

Ook bepaalde hij dat de vrouw voortaan aanspraak had op een deel van de erfenis. Vroeger moest zij altijd ledig uitgaan.

Maar wanneer wij zien dat de vrouw geheel geen deel neemt aan den openbaren eeredienst, dat de prijs waarmede de bloedwraak afgekocht werd voor eene verslagen vrouw, de helft bedraagt van die voor een man, dan kunnen wij niet anders dan betreuren dat Mohammed zijn grooten invloed niet gebruikt heeft om het heil van het Oosten de vrouw te bevrijden uit de knellende banden, die hare ontwikkeling in den weg stonden.

* * *

De volgeling van Mohammed is verplicht tot inachtneming van zekere voorschriften wat betreft den eeredienst. Vijf geboden werden hem opgelegd, die poetisch de zuilen der religie genoemd worden. Zij zijn reiniging, gebed, aalmoezen geven, vasten, bedevaart naar Mekka.

De reiniging door wassching, is de voorbereiding tot het gebed. Zij wordt schilderachtig de steutel tot het gebed genoemd. Eer de Muslim Allah in het gebed mag naderen, moet hij doen wat hem in de 5e Sure wordt voorgeschreven: "O, gij geloovige, wanneer gij u schikt tot het gebed, wasch dan uwe handen tot aan de ellebogen en uwe hoofden en uwe voeten tot aan de enkels. Vindt gij geen water, neemt dan zand."

Vijf malen per dag moet de Muslim bidden, de gebedsroeper (muezzin) roept dan van de slanke torens der moskee (minarets) wanneer het tijd is, hij reciteert dan voorgeschreven lofprijzingen en vermaningen. De muezzin vervangen de Israëlitische bazuinen, de klokken der Christelijke kerk in het Westen of hamerslagen op een metalen bekken in de kerk der Christenheid in het Oosten.

Bij het bidden moet het aangezicht naar Mekka gekeerd zijn, deze richting wordt in iedere moskee door eene in de muur ingebouwde nis (kibla) aangegeven. De bidder staat op een matje of kleedje, dat niet met schoenen of sandalen betreden mag worden. Hij houdt de duimen aan het oor als teeken van opmerkzaamheid op Allah's stem, wendt het hoofd rechts en links om de terzijde staande beschermengelen te groeten en in diepe buigingen wendt hij het aangezicht ter aarde om zijn eerbied voor Allah te betuigen. Inhoud van het gebed zijn voorgeschreven Koranspreuken of andere liturgische texten. Het allermeest wordt de eerste Koransure gebeden, die aldus luidt: "In den naam Gods, des barmhartigen en des zich erbarmenden. Prijs zij God, den Heer der schepselen, den barmhartigen, den erbarmer, den Heer van den dag des gerichts. U vereeren wij en U roepen wij aan om hulp. Leid ons op den rechten weg, den weg dergenen, aan wie gij genade bewezen hebt, op dewelke uw toorn niet ligt, en niet op den weg der dwalenden."

Als aalmoezen werden bepaalde bedragen voor de algemeene kas verlangd. De inkomsten van deze kas werden besteed voor weldadige en religieuse doeleinden. Ook is persoonlijke milddadigheid den Muslims als plicht voorgeschreven.

Het geld voor aalmoezen besteed is aan God geleend en zal in de toekomende wereld dubbel en met een geschenk worden teruggegeven. Men mag niet geven om te pralen of met een onvriendelijk gelaat.

* * *

Vasten heet in Mohammeds dikwijls bloemrijke taal, de deur van den godsdienst. Vasten neemt in den Islam een voorname plaats in. Een geheele

maand, de Ramadan, wordt daaraan gewijd. Overdag mag niets gebruikt worden in de vastenmaand. Dit is zeer uitputtend, vooral wanneer de Ramadan in den zomer valt. Daar de Arabieren bij maanjaren rekenen van 360 dagen, schuiven de maanden door alle jaargetijden heen. De verplichting van niet te eten en te drinken moet zeer zwaar vallen in den zomer in de heete woestijn. In den tijd van zonsondergang tot zonsopgang mag men zich dan schadeloos stellen voor het gebrek des daags geleden.

Bepaalde spijswetten zijn in den Koran gegeven. Zooals algemeen bekend is, is het gebruik van varkensvleesch en wijn verboden.

Ook een bedevaart (Hadsch) naar Mekka rekende Mohammed tot de plichten zijner volgelingen. Bepaalde tijden en ceremoniën zijn daartoe voorgeschreven. Ieder geloovige moest volgens Mohammed minstens eenmaal in zijn leven, Mekka bezocht en de voorgeschreven ceremoniën verricht hebben. Door de groote uitbreiding van den Islam moest die met hare absolute gelding verliezen, want het werd onmogelijk dat ieder geloovige dit gebod opvolgen kon.

Toch trekken nog jaarlijks, duizenden naar Mekka om de zoogenaamde heilige plaatsen te bezoeken. Bij hun terugkeer nemen zij den titel Hadschi aan, dat is : iemand, die de bedevaart volbracht heeft.

Later werd het ook gewoonte, de graven te bezoeken van mannen, die in de roep van bijzondere vroomheid stonden.

* * *

In een drietal opmerkingen willen wij den indruk samenvatten, die deze religie op ons maakt. Deze bemerkingen zullen ons den weg banen voor het volgend artikel dat handelen zal over dogmenontwikkeling in en uitbreiding van den Islam.

Ten eerste : Straf monotheisme is het grond-dogma van de Mohammedaansche religie. De verhouding van God tot den mensch is hier niet gegrond op liefde en vertrouwen, zij is uitwendig wettelijk. God is den Mohammedaan het fatum. Het is noodlot of het is besluit Gods ; deze twee uitdrukkingen zijn identisch. Daarom is het gebed tot Allah niet eene uitstorting van het hart om hem de behoeften bloot te leggen, het is alleen het opvolgen van een wettelijk voorschrift. God is voor den Muslim het verbindingspunt van alle macht en kracht, hij heerscht met onbeperkte willekeur. Hij beschikt 's menschen lot en doet met zijne schepselen naar welgevallen. De Muslim trekt uit deze leer de consequentie : hij wordt determinist, nog sterker fatalist.

Ten tweede : Het Mohammedanisme is intolerant. Er is maar één God en Mohammed is zijn profeet. Deze heeft zich in zijn ambt als profeet gelegitimeerd, de verschijningen van den engel Gabriël en de openbaring van den Koran zijn bewijzen dat zijne zending legitiem is. Wie niet in Mohammed en zijne zending gelooft, is wederspannig en moet gedood worden. Sure 47 geeft dit bevel : "Wanneer gij in aanraking komt met ongeloovigen, slaat hen dan het hoofd af tot gij een groote nederlaag onder hen hebt aangericht." Sure 9 schrijft dit voor : "Strijd tegen hen, die niet aan God en den gerichtsdag gelooven, en niet verbieden wat God en zijn gezant verboden heeft en niet den waren godsdienst belijden." Wel zijn er concessies gemaakt ten opzichte van sommige stammen en volkeren, voornamelijk ten gunste van Joden en Christenen. Dezen werd geoorloofd een hoofdgeld te betalen wanneer zij niet tot den Islam wilden overgaan. Maar deze bepalingen werden meer door sluwe politiek en geldzucht ingegeven dan door menschlievendheid. In het moorden van tallooze Joden en Christenen, is Mohammed zelf voorgegaan.

Ten derde : Bij een strak monotheisme voegt de Islam een slappe, eudaemonistische zedeleer. Waartoe dient de Muslim zijn God ? Niet uit behoefte des harten, niet uit het gevoel van eigen onwaarde en nietigheid, maar om vermijding van straf en verkrijging van loon. Beide straf en loon zijn uiterst zinnelijk voorgesteld. Hoe rijmt zich dit dienen om loon met de strekking tot determinisme en fatalisme ?

Toch heeft deze religie de Arabieren geïmponeerd. De onmetelijke woestijn, de helder schijnende zon des daags, de maan en de ontelbare schitterende sterren des nachts vervulden hun gemoed met ontzag. Het moest indruk op hen maken toen Mohammed hun vertelde dat één almachtig God dat alles geschapen had.

Het geloof dat hij boven alle afgodendienaars verheven was, het recht en de plicht had hen te onderwerpen of te verdelgen, maakte den woestijnbewoner, die toch al niet laag van zichzelf dacht, nog trotscher.

Hoogmoed, eerzucht, hebzucht en vleeschelijke begeerten vonden rijkelijk voedsel in de beginselen, die het Mohammedanisme leerde. Deze religie eischt geen zelfverloochening, zooals het Christendom, maar komt juist den vleeschelijken mensch in zijne begeerten tegemoet.

Hieruit laat zich verklaren dat het zoo spoedig zijn weg vond.

(Wordt vervolgd).

AAN ONZE LEZERS.

De voortzetting van de Artikelen van Ds. Lategan zal in ons volgend nommer verschijnen ; daar de bijdrage voor September niet was ontvangen, toen wij ter perse gingen.

Kolonisatie in West-Afrika.

(Lezing door Prof. J. du Plessis).

Onder kolonisatie verstaan wij het aanleggen van nederzettingen in den vreemde door menschen, die om de éene of andere reden, het vaderland hebben verlaten, doch die in hun nieuw thuis de vaderlandsche taal en zeden voortzetten, en die door een min of meer nauwen band aan het vaderland gehecht blijven. De aandrang tot het stichten van zulke nederzettingen of koloniën is drieeërlei. Eerstens, de pressie van *handelsbelangen*. Uit dezen drang ontstonden, om maar één voorbeeld te noemen, de eerste koloniën waarvan wij in de geschiedenis van West-Azië en Europa kennis dragen, namelijk, de koloniën die door de Feniciërs— dat alleroudste van alle zeevarende en koloniseerende rassen—langs de oevers van de oude Wereldzee geplant werden. De Feniciërs waren bij uitstek een handelsvolkje, en de wakkere ondernemingsgeest, die zich in hun koopvaardij openbaarde, dreef hen om handelskoloniën aan te leggen op Cyprus, op Sicilië, te Karthago, en zelfs aan de Pilaren van Hercules, die het Ultima Thule der oude wereld vormden. Tweedens, koloniën zijn ontstaan tengevolge van vrijwillige *volksverhuizingen*, op grooter of kleiner schaal. Zoodanig waren de nederzettingen van de volkeren van Noord- en Midden-Europa, toen zij al verder westwaarts drongen, en zich vestigden in de landen door de Noordzee en den Atlantischen Oceaan bespoeld. Ten derde, in de *overbevolking* der oudere landen zien wij een sterke decentraliseerende kracht, die drijft tot het aanleggen van koloniën in verre deelen. In landen zooals Italië, met een bevolking van 300 per vierkante mijl, Engeland, met 350, Nederland, met 400, en België, met 600, kan het niet anders of de draagkracht van het land wordt overeischt, met het gevolg dat het volk lichamelijke, zedelijke en economische schade lijdt. Het beste en natuurlijkste geneesmiddel voor zulke overbevolking is emigratie, waardoor de surplus populatie een kans krijgt om in een ruimer omgeving en onder gelukkiger omstandigheden een heenkomen te vinden.

Van deze drie beweegredenen tot kolonisatie, geldt voor West-Afrika alleen de eerste. Het klimaat langs de westkust van ons Vasteland is te ongezond dan dat het er ooit een geschikte aflaadplek voor surplus bevolking worden zal. Van kolonisatie dus, in den eigenlijken zin des woords, kan er in West-Afrika geen sprake zijn. De koloniën althans, die daar gesticht worden, zijn geen replica's, geen modellen, van het land waaruit zij ontsproten zijn. Zij gelijken veeleer op de "*coloniae*" der Romeinen—kleine, sterke militaire posten—als alleen dat wij in West-Afrika niet zoozeer militaire posten als handelsposten vinden, ofschoon het militaire element ook niet geheel gemist wordt. Doch dat het in West-Afrika ooit zal komen tot koloniën in den zin van onze definitie, met eenige honderd-duizenden van inwoners elk, die zichzelven onderhouden, zichzelven voortplanten, en zichzelven in onafhankelijkheid van het vaderland regeeren, is naar mijn oordeel zeer onwaarschijnlijk. Al zou het zelfs den bewoners gelukken, met toepassing van de strengste sanitaire maatregelen, om de *anopheles* en *stegomyia* moskieten uit te roeien, en alzoo het gevaar van de malaria- en gelekoorts voor zekere omgevingen te minimiseeren, dan nog zou de onafgebrokene en afmattende hitte steeds haar nadeelige uitwerking laten gevoelen, op lichaamsgestel en geestes-frischheid.

Gaan wij nu eens op de meest vluchtige wijze de geschiedenis van de kolonisatie van West-Afrika na. Tusschen Franschen en Portugeezen blijft het nog een betwiste vraag, welke van beiden zich het eerst op West-Afrikaansche stranden hebben neergezet. Ik begin bij de Portugeezen, die toch in de vijftiende eeuw boven anderen in koene zeemanschap uitmuntten. Het was één van hun zeelieden, Diogo Cam, die in 1482 de Congo-rivier ontdekte. Als bewijs van de bestendigheid van de traditie bij de inboorlingen van Midden Afrika, is het van belang te weten dat de zendeling Bentley, op een vraag wie de eerste witte man was, die het Congoland bezocht, ten antwoord ontving: "De eerste witte man, om ons land te bereiken, was Meneer Dioko Kam." Het ontdekken van den mond van deze groote rivier, was voor de Portugeezen een gebeurtenis van buitengewoon belang, en Camoens heeft niet verzuimd den roem van het land der Kongo in zijn Lusiade te bezingen:

"There lies the Congo kingdom great and strong,
Already led by us to Christian ways:
Where flows the Zairë, river clear and strong,
A stream unseen by men of ancient days."
(Lusiade, Canto V.).

Bijna honderd jaren later werd Angola geoccupeerd, en St. Paul de Loanda, die nog vandaag de eenige plaats aan de westkust is, die den naam van stad verdient, door Paulo Dias, een kleinzoon van onzen Bartholomeu, gesticht.

Nooit is Angola een kolonie in echten zin geweest. De Portugeezen konden zich in het bezit van het land slechts handhaven door met inboorlingen te trouwen, en alzoo een bastaard-ras in 't leven te roepen, dat tegen den ondermijnenden invloed van het doodelijke klimaat bestand was. Als koloniseerende macht hebben de Portugeezen nochtans gewichtige beteekenis voor de materieele welvaart van de Afrikaansche inboorlingen gehad. Uit Brazilië, toen ter tijd hun volkplanting aan de andere zijde van den Atlantischen Oceaan, voer-

den zij in hun Afrikaansche bezittingen in: de tamati, de pijnappel, de papayi, chili peper, mais (mielies), patatas, manioc, rijst, boonen, uien, de guava, zoet en zuur-limoenen, en het suikerriet; alsook de makouw, de kat en het varken. Dat is zoo kwaad niet; en menschen die vandaag smalend spreken van de Portugeezen als on-ondernemende en incompetente kolonisten, dienen niet te vergeten dat dit volk zijn niet-geringe bijdrage heeft geleverd tot de verrijking van den bodem van Afrika.

De Franschen maken er aanspraak op, dat reeds in de veertiende eeuw zekere avonturiers van Dieppe hun weg vonden naar de westkust van Afrika, waar zij handelsstaties stichtten op de Senegal rivier, op de kust van Liberië en op de Goudkust. Indien ook al aangelegd, zijn deze kleine nederzettingen spoedig tot niet geraakt, en de eigenlijke geschiedenis van Fransche kolonisatie dagteekent van de onderzoekingsreizen van den Sieur de Rochefort, in de eerste helft der zeventiende eeuw. Deze stoutmoedige ontdekker voer de Senegal-rivier op voor meer dan honderd mijlen, en knoopte betrekkingen met de inboorlingen aan; en zijn pioniersarbeid baande den weg tot de stichting van de "Koninklijke Senegal Compagnie." Vóór en tijdens de Napoleonische krijgen, gingen de Fransche bezittingen aan de westkust van Afrika van tijd tot tijd in handen van de Engelschen over, en werden even dikwijls aan de Franschen teruggegeven, totdat eindelijk na den vrede van Weenen, zij op finale wijze den Franschen werden toegewezen. De negentiende eeuw zag dan ook een aanmerkelijke uitbreiding en versterking van Franschen invloed in het hinterland van Senegal. Het doel dat men streefde te bereiken was Timbuktu; en dat doel is nu in zóó verre bereikt, dat de reis van Parijs naar Timbuktu tot een mogelijke negentien dagen is teruggebracht. Men reist per rivierboot op de Senegal, per trein van de Senegal naar de Niger, en andermaal per boot op laatstgenoemde rivier, naar zijn bestemming in het hart van de Sahara woestijn. De oppervlakte van de Fransche bezittingen, in West-Afrika, bedraagt vandaag niet minder dan bij de twee millioen vierkante mijlen, dat is: bijna tienmaal zooveel als de grootte van Frankrijk zelf.

De Britsche connectie met de westkust van Afrika nam met het einde van de zestiende eeuw een aanvang, toen de welbekende Sir John Hawkins de eerste lading slaven van Sierra Leone naar Amerika verscheepte. Langen tijd waren Sierra Leone en de Gambia de eenige Britsche nederzettingen op de West-Afrikaansche kust. Op de Goudkust hadden de Britten wel reeds in de 17e eeuw de forten der Nederlanders bemachtigd, doch het was eerst in de eerste helft der vorige eeuw dat zij, na verschillende oorlogen met de heldhaftige Ashanti, in de binnenlanden der Goudkust den voet zetten. Lagos, de deur tot wat heden ten dage de Kolonie van Nigerië heet, werd ook omstreeks de helft der achttiende eeuw bezet. Wij moeten ons voorstellen, dat gedurende de geheele achttiende eeuw een onafgebroken reeks van onverschrokken ontdekkers bezig was zich een weg naar de geheimzinnige binnenlanden te banen. De Schot Mungo Park was de eerste om in 1796 de Niger-rivier te bereiken. Vijf-en-twintig jaren later werd het Chad-meer door een Britsche expeditie ontdekt, en kort daarna werd de loop van den Niger en deszelfs zijrivier, de Benue, vastgesteld. De Congo-rivier weerstond het langst van alle de pogingen om haar loop na te speuren, en openbaarde eerst in 1877 haar geheim aan den onversaagden Stanley.

Deze groote transcontinentele reis van Stanley, de belangrijkste in de geschiedenis van Afrikaansche ontdekkingen, had ook de gewichtigste gevolgen. De heerschende beschouwing aangaande Afrika onderging sedert 1877 een merkwaardige verandering. Vóór dien tijd, was Afrika het land van avonturen en geheimenissen. *Ex Africa semper aliquid novi.* Men reisde *naar* en *in* Midden Afrika om wat wonders te zien, en om roem te verwerven als ontdekker of als jager van groot wild. Ná dien tijd begon men te letten op de onschatbare economische rijkdommen van het Vasteland. Maatschappijen ontstonden, die zich ten doel stelden de ontginning van den bodem van Midden-Afrika. Eén van de eersten die ontwaakte tot een besef van de nieuwe valuatie die op Afrika moest worden gesteld, was Leopold, koning van de Belgen. De Internationale Associatie, door dezen scherpzinnigen vorst in 1879 gesticht, verkreeg zes jaren later de erkenning van haar grondgebied als den Congo Independenten Staat, die nu Belgisch Congo is geworden, zoodat sedert 1909 ook België geteld moet worden onder de Europeesche mogendheden die koloniën in Afrika bezitten.

Eindelijk moet ook Duitschland genoemd worden als bezittende uitgebreide koloniën in Afrika. (Ik spreek hier van het standpunt van mijn reis door het Vasteland, die in December 1913, lang voor de oorlogsverklaring, aanving). De zoogenoemde "African scramble" begon in 1883. Duitschland was één der eersten in het veld, en handhaafde haar protectoraat over Zuidwest Afrika, over Togoland, en over Kamerun, terwijl zich Frankrijk plantte op de Ivoor- en Slaven-kusten. In 1890 was het geheele Vasteland onder de groote mogendheden uitgeperceeld, blijvende slechts nog Marocco, Tripoli en Abyssinië onafhankelijk van Europeeschen invloed. Nu is Marocco een Fransch protectoraat, en Tripoli een Italiaansch protectoraat geworden, zoodat de Koning van Abyssinië de eenige inheemsche vorst van Afrika is, die nog volstrekte onafhankelijkheid bezit.

Een kort woord is thans noodig over de kolonisatie-methoden welke in Afrika zijn beproefd ge-

worden. Sommige koloniën, thans verreweg de meeste, worden direct uit het vaderland, als kroon koloniën, geregeerd. Andere weer worden (of werden) door geöctrooieerde maatschappijen bestierd. Zulke maatschappijen kennen wij meer uit de geschiedenis. Aan de Nederlandsche Oost-Indische Maatschappij danken wij het ontstaan van onze volkplanting hier aan dit zuiderstrand. De Britsche Oost-indische Compagnie verzekerde voor Groot Brittanje het bezit van Indië, en de Hudson Bay Company verrichtte denzelfden belangrijken dienst ten opzichte van het hinterland van Kanada. Wij dachten echter dat wij deze oude methode van regeering door Compagnie hadden overleefd, doch de gecharterde maatschappijen zijn in de laatste jaren van de negentiende eeuw op verbazende wijze opgebloeid. In de tachtigen van de vorige eeuw, verleende de Britsche Regeering charters aan niet minder dan drie belangrijke maatschappijen—aan de Royal Niger Company in 1885, aan de Imperial British East African Company in 1888, en aan de British South Africa Company in 1889. Wat moeten wij van deze regeering door geöctrooieerde compagnien denken? Is er nog ruimte voor zulk een regeeringsvorm in onze twintigste eeuw, of moet die, nu de wereld toch uitspraak gedaan heeft ten gunste van het stelsel van vertegenwoordigende regeering, als verouderd worden afgeschaft?

Dat regeering door maatschappij aan ernstige euvelen mank gaat, kan nauwelijks worden ontkend. Op den duur kan zulk een stelsel niet bevredigend werken: het kan hoogstens als tijdelijke maatregel, als noodhulp, dienen. De traagheid der Britsche Regeering om het hinterland in bezit te nemen, bewoog Rhodes om een charter aan te vragen. Als een baanbrekende macht heeft de British South Africa Company belangrijke diensten aan het Britsche Rijk bewezen. Als administratief lichaam laat zij veel te wenschen over. Dezelfde is ook de geschiedenis van de Niger Compagnie en van de Imperiale Oost-afrikaansche Compagnie geweest. Zij werden in aanzijn geroepen door ondernemende mannen die Britsche heerschappij over grooter deelen van het Vasteland wilden uitgebreid zien. Aan het actief optreden van deze Maatschappijën danken de Britten het dat hun vlag vandaag over Noord Nigerië en Uganda wappert. Doch zoodra het gewenschte grondgebied overvleugeld, en de *pax Brittanica* daarin gevestigd zijn, is ook de taak der gecharterde maatschappij afgedaan, en de nadeelen en euvelen verbonden aan een zoo verouderden regeeringsvorm doen zich gevoelen. Lord Cromer, naar wiens oordeel wij met eerbied dienen te luisteren, heeft die nadeelen in een paar volzinnen beschreven: "The principle is that administration and commercial exploitation should not be entrusted to the same hands. State officials may err, but they have no interests to serve but those of good government, whereas commercial agents must almost of necessity at times neglect the welfare of the subject race in the real or presumed pecuniary interests of their employers."

Hieraan dient nog alleen dit toegevoegd, dat de Charter van de Imperiale Oost-afrikaansche Compagnie reeds in 1894, en dat van de Royal Niger Company in 1900, werden ingetrokken, ontvangende eerstgenoemde £450,000, en laatstgenoemde £900,000, als compensatie; zoodat de Britsche Regeering thans de administratie van Oost-Afrika (met Uganda) en van Nigerië in eigen handen heeft—genoegzaam bewijs dat regeering door compagnie onbevredigende resultaten leverde. Tevens ontbreekt het niet aan voorteekenen, dat ook de dagen van de British South Africa Company geteld zijn.

Veel erger dan de onheilen, die uit de regeering van gecharterde compagniën voortsproten, waren echter de ongerechtigheden die door de Concessie compagniën op Fransch en Belgisch gebied gepleegd werden. Deze Concessie maatschappijën waren bloot commercieele ondernemingen, die van de Regeering de monopolie hadden weten te verkrijgen, om een zeker grondgebied of een zekere nijverheid te exploiteeren. De Conferentie van Berlijn, die in 1884 vergaderde ten einde de zaken van Midden-Afrika te regelen, bepaalde op de ondubbelzinnigste wijze dat geen concessiën zouden worden gedoogd. "The trade of all nations," zoo luidde het eerste artikel, "shall enjoy complete freedom." Artikel 5 stelde vast: "No power which exercises, or shall exercise sovereign rights in the above-mentioned regions, shall be allowed to grant therein a monopoly or favour of any kind in matters of trade." De inkt van dit tractaat was nog niet droog, of de bepalingen der Conferentie werden op de meest cynische wijze overtreden. In den Franschen Congo werd feitelijk het geheele gebied verdeeld in concessiën, varieerende in grootte van 20 vierkante mijlen tot 54,000 vierkante mijlen, en aan concessionaire maatschappijën uitgepacht. Het natuurlijke gevolg was, dat de vrije handel door het Tractaat van Berlijn beoogd, in de geboorte gesmoord werd. De Administratie bekommerde zich over het land niet: immers, het was aan de concessionaires verpacht, die er alleen nut van trokken. Maar ook de concessionaires waren er door deze schikking zeer euvel aan toe. Lord Mountmorres, die zoowel Fransch als Belgisch Congo in 1904 bezocht, zegt omtrent de concessionaires op Fransch gebied: "The majority of these concessionaire companies do practically no business worth speaking of, and there is much quarrelling among the various agents as to their rights to particular villages of natives. The traders are encouraged by the Government to come into the country, and

after paying large prices for their concessions, are expected to protect themselves and their property as best they can. The whole country, into which these traders are invited is utterly disorganised; and from every point of view their lot is an unhappy one. The extraordinary contrast which this part of Africa presents to France's other colonies on the west coast forces one to the conclusion that the concession system is a thoroughly bad one."

In den Congo Staat deden zich de euvelen van het concessie-stelsel gevoelen in den vorm van mishandeling van de inboorlingen. Ik heb hier den tijd niet, om in de geheele kwestie van de zoogenoemde "Congo Wreedheden" in te gaan. Slechts dit, dat ik mijzelven overtuigd heb, door gesprekken met ooggetuigen, dat er ernstige ongeregeldheden waren, die in zeer vele gevallen tot onmenschelijke wreedheden oversloegen. Hierbij moet ik echter, twee opmerkingen maken: de eerste deze, dat de gewraakte ongeregeldheden en wreedheden het gevolg waren van een verkeerd stelsel; en de andere deze, dat de ongeregelheden niet algemeen maar locaal waren, dat is, beperkt tot die streken, waarover de concessionaires hun monopolie hadden verkregen. Stel u de omstandigheden voor. Hier is een compagnie, laat ons zeggen de A.B.I.R. (Anglo-Belgian India-rubber Co), die een concessie heeft over een ruime streek op den noorder-wal van de Congo-rivier. Doel van de maatschappij is de exploitatie van caoutchouc, waarvan de dichte bosschen vol zijn. Het éene middel dat men heeft om den caoutchouc-boom of -rank in het bosch te ontdekken, en zijn kostelijk sap daaraan te ontpersen, is de inboorling. De agent van de maatschappij ontvangt in den regel *en lieu* van een vast salaris, een percentage op elk kilogram caoutchouc dat hij vergadert. Als wij nu nog onthouden dat deze agent inboorling soldaten, hem door den Staat verschaft, tot zijn beschikking heeft, en dat hij feitelijk in eigen persoon zoowel den Staat als de Maatschappij vertegenwoordigt, dan zien wij al dra de deur tot allerlei verdrukking en ongerechtigheid geopend.

In dit verband verwijs ik andermaal naar het rapport van Lord Mountmorres aan den Minister van Buitenlandsche Zaken, een rapport dat op mij den indruk maakt van door een bedaarden en onpartijdigen man te zijn opgesteld. Na erop gewezen te hebben dat het volgens de wetten van den Congo-staat streng verboden is aan ambtenaren om, zelfs in zelfverdediging, een vuurwapen tegen een inboorling te keeren, en even streng verboden is om inboorling-soldaten vuurwapenen in de handen te geven, tenzij dat zij van een blanken ambtenaar vergezeld zijn (p. 106) gaat hij voort om te zeggen (p. 152): "The stringent regulations with regard to the possession and carrying of arms make practically any resort to force on the part of the Company officials an illegal act; but this by no means implies that such acts are not frequently committed by the officials... I found no disposition on the part of the officials to traverse the statements of the missionaries in this respect. Their argument was, briefly, that it was impossible for them to maintain their prestige, ensure their own security, and make their authority respected, without infringing the law, and that therefore they felt compelled to infringe it." (The Congo Independent State, 1906).

Laat ons nu kortelijks een vergelijking instellen tusschen de koloniseerende machten op de westkust van Afrika ten opzichte van twee zaken, hun handelspolitiek en hun naturellenpolitiek. In het algemeen mogen wij zeggen dat de Engelschen en de Duitschen een ruime handelspolitiek zijn toegedaan, de eerstgenoemden misschien een weinig ruimere dan de laatstgenoemden. De Belgen zijn door het Berlijn Tractaat tot vrijen handel verplicht, en kunnen derhalve ook geteld worden tot diegenen, die elke vlag welkom heeten. De Portugeezen volgen een *laissez faire* politiek. Zij bezitten zelven het kapitaal niet, om den rijkdom van hun volkplantingen te ontginnen, en zijn derhalve gedrongen den handel van andere mogendheden toe te laten, doch zij doen het tegen heug en meug. De Franschen gedragen zich op handelsgebied op beslist onheusche wijze. Door een sterk voorkeurstarief op den invoerhandel te leggen, maken zij het voor niet-Fransche handelsmaatschappijen feitelijk onmogelijk om met de reeds gevestigde Fransche firma's in concurrentie te treden.

Wat betreft de practische uitwerking van de handelspolitiek, moet aan de Duitschen stellig de eerste plaats worden toegekend. Hun bezigheidsmethoden zijn de volmaakste op de Westkust. Stoomt gij een Duitsche haven binnen, dan is de gezondheidsbeambte terstond bij de hand om het schip te doorzoeken en *pratique* te schenken, *of*, zooals ongelukkig het geval was met de boot waarmee ik reisde, om haar besmet te verklaren en tot quarantine te doemen. Met den dokter komt ook gewoonlijk de douane-beambte aan boord, de papieren worden nagezien, en de ontladingswerkzaamheden kunnen dadelijk aanvangen. Hier gaat het geheel anders toe als in een Portugeesche haven, waar uw vaartuig een uur of meer geankerd liggen kan, voordat gij in het droomerige dorpje daar ginds op de kust eenig sein van leven bespeurt; en het kan wel nog een uur of een paar uur duren alvorens de voornoemde ambtenaren hun taakjes aan boord hebben verricht. Deze "kom-ik-er-vandaag-niet, dan-kom-ik-er-wel-morgen" houding van de Portugeezen en de Franschen maakt het een moeilijk en zieltergend werk (zelfs afgezien van de onvriendelijke tarieven) om met ze handelsbetrekkingen aan te knoopen, of eenmaal aangeknoopt, levend te houden.

In het expediëeren van goederen munten de Duitschen alweer door hun flinkheid uit. Te Lome, de hoofdstad van Togoland, hebben zij hun landingsregelingen grootelijks bemoeilijkt gezien door de geweldige branding, die langs de Goudkust een zoo grooten hinderpaal aan handelsondernemingen biedt. Zij bouwden derhalve tegen aanzienlijke kosten een prachtig havenhoofd, voorzien van de nieuwste hijsch-machinerie, in de zee uit. Groote lichters nemen de invoer-goederen van de steamers af en laden die op het havenhoofd over, vanwaar zij door een locomotief en een aantal trucks aan de deuren van de kooplieden worden geleverd. De geheele transactie geschiedt zoo gladjes en netjes, als vloeide water van een leien dakje. Maar nu volgt wat zoo echt autocratisch-Duitsch is. De Regeering heeft bevonden dat het bouwen van zulk een havenhoofd een kostbare affaire is, en zij laat het derhalve den kooplieden niet toe om nu maar naar goeddunken hun eigen tugs en lichters te gebruiken. In 't geheel niet! De koopman is verplicht langs den koninklijken weg, dat is, over het officieele havenhoofd, zijn ladingen te landen en te verschepen, en wel tegen den vastgestelden prijs van elf mark (11s.) per ton.

Er is in de Duitsche koloniën, aan de Westkust, een instelling, die zich zeer heeft aanbevolen bij de handelskringen, en veel heeft bijgedragen om de verhouding tusschen de Regeering en de handelsfirma's te verbeteren. Deze instelling is de zoogenoemde "Gouvernementsbeirat," dat is, een Raad bestaande uit de voornaamste kooplieden en zendelingen der kolonie, die van tijd tot tijd samenkomt om den Gouverneur met raadgeving te dienen. Nu is het wel waar dat deze Raad niet veel meer dan adviseerende macht bezit, maar het feit dat er zulk een lichaam is, dat het af en toe wordt samengeroepen, dat de Gouverneur er-zelf van voorzitter is, en dat hij beleefd luistert naar de beschouwingen, en soms naar de grieven, van de kooplieden en de zendelingen, is genoeg om misverstand uit den weg te ruimen en toenadering en erkentelijkheid te bevorderen. De "Gouvernementsbeirat" is een instelling die men ook in andere dan Duitsche koloniën moest zien oprichten.

Van alle nationaliteiten is het wel niet te betwijfelen of Groot Brittanje heeft het grootste kapitaal in West Afrika belegd. Niet slechts is Britsch kapitaal hoofdzakelijk belegd in de specifiek Britsche koloniën—Gambia, Sierra Leone, Goudkust, Nigeria—maar Britsche firma's hebben hun geld gestoken in Portugeesch Angola, waar onder meer, de spoorweg van Lobito-baai naar Katanga bijna uitsluitelijk door Britsche kapitalisten ondernomen wordt. De Portugeezen hebben geen liefde tot Britsche kooplieden, doch zij kunnen ook niet zonder Britsch kapitaal, en zoo vinden wij den Engelschman Williams bezig om het Katanga spoor te bouwen, en Engelsche firma's als de Angola Coaling Company en de Katumbella Electric Lighting Company — ondanks wreede voorkeurtarieven—helpende om Portugeesch West Afrika te ontwikkelen. Hetzelfde geldt van Belgisch Congo. Een Engelsche firma, die van Lever Brothers van Port Sunlight, heeft grooter kapitaal in den Congo-staat gestoken dan eenig ander—ik weet niet of ik niet zeggen moet, dan alle andere firma's samen. In het Katanga district zijn het bouwen van de spoorlijn naar Elizabethville, en de ontginning van de kopermijnen aldaar, meer aan Britsch kapitaal en Britschen ondernemingsgeest toe te schrijven dan aan eenige andere oorzaak. De Belgen doen hun best om de hulpbronnen van hun groote en rijke kolonie te ontwikkelen, doch het ontbreekt hun aan twee voorname dingen, zonder welke kolonisatiearbeid weinig uitricht—kapitaal en ondervinding. Ik heb tien maanden in den Congo-staat gereisd, en gedurende dien tijd van Belgische ambtenaren (op drie uitzonderingen na) niet dan de grootste vriendelijkheid en voorkomendheid genoten, zoodat mijn opmerkingen aan geen kwaadwilligheid of betweterij behoeven te worden toegeschreven. Te Matadi in de Congo monding, waar de groote steamers hun ladingen aan wal zetten, zag ik pakhuizen vol opgestapelde goederen, die nog op verzending naar de binnenlanden wachtten. De ambtenaren waren niet tot hun taak opgewassen. De kooplieden binnenslands klaagden steen en been dat soms maanden voorbijgingen zonder dat zij eenig teeken van hun goederen zagen. Klachtschriften aan het hoofd van het Departement richtten weinig uit. Men deed wat men kon, was het antwoord, maar het personeel was te klein, het werk te veel, het klimaat te afmattend, en wat dies meer zij.

Ik bevond mij te Matadi tijdens de aankomst van een van de 6,000-ton boten die nu de Congo tot bij Matadi opvaren kunnen. Zulk een boot komt er maar zoowat tweemaal per maand aan, zoodat haar aankomst nog al een gebeurtenis is. Maar of de spoorweg-ambtenaren zich nu een weinig roeren zullen om de afzending van passagieren en goederen te bespoedigen! Volstrekt niet! Men zei tegen mij: "Wilt gij uw bagage verzenden? Haast u dan naar de spoorwegstatie met uw zakjes en pakjes. Straks is het vijf uur; dan wordt het bureau gesloten, en geen sterveling zal u helpen tot morgen-ochtend om zeven uur!" Toen de trein zou vertrekken, was ik tijdig daar. De statiemeester stapte rond met een rotting in de hand en een cigaar in den mond. Zoodra hij mij zag, riep hij: "Gij kunt niet met dezen trein reizen. Gij hebt uw zitplaats niet besproken." "Maar," zeide ik, "ik was gisteren den geheelen namiddag hier, en gij hebt toch goed geweten dat ik vandaag vertrekken wilde. Waarom hebt gij mij niet gezegd dat ik een zitplaats bespreken moest?" De statiemeester haalde zijn schouders op. Ik klom

inmiddels in mijn coupé, maar hij zag mij er zitten en riep op booze wijze: "Klim uit, gij kunt niet met dezen trein gaan; er is geen plaats." "Hier zit ik heel goed," was mijn antwoord. "Uitklimmen," riep hij weer, "de plaats is voor een ander besproken." Ik moest voor de *force majeure* wijken; doch wachtte mijn kans af, en sprong, net voordat de trein vertrok, in een derde-klas wagen, waar ik mij onder een woelende massa inboorlingen moest thuismaken. Bij de volgende statie keek ik in de tweede-klas coupé waaruit ik verdreven was geworden. Er waren nog twee of drie ledige plaatsen, die gedurende de geheele reis nooit werden opgevuld!

Tot zoover omtrent de handelspolitiek in West Afrika. Wat van de naturellen-politiek? Laat ons met Portugeesch Angola beginnen. "In Portuguese West Africa," zegt John H. Harris, "one sees the best and the worst treatment of native races. The best for the free native, the best for the educated coloured man, and the best for the coloured woman. In every other colony—and in this respect British colonies are becoming the worst—race prejudice not only prevails but is on the increase. In the Portuguese colonies there is a pleasing absence of race prejudice." De Portugeezen, de Spanjaarden, de Italianen, behooren tot de Latijnsche rassen, die *anders* over de kleur-kwestie denken dan wij, die tot de Teutonische rassen behooren. Lord Bruce geeft in zijn "American Commonwealth" het onderscheid tusschen de beide beschouwingen aldus aan: "In Latin America, whoever is not black, is white; in Teutonic America, whoever is not white is black." Wij kunnen niet juist de Portugeezen daarin prijzen dat zij de scheidslijn tusschen blank en zwart feitelijk uitwisschen, maar veel minder kunnen wij hun behandeling van de arme contract-arbeiders op St. Thomé en Principe goedkeuren. Deze arbeiders op de cacao-plantages worden door Harris ronduit "slaven" genoemd, en ofschoon zij het niet zijn in den letterlijken zin des woords, is toch hun toestand, onder een arbeids-contract dat vijf jaren duurt, en dikwijls buiten en tegen hun eigen wil voor een verderen termijn vernieuwd wordt, uiterst treurig. In het jaar 1908 hebben vier groote cacao-firma's, die van Cadbury, Fry, Rowntree, en Stollwerck (van Keulen), samengespannen om een onderzoek te doen instellen in den toestand van de arbeiders op de plantages aan de Westkust. William Cadbury en John Burtt gingen als deputatie naar Portugeesch West-Afrika, bezochten de plantages, en verklaarden na een grondig onderzoek: "The system of obtaining and treating labour connected with the cocoa industry is indefensible. Its component parts are (a) recruiting by irresponsible Europeans and their native agents, (b) a form of contract, which in practice does not safeguard the liberty of the native, (c) an excessive mortality on the islands, and (d) repatriation laws not calculated to facilitate repatriation." De genoemde firma's drongen bij de Portugeesche Regeering in Lissabon aan op algeheele hervorming van de wetten op het aanwerven en de behandeling van cacao-arbeiders, en toen de Regeering, na een plechtige belofte gegeven te hebben, in gebreke bleef om de verlangde verbeteringen aan te brengen, verklaarden de vier firma's wier namen ik u genoemd heb dat zij opgehouden hadden cacao te koopen die van de West-afrikaansche eilanden kwam. Commentaar is overbodig.

In alle koloniën aan de Westkust wordt van de inboorlingen een mate van verplicht arbeid geëischt. Dit was mij meer opvallend in Duitsche, Fransche en Belgische koloniën dan in Britsche. Ik weet niet precies wat de wet is in Nigerië, doch in Nyasaland is de jaarlijksche belasting van den inboorling acht shillings, die afgebracht wordt op vier shillings, als hij bewijs kan leveren dat hij voor korten tijd (ik meen drie weken of een maand) in den dienst van één of ander Europeaan is geweest. Maar in Duitsche en Fransche koloniën, zoowel als in Belgisch Congo, wordt veel meer dan dit van den inboorling gevorderd. Hij heeft niet slechts een jaarlijksche belasting te betalen, maar kan ook verplicht worden voor de Regeering te werken gedurende eenige weken in het jaar. Wegen worden in orde gehouden, bruggen gebouwd en goederen vervoerd door inboorlingen die tot zulk werk genoodzaakt worden. Natuurlijk krijgen zij hun voedsel en een klein loon, doch zij kunnen niet weigeren als zij door den ambtenaar tot arbeid van dezen aard worden opgeroepen. Op mijn reizen in Belgisch en Fransch gebied kreeg ik altoos zonder moeite dragers door mij naar den magistraat of plaatselijken chef-de-poste te wenden, die inboorlingen opkommandeerde om mijn vrachten te torschen, en mij zeer dikwerf ook twee gewapende soldaten meegaf, om mijn dragers van alle neiging tot weglooperij te bekeeren. Genoegzaam bewijs dat de dienst, die zij voor mij deden niet al te vrijwillig was. Ik deel deze feiten zonder opmerking mede. Dat een zekere mate van pressie op den inboorling mag worden uitgeoefend, ten einde hem aan den arbeid te wennen, zal niemand willen ontkennen (of hij moet een oprechte volgeling van Jean Jacques Rousseau zijn). De vraag, echter, wanneer zulke pressie tot een afkeurenswaardigen dwang overgaat, is stellig moeilijk te beantwoorden.

Er zijn aan de Westkust geen koloniën waar de inboorling op een meer verlichte wijze behandeld wordt dan de koloniën van de Goudkust en Nigerië. Hier wordt hij in de eerste plaats gehandhaafd in zijn bezit van den grond. Geen Europeaan kan in deze koloniën een concessie van grond van een inboorling verkrijgen zonder de bepaalde sanctie van de Regeering of van een hof daartoe benoemd. Het

gevolg hiervan is dat de naturel zelf den bodem bewerkt, de opbrengst naar den Europeaan brengt, en daarvoor een betaalbaren prijs ontvant. Op de Goudkust heeft men bevonden dat er meer geld in cacao steekt dan in grond, en de cacao-industrie, die in het vorige jaar (1915) ongeveer £3,000,000 opbracht, wordt nu bijna geheel en al ten bate van den naturel gedreven.

Deze Britsche koloniën aan de Westkust zijn ook de eenige waar ik gezien heb dat de opgevoede inboorling tot zijn recht komt. Hier ziet gij een zwarten kaffer die Engelsch spreekt met een volmaakt accent, en die een gouvernements-ambtenaar is, of een statiemeester, of een telegrafist, ja soms een advocaat of een geneesheer. Dan spreek ik niet van de afgerichte ingenieurs, machinisten, schrijnwerkers, metselaars en smits, die deze ambachten op de zendingscholen hebben geleerd. Het land is van hen vol. Als zij voor een week zouden te werken, zou de geheele staats-machinerie aan de Westkust stilstaan. De inboorling, zeg ik, komt tot zijn recht in West Afrika. Wij schudden er het hoofd misschien over. Dat kan in ons land toch niet : onze toestanden, onze eigenaardige samenleving, gedoogt dat niet. Misschien niet. Maar het *zal* ertoe komen, ook in Zuid-Afrika. De inboorling streeft voorwaarts. Hem te belemmeren, te kortwieken, in te toomen, zal op den duur niet beantwoorden. Laat ons veeleer zijn streven, dat toch van iets edels getuigt, in rechte kanalen sturen. Dan zal zijn economische vooruitgang ook ons economisch gewin zijn.

En nu, ten laatste, doen wij de vraag : hoedanig de naturellen-politiek der verschillende regeeringen in West-Afrika is ten opzichte van den drankhandel. Ten dezen aanzien moeten wij de hoogste " good conduct " merken aan de Belgen toekennen ; terwijl de Franschen, helaas ! aan het ondereind van onze lijst staan. In zijn interessante reisbeschrijving " En Eclaireur," zegt ons M. Anet : " De beperkingen van den drankhandel, voor zoover zij Midden Afrika betreffen, zijn op voorstel van Lord Salisbury op het Congres van Brussel in 1889 vastgesteld. Binnen het gebied begrensd. door 20 grad. noorderbreedte en 22 grad. zuiderbreedte is elke koloniale mogendheid verplicht den verkoop van sterken drank aan de inboorlingen in een zeker deel van zijn territoire te verbieden, en in het andere deel door een toenemenden accijns te beperken." In sommige koloniën bleven deze regulaties krachteloos, met het gevolg dat een conferentie andermaal te Brussel bijeengeroepen werd om over de zaak te beraadslagen. Doch deze tweede conferentie richtte niets uit, vanwege de oppositie van Frankrijk, gesteund in deze zaak door Duitschland. Wat betreft België, zegt Anet : " Tot eer van den Congo-staat moet worden gezegd dat hij zijn ondernemingen ten opzichte van drankverkoop op getrouwe wijze heeft nagekomen." En dit getuigenis wordt door Harris, die jaren lang zendeling was in den Congo, bevestigd : " The Belgians in their Colony are bringing the prohibition line ever nearer the coast, and it is now impossible, even in the ' open ' areas, for a native to purchase any intoxicating liquors between Friday night and Monday morning."

In de andere koloniën staat het kwalijk met den verkoop van drank. Het heeft mij treurig gestemd, toen ik in de binnenlanden van de Goudkust Kolonie reisde, om telkens aan den weg een hutje te zien, waaraan er een uithangbordje gehecht was met het bedroevend bericht—in de Engelsche taal, als het u belieft—" Licensed to sell spirituous liquors." In 1911 werden niet minder dan zes en een half millioen gallon sterken drank in de drie Britsche koloniën van Sierra Leone, Goudkust en Nigerië (Zuid) ingevoerd. Is het niet om over te sidderen ? Het vreemdste van alles is dit : dat de inboorlingen van de westkust niet een dronken volk zijn. Ik zag er lang niet zooveel uiterlijke teekenen van dronkenschap als wij heelaas ! hier in de Westelijke Provincie ontmoeten. Bovendien werpt de verkoop van spiritualiën geringe winsten voor den handelaar af. Wien dan komt de drankhandel eigenlijk te baat ? De Regeering ! Het kan niet ontkend worden dat de invoer van sterken drank in de West Afrikaansche koloniën den verschillende regeeringen prachtige inkomsten verzekert. Gedurende de maand Januari 1911, werd in de stad Abeokuta in Zuid Nigerië, de som van £2,644 aan invoerrechten geheven, waarvan £2,450 van den accijns op sterken drank kwam. Zulke cijfers spreken voor zichzelf. Wanneer niet de regeeringen er zelven toe komen den drankhandel in hunne koloniën te verbieden, is er weinig hoop om het verbruik van spiritualiën verminderd te krijgen. De ondervinding in West Afrika heeft geleerd dat het opleggen van hooger accijns niet veel helpt. Prohibitie is het eenige voldoende redmiddel.

Maar prohibitie is bijna onmogelijk, indien niet alle de regeeringen samenwerken. De verdeeling van het grondgebied van West-Afrika tusschen de mogendheden is zóó geschied, dat elke mogendheid een smal strookje kust en een oneindig hinterland heeft. De kolonie van Togoland, bij voorbeeld, heeft een kustbreedte van slechts 60 mijlen, doch zij strekt zich honderden mijlen ver noordwaarts, begrensd ten westen door de Britsche kolonie van de Goudkust en ten oosten door de Fransche kolonie van Dahomé. Hoe zou men nu prohibitie in Togo kunnen invoeren en handhaven, zoolang de drankhandel vrij blijft in de aangrenzende koloniën van de Goudkust en Dahomé ? Men zou honderden mijlen van grenslijn moeten bewaken ten einde den smokkelhandel te stuiten. Het is een onmogelijke zaak. Neen, in West-Afrika moeten *allen* samenstemmen om prohibitie in te voeren, of prohibitie wordt een doode letter. In Congoland, echter, staat

de kwestie eenigszins anders, omdat er slechts één weg naar de binnenlanden is, namelijk langs de Congo-rivier en met de Matadi-Kinshassa spoorlijn.

Miss Mary Kingsley, de vermaarde reizigster in West-Afrika, die met een verbazende mate van gezond verstand begaafd was, was in vele opzichten ook verbazend kleinzielig ; en nergens komt die kleinzieligheid helderder voor den dag, dan waar zij de zendelingen aanvalt omdat deze den drankhandel tegengaan. " I have no hesitation in saying that in the whole of West Africa, in one week, there is not one-quarter the amount of drunkenness you can see any Saturday night in a couple of hours in the Vauxhall Road... I own the whole affair is no business of mine ; for I have no financial interest in the liquor traffic whatsoever. But I hate the preying upon emotional sympathy by misrepresentation, and I grieve to see thousands of pounds wasted that are bitterly needed by our own poor, starving poor. I do not regard the money as wasted because it goes to the African, but because such such an immense percentage of it does no good and much harm to him." Het zou moeilijk gaan om vier volzinnen te vinden in eenigen schrijver over Afrika, die voller zijn van drogredenen, en van dwazer en meer ongemotiveerden afkeer van den zendeling en al zijn daden, dan deze woorden van Mary Kingsley. Geen wonder, want Mary Kingsley had geen begrip van het bovennatuurlijke, en van den bovennatuurlijken drang die tot zendingarbeid drijft. Toen zij die wonderlijke zendingdame, Miss Mary Slessor, ontmoette, zaten de twee Mary's —elk op haar wijze een merkwaardige persoonlijkheid—tot diep in den nacht over godsdienstige begrippen als de onsterflijkheid der ziel te redeneeren. Mary Kingsley kwam geweldig onder den indruk van den ernst en de toegewijdheid van Miss Slessor. " I would give anything," zeide zij, " to possess your beliefs : but I can't, I can't. When God made me He must have left out the part that one believes with."

Kolonisatie en evangelisatie moeten in Midden-Afrika met elkaar gelijken tred houden. Dit is de les die ons de geschiedenis leert. Dit is de les die ons de eigene ondervinding leert. En daarvoor behoef ik niet naar de zendelingen te gaan ; noch minder naar een vluchtige en bevooroordeelde reizigster als Miss Kingsley. Ik verwijs u enkel naar het rapport van een elftal mannen van Zuid-Afrika, die in geen verhouding hoegenaamd tot erkende zendinggenootschappen staan—ik bedoel, de mannen van de " Naturellen-zaken Commissie," die tusschen de jaren 1903 en 1905 de tegenwoordige toestanden der inboorlingen aan een grondig onderzoek onderwierpen. In paragraphen 282 en vervolg van hun Rapport zeggen zij, o.a. : " For the moral improvement of the natives there is available no influence equal to that of religious belief. The vague superstitions of the heathen are entirely unconnected with any moral ideas ; though upon sensuality, dishonesty and other vices there have always been certain tribal restraints which have been real and, so far as they go, effective. These removed, civilisation brings the native under the influence of a social system of which he too often sees and assimilates the worst side only. Year by year the native is becoming familiar with new forms of sexual immorality, intemperance and dishonesty. The Commission considers that the restraints of the law furnish an inadequate check upon the tendency towards demoralisation, and that no merely secular system of morality that might be applied would serve to raise the natives' ideals of conduct, or to counteract the evil influences which have been alluded to ; and is of opinion that the hope for the elevation of the native races must depend mainly on their acceptance of Christian faith and morals."

Hierbij kunnen wij het wel laten. De ondervinding hier in Zuid-Afrika, waar de blanke beschaving reeds twee en een half eeuwen lang gevestigd is, en waar thans tusschen de dertig en veertig zendinggenootschappen aan het werken zijn, zal in de toekomst ongetwijfeld ook de ondervinding der nieuwere koloniën aan de Westkust zijn. Het is slechts te hopen dat staatslieden, ambtenaren en ernstige denkers van iedere nationaliteit dit zullen inzien, en dat zij de houding van onverschilligheid, verachting of vijandschap, die zij niet zelden tegenover de Christelijke Zending aannemen, voor een houding van goedkeuring en hartelijke medewerking verwisselen zullen.

Een Selectie van Literatuur over West-Afrika

Sir H.H. Johnston : The Colonisation of Africa by alien Races.

Sir H. H. Johnston : George Grenfell and the Congo.

Bentley : Pioneering on the Congo.

Lady Lugard : A Tropical Dependency.

Orr : The Making of Northern Nigeria.

Lord Mountmorres : The Congo Independent State.

Harris : Dawn in Darkest Africa.

Morell : Affairs of West Africa.

Mary Kingsley : Travels in West Africa.

Mary Kingsley : West African Studies.

Henri Anet : En Eclaireur.

Seidel : Deutsch-Kamerun, wie es ist und was es verspricht.

Cadbury : Labour in Portuguese West Africa.

Waarom geloof ik in God?

(Door Prof. Marais).

[Op verzoek van de Christelijke Studenten Vereeniging behandelde ik in een drietal voorlezingen de volgende vraagstukken :—

1. Waarom geloof ik in God?
2. Waarom geloof ik in de Goddelijke Drieeënheid?
3. Waarom geloof ik in Jezus Christus?

Achtereenvolgens hoop ik deze voorlezingen in 't "Maandblad" op te nemen.—J.I.M.]

Is het wel noodig, na zoovele eeuwen, verslag te doen van ons geloof in God? Is de vraag, die wij stellen, niet overbodig geworden, daar toch de Heilige Schrift voorgeeft te zijn eene Openbaring uitgaande van den Schepper des Heelals? Immers het Boek der Boeken spreekt in duidelijke bewoordingen aangaande Hem? Die dus op den bodem der Schrift staat behoeft geen betoog over het bestaan van God.

* * *

En toch is het opmerkelijk, dat de Schrift nergens een poging aanwendt om het bestaan van God te bewijzen : zij onderstelt dat. Dat bestaan is uitgangs- midden- en eindpunt der goddelijke openbaring. De dwaas moge in zijn hart zeggen : "Er is geen God," omdat hij een dwaas is ; die oogen heeft om te zien, en die oogen wil gebruiken, zal overal sporen aantreffen in de natuur, en in de wereldgeschiedenis van de werkelijke tegenwoordigheid Gods in het Heelal. "Want," zooals Paulus het uitdrukt, "Zijne onzienlijke dingen worden, van de schepping der wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijn eeuwige kracht en goddelijkheid, opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn." (Rom. 1 : 20).

* * *

Voorts kunnen we twee redenen aangeven, waarom de Schrift het *bewijs* voor het bestaan van God eenvoudig däár laat. Die redenen zijn :—

(1) Er is iets in den mensch, als mensch, dat het bestaan van God *moet* erkennen.

(2) Er zijn dingen, die door logische wetten en de toepassing dier wetten, niet kunnen worden bewezen. De Logica is machteloos buiten haar eigen perken.

Deze twee stellingen zijn ons vooreerst genoegzaam in ons onderzoek ter beantwoording van de vraag : waarom levert de Schrift ons geen bewijs voor het *bestaan* van dat Opperwezen, waarnaar wij zoeken, en dat we vinden willen?

* * *

Nemen we het *eerste* punt ter bespreking, dan zouden we ons op de algemeene ervaring mogen beroepen. Dit is door velen gedaan. Geen enkel *atheistisch*, of godsdienstloos volk heeft er ooit bestaan. "Wel is dit door Socinus, Locke, en door velen in den nieuweren tijd b.v. Büchner, Darwin, en anderen beweerd. Maar dit gevoelen is genoegzaam weerlegd, en thans schier algemeen prijsgegeven. De bekende uitspraak van Cicero, dat er geen volk zoo barbaarsch is of het gelooft aan de goden, is eeuw aan eeuw bevestigd. Dit feit is van groote beteekenis. Datgene, waarin alle menschen krachtens hunne natuur overeenstemmen, kan niet valsch zijn."

* * *

Wat Cicero beweert wordt ook door Aristoteles bevestigd. "Gesteld eens," zoo schrijft hij, "dat er een volk werd gevonden wonende onder den grond, in prachtige huizen, gevuld met alles wat schoon is en bijdragen kan tot 's menschen geluk —gesteld dat ze gehoord hadden van een vreemde macht, uitgeoefend door zekere bovennatuurlijke wezens, die goden worden genoemd,—gesteld dat deze menschen uit hunne duisternis werden uitgeleid tot klaarlichten dag—dan zeker, wanneer ze zoo met één de aarde, de zee, de lucht, de wolken zagen zich in die lucht bewegende, en de machtige zon haar heerlijkheid over alles verbreidende—of weer, wanneer de nacht inviel, en de sterren flikkerden aan 's hemels trans, met de maan, wassende en afnemende in haar zachtheid, alles in beweging gehouden door eeuwige, onveranderlijke wetten,—dan voorwaar, moeten zij tot 't besluit komen : ER ZIJN GODEN, wier handewerk men in die wonderen aanschouwde." Zoo Aristoteles—de grootste denker der Grieksche oudheid. Had hij onzen Psalmbundel gekend, hij zou daar ook ,in schooner taal, hebben vernomen : "de hemelen vertellen GODS eer, en het uitspansel verkondigt ZIJNER handen werk." Niemand kan het elfde boek van Aristoteles Metaphysica lezen—door sommigen als het twaalfde erkend—zonder met Dr. Hutcheson Stirling uitteroepen : "Aristoteles bezingt God, niet op zulken muziekalen toon als Milton, toch op zijn eigen diepzinnige wijze, even schoon en welluidend, doch philosophisch veel dieper dan Milton."

* * *

Wat deze twee wijsgeeren uit oude tijden zoo treffend hebben betuigd, vernemen we uit de pen van een Duitschen denker uit veel lateren tijd. Schubert, in zijn "Geschichte der Seele," wijst ons op dezelfde overtuiging aangaande het bestaan van God, waarvan de hierboven aangehaalde wijsgeeren getuigden. "Niet de schrik, noch de vreeze, als zij op de vleugelen des onweers of in den donder der vulkanen voorbijvaren, hebben den mensch al-

lereerst het bestaan van een God verkondigd. Ook heeft hij het niet eerst in het sterrenschrift der natuurgewrochten gelezen. Innig diep, gelijk het verlangen waarmee het pas geboren kind naar de nog onbekende moeder schreit : luid als het roepen der jonge raven naar het nog nooit genoten voedsel, stil en sterk als de aandrift waarmee het zoo pas uit het donker geboren oog, of de zoo even uit den zaadkorrel ontwikkelde plant het nog nooit geziene licht zoekt, woont in het wezen van den mensch een verlangen naar de levendige bron van van alle leven, waaruit ook hij zelf zijn oorsprong heeft." Hieruit volgt, "dat het geloof aan een persoonlijken God natuurlijk is en normaal ; het komt overal, van zelf bij alle menschen op." Ik kan het dus goed begrijpen, dat een wijsgeer als Schopenhauer, die niet juist godsdienstig of bijbelgeloovig was uit gevallen, kon getuigen : "Een onpersoonlijke god is geen god, slechts een misbruikt woord een contradictie, een Schibboleth voor professoren in de Philosophie, die, nadat zij de zaak hebben moeten opgeven, met een woord de zaak willen doordrijven." Geen wonder dus, dat men van de vroegste tijden aan beweerd heeft, dat de godskennis den mensch ingeschapen en aangeboren is ; gelijk de beginselen der redeneerkunde, der zedeleer, van het recht ontwijfelbaar vast staan voor alle menschen. Hierin te treden is thans onmogelijk.

* * *

Hier dus, hebben we allereerst de twee oogpunten, waaruit we Gods bestaan voor de rechtbank van onze Rede kunnen rechtvaardigen : t.w.:

de stem van God in ons,

de stem van God buiten ons.

* * *

II.

Een tweede antwoord op de vraag hierboven gesteld, heeft evenveel kracht :— Er zijn dingen die door loogische wetten, door bloote redenering, niet kunnen worden bewezen. Wij noemen er drie, t.w. :

het bestaan van het Ik.

het bestaan van het Heelal.

het bestaan van God.

1. Hoe weet de mensch, dat er een buitenwereld is? Toch niet door waarneming? Zeker niet door middel van de zintuigen : Zooals Dr. Josiah Royce het heeft geformuleerd : "Wij ontvangen niet *door onze zintuigen* ; doch we laten het doorgaan *door onze oordeelvelling*, wat buitenwereld er voor ons bestaat." Evenmin als men een blinde kan doen vatten, door bloote redeneering, wat een zonsondergang is met zijn weerschijn op onze Stellenbossche bergen, of een doofstomme, wat een Oratorio van Haydn of Händel is, evenmin kunnen we langs bloot logischen weg, op logische bewijsgronden, constateeren, dat de buitenwereld *bestaat*. De gansche geschiedenis van de wijsbegeerte is ons hiervan een voorbeeld. Ook hierover uitteweiden zou thans minder passen, daar de tijd zulks niet gedoogt.

* * *

2. En het bestaan van het *Ik*. Op de vraag : Hoe weet ik dat Ik ben?" kan niet gemakkelijk een antwoord worden gegeven. Reeds Descartes heeft getracht het *bestaan des menschen* te bewijzen, door zijn aangenomene stelling : "ik denk, derhalve besta ik"; doch als zuivere redeneering was die stelling eene mislukking. Als overtuigingsbeginsel, als intuitie, als uitgangspunt van alle redeneering, als grondslag van al ons denken, spreken, handelen, geldt het bestaan van het Ik. De Logica verlaat ons hier. En toch zijn we zeker van dat bestaan : die daaraan twijfelt is voor Valkenburg of Robben-eiland bestemd.

* * *

3. Ook liggen geschiedkundige feiten en gebeurtenissen even zeer buiten het gebied van logische redeneering.

Wie kan door de logica bewijzen, dat Jan van Riebeeck ooit heeft bestaan, dat Napoleon niet een figuur is door de verbeelding ons voor den geest getooverd, dat de groote brand van Londen ons door Pepys in zijn "Diary" zoo treffend verhaald ooit heeft plaatsgevonden? Voor ons staan deze en alle historische gebeurtenissen vast, omdat we langs andere dan logische wegen onze slotsommen op dit gebied hebben bereikt. Zijn er die twijfelen aan deze dingen, we laten ze over aan hun twijfel en gaan schouderophalend voorbij. De eeuw waarin we leven is de eeuw van den twijfel. Shakespeare hebben ze ons trachten te ontrooven, Homerus is in schaduwen gehuld, Mozes is een figuur geworden als de Aeneas van Virgilius, en dat de Heiland der wereld, Jezus Christus, ooit heeft bestaan, wordt door Drews en Kalthoff betwijfeld.

Voor ons historisch geloof zijn er deugdelijke gronden : voor 't bestaan van God evenzoo !

* * *

Het volgende verhaal kan de zaak voor ons ophelderen :

De Schotsche wijsgeer Beattie, ten einde zijn zesjarig kind onder den indruk te brengen, dat er een God is, aan wien wij alles te danken hebben, trok in groote letters in den tuin den naam van 't kind en strooide er bloemzaad in. Hij had tot hier-

toe zorgvuldig vermeden met dat kind over God en godsdienst te spreken. Na eenigen tijd wandelden vader en zoon in den tuin. Het kind zag zijn naam prijkende met bloemen. "Zie, vader, daar staat mijn naam, is 't niet wonderlijk?" "Niets wonderlijks," was 't antwoord, "'t is een bloot toeval." "Maar, vader," was 't wederantwoord, "dit kan toch geen toeval zijn. Iemand moest die zaden in mijn naamletters gelegd hebben." De vader keerde zich tot 't kind, en sprak nu over hoogere dingen. "Beschouw je lichaam, je handen, vingeren, voeten, en zie hoe ze samen werken. Werken ze bij toeval? Zijn ze door toeval ontstaan?" "Neen, zeker niet," zei het kind, "iemand moet ze gevormd hebben." "En wie dan heeft dat alles gemaakt?" Het kind zweeg: en de vader kon toen met klem en nadruk spreken over God als Schepper van hemel en aarde.

* * *

Wat het bestaan van God betreft en de bewijzen daarover—'t is ons, vertrouw ik, duidelijk geworden, dat het Heelal ons zulke sporen van orde, regel, wet, overeenstemming tusschen de deelen vertoont, dat niemand zal kunnen twijfelen aan de werking van eene hoogere Intelligentie. De keuze is tusschen Intelligentie of... Toeval. Die tot Toeval de toevlucht neemt, verloochent zichzelf—het gezond verstand getuigt tegen zulk eene verklaring van het wereldraadsel. Iemand die niets weet van de samenstelling van een stoommachine, of een locomotief, zal toch onder den indruk komen van de orde, die er heerscht tusschen de deelen onderling; en de verhouding van die deelen tot het geheel. Hij moge er weinig van verstaan; aan een toevallige samenloop van omstandigheden zal hij die machine niet toeschrijven. Zoo is het ook met ons godsbegrip. Wij gaan niet uit van de stelling: er *is* een god, en voor zijn bestaan zoeken we daarna naar bewijzen. Maar we zeggen: hier is een sleutel voor 't wereldraadsel,—de eenige sleutel die past op een ingewikkeld slot. De Schrift komt mij te hulpe in dit onderzoek, overhandigt mij dien sleutel en zegt: "De sleutel is God, almachtig, alwetend, alomtegenwoordig, alwijs, rechtvaardig, barmhartig en heilig, een ontoegankelijk Licht, helderder dan 't zonnelicht, dat alles eenmaal opklaren zal 'wanneer de mist is weggevaagd;' een wezen, teederder dan een moeder, hulpvaardiger dan een vader, wiens Naam en wiens Natuur de Liefde is." Heeft iemand een beteren sleutel gevonden voor dat slot, we zullen hem aanhooren. Maar nog nooit is er een betere gevonden. Grieksche wijsgeer, Joodsche psalmdichter, Christen denker, stemmen hierin samen.

* * *

Er mogen deelen zijn van 't Heelal, van de wereldgeschiedenis, van 's menschen doen en laten, voor ons gansch onverklaarbaar; doch door de deelen die ik ken, oordeel ik over wat ik niet ken. Wat 't einde van alles zijn zal, begrijp ik niet, evenmin als een kind over een stoommachine in al hare werkingen een oordeel kan vellen. Doch, gelijk 't verstand, dat achter stoommachine of locomotief zich laat gelden, op mij een indruk maakt, evenzoo maakt de Intelligentie die ik in alles waarneem op mij als denkend mensch een verbazenden indruk.

(Wordt vervolgd).

OP MIJN TAFEL.

Van de Heeren de Bussy en Co.: Amsterdam, Pretoria, Johannesburg, Kaapstad (H. A. U. M. Kaapstad), hebben we ontvangen de KOMPLETE GEDICHTEN (in vereenvoudigde spelling) met Platen, van P. A. DE GENESTET, tegen slechts vier shillings postvrij. De druk is helder, de uitvoering net, de band sierlijk, de prijs billijk. Wij hopen, dat de uitgevers een ruim debiet zullen hebben met de geheele serie—de Bruine Serie—waarvan De Genestets gedichten No. 4 uitmaken.

* * *

Van dezelfde uitgevers—No. 7 van de Groene Serie—is ontvangen: "Billy Bray" door F. W. Bourne, tegen 2s. postvrij.

Wij zijn de uitgevers dankbaar voor deze uitgave. Billy Bray was een Wesleyaansche Evangelist, die duizenden in zijn leven tot zegen is geweest. Billy was een persoonlijkheid, een man van kracht. Dit kostelijk boek mag wel in ons land verspreid worden.

* * *

Van den Heer I. H. Kok te Kampen hebben we ontvangen: "Idzardi"—In de Branding een verhaal uit 't Friesche Volksleven.

Dit boek is een van de uitgaven van de Vereeniging ter bevordering van Christelijke Lectuur in Holland, en dus de moeite waard, ook in ons land te worden gelezen. Die vereeniging doet voor Holland wat "De Christelijke Boek Vereeniging" vroeger voor Zuid-Afrika deed.

* * *

"OOM WILLEM SMIT."

(Door Ds. Geo. Murray).

Naast "De Sewe Duivels" zal meer dan een met genot deze schetsen uit het Kaapsche boerenleven lezen. De stukken zijn reeds in de "Kerkbode" verschenen en hebben toen reeds de aandacht getrokken. Wij wenschen de Publicatie Commissie van harte geluk met zulk een goed begin. "Oom Willem Smit" zal, hopen wij, een huisvriend worden in Zuid-Afrika.

DEEL XXI, No. 10. STELLENBOSCH. OCT., 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

VRAAGSTUKKEN NA DEN OORLOG.

't Is opmerkelijk, hoe men allerwege vragen doet, die met het ophouden van dezen wereldkrijg ter sprake moeten komen. Ook is het opmerkelijk te zien, hoe men allengs ontnuchterd wordt. Wie kan niet met diepen weemoed lezen den volgenden brief die in "The Cape" van 29 Sept. verschijnt? Laat zulk een brief ons niet denken, denken, denken, en ...... bidden! Bidden voor de wereld; bidden voor 't Christendom; bidden voor de Kerk; bidden voor ons arm, verscheurd, ergdenkend, verbitterd Zuid-Afrika. Ik schreef onlangs aan een "politieken" vriend: "Ik ben geen optimist: ik ben geen pessimist: ik ben ook geen meliorist: ik ben een *Spes*-simist geworden." Immers "de Hoop beschaamt niet." Beter worden de dingen niet. Laat ons hopen, en blijven hopen. De ware Hoop is kind des gebeds, zuster des geloofs, tweelingzuster van de Liefde.

* * *

Doch de brief. Een vader schrijft :—

"Ik heb drie zoons in dezen oorlog verloren. Mijn oudste stierf 't laatst in een hospitaal in Frankrijk. Vóór hij stierf, hielp een vriend, die aan 't beteren was, hem een brief aan mij te schrijven. Die brief had te doen met den nacht na een gevecht, toen de gewonden samen spraken bij 't licht der maan :—

"Een gewonde Duitscher—niets meer dan een knaap—sleepte zich voort naar mij om mij zijn waterflesch toe te reiken, want toen ik tot mijzelven kwam was ik gillende van dorst. Hij leide zich neer naast mij en we hielden de handen. We waren dadelijk vrienden, en spraken, want ik spreek Duitsch, zooals gij weet. Wij troostten elkaar gedurende dien langen, bangen nacht, en ik voelde jegens hem of hij mijn eigen broeder ware. Zoo ver ik weet was ik de man die hem den bajonetsteek had gegeven, die hem nu en dan deed hijgen naar den adem. Ik had verscheidene mannen gedood. Ik durfde niet nu aan hen denken. 'Jongen,' zei ik, 'wat dwazen waren we toch.' Hij antwoordde, als een kind: 'Er zal geen vechten zijn, waar wij heen gaan.' Voordat de morgen aanbrak stierf hij in mijn armen—binnen een paar dagen ben ik ook dood—en hij wist, en ik wist, en binnen kort zal de heele wereld weten—dat al dit gebazel omtrent koning en vaderland en eer en heerlijkheid slechts leugentaal is. Wij dooden onze broeders hier aan het front in geen betere zaak, dan om een paar schraapzuchtige rijken nog rijker te maken, en als zij verzadigd zijn, dan zal de oorlog ook ophouden. Hij wist het, en ik weet het, en negen uit de tien van ons hier weten het. Doch om de een of andere reden voelen we ons geroepen te vechten. Wat voor dwazen zijn we toch!" Tot zoover de brief. En de vader voegt er toe: "God helpe mij! Ik zit alleen thuis, en ik weet 't ook."

Arme jongen! Arme vader! En dan spreekt de pers zoo gemakkelijk over oorlog!

* * *

Voor mij ligt echter een boekske, dat een ietwat andere taal spreekt. Het bevat brieven—ook van 't slagveld geschreven door een jongen theologischen student, die te Montauban werd voorbereid voor zendingwerk in Zuid-Afrika. Hij was slechts 19 jaar oud, toen hij stierf. Hij schrijft aan zijn ouders. Hier zijn enkele uittreksels :—

"Hoe voelt men de noodzakelijkheid van tot zichzelven intekeeren na een tijd van 't kazerne-leven. Men laat zich glippen en raakt in de gewoonte om

te leven zonder waarachtigen omgang met onzen Heer en om te bidden in woorden en vormen alleen! O, dat degenen, die het *kunnen*, die de kracht en den tijd hebben, bidden voor degenen, die zulks niet kunnen." Elders lees ik :—

"Ik ben gelukkig en tevreden, omdat ik weet, dat Hij daar is en waakt over al de zijnen."

* * *

"Ik begin"—zoo schrijft hij later—"de menschelijke ziel beter te verstaan, vooral de zielen van deze eenvoudige menschen, die strijden en lijden, en door een enkelen draad nog aan 't leven verbonden zijn: Kleine brokjes van liefde, een weinig belangstelling, enkele genietingen, en boven al een aantal gewoonten. Ach ja! hoe dikwijls betreur ik het, dat ik in het begin zoo opzij stond.

"Er is zulk een rijkdom wanneer men in de diepte dier zielen afdaalt! Ik heb geleerd ze lief te hebben, en nu tracht ik met ze te spreken. O! dat geloof, dat ik soms zoo diep voelde, dat zoo helderschijnend was in mij, hoe dor en scholastisch scheen het, zoo vol van haarsplijtende onderscheidingen in woorden, als ik met deze eenvoudige menschen moest spreken, die met het leven alleen bekend zijn, die nooit gehoord hebben van Idealisme, of Geest, of Stof, maar die eenvoudig leven en lijden! Soms deed ik mijzelven de vraag: 'Moest er niet één godsdienst zijn voor 't volk en een ander voor de intellectueelen, en derhalve tweeërlei zedelijkheid?' Doch neen. Ik voel en ik *weet*, dat het niet zoo is, en dan denk ik aan dat woord van den Apostel: 'Jezus Christus is *dezelfde* gisteren, heden en tot in eeuwigheid.' En was Hij niet zelf een timmerman? En heeft Hij niet gezegd :—'Zalig zijn de armen van geest'...... Ik weet met eene kennis, die onveranderlijk is en met een vertrouwen dat onverwinnelijk is, dat de grondslag van mijn geloof—God als Vader, Christus verrezen en levend, de mensch onderworpen aan de wet van Plicht-om-lief-te-hebben—niet geschokt kan worden en rust op *de Rots*."

* * *

Nog eene aanhaling :—

"De roepstem van den Meester is nog altijd luider in mijne ooren, of liever in mijn hart, en wat doe ik om daarop te antwoorden?

"Ik hoor Jezus antwoorden op de vraag van Pilatus: 'Gij zegt, dat ik een koning ben.' En ziet, de Vredevorst, Christus de Koning wordt verlaten; Zijn Woord, Zijn bevelen, Zijn leer worden weersproken door 't leven van iederen dag. O, mijn Frankrijk! wat hebt gij gedaan met uw Koning? En geheel 't Christendom en de Kerk, wat hebt gij gedaan met uw Zaligmaker? Hij was Koning, Koning bij rechte, Koning bij geboorte, Koning door den wil van God, en de Zijnen hebben Hem den rug toegekeerd. Hij is alleen gelaten.

"Maar dat kan niet zijn. Hij *zal* Koning zijn. De Vrijwilligers (Studenten Vrijwilligers) hebben dit beloofd.

"Francois Monod, Robert Prunièr, en anderen, vele anderen, zijn gestorven denkende aan dat heerlijk koninkrijk dat komen moet. Hun dood is een stap in de richting van de komst diens Koninkrijks, gelijk hun leven zulks was.

"En dan zal het nieuwe Frankrijk opstaan om 'Christus Koning te maken.' En het zal zijn voor hen die achterblijven om nieuwe arbeiders voor den rijpenden oogst te bereiden.

"Wij zweren u trouw o Heer: wij zullen werken om Uw Koninkrijk te doen komen: wij zullen ons leven geven voor dat ideaal......

"Ik heb mij daaraan gewend om den Dood in 't aangezicht te staren. Hij verschrikt mij niet. Moet ik vallen, ik ben gereed. Ik zal sterven zonder leedwezen, want ik weet, dat anderen beter dan ik het werk kunnen voortzetten, waartoe ik mij gegeven heb; want ik heb de innerlijke verzekering dat ik den weg gevonden heb en dat de Meester mij zal herkennen als een der Zijnen. Ik ben in vrede, want ik weet dat de Vader zal zorgen voor die ik liefheb, en dat Hij over mij waken zal. Het wordt mij steeds meer duidelijk, dat ik niet leven kan voor eenig ander doel dan voor dat ideaal: 'Uw Koninkrijk Kome!'"

Wat dunkt u, lezer, van zulk schrijven? En dat uit de pen van een jongeling van 19 jaar.

* * *

En nu nog eenige uittreksels uit brieven: Dit maal uit de brieven van een Duitschen predikant, die op 25-jarigen leeftijd sneuvelde voor Dixmuiden :—

"Wat zijn er in dezen rampzaligen oorlog reeds een brave menschen gevallen! Bijna elken dag vindt men in de verlieslijsten lieve namen, die iemand eens dierbaar waren. Maar 't moest zoo zijn: naar Gods liefde had het niet zoo behoeven te zijn, maar door de menschelijke zonde kon het op den duur niet worden vermeden. Als men aan geen eeuwigheid kan gelooven, is zulk een oorlog met zijn ontelbare onschuldige slachtoffers, een troostelooze jammer, weet men echter, dat Gods oog over de geschiedenis der wereld gaat, dan komt men tot de opgewektheid, waarin wij leven.— 't Loopt nu tegen 9 uur: Zooeven heb ik in de zaal een kleine avondgodsdienstoefening gehouden, die, tot mijne verrassing, zeer goed bezocht was. Daar zitten ze dan, de beste kerels, velen nauwelijks 17 jaar oud, vroeger vertroetelde moederskinderen, scholieren en studenten, boere jongens en kooplui en nu worden ze zoo geplaagd door den zwaren dienst. En nu hooren zij weer de oude woorden uit de Heilige Schrift en het mag menigeen wel in de ooren klinken als moederstaal en stemmen van thuis."

Een andere aanhaling :—

"De oorlog is wel vreeselijker dan men thuis ooit kan vermoeden. Wie niet door een kogel wordt getroffen, wordt weggemaaid door de bovenmenschelijke inspanning, honger, natheid en koude. Vele mijner kameraden, zien er meer uit als dooden dan als levenden ; zij loopen bedrukt rond en verlangen naar den dood... O de oorlog is vreeselijk. Geen woorden vermogen de ellende te beschrijven, die hij over land en menschen brengt... Wat hebben wij al voor dagen en nachten van schrik beleefd. Geen wonder dat men zelf gevaar loopt ruw te worden en al het menschwaardige en heilige te vergeten !... Gij vraagt of optimisme eene zwakheid is ? Zeer zeker niet, want voor optimisme zijn wil en kracht noodig. Niet eene zwakheid is het, maar een—dwaling. M.i. zijn beiden dwaling, zoowel optimisme als pessimisme : in beider plaats moet staan het ernstige gebed van een kind Gods : uit de diepte roep ik tot U, o Heer ! Begrijpt ge dat ? Ik geloof wel, dat ge begrijpt wat ik bedoel. Het eeuwige laat zich nu eenmaal nooit in duidelijke bewoordingen uitdrukken ; slechts in 't geloof wordt 't begrepen en wel hem die het begrijpt !... Op algemeen verlangen, houd ik thans elken avond een godsdienstige toespraak. Dat zijn wonderbare uren, wanneer wij in schemerig maneschijnlicht tezamen hokken, in onze lange mantels gehuld en naar de eeuwige waarheden luisteren. Hoe menigeen, die mij vroeger in Potsdam als spotter bekend was, komt thans en drukt mij in het donker de hand : ja de oorlog maakt ernstige menschen en laat wonderen geschieden aan menschenharten !...

* * *

Drie dagen nadat hij het volgende geschreven had sneuvelde hij :—

Och, mocht ik nog eens aanschouwen
 Uw vriendelijk kindergelaat,
Terwijl de morgen zonne
 Zich in uw oogjes baadt.

Och, mocht ik nog éens weer kussen
 Uw lieve, trouwe hand,
O Moeder, lieve Moeder
 In 't verre vaderland. !

Och, mocht ik nog eenmaal hooren
 De machtige stem van den Heer,
Dan legd' ik (o hoor Heer, mijn bede !)
 Mijn hoofd op uw trouwe ter neer.

* * *

De vraag mag wel gedaan worden : wat zal de toestand van Europa zijn na den oorlog ? Zal er herleving komen ? Zullen de volkeren worden wedergeboren en beseffen, dat terugkeer tot God de eenige weg is tot een duurzamen vrede ? Eenige maanden geleden toonde ik aan uit de geschiedenis, dat na ieder grooten oorlog een herleving op godsdienstig gebied zich openbaarde. De *Heraut* is op dit punt ietwat pessimistisch. Dáár vind ik 't volgende :—

"In Duitschland is men de historie gaan onderzoeken op het punt van de nawerkingen, die verschillende oorlogen op het gebied van het zedelijk en Godsdienstige leven hebben gehad. Daarbij is gebleken o.a., dat na den zevenjarigen oorlog zich geen merkbare gevolgen hebben geopenbaard ; de geweldige gebeurtenissen van dien tijd schijnen geen blijvend spoor te hebben nagelaten.

"Iemand die deze periode heeft nagegaan (Sartorius, Organon des vollkommenen Friedens, Zurich 1837, bl. 58) schrijft : 'Wanneer het lijden voorbij is, wordt gewoonlijk weder de oude weg ingeslagen. Op de heerlijke verheffing gedurende den vrijheidsoorlog is helaas een tijd van verflauwing gevolgd. Laat ons eenige geloofwaardige getuigen uit dien tijd hooren. De Oberprediger Fritsch te Maagdenburg vat in 1815 zijn ervaring in het volgende oordeel samen : Iets werkte het ongeluk van den Prusischen staat en de daarmede verbonden nood een tijd uit. De menschen zochten troost, dien zij anders nooit begeerden. De nood bracht de menschen tot God en dreef hen naar de kerken. De nieuwe oorlog tegen de vijanden van het vaderland begon, allen gloeiden uit religie van vaderlandsliefde. De regimenten werden door de predikanten tot hunne bestemming gewijd. Maar o wee ! De heilige vlam doofde uit. Had niet iedereen gedacht, dat overal waar Pruissen gevonden werden, de overwinning in openbare Godsdienstoefeningen gevierd zou zijn ? Maar ik ken steden, waar zulke troepen drie maanden gevonden werden, zonder dat het hun ook maar éénmaal in den zin gekomen is om kerkparade te houden ; steden, waarin zelfs drie maanden lang hoofdkwartieren gevestigd waren, en waar het, met uitzondering van enkele officieren en soldaten, den generaal en het geheele corps nooit in de gedachte kwam, naar de kerk te gaan ; zelfs niet op zulke dagen, waarop volgens koninklijk bevel overwinningen en veroveringen, bijv. de inneming van de vesgen Stettin, Thorgau en Wittenberg, door het houden van een Te Deum gevierd werden.'

"Daarmede stemt een getuigenis uit 1816 overeen, 't welk luidt : 'De nood heeft de vervreemde menschen weder tot God gebracht. Overal is veel ontvankelijkheid, de bodem is heerlijk toebereid... maar bij de besten vindt men slechts een onbestemd verlangen dat te vergeefs bevrediging zoekt. De religie der meesten is een schaduwbeeld, dat zij achterna loopen.'

"Een Hessisch Theoloog uit dien tijd schrijft : 'In godsdienstig en kerkelijk opzicht is men oppervlakkig, mat, lauw ; gelijk het te voren was, is het nu weder. De predikanten die in hunne in-

komsten onrechtmatig beperkt waren, hadden de verbetering hunner positie als eenigen en hoogsten wensch. Zeker geen compliment voor de herders en leeraars uit dien tijd. Het rationalisme had de kerken dier dagen verwoest..' "

* * *

Dit, echter is m.i., ietwat te donker gekleurd. Dit ten minste is duidelijk, dat er na den oorlog een toestand van zaken zal zijn, op kerkelijk, maatschappelijk, staatkundig, economisch gebied, waarvan we thans geen besef hebben. Wat zal de Kerk beteekenen na den oorlog? Wat zal er worden van de duizenden, die terugkeeren na de hitte van den strijd? Wat van de zending die door den oorlog op allerlei wijze gestremd en belemmerd werd? Wat van het verre Oosten? De *Heraut* vestigde hierop onlangs de aandacht zijner lezers. Het blad zei :—

" Op Palestina worden in deze dagen vele begeerige blikken geworpen. Drie geallieerde landen: Engeland, Frankrijk en Rusland, verlangen het land te bezitten, dat door de helft der menschheid, nl. Christenen, Joden en Mohammedanen, aangeduid wordt met den naam van " het Heilige land.' Toen bij het begin van den tegenwoordigen oorlog, de Engelsche zendelingen uit Palestina moesten vertrekken, zeide één hunner: ' Nooit zal Engeland het toelaten, dat dit land, zoo dicht bij het Suez-kanaal, in andere handen komt, dan die der Engelschen.'

" De Franschen laten reeds jaren lang aanspraak gelden op den Libanon en op het gebergte van Jeruzalem en Bethlehem, die zij met de Fransche cultuur willen zegenen. Maar nog vuriger begeert het orthodoxe Rusland het heilige land in bezit te krijgen; deels om een uitweg te hebben aan de zee en deels om den Czaar den zegekrans om het hoofd te vlechten als den beschermer van de ' heiligste plaatsen der aarde.' Dit kan voor de drie verbonden volken nog wel een twistappel worden."

Wat gaat van 't Heilige Land worden? Zal dit, —zooals de *Heraut* meent—een nieuwe twistappel zijn in de wereldpolitiek? 'n Vraag, die niemand nu kan beantwoorden.

* * *

Wat zal van Afrika worden? Men heeft het land vroeger verdeeld tusschen de Europeesche mogendheden. Doch de grenslijnen zijn nu uitgewischt. Zal men zich gaan neerleggen bij het bestaande, of nieuwe verdeelingen maken? Zal de Roomsche Kerk alles zwijgend aanzien? Zullen de Duitsche zendinggenootschappen weer rustig te werk kunnen gaan, als alles voorbij is? Zullen......doch waartoe meer?

* * *

In de " Rotterdamsche Kerkbode " verscheen er in de maand Mei een artikel, dat in dit verband, wel de aandacht verdient. De titel van het artikel was " Geestesstroomingen " :—

" De nu gevoerde oorlog grijpt ontzaglijk diep in het menschenleven in. Dat wordt nu op allerlei wijze reeds ondervonden, niet alleen in die landen die belligerent of oorlogvoerend zijn, maar ook in de neutrale landen.

" Maar het is niet alleen het maatschappelijk leven in de landen en het politieke leven van Europa, ja, van heel de wereld, dat diep geschokt en fel bewogen is. Het wordt steeds meer openbaar dat er ondergrondsche stroomingen in actie zijn, en dat allerlei geestelijke invloeden zich doen gelden.

" Dat blijkt onder anderen uit wat in de Engelsche bladen over den geestelijken toestand van Duitschland en Rusland geschreven wordt. Ds. Winckel, in het buitenlandsch overzicht van de *Heraut*, wijst er op dat in het blad de *Christian World* nu artikelen worden geschreven die in Engeland druk besproken worden. Men wil dan dat Engeland, als de oorlog voorbij is, het oog richte naar het Oosten om bijzondere bemoeienis te hebben met de Slavische volken, ook op godsdienstig gebied. Men stelt de vraag : ' hoe kunnen de Christenen in het Westen toenadering toonen tot de Christenen in het Oosten?'

"Wie de kerkgeschiedenis kent weet, dat ook in vroeger eeuwen veel gezocht is naar de eenheid van de kerk in het Westen met de Grieksche kerk in het Oosten van Europa. Daar is toen veel over gecorrespondeerd en onderhandeld, maar het is er nooit toe gekomen. De Oostersche kerk heeft in Rusland een eigen ontwikkeling gehad, leidend tot een eigen religieus leven en tot een afzonderlijke culte, op allerlei manier verschillend zoo van het Roomsche als van het Protestantsche.

"Doch de oorlog heeft een ommekeer in de geestelijke wereld tot stand gebracht. Engeland leefde tot nu bij de Duitsche wetenschap en liet zich leiden door de Duitsche Philosophie. Maar de haat is zoo groot dat het niet alleen met Duitschland geen handel meer wil drijven, maar ook alle geestelijke relatie met Duitschland voor goed wil afbreken. Zelfs de Duitsche muziek wil men daar niet hooren en spelen. En waar men in Duitschland zijn geestelijken vriend verloren heeft, wil men in Rusland een zoodanige terugvinden. Doch dan moeten in Engeland allerlei gedachten, die men tot nu toe over Rusland had, worden losgelaten en allerlei vooroordeelen worden prijsgegeven. Men vond dat Rusland zoo iets was van een half barbaarsch land en eigenlijk in de rij der Christelijke Staten niet meetelde. Maar men moet uitspreken zich hierin vergist te hebben, en van nu voortaan gaan bestudeeren de Slavische en de Oostersche of de Grieksch-Orthodoxe kerk, en daarmee contact zien te verkrijgen.

" Duitschland is wel een nachtmerrie voor Engeland geworden. Zelfs de achteruitgang in het ker-

kelijk leven in Engeland wordt aan Germania geweten, en heil moet bij de Grieksche Kerk in het Oosten gezocht worden !

" In verband hiermede is het ook opmerkelijk, dat de Roomsch-gezinde richting in de Anglicaansche Kerk op eigenaardige wijze partij zoekt te trekken van de anti-Duitsche stemming in Engeland ten bate van hun kerkelijk leven. Men wijst er dan met voorliefde op, dat het Protestantisme uit Duitschland is gekomen. Het Protestantisme is Duitsch in oorsprong en wezen. Luther, de baanbreker der Hervorming, was een Duitscher. En uit dit alles zoekt men dan munt te slaan om de Protestansche beginselen in discrediet te brengen, en de menschen te bewegen tot het Ritualisme en Sacerdotalisme van de Kerk der Latijnsche landen.

" Wij spreken vaak over de *gevolgen* van den oorlog, en velen profeteeren allerlei veranderingen op militair-, politiek- en economisch gebied. Wij kunnen er wel zeker van zijn dat de gedaante des aardrijks een ander zal zijn als het zwaard in de scheede gestoken zal zijn. Maar laat ons ook letten op de geestelijke factoren, die in actie zijn, en op de geestelijke stroomingen die zich verheffen. Er kan op kerkelijk en wetenschappelijk gebied nog heel wat gebeuren. Laten we wachten op de dingen die komende zijn. De toekomst is in 's Heeren hand, en onze Heiland, die aan Vaders rechterhand op de troon gezeten, heerscht als Zions Koning."

* * *

Een ander vraagstuk dat na den oorlog ter sprake zal moeten komen is dat van 't drankverbod. Wat Zuid-Afrika betreft, wij dienen daarop te letten, opdat 't schandaal verwijderd worde dat in ons midden zooveel ergenis veroorzaakt. Ik wijs slechts op twee bijzonderheden aan een buitenlandsch blad ontleend.

Allereerst Schotland :

Een demonstratie van vrouwen. Op Zaterdag 24 Juni hielden de vrouwen van Edinburgh een demonstratie ten behoeve van de beweging die in Engeland op touw gezet wordt om ' prohibition ' (alcohol-verbod) te verkrijgen gedurende den oorlog en de periode van demobilisatie daarna. Men vergaderde op het St. Andrew-plein en daarna trokken duizenden vrouwen door de voornaamste straten van Schotlands hoofdstad. Op banieren las men : ' De vrouwen van Scotland vragen ' prohibition ' gedurende den oorlog ' ; ' Bannockburn-day ' 24 Juni 1314 : wij hebben toen gewonnen, laat ons nu ook weder winnen ' ; ' Om het koninkrijk te verdedigen, hebben wij gegeven hetgeen ons het dierbaarste was ; om te verdedigen hetgeen ons het dierbaarste is, willen wij den alcohol opgeven '. Op een banier was een leeuw geschilderd, die geworgd wordt door een slang, waaronder geschreven stond : ' Zal de drank den Britschen leeuw worgen ?' Vele harmonie-corpsen gingen met de processie mede. Van vier platforms werden toespraken gehouden ; op al deze plaatsen werd een resolutie aangenomen, waarbij aan de regeering gevraagd wordt maatregelen te nemen, om ' prohibition ' door te voeren.

* * *

Rusland.

Een Engelschman, in Rusland wonend, schreef in de *Times*, dat het verbod om wodka te fabriceeren en te verkoopen, het dorpsleven aanmerkelijk heeft verbeterd. De Russische boer leeft als in een nieuwe wereld ; ofschoon de levensbenoodigdheden veel duurder zijn dan in gewone tijden, houdt hij toch meer geld over dan ooit te voren. De schrijver vreest echter, dat wanneer de oorlog voorbij is, er groote moeilijkheden zullen ontstaan. " Een alcoholvrij Rusland zal binnen twintig jaar de wereld verbazen door zijn vooruitgang. Maar de lagere hartstochten zijn er. Het hunkeren naar alcohol is er. Hoe moet het beest aangepakt worden ?" Met deze woorden besluit de schrijver zijn artikel.

* * *

Op nog iets willen we wijzen. De Anglicaansche Kerk heeft onlangs de vraag gesteld aan de mannen die arbeiden in het leger en op de vloot :— " Wat dunkt u omtrent de zwakheid van de Kerk die gij dient ?" Het antwoord was treffend :— " Onze grootste moeilijkheid is *onkunde*." Zij geven aan de hand : meer onderwijs. In dit verband meldt ons nu de *Guardian*, het hoog-kerkelijk blad, dat in een welbekende kerk in Londen de predikanten, in plaats van 's avonds te preeken, vragen beantwoorden, die hen te voren door de gemeente zijn voorgelegd. In Amerika weer pleiten sommigen voor publieke catechisatiën op elken Zondagmiddag in de kerk.

* * *

In oude tijden geschiedde zulks ook in Zuid-Afrika. Die dagen zijn voorbij. Vroeger werd de Heidelbergsche Catechismus op de scholen des lands onderwezen en werden de kinderen des Zondags in het openbaar ondervraagd. Maar is 't dan niet mogelijk op den Zondagnamiddag de gemeente met de *leer* der Kerk bekend te maken ? Hoe onkundig zijn vele gemeenteleden ! Hoe licht worden velen meegesleept door allerlei ketterijen ! Zelfs ouderlingen en oud-ouderlingen der kerk laten zich door Russelisme, Christian Science, en dergelijke verschijnselen wegsleepen. In bijna elk kerkgenootschap vinden we leden van onze kerk—Baptisten en Anglikanen, Independenten en Presbyterianen, ja zelfs Roomsch Katholieken trekken "onze menschen" tot zich. Velen weten niet, wat " gereformeerd " beteekent : anderen kunnen ons niet eens zeggen, welke de belijdenisschriften onzer Kerk zijn. De " Kerkbode " wordt door een gering aan-

tal ondersteund en gelezen. Na den oorlog dienen we als Kerk dit probleem aantepakken.

* * *

En dan onze "arme blanken." De Commissie van Inwendige Zending is wakker en doet haar best. Doch wat kan men doen, zonder dwang? Er zijn helaas! die hun kinderen niet *willen* laten leeren: die niet *willen* werken: die van genade willen leven. Ik laat hier volgen een brief van een echten Afrikaner, die met de toestanden bekend is, en ze betreurt. Uit dien brief zal blijken, hoe moeilijk en ingewikkeld 't vraagstuk is, dat voor ons ligt. Die vooruit wil komen kan zulks te Kakamas doen. Maar wat wordt er van de vele armen, die in de dorpen en steden van ons land samenscholen en in armoede verzinken? Het is een feit dat de gevangenis te Pretoria vol is van misdadigers, die een Afrikaanschen naam dragen: dat het verbeterhuis in de Kaapstad tal van Afrikaansche jongelingen bevat, tot tuchthuis-straf veroordeeld: dat te Heidelberg in de Transvaal in 't verbeterhuis 't zelfde verschijnsel zich voordoet. Voorwaar we dienen de zaak met ernst aantepakken.

* * *

Doch de brief:—

Hooggeachte Professor,—Ik voldoe gaarne aan uw verzoek om enige indrukken van mijn reis in het Noorden van onze Provincie terug te geven. Ik was langs de Oranje Rivier o.a. te Kakamas, Upington en Prieska, en op de meeste dorpjes in Griqualand West, bij de delverijen, langs de Oranje en de Vaal Rivieren, en zelfs tot bij Kuruman.

Het was wel de moeite waard, die twee uiterste plekken: Kakamas en Kuruman, te bezoeken. Kakamas, de arbeidskolonie van onze kerk, ligt aan de Oranje Rivier, eene uitgestrektheid van achttien mijlen, en levert een aanschouwelike les voor iedereen die belang stelt in onze arme blanken. Daar zijn zowat 3,000 mensen, waarvan sommigen zo vooruit gekomen zijn dat zij een motorkar aanhouden, de meesten schijnen in bezit te zijn van een flinke kar en paarden. De kolonie heeft dit jaar opgebracht: 16,000 mud koren.

Ik was daar bij een kerkgelegenheid, en kreeg de algemene indruk dat de mensen daar gelukkig leven en werken. Een ander teken van vooruitgang treft men aan in de scholen. Er zijn zowat 700 kinderen op school met een aantal flinke en bekwame onderwijzers en onderwijzeressen. Men kreeg den indruk, dat al het werk in handen is van zeer bekwame mensen. Toen ik later te Prieska was, kwam de vraag onwillekeurig bij mij op: Kan er dan niet ook voor die arme mensen, die men hier aantreft iets gedaan worden van denzelfden aard?

Nu moet ik u eerst vertellen wat ik daar vond. Tijdens eene wandeling met den magistraat door het dorp vertelde hij mij van 27 families, die dicht bij elkaar in blikhuisjes wonen. Die mensen zonden hem een boodschap, dat zij hem willen ontmoeten om over hun moeilikheden te spreken. Zijn antwoord was: "Neen, ik wil ze niet ontmoeten." Maar hij zond een man om de namen op te schrijven van die mensen, welk werk zij kunnen doen, de ouderdom van ouders en kinders en gaf de belofte, dat hij dan zijn best zou doen om werk te verschaffen. Veertien dagen later verklaarde die man dat die mensen weigeren hun namen op te geven, dat zij geen werk willen hebben, maar geld en voedsel verwachten van de Regering.

Velen van die mensen zijn zeer laag gezonken, en hebben grote families. Zij kunnen, wat karakter betreft, in het algemeen niet vergeleken worden met de klas van arme blanken te Kakamas. Ik wil het wagen de vraag te doen of de Regering niet 'n plan moet maken om die mensen onder zeer strenge toezicht te dwingen om hun dageliks brood te verdienen. De kinderen moeten natuurlik worden verwijderd om onderwijs te ontvangen. Men treft die lagere klas van arme blanken overal aan.

De Waterroede.

Een jaar of wat geleden, bracht ik eenige dagen door aan het huis van een broeder. Sprekende over het "watervinden" door middel van een "roede" of "boomtak"—iets waaraan ik zeer twijfelde—vertelde hij mij, dat hij tot zijn eigen verbazing bij toeval had ontdekt, dat die gave hem ook eigen was. Op overtuigende wijze werd dit mij bewezen. Ik moest erkennen, dat er meer achter die zaak zat, dan ik gemeend had. Ik begon toen te onderzoeken en vond dat ook de "Psychical Research Society" in Engeland zich met onderzoekingen had onledig gehouden; en dat een uitvoerig rapport dienaangaande aan de vereeniging werd voorgelegd door den Heer W. F. Barrett, welbekend in alle kringen van psychologen.

* * *

Zoo ver men de zaak kan terugbrengen tot zijne oorsprongen, blijkt, dat eerst in 't jaar 1500 gewag gemaakt werd van de *virgula divina—divining rod—tooverroede* in een Latijnsche foliant, afkomstig van Sebastian Munster, en tot titel dragende *Cosmographia.* In die dagen maakte men van die roede gebruik, om metalen onder den grond aantewijzen. Een weinig later verscheen Agricola's *De re metallica,* te Basel, in 't jaar 1540. Agricola noemde de roede *virgula furcata*—de roede die de vorm van een vork heeft—om haar te onderscheiden van de *virgula divina,* of tooverroede, die eigenlijk meer past op het oude bijgeloof, dat door stukjes hout trachtte uittevinden wat verborgen is—de *rhabdomantie* der klassieke schrijvers.

In de Hartz schijnt men 't eerst te hebben gebruik gemaakt van deze gevorkte roede. In Engeland, onder de regeering van Elizabeth, werd de ontginning der koolmijnen in Cornwall toevertrouwd aan zekere "Merchant Venturers," zooals zij genoemd werden, die naar Saksen gingen om zich met de beste methoden daar in zwang, bekend te stellen. Van daar de Engelsche naam "dowsing rod", van het Middel Engelsch *duschan* = slaan, en in 't Duitsch *schlag-ruthe*, of "roede die slaat." Van daar ook de uitdrukking "to strike oil" "to strike a lode."

* * *

Eerst in de 18de eeuw werd de roede in Engeland gebezigd om water onder den grond aantewijzen, hoewel de gewoonte reeds sedert de 16de eeuw in Spanje in zwang was. In een leven van de Heilige Teresa, in 1568 verschenen, wordt ons meegedeeld, dat een Klooster zou worden gesticht op eene plaats waar er geen water was. De monnik, Antonio, wist het gewenschte vocht aantewijzen door zijn roede. Natuurlijk werd dit als een wonder beschouwd. In Frankrijk werd de roede in 't begin genoemd *la verge de Jacob*, en werd zij gebezigd op vele plaatsen om onderaardsch water aantewijzen.

* * *

De verdere geschiedenis van deze tooverroede, vooral in Frankrijk, is zeer belangrijk. Die er meer van wenscht te weten raadplege W. R. Barrett "Psychical Research," waarin de kwestie grondig, ook historisch wordt behandeld. Vooral is opmerkelijk, wat een van de geneesheeren van Lodewijk XVI, Dr. Thouvenel rapporteerde, in de jaren 1781, 1784, ten gevolge van de verbazende water-ontdekkingen door zekeren Bleton gedaan in een van de droogste streken van Frankrijk, door zijn "tusschenkomst herschapen uit een woestijn in eene vruchtbare landstreek." Ook de Engelsche schrijver, De Quincey, maakt gewag van het succes, waarmee de "jowsers" in Somerset water hebben aangewezen, waar zelfs de beste wetenschappelijke kunde niets heeft uitgericht. En hedentendage, vooral in 't Zuid-westen van Engeland, wordt bij het boren om water, of het graven van putten, zulke "dowsers" gebezigd. In Amerika roept men hunne hulp ook in bij het zoeken naar onderaardsche oliebronnen. Mnr. Barrett zegt omtrent dit een ander: "In 't begin dacht ik, dat de goede resultaten toeteschrijven waren aan de kennis van den grond en ondervinding opgedaan door den water-zoeker. Doch deze hypothese moest ik laten varen. Toen scheen 't mij, alsof alles toeteschrijven was aan 'lucky hits which were remembered and the failures forgotten.' Ook deze theorie moest worden opgegeven. Eindelijk, en niet zonder aarzeling, kwam ik tot het besluit dat zekere personen werkelijk een vermogen bezitten, onbekend aan de wetenschap, waardoor deze gebogene roede invloed uitoefent op de spieren."

* * *

Mnr. Barrett noemt o.a. het geval van Sir Henry Harben, die een prachtige woning liet aanleggen in Sussex; doch na voltooiing, vond dat er geen water te vinden was. Put na put werd er gegraven, met groote kosten, doch te vergeefs: Expert na expert werd geraadpleegd: mannen van wetenschappelijke bekwaamheid werden ingeroepen. Doch alles was te vergeefs. Eindelijk riep Sir Henry de hulp in van den "dowser," die, na met zijn stokje het land goed te hebben doorkruisd, eindelijk water aanwees, dat werkelijk gevonden werd op eene diepte van 20 voet. Niet ver daar van daan werd eene andere plaats aangewezen. Bij het boren vond men overvloedig water.

* * *

Een tweede geval door Barrett genoemd, is dat van de Heeren Richardson en Co. Na groot gesukkel en uitgaaf van honderden ponden sterling, waren zij verplicht denzelfden hierboven genoemden "dowser"—John Mullins—interoepen. Deze vond overvloedig water op eene diepte van 80 of 90 voet, niet ver van het gat, dat men vroeger, op wetenschappelijk advies gegraven had. Men wilde eerst niet graven, want de wetenschap had zich verklaard tegen het vinden van water op de aangewezen plaats. Men liet een geoloog van naam de zaak onderzoeken, en het graven van de put ondernemen. Tot zijn eigene verbazing en die van vele anderen, werd er water gevonden, zoo overvloedig, dat men van 3,000 tot 5,000 gallons per uur verkreeg. De "dowser" had het gewonnen tegenover den tegenstand van de wetenschap.

* * *

Vele andere gevallen worden door den Heer Barret genoemd. "Deze gevallen"—zegt hij—"zijn slechts voorbeelden van omtrent een honderd andere gevallen door mij onderzocht, waar andere middelen feilden. Er zijn gewis bedriegers, die voorgeven "dowsers" te zijn, en die eene hopelooze mislukking zijn." Doch 't einde van dat onderzoek is, dat er werkelijk een invloed wordt uitgeoefend op zekere personen, door vloeiend water onder den grond. Hoe dit te verklaren is moeilijk. Barrett meent, dat 't niet *physisch* is maar *psychisch*, een soort van onbewuste *clairvoyance*, waaraan de Heer Myers den naam gegeven heeft van *telaesthesia*, "het waarnemen op een afstand."

* * *

Sedert het bovenstaande geschreven was, kwam 't volgende onder mijne aandacht, ontleend aan "The Spectator" van den 2den September:—

Toen 't Britsche leger te Schuvla-baai landde

in Augustus 1915, was er groot gebrek aan water. Een der Australiërs, die als water-ingenieur te Melbourne vóór den oorlog werkzaam was, verklaarde dat er water te vinden was. Hierop was 't antwoord : "De experten hadden gerapporteerd, na grondig onderzoek, dat er in die streek hoegenaamd geen water te verkrijgen was." Doch de generaal ontbood den Australiër, en vroeg hem of hij werkelijk water kon vinden. Het antwoord was bevestigend. De generaal gaf hem een duizend man ter beschikking. Op dienzelfden dag, 15 Aug., had hij eene put gegraven ,die zestien duizend gallons gaf. Weldra had hij 30 putten gaande, met genoegzaam water, om ieder soldaat een gallon per dag te geven, en ieder muildier zes gallons.

* * *

Hij vertelde, dat hij als knaap in Queensland een water-zoeker had vergezeld, die met zijn roede in de buurt was rondgegaan, bij 't aanleggen van een nieuw dorp. Waar die man water vond op aanwijzing zijner roede, voelde de knaap zijn eigen zenuwen trillen. Dit bracht hem op de gedachte, dat ook hij de gave had. Hij nam de proef en vond dat hij slaagde. Te Shuvla-baai was hij in staat het leger te redden, terwijl de wetenschappelijk-gevormde ingenieurs niets konden uitrichten.

J. I. M.

MOHAMMED EN HET MOHAMMEDANISME.

(Door Dr. Stolk).

Mohammed stierf in 632. Zijn trouwe vriend, Abu Bekr, die een onwankelbaar geloof had en altoos gemeend had dat Mohammed de ware profeet was, werd zijn opvolger of Kalief. Hij moest moeilijke tijden doormaken. Want de naar vrijheid en onafhankelijkheid dorstende Bedoienen stonden tegen hem op en hij was verplicht hen met wapengeweld te bestrijden. Het gelukte hem de opstandelingen te bestraffen.

Na dezen binnenlandschen krijg kwam er een buitenlandsche. Volgens de sociologische wet dat een buitenlandsche oorlog alle twisten in het bedreigde land doet vergeten en de zich bestrijdende partijen zich gezamenlijk opmaken den vijand te bestrijden, sloten zich alle Arabieren aaneen en togen zij gezamenlijk ten strijde. Hunne wapenen erlangden de zege, de woestijnstammen werden onderworpen. Onder Abu Bekr die tot 634 regeerde werden ook Syrië en Mesopotamië vermeesterd en werd in die landen de Islam verbreid.

Omar, die van 634—644 regeerde, voerde zijne overwinnende legerscharen naar Egypte, Babylonië, het Westen van Perzië en Byzantium.

Wonderlijk is het dat alle deze rijken in zoo korten tijd ten onder gebracht en voor den Islam opengesteld werden.

Omar werd vermoord en zijn opvolger was Othman, die van 644—656 heerschte. Deze was niet zoo energisch als zijn voorganger. Ook was hij niet bemind omdat hij altijd de leden van zijne familie in de beste betrekkingen aanstelde. Ook hem werd op gewelddadige wijze het leven ontnomen.

Ali, een aangenomen zoon van Mohammed, die met diens eenige dochter Fatima gehuwd was, had nu recht op het ambt van Kalief. Hij was een dapper strijder en een trouw belijder van den Islam.

Onder velerlei twisten, die wij hier niet kunnen volgen, begon hij zijn werk.

Van 661—750 regeerde een lange rij Umajaden. De meesten van dezen waren religieus indifferent, maar ijverig in het uitbreiden van hunne macht.

In het begin van de achtste eeuw kwamen de Arabieren overwinnend in Indië en Turkestan, bedreigden zij Konstantinopel, veroverden zij Spanje (711) en wilden zij naar Frankrijk, maar werden door Karel Martel in 732 verslagen.

In den loop der volgende eeuwen hebben zij gewoonlijk op meer vreedzame wijze propaganda gedreven voor den Islam.

* * *

Tot recht verstand van het volgende was deze korte schets van de uitbreiding van de Mohammedaansche macht noodig.

De overwonnen volkeren werden niet direkt gedwongen zich tot den Islam te bekeeren. Zij werden overstroomd met Arabieren, die hun langzamerhand hun taal en godsdienst opdrongen. Egypte is een duidelijk voorbeeld : in den loop der tijden heeft zijne bevolking haar eigen taal en godsdienst geheel verruild voor de Arabische taal en den Islam.

Natuurlijk ging dat niet altijd zonder strijd. De Koran werd in de verschillende landen, buiten Arabië, volgens nationale begrippen verklaard, eigenaardige overleveringen werden vervormd, overleveringen, die nog herinnerden aan het oude geloof.

Zoo bereidde zich het vormen van sekten voor.

Daarbij kwam nog dat Mohammedaansche geleerden de meesterwerken der Grieksche philosophie in het Arabisch vertaalden. Daaruit haalden zij de hulpmiddelen om de leerstukken van den Islam dialektisch te behandelen.

Het is uiterst belangwekkend het ontstaan en de ontwikkeling van deze afwijkingen van het oude geloof na te gaan.

Onder die sekten zijn de voornaamsten, de Mutazilieten, de Sonnieten, de Sufieten en de Schiiten.

* * *

De Mutazilieten maakten zich verdienstelijk door hunne dogmatische studiën. Zij loochenden de

praedestinatie, hadden eene andere beschouwing over het geloof, het godsbegrip en de openbaring. Daar hunne voornaamste aanhangers vlijtig de Grieksche philosophie bestudeerd hadden, maakten zij gebruik van de dialektische middelen hun daarin geboden. Zij gronden een wetenschappelijke geloofsleer en worden niet geheel ten onrechte vergeleken met de Scholastiek.

Zij wilden het dogma door bewijzen voor het denken aanneembaar maken, waren dus echte Rationalisten. Met dezen hadden zij gemeen dat zij wonderen loochenden.

Zij stonden in direkte tegenstelling met de orthodoxe Sunnieten en werden door hen als ketters beschouwd.

De Mutazilieten hadden eene vrije beschouwing over den Koran en de daaraan vastknoopende traditie. Zij berispten de lichtgeloovigheid der overlevenaars ,die maar alles voor waar aannamen wat hun werd medegedeeld, zij wezen op de tegenstrijdigheid der verschillende everleveringen, op de ruwe opvatting van het godsbegrip.

Wel namen zij den Koran aan als richtsnoer, wel wilden zij aan de goddelijke openbaring gelooven, maar het wilde er bij hen niet in dat de Koran van eeuwigheid bij Allah ongeschapen in den hemel was.

De orthodoxen schreven Allah 7 attributen toe : leven, wetenschap, almacht, wil, gehoor, gezicht, rede. Daarin konden de Mutazilieten niet medegaan ,want een eeuwige God en eeuwige attributen kunnen niet te gelijk bestaan, dit moet noodzakelijk tot polytheisme leiden.

Grooten nadruk legden zij op Allah's eenheid. Gods gerechtigheid neemt in hunne dogmatiek een groote plaats in ten koste van de praedestinatie. Wanneer Allah aan den mensch voorschriften geeft, aldus redeneeren zij, met het inzicht op belooning of straf al naardien zij Gods geboden houden of overtreden, moet de mensch dan niet vrij zijn? Gods gerechtigheid verlangt het dat de mensch besluiten en het beslotene uitvoeren kan naar zijn vrijen wil.

Van een verborgen raad Gods spreken zij niet. Toch vonden de Mutazilieten dat hunne redeneering alle moeilijkheden niet oploste, want zij vroegen zich nog af hoe het dan gaan moest met waanzinnigen en vroeg gestorven kinderen. Op deze vraag wisten zij geen antwoord te geven.

* * *

Het was den Mutazilieten niet gelukt den geloofsinhoud van den Islam in een afgerond systeem neder te leggen. De uitdrukkingen van den Koran zijn op vele punten vaag.

Natuurlijk geeft *hij* geen oplossing van het vraagstuk der praedestinatie. God wordt in den Koran als de almachtige voorgesteld, de mensch is afhankelijk van hetgeen Allah wil. Hij leidt ten goede wien hij wil en hij laat dwalen wien hij wil. Toch heeft Mohammed 's menschen vrijen wil en verantwoordelijkheid niet geloochend. Hij rekent het als zware schuld zijne zending te verachten en hem geloof te weigeren.

De Sonnieten, die zich aan den Koran en de overlevering (sonna) hielden, moesten ook op vele vragen het antwoord schuldig blijven en den Rationalisten vrij spel laten.

Twee mannen worden genoemd als grondleggers van het orthodoxe systeem der Sonnieten : al-Aschari en al-Ghazali. Beiden hadden zich met ijver op de Grieksche wijsbegeerte toegelegd.

De ouderwetsche vrome Muslims vertrouwden het werk der Sonnieten niet, zij wenschten geen geleerdheid. Eerst langzamerhand heeft hun systeem ingang gevonden.

In het kort willen wij het meedeelen. De Mohammedaansche belijdenis bevat 6 hoofdpunten : geloof aan God, aan de engelen, aan de profeten, aan de opstanding en den dag des gerichts, aan de praedestinatie.

Allah heeft 7 attributen : leven, wetenschap, almacht, wil, gehoor, gezicht, rede. Hij heeft 99 schoone namen.

Het Godsbegrip in den Koran is star, maar wordt los door nadruk te leggen op zijne barmhartigheid. Mag men dit al niet doen in de dogmatiek, dan toch in het praktische leven.

God is absoluut één, maar naast hem heeft men engelen, die geschapen wezens zijn zooals de menschen.

De 7 goddelijke attributen zijn onbeperkt. God ziet en hoort alles, alles is hem onderworpen, hij weet en bestuurt alles. Alles wat buiten God is heeft slechts een voorwaardelijk bestaan, want alles is van den goddelijken wil afhankelijk, slechts God is het noodzakelijk zijnde. Met glansvolle dialektiek en klemmende bewijzen is dit alles uitgevoerd.

Allah heeft zich geopenbaard, hij heeft van eeuwigheid gesproken, door middel van het attribuut der rede heeft hij zich medegedeeld door engelen, profeten en gezanten. Gezanten zijn bevoor rechte profeten, onder hen waren Adam, Noach, Abraham, Mozes, Jezus en Mohammed overbrengers van schriftelijke openbaring. De profeten kunnen wonderen doen, zij zijn zonder zonde, zij zien God reeds in dit leven en hebben het recht op den dag des gerichts voorspraak te doen.

Alleen de Koran heeft van de geopenbaarde boeken nog waarde, want alle vroegere boeken zijn door hem vervuld. De Koran is het ongeschapen woord, eeuwig bij God en door Gabriel stuksgewijs aan Mohammed geopenbaard in den tijd van 23 jaren. Natuurlijk hebben wij geschreven (nu gedrukte) en in de recitatie gehoorde Korans, maar dat zijn slechts afbeeldingen van het oorspronkelijke boek in den hemel.

De handelingen der menschen zijn het werk Gods, want van God hebben zij hunne krachten. Zij worden echter, den mensch toegekend en daarom wordt deze naar hetgeen hij gedaan heeft beoordeeld. Op den gerichtsdag dien alleen Allah kent, zal dit geschieden.

Het goede en het kwade zullen dan tegenover elkander in de weegschalen gelegd worden. En voor de ongeloovigen zal er geen redding zijn.

(Slot volgt).

Waarom Geloof ik in God?

II.

Door Prof. Marais.

God openbaart zich niet in de *Natuur* alleen. In de *menschenwereld* laat Hij zich ook gelden. De mensch is een redelijk, maar ook een *zedelijk* wezen. Er is zoo iets als plicht en plichtbesef. Terecht heeft iemand dan ook gezegd : "Geloof in plicht helpt ons tot geloof in God : geloof in God helpt ons tot geloof in plicht. Plicht en God, God en plicht, daar hebben we de volle waarheid."

Er is een onderscheid tusschen de natuur wetten en de zedelijke wetten. Eerstgenoemde verklaren ons wat *is*, wat werkelijk gebeurt ; laatstgenoemde wat *moet* gebeuren. Een natuurwet dwingt ons niet. Water bijv. kookt aan den voet van een berg, wanneer de barometer staat op 30 graden, tegen een hittegraad van 212 Fahrenheit : meer dan duizend voet hooger, wanneer de barometer tot 29 graden is gezakt, zal water koken tegen 210 Fahrenheit. Niemand zal zeggen : "Water *moet* koken op 212 of 210 graden." Slechts dit : 't is een feit, dat water werkelijk kookt op dien hittegraad. Uit dat telkens waargenomen feit wordt de wet geboren, door ons de natuurwet genoemd.

* * *

Gansch anders is het met wat we de *zedewet* noemen ; en met het :

Onbeschrijfelijk geweten,
Dat de siddering jaagt door 't bloed
En de ontroerde ziel weerspiegelt
In der wangen rozengloed.

De natuurwet dwingt geen gehoorzaamheid van ons af. Wel zijn er schadelijke gevolgen aan verbonden, wanneer men tegen een natuurwet zich stelt. "Indien ik de wetten der rekenkunde niet toepas, dan kan ik de som mij voorgeschreven niet korrekt uitwerken : indien ik den aangewezen weg tot het bereiken van eene zekere plaats niet volg, dan bereik ik die plaats niet : indien ik mij roekeloos in gevaar begeef, moet ik de straf van mijn roekeloosheid dragen."

Met de zedewet treedt er op het gevoel van verplichting, van verantwoordelijkheid, van een *moeten*, dat mij dwingt. Al zouden alle menschen leugenaars zijn : al zou de leugen ook in ons eigen belang zijn : al zouden we daardoor veel kunnen winnen, veilig kunnen zijn tegen vervolging, onderdrukking ,leed of gevaar van allerlei aard, dan nog is ere en heilig *moeten*, dat waarheid van ons eischt.

* * *

Zeer schoon zijn op dit punt de woorden van een gevierden prediker uit de vorige eeuw :

"Iemand heeft met voorbedachten rade geweigerd het rechte te kiezen, en daarna is hij rusteloos en niet op zijn gemak. Hij tracht zijn misdaad te vergeten, en als hij die niet kan vergeten, die te verzachten of te rechtvaardigen. Hierin slaagt hij gedeeltelijk ; doch er komt een uur waarin de herinnering aan zijn misdaad terugkeert, en hij kan haar niet afweren. Waarom zij terugkeert weet hij niet : hij was opgeruimd en vrolijk, voordat zij kwam : hij was niet juist aan 't mijmeren ; er was niets, zoover hij zeggen kan, om die daad terugteroepen ; doch die herinnering kwam : hij *moest* denken over wat gebeurd was. Hij ziet nu, zooals nooit te voren, dat de keuze door hem gedaan verkeerd, de daad door hem verricht verkeerd, het woord door hem gesproken verkeerd was. Dat hij een schuldige is wordt hem nu duidelijk ; met onweerstaanbaren dwang wordt dit hem nu opgedrongen. Hij *is* schuldig ? Aan wat ? Aan de verbreking van eene wet ! Eene Wet, wier gezag hij erkennen *moet*, ofschoon hij haar niet gemaakt heeft : eene Wet die boven hem, buiten hem, zoowel als in hem is."

* * *

Hoe kunnen we die wet verklaren ? Van waar dat Berouw over eene gepleegde misdaad, over een onvertogen woord, over eene in 't geheim gekoesterde gedachte, die geen uiting vond in woord of daad? Matthew Arnold sprak van : "a Power not ourselves that makes for righteousness." Maar dat is is niet al. De hierboven aangehaalde schrijver zegt hieromtrent : "Eene kracht!— 't Is meer dan eene kracht. 't Handelt met den mensch gelijk *een levende persoonlijkheid* handelt met een levende persoonlijkheid. Zijn verontschuldigingen baten niets. Die kracht treedt krachtig tegen hem op. Zij is onverbiddelijk in haar eischen. Gerechtigheid is eene eigenschap van een Persoon—niet van eene bloote Kracht." Met andere woorden—of hij het weten wil of niet : Hij beseft, dat er een God is, met Wien hij rekenen moet.

* * *

Een eenvoudig beeld kan dit ophelderen. Gesteld dat iemand u zou vragen : "Van waar het

electrisch licht op onze straten, en in onze woningen?" en het antwoord kwam : "'t Is niets anders dan 'a power that makes for electricity,'" zou er niet een glimlach op uwe lippen zweven? Achter het electrisch licht staat immers de ingenieur : tusschen hem en ons de machinerie. De persoon kan niet worden weggedacht. Een blinde kracht kan het electrisch licht niet te voorschijn brengen. De kracht moet worden aangewend, toegepast, met geheel het toestel van draden, lampen, in aanraking worden gebracht. Zoo ook met de macht uitgeoefend door 't geweten! Het spreekt van een Rechter, heilig, rechtvaardig, machtig, alziende, die gerechtigheid werkt, en het kwade straft.

* * *

De grootste denkers hebben dit dan ook erkend. Niemand minder dan de Duitsche wijsgeer Kant. Hij beroept zich op het geweten, door hem het Categorisch Imperatief genoemd, dat gebiedend optreedt, zonder eenige voorwaarde hoegenaamd ; en vraagt terecht : van waar verkrijgt dat geweten zijn gezag, zoo er niet eene kracht en meer dan eene kracht een Persoon achter alles stond, die gebiedend optreedt in het Heelal? Kant dus, de grootste denker na Aristoteles, beschouwt het bestaan en de werking van het geweten als het beste en krachtigste bewijs voor het bestaan van een Opperwezen. Terwijl hij aan de andere gronden, die men aanvoert minder of geen gezag toekent buigt hij voor de macht van het geweten, als een waarborg voor ons geloof.

* * *

En vreemd, Dr. Wallace, de beroemde natuurkundige, die naast Darwin de eer heeft van de wet der Natuurkens te hebben uitgedacht, beroept zich juist op het geweten, als bewijs dat de mensch niet uit een lager dier is voortgesproten. Hij zegt :—

"Dezelfde moeilijkheid ontstaat, wanneer we trachten de ontwikkeling van het zedelijk bewustzijn of 't geweten in den barbaar te verklaren ; want hoewel de *beoefening* van milddadigheid, eerlijkheid, of waarheid nuttig kon zijn geweest voor den stam die deze deugden bezat, dit verklaart ons niet de buitengewone *heiligheid*, aan daden toegekend, die door elken stam als recht en zedelijk wordt erkend, tegenover andere daden die bloot als *nuttig* worden beschouwd." Hij noemt o.a. het geval van de Santals, een Indischen stam, die altijd en onder alle omstandigheid de waarheid spreekt. Het volgende geval wordt ter opheldering door Wallace genoemd. Een aantal Santal krijgsgevangenen werden op parool losgelaten, om ergens te gaan werken. Cholera brak uit en zij moesten hun werk staken; doch ieder keerde terug en gaf zijn werkloon aan den soldaat op de wacht. "Twee honderd barbaren met geld in hun gordel keerden een afstand van 30 mijlen naar de gevangenis terug, eerder dan hun woord te breken." Hieruit redeneert de schrijver, dat zulk een besef van de heiligheid eener gedane belofte niet kan ontstaan zijn langs den weg van ontwikkeling. Achter dat gevoel voor waarheidsliefde staat het geweten. En zooals wij gezien hebben, het geweten wijst ons heen naar een Wetgever, die met gezag beveelt en gehoorzaamheid eischt.

* * *

Gesteld nu eens, dat er geen God ware, dan blijft er niets over dan Toeval. Reeds de ouden—Grieken en Romeinen—zochten naar eene andere verklaring van het wereldraadsel. En wij met de eeuwen achter ons mogen niet terugkeeren tot eene verklaring, die als kinderachtig door de grootste denkers van alle eeuwen verworpen werd. Van den grooten Newton, zooals van Klopstock, wordt ons verhaald dat hij nooit den naam van God noemde zonder het hoofd te ontblooten. En Kepler, niet minder beroemd, besloot zijn werk over de *Harmonie der Werelden* met de woorden : "Ik dank U, mijn Schepper en mijn God, dat Gij mij deze vreugde geschonken hebt in Uwe Schepping, dit genot in de werken Uwer handen. Ik heb de heerlijkheid Uwer werken den menschen getoond, zoover als mijn eindig verstand Uwe oneindigheid bevatten kan. Heb ik iets gezegd Uwer onwaardig, of iets waarin ik mijn eigen heerlijkheid zocht, wil 't mij genadiglijk vergeven."

* * *

Newton, Kepler ...... Kunnen we op wetenschappelijk gebied grooter namen vinden? Zonder God konden zij het wereldraadsel niet verklaren : hoe zullen wij het kunnen, in deze twintigste eeuw? Voegt nu bij de twee genoemde coryphaeën den naam ven Copernicus, en hooren wij hem getuigen. Op zijn graf te Thorn, is er een opschrift door hem zelf opgesteld :—

"Ik bid niet om de genade door Paulus ontvangen,
Noch om de gunst aan Petrus bewezen ;
Slechts dat wat door den moordenaar aan 't kruis werd ondervonden,
Dat alleen smeek ik van U."

Zulke taal teekent. Wij zijn in goed gezelschap, wanneer Newton, Kepler en Copernicus ons den weg aanwijzen.

* * *

Maar, zegt men ons, zijn we dan niet ver gevorderd sedert die dagen? Is niet Evolutie het machtwoord geworden dezer eeuw? Maar kan Evolutie den *oorsprong* der dingen verklaren? Zij veronderstelt immers een oorsprong, een begin, een uitgangspunt. Wat ONT-wikkeld wordt, moet IN-gewikkeld reeds aanwezig zijn; wat ONT-rold wordt, moet toch vooraf reeds bestaan. De wet der ontwikkeling kan niet de *oorzaak* zijn van wat er bestaat. Zij kan ons slechts den weg aanwijzen, waarlangs

het reeds bestaande gaan moet. Zij werkt negatief, het zwakke elimineerende en vernietigende. Niets nieuws schept zij : evenmin als de wet der zwaartekracht iets nieuws kan te voorschijn brengen. Zij begint—zooals Darwin reeds heeft beweerd—met een kiem, of met zekere kiemen. Van waar die kiem, of kiemen ? Wie heeft in de kiem gelegd wat uit die kiem werd ontwikkeld ? Zonder God als verklaring van het wereldraadsel is de wet der Ontwikkeling machteloos. Ook de Evolutionist moet kiezen tusschen God of ... Toeval !

* * *

Maar zal 't dan niet best zijn de toevlucht te nemen tot een zoogenaamde Agnosticisme, en te zeggen : "Ik weet van deze dingen niets en bekommer mij daar niet over. Als Gallio weleer trek ik mij geen van deze dingen aan." Zal men dan in afkeer van alle dogmatisme, in Skeptische wanhoop moeten vervallen ? Ik herinner u slechts aan 't woord van Bacon : "Zwakheid des geestes is kenmerk evenzoo van sceptische wanhoop, als van onredelijk vooroordeel of dogma." Bij ernstig nadenken komen we toch maar tot de slotsom : In het begin God !—of met 't oog op het Heelal mogen we wel zeggen :—

De Natuur is een gevolg,
Waarvan God de oorzaak is.

Het O.T. in het Licht der Opgravingen.

Ds. D. Lategan.

III.

EGYPTE.

De ontcijfering van het Hieroglyfenschrift.

De 19e eeuw is in menig opzicht een uiterst belangrijke geweest en heeft haar licht doen vallen op meer dan een gebied waar vroeger in de wetenschappelike wereld duisternis heeft geheerst.

Ontelbare nieuwe bronnen zijn ontdekt waarvan men het bestaan vroeger zelfs niet vermoedde. Geschriften, die eeuwen achtereen in het stof van bibliotheken en archieven begraven lagen, zijn onderzocht en door de druk wereldkundig gemaakt. Overblijfselen van hetgeen was gewrocht door vroegere geslachten, wier nalatenschap men verloren achtte zijn uit het puin opgedolven.

Hierdoor is het gezichtsveld van onderzoekers niet alleen belangrijk uitgebreid, doch ook het oordeel over toestanden en personen belangrijk gewijzigd.

Het geestelik kapitaal der mensheid is door al deze ontdekkingen verrijkt door een schat van kennis.

De studie der oudheid heeft reuzenschreden gedaan sedert het begin van de laatste eeuw. De verloren beschaving van het oude Egypte is aan de puinhopen ontdekt waaronder zij eeuwen bedolven lag.

Over het volk dat eeuwen achtereen het Nyldal bewoonde, kon men geen geschriften raadplegen, waarin het met eigen hand de feiten zijner geschiedenis had opgetekend.

Men kende Egypte uit het O.T. en uit de verhalen van Herodotus, en Diodorus Siculus en terwijl men de mededelingen der Israëlieten onvoorwaardelik als waarheid aannam, werden die van de Griekse geschiedschrijvers soms zonder enige redelike grond in twijfel getrokken. Reizigers van latere tijd, die de pyramiden en trotse bouwvallen hadden gezien, mochten bewondering vragen voor een volk dat eeuwen vóor onze jaartelling zulke groote kunstwerken tot stand bracht, maar hun berichten deden telkens nieuwe vragen verrijzen waarop men het antwoord moest schuldig blijven.

Men staarde op het geheimzinnig tekenschrift dat op wanden en zuilen stond gegrift, zonder er iets van te begrijpen. Deze en gene hebben getracht van al dat raadselachtige een verklaring te geven, die ons tans doet glimlachten.

Tot het begin dezer eeuw was de geschiedenis van het oude Egypte feitelik een gesloten boek. Wel werden vele pogingen aangewend van de zestiende tot het einde van de achttiende eeuw door geleerden in Europa, om de opschriften in het Egyptiese hieroglyfenschrift geschreven te lezen, maar steeds bleek zulks een hopeloze mislukking te zijn. Deze en gene gaven voor de sleutel gevonden te hebben tot ontcijfering van die geheimzinnige lettertekens, doch de vertalingen, die zij leverden, toonden maar al te duidelik dat zij de juiste oplossing van dat moeilik vraagstuk nog niet hadden gevonden.

Zoega, een Deense geleerde, was de eerste, die een bijdrage geleverd heeft tot de ontcijfering van het Egyptiese schrift. Hij toonde aan dat de hieroglyfen letters waren en dat iedere "cartouche" (d.w.z. het ovaal waardoor de naam van een koninklike hoogheid ingesloten werd) een naam bevatte.

Doch het eigenlike begin van de ontcijfering van het hieroglyfenschrift dagtekent van de ontdekking van de "Rosetta Steen." In het jaar 1799, ontdekte een Franse officier, Boussard geheten, een grote zwarte basalt steen bij Fort St. Julien, in de onmiddelike nabijheid van Rosetta of het oude Bolbitane. Deze merkwaardige steen werd sedert dien tijd geheten de "Rosetta Steen."

Op deze steen stonden er drie soorten inscripties beneden elkaar te lezen, nl. het hieroglyfen schrift, het Grieks en een derde schrift, nu bekend als het *demoties* omdat het 't gewone schrift van het volk (Gr. demos = volk) was in tegenstelling met

het hieroglyfies dat gebruikt werd door de priesters (Gr. hieros = priester).

Het Grieks werd spoedig gelezen, en bleek te zijn een decreet opgetrokken door de priesters te Memphis ter ere van Ptolomeus Epiphanes, die circa 198 V.Chr. regeerde. Men ontdekte spoedig dat de Griekse inscriptie een vertaling was van die in het hieroglyfen schrift opgesteld en nu had men de sleutel van het geheim ontdekt. De "Rosetta Steen" werd door de Fransen aan Generaal Hutchinson overhandigd en later aan het Britse Museum ten geschenke gegeven.

Nu werden nauwkeurige afschriften van de tekst van de steen gemaakt en aan geleerden in Europa gezonden.

Onder de eersten, die gearbeid hebben aan de ontcijfering, verdienen eervolle vermelding Silvestre de Sacy en Akerblad een Zweedse geleerde. In 1802 schreef Akerblad aan de Sacy een brief over het demoties schrift op de Rosetta Steen. Volgens de positie van de overeenkomende letters in het Griekse opschrift was Akerblad in staat al de eigennamen in het demoties te ontcijferen; hij ontleedde de letters dier eigennamen en maakte gebruik van het alphabet door hem opgesteld om ook een paar andere woorden te ontcijferen. Deze ontdekking vormt het eigenlike uitgangspunt van de ontcijfering. Het hieroglyfenschrift van de Rosetta Steen was, echter, te fragmentaries om ten volle ten sleutel te verstrekken tot de volle ontcijfering. De Sacy was in staat om phonetiese woorden toe te kennen aan verscheidene demotiese lettertekens, terwijl in het jaar 1817, Thomas Young, een briljante geneesheer, met voorliefde tot de wetenschap en voorgelicht door de arbeid van Akerblad, zijn ontdekking in het licht gaf.

Hij was in staat de namen van Ptolomeus en Berenice te identifieren in een inscriptie te Karnak geschreven in het hieroglyfies.

De arbeid van Young was in menig opzicht foutief en gebrekkig, doch de pogingen door hem aangewend waren niet vruchteloos en gaven hoop om de sleutel van het geheim ten volle te ontdekken.

Terzelfder tijd was Champollion bezig zich toe te leggen op de studie van het hieroglyfen schrift.

Toegerust met de kennis van de Koptiese taal en andere hulpmiddelen, gelukte het hem een alfabet te vormen van de hieroglyfiese lettertekens en om een groot aantal "cartouches" te ontcijferen. Hoewel Champollion een kopie van Youngs geschrift bezat, waardoor hij ongetwijfeld nieuwe ideeën kreeg, toch moeten wij aan hem de ereplaats toekennen onder degenen, die hebben bijgedragen tot de ontcijfering van die geheimzinnige lettertekens. Door zijn onophoudelike en ijverige arbeid in Frankrijk, Italië en Egypte was hij in staat om reeds voor zijn afsterven in 1831, een volledige alfabet van het hieroglyfenschrift op te stellen en alzo de wetenschap van de Egyptologie op vaster voet te brengen.

Het stelsel door hem ontworpen werd in Duitsland aangenomen door Lepsius, en in Engeland door Birch ; terwijl de latere arbeid van Brugsch, De Rougé, en Chabas hebben getoond dat zijn stelsel op hechte grondslagen was gebaseerd.

Van die vondst dagtekent het eigenlik onderzoek naar de geschiedenis van de aloude bewoners van het Nijldal. dat met biezonderen ijver nog altijd wordt voortgezet. Grote geleerden hebben zich met biezondere scherpzinnigheid en verbazende inspanning aan die taal gewijd, en door de vruchten hunner studiën in een aantal geschriften neer te leggen, die samen reeds een bibliotheek vormen van niet geringen omvang, een geheel nieuwe wereld voor ons geopend. Zij hebben de opschriften van tempels en paleizen ontraadseld, en zijn doorgedrongen in pyramieden en rotsgraven. Ontelbare afbeeldingen stelden hen in staat zich een levendige voorstelling te vormen van het leven der Egyptenaren tot in de kleinste biezonderheden, en terwijl de vorsten en groten hun daden verkondigden op de kunstwerken, die zij tot stand brachten, legden de met zorg beschrevene papyrusrollen getuigenis af van hun godsdienstige denkbeelden ,hun wetenschappelike en letterkundige ontwikkeling.

De graven hebben niet slechts hun doden weer gegeven, doch met hen ook de boeken, die de Egyptenaren hebben gelezen ; de huisraad die zij hebben gebruikt in hun huizen, de sieraden en kleinodiën van de Egyptiese dames, de wapenen der krijgslieden, de werktuigen van de ambachtsman en arbeider ; het speelgoed der kinderen en de afbeeldingen van mannen en vrouwen. De inscripties op de graftomben geven ons de denkbeelden der Egyptenaren te lezen over de toekomende wereld, over het toekomstige oordeel, over het paradijs der gezaligden, over de zielsverhuizing, enz.

Inkort : wij zijn niet minder vertrouwd met de Egyptiese toestanden van voor vier duizend jaren, dan met die van het Germaanse volk in de eerste eeuwen der Christelike jaartelling.

(Te worden vervolgd).

Enkele Moeilikheden in verband met onze Taal in Zuid-Afrika.

[Ofschoon we in den regel niet stukken over taalkwesties in 't "Maandblad" opnemen, daar ze buiten ons program liggen, geven wij aan dit artikel plaats, omdat de zaak voor onze lezers van belang is, met het oog op de studie van 't Hollandsch in Zuid-Afrika. Welke boeken bedold worden, welke personen gecritiseerd worden, is ons geheel onbekend.]

Het is betrekkelik gemakkelik om door een besluit van een regeringslichaam te zeggen : "Het eerste onderwijs moet in 't Hollands zijn."—de uitvoering ervan brengt moeielikheden. De allereerste is : "Waar zijn de boeken." "Och wat ,die komen van zelf," hoor ik zeggen. "O neen, mijn vriend, die komen niet van zelf."

Zeker, er zijn vele bekwame mensen, die boeken kunnen schrijven, doch dat is nog maar het begin. Een boek moet gedrukt worden en dat kost veel geld. Het drukken en uitgeven wordt dus liefst maar overgelaten aan Uitgevers. Nu zijn ongelukkig de uitgevers, altans de grootste uitgevers in of voor dit land, *Engelse* firma's,—de drie bekende te Kaapstad en twee of drie grote uitgevers in Londen. Zij zelf hebben persoonlik geen kennis van de waarde van een Hollands boek, noch van de taal noch van de inhoud. Wordt hun een Hollands Manuscript aangeboden, dan handelen zij òf op goed geloof van de man, die 't aanbiedt, òf zij vragen de opinie van een expert.

In beide gevallen komen ze soms bedrogen uit. Zo publiseerde een uitgever te Kaapstad een Hollandse Spraakkunst van Carroll, een boek zo mal, zo dwaas, zo onmogelik dat het maandblad *De Unie*, het eens een Spraakkunst van "toet" noemde. Ik geloof niet, dat velen het kennen en dat er meer dan 25 eksemplaren verkocht zijn.

Een ander kocht het M.S. van een Spraakkunst van een zekere .... Professor voor £200, en ook dit Hollandse boek bleek onverkoopbaar.

Een bekende Londense firma (ik moet voorzichtig zijn met namen, wie ze weten wil vrage mij slechts) publiceerde omstreeks 1909, een mooi gedrukte en mooi gebonden Hollandse Spraakkunst van 2s. 6d. met nog twee boekjes met oefeningen, ook al in en voor Z.A. bewerkt. Ook al niet goed en onverkoopbaar.

Zekere Dr. St. schreef in 1910 drie deeltjes, bevattende een Hollandse en Engelse Taalkursus geheel parallel,—een heerlik idee, dat in 1910 pakte. Doch de Uitgevers wilden er niet aan. Gelukkig dacht de direktie van een groot Engels dagblad te Kaapstad er anders over : zij kocht de boekjes, drukte ze mooi, bond ze netjes, maakte ze flink bekend, doch : tans liggen de stapels op zolder.

Denkelik hadden in al deze gevallen (die gemakkelik vermeerderd kunnen worden) de Uitgevers geen expert geraadpleegd ; de positie van de schrijver was voldoende.

Doch ook een *expert* is niet altijd een goed '*pert*.' Zo werd aan 'n zekere uitgever (ik zal hem D.. noemen) een M.S. aangeboden, waarin hij wel zin had, want de schrijver had een eerlik gezicht en was Hollands onderwijzer aan een goede school (over meer kan een Engels uitgever niet oordelen.)

Daarom gaf hij het M.S. zonder titelblad, dus zonder de naam van de schrijver, ter beoordeling aan een bekend man te St. Deze was spoedig met zijn opinie klaar en schreef : "Neen, zo'n boek zou nooit verkocht kunnen worden, want de schrijver was maar uiterst zwak in zijn Hollands."...... Doch 't boek werd toch uitgegeven, schoon niet door D., en 't bleek een uitstekend boek te zijn, dat verbazende opgang maakte en in negen jaar tienmaal gedrukt werd.

En zo zou ik door kunnen gaan. 't Is alles koude, naakte, ellendige waarheid,—waarheid, die als remschoen moet werken op het verlangen der beste onderwijzers om zelf goede boeken te schrijven. Alweer te Kaapstad heb ik een onderwijzer gekend, die een werkelik uitstekende spraakkunst schreef,—ik heb haar in mijn bezit, doch een uitgever heeft hij er nooit voor kunnen vinden en zelf uitgeven, dat kon of durfde hij niet.

Natuurlik bezitten de uitgevers tans betere middelen om een boek bekend te maken dan vroeger. Elk heeft een reiziger, die goed van de tongriem gesneden is. Cirkulaires met allerlei moois worden naar alle onderwijzers gestuurd ; elk heeft een "Educational Department" waar, in de vakanties, de onderwijzers alles (oppervlakkig) kunnen zien. En zo is het mogelik, dat in onze tijd een minder goed boek nog een tijdlang kan leven.

't Is zelfs mogelik, dat een Engels uitgever, ziende dat er tans veel Hollandse boeken nodig zijn, een arme of verlopen schoolmeester "voor een prikje" hollandse boeken laat schrijven, in de geest van meneer *zo-of-zo* z'n boeken, die goed gaan. Hij kan z'n boek, van 2s., gedrukt krijgen voor 4d.; prachtige winst !

Omgekeerd kan een arme drommel op eigen houtje een boek gaan schrijven, en daarvoor inhoud en vorm genoegzaam veranderd, overnemen van een bestaand boek (van een ander schrijver). Zo werd in 1906 een hollandse Geschiedenis van Z.A. geboren. Tot eer van de uitgever van dit boek moet ik zeggen, dat hij niet wist, hoe het boek gemaakt was.

* * *

Dit alles trok mijn geestesoog voorbij, toen dezer dagen een paar splinternieuwe hollandse spraakkunsten op mijn tafel aanlandden, die met grote ophef door de uitgever de onderwijzers onder de ogen worden gebracht.

Voor mij liggen vier zulke nieuwe boekjes, het eerste zegt te bevatten de *Elements* van de Hollandse Taal, het tweede de *Beginselen* van de Spraakkunst, het derde is een *Dutch Grammar*, het vierde is een grote *Hollandse Spraakkunst*, alle vier bewerkt door dezelfde schrijver, uitgegeven door dezelfde uitgever, een grootscheepse onderneming dus. En toch......

Hoe gaarne zou ik zien, dat zoveel energie en kapitaal onze taal ten goede kwam ! Hoe bevreesd ben ik, dat fiasco reaktie schept voor bekwamer

schrijvers en ernstiger uitgevers ! Echter... wel, ik wil geen oordeel uitspreken, doch liever de boeken zelf laten spreken. Ik zal mij beperken tot 't eenvoudigste boekje, het eerste, dat bestemd is voor Engelse kinderen. Voor de boeken voor Hollandse kinderen is natuurlik meer kennis nodig, meer methode, meer doorzicht, enz. Welnu dan :

(1). Een van de struikelblokken voor onze leerlingen is het goed inzicht in het gebruik van de scheidbare en onscheidbare werkwoorden. Schrijver geeft bl. 112 een zin met *onderdrukken* en wel deze : "Hij drukte de kop van 't arme dier onder water." Dit is natuurlik evenmin *onderdrukken* als : "Hij zit op een stoel" *opzitten* is. Zo 'n kardinale fout tekent het werk.

(2). Bl. 69 vertelt, dat *zebratje, burotje*, één *o* hebben ! en één *a* !

(3). Dezelfde blz. verkondigt, dat de verkleinwoorden van *tekening, zuigeling, wandeling* zijn : *tekeninkje, zuigelinkje, wandelinkje* ! Grote goden !

(4). Wie iets van talen kent, weet dat de geslachten door oefening geleerd worden, door de juiste vormen te zien en te horen. Hoe goed het soms mag zijn foutieve woorden en zinnen ter verbetering op te geven, voor 't *geslacht* zijn ze absoluut uit den boze. Doch in dit boek krijgen de stumpers bijna een hele bladzij (64) van deze geheugenverstompende fouten ter verbetering : *de huis* naast *de zon* ; *het boek* naast *het big* ; *het datum* naast *de* 10*e Des.*; *de bos* naast *het olifant,*; *de poppen* naast *het meisjes*, en zo gaat het maar door. Hoe zullen de kleinen zitten te staren op dit mengelmoes en voor later juist de foutieve geslachten onthouden !

(5). Bl. 30 leraart, dat 't Hollands drie tijden heeft : de tegenwoordige, de verleden en de toekomende. Meer niet ; klaar. Bl. 31 vertelt nog, dat *hebben* en *zijn* voor de *verleden tijd* gebruikt worden : *wij zijn gestraft* en *wij hebben gewerkt*—dat deze twee voorbeelden, het een passief het andere aktief, helemaal hier niet bij elkaar passen, ziet de schrijver natuurlik niet.

Ik pluk maar een disteltje hier en daar ; het veld is vol genoeg.

Dikke "bokken" als de bovengenoemde zal echter elk onderwijzer in de Hollandse taal gemakkelik kunnen zien. Moeieliker wordt het, waar de schrijver op het "randje" blijft van waar en vals. Zo bijvoorbeeld :

(1). Bl. 84, waar op de vraag : "Wie is hij," volgens schrijver geantwoord moet worden : "Het is m'n neef (niet *hij* !)" Des schrijvers taalgevoel, als het ooit sterk was, moet wel zeer verzwakt zijn, want als ik vraag ! "Wie is *hij* ?" dan *moet* het antwoord zijn : "*Hij* is m'n neef (niet *het*)", precies als in 't Engels. En zo met de andere voorbeelden. En dit is weer juist een punt, dat we met zoveel zorg moeten onderwijzen. Op alle kritieke, moeielike punten zijn de beste boeken nauweliks goed genoeg. Doch wie door wanvoorstellingen het werk voor leerling en onderwijzer onmogelik maakt, —voor hem moet gewaarschuwd worden.

(2). Bl. 76 geeft weer : "een berg is *het* hoogst," zonder iets naders over dit hier rare *het* te zeggen.

(3). Bl. 53 zegt : de onregelmatige werkwoorden omvatten de "*Mixed Verbs* and the *Anomalous Verbs* !" *Bakken* is dus voortaan onregelmatig, evenals *lachen*. Waar blijft nu 't princiep volgens 'twelk we *houden, zien*, enz. onregelmatig noemen ?

(4). Bl. 53 wil verder, dat de Gebiedende Wijs van *zingen, zing(t)* is, dus *zingt* of *zing* ; dit is fout ; doch letterlik staat er "*zing(t)* of *zing* alleen"—wat Grieks is.

De schrijver is er verder in geslaagd om sommige doodgemakkelike zaakjes ingewikkeld moeilik en onleerbaar te maken, b.v. bl. 52 : Wanneer is *to know kennen*, wanneer *weten* ? *Kennen*, zegt hij, als de *kennis* door de zintuigen komt, *weten* als ze door *denken* komt. Ergo : "Ik *ken* dat dit boek 2s. kost" (mijn ogen zagen de prijs) ; "ik *weet* mijn les door en door" (mijn hersens hebben hem goed geleerd) ! !

Ik hoop, dat een kollega de andere boekjes eens behandelen wil. Ik heb genoeg van al het geknoei. Ik heb de andere even doorgekeken en zie daar nog heel wat meer treurig-merkwaardigs in ; o.a. zie ik een hoofdstuk over fonetiek, waar *Sweet, Rippon*, en *Ten Bruggencate* over zouden blozen. Hier een staaltje (uit de *hoogste* geheel hollandse spraakkunst) : De letter B, sluit de lippen en dan open ze, terwijl de adem *zachtjes* uitgelaten wordt ; de P, zegt schrijver, wordt net gemaakt als de B, doch de adem wordt niet *zachtjes* uitgelaten, maar *sterker* !— Dat er stembanden bestaan en dat die iets met het voortbrengen van B,V,D,Z, enz. te doen hebben, weet de nieuwe foneticus niet.

Een groot vriend of kenner van onze nieuwe spelling is schrijver ook niet, anders zou hij geen oude moeielikheden geven voor de spelling van meervouden van woorden op *ie*. *Wij* schrijven 't meervoud van *tralie* net als dat van *drie* : *tralieën* en *drieën* ; *hij* : *traliën, driën*. Wij schrijven : *kolonieën, provincieën* ; hij : *koloniën, provinciën*, enz. Doch, laat anderen de rest zeggen : *Cetera desunt*.

BOEKWORM.

Taalfontein, 26-9-16.

" De Gereformeerde Amerikaan " over Bioscopen.

Wij nemen de vrijheid het volgende onder de aandacht onzer lezers te brengen, daar ook wij—zoowat een jaar geleden—over de zaak in 't " Maandblad " geschreven hebben naar aanleiding van een treffend artikel in " Hibbert Journal." Het Amerikaansch blad erkent de waarde van de Bioscoopvertooningen— door hem " Movies " genoemd—uit een opvoedkundig oogpunt beschouwd. Doch hij gaat voort :

In de derde plaats moeten we rekenen met spelen, met ontspanning, met levensgenot. Sommigen rekenen daar al heel niet mee. Als kind schijnen ze reeds oude mannetjes en vrouwtjes. Trouwens, vele dwaze ouders menen dat " stil wezen " eene der hoogste deugden in een kind is en dwingen hunnen kinderen er onnatuurlijk vroeg toe. Lichamelijke oefening achten zij niet tot " weinig nut," maar zonde. Spel en ontspanning rekenen ze tot het gebied der wereld te behooren ; tenminste is het " malligheid". Levensgenot rekenen ze niet als een goede gave des Heeren, maar als overbodig op z'n minst. En wij meenen inderdaad dat we in onze kringen veel te weinig met de behoefte aan spel, genot en ontspanning rekenen. Vooral met het oog op de jeugd. De jeugd *moet* spelen, of ze ontaardt. En wat hebben wij voor de jeugd ? We hebben geen gymnastiekzalen, geen eigen parken, geen speelplaatsen, badinrichtingen, enz., veel minder degelijke Movies. En wil men die dingen zoeken dan moeten wij naar de wereld. Die heeft ze. Waarom wij niet ?

Natuurlijk keuren we af dat onze kinderen, alsook ons volk in 't algemeen doet gelijk de wereld doet. En terecht. Zoo doet God ook. Wordt dezer wereld niet gelijkvormig, roept Hij ons toe. En wat nu de Movies aangaat is reden voor onze afkeuring. Denk u eens in : Mr. M. P. Shawkey, de superintendent van de publieke scholen in West Virginia, heeft een maand lang al de programma's van de Movies in Charleston, de hoofdstad van den Staat, nagegaan, en zijne bevinding was aldus :

" Goede " en " niet slechte " prenten 25 procent.

" Slechte " en "zeer slechte" prenten 75 procent.

Cigaretten rooken vertoond in 35 procent.

Sterke drank drinken in 50 procent.

Revolver gebruik en moord in 50 procent.

Bedrog, jaloerschheid, verraad, echtscheiding, enz. in minstens 40 procent.

De lezer zal verstaan ,dat Mr. Shawkey in zijne positie als zoodanig niet tegen de Movies is, en zijn getuigenis kunnen wij dus niet " godsdienstig vooroordeel " noemen. Maar wat is dat dan een zwarte teekening !

Vanzelf mogen wij de film fabrikanten niet te hard vallen hierover. De vraag is : dringen *zij* deze prenten het volk op, of eischt het *volk* deze ? En dan herinneren we onzen lezers weer aan hetgeen we boven zeiden, dat de " wereld in het booze ligt", en niet slechts enkele menschen boos zijn. Laten we Mr. Laemmle, president van de " Universal Film Manufacturing Co.", in deze laten spreken. Hij zegt in een artikel, geplaatst in " The Moving Picture Weekly " het volgende : " Ik vroeg de eigenaars der Shows : wat verlangt u bij voorkeur te hebben, reine, degelijke platen of vuile ", (clean, wholesome or smutty ones). En meer dan de helft verkozen de slechtste soorten. En de reden die ze daarvoor gaven was, dat het publiek ze zoo wilde."

Zoover het antwoord van Mr. Laemmle. Wij geven dit natuurlijk zooals wij het vonden, en zeggen hiermede niet dat de fabrikanten zulke platen niet willen. Toch is dit precies dezelfde ervaring, die anderen opgedaan hebben met de theaters. 't Eenige verschil tusschen Movies en Theater is dan ook dat men in de eerste met prenten en in de laatsten met acteurs speelt. Edwin Booth richtte jaren geleden een theater op in New York, met het doel het tooneel "zedelijk te maken en te houden," maar het was een totale mislukking, waarbij hij $600,000 verloor, terwijl omgekeerd onzedelijke of min-zedelijke theaters schatten verdienen. Evenzoo mislukten dezelfde pogingen door Henry Irving en Ben Johnson beproefd. Hannah More, schreef een z.g. zedelijk tooneelstuk, maar geen enkele directeur wilde het koopen, omdat het " niet betaalde." En Wayland Sinks zegt : " Er is geen enkel theater bestaanbaar met reine drama of zedelijke spelen. Zelfs de stukken van den beroemden Shakespeare komen slechts enkelen naar hooren, ook al worden ze gespeeld door meesters, als b.v. William Owen. Te Waukegan, Ill. trad hij op voor een bijna leeg huis."

Staat het er zoo bij—en aan de waarheid dezer donkere teekening zal wel niemand twijfelen, naardien ze van tooneelmannen zelve komt—dan komt onwillekeurig de vraag bij ons op : wat is nu onze taak ten opzichte van de Movies ? Dr. Beets in een " editorial in The Banner " van 2 Maart, 1916, geeft als antwoord hierop de suggestie, dat de Jongeliedenvereenigingen mogelijk in deze zich een taak aangewezen zien, n.l. om zelf te zorgen voor degelijke films. Terecht merkt hij op, dat uit onpartijdig onderzoek in Chicago ingesteld gebleken is, dat *meer dan de helft* der vertoonde prenten onzedelijk zijn, en dus ons volk niet naar die shows *kan* gaan, terwijl er nochtans *velen* ze bezoeken. Ook merkt hij op, dat het *verbieden* hier niet voldoende is, omdat het verlangen naar kunst, afleiding, entertainment, ontspanning, genot en spelen scheppingseisch onzer natuur is.

Houden we met bovenstaande rekening ?

P. JONKER.

DEEL XXI, No. 11. STELLENBOSCH. NOV. 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KENNISGEVING.

Wegens gebrek aan plaatsruimte, moet de rede, uitgesproken door Minister F. S. Malan, op het Volksfeest te Graaff-Reinet, overstaan tot de volgende uitgave.—RED.

KRONIEK.

HET GEBOORTE-CIJFER.

De "Cape Times" heeft ons een grooten dienst bewezen — eerst door overname van het artikel in "Nineteenth Century" over de daling van het geboorte-cijfer in Europa, en daarna over zijn artikelen in antwoord op de correspondentie over dit onderwerp. De toestand is treurig. Het zedelijk peil der beschaafde natieën is niet hoog. Velen *willen* geen kinderen meer hebben, en verhinderen de geboorte op kunstmatige wijze. De zedeloosheid wordt in de hand gewerkt door die kunstmiddelen, die helaas! — naar ik verneem — te Kaapstad, Pretoria, Johannesburg gemakkelijk te verkrijgen zijn. Vele huisgezinnen uit den werkenden stand — dit blijkt uit de correspondentie in de "Cape Times"— voelen den druk der tijden, en willen ontslagen worden van de kinderzorg die al drukkender wordt. En wat zal 't zijn na den oorlog !

* * *

Volgens de "Interpreter" zijn de oorlogsverliezen ontzettend. Doch nog treuriger is het feit, dat het geboortecijfer overal daalt. "In Engeland en Wallis waren er 67,000 minder geboorten, en 57,000 meer sterfgevallen in 1915 dan in 1913. In datzelfde jaar verminderden de geboorten in Parijs van 49,000 tot 30,000, en in Berlijn van 40,000 tot 30,000. De beste natieën der aarde bloeden zich dood." Indien deze cijfers te vertrouwen zijn, dan staan we voor een ontzettend verschijnsel. Aan den éénen kant vallen de duizenden op 't slagveld, en onder hen de edelsten, de meest ontwikkelden der natie : aan den anderen kant neemt 't geboorte-cijfer jaar na jaar af. Waar moet 't heen ? En middelerwijl nemen de zwarte en geele natieën in bevolking toe. Naarmate de bevolking toeneemt naar die mate zoeken ze een uitweg elders, met het gevolg dat er nieuwe oorlogen zullen ontstaan en dat een verzwakt, uitgemergeld Europa door China en Japan zal worden overschaduwd. Dit verhoede God !

OPVOEDING.

Ik vraag geen excuus voor de overname van het treffend referaat door Minister Malan op het Volksfeest te Graaff-Reinet. De zaak is reeds ernstig genoeg : na den oorlog zullen we nog ernstiger gevolgen hebben te duchten. Hoe eerder wij ontwaken des te beter. De volgende feiten hebben voor ons beteekenis. Het eerste is : (1) *dat in Hollandsch-sprekende middenpunten de percentage der kinderen die niet lezen of schrijven kunnen grooter is dan in Engelsch-sprekende centra* ; (2) *dat in Hollandsch-sprekende streken de percentage kinderen die niet verder gaan dan Standaard V. grooter is dan in Engelsch-sprekende omgeving* ; (3) *dat het met de landelijke bevolking jammerlijk geschapen is wat de Opvoeding betreft.*

* * *

Het wordt tijd, dat we onze kibbelarijen vergeten en werken voor het heil van vaderland en volk. Of we Nationalisten zijn of Imperialisten, hier schuilt gevaar, waartegen we krachtiglijk hebben te kampen. Die zich niet aan de wet wil onderwerpen, moet daartoe gedwongen worden. *Het kind moet onderwezen worden.* De cijfers spreken luide :—

I. NATAL.

1. De verhouding tusschen Engelschen en Hollandschsprekende is 13 per duizend Hollandsch-sprekend, 87 Engelsch-sprekend.

Percentage kinderen niet in school, tusschen 7 en 16 jaar, 13 PERCENT.

2. Kinderen van 10—14 jaar, die noch lezen noch schrijven kunnen : in *steden* 21 UIT 1,000, ten *plattelande* 47 UIT 1,000.

II. VRIJSTAAT.

1. Uit elke 100 kinderen, 79 Hollandsch-sprekend, 21 Engelsch-sprekend.

2. Kinderen tusschen 7 en 16 jaar niet op school, 33 PERCENT.

3. Kinderen die niet lezen en schrijven kunnen ten *plattenlande*, 107 uit 1,000, in de *steden*, 38 uit 1,000.

III. Transvaal.

1. 40 uit elke 100 tot de Hollandsche Kerk behoorende.
2. 25 uit de 1,000 kinderen tusschen 7 en 16 jaar niet op school; 78 uit de 1,000 tusschen 10 en 14 jaar, ten *plattenlande*, die niet lezen of schrijven kunnen; 28 uit de 1,000 in de *steden* die niet kunnen lezen of schrijven.

IV. Kolonie.

1. 58 percent behooren tot Hollandsche Kerken.
2. Niet-schoolgaande kinderen tusschen 7 en 16 jaar, 28 percent.
3. Die niet schrijven of lezen kunnen tusschen 10 en 14 jaar, 114 uit 1,000 ten *plattenlande*; 39 in de *steden*.

* * *

Wat er gedaan kan worden: wat er gedaan moet worden is dus de vraag die ons als volk, als kerk, als staat dient bezig te houden. Onze kinderen kennen in den regel slecht Hollandsch, zwak Engelsch. Met de neiging tot Afrikaansch zal die zwakheid in 't Hollandsch, en die gebrekkigheid van 't Engelsch toenemen.

* * *

De oplossing van het vraagstuk in Zuid-Afrika is niet zoo gemakkelijk als men meent. Nog onlangs heeft de Engelsche Minister, Lord Haldane, over den toestand van het Onderwijs in Groot Brittanje zich uitgesproken, en gewaagd van "the appalling fact that in this country (d.i. Engeland) 90 percent of our young persons had no further education after the age of fourteen." Is dit zoo in Engeland en gaan de oogen dáár open voor de noodzakelijkheid van degelijke voorbereiding voor de levenstaak, hoeveel te meer in ons Zuid-Afrika! Men denke er toch aan, dat de taal van den handel, de taal die absoluut noodzakelijk is, wil men zijn weg vinden in de toekomst, de taal is van 't Britsche rijk. Laten onze kinderen thuis zijn in hun moedertaal, dat is noodig en recht; maar laten zij, willen zij met den uitlander kompeteeren, goed thuis zijn in 't Engelsch, en het zoover brengen, dat zij zich in beide landstalen behoorlijk kunnen uitdrukken. Hoe weinige Hollandsch-sprekende Afrikaners kunnen een behoorlijken brief schrijven in 't Hollandsch: hoe weinigen in 't Engelsch! Daar ligt de fout.

Opvoeding en Onderwijs.

Behoef ik mij bij mijn lezers te verontschuldigen, omdat ik in dit nommer zooveel aan 't vraagstuk der Opvoeding wijd? Twee hooggeplaatste personen hebben zich onlangs over de kwestie uitgelaten — Sir Frederick De Waal en Minister Malan. Eerstgenoemde besprak de Openbare School, en verklaarde zich sterk tegen sektarisch onderwijs. Zijn toespraak is in druk verschenen en is druk besproken geworden. Ik zal zijn toespraak hier niet overnemen: ik wil aan wijlen Prof. Hofmeyr het woord laten, die in 1879 zijne lessen aan 't Theol. Seminarie sloot met eene sterke waarschuwing tegen de sektarische of kerkelijke school. Die bij de regeeringsondersteuning van de kerkelijke school zal winnen, is de Roomsche Kerk. Haar macht op schoolgebied is reeds groot: met den geldelijken steun der regeering zal zij nog meer kunnen doen in die richting. Een nieuwe twistappel wordt onder ons geworpen; want vele ouders zullen zich van die Kerkscholen niet bedienen. Ook heeft ons de geschiedenis geleerd, dat Kerkscholen in onze behoeften niet behoorlijk voorzien. Doch 't is best Prof. Hofmeyr op dit punt te hooren. De rede in haar geheel kan ik niet opnemen: het een en ander daarin voorkomende past op toestanden van vroeger. Doch het beginsel blijft.

De Openbare School.

(Redevoering, uitgesproken bij gelegenheid van de sluiting der jaarlijksche lessen aan 't Theologisch Seminarie te Stellenbosch, door N. J. Hofmeyr, Augustus 1879).

"Daarom, toen ik bespeurde dat ons parlement in zijne tegenwoordige zitting meer dan gewoonlijk, zich inliet met de zaak van het openbaar onderwijs, en zag dat eene Commissie zal worden aangesteld om de werking der bestaande schoolwet te onderzoeken: toen meende ik het mijn plicht te zijn, op eene meer openbare wijze, dan ik tot nog toe heb gedaan, mijne gevoelens over de Openbare School uit te spreken.

De tijd gedoogt niet dat ik op elke gewichtige vraag, die gij met betrekking tot deze zaak zoudt kunnen doen, u het antwoord geve. Ook is er nog menige vraag, waarop ik mijzelven het antwoord schuldig ben. Ik weet dat ik hier een teeder en moeilijk terrein ga betreden, en ga u alleen over enkele hoofdzaken onderhouden, die, naar ik meen, mij duidelijk zijn. Ik ga tot u spreken over *de beginselen die moeten worden vastgehouden,* wat ook in de bestaande Schoolwet worde gewijzigd en veranderd.

Tot die beginselen reken ik terstond *het populaire karakter der Openbare School.*

Zij moet als eene vrije instelling door de vrije burgers zelven worden gesticht.

Kiezen wij de leden van de municipaliteit, den distriktsraad en het parlement: veel meer is het ons recht de mannen te kiezen aan wier onderwijs en schoolbestier wij onze kinderen toevertrouwen.

Geven wij dit recht uit onze handen, dan handelen wij als onmondige kinderen en slaven, en zijn den naam van vrije burgers niet waard.

Is er een recht aan vrije burgers dierbaar boven andere rechten, dan is het dat de Openbare School worde gesticht, de Openbare Onderwijzer aangesteld, door hun eigen schoolbestuur.

Uit dit beginsel is de tegenwoordige Schoolwet ontstaan. Op dit beginsel is zij gebouwd. Met dit beginsel staat of valt zij.

Zij dagteekent van het jaar 1865. Verneem het oordeel van onzen geachten Superintendent Generaal van 't onderwijs over de bestaande Schoolwet, terstond nadat zij was ingevoerd. De wet — zoo sprak hij — die in de jongste parlementszitting is aangenomen, neemt in zich op en regelt de verschillende wijzigingen en veranderingen, die op wat ongeregelde wijze zijn ontstaan uit de pogingen om een stelsel dat in de regeering was geconcentreerd, in overeenstemming te brengen met de steeds wisselende en toenemende behoeften van eene maatschappij, die allengs in verstandelijke ontwikkeling toeneemt, en er aan gewoon raakt hare zaken zelf te bestieren, door hare plaatselijke en algemeene Besturen, die door het volk worden gekozen.

Maar, zou iemand kunnen vragen, als ieder burger recht heeft het Schoolbestuur en door het Schoolbestuur

den Onderwijzer aan te stellen, worden dan niet de teedere belangen der Openbare Opvoeding in gevaar gebracht: daar toch niet elke burger in deze zaak het noodige belang stelt?

Die vraag is gegrond. Daarom verblijden wij ons dat de bestaande Schoolwet de Openbare School toevertrouwt niet in de handen van elken burger, maar alleen van hen, die zich vereenigen om den Onderwijzer zijn salaris te waarborgen. Wie zal dat willen doen, die omtrent de Openbare Opvoeding onverschillig en onwaardig is zich er mede te bemoeien? En zoo is er grond om te verwachten, dat in den regel de betere kern der burgers deze zoo gewichtige aangelegenheid behartigen zal.

Intusschen staan zij die het onderwijzerssalaris waarborgen niet alleen. *De regeering draagt uit 's lands kas een aanzienlijk gedeelte bij tot het salaris, en ondersteunt het Schoolbestuur ook op andere wijzen.*

Ziedaar een ander beginsel in de Schoolwet, dat wij niet moeten loslaten. Zou de regeering al de kosten uit de Staatskas, misschien geholpen door eene algemeene schoolbelasting, betalen, dan waren de gevolgen te betreuren. Niet alleen zou dit tot veel verkwisting aanleiding geven, maar het volk zelf zou er bij lijden. Geen volk ontwikkelt een waarlijk vrij en zelfstandig karakter, als de regeering de hoogste belangen des volks voor eigene rekening en kosten neemt. De Staatsschool, die in Frankrijk en Nederland en elders de plaats der oude Kerkschool innam, was het werk der revolutie, die het volk door de Openbare School in dien vorm wilde kneden, die overeenkomen moest, niet met de geschiedenis en den aard van het volk, maar met de beschouwingen eener ongeloovige wijsbegeerte, eener onchristelijke beschaving.

Geen volk zal ooit warme belangstelling toonen in de Openbare Opvoeding, als de kosten hieraan verbonden, alleen uit de algemeene kas worden goedgemaakt. En een volk dat nooit er toe komt, voor deze zaak in geestdrift te ontvlammen, wordt nooit een waarlijk krachtig volk.

Het is een der voortreffelijkste deugden onzer Schoolwet, dat zij ten prikkel dient om de burgers zelven aan 't werk te zetten, door de hulp die zij aanbiedt evenredig te maken aan wat de burgers zelven doen.

De Schoolwet, die door de tegenwoordige in 1865 werd vervangen, had van 1839 bestaan. Zij was van een gansch ander karakter. Zij maakte van de School eene Gouvernementsinrichting en van den Onderwijzer een Gouvernementsambtenaar; zij liet de kinderen wat de gewone vakken betreft voor niet leeren, en voor het hooger onderwijs niet meer dan vier pond per jaar betalen. Maar de Openbare School wilde onder deze wet niet bloeien. Zij was eene mislukking, juist omdat de regeering alles en de ouders niets of bijna niets hadden te betalen, maar dan ook over de School niets hadden te zeggen. De Openbare School viel in duigen onder de vorige Schoolwet, omdat— ik gebruik de woorden van den geachten Inspector onzer westelijke scholen — "omdat er geen band van vereeniging was tusschen de school en het volk; zij boven en buiten het volk stond; te vrijgevig was en te uitsluitend van de regeering uitging, en voeg bij dit alles van den aanvang te slecht bestierd werd."

De Openbare School zal als Volksschool gewis de gebreken van het volk weerspiegelen; maar zij zal eene levende plant zijn, eene inrichting, die eene betere toekomst te gemoet gaat, naarmate het volk zelf zich ten goede ontwikkelt.

't Is aan de werkzame hand en den waakzamen blik van het volk, waaraan de tegenwoordige Schoolwet onbeperkte ruimte laat, te danken, dat de Openbare School, ondanks de eigenaardige moeilijkheden, waarmede zij nog altijd te worstelen heeft, met zulke reuzenschreden is vooruit gegaan.

Toen in 1859 Dr. Dale Dr. Innes opvolgde, had de vorige Schoolwet reeds twintig jaren bestaan. Er waren toen 72 openbare scholen onder de blanke bevolking van ons land; en nu, nadat de tegenwoordige Schoolwet slechts een tijdvak van 14 jaren heeft doorleefd, is dit getal van 72 geklommen tot 223. Voeg hierbij 37 kostinrichtingen, die uit de Staatskas worden ondersteund.

En wat van niet minder belang is, 't is het feit dat de burgers door de bestaande Schoolwet hebben geleerd aanzienlijke sommen, door schoolgelden als anderszins, aan de opvoeding hunner kinderen te besteden. In 1862 bedroegen deze plaatselijke bijdragen £12,380, en in 1877, dus in 15 jaren tijds, was dit cijfer gestegen tot £60,803, dat is £9,574 meer dan in dat jaar uit de Staatskas voor de scholen werd bijgedragen.

Intusschen, hoezeer ook deze cijfers pleiten voor de tegenwoordige Schoolwet, die de Openbare School van eene Gouvernementsschool in eene Volksschool heeft veranderd, toch zou men mij kunnen vragen, of het niet nog beter ware als de Schoolwet het aan de kerken overliet de Openbare School te stichten.

Maar hoe dan gedaan met hen, die tot geen kerk behooren, of van al wat kerkelijk is afkeerig zijn, en toch als vrije burgers het recht hebben zich met de Openbare School in te laten?

En hoe gedaan, waar de samenleving verdeeld is in vele kerkgenootschappen, die naijverig zijn op elkander?

Maar waartoe met vele woorden deze vraag beantwoord! Toen de band tusschen Kerk en Staat ten onzent nog bestond, en onze kerk, in de buitendistrikten, geen mededingster had, kon de regeering de kerkelijke scholen buiten de stad, zonder onbillijk te zijn, uit de Staatskas ondersteunen, gelijk zij, tijdens het bestuur van Lord Charles Somerset in 1822, besloot te doen. Maar nu de band tusschen Kerk en Staat is gebroken, nu zou de regeering eene daad van onrecht plegen, en de heerschappij van de eene kerk boven de andere in de hand werken, gaf zij het openbare onderwijs in handen der kerken.

En zouden niet de hoogste belangen der opvoeding er door komen te lijden? Hoewel godsdienst en wetenschap behooren samen te gaan, zoo zijn toch ook de belangen van kerk en school tevens zoo onderscheiden, dat niet altijd de beste kerkelijke ambtenaar de beste schoolbestierder kan zijn.

En zal ik nog iets noemen? Ik acht het eene ramp voor de maatschappij, dat de Christelijke Kerk in zoo vele afzonderlijke lichamen is verdeeld, en vooral dat er onder zijn die uit de hoogte op de overigen nederzien. Hoe goed is het derhalve dat de Volksschool niet Kerkschool is, en de kinderen des volks hier door banden aan elkaar kunnen gebonden worden, die later de uiteenloopende kerkelijke belijdenissen niet in staat zullen zijn weer te verbreken.

Waarom verwijl ik zoo lang bij deze zaak? Omdat er waarlijk in ons land gevaar is, niet — ik heb het reeds gezegd — dat de wet onmiddellijk de Volksschool in de Kerkschool verandert, maar dat zij ook tegen hare be-

doeling medewerkt, dat op vele plaatsen de Kerkschool de Volksschool verdringt.

Verwondert u niet over wat ik zeg. Vijf jaren geleden heeft ons Parlement eene Wet voor het Hoogere Onderwijs aangenomen, waarbij ook Kerkelijke Scholen, die in de hoogere vakken onderwijs geven, voor het hooger onderwijs op dezelfde bijdragen uit de Staatskas kunnen aanspraak maken als de Openbare Scholen genieten. Wij kunnen dit niet goedkeuren.

Pas dit beginsel toe ook op de Kerkelijke Scholen die de lagere vakken onderwijzen, ondersteun deze scholen, even als de Openbare Scholen uit de Staatskas, en wat zal gebeuren ?

Ik zal het u zeggen. Onze predikanten, genoopt tot den wedstrijd met andere Kerkgenootschappen, wekken de buitengemeenten op tot de stichting van kerkelijke scholen. Deze ontvolken de overige scholen en worden weldra de eenige scholen van beteekenis in de meeste dorpen en buitenwijken dezer Kolonie.

Waar de bevolking ongemengd Gereformeerd is, daar zou dit, wat het lager onderwijs aangaat, minder te betreuren zijn ; maar op de dorpen, en waar de bevolking gemengd is, daar zou dit verbittering verwekken bij de beschaafden en meer ontwikkelden, die meenen over de opvoeding hunner kinderen toch ook wat te zeggen te hebben, en die niet gewillig zijn deze zaak maar zoo lijdelijk aan kerkelijke ambtenaren over te laten.

En waar dit het geval is, daar zal ook onder ons, gelijk elders, de aan sommigen opgedrongene Kerkelijke school met de vijandschap tegen de Kerk ook de vijandschap tegen de godsdienst aankweeken. Het clericalisme voedt het secularisme.

Was het voorstel, dat door een onzer waardigste predikanten, als volksvertegenwoordiger in 't Parlement, is gedaan, om namelijk ook private scholen uit de Staatskas te ondersteunen, aangenomen, dan was de weg geopend tot den wedstrijd tusschen volksschool en kerkschool.

En wie zou op het einde, al is het dan ook na geslachten, het meeste er bij winnen ? De Roomsch Katholieke Kerk. Nu trekt zij reeds vele Protestantsche zonen en dochters tot hare degelijke en goedkoope scholen; dan geeft zij, rekenende op hulp uit de Staatskas, een kosteloos onderwijs en trekt ze bij tientallen, eenmaal bij honderdtallen aan. Waar het geldt door middel van school hare eigen kerk uit te breiden, daar legt de Roomsche Kerk eenen ongeëvenaarden ijver aan den dag en moet elke mededingster vroeg of laat voor haar wijken. In 1873 werd het haar in Frankrijk vergund scholen voor het hooger onderwijs te stichten, en sedert dat jaar bracht zij voor dit doel niet ver van *een millioen pond sterling* bijeen. En zij heeft duizenden leden, en dezen de wakkersten, die bereid zijn, om hunner zaligheid wil, voor een zeer gering loon, zich aan 't onderwijs te wijden, als het tot uitbreiding der Kerk dienen moet."

Kaapstad,
27 Okt., 1916.

Aan de Redakteur van "Het Gereformeerd Maandblad,"
Stellenbosch.

Mijnheer,

In een van uw laatste uitgaven kwam een brief voor van "Boekworm," Taalfontein, 26. 9. 16, over "Enkele moeilikheden met onze taal in Zuid-Afrika." 't Spijt mij, dat deze persoon niet met zijn naam onderteekend heeft, daar het nu moeilik is te beoordelen, wat hem er toebracht "onkunde met de bestaande toestanden" of "eigenbelang" om de zaken waarover hij schreef niet in het ware licht voor te stellen. De schrijver van deze brief beweert toch, dat de oorzaak, dat er geen voldoend aantal Hollandse leerboeken voor de scholen zijn niet hieraan ligt, dat er niet genoeg bekwame mensen zijn, die boeken kunnen schrijven. Deze zijn er volgens zijn beweren genoeg. Neen, de fout ligt hier, dat men het drukken en uitgeven van boeken aan uitgevers moet overlaten, die niet op de hoogte zijn van hun taak. Boekworm schrijft toch : "Nu zijn ongelukkig de uitgevers, altans de grootste uitgevers in en voor dit land, Engelse firma's — de drie bekende te Kaapstad en twee of drie grote uitgevers in Londen."

Van 't werk gedaan door onze firma, die winkels heeft te Pretoria, Johannesburg en Kaapstad, wordt met geen woord melding gemaakt en een voorstelling van zaken wordt gegeven, die de oningewijde de indruk geven moet, dat er voor hen, die goede manuskripten hebben, geen andere weg is dan zich tot een Engelse firma, die geen onderscheid weet te maken tussen hetgeen koren of kaf is, te wenden.

Reeds voor vele jaren heeft onze firma zich ten doel gesteld Hollandse schoolboeken uit te geven, die de toets van ernstige kritiek kunnen doorstaan, daar wij uit welbegrepen eigenbelang ingezien hebben, dat meerdere verspreiding van een degelike kennis van 't Hollands de leeslust moet vermeerderen en dus aan de Hollands-Afrikaanse boekhandel ten goede moet komen. Waar dus reeds veel door ons gedaan is, wat betreft 't uitgeven van goede Hollandse school- en leesboeken, deed het ons pijnlik aan, dat iemand, die zich op wil werpen als een gids en beoordelaar, onder een schuilnaam in uw kolommen een niet geheel juiste voorstelling van zaken heeft gegeven.

Wij kunnen de schrijvers van goede boeken de verzekering geven, dat zij zich niet alleen tot Engelse uitgevers, die hun werk niet beoordelen kunnen, behoeven te wenden, om hun boeken gedrukt te krijgen.

Ik hoop, Mijnheer de Redakteur, dat u zo vriendelik wilt zijn dit schrijven in uw blad op te nemen, en op deze wijze medewerken, om een verkeerde indruk, die door 't schrijven van "Boekworm" ontstaan mag zijn, uit de weg te ruimen.

Hoogachtend,

Uw dw.,

per pro. J. H. de Bussy,

H. P. Kaneman.

[Gaarne plaatsen we dezen brief. Wij houden ons niet verantwoordelijk voor de beschouwingen van "Boekworm," daar we niet op de hoogte zijn. Evenmin houden we ons aansprakelijk voor het ingevoegde strooibiljet, dat als "toevoegsel" is verschenen in ons laatste nommer. Het Administratie-Bureau, dat het beheer heeft over de advertenties en de verzending van ons blad, heeft op zich genomen dat "toevoegsel," zonder onze voorkennis, met ons blad te verzenden.—Red.]

Waarom geloof ik in de Heilige Drieeenheid ?

Door Prof. Marais.

Onze eerste vraag : waarom geloof ik in God ? moet noodwendig gevolgd worden door eene tweede : "maar wie is die God ? Wat is Hij in Zijn wezen en in Zijn openbaring ?" Hier staat ons verstand stil. Want God blijft voor den mensch onbegrijpelijk en onvergelijkelijk.

Het wordt verhaald van den grooten Augustinus, dat hij eens, wandelende aan 't zeestrand, mijmerende over een voorgenomene verhandeling over de Goddelijke Drieëenheid, een kind ontmoette bezig een gat te graven in het zand. "Wat doet gij daar, mijn kind ?" was de vraag van den geleerde. "Ik ga den oceaan uitleiden in het graf door mij gedolven," was het onmiddellijk antwoord. "Helaas," mompelde de Kerkvader, "ben ik niet even dwaas als dat kind ? Ik ga een onuitputtelijken oceaan uitleiden in de nietige groeve door mijn eindig verstand daargesteld."

In de beantwoording van de vraag hierboven door ons gesteld, mogen wij wel denken aan Augustinus en het kind.

Ten einde onze vraag op behoorlijke wijze te beantwoorden, dienen we eerst te vernemen :—

Wat door 't woord Drieeenheid wordt bedoeld.

Verwarring van begrippen moet worden vermeden ; vooral, omdat het woord *Drieëenheid* in de H. Schrift nergens voorkomt, en de Schrift zelf ons geen uitgewerkt dogma over de Triniteit levert. Wel leert zij "dat de ééne naam Gods zich eerst ten volle in dien van Vader, Zoon en Geest ontvouwt. Zij spreekt het klaar en duidelijk uit, dat alle werken Gods naar buiten, beide in schepping en herschepping, eene drievoudige goddelijke oorzaak hebben. Zij laat er geen twijfel over bestaan, dat deze drievoudige oorzaak drie onderscheidene subjecten zijn, welke in persoonlijke verhouding tot elkander staan. En zij bevat daarmede al de gegevens, waaruit de theologie het dogma der triniteit opgebouwd heeft." (Bavinck). Schriftuurlijk dus is op dit gebied de Kerkleer.

* * *

Doch in den loop der eeuwen openbaarden zich verscheidene afwijkende meeningen. Er waren er die spraken van drie goddelijke wezens en dus schijnbaar een soort van Drie-godendom huldigden. Maar dit is nooit door de Kerk verdedigd, of uit de H. Schrift bewijsbaar. Wel heeft bijv. Servet, wiens dood ten onrechte aan Kalvijn wordt toegeschreven, de *kerkelijke*, dat is de *bijbelsche* leer op dit punt scherp veroordeeld, door haar te karakteriseeren als *tritheistisch* (driegodendom), een *tricipex monstrum* (een driehoofdig monster). Doch zijn voorstelling van de leer der Kerk is valsch, gelijk zijn opvatting van de Schrift verkeerd is. Het *Tritheisme* is nooit door de Kerk geleerd ; in alle eeuwen heeft zij de waarachtige eenheid van het goddelijke wezen gehandhaafd, als zich openbarende in eene drieheid van personen.

* * *

Doch juist de handhaving van de eenheid des wezens in de drieheid der personen gaf aanleiding tot spraakverwarring. Ter rechterzijde of ter linkerzijde dwaalde men af, en zoo verviel men af tot Sabellianisme of tot Arianisme — ketterijen door de Kerk strengelijk veroordeeld en beslist verworpen.

1. Eerst 't Arianisme. Deze ketterij is zeer oud, en dagteekent uit de 2de en 3de eeuw der Christelijke Kerk. Zij ontleent haar naam aan Arius, die in de 4de eeuw leefde en door het Concilie van Nicea in 325 veroordeeld werd. Hij ging uit van de stelling, dat God eenig, eeuwig en ongeschapen is. "Alles buiten Hem is geschapen, geworden door Zijn wil. Hij is niet Vader van eeuwigheid, maar Vader door en van de schepselen. Maar voordat God tot schepping overging, bracht Hij tot bemiddeling, als een soort tusschenwezen, een zelfstandig wezen (*ousia*) voort, dat in de Schrift den naam draagt van wijsheid, zoon, woord, beeld Gods, enz. en door wien God alle dingen geschapen heeft ; en evenzoo een derde, lagere *hypostasis* (zelfstandigheid) nl. den Heiligen Geest" (Bavinck). Beslist dus ontkende Arius de leer der Drieëenheid. De Zoon is "voor alle tijden en eeuwen" geschapen ; doch "er was een tijd dat hij niet was." Wel is hij het hoogste, doch niets meer en niets minder dan een geschapen wezen. Wel heeft hij onze verlossing bewerkt, en is hij onze aanbidding waardig. Doch die eer heeft Hij verdiend, door wat Hij deed. Deze leer werd door Athanasius krachtig bestreden en door het hier boven genoemde concilie beslist verworpen. Toch keert deze leer van tijd tot tijd terug. Nog onlangs verscheen zij in ons land in den vorm van het zoogenaamde Russellisme.

* * *

2. Het Sabellianisme is de tweede groote ketterij waartegen de Kerk sterk heeft geprotesteerd in de vroegste eeuwen. Sabellius, presbyter te Ptolemais, tegen het midden der 3de eeuw, ten einde de waarachtige eenheid van het goddelijk wezen te handhaven tegen een heidensch veelgodendom, leerde, dat Vader, Zoon en Geest dezelfde God zijn ; dat die namen slechts verschijningsvormen te kennen gaven van éénzelfde wezen ; dat in tijdsorde de Vader eerst optrad als Schepper en Wetgever ; daarna de Zoon, als Verlosser in de menschwording en eindelijk de Geest, als Levendmaker, na de hemelvaart van den Zoon. 't Is te begrijpen, dat deze leer door de Kerk verworpen werd tezamen met 't Arianisme. Schriftuurlijk is zij niet. Te duidelijk maakt de Schrift onderscheid tusschen Vader, Zoon en Geest ; hoewel zij de eenheid van het goddelijk wezen handhaaft. Onze Heer bad tot den Vader, met Wien Hij toch één was. Dien Vader had Hij lief. Des Vaders werk deed Hij. Des Vaders Zoon was Hij. Zijne betrekking tot den Vader was die van één persoon tot een ander persoon. Ook was de verhouding van den Zoon tot den Heiligen Geest eene andere als Zijn verhouding tot den Vader. De Geest was niet Christus : evenmin als Christus de Vader was ; want Christus "zendt" Hem : Hij moest "van den Christus getuigen" : Hij moest den Christus "verheerlijken" : Hij zou "van het Zijne nemen en het den discipelen verkondigen." Hieruit en uit vele andere plaatsen der H. Schrift blijkt 't zeer duidelijk, dat Vader, Zoon, en Geest onderscheiden zijn in hun persoonlijkheden ; dat er werkelijk eene drieheid is, behoudens de eenheid, die in alles doorstraalt. Terecht kan dan ook gezegd worden : "De

heerlijkheid van de belijdenis der Drieëenheid ligt juist hierin, dat die eenheid, hoe absoluut ook, verscheidenheid in zich insluit. Het wezen Gods is geen abstracte eenheid, geen afgetrokken begrip, maar eene volheid van zijn, een oneindige rijkdom van leven, die in de verscheidenheid juist het hoogste leven ontvouwt." Om nu die zelfonderscheidingen duidelijk te doen uitkomen, koos de Kerk een woord, dat in 't gewoon menschelijk leven eene bepaalde beteekenis had gekregen. Dat woord was "persoon" — een woord dat wel niet in de H. Schrift voorkomt, evenmin als het woord "drieëenheid," maar dat toch te kennen gaf wat de Schrift bedoelde en wat de Kerk op grond der Schrift leerde.

* * *

Dwaas zeker is het bezwaar, dat Drie nooit Eén zouden kunnen zijn. De Kerk sprak dan ook niet van eene *numerieke,* of *physische* eenheid. Zij drong aan op eene *metaphysische* eenheid. Dat wil zeggen, het was haar duidelijk, dat er *eenheid in wezen* kon zijn, met *drieheid in personen.* Velen bedienden zich dan ook van allerlei beelden om die drieheid in de eenheid te verduidelijken. Doch alle zulke ophelderingen zijn onbevredigend. Het mysterie blijft. "'t Was dus niet langs den weg van bespiegeling, aangaande de natuur van het goddelijk wezen, dat de Kerk de leer der Drieëenheid bereikte, doch langs den weg des geloofs en der Christelijke levenservaring. De Kerk was overtuigd dat Christus een goddelijke persoon was: die overtuiging te laten varen zou zijn al haar hoop, al haar heil, de kracht van het Evangelie te laten varen. Zij was overtuigd dat de H. Geest een goddelijke persoon was: ook dat geloof greep in haar innerlijk leven. Dat te laten varen zou zijn de heiligste en heerlijkste beloften van Gods Woord te laten varen, en zich te laten berooven van al de kracht en al den moed die zulk een geloof zou kunnen meedeelen als van een goddelijke persoon die woont in de Kerk, leeft in het kind van God." Aan deze beide waarheden vasthoudende, leerde de Kerk de eenheid Gods, en handhaafde zij de drieëenheid. Niet een wijsgeerig stelsel, de Heilige Schrift was haar leiddraad: niet bespiegelingen van een onheilig vernuft, maar de diepste ervaringen der geloovige ziel kwamen haar hierin te hulpe.

* * *

En toch, de leer der Drieëenheid *kan* worden opgehelderd door beeld en gelijkenis. Drieheid en eenheid vereenigd vinden we in den mensch zelven, met zijn kenvermogen, wilsvermogen, gevoelsvermogen. Deze drie zijn één en toch van elkaar onderscheiden. Doch we zullen moeten erkennen, dat al zulke onderscheidingen ons niet nader brengen tot een juister begrip van wat onbegrijpelijk blijft. 't Is genoeg, dat de Schrift ons de heilsfeiten en heilsopenbaringen in verband brengt met de drievuldige werking van 't goddelijk wezen. Wij verstaan onszelven niet. De mensch heeft een lichaam — het stoffelijk deel: eene ziel — het onstoffelijk deel: een geest — het bovennatuurlijk deel: en toch is de mensch eene eenheid, alle drie beheerschende.

* * *

Niemand zal de leer der Drieëenheid eenigszins kunnen vatten, zonder te erkennen, dat Gods heilsdaad in de redding van den mensch eene *drievoudige* is. Wat de Zoon *vóór* ons doet is niet wat de H. Geest *in* ons werkt. En toch 't is de daad van denzelfden God, die van eeuwigheid het reddingsplan heeft uitgedacht, en in de volheid des tijds heeft uitgevoerd. De uitwerking van dat plan is geschied onder de onderscheiding van Vader, Zoon en H. Geest. En die onderscheiding is tevens eene onderscheiding in de goddelijke natuur.

Zoo leert ons de H. Schrift: zoo leert ons de ervaring. Onze ziel heeft behoefte aan 't geloof in den Drieëenigen God. Als we *bidden*: "Onze Vader, die in de hemelen zijt" — dan weten we, dat de Vader voor ons is, wat de Zoon niet is. Als we *zingen*:—

"Heer! waar dan heen,
Tot U alleen,
Gij zult ons niet verstooten,"

dan keeren we ons tot Hem, van Wien we lezen: "Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft." En als we daarop laten volgen:—

"Uw eigen Zoon heeft tot Uw troon
Den weg ons weer ontsloten,"

dan dankt onze ziel den Zoon des Vaders, voor wat Hij *vóór* ons *was,* en *is* en *blijft.* En andermaal, wanneer we bidden:—

"O Geest van Vader en van Zoon,
Die ons den weg wijst tot den troon,"

dan ook is 't ons duidelijk, dat het werk des H. Geestes iets anders is als het werk van Vader en van Zoon, en dat Hij, gelijk de Zoon, een persoon is in het goddelijke wezen, zonder Wien wij noch in den tijd noch in de eeuwigheid kunnen bestaan.

* * *

Dit kan ook op andere wijze ons worden verduidelijkt. Men spreekt in godgeleerde kringen van de *Transscendentie* en de *Immanentie* Gods. Aan beiden hebben we behoefte: en beiden openbaren zich in de goddelijke Drieëenheid. "Niets is gemakkelijker," zegt Dr. Newman, "dan het woord God te gebruiken en er niets bij te bedoelen." De naam God "staat voor Een Wiens grootheid boven onze bevatting gaat: die van Eeuwigheid tot Eeuwigheid leeft: die overal is, die in alles is, die boven alles verheven is. Ver van al de wisselvalligheden en de veranderingen van dit aardsche leven, heerscht Hij in goddelijke majesteit en heerlijkheid. Dit noemen wij Zijn Transscendentie — Zijn afgescheidenheid van al het bestaande. Dit wordt erkend in de leer der Drieëenheid. Maar zulk een God, zulk een verre God laat deze wereld koud, laat den mensch zoeken zonder te vinden en te genieten. Daarom legt de H. Schrift klem op de vleeschwording des Woords en de uitstorting des Heiligen Geestes. Want zonder dat Woord zou de Eeuwige Vader voor altijd onbekend gebleven zijn: en "onbekend is onbemind." Immers we lezen van dat Woord: "In Hem was leven en het leven was 't licht der menschen." En verder: "Niemand heeft ooit God gezien: de eeniggeboren Zoon die in den boezem des Vaders is, heeft Hem geopenbaard." En nog krachtiger: "Niemand kent den Zoon, dan de Vader; noch iemand kent den Vader dan de Zoon, en dien het de Zoon wil openbaren." Een verre God dus — oneindig grooter en rijker dan de mensch — is

noodig voor ons. Doch een God die nader gekomen is, met Wien we kunnen spreken, tot Wien we kunnen gaan met onze nooden en behoeften,—een God die deelt in onze moeilijkheden, teleurstellingen, verdrietelijkheden, is even noodig voor ons. De Christelijke leer der Drieëenheid voorziet in die behoefte. Want in den Zoon hebben we "God geopenbaard in 't vleesch."

* * *

Doch dit is niet al. Naast de Transscendentie — de verhevenheid — van God staat de Immanentie,— de inwoning — van God. En dit bereiken we door den derden persoon der H. Drieëenheid. Daarnaar streefde zelfs 't Heidendom. Sprak niet de Griek bijv. van eene godheid die haar woning had in de natuurverschijnselen, in boom en woud, in bron en stroom, in wolk en regen, in zon en maan en sterren? Maar wat 't Heidendom zocht, heeft het Christendom gevonden. Want 't leert ons dat do Heilige Geest woont in de Kerk van Christus, in het hart van den geloovige. Die Geest werd door onzen Heiland genoemd de "Trooster," die in alle waarheid leidt, het nieuwe leven ons meedeelt, en dat leven in ons aankweekt. Alzoo leert ons de Schrift aangaande het Goddelijk Wezen, dat:—

"in den Vader God verheven is boven het leven en het denken van den mensch;

in den Zoon God den mensch geopenbaard is, en nader tot hem is gekomen;

in den Geest God woont in het hart des menschen en bezit neemt van zijn innerlijk leven." En deze drie zijn één.

UIT DE OUDE DOOS.

Dezer dagen viel in mijne handen:—

Het Journaal van wijlen Ds. J. Beijer,

Predikant der (afgescheidene) gereformeende gemeente te Reddersburg in den Vrijstaat en verschenen in het jaar 1862. De Afscheiding was toen pas een voltrokken daad: de opschudding daardoor veroorzaakt in vele gemeenten onzer Kerk was groot. Ook had de Kerk een zwaren strijd tegen 't Liberalisme, dat haar van binnen bestormde. De Heer Beijer trok Vrijstaat en Transvaal en de Kolonie door in het belang zijner Kerk. Voor *onze* Kerk heeft hij haast geen goed woord. Wil men nu weten, wat eigenlijk achter die Afscheiding zat, dan dient men kennis te nemen van dit "Journaal." Ik ga 't een en ander thans daaruit aanhalen, ten einde te doen zien, wat men in die dagen van onze Kerk dacht. Of de gezindheid thans anders is weet ik niet: mogelijk wel. De Afscheiding zelf ga ik in bijzonderheden hier niet bespreken: ik wil Ds. Beijer zelf aan 't woord laten komen.

* * *

Allereerst dan zijn oordeel over onzen Gezangbundel. Zijn bezwaar tegen onze Gezangen schijnt te zijn, dat ze *remonstrantsch* zijn — een term die haast niet meer verstaan wordt. Beter gezegd dus: onze Gezangen — zoo zegt Ds. Beijer — ademen den geest van 't Liberalisme. Nu ga ik geen lans breken voor onze Evangelische Gezangen omdat ik meer dan eens in deze kolommen heb aangetoond dat velo onzer Gezangen niet geschikt zijn voor den openbaren eeredienst. Ik zou hier slechts moeten herhalen, wat ik elders gezegd heb. Doch 't is best te hooren, wat Ds. Beijer te zeggen had:—

"Of straalt het Remonstrantisme niet door in de Evangelische Gezangen als: *de leer der algemeene verzoening.* Onder anderen Gez. 38:3—"God gaf Zijn Zoon voor die afgevallen wereld," en Gez. 48:1—"Zingt Adams dankbre zonen." Tot zoover Ds. Beijer. Laat ons nu eerst zien wat er wel staat in Gez. 38.

In het *eerste* vers wordt de *"Uitverkiezing"* gehandhaafd. De geloovige zingt:—

Ja, eer ik nog was geboren,
Eer Gods hand die alles schiep,
Iets uit niet tot aanzijn riop,
Heeft Zijn liefde mij verkoren.

Is dit *remonstrantsch*?

In het *tweede* vers wordt de *algeheele bedorvenheid* des menschen bezongen:—

Met mijn zwaren val bewogen,
Bood Gods liefde mij de hand;
O ontfermend mededoogen,
Liefde boven mijn verstand!
Vijandschap was mijn bedenken,
Vleeschlijk, onder 't kwaad verkocht,
Had ik nimmer Hem gezocht,
Hij wou m' eerst Zijn liefde schenken.

Is dat nu *remonstrantsch*?

In 't *derde* vers heet het:—

Zoo zoo lief had God de wereld,
Dat Hij Zijnen eigen Zoon
Voor die afgevallen wereld
Overgaf aan smaad en hoon;
Ja, toen wij nog zondaars waren,
Schonk d' Ontfermer ons gena,
Stierf Zijn Zoon op Golgotha.

Is dit nu *remonstrantsch*? Of is Joh. 3:16 ook *remonstrantsch*? In het 4de vers zingen wij:—

'k Bleef Gods roeping nog weerstreven,
Maar, verzoend door Jezus bloed,
Schonk Hij mij geloof ten leven,
En vernieuwing van 't gemoed.

Doet dit ons niet denken aan het woord: "Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft": en op dat vers is het gewraakte vers uit Gez. 38 gegrond. Ik meen zelfs bij Barger gelezen te hebben, dat men in Groningen nog tot na 1650 bij het H. Avondmaal zong:—

"O Lam Godes onschuldich,
Aan stam des Kruyces geslachtet,
Altijd bevonden geduldich,
Hoewel Ghij wordet verachtet,
All' sond hebt Ghij gedragen,
Sunst moesten wij vertsagen.
Ontfermt U, onser, O Jesu!"

Met groot genoegen schijnbaar haalt Ds. Beijer "onderstaand oud puntdicht van J. Kool op de Evangelische Gezangen, in de *Bazuin* van den 11den Nov., 1859" aan, welke luidt als volgt :—

Hoe droevig, hoe vol treurgenot,
O Heer ! der legerscharen God,
Zijn mij die *Asdod's* feestgezangen ;
Die men in Neerlands templen hoort ;
Een lokaas, dat de ziel vermoordt,
Wat Christen kan daarnaar verlangen ?
Mijn ziel roept uit : O Vader ! Geest !
Dat leugen sterft en waarheid leeft.

Ik meen, dat dit oordeel van den Heer Beijer ongegrond is, althans wat Gez. 38 betreft. Dat lied is uit de pen van JAN SCHARP, van wien we ook het welbekende, doch vertaalde, negen-en-dertigste Gezang hebben : hem zou men toch niet willen verketteren. Ofschoon ik nu zelf mijn bezwaren heb tegen onzen Gezangbundel, mag ik niet vergeten, dat de samenstellers van den bundel, na de voltooiing van hun arbeid, verklaarden, dat zij "met alle nauwkeurigheid hebben toegezien, dat daarin niets mocht voorkomen, eenigszins strijdig met de aangenomene leer der Nederl. Hervormde Kerk, zooals die naar Gods Woord in den Heidelbergschen Catechismus, de Belijdenis des Geloofs en de Canones van het Synode nationaal te Dordrecht in de jaren 1618 en 1619 gehouden, vervat is, gelijk zij ook in gemoede verklaren, dat in dezelve niets gevonden wordt, in het allerminst afwijkende van de bovengemelde formulieren van eenigheid." Zij verklaren verder : "Trouwens, gelijk wij voor ons in deze belijdenis van harten instemmen, zoo betuigen wij tevens, hoe weinig wij haar belang zouden behartigd hebben, indien wij de leerstukken, die onze belijdenis kenmerken en die een zoo vermogenden invloed hebben op de heiliging van ons hart en op onzen troost in leven en in sterven, niet krachtig en klaar willen voorstellen. Ja, wij meenden met grond te mogen vertrouwen, dat onze liederen aldus vervaardigd onder Gods zegen van groot nut zouden kunnen wezen, om de zuiverheid der leer midden in den stroom van velerlei gevaarlijke nieuwigheden in onze gemeenten te bewaren, gelijk de andere en latere kerkgeschiedenis, zoowel als de ondervinding van den tegenwoordigen tijd leeren, dat zulke liederen daartoe altijd van groote nuttigheid geweest zijn." Wij moeten dus aan de vervaardigers van onzen bundel ten minste krediet geven voor eerlijkheid in hun bedoelingen.

Ik vrees dat de Heer Beijer in zijn uitlatingen aan dit een en ander niet gedacht heeft. Wil men de geschiedenis der Afscheiding in Zuid-Afrika beschrijven, men zal rekening moeten houden met den geest die mannen als den Heer Beijer heeft bezield. Bitter wordt hij, wanneeer hij gewaagt van eene poging "om eene verbeterde zangwijze der Evangelische Gezangen en der Psalmen intevoeren," en van "proefzangen aan de Paarl," waarvan de indruk op sommige leden gemaakt de verwachting geheel heeft overtroffen." De commentaar van den Heer Beijer is als volgt : "Die Eerw. heeren zullen misschien ook het naamlooze werk volgen, dat bij Scholtens te Groningen is uitgegeven, waarin vele *verbeteringen* in zijn opgegeven, zoowel in Psalmen als Gezangen, als in den Avondzang vs. 7. *Drieëenig God,* dat moet volgens den tegenwoordigen verlichten tijd: *Volzalig God* zijn." Hieruit leeren wij den schrijver kennen.

* * *

Wat mijzelven betreft—ik heb meer dan eens in dit blad verklaard, dat onze bundel van Evangelische Gezangen voor verbetering vatbaar is, en uitgebreid dient te worden ; en dat ik niets vuriger wensch, dan dat onze Synode sommige Gezangen uit onzen bundel geheel wilde weglaten en er andere, betere en meer geschikte wilde invoegen. Ook zijn er Psalmen in onzen bundel van *berijmde* Psalmen, waarin het Woord Gods door menschelijke toevoegsels verwaterd wordt, afgezien van de onzingbare melodieën die men daar aantreft. Bijv. :—

In den *eersten* Psalm *lees* ik in mijn Bijbel :

"Alzoo zijn de goddeloozen niet, maar als het kaf dat de wind henendrijft.

Daarom zullen de goddeloozen niet bestaan in het gericht, noch de zondaars in de vergadering der rechtvaardigen.

Want de Heere kent den weg der rechtvaardigen ; maar de weg der goddeloozen zal vergaan."

Maar dien eersten Psalm *zing ik* met menschelijbe toevoegsels, ter wille van het rijm, wat niet den toets kan doorstaan. De ingevoegde woorden zijn in cursief :—

Gansch anders is 't met hem, die 't kwaad bemint;
Hij is als kaf, dat wegstuift voor den wind ;
Geen zondaar zal 't gewis verderf ontkomen,
Als in 't gericht door God wordt wraak genomen :
Hij die van deugd en godsvrucht is ontaard
Zal niet bestaan, waar 't vrome volk vergaart.

"De Heer toch slaat der menschen wegen ga,
En wendt alom het oog van Zijn genâ
Op zulken, die, oprecht en rein van zeden
Met vasten gang het pad der deugd betreden,
God kent hun weg, *die eeuwig zal bestaan,*
Maar 't heilloos spoor der boozen zal vergaan."

Als we alleen Psalmen *moeten* zingen, omdat ze Gods Woord teruggeven, dan heb ik er vrede mee ; maar dan niet die verheerlijking van "het pad der deugd" en dergelijke dingen meer. Mij verwondert 't niet, dat zulke uitdrukkingen voorkomen. Barger vertelt ons dat "de berijming van het Kunstgenootschap *Lans Deo Salus populo* (ten deele in onzen bundel opgenomen) reeds bij de Doopgezinden en Remonstranten in gebruik was, en *gedeeltelijk van hen afkomstig was.*" Dit laatste is, meen ik, afdoende !

* * *

Doch mijn doel is slechts Ds. Beijer te laten optreden. Dat in de eerste dagen der scheuring *onze* Kerk met de Afgescheidenen in Holland geen briefwisseling wilde houden is onzen schrijver eene groote ergernis ; en de feestviering bij de opening van het Theol. Seminarie te Stellenbosch is hem te veel :—

"Men wil hier wel met Gereformeerde Kerken in briefwisseling treden : maar in geenen deele met de Christelijke Afgescheidene Gereformeerde Kerk in Nederland ! Ja, wat zeggen wij, de Ned. Geref. Kerk alhier leeft liever in nauwe vriendschap met de alhier gevestigde Episcopale, Evangelische, en Wesleyaansche Kerken, ofschoon ik denk, dat die op verre na niet Gereformeerd zullen zijn. Zie slecht de *Gereformeerde Kerkbode* het stuk getiteld : *De plegtige opening van het Theol. Seminarie der Ned.*

Geref. Kerk. Om onzer vrienden wille zullen we slechts eene korte schets geven van de *opening* van dat Theol. Seminarium te Stellenbosch, en dan kan ieder oordeelen, hoe Gereformeerd, hoe Bijbelsch dat is geschied. Hoort slechts :—

"Het orgel der Kerk speelde een krachtig stuk ; de WelEerw. heer A. Faure trad op en deed het gebed;—daarna zong het koor op de galerij voor den preekstoel eenen lofzang (namelijk Gez. 96) ; Prof. Hofmeyr deed een rede, volgens 1 Cor. 3 : 9 ; de koorzangen werden gezongen in het midden en op het einde dier rede en werd besloten met dankgebed. Nu ging de schare" — *Elpis* noemt het eene *processie* (hier wordt toch niet bedoeld eene Roomsche bede- of kerk-vaart) ; "die processie nu ging in volgorde van Gods huis naar het Seminarie, onder het luiden der klokken ; — voor op was het koor der muzikanten, dat gevolgd werd door een veertigtal kleine meisjes beneden 10 jaren, die in witte kleederen met mandjes bloemen in de hand den weg met bloemen bestrooiden ; daarna de leden der Bouw-Commissie, enz. De straten waren gesierd met bogen en kransen ; een plegtige marsch werd gespeeld ; de kleine meisjes strooiden bloemen uit haren voorraad ; enz."

Dat "enz." is veelbeteekenend. De verontwaardiging van dezen zonderlingen man is zoo groot, dat hij geen woorden kan vinden, om aan zijn gemoed lucht te geven. Hij eindigt slechts met dezen uitroep :—

"Zoo *plegtig, zoo feestelijk* werd het Seminarium, het *planthof* der Ned. Geref. Kerk in Zuid-Afrika, ingewijd te Stellenbosch op den 1sten Nov. 1859."

* * *

En alsof dit niet reeds hemeltergend genoeg was — al die "plegtigheid" en "feestelijkheid," bij dat "planthof" — over twee andere zaken is deze afgescheidene predikant zeer begaan.

Het *eerste* gravamen is — "verkondigt het niet te Gath" — de invoering van den *Kinderbijbel.* Doch hooren wij onzen schrijver :—

"Doch laat ons nu tot het *zevende* punt overgaan. Ten laatste was het hart van Gods volk" (d.i. natuurlijk de Afgescheidenen) "reeds lang bedroefd en moede door het opdringen en aanbevelen van zulke boeken door de leeraren welks geest en strekking, hetzij liberaal, remonstrantsch, of althans de leer der algemeene verzoening in zich vervatte ; want men leest zelfs in de Synodale Handelingen van de Ned. Geref. Kerk in Zuid-Afrika, dat door den predikant van de Kaapstad is voorgesteld : "Hij meende dat godsdienstkennis onder hen (namelijk Transvaalsche Republiek) veel bevorderd zoude kunnen worden, indien eenvoudig geschrevene, godsdienstige boeken, zooals de met zooveel graagte in de Kolonie ontvangen *Kinderbijbel,* in goeden voorraad hun worden toegezonden."

"Zekerlijk behoort onder de eenvoudig geschrevene boeken, ook de *Kinderkerk,* beide immers geschreven door een leeraar in Zuid-Afrika, doch — nameloos (sic.).

"Het schijnt, dat men niet weet, dat Gods volk (natuurlijk weer de Afgescheidenen) zich met die spijze, welke daarin opgedischt wordt, niet kan voeden ......'t Is immers regt contrarie — een levend zondaar en doode Jezus, zooals de ouden dat plagten te noemen, wordt in dat slag van boeken opgedischt (i.e. in Kinderbijbel en Kinderkerk)."

* * *

Een *tweede* gravamen geldt andermaal Stellenbosch. Het schijnt of Ds. Beijer het niet kon te boven komen, dat men zoo feestelijk gezind was te Stellenbosch. Hij geeft een verslag van de inwijding der nieuwe kerk aldaar in 't jaar 1862. Alles was dáár zeer feestelijk : en hij roept uit : "'t Ware beter treurliederen aan te heffen, en zich in zak en asch te bekleeden en zich voor God te verootmoedigen, maar — men juicht en verheugt zich. Doch geen wonder ! hoe feestelijk werd het Theol. Seminarium aldaar ingewijd." Dat was schijnbaar de gruwel aller gruwelen. Doch in éénen adem wordt gewag gemaakt van de vervolging die de Heer Beijer moest ondergaan van wege zijn uitlatingen. Hij zegt :—

"Nu nog ten slotte iets jegens mijn persoon. Geene gedachte hebbende gekoesterd, dat mijne eenvoudige letteren, van zoovelen zouden gelezen worden, doordien zij hoofdzakelijk bestemd waren voor u mijne dierbaren ! in 't moederland en — voor eenige vrienden alhier ; zoo ben ik in dezen teleurgesteld. *Eensdeels* heeft men mij daarom naar het *leven* gestaan, met pistool en paardenzweep, in 't verborgen en op de straat en — gedagvaard voor het Circuit Court in de Kaapkolonie te Burgersdorp en — onder borgen gezet van £200 sterling." Wat een apostels des vredes !

* * *

Ik ga niet aanhalen, wat de schrijver te zeggen heeft over 't liberalisme in onze Kerk, over den strijd tegen Di. Kotze en Burgers, over de groote droogte die er in die dagen heerschte in Zuid-Afrika, over Di. Luckhoff, Andrew Murray en anderen. Er is zeer veel dat interesseert. De geest van den schrijver doet ons onaangenaam aan. Met zulke mannen kan geen Kerk waarlijk gediend zijn. Ik geloof, dat de man het goed meende. Hij heeft echter alles bij elkaar weten te scharrelen, dat tot nadeel van onze Kerk kon strekken. Geen de minste sympathie met haar in den strijd tegen het liberalisme openbaart de schrijver. Men zou waarlijk meenen, dat er geen Kerk in Z.-Afrika zoo laag gezonken is als zij.

* * *

Doch vooreerst genoeg. Misschien kom ik later terug op de brochures van Ds. Beijer. Ik vertrouw, dat een andere geest de Afgescheidenen thans bezielt : ik wensch hun geen leed. Zij zijn nu eenmaal van ons uitgegaan. Waarom zullen wij met ze strijden ? Ik twijfel er aan, of wij in een en hetzelfde kerkverband konden samenblijven en samenwerken.

De Theologiese Kweekschool, Stellenbosch.

JAARLIKSE SLUITINGSREDE.

Door Professor J. DU PLESSIS.

Onderwerp: "Paulus als Zending-Staatsman."

De grote persoonlikheden der menselike geschiedenis zijn in twee brede klassen verdeelbaar—de mannen in wie de rede, en de mannen in wie de wil, het krachtigst optreedt; de mannen van reflektieve, en de mannen van aktieve aard; de denkers en de daders. In de regel ondervinden wij geen moeilikheid in het rangschikken van de genieën der historie onder de éne of de andere van deze twee klassen. Onder de denkende klasse b.v. plaatsen wij wijsgeren, dichters en kunstenaren —Plato en Kant, Sophocles en Shakespeare, Phidias en Titianus. Tot de daders tellen wij de krijgslieden, de ontdekkers, de uitvinders—Alexander en Napoleon, Columbus en Cook, Stephenson en Edison.

Onder welke klassifikatie valt de apostel Paulus?

Wij zijn gewoon hem onder de eerste afdeling te plaatsen. Immers hij is onder de apostelen de denker bij uitnemendheid. Na de omwenteling in zijn gemoeds- en verstandsleven, die voor de poorten van Damaskus plaatsgreep, en die ten gevolge had dat zijn vroeger ceremonieël-godsdienstig leven eensklaps in puin stortte, met een schok die hem bijna tot waanzin dreef, onttrok hij zich naar de eenzaamheden van Arabië. Daar bracht hij drie jaren door, denkende over de betekenis van zijn bekering, en sporende al de gevolgen van die grote ondervinding tot in hun uiterste konsekwentiën na. Jezus Christus, de versmaadde steen, de verworpen steen, de steen des aanstoots en der ergernis, was nu ineens de hoeksteen van het gebouw zijns denkens en zijner zaligheid geworden. Het zwaartepunt van zijn ethies en godsdienstig leven werd verschoven van de wet naar de Wetsvervuller. Een nieuw denkstelsel, een nieuwe wereldbeschouwing, ontstonden, die niet meer n o m o centries maar C h r i s t o centries waren. Zo werd Paulus de moedige baanbreker, de krachtige denker, de eerste theoloog van het Christendom.

Paulus was echter niet slechts denker maar dader. Uit dit oogpunt wil ik pogen hem u vóór te schilderen. Immers in Paulus zien wij reflektie en aktie in volmaakte verbintenis en harmonie. In vele mensen sluiten deze twee vermogens der ziel elkander uit. Henri Frédéric Amiel was stellig één van de diepzinnigste denkers die het Zwitserland van de negentiende eeuw heeft voortgebracht, doch naarmate bij hem de krachten van brein en verstand zich ontwikkelden, en nieuwe vluchten beproefden in de wereld van reine bespiegeling, naar die mate verzwakten de wilskrachten. "Ik ben ongeschikt voor het praktiese leven," zo riep hij uit. "De werkelikheid, het noodzakelike en onherroepelike des levens, stoten mij af en verschrikken mij. Slechts met grote inspanning kan ik mij laten bewegen de rol van private burger, wiens naam op de kiezerslijst van een gegeven stad of een gegeven land verschijnt, te spelen. Zonder te zijn gestorven, ben ik een geest. Andere mensen zijn mij als dromen, en ik ben hun als een droom."

Tussen deze soort van temperament en de gezindheid die wij in een Paulus aantreffen, is het onderscheid hemelsbreed. Hij toch was geen afgetrokken wijsgeer, die zich in zijn gedachtewereld dermate verdiepte, dat hij alle vat op het praktiese leven verloor, en noch lust noch moed bezat om zijn rol te spelen in de grote, bedrijvige wereld die hem omringde. Paulus was niet slechts diepzinnige Christen-theoloog, maar praktiese Christen-staatsman. Hij was de ernstige verkondiger en verdediger van de leerstellingen van de Christelike godsdienst niet alleen, maar hij wijdde zich met evenveel ijver aan de taak van het organiseren en de aankweking van het leven van de Christelike Kerk. Daarom noemen wij hem een zending-staatsman. In de eerste eeuwen van de geschiedenis der Christelike Kerk, immers, was er tussen de Kerk en de Zending geen onderscheid. Kerkgeschiedenis en zendinggeschiedenis waren één en dezelfde geschiedenis. Het kerkelik leven openbaarde zich als de zending, en de zending was de natuurlike ontwikkeling en uitbreiding van de kerk. Tevens verdient Paulus

de naam van staatsman, niet slechts vanwege zijn betekenis en invloed voor de Christelike Kerk, maar vanwege zijn betekenis en invloed voor het ganse romeinse rijk. Professor Ramsay, die een intieme kennis heeft van de maatschappelike en staatkundige aangelegenheden van de eerste eeuw onzer jaartelling, zegt nadrukkelik: "Van alle de mannen van de eerste eeuw was de Apostel Paulus onvergelijkelik de invloedrijkste. Geen ander heeft ook in de verte evenveel kracht uitgeoefend als hij in het vormen van de toekomst van het Rijk. Onder de keizerlike ambtenaren van dit tijdperk is niemand verschenen die aanspraak maken kon op de naam van staatsman, dan alleen Seneca; en Seneca schoot in vergelijking met Paulus evenveel kort in praktiese invloed en verstandelik doorzicht, als hij dat deed in zedelik karakter." (Pauline Studies, p. 53).

Paulus staat als zending staatsman bij de samenvloei van drie beschavingen, die alle op hem krachtig inwerkten. Hij was Jood, die op zijn geboorte en zijn afkomst te allen tijde roemde. "Besneden ten achtsten dage, uit het volk Israel, van de stam Benjamin, Hebreër uit Hebreërs." Hij was Farizeër, die aan de voeten van Gamaliël—één van de vermaardste namen in de geschiedenis van de Talmudiese Scholen der Joden—had gezeten. Indien nog niet, wegens zijn jeugdige ouderdom, lid van het Sanhedrin, stond hij hoog aangeschreven en bezat hij grote invloed bij de leden van dat machtig lichaam. Over zijn positie en vooruitzichten als lid van het Jodendom behoefde Saulus van Tarsen zich voorwaar niet te schamen. Paulus was ook Griek. Hij was burger, zoals hij aan Claudias Lysias zeide, van Tarsen, geen onvermaarde stad van Cilicie. Tarsen was een griekse stad, waar de taal die op straat gehoord werd het Grieks was, en wij kunnen niet anders dan denken dat Paulus als kind op school en op straat Grieks sprak, terwijl onder het ouderlike dak Aramees het gewone medium van omgang was. Tarsen beroemde zich ook op een universiteit, die aan de hogescholen van Athene en Alexandrië weinig onderdeed, ja zelfs, naar het getuigenis van Strabo, in sommige vakken haar oudere zusters overtrof. Athenodorus de Stoicijn, onderwijzer, vriend en gunsteling van de keizer Augustus, was een alumnus van de universiteit van Tarsen. Een andere alumnus, Nestor, werd door dezelfde machtige vorst uitgekozen als onderwijzer voor zijn erfgenamen Marcellus en Tiberius. In zulk een akademiese omgeving sleet de jonge Saulus zijn meest ontvankelike jaren, en wij behoeven er nauweliks aan te twijfelen of de kennis die hij te Athene openbaart van de dichtwerken van Aratus (die ook zelf een Ciliciër was van geboorte) aan de vormingsjaren te Tarsen te danken is.

Paulus was ook Romein. Zijn Romeins burgerschap was iets erfeliks. "Ik ben ook een burger geboren," was zijn taal aan Claudias Lysias. Het ontbreekt niet aan getuigenis in het Nieuwe Testament dat Paulus het een eer rekende tot het machtige Romeinse Rijk te behoren, en de voorrechten aan zijn burgerschap verbonden hoogschatte. Bij Joden die de onderscheiding van het Romeins burgerschap bezaten, was er een houding van vriendelikheid en erkentelikheid tegenover het keizerrijk; en wij mogen dit beschouwen als één van de faktoren die in Gods voorzienigheid bijdroegen om aan de grote Apostel die ruime blik en dat ruime hart te schenken, waardoor hij in de Apostelkring zozeer uitmuntte. Tegelijkertijd Jood, Griek en Romein, verenigde Paulus in zijn eigen persoon de edelste elementen van drie beschavingen. Aan de zedelike ernst en de godsdienstige voortreffelikheid van de Jood paarde hij de genialiteit en de brede kultuur van de Griek, en aan die beide de zin voor orde, wet en organisatie die de Romein kenmerkte.

Krachtens zijn drievoudig uitzicht op de wereld, als Jood, Griek en Romein, was Paulus in staat gevaren te mijden, die hij misschien niet zou zijn ontweken ware hij slechts Jood, of slechts Griek, of slechts Romein geweest. Trouwens, ieder volk heeft niet alleen deugden maar ondeugden, en in het geval van de edelste volkeren worden wij dikwerf getroffen door de ondeugden die de keerzijde van hun deugden zijn. De Jood beroemde zich, en beroemde zich terecht, op zijn godsdienst, doch die roem sloeg dikwijls in een eng sektarisme over. De Griek was groots, en terecht groots, op zijn kultuur, en verviel juist om die reden in een hooghartig partikularisme. De Romein was niet ten onrechte trots op de onbegrensde heerschappij van zijn machtig rijk, doch billikte en verdedigde alzo een gewenteloos despotisme. Tegen deze krachtige nationale invloeden moest de Apostel Paulus zijn leven lang strijden, teneinde de rechten van de Christelike Kerk te handhaven tegenover Jood, Griek en Romein respektievelik. En zijn drievoudige verdienste als zending-staatsman bestaat dus hierin, dat hij de éénheid van de Christelike Kerk redde tegenover Joods sektarisme; dat hij de algemeenheid van het Christelike Heil verkondigde tegenover Grieks partikularisme; en dat hij het gezag en de enigheid van de Christelike godsdienst verdedigde tegenover Romeins despotisme. Bij deze drievoudige verdienste vraag ik u hedenmorgen korteliks met mij te vertoeven.

I.

PAULUS TEGENOVER DE JOOD.

Gedurende de vijfde en zesde dekaden van de eerste eeuw was het gevaar van een geweldige en ongeneeslike scheuring in de Christelike Kerk dreigend. Joden-Christenen en Heiden-Christenen stonden tegenover elkaar in een houding van scherpe oppositie. "Indien gij niet besneden wordt naar de wijze van Mozes gij kunt niet zalig worden," riepen de gelovigen uit de Joden de bekeerlingen uit de Heidenen toe. "Wij geloven door genade, en genade alleen zalig te worden, op zulke wijze als ook gij," gaven de Heiden-Christenen hun tegenstanders ten antwoord. Leidt de weg naar de Kerk bij de Synagoge om? Is het nodig om Jood te worden voordat men Christen worden kan? Is de vervulling van de Mozaiese wet een onafwijsbare voorwaarde tot deelname aan de verlossing die er in Christus is? Het stellen van deze vragen is voor ons reeds de beantwoording. Dat is omdat wij aan de voeten van Paulus gezeten hebben. Maar het stellen van deze vragen was volstrekt niet haar beantwoording in de eerste Christelike Kerk. Daar werd over deze vragen gesproken, gestreden en gedisputeerd met een warmte en een bitterheid die wij ternauwernood begrijpen kunnen. Keer op keer stond de Christelike Kerk op het punt uit elkaar te worden gescheurd, en zich te zullen ontwikkelen in twee tegenover elkander staande en onverzoenlike richtingen—het Joods Christendom en het Heidens Christendom.

Wat ons het meest moet verbazen is de hardnekkigheid van de Judaiserende partij, die telkens nadat door bemiddeling van de Apostelen en de ruimergezinde Christenen de onderlinge geschillen schenen bijgelegd, opnieuw het vuur van ontevredenheid onder Joden-Christenen pookten, en nieuwe onenigheid en verwijdering in de hand werkten. Petrus neemt de onbesneden Cornelius in de Kerk op, en wordt daarover door de Judaiseerders tot verantwoording geroepen. Hij verklaart de omstandigheden onder welke de heidense hoofdman tot bekering kwam en gedoopt werd, en ruimt de bezwaren van zijn tegenstanders weg, zodat zij niet alleen tevreden zijn maar God verheerliken, zeggende: "Zo heeft dan God ook de Heidenen de bekering gegeven ten leven." De krisis is voorbij; de strijd is geëindigd; het goed recht van het Heiden-Christendom om direkt tot de Kerk van Christus toe te treden, zonder de omweg van de synagoge te gaan, staat gehandhaafd. Maar aanstonds breekt de strijd weer los. De Judaiseerders verschijnen in de gemeente van Antiochie, die in haar samenstelling overwegend heiden-christelik was, en roepen: "Zonder besnijdenis geen zaligheid." Geen wonder dat er "geen kleine weerstand en twisting geschiedde," en dat het geschil zulke afmetingen aannam, dat een beroep op de apostelen en ouderlingen, in rade vergaderd, noodzakelik bevonden werd. Andermaal werden de Heiden-Christenen in hun rechten gehandhaafd. "Hoe kunnen wij," zeide Petrus, "God verzoeken, en een juk op de hals der discipelen binden, hetwelk noch onze vaders noch wij hebben kunnen dragen?"

Zo viel dan het besluit van de eerste kerkvergadering voor de Heiden-Christenen gunstig uit; en wij kunnen ons voorstellen hoe, naar luid van het verhaal van Lukas, het mededelen van dit besluit grote vreugde veroorzaakte en grote vertroosting aanbracht in de gemeente van Antiochië. Nu toch was de brandende kwestie eens en voor altijd beslecht.

Doch neen! dit was helaas! het geval niet. De Judaiseerders vervolgen Paulus nog. "Sommigen van Jakobus gekomen"—hetzij zij werkelik gezag ontvangen hadden van het hoofd der gemeente van Jeruzalem, hetzij zij zich dit gezag slechts aanmatigden—maakten in Antiochië hun verschijning, zweepten de Joden-Christenen tegen Paulus op, kregen onder hun onzalige invloed Petrus—Petrus, die reeds tweemaal op de meest ondubbelzinnige wijze voor de vrijheid der Heiden-Christenen was opgekomen, en (wat Paulus als een dolksteek in de zijde moet zijn geweest) Barnabas, zijn reisgenoot, die met hem ooggetuige was geweest van de wonderen welke God onder de heidenen had gedaan, Barnabas, zijn strijdgenoot, die met hem had gevochten op de vergadering van Jeruzalem voor de rechten der heiden-christelike gemeenten. "This was the most unkindest cut of all."

De afvalligheid van Petrus en Barnabas, mogelik ook van Jakobus, en hun ontrouw aan de synodale besluiten, verwekten echter bij Paulus niet de minste vertwijfeling of moedeloosheid. Zij toonden integendeel aan, van wat gehalte de Apostel der Heidenen was. Hij wederstond Petrus tot zijn aangezicht: hij berispte hem in tegenwoordigheid van de ganse gemeente op waardige doch besliste wijze; en de verdere loop van de strijd bewijst op genoegzaam duidelike wijze dat hij Petrus overtuigde, Barnabas terugwon en Jakobus verzoende. Met de Judaiseerders echter was geen verzoening mogelik. Zij volgden Paulus op de hielen, en zetten in elke gemeente die hij stichtte een sterke joodse propaganda aan de gang. "Paulus' loopbaan," zegt Lightfoot, "was voortaan een levenslange kamp met zijn Judaiserende tegenstanders. Met uitzondering van de zendbrieven aan de Thessalo[illegible]censen, die te vroeg geschreven werden om door de strijd geaffekteerd te worden, bevatten al de brieven (uitgenomen één) die hij aan kerken richtte, meer of minder bepaalde zinspelingen op deze tegenstand. De tegenstand nam op verschillende plaatsen verschillende vormen aan: in Galatië was die geheel Farizees; in Frygië en Azië mysties gekleurd; maar overal en onder alle omstandigheden was ijver voor de wet de bewegende hartstocht." (G a l a t i a n s, p. 311.)

Maar i n w e l k e z i n k a n P a u l u s g e z e g d w o r d e n d e e e n h e i d d e r K e r k t e h e b b e n g e r e d? Heeft hij niet door zijn handhaving van de Christelike vrijheid juist de tweespalt in de Kerk bestendigd? Bleven er niet, juist tengevolge van zijn tussenkomst, deze twee richtingen in de Christelike ecclesia voortwerken —de joods-christelike en de heidenchristelike? Ware niet veeleer de eenheid bevorderd wanneer Paulus tot zijn bekeerlingen uit de Heidenen had gezegd: "Ofschoon besnijdenis en wetsvervulling niet nodig zijn tot zaligheid, is het wenselik dat gij toch maar, terwille van vrede en eensgezindheid, en ter tegemoetkoming aan het vooroordeel van uw joodse broederen, u daaraan onderwerpt"?

Op deze en dergelijke vragen is mijn antwoord: Paulus redde door zijn kerkelike staatkunde wél de eenheid der Kerk. Hij deed het door wederzijdse erkentelikheid te eisen, en door de wederzijdse afhankelikheid te bewijzen, van de twee richtingen in de Kerk. De wederzijdse erkentelikheid eiste hij door woord en door voorbeeld. Nimmer heeft hij een enkel woord gesproken tegen de tempel, tegen de wet, of tegen de ceremoniële gerechtigheid. Nimmer heeft hij tegen een Jood gezegd: "Laat van deze dingen af; zij zijn verouderd, uitgediend, machteloos." Integendeel, door eigen voorbeeld toonde hij hoe groot zijn ontzag voor de voorvaderlike instellingen was. Hij besneed Timotheus, terwille van het vooroordeel der Joden; hij deed te Kenchreën m o r e J u d a i c o een gelofte, en beschoor zijn hoofd; hij bewees te Jeruzalem, waar hij andermaal een gelofte deed, en voor zichzelf en andere vier de tempelkosten betaalde, dat het hem ernst was de wet te onderhouden. Aan de andere kant eiste hij dezelfde erkentelikheid van de Joods-Christen voor zijn broeder uit de Heidenen. Deze toch was de zaligheid deelachtig geworden door een blijmoedig en kinderlik geloof. Terwijl hij de godsdienstzin en de zedelike ernst van de Joods-Christen erkende en eerbiedigde, gevoelde hij er geen aandrang toe zich te laten besnijden en aan de veelvuldige en ingewikkelde godsdienstige gebruiken der Joden te onderwerpen. Tegenover z i j n gevoelens en z i j n vooroordeel moest de Jood evenveel erkentelikheid openbaren, als laatstgenoemde van zijn Heiden-christelike broeder verwachtte. Wederzijdse erkentelikheid tegenover uiteenlopende meningen—daarop legde Paulus nadruk.

Voorts liet hij de klemtoon vallen op de wederzijdse afhankelikheid der twee richtingen van elkander. Wat zou het Joods-Christendom zijn geworden indien het zich van het Heidens-Christendom had losgescheurd? Niet een afdeling der Christelike Kerk, maar slechts é é n s e k t e t e m e e r in het Jodendom—de sekte der Nazareners. Wat zou het Heiden-Christendom zijn geworden indien het uit zijn joodse bodem ontworteld ware geweest? Niet een machtige, zegevierende faktor in de geschiedenis van de Kerk en de wereld, maar slechts é é n m y s t i e k e f i l o s o f i e t e m e e r, in griekse of oosterse dampkring ontluikende. Beide richtingen hadden aan elkander wederzijdse behoefte, vulden elkander wederzijds aan, en dienden om wederzijdse gebreken te verhelpen. Het is de verdienste van Paulus dat hij dit helder inzag. Voor een streng Joods Christendom was er, dat begreep hij, geen toekomst. De geschiedenis rechtvaardigde zijn beschouwing. Na de Val van Jeruzalem in 70 A.D. was het Joden-Christendom dood. Zeventig jaren later horen wij Justinus de Martelaar verontschuldiging inbrengen voor zijn mening dat Christenen zalig kunnen worden, ondanks het feit dat zij joodse ceremonieën betrachten. Dit toont op aanschouwelike wijze aan hoezeer, na verloop van honderd jaren, de Christelike Kerk de hete strijd van de eerste eeuw overleefd had en vergeten was.

Vragen wij nu welke m i d d e l e n de Apostel beproefde teneinde de band van eenheid tussen de gemeenten onderling te versterken. Immers, de eenheid dient niet alleen gehandhaafd en gered, maar ook bewaard en versterkt te worden. Zichtbare en organiese eenheid bezat de Christelike Kerk nog niet. Dat kon ook niet, zolang zij nog, tot aan het begin van de vierde eeuw, als r e l i g i o i l l i c i t a onder de ban van het Romeinse Rijk lag. Des temeer gevoelde men behoefte aan de versterking van de onzichtbare en geestelike banden die de éne gemeente aan de andere, en de éne gewestelike kerk aan de andere, verbonden. De middelen waardoor men zocht die eenheid te bewaren zijn twee geweest—de konsultatie en de kollekte.

De gemeente te Jeruzalem bekleedde, als moedergemeente, waar de Christelike Kerk gesticht was, en vanwaar zij zich had uitgebreid, een geheel enige plaats. Bovendien had zij als leraren en voorstanders de oorspronkelike apostelen, die, samen met de broeders des Heren, een biezondere invloed en een biezonder gezag in de Kerk als geheel uitoefenden. Het laat zich derhalve verstaan dat in de bespreking van gewichtige vraagstukken, zoals b.v. de brandende besnijdenis-kwestie, men in de eerste plaats vroeg: "Wat is in deze zaak het oordeel van de apostelen en ouderlingen van de moedergemeente te Jeruzalem?" wier uitspraak derhalve als een d o g m a of gebod gold, en als bindend voor alle de gemeenten der Kerk beschouwd werd. Dit was de konsultatie.

Nog meer nadruk legde Paulus op d e k o l l e k t e als middel om de eenheidsband te sterken. Dit is een punt dat zo dikwerf wordt voorbijgezien, dat het nodig is een weinig in biezonderheden te treden. Hoeveel Paulus maakte van de verzameling voor de heiligen te Jeruzalem, en met hoeveel geestdrift hij de zaak bepleitte, is duidelik uit de vele zinspelingen daarop in zijn zendbrieven. Schrijvende aan de Romeinen uit Korinthe omstreeks het jaar 57 zegt hij: "Nu reis ik naar Jeruzalem, dienende de heiligen; want het heeft die van Macedonië

en Achaje goedgedacht een gemene handreiking te doen aan de armen onder de heiligen die te Jeruzalem zijn. Want indien de Heidenen hun geestelike goederen deelachtig zijn geworden, zo zijn zij ook schuldig hen van lichamelike goederen te dienen." (Rom. 15: 25). Vattende nu de verschillende zinspelingen op de kollekte, zowel bij Lukas als bij Paulus, samen, treden de volgende feiten in het licht:

1. De kollekte was geen spontane uitdrukking van christelike sympathie, te voorschijn geroepen door onverwachte ramp of buitengewone nood. In zulke gevallen is hulp dadelik nodig, en moet zij ook dadelik verleend worden. Dat was het geval met de eerste kollekte die Barnabas en Saulus, ruim twaalf jaren vroeger, van Antiochie naar Jeruzalem brachten (Hand. 11: 28). In het geval van de gemene handreiking, echter, strekt zich het innen van de gelden over een ruim tijdperk van stellig niet minder dan twee jaren. Het oogmerk van de Apostel met deze tweede kollekte moet derhalve iets heel anders zijn geweest dan met de andere van het jaar 45 A.D.

2. Deze verzameling voor de heiligen was een handeling waaraan Paulus verwachtte dat alle de gemeenten van de vier provinciën door hem geëvangeliseerd (n.l. Galatië, Azië, Macedonië en Achaje) zouden deelnemen. In alle vier organiseert hij de kollekte; hij beschrijft aan de gemeente van Korinthe op welke wijze hij meent dat de gelden het best geïnd kunnen worden; hij prijst de vrijgevigheid van de gemeenten van Macedonië, en hij beroemt zich in de volvaardigheid des gemoeds welke hij bij de Korinthiërs heeft aangetroffen. De kollekte moet algemeen zijn, of zij zal haar doel missen.

3. Het doel van de kollekte was tweeërlei: aan de éne kant, om de voortdurende gehechtheid van de Heiden-christelike gemeenten en kerken in Klein-Azië en Europa aan de Joods-christelike moedergemeente te Jeruzalem op tastbare wijze te tonen; alsmede om de individuële Heiden-christelike gemeenten van lokale zelfzucht te bevrijden, en ze de spreuk te leren beoefenen: "Een iegelik zie niet op het zijne, maar een iegelik zie ook op hetgeen der anderen is" (Fil. 2: 4). Vandaar ook dat de kollekte door een vrij sterke deputatie naar Jeruzalem werd overgebracht. Niet minder dan acht voorname mannen, vertegenwoordigende de provinciale kerken van Macedonië, Azië en Galatië, ontmoetten Paulus te Troas, en reisden met hem naar Jeruzalem. De belangrijke gemeente Korinthe, die een werkzaam aandeel in het verzamelings-schema had genomen, werd mogelik vertegenwoordigd door Sopater van Berea, of wel ook door Paulus zelf. In ieder geval, een gezantschap van acht mannen, benevens Paulus zelf, verschijnende in Jeruzalem met groetenissen en gaven van de Christelike Kerken in vier grote provinciën van het keizerrijk, kan niet anders dan een aangename en verzoenende indruk op de moedergemeente hebben gemaakt.

Wij zijn nu in staat om de kerkelike staatkunde van de Apostel Paulus enigermate te volgen. Zijn zendingspolitiek doorliep drie stadiën. De eerste stadie was de stichting van afzonderlike gemeenten. Paulus dacht in provinciën. Syrië was, uit het oogpunt van evangelisatie-arbeid beschouwd, het gebied van de oorspronkelike apostelen. Cilicië, zijn geboorteland, was —dit mogen wij gerust aannemen— geëvangeliseerd geworden in de jaren tussen zijn bekering en zijn afzondering te Antiochië tot bepaalde arbeid onder de Heidenen. Cyprus en Pamfylië had hij met Barnabas op zijn eerste zendingstocht doorreisd. Nu richtte hij zijn aangezicht westwaarts. "Immer, immer nach West!" Daar lag de wereldstad; daar zetelde de Keizer; vandaar deden zich romeinse macht en heerschappij tot in de verste delen der wereld gevoelen. Maar geleidelik naar het westen, overal vaste voet in Christus naam plantende—eerst in Galatië, dan in Macedonië en Achaje, voorts in Azië, die vroeger (onder leiding des Heiligen Geestes) moest worden overgeslagen. Zo richtte de Apostel een keten van gemeenten op.

De tweede stadie was konsolidatie. De gemeenten werden tot groepen verzameld. Hier vormde alweer het romeinse provinciën-stelsel de basis van verdeling. Zo ontstonden wat wij vandaag zouden noemen de "ringen" van Galatië,* van Azië, van Macedonië en van Achaje. Dit was echter nog niet genoeg. De "ringen" moesten, om andermaal modern-presbyteriaanse taal te gebruiken, tot een soort van "synode" vergaderd worden. Organiese vereniging was echter vooralsnog buitengesloten. Er bleef voor de Apostel niets over dan om langzaam en voorzichtig zijn weg te voelen tot een federale vereniging, waardoor de Heiden-christelike Kerken aan elkander en aan de Kerk der Besnijdenis in Jeruzalem zouden worden verbonden. De eerste stappen in de richting van zulk een federatie werden gedaan toen Paulus zijn "verzameling voor de heiligen" organiseerde; en de samenkomst van die acht deputaten te Troas, onder voorzitterschap van de Apostel, was de prototype van onze hedendaagse synode. En stellig was de tijd reeds gekomen om plaatselike naijver uit de Kerk te bannen, en door nauwere vereniging de Gemeente des Heren voor de hete strijd die haar wachtte voor te bereiden. De vrede die nog heerste zou immers van korte duur zijn. Het Rijk dat tot nog toe, met hoogmoedige verachting, de Christelike Kerk geduld had, zou weldra tegen haar in toorn en vervolgzucht ontbranden. De Kerk zou haar kracht moeten meten met een stelsel van gecentraliseerde despotisme, zoals er de wereld nog niet één gezien had. Zij zou verguisd en vervolgd, geperst en gemarteld worden, en de beker des lijdens en der martelaarschap tot de laatste droesem toe moeten ledigen. En in die vreselike kamp zou zij gevaar lopen geheel ten onder te gaan, zo zij niet had kunnen steunen op het fondament van kerkelike eenheid, dat de Apostel der Heidenen zo wijs en zo hecht gelegd had.

*Onder Galatië moeten wij verstaan het zuiderdeel van de Provincia Galatia, waarin gelegen waren de steden Antiochie (van Pisidië), Ikonium, Lystre en Derbe, die alle door Paulus en Barnabas op de eerste zendingsreis werden bezocht. Er is noch in Handelingen, noch in de Zendbrieven, het minste bewijs dat Paulus ooit Noord Galatië bezoek bracht, en gemeenten stichtte te Pessinus, Ancyra of Tavium.

II.

PAULUS TEGENOVER DE GRIEK.

De Griek was, wat taal en letterkunde, geleerdheid en algemene verstandelike ontwikkeling betreft, de aristokraat der oude wereld. Nooit was er (in zijn opvatting) een stad gelijk Athene—zo schoon van ligging, zo helder van lucht, zo rijk in geschiedenis. Nooit was er een taal gelijk de griekse—zo zoetklinkend, zo kneedbaar, zo veelomvattend. Nooit was er een kunst gelijk die van Hellas—zo verheven, zo verbeeldingsvol, zo techniesvolmaakt. Nooit zag de wereld een staatsman als Pericles, een redenaar als Demosthenes, dramatisten als Aeschylus en Sophocles, of wijsgeren als Socrates, Plato en Aristoteles. Ja, de wereld kon eigenlik in slechts twee klassen verdeeld worden—Grieken en niet-Grieken, Hellenen en Barbaren. Dat was het nationale partikularisme der Grieken.

Nog meer, de Griek maakte onderscheid tussen verscheidene klassen in zijn eigen samenleving. Niet allen die zich Grieken noemden stonden op hetzelfde peil, niet allen bewogen zich op hetzelfde niveau. De samenleving bestond uit burgers en niet-burgers, uit regeerders en behulpselen. In het derde boek van zijn Republiek legt Plato de volgende woorden in de mond van Socrates: "Gij zijt allen ongetwijfeld broederen, zovelen als deze stad bewonen, doch de godheid die u geschapen heeft mengde goud in de samenstelling van diegenen onder u die bekwaam zijn om te regeren, waardoor zij de hoogste waarde verkrijgen. In de behulpselen echter maakte de godheid het zilver tot een bestanddeel, terwijl koper en ijzer gemengd zijn in de samenstelling van grondbewerkers en andere arbeidslieden." Met andere woorden, men telde de arbeider, de slaaf, de vrouw en het kind tot de klasse van niet-burgers. Dat was het sociale partikularisme der Grieken.

Nog eens, de Griek trok een scherpe scheidslijn tussen de intellektueel ontwikkelde en de onontwikkelde, tussen

de wijsgeer en de privaat-mens, tussen de ingewijde en de oningewijde. Tot de eerste klasse telde men de deugdzamen, onder de tweede klasse vielen de niet-deugdzamen. De deugd immers, zeide de Griek, is niet dan de kennis; hoe kon derhalve een mens zonder verstandelike kennis de deugd beoefenen of bezitten? Aan de andere kant, de man die kennis bezit, bezit tegelijkertijd ook deugd; want kennis is deugd. Met zulk een geloof bezield, was de Athener, dat kunnen wij begrijpen, als verteerd van eerzucht om nieuwe kennis, nieuwe denkbeelden en nieuwe beschouwingen op te doen. "Die van Athene (zegt Lukas) en de vreemdelingen die zich daar onthielden, besteedden de tijd tot niets anders, dan om wat nieuws te zeggen en te horen." De wijze en geleerde werd aangebeden, de ongeletterde werd veracht. Dit was het intellektuele partikularisme der Grieken.

Met dit partikularisme der Grieken kwam Paulus al heel spoedig in botsing. Tegen dit partikularisme moest hij van de aanvang af strijden. Tegenover dit partikularisme moest hij de universaliteit van het Christendom handhaven, als kennende geen nationale grenzen, geen sociale schakeringen, en geen verstandelike voorrang.

Het Christendom, zegt Paulus, overschrijdt alle nationale beperkingen. "Daarin is niet Jood en Griek, besnijdenis en voorhuid, Barbaar en Scyth, dienstknecht en vrije; maar Christus is alles en in allen" (Kol. 3: 11). De universaliteit van het Christendom vloeit voort uit zijn éne en eeuwige bron, namelik God zelf. Die God is het die alle mensen heeft geschapen, en ze niet heeft geschapen Jood en Griek, Barbaar en Scyth, maar "heeft uit énen bloede het ganse geslacht der mensen gemaakt, om op de gehele aardbodem te wonen." Hoezeer werd niet door dit woord de hoogmoed van de laatdunkende Griek gekwetst, die meende dat hij van de goden afstamde, terwijl alle andere volkeren van lagere en onedele herkomst waren! De universaliteit van het Christendom vloeit voort uit het universele heil dat het aanbrengt. Dat heil is in de voorzienigheid Gods bedoeld voor allen die in Adams val gedeeld hebben. Het is "een kracht Gods tot zaligheid een iegelik die gelooft, eerst de Jood en ook de Griek." Het Evangelie wist nationale scheidslijnen uit, breekt beperkende muren af, en voert een algemene broederschap aller gelovigen in De universaliteit van het Christendom blijkt ook uit het universele burgerschap dat het schenkt. Paulus minachtte zijn rechten en voorrechten als romeinse burger niet. Integendeel hij beriep zich te gelegener tijd op die rechten en voorrechten. Gedurende zijn tweejarige gevangenschap te Rome leerde hij stellig meer dan gewone waarde aan dat romeinse burgerschap hechten. Hij beschouwde met een fonkelend oog de grote, sierlike, imposante stad, met haar schone liging op de zeven heuvelen, en dacht met rechtmatige trots aan de machtige heerschappij die zij voerde over de landen en volkeren der aarde. Immers, ook hij mocht de stoute taal op zijn lippen nemen: Civs Romanus sum. En toch, hoe nietig die heerschappij, hoe vergankelik die schoonheid, in vergelijking met de betere Stad, welker Bouwmeester en Kunstenaar God is! Daarom ook schrijft hij uit zijn romeinse gevangenschap aan de geliefde Filippensen niet: Civis Romanus sum, maar: "Mijn burgerschap, uw burgerschap, ons burgerschap, is in de hemelen, waaruit wij ook de Zaligmaker verwachten, namelik de Here Jezus Christus" (Fil. 3: 20).

Het Christendom, zegt Paulus verder, kent geen sociale schakeringen. "Daarin is noch dienstbare noch vrije; daarin is geen man en vrouw" (Gal. 3: 28). Het evangelie wist niet slechts nationale maar ook maatschappelike scheidslijnen uit. Te Filippi komen, onder de prediking van Paulus, tot bekering Lydia, de voorname purperverkoopster, maar ook de arme slavin, die van de waarzeggende geest genezen was geworden, en tevens de hardvochtige en onverschillige stokbewaarder. Tot de Christelike gemeente in Rome behoren etteliken die "van het huis des Keizers zijn" (Fil. 4: 22), doch in dezelfde gemeente wordt gedoopt en opgenomen de weggelopen slaaf, Onesimus (Filem. 10). De arbeider, de slaaf, de vrouw, voor welke er geen plaats was in de Staat van Plato, ontvangen een ereplaats in het Rijk van Christus. Het griekse burgerschap was voor die allen een onbereikbare eer, maar het hemelsche burgerschap was voor iedereen een toegankelik voorrecht. Kan het ons verwonderen dat de slaven, die geen rechten hoegenaamd bezaten, en de vrouwen, wier rechten miskend en vertreden werden, toestroomden tot de Kerk van Christus? "In de Christelike gemeenten van die dagen"—dit zijn de woorden van Harnack—"vormden de lagere klassen, slaven, vrijlieden en arbeiders, verreweg de meerderheid" (Mission and Expansion, II, 184). Dezelfde schrijver wijst ook op de prominente positie welke vrouwen in de Christelike Kerk innamen. De eerste bekeerling van Europa was een vrouw; één van de twee die melding verdienen als te Athene bekeerd, was de vrouw Damaris. Te Korinthe ontmoeten wij de voortreffelike Prisca (of Priscilla), medearbeidster met Paulus zowel in het maken van tenten als in de verkondiging van het evangelie. De groetenissen van Paulus in zijn verschillende zendbrieven werpen op deze zaak een helder en aangenaam licht. Daar maken wij kennis onder anderen met Tryfena en Tryfosa van Rome, met Euodia en Syntyche van Filippi, met Appia en Nymfa van Kolosse (zie de betere lezing op Kol. 4: 15), zowel als met een schare van andere zusters in de Heer. Vrouwen als dezen werden niet slechts tot de Kerk toegelaten, maar bekleedden niet zelden gewichtige ambten in de gemeente. Febe was een dienares of diakones van de gemeente in Kenchreën. Prisca was lerares, die niet alleen Paulus in zijn predikwerk bijstond, maar kennis en bekwaamheid genoeg bezat om aan de welsprekende Apollos de weg Gods bescheidenliker uit te leggen. Onder de profetessen of prediksters der eerste Kerk moeten wij ook tellen de vier dochters van de evangelist Filippus. Opmerkelik is het tevens hoezeer in de Grieks-sprekende steden de vrouwen bijdroegen tot verspreiding van het geloof, zoals blijkt uit Lukas' verhaal van de stichting van het Christendom te Antiochië in Pisidie, te Thessalonika en te Berea. De usantie van de eerste Christelike gemeenten bewees en handhaafde de eis die Paulus voor zijn evangelie deed: "Daarin is geen man en vrouw." Grieks partikularisme moest wijken voor Christelik universalisme.

Het meest treft ons in de Griek zijn intellektuele partikularisme Op zijn letterkunde, op zijn kunst, en vooral op zijn filosofie was hij bovenmate trots. Hadde Gods genade en de krachtige tussenkomst van Paulus de eenheid der Kerk niet bewaard, en ware zij in een Joods-christelike en een Heiden-christelike Kerk verdeeld geworden; ware het Grieks-christendom alzo van zijn wortelen in de godsdienst en het zedelik leven van het Oude Verbond losgescheurd geworden; dan ware het mogelik de prooi van griekse filosofie, met haar trotse waan, haar eindeloze bespiegelingen en haar gemakkelike zedeleer, geworden. Dan had de zondaar niet door het geloof maar door de kennis moeten zalig worden. Ja, ondanks de behoudende ethiese invloed van het Jodendom, liep de Christelike Kerk groot gevaar onder de betovering van het griekse gnosticisme te komen, dat evenals de Aufklaerung van latere tijd, het woord geloof door het woord verlichting wilde vervangen. De verlichte, de ingewijde, de uitdeler van verborgenheden, die zal zalig worden; maar deze schare, die de gnôsis niet kent, is vervloekt.

Tegen zulke beschouwingen moest Paulus krachtig protest aantekenen. "Waar is de wijze?" zo roept hij, "waar is de schriftgeleerde? Waar is de onderzoeker dezer eeuw? Heeft God de wijsheid der wereld niet dwaas gemaakt? Want nademaal in de wijsheid Gods de wereld God niet heeft gekend door de wijsheid, zo heeft het Gode behaagd door de dwaasheid der prediking zalig te maken die geloven. Overmits de Grieken wijsheid zoeken; doch wij prediken Christus, de Wijsheid Gods. Want het dwaze Gods is wijzer dan de mensen en het zwakke Gods is sterker dan de mensen" (I. Kor. 1: 20 sqq). Niet kennis, geleerdheid, intellektuele voortreffelikheid waren derhalve de vereisten voor opname in de Kerk van Christus, maar berouw, bekering en geloof. Het partikula-

risme van de Griek werd alweer verzwolgen door het universalisme van het Christendom. Zo werd. in de voorzienigheid Gods en door de genade des Heiligen Geestes, Saulus van Tarsen, met zijn veelzijdige ontwikkeling en brede sympathieën, Paulus de staatsman, met zijn ruime blik en zijn bevoegdheid om een brede basis te leggen voor een Kerk die, van alle enge parochialisme vrij, zich tot alle landen en alle volken zou kunnen uitbreiden.

III.

PAULUS TEGENOVER DE ROMEIN.

Tegenover de Romein was Paulus sympathiek. Zijn burgerschap, dat zagen wij reeds, stelde hij op hoge prijs. Door zich te rechter tijd daarop te beroepen redde hij zich meermalen uit moeilikheid en gevaar, en noodzaakte zelfs zijn vijanden zich tegenover hem rechtvaardiglik zo niet eerbiediglik te gedragen. Drie zaken verdienen tans onze aandacht—de houding tegenover het romeinse rijk die Paulus innam, de hoop aangaande het romeinse rijk die Paulus koesterde, en de hevige kamp tegen het romeinse rijk die Paulus voorzag en waarop hij de Kerk voorbereidde.

Paulus houding tegenover de romeinse overheid was vriendschappelik, eerbiedig, heilbiddend. Hij leefde in een tijd van rekonstruktie. Hij werd geboren onder de regering van de eerste keizer, in wiens tijd de vreedzame revolutie plaatsvond die een republiek in een keizerrijk veranderd zag. Het ontbreekt niet aan tekenen dat Paulus de staatkundige ontwikkeling van het rijk met scherpzinnige blik had bestudeerd. Het rechtstelsel en de administratie des rijks, de eenheid die het bereikt en de vrede die het bevorderd en verbreid had—alle deze wekten bij hem grote belangstelling, en verleenden voorrechten die hij hoogschatte. Paulus leefde en arbeidde, voorts, nog vóórdat de eerste vervolgingen tegen de Christelike Kerk van rijkswege waren ingevoerd. Hij verloor wel, naar luid der overlevering, in de eerste of Neroniese vervolging zijn leven, doch zijn arbeid viel in het tijdperk toen men nog niet het onderscheid tussen Christenen en Joden inzag, en de Christelike Godsdienst dientengevolge als afdeling der Joodse Kerk tot de religiones licitae gerekend werd. De vervolging en de tegenstand die Paulus ondervond, kwamen bijna zonder uitzondering van de kant der Joden, en de romeinse overheid was meestal de macht die hem tegen deze vijanden beschermde. Sympathiek was dus steeds zijn houding tegenover Rome. Schrijvende aan de Christelike gemeente in de wereldstad omstreeks het jaar 58 A.D. drukt hij zijn geloof aangaande de positie en de roeping van de Staat in deze woorden uit :"Er is geen macht dan van God, en de machten die er zijn, die zijn van God geordineerd, alzo dat die zich tegen de Macht stelt de ordinantie Gods wederstaat. Zij draagt het zwaard niet tevergeefs, want zij is Gods dienares, een wreekster tot straf dengene die kwaad doet. Daarom is het nodig onderworpen te zijn, niet alleen om der straffe, maar ook om des gewetens wil" (Rom. 13 : 1 sqq). Tot zover aangaande de houding van Paulus tegenover de Overheid.

Welke was zijn hoop voor het romeinse rijk ? Wij kunnen nauweliks twijfelen of Paulus koesterde de hoop (mogelik van de dag af dat Goeverneur Sergius Paulus tot bekering kwam, en de Apostel, het gewicht van deze gebeurtenis beseffende, zijn eigen naam van Saulus in Paulus veranderde), dat het hart van het keizerrijk voor Christus gewonnen mocht worden. Een man met zulk een blik in maatschappelike toestanden en in de werkingen van oorzaken en gevolgen, moet spoedig hebben ingezien dat er geen godsdienstige of zedelike macht in de toenmalige staat aanwezig was, die het ontzettende zedebederf der samenleving stuiten, en het rijk voor gewisse ondergang redden kon. Daartoe was slechts één macht instaat, namelik, de godsdienst van Jezus Christus.

Lange tijd moet Paulus hebben verwacht dat hij binnen weinige dekaden zijn hoop verwezenlikt zou zien. Weliswaar was de prokonsul Sergius Paulus de enige man van hoge rang, die het geloof aannam, maar het Christendom scheen toch overal zich aan te bevelen en zijn weg te vinden. Gallio, de prokonsul van Griekenland, b.v. deed in Korinthe een uitspraak waardoor aan het Christendom quasi-officieel verlof werd verleend om zich in die provincie ongehinderd voort te planten. De Asiarchen van de provincie Azië—mannen aan wie de regeling van godsdienstige zaken in dat gewest toevertrouwd was—bekommerden zich over de veiligheid van Paulus tijdens het oproer in Efeze, en smeekten hem als zijn vrienden zich niet aan de woedende schare op de schouwplaats te vertonen. Porcius Festus, de prokurator van Judea, bevond dat de aangeklaagde Apostel niets had gedaan dat des doods waardig was, en sprak ook deze zijn overtuiging moedig uit. Tot de gemeente in Rome teldo men velen die van het huis des Keizers waren, en in zijn brief aan de Filippensen zegt de Apostel, dat de kennis van het Evangelie (en stellig ook het geloof aan het Evangelie) verspreid was geweest door de gehele Keizerlike Lijfwacht (Praetorium). Wij behoeven er niet aan te twijfelen of Paulus koesterde een levendige verwachting dat zijn hoop aangaande het rijk verwezenlikt zou worden, en dat weldra de gehele Romeinse Staat christelik worden zou. Die hoop t r a d dan ook in vervulling, doch helaas! eerst na 250 jaren, nadat de Staat het Christendom op wrede wijze had vervolgd, en het bloed van tien-duizenden van zijn edelste burgers op de dorstige aardbodem had uitgestort.

Dit leidt mij tot de bespreking, ten slotte, van de kamp welke Paulus voorzorg, die komen moest tussen het romeinse rijk en de Christelike Kerk over de kwestie van de éne godsdienst. Laten wij ons de omstandigheden te binnen roepen. De godsdienst was, naar het oordeel der oude wereld, de hechte band die elke vereniging van mensen, klein of groot, aan één moest binden. Zonder die godsdienstige band, zonder de plechtige sankties der religie, zo meende men, zou geen verbintenis, hoe verheven ook haar bedoelingen, duurzaam en blijvend zijn. Het éne patriotisme dat men kende was de gehechtheid aan de gemeenschappelike volksgodsdienst. Dat was de heersende beschouwing. Hier zien wij nu Augustus optreden met het erkende doel om al de losse, van elkaar onafhankelike elementen van zijn brede rijk samen te smeden en tot een harmonies geheel te verwerken. Waar zou hij een godsdienst vinden om als de verhevene sanktie van deze nieuwe, grootse vereniging te dienen? De bestaande godsdiensten deugden er niet toe : zij waren alle nationale en daarom beperkte godsdiensten, terwijl het streven van Augustus was de eng-nationale zin door een algemeen-imperiale zin te doen vervangen. Er was dus behoefte aan een nieuwe godsdienst, die alle nationale en gewestelike grenzen overschrijden zou.

In het Christendom had God een godsienst bereid die precies aan de genoemde eisen voldeed. Doch de wereld heeft te allen tijde God niet gekend door haar wijsheid. Zij miskende en weigerde ook ditmaal de gave Gods. Andermaal is de wereld-geschiedenis gebleken het wereld-gericht te zijn. In de woorden van Paulus aan de Romeinen : " Omdat zij, God kennende, Hem als God niet hebben verheerlikt of gedankt, maar verijdeld zijn geworden in hun overleggingen, en het onverstandig hart verduisterd hebben, hebben zij de heerlikheid des onverderfeliken Gods veranderd in de gelijkenis eens beelds van een verderfelik mens" (Rom. 1 : 21, 23). Dit is wat letterlik in het Romeinse Rijk plaatsvond. De jonge Romeinse Staat ontwikkelde en voerde in, eerst in de provinciën en later in de hoofdstad zelf, de apotheosis en de aanbidding van de nog levende keizer. Horen wij wat Döllinger hierover te zeggen heeft : "De provinciën begonnen weldra een loop van wedijver in het wijden van tempelen en altaren aan de levende en de gestorvene Augustus; het schijnt alsof een voorgevoel van een goddelike Verlosser, als reeds in de wereld verschenen, hun verstand had aangeraakt; een voorgevoel, echter, dat zijn rechte voorwerp gemist had, en hun hulde en aanbidding overgebracht had op de regeerder der wereld te Rome" (T h e G e n t i l e a n d t h e J e w, II, 175). De waanzinnige keizer Caligula deed, ondanks de waarschuwingen van Petronius en Agrippa I, een lasterlike poging om zijn beeld in de tempel te Jeruzalem geplaatst te krijgen, en om de Joden te dwingen hem als god te aanbidden. Gelukkig

werd deze daad van heiligschennis door de moord van de dwingeland in het jaar 41 A.D. voorkomen. Het was evenwel deel van de geregelde staatkunde van de romeinse keizers om zowel te Rome als in de provinciën de aanbidding van henzelven als goden geleidelik in te voeren.

Tegen deze mensevergoding kwam het Christendom met alle kracht in verzet. Reeds in de zendbrieven van Paulus vinden wij zinspelingen op de toenemende keizer-kultus. Wij behoeven er niet aan te twijfelen of de Apostel doelt op deze vorm van menseaanbidding als hij aan de Thessalonicensen aangaande de "mens der zonde" in de volgende bewoording schrijft: "Die zich tegenstelt en verheft boven al wat God genaamd wordt, alzo dat hij in de tempel Gods als een god zal zitten, zichzelf vertonende dat hij God is" (2 Thes. 2: 4). Het boek der Openbaring, dat verscheidene jaren na de dood van Paulus geschreven werd, teneinde de Christenen moed in te boezemen in dagen van vervolging en strijd, bevat vele zinspelingen op de lasterlike eis dat men de keizer aanbidden en zijn beeld reukwerk offeren zou. Het tweede beest van hoofdstuk XIII wordt met veel waarschijnlijkheid vereenzelvigd met de priesters van de Caesar-kultus, —een kultus die in de provinciën zijn tempels, zijn offeranden, zijn zangkoren en zijn priesterschare (de zogenaamde *sodales Augustales*) erop na hield. Aan deze eis van de Romeinse Staat kon de Christen voor geen ogenblik toegeven. Hij was gewillig om aan de Overheid zijn gehoorzame dienst te schenken, haar met alle eerbied te bejegenen, voor haar gebeden en smekingen naar Gods troon op te zenden. Doch in deze zaak van keizer-aanbidding stond het bij hem vast: "Men moet Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen."

Dit is andermaal de verdienste van Paulus dat hij, ofschoon welgezind tegenover het Rijk, de strijd die er aanstonds tussen Kerk en Rijk ontbranden moest, voorzag en de Kerk voor die lange en bange kamp hielp voorbereiden en wapenen. Voor geen ogenblik mocht zij aan de despotiese eisen van Rome toegeven. De Christelike godsdienst, toch, was niet één van de vele die binnen de perken van het keizerrijk bloeiden, die geduld konden worden als plaatselike en beperkte vormen van eredienst, maar die gaandeweg door de alles-omvattende Keizer-kultus moesten verzwolgen of vervangen worden. Neen, het Christendom was in zijn wezen een geestelike godsdienst, in zijn omvang een algemene godsdienst, en naar zijn aard de enige godsdienst. Reeds als Jood, nog meer als Christen, was bij Paulus het geloof ingeworteld aan slechts één waarachtige God, die, naar luid van des Heilands eigen woord, geestelike aanbidding eist, en ware aanbidders zoekt en zegent, hetzij dat zij gevonden worden op de spits van Gerizim of in de tempel van Jeruzalem, onder de plataanbomen van Athene of in de paleizen van Rome.

Zolang de strijdende en worstelende Kerk hier beneden nog niet met de zegevierende Kerk daarboven verenigd is, zal zij God blijven danken voor de onwaardeerbare gave haar in de meest kritieke tijd van haar geschiedenis in Paulus van Tarsen geschonken. Geen der oorspronkelike apostelen—zover wij altans oordelen kunnen—was groothartig genoeg om het denkbeeld van de volstrekte gelijkheid van Jood en Heiden in al deszelfs omvang en vèrreikende gevolgen te vatten en te aanvaarden. Daartoe was een man nodig die zich in ruimere kring kon bewegen dan het gebied dat door de enge grenzen van Palestina was omsloten—een man die de Joden een Jood, de Grieken een Griek, de Romeinen een Romein, de barbaren, een barbaar, worden kon. De voorzienigheid Gods zonderde daartoe van zijner moeders lijf aan Paulus af; bereidde hem door strenge opvoeding, wonderbare levenservaring en bange geestelike strijd op zijn levenstaak voor; beriep hem op bovennatuurlike en toch onmiskenbare wijze tot het werk dat hem wachtte; en maakte hem in dat werk gezegend en vruchtbaar zoals nooit een evangeliearbeider vóór of sinds. De verstandelike voortreffelikheid van Paulus, zijn buitengewoon praktiese zin, zijn onvermoeide ijver, zijn onversaagde moed, zijn onverwinlike opgeruimdheid, zijn liefde, zijn takt, zijn tederheid—al deze treffende deugden en bekwaamheden, op zo schone wijze tot een schoon karakter verenigd, zijn ons een onverklaarbaar zedelik raadsel, dat voor één en slechts één oplossing vatbaar is, de oplossing die ons Paulus zelf gaf: "Ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons van God, die mij liefgehad heeft, en zich voor mij overgegeven heeft."

DEEL XXI, No. 12. STELLENBOSCH. DEC. 1916.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

TWEE DOODEN.

De dood van den Keizer van Oostenrijk was geen verrassing. Hij was zeer oud en der dagen zat. Zooals ik maanden geleden in dit blad zei: hij was m.i. de meest tragische figuur onder de Europeesche vorsten. Het schijnt bijna alsof de vreeselijke vloek door Gravin Kairolye over hem uitgesproken letterlijk vervuld is geworden. Diep medelijden moest men hebben met dien grijsaard aan het einde van zijn leven in zulke ellende gedompeld. Doch van het begin was zijn regeering, gelijk zijn huwelijksleven, één doorloopende tragedie. De Habsburgers hebben 't der wereld niet getoond, dat het Keizerlijk ambt een zegen is voor 't menschdom. Meer zeg ik hier niet. Ik verwijs naar wat ik vroeger schreef. De Keizer is heengegaan "unwept, unhonoured and unsung": heengegaan om...... vergeten te worden.

Gansch anders was het gesteld met onzen Zuid-Afrikaanschen volksleider, die lang zal blijven leven in onze herinnering. MARTHINUS THEUNIS STEIJN sterft; sterft zoo plotseling; sterft te midden van de duizenden die hem liefhebben; sterft terwijl hij een woord spreekt ter aanmoediging tot wat goed is; sterft onder eene weeklage gelijk Israël weleer aanhief over den Koning Josia. Zijn leven was een van zelfopoffering: de zelfopoffering van iemand, die zijn idealen niet verwezenlijkt ziet, veel pijnlijks heeft moeten ondervinden, en toch blijft hopen en gelooven. Doch die "Onze Rust" kent — en er zijn velen in den lande die hun pelgrimstocht derwaarts hebben gemaakt — weet in welk een atmosfeer van huiselijk geluk dat leven werd gesleten. Wij leggen ons nederig kransje op zijn graf: wij treuren met de weduwe en de kinderen. De jaren mogen voorbijgaan: velen zullen worden vergeten: MARTHINUS THEUNIS STEIJN blijft leven onder ons. En wordt zijn stoffelijk overschot ter aarde besteld bij het "Vrouwen Monument," dat aan hem zijn ontstaan heeft te danken, wij zullen in die ter aarde bestelling slechts zien de erkentelijkheid van een geslacht, dat hem hooggeacht heeft en zijn trouwe diensten aan vaderland en volk blijft waardeeren. Die hem wil leeren kennen, leze wat hij sprak bij de onthulling van het Vrouwen Monument. Wij laten die rede, ter zijner gedachtenis, hier volgen.

"Dit monument staat niet hier om enig iemand te pijnigen, of om een eeuwigdurend verwijt te zijn, maar het is hier geplaatst uit reine piëteit. Het is opgericht, niet alleen uit de rijkdom der rijken, maar vooral uit de armoede der armen. Het is een volkshulde aan de nagedachtenis van zijn dierbaren. Wie herinnert zich niet de dagen, toen de doodsengel moede en mat werd van zijn treurig werk in dit land? Toen hij bijna geen enkele Boerewoning vond, waar de zijposten en drempel van de deur de bloedtekens van vrijstelling hadden? Toen in vele gevallen, niet alleen de eerstgeborene geëist werd, maar dikwels het gehele kroost met de moeder erbij? Toen was het, dat de Afrikaanse vrouw, die reeds een eervolle rol in de geschiedenis van Zuid-Afrika had gespeeld, een heldemoed en vaderlandsliefde openbaarde, die de achting en bewondering van de vreemdeling afperste en de trots en liefde van haar eigen volk in nog grotere mate haar deel werd. Wie van ons, die in die dagen van kommer en zorg de leiding van zaken in handen had, herinnert zich niet hoe de vrouwekampen en de vrouwelagers buiten in het veld de kommando's inspireerden en hoe de vermoeide kommando's keer op keer met nieuwe moed van uit die kampen werden bezield? Is het dan een wonder dat er een begeerte bij de mannen is ontstaan om een gedenkteken op te richten voor die heldinnen met hun kinderen, die

hun levens hebben gelaten? Is het dan een wonder, dat wij verlangen om voor het nageslacht een herinneringsteken op te richten, waardoor zij zullen worden herinnerd aan het geduldig lijden? De zelfopofferende vaderlandsliefde en het vertrouwen op de Almachtige in die kampen aan de dag gelegd, het lijden werd met moed en geduld gedragen. Weggescheurd van hun woningen, waarvan zij zich de brandende puinhopen herinnerden als een laatste aandenking, opgesloten in de kampen, soms afgescheiden van een deel harer kinderen, onbekend waar zich die bevinden mochten, niet wetend of hun vader en broeders of echtgenoten nog in het leven waren, moesten zij, die dikwels zeer fijn beschaafd waren, zich in ongeriefelike tenten behelpen met karig voedsel en een paar stukken kleding en bedding, die inderhaast aan de vlammen waren ontrukt geworden. Deze eentonigheid, ja zelfs van de dood, was dodend. De onzekerheid van wat er buiten gebeurde, moet verlammend zijn geweest, want zelden kwamen er juiste of bemoedigende berichten om hen op te beuren. De onwaarheid die ten doel had om de moed en het vertrouwen te breken, ging dag na dag in de kampen rond. Het was een schoon iets, om daar in het veld, in het vrije, staande te blijven, strijdende, en indien geëist, stervende, voor het vaderland. Maar, veel schoner was het voor die zwakke vrouw om onder dit zielelijden en lichamelik lijden haar last te dragen. Als het zoet is voor de held om voor het vaderland te strijden, met roem beladen zich op te offeren voor vrijheid, volk en vaderland, welk een eerbied dwingt dan de tedere vrouw niet af, die reeds zelf in de klauwen des doods lieveling na lieveling ten grave zag dalen en toch met fierheid het hoofd omhoog hield en haar echtgenoot en zoons op het strijdveld antwoordde om zich over haar niet te bekommeren, maar in de strijd te volharden. Zo waren er duizenden! Wat was de kracht, die van de zwakke vrouwen zulke heldinnen maakte? Het was die van vertrouwen in de Almachtige, die het lot der volkeren bestiert en die gezegd heeft: "Ik zal u niet begeven; Ik zal u niet verlaten." Het was geen bijgeloof of verrukking van zinnen; het was hun diepe overtuiging dat dat geloof hen niet zou beschamen. Gelukkig een volk dat zulke vrouwen heeft; en een volk, dat uit zulke moeders gesproten is, heeft voor zijn toekomst niets te vrezen. Dit monument staat dus hier, niet om haat aan te wakkeren, maar om de liefde te bevorderen; want ik voorzie de dag, dat ieder deel van het zuidafrikaanse volk, van welke oorsprong het ook moge zijn, indien met de ware zuidafrikaanse geest bezield, de deugden, door dit monument vereeuwigd, als zijn gemeenschappelik erfdeel zal beschouwen. Wij bevelen dus dit monument aan de zorg van het Bestuur en de inwoners van Bloemfontein in het biezonder, en aan het afrikaanse volk in het algemeen aan. Moge het hier staan om inspirerend op het volk te werken. Laat een ieder, die bijna ondragelike lasten te torsen heeft, hierheen komen en op dit monument starende, nieuwe moed scheppen, om voort te wandelen, totdat Gods wil zal zijn volbracht. Als er iemand is van wie het volk en het vaderland grote en zware eisen vorderen, laat dit monument hem leren tot welke offers ware vaderlandsliefde bereid is, maar vooral als er iemand is in wie de materialistiese eeuw, waarin wij leven, de zwarte vertwijfeling in het hart heeft geplant, laat hem hier komen en zien wat een waarachtig geloof kan doen. Laten wij bij dit monument opnieuw ons leven wijden aan de dienst van ons land en volk! Laten wij hier de handen ineen slaan, om gezamenlik onze krachten in te spannen, om dat deel van het volk, dat aan het zinken is, van verval te redden. Het baat ons niet om monumenten voor de doden op te richten, als wij de levenden verloren laten gaan. Het baat ons niet om de deugden van de doden te verkondigen als wij toelaten dat de levenden in zonde en ellende verzinken. Zien wij niet, dat anderen gereed staan om diegenen die wij verwaarlozen op te nemen, en hen van hun volk en hun geloof en tradities te verwijderen? Eén ding staat vast, dat wij als een volk zullen ophouden te bestaan, indien wij volharden om voort te wandelen met de Kaïns vraag op de lippen: "Ben ik mijns broeders hoeder?" Hebben wij niet in de laatste tijd verschijnselen gezien, die ons waarschuwen, dat de vinger reeds aan de wand is, om het "mene, mene" over ons volk neer te schrijven? Moge dat genadiglik verhoed worden! Laten wij hier bij dit monument het tegenwoordige met al zijn pijn en bitterheid vergeten en ons terugplaatsen in het verledene, en als wij de zorgen, de kommer, het leed en het lijden van dat verledene ons herinneren, mogen wij dan genade krijgen, om, zonder enig verwijt, wrevel of haat in het hart, daar wij de wijsheid van de Almachtige niet kunnen peilen, onze hoofden nederig te buigen en ootmoediglik te zeggen: "Vader! Uw wil geschiede."

Een derde doode.

Terwijl wij ter perse gaan komt 't bericht "Dr. John Helm ontslapen"! Ook hier een leven van zelfopoffering, maar in 't belang van heidensch Zuid-Afrika! De nederige, zachtmoedige, getrouwe John Helm is niet meer! Wat hij voor onze Zending was, zal "de dag" openbaren. Hij was mij als een zoon, want onder mijn dak sleet hij een deel van zijn studietijd. Met mij treuren velen over zijn heengaan. Op zijn graf ook leggen wij ons kransje van waardeering neer. Och, dat de Heere arbeiders in Zijn wijngaard uitstoote!

In en om den oorlog.

In den laatsten tijd hebben zich ernstige stemmen in Engeland verheven tegen zekere wanverhou-

dingen ten gevolge van den oorlog ontstaan. Wij laten de *Christian* aan het woord.

Het tooneel aan het front.

"Wanneer een generaal van het leger gedrongen wordt een beroep te doen op den ondernemer van schouwspelen, om het gehalte van hetgeen zij laten uitvoeren wat verheffender te maken in het belang van de soldaten en zeelieden die er naar luisteren, mogen wij wel aannemen, dat er iets verkeerds zijn moet in het karakter van vele publieke vermakelijkheden. En toch, dit is het wat generaal Smith-Dorrien deed in de kolommen van de *Morning Post* van verleden week. Een van de antwoorden die den volgenden dag verschenen, spreekt het vermoeden uit, dat er een gebrek moet zijn in het departement van Lord Chamberlain. Maar wie er de schuld van draagt, het schandaal blijft hetzelfde. Telkens is de aandacht op dit onderwerp gevestigd, met weinig kennelijk resultaat. De aanplakbiljetten op de muren geven genoegzame aanduiding van het gehalte van sommige 'revues' die in het bijzonder stuitend zijn. Wij vragen waarom de ondernemers van music-Halls het goed vinden, dat zekere populaire kommedianten onnoembare vuile dubbelzinnigheden laten hooren ! Het is eene beleediging aan de manschap die den dood voor oogen gehad heeft, als men haar zulke vuilheid aanbiedt ; en de generaal heeft gelijk als hij zegt, dat de jongens dit ook niet verlangen."

Hierop laat "De Heraut" volgen :—

"In Duitschland wordt over hetzelfde bitter geklaagd. Niet, dat tooneelopvoeringen aan het front plaats hebben die aanstoot verwekken. Maar in Berlijn worden stukken ten tooneele gevoerd die schandelijk zijn, terwijl 'daar buiten duizenden en nog eens duizenden van onze edelste mannen ook voor dit soort hun bloed moeten vergieten, en ontelbare edele vrouwen en meisjes zich den eerenaam van Germaansche heldinnen opnieuw waardig maken,' gelijk een Duitsch Christelijk blad zich uitlaat. Er wordt naar verlangd, dat de zedenpolitie of anders de militaire overheid deze ergernissen wegneme."

Men kan niet genoeg op de hoede zijn tegen deze dingen. Het onzedelijke trekt, helaas ! velen aan, en omdat het publiek deze dingen begeert, worden zij opgevoerd. Het moeilijke van dit vraagstuk is, dat de voorstellingen niet altijd onzedelijk zijn. Zij bereiken den rand en gaan niet juist buiten de perken : alzoo blijven zij binnen de wet, en kunnen niet in een hof besproken en veroordeeld worden. Hoe is 't met deze dingen in Z.-Afrika gesteld ?

* * *

Op iets anders van beteekenis wijst ons *The Christian,* en ook hierop hebben we vroeger de aandacht gevestigd. Terwijl wij in Zuid-Afrika waarschuwen tegen het Mohammedaansch gevaar, wordt dat Mohammedanisme door de Britsche regeering in Egypte gesteund. Ook op dit punt laat ik thans "De Heraut" spreken.

EGYPTE. *Een zonde van Engeland.*

"Een van de zwartste zonden waarvan wij als natie schuldig staan, zoo schrijft het Engelsche blad 'The Christian,' is onze politieke gedragslijn in Engelsch Egyptisch Soedan. De Engelsche regeering heeft niet geduld, dat in de laatste 18 jaar het Evangelie van Gods genade verkondigd werd aan de Muzulmannen in Karthoem, of in eenige stad of dorp op tien graden noorderbreedte. Maar Muzulmannen hebben vrijheid de heidenen van dit groot grondgebied te bearbeiden, om hun verachtelijke religie, die tot verlaging van het vrouwelijk geslacht leidt, te verbreiden, terwijl een Christelijk zendeling in geen Muzulmansch district komen mag om aan Mohammedanen het Evangelie te verkondigen.

Als dit maar alles was. Maar er is nog iets ergers. De grootste en meest succesvolle propaganda van den Islam in Afrika geschiedt door het Gordon College (gebouwd met Christelijk geld) en door het onderwijssysteem van het gouvernement. De rechters van de Muzulmansche godsdienstige wet en de onderwijzers op de scholen die den Koran leeren, worden opgeleid en uitgezonden door het Gordon College, om mannen en jongens in Soedan het Mohammedanisme te leeren! Overal waar een Muzulmansch rechter komt, wordt hij een middelpunt voor de verbreiding van den Islam, en overal waar een school gesticht wordt om den Koran te onderwijzen, wordt deze het machtigste middel om de valsche religie te verbreiden.

Hierdoor heeft in de laatste 18 jaar de Engelsche regeering den Islam aan Soedan opgedrongen. Ook van uit het lage standpunt van politieke wijsheid gezien, is dit een stuk van de grootste dwaasheid. Een Muzulmansch Soedan is een anti-Christelijk Soedan, dat slechts wacht op en verlangt naar den dag om "de ongeloovigen" te verdelgen. Engeland moest door zijn ervaring in zake de Madhistische bewegingen geleerd hebben. Een echt Muzulman kan nooit een loyaal onderdaan van een Christelijken staat zijn.

Op deze wijze gaat het Engelsche blad voort en eindigt met de bede, dat het Christelijk volk van Engeland tot God zal roepen, om verlost te worden van de bloedschuld die op het land rust.

Wij Nederlanders worden als voorbeeld aangehaald, dat wij de Muzulmansche propaganda op Java verboden hebben !"

* * *

Op nog een wanverhouding willen wij hier wijzen. Veel werd er in den laatsten tijd over *Armenie* meegedeeld, en de wreede vervolging waaraan dat arme volk werd overgegeven door de Tur-

ken werd druk in de pers besproken. Het lijden van dat arme volk was verschrikkelijk, en men mag wel zuchten: "Hoe lange Heere?" Abdul Hamid — zoo wordt beweerd — heeft eens gezegd: "De eenige manier om de Armenische kwestie te beëindigen is een einde te maken aan de Armeniërs": en dit is dan ook jaren achtereen gedaan. Het bloedbad te Mush (1904), te Van (1908), te Adana (1909) was vreeselijk. Wat in den loop van den huidigen oorlog plaatsvond schreit ten hemel. Het wordt openlijk beweerd, dat tusschen 800,000 en 1,000,000 Armeniërs in Klein Azië vermoord zijn geworden. Wij laten liever het gordijn vallen over die vreeselijke tooneelen. Gods oordeel is over de volkeren der aarde: en men is nog niet tot boete en berouw gedreven!

* * *

Wat echter in POLEN gebeurt mag niet worden verzwegen. Wij bewonderen de protestanten in dat grootendeels roomsch land, dat ze nog den moed niet hebben laten varen. Trekken de Armenische Christenen ons aan in hun nood, hoeveel te meer het Evangelische Polen. Hierover zegt een buitenlandsch blad 't volgende:—

"*De Evangelische Kerk en de oorlog.*

Het is wel te denken, dat de Evangelische Kerken in Polen veel te lijden gehad hebben van den oorlog die hun land onder de heerschappij der Centrale Mogendheden bracht. Een verslag van een Poolsche predikanten-conferentie der Augsburgsche confessie deelt daaromtrent het een en ander mede. Deze conferentie werd onlangs te Warschau gehouden, en ving aan met eene Godsdienstoefening in de St. Johanneskerk. De eerste voordracht werd gehouden door den predikant Holz van Lodz. Deze deelde mede, dat de Evangelische kerken in de distrikten Kalisch, Petrikau, Warschau, Plotzk en Augustow 140,000 zielen of 31 pCt. verloren hadden, waarvan 100,000 door deportatie naar het binnenland van Rusland. Van het wedervaren dezer menschen weet men tot hiertoe weinig.

Uit vele gemeenten werden de mannen van 17 tot 60 jaar verdreven, alleen vrouwen en kinderen bleven achter; uit enkele gemeenten werden ook de vrouwen uitgewezen. Enkele predikanten zijn mede verbannen, andere hebben vrijwillig het lot hunner gemeente gedeeld; in het geheel hebben de gemeenten 15 predikanten verloren. De onderwijzers en voorzangers hebben bijna voor de helft hun land moeten verlaten. Enkele gemeenten werden in haar geheel gedeporteerd; in ééne gemeente bleef alleen een man van bijna honderd jaren achter.

Groot is de schade die aan kerkegoed geleden werd. Archieven en kerkboeken werden hier en daar vernietigd, op enkele plaatsen is het altaargereedschap geroofd. Er werden 5 kerken vernietigd, 18 kerken, 15 pastorieën, 10 gemeentehuizen en 46 bedehuizen zijn zwaar beschadigd, 30 bedehuizen werden vernield en 68 scholen deels tot een puinhoop gemaakt, deels zwaar beschadigd. De gemeenteleden hebben, doordat zij genoodzaakt waren hunne eigendommen achter te laten, groote financieele schade geleden. Zes Duitsche veldpredikers dienen de gemeenten op de plaatsen waar zij gestationeerd zijn.

De ellende waaronder de Evangelische kerken in Polen lijden, verhinderde niet, dat op deze conferentie gehandeld werd over het in 1917 te houden gedenkfeest der Reformatie. De General Superintendent Grundlach betoogde dat ter herinnering aan het feit dat voor 400 jaar de beweging tot de Reformatie aanving, een gedenkteeekn moest opgericht worden, niet van marmer of van metaal, maar door een groote daad van helpende liefde."

HET CONGRES.

De Duitschers bezigen gaarne het woord "*epochemachend*," en bedoelen daardoor iets, dat niet slechts op een bepaalden tijd, maar op de jaren die komen invloed uitoefent. In dezen zin was 't Congres te Cradock over de "Arme-blanken kwestie" van de allergrootste beteekenis. Er werd niets bijzonders *gedaan*, tot geen buitengewone daden besloten, geen ingrijpende wetgeving aan de hand gegeven, groote sommen gelds bijeengebracht. En toch beschouw ik dit Congres als "epochemachend." Waarom?

* * *

Vooreerst, omdat er zulk een eensgezindheid was — iets dat ons in den laatsten tijd zeer vreemd, bijna onmogelijk toescheen. Men vroeg hier niet naar partij: men woog de menschen niet naar hun Schibboleth: men kende geen verdeeldheid: men was er bijeen met één doel en daartoe werkten allen samen, zonder onderscheid. Reeds 't personeel op 't platform vereenigd was bewijs van die eensgezindheid. Twee onzer ministers — de Heeren F. S. Malan en Van Heerden — en niet ver van hen een sterke tegenstander der regeering, Dr. Malan; President Reitz, en de Heer Tom Searle van Brakrivier, Di. H. P. v. d. Merwe en J. H. van Wijk, mannen van kracht op dit gebied; Ds. A. F. Louw, onmisbaar, als kenner van 's lands toestanden, en de Heer Roos uit Pretoria, die weet hoe 't in onze gevangenen uitziet; de onder-secretaris van Onderwijs en Dr. Perold van Elsenburg; de veteraan op dit terrein, Ds. B. Marchand, die reeds 30 jaren geleden dit vraagstuk besprak in de "Volksbode" en als de vader van Kakamas moet worden beschouwd. Voeg hierbij Mevr. Roos, die met groote teederheid sprak, de Scriba Synodi, die met philanthropische zaken te Worcester zijn sporen heeft verdiend, en laat onzen Moderator met de hem eigene takt en gevatheid de vergadering bestieren.... en gij hebt eene verzameling van mannen, die op dit gebied met recht kunnen spreken en leiden. Is

het dan te veel gezegd : van zulk eene vergadering kunnen wij iets verwachten ?

* * *

Over de egleverde referaten te spreken is onmogelijk. Ze zijn meest allen in druk. Sommige stukken waren zeer leerzaam : andere grepen ons in de ziel. Onder laatstgenoemde tel ik de bezielde taal van Di. A. F. Louw, J. H. van Wijk en H. P. van der Merwe. Om van mijzelven te spreken : ik spoorde aan tot eene DAAD. Wij hebben genoeg gesproken, geschreven, gecritiseerd, gedeclineerd als een kind die zijn grammatica voor 't eerst ter hand neemt. Er moet iets komen. En daartoe zal de Commissie voor de Inwendige Zending ons leiden. Die 't meest vaak te zeggen hebben, doen 't minst. Trouwens onze eeuw lijdt niet alleen aan appendicitis, maar ook aan criticismus. De schooljongen begint reeds met zijn kritiek op de schoolbanken en brengt 't vaak niet verder : met schooljongens kritiek houden velen zich bezig tot 't einde huns levens. Het Congres heeft ons echter de oogen geopend. Het vraagstuk werd van alle kanten beschouwd. Nu wachten wij op de Commissie om ons tot daden opteroepen. Tot daden !

* * *

Ik zag onlangs in een oud nommer van "The Missionary Review" een gedicht, waarvan ik een paar verzen hier aanhaal, hoewel in 't Engelsch gesteld. Dat gedicht spreekt :—

SONG OF THE CHURCH DRONE.

O, to do nothing, nothing !
Only to live at my ease ;
And swing in a silken hammock
While fanned by a gentle breeze.
Sweet is a life of pleasure,
Sipping the honey of flowers :
Like a butterfly in the sunshine
Enjoying the golden hours.

O, to do nothing, nothing !
Othors who will, may work ;
But I much prefer to be quiet,
Life's burden and cares to shirk.
Lilies and sparrows do nothing,
Yet all their wants are supplied ;
Much of our labour is wasted
And gets not a "Thank you" beside.

* * *

Zullen er, na dit Congres, zulke "nietsdoeners" in de Kerk des Heeren, zulke hommels in Gods bijenkorf zijn ? Dat verhoede de Heere !

EEN POSTSCRIPTUM.

Ik neem hier over het stuk door mij geleverd te Cradock uit het verslag in "Ons Land" verschenen : ik sprak vrij, gebruik makende van eenige aanteekeningen, zoo tusschen de wielen van trein en de humeur-beproevende, karakter-toetsende, doch reis-bespoedende automobiel in leven geroepen. Het onderwerp is van groot belang. Ik pleit tegen vermenging der rassen, zooals men helaas ! in de zuidelijke staten van Noord-Amerika aantreft. Mag ik lezers van het "Maandblad" aanbevelen, om ter behoorlijke bespreking van dit vraagstuk kennis te nemen, aan den éénen kant van : STEVENS : "White and Black. South Africa's greatest problem" en BOOKER WASHINGTON en DU BOIS BURGHARDT : "The American Negro." Gaarne haalde ik uit beide werken het een en ander aan. Doch de ruimte ontbreekt. Ik beveel ze slechts ter lezing aan.

* * *

Slechts dit. Booker Washington beweert dat "manual training is almost as good a preventative of criminality as vaccination is of small pox" (het treinen van de hand is bijna even goed ter verhindering van misdaad als de koepokinenting van de kinderpokken). Ter staving hiervan haalt hij verscheidene schrijvers aan, die verklaren, dat de industrieele opvoeding van den neger een middel is om misdaad te weren. In eene gevangenis te Alabama, was er onder 500 gekleurde misdadigers geen enkele schoenmaker, geen enkele kleermaker, geen enkele drukker, geen enkele timmerman — een bewijs dat het treinen van de hand tot arbeid een volk opheft en veredelt. Booker Washington stelde een reeks van vragen op, die werden uitgezonden ter beantwoording door mannen van beteekenis in de zuidelijke staten van N.-Amerika. Hij kreeg 136 antwoorden op zijn vragen. Die waren als volgt:—

1. Heeft de opvoeding de zeden van het zwarte ras verbeterd ? 97 zeggen Ja : 20, Neen. Ongeantwoord, 19.

2. Heeft zij hun godsdienst minder gemoedelijk, meer practisch gemaakt ? 101 zeggen Ja : 16, Neen. Ongeantwoord, 19.

3. In den regel is het de ongeletterde of de opgevoede die misdaad pleegt ? 115 de ongeletterden : 3, de opgevoeden. 18 ongeantwoord.

4. Neemt misdaad af, waar opvoeding toeneemt onder de gekleurden ? 102 zeggen Ja : 19, Neen. Ongeantwoord, 15.

* * *

Hieruit blijkt zeer duidelijk, wat Opvoeding gedaan heeft voor den neger in Amerika. Nog in 1833 verklaarde de Synode van Zuid Carolina en Georgia : "Er zijn meer dan twee millioen menschen in den toestand van heidenen, en enkelen nog erger. Zij zijn de heidenen van dit land, en kunnen met recht vergeleken worden met heidenen in eenig deel der wereld." Zet hiertegenover de bewering van Booker Washington : "Ga naar eenig dorp of stad, Noord of Zuid, treed hun kerken in, en vraag hun predikanten u den meest vooruitstre-

venden, meest vertrouwbaren gekleurde in de samenleving te toonen, en gij zult bevinden dat in de meeste gevallen men u een neger zal aanduiden die een of ander ambacht heeft aangeleerd, of een of ander opleiding heeft ontvangen in de dagen zijner slavernij."

* * *

Hier dus ligt ook het economisch probleem van Zuid-Afrika. Voed den arme blanke op: bereid zijne handen voor den arbeid, zijne vingeren voor een of ander ambacht. En 't gevolg zal zijn, dat gij den man maakt tot een nuttig lid van de samenleving, dat gij de gevangenissen ledigt, dat gij het toekomstig geslacht opheft en veredelt.

* * *

En wilt ge weten wat de gevangenissen bevatten van arme blanken, lees dan bedaard wat de Heer J. Roos op het Congres ons meedeelde.

Op verzoek neem ik hier over het artikel dat in "De Goede Hoop" van 15 November j.l. is verschenen over AFRIKANER-EERBIED. Dat artikel mag wel in wijder kring gelezen worden. Te Stellenbosch hield ik niet zoo lang geleden eene voorlezing over ditzelfde onderwerp, daartoe verzocht door de plaatselijke A.C.V.V. Die voorlezing werd later door mij in 't "Maandblad" opgenomen. Het doet mij groot genoegen plaats in te ruimen voor hetgeen in "De Goede Hoop" verschenen is.

SLUITINGSREDE.

Gehouden bij gelegenheid van het sluiten der klassen aan 't Zending Instituut, Wellington.

Door Ds. H. GONIN.

Geachte Studenten van het Zending Intituut,— Een ander jaar van werkzaamheid is daarheen gesneld. Wij allen moeten bekennen: "God is ons zeer goed geweest ook in dit afgeloopen studiejaar." Hij heeft ons in staat gesteld zonder eenig bijzonder voorval ons werk voort te zetten. Zijne sparende hand was over Docenten en studenten, zoodat niemand onzer vandaag gemist wordt. Het werk heeft zijn gewone loop gehad, en wij zijn ervan overtuigd dat God zich niet aan ons onbetuigd gelaten heeft. En hoe ernstiger gij, geachte studenten, uw werk hebt opgenomen, hoe meer gij —daaraan twijfelen wij voor geen oogenblik—tot de overtuiging gekomen zijt, dat de tijd van studie een allerbelangrijkste tijdperk van uw leven uitmaakt. Gij gevoelt het, met uw drie-jarige cursus is niet alles afgeloopen. De vermaning van Paulus aan Timotheus: "Houdt aan in het lezen," heeft nog haar waarde voor ons.

Om ons allen daartoe aan te sporen, hebben wij het goedgedacht vandaag tot u te spreken over

De opleiding van Zendelingen in de Geschiedenis der Christelijke Kerk.

Het onderwerp is zoo veel omvattend, dat wij slechts tijd zullen hebben om hier en daar een greep te doen ter verduidelijking van ons onderwerp.

Wanneer wij spreken van de opleiding van zendelingen dan hebben wij hier meer het oog op de verstandelijke opleiding.

Om, echter, alle misverstand te voorkomen, dient men dadelijk daarop te letten, dat wanneer wij drukken op de verstandelijke opleiding ons doel zeker niet is om van het verstandelijke alles te maken, of zelfs het voornaamste. Neen, wat het voornaamste is, moet altijd het zwaarste wegen. Een zendeling moet iemand zijn die een dubbele roeping gekregen heeft: van God geroepen tot Zijn eigendom, en ook geroepen tot de bediening des Evangelies. Hij moet zijn iemand die geduriglijk in de school des Heiligen Geestes zich bevindt; want er is geen leermeester aan Hem gelijk. Zendelingen moeten in de eerste plaats zijn mannen van God geleerd.

Alles wat wij van plan zijn te zeggen zou tot misverstand leiden, indien men *dit* niet duidelijk vat. Wij zouden nog verder willen gaan en zeggen, dat eene opleiding alleen beperkt tot het verstandelijke niet alleen zonder waarde is, maar positief nadeelig is in bijna elk geval. Wij zullen de gelegenheid later hebben om gevallen te noemen om dit te bewijzen.

Nadat wij dit gezegd hebben, keeren wij nu tot ons onderwerp terug.

* * *

Een zendeling, zooals wij het uit het woord zelf kunnen opmaken, is iemand die uitgezonden wordt, die een Gezant is.

Wij denken dadelijk aan de *Apostelen*; want wat waren zij anders dan gezanten. Het woord Apostel, beteekent letterlijk, een uitgezondene, een gezant, een zendeling. In de Heilige Schrift wordt dit woord Apostolos soms vertaald Apostel, soms gezant of gezondene.

't Is het woord niet alleen gebezigd voor de twaalven, maar soms ook voor anderen, bijv. in 2 Cor. 8: 23 wordt het vertaald 'afgezant,' en in Filip. 2: 25 'afgezondene.' Timotheus, Silas, Titus, Epaphroditus en anderen worden Apostelen genaamd.

Hetzelfde geldt ook woorden als Evangelist en Engel. Het is dus niet te verre gezocht om van Apostelen en Evangelisten te spreken als gezanten, als zendelingen.

Aangenomen nu dat de Apostelen en Evangelisten zendelingen waren in den hoogsten zin des woords, wat nu omtrent de verstandelijke opleiding van deze mannen? Beroepen ongeleerden zich

niet juist dikwijls op de Apostelen om te bewijzen, dat alle verstandelijke opleiding overbodig is voor den zendeling, omdat dit bloot menschen werk is. "Lezen wij niet," zeggen zulken, "in Hand. 4 : 13 'Zij nu, ziende de vrijmoedigheid van Petrus en Johannes, en vernemende, dat zij ongeleerde en slechte menschen waren, verwonderden zich, en kenden hen, dat zij met Jezus geweest waren.'" Maar wat beteekenen die woorden: ongeleerde en slechte menschen. Waren Petrus en Johannes werkelijk ongeleerd in den zin waarin men gewoon is het woord te gebruiken? Waren Petrus de schrijver van twee zendbrieven, en Johannes die één Evangelie, drie zendbrieven en het boek der Openbaring geschreven heeft werkelijk ongeleerd? Waren de schrijvers van Mattheus en Lukas, van Jacobus en Judas ongeleerden? Men gevoelt dadelijk dat die termen geheel iets anders beteekenen en wel dit: dat de Apostelen mannen waren niet opgeleid in de Rabbijnsche scholen van die dagen.

Bovendien hadden zij een omgang drie jaren lang gehad met den Heiland, die van buitengewone beteekenis voor hun toekomstig werk moest geweest zijn.

* * *

En wat zullen wij zeggen van den Grooten Zendeling der Heidenen—den Apostel Paulus, den Rabbijnsche geleerde? Was hij in eenig iets voor de andere Apostelen ten achteren? Was zijne groote verstandelijke kennis—zelfs de kennis in de rabbijnsche scholen opgedaan—voor hem en voor de Kerk des Heeren niet van groote waarde? Was de descipel van Gamaliel die ook kennis droeg van de classieken, te oordeelen naar zijn aanhalingen van zelfs minder bekende schrijvers als Epimenides en Menander, niet des te bekwamer voor de taak waartoe hij geroepen was? Maar, zou iemand misschien zeggen, de gevallen die u aangehaald heeft zijn die der Apostelen, mannen begiftigd met bijzondere gaven, is het nu echter niet anders dan toen? Dit maakt onze bewering nog sterker.

Indien God zelfs bij de Apostelen—geinspireerd en begiftigd met bijzondere gaven—hunne natuurlijke talenten in beslag nam voor hun werk, hoe veel te meer wil Hij onze talenten, wij, die ons niet kunnen beroepen op bovennatuurlijke gaven, gebruiken in dat allerbelangrijkst werk van de uitbreiding van Zijn dierbaar koninkrijk.

Voor geen oogenblik willen wij beweren dat alleen uiterst geleerden als zendelingen hebben beantwoord; want wij weten dat in menig land het Evangelie ingevoerd werd door dezulken die geen aanspraak kunnen maken op groote geleerdheid en voornamelijk in de twee eerste eeuwen der Kerk, toen elk lid der kerk zijn roeping gevoelde om het Evangelie uit te breiden. Waar wij echter *wel* klem op leggen is dit, dat wij nog heden op het zendingveld noodig hebben, mannen en vrouwen degelijk voor hun werk opgeleid. Hunne opleiding en hun geheiligd verstand moeten de kerk en de zending van pas komen.

* * *

De groote Edinburgsche Zending Conferentie (1910), heeft dit bijzonder op den voorgrond geplaatst. Een zendeling uit Afrika heeft bijvoorbeeld gezegd: "Dat toch niemand weg ga met het idee dat wij aldaar kunnen klaar komen met de zwaksten." Een ander zei: "Niemand wordt door de Regeering naar Indië gezonden om boomen te planten, voordat hij in een landbouw school zijn werk behoorlijk geleerd heeft, en zullen wij menschen naar Indië, China, Afrika en elders uitzenden om het Christendom voort te planten zonder hen behoorlijk daarvoor opgeleid te hebben?"

Het blijft waar, dat er bijna in alle tijden der kerk mannen waren die dit hebben ingezien. Gedurende de eerste twee eeuwen der Christelijke Kerk was de geschiedenis der zending dezelfde als de Kerkgeschiedenis.

Wij hebben u slechts de namen te noemen van sommige der mannen van dien tijd, om u te doen zien de waarde van eene bepaalde opleiding — mannen als Ignatius, Clemens Romanus, Pothinus Irenaeus, Justinus Martyr en Tertullianus.

Hoe heeft men zich toen niet toegelegd op een wetenschappelijke vorming, en daarvan op letterkundig gebied gebruik gemaakt.

Het was geworden eene behoefte, omdat de Heidenen het Christendom aanvielen. De Apologeten waren in een dubbel opzicht van belang, nl., als verdedigers van het Christendom tegenover de ontwikkelde heidenen, en als grondleggers van eene christelijke wetenschap. Ook waren er vijanden binnen de kerk die bestreden moesten worden.

En is het nu anders? Hebben wij in de zending niet te doen met eigenaardige moeilijkheden? Zijn er niet godsdiensten zooals het Buddhisme en het Mohammedanisme die ook door zendelingen op intellectueel gebied moeten bestreden worden? Moet er niet vaak op het zendinggebied veel aan organisatiewerk gedaan worden? Wordt men niet soms geroepen tot het allerbelangrijkste werk van Bijbelvertaling en het uitgeven van geschikte boeken in het zendingveld? En dan, hoe vaak is de zendeling geheel en al op zichzelven geworpen.

Is daar bijv. een moeilijker werk, om niet verre te gaan, dan het werk van de broeders in de Binnenlandsche Zending onzer Kerk? Hebben wij daar niet ook noodig mannen wel toegerust ook op verstandelijk gebied?

Maar wij moeten verder.

* * *

Er kwam een tijd toen het werk van de uitbreiding van Gods Koninkrijk niet meer beschouwd werd als het werk van elk lid der Kerk. Toen werd het al meer gevoeld. dat de mannen die zich

dit ten levenstaak maakten, daartoe ook de noodige voorbereiding zouden hebben. In het midden der tweede eeuw reeds was er, in navolging van de door de Romeinsche Keizers mild gesteunde heidensche wijsgeerige school, eene inrichting in het leven geroepen te Alexandrië, die gelegenheid moest geven om beschaafde heidenen dieper in te leiden in de kennis van het Christendom. Deze school—de Catecheten School—breidde zich uit en is geworden eene inrichting waar toenmalige leeraren en in 't bijzonder leeraren voor de heidenwereld voorbereid werden.

Alexandrië, het middenpunt van Grieksche wijsbegeerte, Joodsche denkwijze, Romeinsche staatkunde en Oosterschen handel werd ook 't intellectueele centrum der kerk. In deze school werden Christenen toegerust om zelfs de heidensche stelsels van philosophie het hoofd te bieden. Honderden van zendelingen en onderwijzers zijn van daar uitgegaan naar Arabië, Indië, Ceylon en elders. Wij hebben slechts enkele namen te noemen die in verband stonden met die inrichting, om aan te toonen de vruchten daar geplukt : namen zooals Pantaenus, Clemens Alexandrinus en Origenes — mannen die zich konden verdedigen tegen ketterijen van die dagen, het Gnosticisme van Basilides, Valentinus en anderen.

Ook uit andere steden zooals Antiochië gingen dergelijke bewegingen uit, zoodat vele eeuwen later reizigers als Cosmas overal nog bloeiende gemeenten in Indië, Ceylon, China en Bactrië hebben aangetroffen.

Toen de Christelijke Kerk de zegepraal ten gevolge der bekeering van Constantijn behaalde, was dit niet juist eene bron van kracht, maar eene oorzaak van verzwakking. 't Is wel waar dat, dank zij deze verbintenis van Kerk en Staat, eene groote menigte heidenen tot de Christelijke Kerk toetraden en dat dit eene groote aanwinst scheen. Moest men de kerk beoordeelen naar getallen meer dan naar de hoedanigheid harer leden, dan zou men wel grond hebben om tevreden te zijn. Maar de Kerk leunde op een gebroken rietstaf. Spoedig zou het Romeinsche rijk zwichten voor de aanvallende horden van barbaren. En de kerk ? Volgens den gewonen loop der zaken, had de Christelijke Kerk met het Romeinsche rijk moeten te gronde gaan. Alleen door een wonder kon zij gered worden. Blijkbaar wilde God een rijk vernietigen, dat sedert langen tijd zedebederf over de wereld gebracht had. Tevens heeft Hij de Christelijke Kerk willen tuchtigen. Nochtans wilde God de gemeente niet te niete doen. Nu moest zij gered worden uit den vuuroven der beproeving. Wat meer is, zij moest het groote zendingwerk voortzetten, waarin zij vertraagd had. Zij moest in staat gesteld worden om het Evangelie te verkondigen aan die barbaren, welke zij te zeer had veronachtzaamd.

* * *

Maar vraagt men, waar zijn in de Christelijke Kerk van dien tijd mannen te vinden, die genoeg geloof bezitten om zulk eene heerlijke maar tevens moeilijke taak te aanvaarden ? Weet gij van waar God hen riep ? Uit de kloosters. Hoe vreemd het ons, Protestanten, moge schijnen, de kloosters waren in dit hachelijk tijdsgewicht de kweekplaatsen, waaruit zendelingen vol levend geloof en echten evangelischen zin te voorschijn traden om te arbeiden aan de bekeering der Heidenen. En bijzonder was dit het geval in het Westen waar het Monnikenwezen een anderen vorm aannam dan in het Oosten. In het Oosten was het theoretisch, speculatief en individualistisch, in het Westen praktisch, progressief en opvoedend—in kort, men gaf zich in het Westen over aan de uitbreiding van het Rijk des Meesters.

Wat ons niet minder wonderlijk voorkomen moet is dat Ierland de bakermat was van deze voortreffelijke kloosters. "Aan Ierland, aan het tegenwoordig zoo arme en onwetende Ierland, heeft het vrije puriteinsche Schotland, het gelukkige Zwitserland, het geleerde Duitschland, het welvarende Nederland het voorrecht te danken, dat zij reeds in het begin van de middeleeuwen verlicht zijn door het zuiver licht des Evangelies." (Poulain). Wij ontmoeten in dit anders zoo dorre tijdperk der kerkgeschiedenis, vooral in de vijfde, zesde en zevende eeuw een groot aantal mannen, wier leven, ijver, zelfopoffering, arbeid en invloed overtuigend blijk geven, dat zij in buitengewone mate bezield en ondersteund werden door denzelfden Geest, die de eerste verkondigers des Evangelies verlicht en ondersteund had. Enkele voorbeelden zij genoeg. In het begin der vijfde eeuw werd Patricius als een slaaf uit Schotland of Bretagne (Frankrijk) naar Ierland weggevoerd. Hier kwam hij tot bekeering. Later stelde hij zich ten doel Ierland het Evangelie te brengen. En hoe zou hij dat doen ? Eerst sloot hij zich vier jaren op in het klooster van St. Martinus bij Tours, ten einde zich te bekwamen om de duidelijke roepstem Gods te kunnen opvolgen. Niet alleen ging hij het land door predikende, maar hij vormde zelf evangelisten die de blijde boodschap weder aan anderen mededeelden. Darenboven heeft Patricius kloosters gesticht waaruit monniken te voorschijn zouden treden bezield met denzelfden geest als hij.

* * *

Een hunner—Columba—maakte de woeste bergbewoners van Schotland, de Picten en Scoten, met het Evangelie bekend en een rijke zegen rustte op zijnen arbeid, waardoor weldra in dat land vele gemeenten gesticht werden. Bangor in Ierland, Iona in Schotland en Lindisfarne in Engeland werden brandpunten van waar het Evangelie zich uitbreidde. "Die kloosters," zegt Neander, "waren scholen waar godsdienst en wetenschap in nauw

verband met elkaar stonden, en van waar het Christendom en de zaden van de wetenschap naar andere landen overgebracht werden."

De geleerde Alcuinus in de dagen van Charlemagne, herinnerde en spoorde de monniken van Ierland aan om steeds lichten der waarheid te zijn, zooals hunne voorloopers waren, die de geleerdste onderwijzers waren van Engeland, Frankrijk en Italië.

Naast deze kweekplaatsen voor monniken vinden wij ook inrichtingen met een soortgelijke doel voor vrouwen, bijv. het klooster van Brigid te Kildare (Ierland) en Hilda te Whitby (Engeland).

Deze kloosters zonden vele zendelingen naar het vasteland van Europa, waarbij wij gaarne zouden willen verwijlen, maar de tijd ontbreekt ons. Mannen die aan de zaak der zending en aan het onderwijs zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt ; mannen, die op hunne beurt, kloosters gesticht hebben als zoovele brandpunten van Godsvrucht en geleerdheid, bijv., Honoratus de Belg met zijn klooster van Lerins ; Columbanus, met zijne kloossters Luxeuil, Bregenz en Bobbio ; Gallus, met zijn klooster van St. Gallen ; Bonifacius, met zijn klooster van Fulda, enz.

Een der treffendste proeven van de hooge waarde welke deze zendeling-monniken aan de studie en voornamelijk aan de studie van den Bijbel hechtten, is de ijver, waarmede men in de kloosters welke onder hun opzicht stonden, vertalingen en afschriften vervaardigden. Dit was de dagelijksche arbeid van de meeste Iersche en Schotsche monniken. In dien tijd werden afschriften van den Bijbel vervaardigd van onnavolgbare nauwkeurigheid en schoonheid.

* * *

Sedert de achtste eeuw zijn zaken op het zending gebied en geleerdheid achteruitgegaan. In de tiende eeuw was de Bijbel bijkans van de aarde verdwenen. Hij bestond alleen nog als eene rariteit in enkele kloosters. Het beroemde klooster Iona in Schotland, waarin zulk eene menigte exemplaren vervaardigd waren, bezat er nog slechts één.

Daar de talrijke monniken, met welke de kloosters opgevuld waren, zich nu niet meer aan de zending wijdden en geene Heilige Schriften meer over te schrijven hadden vervielen zij tot luiheid, domheid en onzedelijkheid. Van toen af werden de kloosters, die zoo lang haardsteden van verlichting, geestelijk leven en Evangelie-kennis geweest waren, der wereld eene oorzaak van ergernis.

Eer wij onze aanmerkingen afsluiten omtrent de zoogenaamde donkere middeleeuwen der kerk, willen wij nog twee mannen noemen die als stemmen in de woestijn kunnen beschouwd worden. Wij noemen u eerst *John Wiclif*, de morgenster der Hervorming, de geestelijke vader van Huss en Hieronymus van Praag, en door hen van de zendingkerk der Moravische Broeders of Herrnhutters.

Ook Wiclif heeft zich erop toegelegd om zijne "arme priesters" en Lollarden ook op verstandelijk gebied toe te rusten. En wat heeft hij niet gedaan door zijne uitgave van den Bijbel en andere werken in de volkstaal, niettegenstaande de vervolgingen der Roomsche Kerk.

Wij noemen u nog den eersten Zendeling onder de Mohammedanen— de Spaansche edelman Raymundus Lullus (pathetisch figuur). Zijn werk was van drieërlei aard. Hij trad op als Apologeet voor het Christendom. Zijn groot werk "Ars major sive generalis," werd geschreven om Christenen in staat te stellen het Mohammedanisme op philosophischen en wetenschappelijken grond te bestrijden. Ook trad hij op met alle kracht om de oprichting van zending kweekplaatsen en leerstoelen aan de universiteiten te bepleiten, en uiteindelijk gaf hij zichzelven om het Evangelie in Mohammedaansche landen te prediken, en was de eerste om zijn leven te geven ten einde het kruis op nieuw te planten waar de halve-maan eeuwen lang in Noord-Afrika overwinnares was geweest. Ook bij Wiclif en Lullus vinden wij dus mannen die zeer duidelijk inzagen de noodzakelijkheid van eene degelijke verstandelijke opleiding.

* * *

De nacht der Middeleeuwen kon niet altijd voortduren. De menschelijke geest kan niet altijd gebonden blijven. God heeft den mensch een diep gevoel van behoefte aan licht en waarheid ingeplant, en nu moge dit gevoel voor een tijd onderdrukt worden, eenmaal openbaart het zich met kracht, welke alle banden verbreekt.

De vijftiende en zestiende eeuw waren voor Europa het tijdperk eener gewichtige beweging op intellectueel gebied, het tijdperk van de herleving der letteren, der beschaving, der vrijheid. Onder den invloed dezer beweging kwam de groote godsdienstige omwenteling der gezegende kerkhervorming tot stand.

Door haar werd de Christen weer in bezit gesteld van den schat waarvan hij beroofd was, nl. de Heilige Schrift. En zoodra men door vernieuwd onderzoek de Heilige Schrift weder had leeren kennen als de eenige bron van licht en waarheid, zoodra werd de behoefte wakker om anderen bekend te maken met de verborgenheid der godzaligheid.

Uit geschriften van Erasmus, Calvijn, Grotius en anderen blijkt dit zeer duidelijk, dat men die behoefte gevoeld heeft, hoewel men feitelijk bijna niets aan het zendingwerk gedaan heeft.

De Hervormers konden zich niet in die richting bezig houden. De groote strijd welken zij te voeren hadden, vorderde al hunne krachten voor de uitbreiding en instandhouding van het hervormingswerk. Geen wonder dat gedurende dit tijdvak de

Roomsche Kerk de Evangelischen voorging in den arbeid aan de Heidenen. Het is alsof zij zich voor het verlies in Europa door de Hervorming schadeloos wilde stellen door veroveringen in de verre heidenlanden. Een uitgebreid arbeidsveld was voor haar geopend door de ontdekkingen der groote Spaansche en Portugeesche zeelieden—ontdekkingen van Indië, Japan, China en een deel van Afrika.

* * *

De zendelingen, welke de Roomsche Kerk te midden dezer talrijke volken uitzond, behoorden tot eene godsdienstige orde welker werkzaamheid en ijver vermaard zijn gebleven: de orde der Jezuieten. Hier hebben wij een geval waar bewaarheid wordt wat wij bij het begin gezegd hebben, nl. dat geleerdheid en beschaving losgemaakt van ware vroomheid en de Heilige Schrift zeer noodlottige gevolgen kunnen hebben. Geen nauwkeuriger en degelijker opleiding voor hun voorgesteld doel kan men zich haast denken, dan die der Jezuieten, en toch, helaas, hoe verwoestend de gevolgen !

Het hoofdgebrek bij de Roomsche zending is dat de Jezuieten om de heidenen te gemakkelijker voor het Christendom te winnen, zich vergenoegd hebben hen aan uitwendige plechtigheden te doen deelnemen, en zelfs niet hebben geschroomd, daartoe op ergerlijke wijze heidensche en Roomsch-Katholieke ceremoniën ondereen te mengen—dus geen " opus operans ", een innerlijke verandering zich naar buiten vertoonende ; maar een " opus operatum," een bloot uiterlijk werk. Hoe zou de gedaante der aarde van de tegenwoordige verschillen, indien de Roomsch-Katholieke zendelingen der vorige eeuwen de bekeering der heidensche volken ondernomen hadden met het Woord Gods tot wapen en gids.

Geheel Japan, Abyssinië en Zuid-Amerika waren Christelijk, zoo ook de helft van China. Wat zouden de propaganda inrichtingen—de Congregatio en het Collegie sedert 1622 en 1627 resp. daargesteld —niet hebben kunnen uitrichten met hunne degelijke organisatie ?

* * *

Het Protestantisme heeft voor bijna twee eeuwen niet veel kunnen of willen doen aan de uitbreiding van het Evangelie onder de heidenen. Goddank, er waren enkele lofwaardige uitzonderingen. Bij de Gereformeerden vinden wij bijv. een Walaens die in 1612 een kollegie ter opleiding van zendelingen te Leijden stichtte en onder de Lutheranen vinden wij een Baron von Weltz, die de zaak bepleitte en zichzelven voor de taak gaf om slechts een eenzaam graf in Hollandsch Guiana te vinden. Het was zooals Dr. Warneck dit uitdrukt : " een tijd van onvruchtbare orthodoxie en dooden dogmatischen strijd." Noodlottiger nog zou het geweest zijn voor het geestelijk leven der kerk ware het Pietisme, met Halle als middenpunt, niet te voorschijn getreden.

In het Pietisme hebben wij ware vroomheid als grond, maar daarnaast ook diepe geleerdheid. Hier te Halle stonden mannen als Philip Spener en August H. Francke zaliger nagedachtenis. Mannen van onberekenbare waarde voor de kerk en de zending. Wij hebben in hen de geestelijke vaders van de Deensch-Hallesche Zending in Indië en door hun invloed over Zinzendorf ook van de Moravische Zending.

Toen de vrome vorst Frederik IV van Denemarken op advies van zijn hof-kapelaan besloot om zendingwerk te laten doen in zijn Deensche koloniën, stichtte men een college voor opleiding van zendelingen te Copenhagen, en om met de zaak der zending niet te vertragen kreeg men dadelijk mannen van Halle om die uit te zenden. En wat soort van mannen waren dezen? Reuzen op elk gebied. Bartholomäus Ziegenbalg, Heinrich Plutschau, Gründler en Schwartz. Is het nog noodig uit te weiden over de verstandelijke bekwaamheid van deze mannen? Voorwaar hun werk van Bijbelvertaling en het opstellen van woordenboeken en andere origineele opvoedkundige werken spreken voor zichzelf.

* * *

De invloed van de Pietisten bespeurt men ook bij de Moravische Broeders. Dit genootschap was en is nog bij uitnemendheid het voorbeeld op zending gebied. De Hernhutters vormen misschien het kleinste Christelijke genootschap met slechts eenige duizenden leden. Maar hoe groot is deze kleine gemeente als men de geschiedenis van hare zending van den aanvang af nagaat. Wat een geloofsmoed was noodig om "de bekeering van het gansche menschelijk geslacht ernstig ter harte te nemen." En " te arbeiden aan de bekeering der heidenen en wel bijzonder aan die, welke het diepste gezonken waren, om wie zich niemand wilde bekommeren." Naast deze groote eigenaardigheden der Zinzendorfsche Zending, heeft deze zending de kerk van Christus gewichtige lessen geleerd. Zij heeft ons geleerd dat de zending is de zaak der kerk. De verschillende zendingen vóór Zinzendorf waren Staatsaangelegenheden of private ondernemingen ; de meesten van lateren datum waren en zijn ook nu nog genootschappen. Hier werd de zending voor het eerst sedert den Apostolischen tijd de plaats aangewezen die zij in iedere Evangelische kerk behoort in te nemen, d.w.z. dat alle kringen en alle leden der kerk, innerlijk persoonlijk deel zullen nemen aan den zendingarbeid der kerk. Een ander kenmerk is hun offervaardigheid. Scharen van jongelieden en zelfs bejaarden hebben zich aan de zaak gegeven met alles wat zij bezaten. Het begrip van het algemeene Priesterschap der geloovigen heeft Zinzendorf geleid om in allen ernst het leekenelement marschvaardig te

maken tot arbeid in het Godsrijk. Men diene, echter, hierop te letten, dat niettegenstaande het gebruik van leekenarbeiders naast de geestelijken, het nu daartoe gekomen is dat zelfs geen leek meer uitgezonden wordt zonder een zesjarigen cursus in hun seminarium te hebben doorgemaakt.

* * *

Wij hebben geen tijd om bij de Moderne Zending Geschiedenis stil te staan, maar ook hier zal men vinden dat de opleiding van zendelingen al meer op den voorgrond komt. De standaard wordt al hooger gesteld. Bijna elke kerk of genootschap heeft haar of zijn eigen seminarium voor dat doel, waar kweekelingen een aantal jaren tezamen wonen. Ook gevoelt men dat de opleiding van predikanteun en zendelingen niet op dezelfde leest kan geschoeid worden.

Hierover heeft de Edinburgsche Conferentie zich zeer sterk uitgelaten. De eene zaak kan niet in de andere opgaan. De eene zaak is niet bloot een miniatuur van de andere. Om die reden meenen ook wij dat het een misstap zou zijn al ware het mogelijk, indien onze kerk, lijnrecht in strijd met de ervaring van bijna alle kerkgenootschappen, zou besluiten om onze Inrichting te laten opgaan in de Kweekschool van Stellenbosch. In eene zaak, echter, moeten die inrichtingen overeenkomen, nl. hierin dat elk een het doel van hun bestaan zal vervallen en geschikte instrumenten zal vormen om te arbeiden in den wijngaard des Heeren.

Ik heb geëindigd. En nu, geachte studenten, die ons gaat verlaten, wij wenschen u geluk dat gij aan het einde van uw cursus zijt gekomen. Wij vertrouwen, dat de tijd alhier in onze Inrichting doorgebracht voor u niet onvruchtbaar is geweest. God wijze u zelve uw werkkring aan. Hij geve u met toegewijdheid uwe roeping te vervullen. Benaarstigt u, om uzelven Gode beproefd voor te stellen, arbeiders die niet beschaamd wordt en niet beschaamd maakt, en die het Woord der Waarheid recht snijdt.

Ik heb gezegd.

Mohammed en 't Mohammedanisme

(Door Dr. Stolk).

(Slot).

De beschrijvingen van het jongste gericht in den Koran hebben altijd scharen van Muslims diep geroerd. Zij konden zich niet neerleggen bij het orthodoxe leersysteem, en gaven zich niet tevreden met de in den Koran voorgeschreven plichten te vervullen, maar hebben getracht tot God te naderen door overvloedige gebeden en askese. Zoo vormde zich de mystieke richting. Eigenlijk staat de mystiek buiten het Mohammedanisme, want volgens den Koran staat Allah transscendent boven de wereld en geeft slechts bevelen en bedreigingen.

De Mystiek verlangt daarentegen een inniger verhouding tusschen God en mensch.

De mystieken zonderden zich af in eene bijzondere klasse, en onderscheidden zich door hunne kleeding. Zij droegen een mantel van grove wol, sufa genoemd, vandaar hun naam Sufieten.

Hoe meer zij zich afzonderden, des te meer sloop de ondeugd der eigengerechtigheid in hun boezem. Niet alleen zonderden zij zich af van de orthodoxe Muslims, maar in hun eigen kring ontstonden verschillende afdeelingen. Trapsgewijze slechts kon, naar zij leerden, de mensch tot God naderen, de eerste trap was die van de *wet*, hier wordt de uiterlijke gerechtigheid van den Koran nog vastgehouden. Op de tweede trap, die van den *weg*, leert men de onwaarde van de z.g. goede werken kennen, en worden die diensvolgens nagelaten. Langzamerhand wordt de mysticus rijp, hij komt in een soort enthusiasme, en bereikt allengs de derde trap waarop hij zich bewust wordt een deel der Godheid te zijn. Deze trap is die der *verzekering*. Hij bedient zich dan nog wel van Mohammedaansche uitdrukkingen, in waarheid is echter alle openbare godsdienst hem onverschillig.

In het bijzonder zijn de poetische Perzen door deze Mystiek aangetrokken geworden.

In de Mystiek domineert het gevoel over de andere functies van het psychisch leven.

Het is niet toevallig dat daarmede gepaard gaat een zekere slapheid van het zedelijk leven.

Dit is in alle mystieke richtingen aan te treffen. Van een normaal werkend psychisch organisme alleen is het te verwachten dat het de handelingen en motieven daartoe normaal, ik zeg niet reguleert, want er kunnen prikkels van buiten komen, die het handelen eene andere richting geven, maar reguleeren *kan*.

Door zich in gesloten vereenigingen af te zonderen, door veel vasten, geraakten de mystieken in eene soort ekstase. Langzamerhand verdween de vrees voor den straffenden God en werd er uitsluitend nadruk gelegd op den band der liefde, die schepper en schepsel verbindt. Zoo ontaardde deze richting langzamerhand in pantheisme, het zelfbewustzijn loste zich op in het goddelijk bewustzijn.

Van straf monotheisme ging het Mohammedanisme in deze richting over tot pantheisme.

Een hunner leerde: "ik ben de oceaan zonder grond, zonder begin en einde. Wanneer de menschen zich inbeelden God aan te bidden, dan bidden zij God in zichzelf aan." Hier zijn de scheidsmuren tusschen God en het schepsel weggebroken. Een ander zeide zelfs: "ik ben de waarheid, ik ben God."

Het Sufisme was een gevaar voor den Islam. En dat niet alleen, maar door het ongeregelde was die richting een gevaar voor zichzelf.

Daarom werd het langzamerhand noodig geacht de leden van die orde nauwer met elkander te verbinden door askese en niemand als lid toe te laten, die zich niet jaren lang in askese geoefend had.

Door zulke overwegingen geleid werden in de 12 of 13de eeuw Derwischhorden opgericht. Deze orden bestaan nog.

Alle hebben vaste levensregelen, eigen gebouwen waar zij samenkomen om hunne oefeningen te houden.

Men onderscheidt huilende, dansende en draaiende Derwischen. Dikwijls is hunne ekstase zoo hoog dat zij gevoelloos worden, zij slikken glas, naalden, vurige kolen, branden zich met vlammen, verwonden zich, eten slangen en ongedierte.

Tegenwoordig zijn zij sterk verspreid over Egypte, Perzië en Turkijë.

* * *

De Schiiten waren oorspronkelijk eene politieke partij. Zij zijn dit altijd gebleven. Een zekere Abdallah leerde dat de wereldgeschiedenis in regelmatige perioden verloopt, en dat het getal dier perioden zeven is. Volgens hem zijn er zes afgeloopen, die van Adam, Noach, Abraham, Mozes, Jezus en Mohammed.

Voordat het einde aller dingen aanbreekt, moet de zevende periode nog afgeloopen zijn. Deze moet een leider hebben. Daar na Mohammed geen profeet meer te verwachten is, zal ze door den Mahdi geregeerd worden. Telkens lezen wij nu nog van een of ander Mahdi, die opgestaan is.

Abdallah trachtte zijne leer te verbreiden niet alleen bij de Schiiten, maar ook bij de Sonnieten, zelfs bij Christenen en Joden.

Deze allen verwachtten toch den Verlosser, de Mahdi zou die Verlosser moeten zijn.

Door allegoriseeren van den Koran kwam hij tot merkwaardige aanschouwingen.

Later werd zijne leer nog met gnostische en philosophische elementen vermengd.

Het is te begrijpen dat dit op velen indruk moest maken.

Hoewel er individueele uitzonderingen bestaan, is het religieus en zedelijk peil der Schiiten laag. Voor het grootste gedeelte zijn zij onwetend en fanatisch.

De arme Blanke en de Naturel.

(Rede uitgesproken door Professor J. I. Marais, op het Arme-Blanken Kongres te Cradock, op 22 November, 1916).

Professor J. I. Marais, het woord krijgend, begint met zich erover te verontschuldigen, dat hij zijn referaat niet op papier heeft. Hij was op reis, toen hij het bericht van Ds. Lückhoff ontving, dat hij op deze vergadering over dit onderwerp zou moeten spreken, en was derhalve niet in staat zijn referaat op papier te stellen. Hij hoopte echter, dat hetgeen hij zeggen zal, aanleiding zal geven tot ernstige overweging. Als men de arme blanken kwestie wil aanraken, moet men allereerst beginnen met de kinderen. Als wij dezen niet redden kunnen en zullen, kunnen wij de zaak maar laten staan. Dit is gebleken in Denemarken, waar Bisschop Grundtvig door het land rondging, met slechts één boodschap op de lippen: "Opvoeding," "opvoeding," "opvoeding." Hij had het zover gebracht, dat op heden in Denemarken niet een enkele bedelaar, niet een enkele vagebond was, terwijl openbare dronkenschap er bijna onbekend was, niettegenstaande brandewijn er slechts sixpence per fles kostte. Voor wat betreft het vraagstuk van de arme blanken, is de tijd van spreken voorbij; de tijd van daden is gekomen. Als deze vergadering uiteengaat zonder een daad, zal het beter zijn met de eerste de beste trein terug te gaan. Voor wat betreft het onderwijs, waarover veel gesproken is, moet dit zijn, eerstens sympathiek, tweedens paedagogies. Spreker licht toe wat hij bedoelt met onpaedagogies onderwijs. Het onderwijs moet zo zijn, dat het niet boven de bevatting der kleinen zal gaan.

Spreker wenst zich tans te bepalen tot het eigenlik onderwerp van zijn lezing: De arme blanke en de naturel. De rassen-verscheidenheid kan in de wereld niet worden uitgewist. Het nationaal gevoel bestaat bij de naturel, zo goed als bij de blanke. Wat een patriot eigenlik is, daarop is antwoord gegeven in het gedicht van ex-president Reitz. Spreker wil erop wijzen dat Cham in het grote vasteland van Afrika staat tegenover Japhet en Sem. Laatstgenoemde tracht Cham in Midden-Afrika geheel te verzwelgen, en in Zuid-Afrika is er een strijd — bijna had spreker gezegd een voortdurende strijd — tussen Japhet en Cham. Wij hebben niet te vergeten dat de naturel rechten heeft, die niet mogen worden over 't hoofd gezien. In de handhaving van *onze* rechten, moeten wij billikerwijze die van de naturel erkennen en eerbiedigen. In dit verband dienen wij te bedenken, dat Zuid-Afrika is een land der zwarten. Spreker zal dit met cijfers toelichten. De Kaap Kolonie heeft een bevolking van ongeveer 2,500,000. Het persentage van de blanke bevolking is hier $22\frac{1}{2}$ persent, dat van de zwarte 77 persent. In Transvaal is de gehele bevolking ongeveer 1,686,000; het persentage van Europeanen is daar 22.94, dat van de zwarten 77 persent. In de Oranje Vrijstaat is de bevolking 528,000; het persentage van de Europeanen is 33 persent, dat van niet-Europeanen 66 persent. In Natal is de bevolking 1,194,000; het persentage der Europeanen is 8 persent, van de niet-Europeanen, 91 persent. Het groot-totaal in de Unie van Zuid-Afrika is een bevolking van 5,973,394. Daarvan bestaat 21 persent uit Euro-

peanen en 78 persent uit niet-Europeanen. Derhalve moeten wij nooit vergeten dat Zuid-Afrika is een land van zwarten. [Zie het postscriptum, waar de cijfers eenigzins gewijzigd zijn].

Een derde punt, waarmede rekening gehouden moet worden is voorts, dat de naturellen zich vermenigvuldigen met een verbazende snelheid. Tembuland wordt bijvoorbeeld allengs te klein voor de bevolking van zwarten in die streek. Bij de sterke vermeerdering der naturellen-bevolking zijn er gevaren, waartegen wij ons niet kunnen verweren, tenzij wij die stelselmatig in het aangezicht zien. Terwijl het cijfer der vermenigvuldiging onder de naturellen hoog is, daalt het helaas onder de blanken. Het is dus te begrijpen, dat de twee rassen met elkaar in botsing kunnen komen en dat daarin het gevaar ligt. Derhalve zal het van de staatsman afhangen, wat hij met de naturel gaat doen. Deze zal moeten worden gescheiden van de blanke, terwijl dan aan beiden hun rechten moeten worden toegekend. Tot hiertoe heeft de arme blanke zich van de naturel teruggehouden. Zijn zelfrespekt heeft hem daarvoor bewaard, en zelfs zijn gewraakte afkeer van handen-arbeid was een der oorzaken van zijn terughouding van vermenging der rassen in Zuid-Afrika. De arme blanke bewaarde zijn zelfrespekt, en als men dit slechts weder kon opwekken, daar waar het was verdwenen, zou men de arme blanke weder kunnen opheffen. Spreker geeft hiervan enige voorbeelden. Hij wijst erop, dat de Mohammedaan in de Kaapstad ingang vindt in de blanke samenleving, door in zijn huis op te nemen onechte, blanke kinderen. Gelukkig trachten vrienden in Kaapstad dit euvel te keren ; echter, het is er. In Stellenbosch had men bevonden, dat daar vier blanke kinderen waren, die van elders daarheen waren gezonden, en die onder de kleurlingen waren vervallen. De Mohammedaan was slechts te begerig om zulke kinderen op te nemen, teneinde daardoor zijn kleur en zijn status te verbeteren. Waar het blanke ras niet uitsterft, is het van het uiterste belang de kinderen van de armeren onder hen in handen te krijgen. Hoe dit te doen, dat was de vraag. Amerika had ons hier een les te leren in wat het had gedaan onder de negers. Het negerprobleem in het zuidelik deel van de Verenigde Staten zou men kunnen vergelijken met het armeblanken probleem van Zuid-Afrika. Bij het einde van de Burgeroorlog in Amerika waren er 4,500,000 negers in de Verenigde Staten. Tans was het aantal 10,000,000, die eigendommen bezaten ter waarde van £120,000,000. Vijftig jaar geleden werd aan de negers aldaar niet gearbeid door enig lichaam. Na de grote Burgeroorlog hadden de negers daar hoegenaamd geen bezittingen, terwijl ze in 1900 een streek lands bearbeidden, gelijkstaande in grootte aan de oppervlakte van België, Denemarken, Holland en Griekenland tezamen. In 1870 waren bijna 80 persent van de negers in het zuiden van de Verenigde Staten geheel ongeletterd, dat wilde zeggen, dat die 80 persent niet konden lezen en schrijven. In 1900 echter was het persentage van de negers, die niet konden lezen en schrijven, slechts 44. In Italië had men daarentegen, op een blanke bevolking van 50,000,000 inwoners, 50 persent ongeletterden ; in Spanje, met 20,000,000 blanke inwoners, had men 63 persent ongeletterden. Hoe waren nu de negers in Amerika opgeholpen? Door hun eigen welopgevoede mannen, waaronder vooral was te noemen Booker Washington. Deze beoogde de neger terug te brengen naar het land, en had door zijn industriële scholen de neger in staat gesteld het land te bewerken. Het stelsel van Du Bois Burghardt beoogde daarentegen de neger hoger op te voeden tot op het peil van de Europeaan. Op gradedag van de Howard University had spreker gezien hoe een neger, na zijn B.A. graad verworven te hebben, ook zijn LL.B. kreeg. Spreker had deze neger gevraagd, of hij in het Noorden, onder de blanken, zijn brood zou kunnen verdienen. De bedoelde antwoordde, dat hij dit moest trachten te doen onder zijn eigen mensen.

Spreker meent, dat het eerste middel tot oplossing van het arme blanken vraagstuk is, om de blanke en zwarte van elkaar te houden.

Het tweede middel is : Voedt de kinderen op, dit wilde zeggen, voedt ze zo op, dat ze hun brood zouden kunnen verdienen en in de arbeidsmarkt kunnen konkurreren.

Ten derde moest aan de arme blanke de kans worden gegeven, om het hoogste punt te kunnen bereiken in de opvoeding. Als dit geschiedde, zou men zien, dat we onder de arme blanken ook hebben de beste mannen, die enige Staat leveren kan.

De tijd van daden was tans gekomen. Spreker wil in verband hiermede herinneren aan een grote vergadering, welke vijf jaar geleden gehouden was te Edinburgh, ter bespreking van de kwestie van vrede in Europa. Spreker was gevraagd daar een woord te zeggen, doch hij had zulks geweigerd, wat hem later speet. Men sprak er in de heerlikste termen van vrede. En toch, wij zagen wat er tans in de wereld gebeurd is. Hadde spreker op die vergadering toen iets gezegd, hij zou herinnerd hebben aan het woord door Göthe gelegd in de mond van Faust, namelik : "In den beginne was de daad." De tijd van woorden was tans voor het oplossen van het arme-blanken vraagstuk voorbij ; de tijd van daden was gekomen.

(Dit stuk is overgenomen uit "Ons Land.")

Postscriptum.

De juiste cijfers met betrekking tot onze bevolking zijn de volgende. Daaruit blijkt ten duidelijkste, dat *de zwarten de blanken in Zuid-Afrika in getalsterkte verre te boven gaan.* Hier ligt het gevaar voor den "armen blanke." De zwarten worden industrieel opgeleid en strekken de handen

uit tot den arbeid. De ambachten komen allengs in hunne handen. Onze cijfers zijn ontleend aan de Volkstelling van 1911.

Bevolking van de Unie van Zuid-Afrika.

Kaap Provincie.

Blanken : 582,377 ; Gekleurden : 462,649 ; Alle Naturellen: 1,982,588; Totaal: 2,564,965.

Transvaal.

Blanken : 420,562 ; Gekleurden : 45,805 ; Alle Naturellen: 1,219,845; Totaal : 1,686,212.

Vrijstaat.

Blanken : 175,189 ; Gekleurden : 27,161 ; Alle Naturellen: 1,095,929; Totaal: 1,194,043.

Natal.

Blanken : 98,114 ; Gekleurden : 142,531 ; Alle Naturellen: 325,824 ; Totaal : 528,174.

Groot Totaal : Blanken, 1,276,242 ; Gekleurden, 678,146; Naturellen, 4,019,006; Totaal: 5,973,394.

Schoolbezoek.

	Europn.	Niet-Europn.
Kaap Provincie	109,076	141,854
Transvaal	76,487	18,039
O. Vrijstaat	30,846	12,056
Natal	21,023	28,324

Getal Blanken niet op School in de Kaap-Provincie.

Men berekent dat er omtrent 10,000 blanke kinderen in de Kaap-Provincie niet op school zijn.

Standaard door Blanke Kinderen bereikt.

In de Kaap-Provincie gaan omtrent 73 per cent. der blanke kinderen verder dan Standaard IV ; omtrent 67 per cent. bereiken Standaard V.; omtrent 50 per cent. gaan tot Standaard VI.

Deze cijfers zijn niet zeer bemoedigend.

N.B.—Deze cijfers zijn ons door 't Opvoedings-Departement verschaft.

AFRIKANER-EERBIED.

(Op verzoek overgenomen uit "De Goede Hoop.")

Een weinig stof wijst soms de richting van de wind aan. Een nietig strootje verkondigt de trek van de stroom. Een enkel karaktertrek is dikwels bewijs genoeg van het karakter van een mens, ja zelfs van een volk. Er zijn wortel-elementen, grondbeginselen, welke al de andere eigenschappen van de mens bepalen en er kleur aan geven. Het is dus van 't grootste gewicht dat men met die grondbestanddelen van 'n goed karakter zal kennis maken en ze dubbele eer waardig achten.

1.—*Een ernstige klacht.*

Nu mogen de Afrikaners op elk ander punt van elkaar verschillen, maar ten opzichte van de eerbied zijn zij het allen met elkaar eens : zij waarderen de eerbiedige mens eendrachtelijk. Er is geen Afrikaner of het zou hem bitter spijten als de eerbied onder ons moest gaan uitsterven of zelfs kwijnen. De eerbied was altoos — en wordt altans nog beschouwd als — een van de wezenlike eigenschappen van 't afrikaanse karakter. Hij die aan onze eerbiedigheid tornt, ondergraaft ons volkskarakter. Dit gevoelt meer dan een nog, vandaar dat zovelen tegen de blijkbare vermindering of kwijning van de eerbied waarschuwen. Dit is een goed teken, zelfs waar men zijn prediking maar slecht beoefent. Immers dat geeft te kennen dat men toch nog 't goede bij anderen wenst, hoewel men zelf er zonder meent klaar te kunnen komen.

De klacht is echter in de laatste tijd zeer algemeen geworden, dat er namelik 'n schromelik gebrek aan eerbied onder ons begint te heersen. Vooral wijst men er op, dat de jonge mensen hun meerderen niet meer met de gepaste eerbied bejegenen, en dat ouders en de ouden dikwels de jeugd uit de weg gaan — om van hen niet onnodig beledigd te worden. Als dit zo is — en het schijnt 'n tamelik algemeen gevoelen te zijn — dan hebben we met 'n zedelik vraagstuk van de diepste ernst te doen. Want het wijst er op heen, dat men zaken niet meer inziet en opvat zoals men vroeger deed, dat de waarderings-oordelen van 't volk aan 't veranderen zijn, en dat ten gevolge daarvan de ganse stemming van 't afrikaner volk veranderd is. De vraag is dan : Is deze nieuwe stemming, deze veranderde uitkijk op zaken, beter dan de oude of zijn we van hoger standpunt lager afgezakt ? Ziedaar 'n vraag waarover ieder ernstige Afrikaner wel degelik behoort na te denken en zichzelf 'n antwoord schuldig is.

2.—*Afrikaner-eerbied en de godsdienst.*

Ongetwijfeld hangt de afrikaner-eerbied nauw samen met zijn godsdienst. Zijn eerbied is vooral ontsprongen uit zijn hoge achting, zijn diep ontzag voor 't heilige. Zijn eerbied voor de mens is een afschijnsel van zijn ontzag voor God en 't goddelike. Daarom ontstaat dit gevoel bij hem in biezondere graad in verband met zijn Kerk, de

Bijbel, 't Avondmaal, de Zondag en 't Biduur. En vandaar draagt hij ditzelfde gevoel over op de Predikant, als bedienaar des Heiligdoms, op zijn ouders als Gods plaatsvervangers op aarde en op alle aardse gezaghebbers, als van God geroepen om 't zwaard te dragen. In 't kort: de eerbied voor de mens is 'n flauwe weerkaatsing van 't diepe ontzag dat 'n godsdienstig volk jegens 't heilige koestert.

Als er dus achteruitgang is op 't punt van de eerbied, dan doet zich vanzelf de vraag voor: Is dat niet te wijten aan 'n nog ernstiger achteruitgang op 't punt van de godsdienst? Heeft de Afrikaner nog werkelik oog en hart voor 't goddelike? Koestert hij nog hetzelfde ontzag voor 't Opperwezen en voor al wat met Zijn dienst in verband staat, als vroeger? Is de Afrikaner niet in de grond van de zaak van beschouwing veranderd, hoewel hij door de gewoonte nog op 't zelfde spoor blijft? Is hij nog godsdienstig in de oude protestantse zin van 't woord? Of beoordeelt hij tans, zonder zijn weten, personen en zaken bij 'n ander licht? Met andere woorden: Is zijn verhouding tot God bij hem nog 't hoogste, zodat hij, bij 't licht van die verhouding, al 't andere waardschat? Daar ligt de wortel van de zaak, en naar onze mening gebruikt de Afrikaner over 't algemeen nu 'n andere maatstaf bij 't beoordelen van zaken en mensen. Niet meer de godsvrucht, maar de politieke mening van 't ogenblik bepaalt iemands waarde voor de meeste Afrikaners. De Afrikaner heeft opgehouden in de eerste plaats godsdienstig te zijn en is onbewust *humanist* geworden. Hij brengt tans alles in verband met de mens, en vooral een of ander mensegroep. Hij heeft 't godsdienstig belang nog niet laten varen —neen, er steekt nog te veel nut in—maar dienstbaar gemaakt aan zijn seculair, zijn wereIds doel. Zijn eerbied voor iemand is dus afhankelik geworden van 't nut dat zo iemand levert in belang van zijn geliefdkoosd tijdelik doel. Zo is het gekomen, dat 't politiek belang bij menigeen de godsdienst óf geheel verdringt óf aan zich dienstbaar maakt. Men nadert met rasse schrede 'n zogenaamde verlichtings-periode, waarbij de godsdienst als assepoetser zal worden behandeld; en wanneer zij niet meer van politiek nut blijkt te zijn, zal men haar met hare beoefenaars zoals 'n uitgezogen lemoen met verachting terzijde smijten. Hoe eerder men de werkelike toedracht van zaken beseft en zich ten strijde aangordt, hoe eerder zal men die geweldige golf te boven komen. En niemand behoort zich met de vrome prevelarij van politieke drijvers te laten bedriegen. In de grond van de zaak is zulk 'n geestesstroming altoos afbrekend en vernietigend. Op dat standpunt is er niets goeds, niets zekers, niets heiligs, en derhalve wordt, wat ons tot hiertoe als 't hoogste werd voorgehouden, belachelik gemaakt. Onze eerbied sterft dan onvermijdelik uit, omdat er niets eerbiedwaardigs meer overblijft. Het ontzag verdwijnt omdat 't heilige voor ons ophoudt te bestaan. Ons gevoel voor 't heroieke gaat verloren, omdat men 't waarachtig nobele belastert en de gouden kalveren als goden prijst.

3.—*Afrikaner-eerbied en de Predikant.*

Vroeger was de predikant "de man Gods" en "de profeet," en daarom had men voor hem overal ontzag. Er was aan hem iets waardigs, en in al zijn doen was het duidelik dat hij voor 't godsdienstig belang leefde. Hij was onder 't volk, doch, in goede zin van 't woord, niet van 't volk. Hij stond hoger en lokte zijn schapen hoger op. En omdat hij slechts één doelwit had, en dat 'n godsdienstige, kwam hij zelden in botsing met de zijnen. Hij was "de profeet" omdat hij 't Evangelie, de blijde boodschap, bracht, gelovende dat de waarheid 't volk vrij maken zou en dat 't gevoelen van Jezus als 'n zuurdesem moest en zou doorwerken. Zijn wapen was 't zwaard des Geestes en zijn doel, 't Koninkrijk Gods.

Is de toestand van zaken nog zo? Niemand zou dat vandaag durven beweren. Dat 't ontzag voor de predikant aanmerkelik gedaald is, betreuren de meesten van ons elke dag. Dat hij hier en daar niet hoger, maar in menig opzicht lager staat dan velen in zijn gemeente, laat zich niet meer loochenen. Dat voor de een en de ander predikant niet 't Koninkrijk Gods, maar een of ander werelds doel 't zwaarst weegt, is 'n treurig feit. En om voor zulk 'n doel met sukses te kunnen ijveren, laat hij zich maar alte geredelik met de ongelovige in een juk spannen, en daalt alzo in de achting van de beter-gezinden in de gemeente. Immers zo wordt hij slechts "een van ons" en aanstonds begint men hem "te jij en te jou" alsof hij nevens ons staat. En dan leidt hij 't volk niet meer, maar speelt als 'n Simson voor 't volk, totdat hij met tempel en al te gronde gaat. Neen, hij volgt maar, want voor hem is de stem van 't volk de

stemme Gods. Als dat volk maar slechts 't uitverkoren volk ware, dan zou er wellicht meer van de stemme Gods in te bespeuren zijn, maar zo iemand meet de echtheid van de stem naar de luidruchtigheid van 't hozanna-geschreeuw.

Vroeger onderscheidde zich de predikant van de leek in klederdracht en spraak. Er was altoos iets deftigs, eerbiedwaardigs, sobers aan hem te zien. De onderwerpen van zijn gesprek waren ernstig en de man koos zorgvuldig zijn woorden en woog zijn uitdrukkingen. Na de ontmoeting met 'n predikant gevoelde iedereen zich als ware hij in 't badwater te Bethesda geweest—zo gelaafd en verfrist.

Hoe staat het tans ? Er zijn er predikanten, die zich voor hun ambtsgewaad schamen, van uiterst platte woorden en uitdrukkingen gebruik maken en zij roeren soms personen en zaken op 'n wijze aan, welke hen in de achting van verstandige leken doet dalen.

Als wij in onze mening recht hebben, dat namelik de eerbied bij ons volk in de godsdienst wortelt, dan spreekt het vanzelf dat de kwijning ervan samenhangt met de daling van de predikant. Hij moet zijn bediening heerlik maken en dat kan hij alleen door van zijn bediening *alles* te maken. De predikant die Jan-alleman geworden is, verdient geen groter respekt dan de gewone kwakzalver—en dat is heel weinig. Doch het pijnlikste is niet zo zeer dat zulk 'n predikant 't respekt voor zichzelf verbeurt als wel, dat de zaak, waarvoor hij staat, de godsdienst, erdoor 'n fatale schade lijdt en de ganse predikante-stand erdoor in minachting geraakt. Eerst verliest de predikant de eigen eerbied, dan de Kerk, dan de sakramenten, dan de ouders en eindelik allen, die 't gezag uitoefenen in de maatschappij. Het waren de zonen van Eli—de priesters, die het israëlities volk ertoe brachten om met 't heilige te spotten en de offers te verachten. Het heilige is alleen veilig in heilige handen, en de handen blijven dan alleen heilig wanneer zij niet door 't onheilige worden bezoedeld. En als leken beginnen bezorgd te worden over de gedragswijze van de bedienaars des Woords, dan moet de daling al heel ver gevorderd zijn.

Wij spreken soms alsof de eerbied alleen bij jonge mensen of bij leken tehuis behoort, en vergeten dat het oud en jong, geestelike en leek past om eerbiedig te zijn jegens het eerbiedwaardige. Het past dikwels een bejaard mens om aan 'n kind eerbied te betonen, waar hij bij dat kind iets nobels bespeurt. Het goede, het heilige en 't reine verdient eerbiediging waar het zich ook vertonen mag. En als er niets eerbiedwaardigs bij 'n predikant of bij 'n oud mens te ontdekken is, zal men tevergeefs eerbied verwachten of eisen.

4.—*Afrikaner-eerbied en de koerant.*

Een van de invloeden, welke in onze dagen het meest heeft bijgedragen om de eerbied te doden, is de koerant. Niet alleen wat erin *over* predikanten, maar ook wat *door* predikanten zelve erin geschreven wordt, is gewis er op aangelegd om 't laatste greintje respekt voor het heilige ambt te ondermijnen, en alzo 't belang, dat door de predikant wordt vertegenwoordigd te benadelen. Waar gekapt wordt, vallen natuurlik spaanders ; en als de predikant zich vernedert door zich met allerlei krabbelaars in twistgeschrijf te meten, moet hij verwachten, dat hij door 't slijk zal worden gesleurd. Hij verbeeldt zich soms, dat hij er 't beste van af is gekomen, maar hij misgist zich deerlik; hij heeft 't kijkgrage volk een genoegen verschaft door aan 'n soort beestegevecht deel te nemen, maar zelf komt hij er gewoonlik in een beestestemming vandaan.

Doch afgezien van 't aandeel dat de predikant zelf neemt aan koerante-getwist, moet erkend worden, dat in onze dagen niet weinige van onze koeranten niets anders zijn dan lasterblaadjes en gevolgelik scheppen zij 'n atmosfeer die voor de zedelikheid—laat staan de godsdienst—uiterst schadelik is. Het is 't partijblad weinig eraan gelegen, wat waar of heilig is, maar wel wat voor de eigen partij van dienst kan zijn. De koerant is er dus op uit om de tegenpartij, en de mannen die er in geëerd worden, te verguizen, terwijl zulk 'n Blad zichzelf en de eigen partij ophemelt, zijn schanddaden vergult en zijn flaters omzet in heldedaden. En wee de arme ziel, die het waagt om te menen dat er mogelik ook bij de eigen partij iets te verbeteren valt !

Van eerbied kan er dus geen sprake zijn, waar alles opzettelik en met verbazend vernuft in een vals licht wordt gesteld, en al 't goede in de tegenpartij verachtelik wordt gemaakt. Neen, de toestanden zijn ongezond en de eerbied is 'n teder plantje. Zonder 't eerbiedwaardige, zonder 't heilige, zonder 't zedelik reine, zonder 't waarachtige, zonder 't nobele, kan en zal er geen eerbied zijn. Waarvoor dan anders kan er eerbied zijn?

Wij moeten elkaar helpen om 't edele ook in de tegenpartij te erkennen en te roemen. Is dat nog mogelik bij de Afrikaner ? Indien niet, spreekt ons dan liever niet meer van de eerbied: de schijnheiligheid is lager dan de oneerbiedigheid.